مسلک بیرجہ

مۇقاۋىسىنى ۋە رەسىملىرىنى خۇ ياۋشەن ئىشلىگەن

书号： M10098·333
定价： 0·97元

مىڭ بىر كېچە

1

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

一 千 零 一 夜 (1)
(维吾尔文)
尔西丁·塔特勒克译
伊敏吐儿逊校订
新疆人民出版社出版
新疆新华书店发行
民族印刷厂排版
新疆新华印刷厂印刷
850×1168毫米32开本 15$\frac{7}{8}$印张 4 插页
1980年 7 月第 1 版 1980年 7 月第 1 次印刷
印数：1—100,000
统一书号：M10098333 定价：0.97元

ألف ليلة وليلة

مىڭ بىر كېچە (1)

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسى تارقىتىدۇ
مىللەتلەر باسما زاۋۇدىدا تىزىلدى
شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇدىدا بېسىلدى
1980 - يىل 7 - ئاي 1 - نەشرى
1980 - يىل 7 - ئاي 1 - بېسىلىشى
كىتاپ نومۇرى: M10098.333
باھاسى: 0.97 يۈەن

نەشرىياتتىن

«مىڭ بىر كېچە» ياكى «ئەلىف لەيلە ۋە لەيلە» چۆچەكلىرى ئۇزاق ئۆتمۈشنىڭ ئاجايىپ ۋەقەلىرىنى يۇقۇرى بەدىي ماھارەت بىلەن تەسۋىرلەپ بېرىدىغان ئەسەر، داڭلىق ئېغىز ئەدەبىياتىنىڭ نەمۇنىلىرىدىن بىرى. بۇ — ئاساسەن قەدىمقى زاماندىكى شەرق پادىشالىرىدىن بىرى شەھرىيار ۋە ئۇنىڭ خانىشى شەھرىزاد بىلەن مۇناسىۋەتلىك چۆچەكلەر يىغىندىسى. شەھرىيار ھەسەتخور، زالىم پادىشا بولۇپ، ھەر ئاخشىمى بىر خوتۇن ئالىدۇ-دە، تاڭ ئاتقاندا ئۇنى ئۆلتۈرۈۋېتىدۇ. ئۇنىڭ ۋەزىرىنىڭ قىزى شەھرىزاد باشقا قىزلارنى بۇ زالىمنىڭ زۇلمىدىن قۇتقۇزۇپ قېلىش ئۈچۈن، ئۆز خاھىشى بويىچە پادىشاغا تېگىدۇ. ئۇ ھەر ئاخشىمى چۆچەك ئېيتىپ بېرىش يولى بىلەن پادىشانى قىزىقتۇرۇپ، ئۆزىنى ئۆلۈمدىن قۇتقۇزىدۇ. بۇنداق چۆچەكلەر مىڭ بىر كېچىگىچە داۋام قىلىدۇ. ئاخىردا، پادىشا ئۆز قىلمىشىغا پۇشايمان يەپ، شەھرىزاد بىلەن ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە بىللە ئۆتىدۇ.

«مىڭ بىر كېچە»نىڭ قاچان ۋە قەيەردە يېزىلغانلىقى ئېنىق ئەمەس. بەزى دەلىلشۇناسلارنىڭ تەكشۈرۈشىچە، 3 ئورۇندا ۋۇجۇتقا كەلگەن. بۇ چۆچەكلەر ئېغىزدىن-ئېغىزغا كۆچۈپ يۈرۈپ، ئاخىر كىتاب شەكلىگە كىرگەن ئىكەن. بۇنىڭ بىر قىسمى ئىراندا ئۆتكەن ۋەقەلەرگە مۇناسىۋەتلىك چۆچەكلەر، يەنى

چۆچەكلەرنىڭ بىر قىسمىدا بايان قىلىنغان ۋەقەلەر 226 — 652 ـ يىللاردىكى ساسانىلار دۆلىتىدە يۈز بەرگەن. شۇڭا بەزىلەر بۇنى پارسچە «ھەزار ئەپسانە» ("مىڭ چۆچەك")نىڭ ئەرەب تىلىدىكى تەرجىمىسى ئاساسىدا شەكىللەنگەن دەيدۇ. يەنە بىر قىسمى ئابباسى خەلىپىلىرى زامانىسىدىكى ۋەقەلەرگە باغلىنىشلىق چۆچەكلەر بولۇپ، 10 — 11 ـ ئەسىرلەردە يېزىلغان دەيدۇ. ئۈچىنچى بىر قىسمى مىسىردا بولغان ۋەقەلەر بايان قىلىنىدىغان چۆچەكلەر بولۇپ، 13 — 14 ـ ئەسىرلەردە مىسىردا يېزىلغانلىقى مۆلچەرلىنىدۇ. پۈتۈن كىتاب، ئاخىردا، 16 ـ ئەسىردە ھازىرقى ھالىتىدە شەكىللەنگەن.

بۇ ئەسەر ئەسلىدە 8 ـ ئەسىردىن تارتىپ، نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ توپلاپ ـ رەتلىشى، ئەدەبىي جەھەتتىن ئىشلىشى ۋە زامانلارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن يېڭى مەزمۇنلارنىڭ قوشۇلۇشى نەتىجىسىدە تولۇقلانغان. مەسىلەن، ئىراقتا تۈزۈلگەن قىسمىدا، ئابباسى خەلىپىلىرىدىن ھارۇن رەشىدنىڭ ئوردىسىدىكى ئاجايىپ ئەھۋاللار، مەشھۇر شەخسلەرنىڭ غەلىتە ئىشلىرى، مۇھەببەت ۋەقەلىرى بايان قىلىنغان؛ مىسىردا تۈزۈلگەن قىسمىدا بولسا، خىيىم ـ خەتەرلىك ئەھۋاللار، ئاساتىر ـ رىۋايەتلەر كىرگۈزۈلگەن. كىتاب شەكىللىنىشكە ئۆتكەن 8 ئەسىر ئىسلام دىنى راۋاجلىنىپ يۇقۇرى پەللىگە يەتكەن زامان بولغاچقا، چۆچەكلەرنىڭ مەزمۇنىغا ئىسلام ئىدىئولوگىيىسى چوڭقۇر سىڭگەن.

ئەسەردە شەرق ئەدەبىياتىنىڭ چوڭ ھېكايىدىن كىچىك ھېكايىلەرنى شاخلىتىش ئۇسلۇبى قوللىنىلغان؛ ئۇنىڭ مەزمۇنى مۇرەككەپ، ۋەقەلەر ئۆزگىرىشچان ۋە خىلمۇ ـ خىل، بەدىي

تۈزۈلۈشى رەڭگا-رەڭ بولۇپ، كىشىلەرنى ئۆزىگە بەك جەلپ قىلىدۇ. «مىڭ بىر كېچە»دە تەسۋىرلەنگەن ۋەقەلەرنىڭ تولىسى قەدىمقى زاماندا ئەرەپ ۋە شەرق ئەمگەكچىلىرى ئارىسىدا ئېغىزدىن-ئېغىزغا كۆچۈپ يۈرىدىغان ئەل ئەدەبىياتى شەكلىدىن ئىبارەت؛ بۇ ئەسەردە، ئوتتۇرا ئەسىر ئەرەپ دۇنياسىدىكى تۇرمۇش رىياللىقى ئەكس ئەتتۇرۇلگەن، قەدىمقى زامان خەلقلىرىنىڭ ئەقىل-پاراسەت ۋە تەسەۋۋۇر كۈچى گەۋدىلەندۈرۈلگەن. بۇ ــ ئەرەپ خەلقىنىڭ قىممەتلىك ئەدەبىي مىراسى؛ كۆپ يىللاردىن بېرى ئەرەپ خەلقى ۋە دۇنيا ئەللىرى ياقتۇرۇپ ئوقۇپ كېلىۋاتقان گۈزەل ئەسەر «مىڭ بىر كېچە» ھازىرغىچە كۆپلىگەن تىللارغا تەرجىمە قىلىندى، ئۇنىڭ دۇنيا ئەدەبىياتىدا تۇتقان ئورنى زور.

«مىڭ بىر كېچە»نىڭ قوليازمىلىرى ۋە تاش باسما نۇسخىلىرىمۇ كۆپ، شۇنىڭدەك بۇ نۇسخىلار ئارىسىدىكى پەرقلەرمۇ نۇرغۇن. ئۇ، ئوتتۇرا ئاسىيادىكى خەلقلەر تىللىرىغا ئىجادىي يوسۇندا تەرجىمە قىلىنغان. جۈملىدىن كونا ئۇيغۇر تىلىغىمۇ كۆپ قېتىم تەرجىمە قىلىنغان.

قولىمىزدىكى بۇ نۇسخىنى نەشرگە تەييارلاشتا، بىز 18-ئەسىرنىڭ كېيىنكى يېرىمىدا ئۆتكەن ئاقسۇلۇق مۇھەممەت ئابدۇللاخاننىڭ كونا ئۇيغۇرچە تەرجىمىسى، 1954-يىلى تاشكەنتتە نەشر قىلىنغان ئۆزبەكچە تەرجىمىسى ھەم ناشۇن تەرىپىدىن تەرجىمە قىلىنىپ، 1957-يىلى نەشر قىلىنغان خەنزۇچە نۇسخىدىن پايدىلاندۇق.

«مىڭ بىر كېچە»نىڭ بۇ قېتىمقى ئۇيغۇرچە نۇسخىدا

مەزمۇن ۋە ئەدەبىي جەھەتتىن بەزى كەمچىلىكلەر بولۇشى مۇمكىن. كىتابنىڭ كېيىنكى قىسىملىرىنى تېخىمۇ ياخشى نەشر قىلىش ئۈچۈن، كىتابخانلارنىڭ تەنقىدىي پىكىر بېرىشىنى سورايمىز.

مۇندەرىجە

شەھرىيار ۋە شاھزامان ھېكايىسى 1
دېخاننىڭ ھېكايىسى 14
باي بىلەن جىن ھېكايىسى (1 - كېچە) 22
كىيىكلىك بىرىنچى بوۋاينىڭ ھېكايىسى (1 — 2 -كېچە) 27
بىر جۈپ ئىت يېتىلىگەن بوۋاينىڭ ھېكايىسى (2 - كېچە)... 33
خېچىرلىق بوۋاينىڭ ھېكايىسى (2 - كېچە) 37
بېلىقچى بىلەن دىۋە ھېكايىسى (3 — 4- كېچە) 40
يۇنان شاھ بىلەن ئۇنىڭ ۋەزىرى ۋە ھېكىم رويانىنىڭ ۋەقەسى (4 - كېچە) 48
شاھ سىندىباد ھېكايىسى (5 - كېچە) 55
ھىلىگەر ۋەزىر ھېكايىسى (5 — 7 - كېچە) 58
جادۇ قىلىنغان شاھزادە ھېكايىسى (7 — 9 - كېچە)... 76
ھامال بىلەن باغدادلىق ئۈچ چوكاننىڭ ھېكايىسى (9 — 11 - كېچە) 90
بىرىنچى قەلەندەرنىڭ ھېكايىسى (11 — 12 - كېچە)... 112
ئىككىنچى قەلەندەرنىڭ ھېكايىسى (12 — 14 -كېچە)... 120
ئۈچىنچى قەلەندەرنىڭ ھېكايىسى (14 — 15-كېچە)... 143
باغدادلىق بىرىنچى چوكاننىڭ ھېكايىسى (16 — 17 - كېچە) 151
باغدادلىق ئىككىنچى چوكاننىڭ ھېكايىسى (17 — 18 - كېچە) 161

ئۈچ بېھى ھېكايىسى (18—19-كېچە) 175

نۇرىدىن بىلەن ئاكىسى شەمسىددىننىڭ ھېكايىسى
(19—24-كېچە) 188

ماشىنچى، دولك، جوھۇد، ئاشپەز، نىسارالارنىڭ ھېكايىلىرى
(24—25-كېچە) 251

نىسارانىڭ ھېكايىسى (25—27-كېچە) 260

ئاشپەزنىڭ ھېكايىسى (27—28-كېچە) 279

جوھۇد تېۋىپنىڭ ھېكايىسى (27—28-كېچە) 290

ماشىنچىنىڭ ھېكايىسى (28—30-كېچە) 302

سەتىراچىنىڭ ھېكايىسى (30-كېچە) 322

سەتىراچىنىڭ بىرىنچى ئۈكىسى (30-كېچە) 325

سەتىراچىنىڭ ئىككىنچى ئۈكىسى (30—31-كېچە) 332

سەتىراچىنىڭ ئۈچىنچى ئۈكىسى (31-كېچە) 338

سەتىراچىنىڭ تۆتىنچى ئۈكىسى (31-كېچە) 343

سەتىراچىنىڭ بەشىنچى ئۈكىسى (31—32-كېچە) 348

سەتىراچىنىڭ ئالتىنچى ئۈكىسى (32-كېچە) 362

ئىككى ۋەزىر بىلەن ئەنىسۇلجەلىس ھېكايىسى
(32—37-كېچە) 374

سودىگەر ئايۇپنىڭ ئوغلى غەنىمنىڭ ھېكايىسى
(37—45-كېچە) 451

شەھرىيار ۋە شاھزامان ھېكايىسى

قەدىمقى زاماندا ھىندىچىنى ئاراللىرىنىڭ بىر سۇلتانى بولۇپ، ئۇ، ساسانىلار ئەۋلادىدىن ئىكەن. ئۇنىڭ سانسىز ئەسكەرلىرى، خىزمەتچىلىرى، ھەشەمەتلىك سارايلىرى ۋە شەھرىيار، شاھزامان دەپ ئىككى ئوغلى بار ئىكەن. بۇ ئوغۇللىرىنىڭ ھەر ئىككىسى زېرەك ۋە باتۇر ئىكەن. چوڭى شەھرىيار ئۇكىسى شاھزامانغا قارىغاندا ھەرقانداق ئىش قولىدىن كېلىدىغان، چاققان ۋە ھۇشيار ئىكەن. ئۇ، ھىندىچىنى مەملىكىتىنىڭ بىرسىگە ھۆكۈمران بولۇپ، ئۇنىڭ تەۋەسى ئاۋات ئىكەن.

ئۇكىسى شاھزامان سەمەرقەنتكە ھۆكۈمرانلىق قىلىدىكەن. ھەر ئىككى ئاكا-ئۇكا ئۆز مەملىكەتلىرىدە ئادالەت بىلەن يۇرت سوراپ، شات-خورام كۈن ئۆتكۈزىدىكەن. بىر كۈنى شەھرىيار ئۇكىسى شاھزاماننى سېغىنغانلىقىنى ھېس قىپتۇ. ئۇ، ئالدىغا ۋەزىرىنى قىچقىرىپ ئۇنىڭغا: ئۇكىسى شاھزاماننىڭ قېشىغا بېرىپ، ئۇنى تەكلىپ قىلىپ ئېلىپ كېلىشنى بۇيرۇپتۇ. ۋەزىر بۇ بۇيرۇقنى جان-دىلى بىلەن قوبۇل قىلىپ، يولغا چىقىپتۇ. ئېسەن-ئامان شاھزاماننىڭ ھوزۇرىغىمۇ يېتىپ كەپتۇ. ئۇنىڭغا ئاكىسى شەھرىيارنىڭ سالىمىنى يەتكۈزۈپ، ئۇنى ناھايىتىمۇ سېغىنغانلىقىنى ھەتتاكى كۆرۈشۈشكە تەشنا ئىكەنلىكىنى ئېيتىپتۇ؛ ئىلاج بولسا بىللە بېرىش

ئۈچۈن تەكلىپ قىلىپ كەلگەنلىكىنى بايان قىپتۇ.

شاھزامان خۇرسەن بولۇپ، سەپەر جابدۇغىنى قىلىشقا كىرىشىپتۇ. چېدىرلىرى، توگىلىرى، خېچىرلىرىنى تەييارلىتىپتۇ. بىرقانچە خىزمەتچى ۋە مەسلىھەتچىلىرىنىمۇ ئۆزى بىلەن بىللە بېرىشقا تەكلىپ قىپتۇ. مەملىكەت ئىشلىرىنى باشقۇرۇپ تۇرۇش ئۈچۈن، ئۆز ئورنىغا ۋەزىرىنى قويۇپتۇ. خاتىرجەم بولۇپ ئاكىسىنىڭ مەملىكىتىگە قاراپ مېڭىپتۇ. يولدا كېتىۋېتىپ، ئويىدە كېرەكلىك بىر نەرسىسى ئۇنتۇلۇپ قالغانلىقى ئېسىگە كەپتۇ. قونۇپ ئۆتۈش ئۈچۈن چۈشكەن يەردىن ئارقىسىغا يېنىپ، يېرىم كېچىدە ئوردىسىغا يېتىپ بېرىپتۇ. ئىچكىرى كىرىپ قارىسا، خوتۇنىنىڭ بىر سەت قارا قۇل بىلەن بىر ئورۇندا ياتقانلىقىنى كۆرۈپتۇ-دە، ئۇنىڭ كۆزىگە ئالەم قاراڭغۇلۇقى تىقىلىپتۇ. ئۇ، ئۆز-ئۆزىگە: "مەن تېخى بۇ يەردىن يىراقلاشماي تۇرۇپ بۇنداق ئەھۋال يۈز بەرسە، مەن ئاكامنىڭ يۇرتىدا ئۇزاقراق تۇرۇپ قالغۇدەك بولسام، بۇ خىيانەتكار خوتۇن يەنە نىمە بۇزۇقچىلىقلارنى قىلاتتىكىن؟" دەپ ئويلاپتۇ-دە، ئاچچىقىغا بەس كېلەلمەي، قىلىچىنى قىنىدىن سۇغۇرۇپ، ھەر ئىككىسىنى ياتقان يېرىدە يىغىشتۇرۇپتۇ. ئۇنتۇلۇپ قالغان نەرسىسىنى ئېلىپ، ھايال بولمايلا يەنە يولغا چىقىپتۇ-دە، قونالغۇغا بېرىپ چۈشۈپتۇ.

تاڭ ئېتىشى بىلەن يەنە داقا-دۇمباق، ناغرا، كاناي-سۇنايلارنى چېلىشىپ يولغا چۈشۈپتۇ. تاكى ئاكىسىنىڭ شەھرىگە يېتىپ كەلگىچە غەم-قايغۇدىن نېرى بولالماپتۇ. شۇ ھالدا ئاكىسىنىڭ شەھرىگە يېتىپ كەپتۇ. ئاكىسى ئۇكىسىنىڭ كېلىش شەرىپىگە شەھەرنى ياساپتۇ. ئۇكىسىنى كۈتۈۋېلىش ئۈچۈن دۆلەت ئەربابلىرى

بىلەن ئالدىغا چىقىپتۇ. ئاكا ـ ئۇكا خوشال ـ خورام يۈز كۆرۈشۈپ، هال ـ ئەھۋال سورىشىپتۇ، ئالاھىدە راسلانغان ئۆيدە كۆڭۈللۈك ئولتۇرۇشۇپتۇ. شەھرىيار ئۇكىسى بىلەن ھەر تەرەپلىمە سۆھبەت قىلىپ، ئاخىردا دۆلەت ئىشلىرىنى ۋە ئائىلە ئەھۋالىنى سوراپتۇ. شۇ چاغدا شاھزامانىڭ كۆڭلىنى خوتۇنى بىلەن قۇلىنىڭ ئىشلىرى تېخىمۇ بىئارام قىپتۇ. خىجىللىقىدىن رەڭگى سارغىيىپتۇ. پۈتۈنلەي كۈتۈلمىگەن بۇ ئەھۋالنى كۆرگەن شەھرىيار ئۆزىچە: "بەلكى ئۇ ئائىلىسىدىن ۋە مەملىكىتىدىن ئايرىلغىنى ئۈچۈن شۇنداق بىئارام بولۇۋاتقاندۇ" دەپ ئويلاپ، شاھزاماننى ئۆز ھالىغا قويۇپ، سۆزىنى توختىتىپ ۋە ئۇنى ياخشى ئارام ئېلىپ سەپەر ھاردۇقىنى چىقىرىشقا ئۈندەپتۇ. لېكىن شەھرىيار ئەتىسىمۇ ئۇكىسىنىڭ چىرايىدا ھېچقانداق ئۆزگىرىش سەزمەپتۇ، بەلكى ئۇنىڭ يۈزلىرىدە ئالدىنقى كۈندىكىدىنمۇ ئېغىرراق خاپىلىق ئىزلىرىنى كۆرۈپ، ئاكىسى ئۇنىڭ سەۋەبىنى سوراپتۇ:

"ئەي قېرىنداش، چىرايىڭ ئۆتكەنكى كۈندىكىدىنمۇ يامانراق سېرىق كۆرۈنىدىغۇ؟"

شاھزامان سىر ساقلاپ، ئۆتكەن ۋەقەدىن ھېچ نەرسە سۆزلىمەپتۇ. سورالغان سوئالغا: "كىچىككىنە بىر ئاغرىقىم بار!" ــ دەپ بانا كۆرسىتىپ جاۋاپ بېرىپتۇ ۋە بۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

غەمدىن ئازغىنا ئاشكارا قىلسام،
ئاسمان ھەم زېمىن قايغۇغا چۈمگەي.
ئېچىلسا غۇنچىدەك مىسكىن بۇ كۆڭلۈم،
خالايىق ھەممىسى مېنىڭدىن كۈلگەي.

شەھرىيار: — "ئەي قېرىنداش، كۆڭلۈڭنى پەرىشان قىلما. بىللە ئوۋ قىلىپ كېلەيلى، شۇنىڭ بىلەن كۆڭلۈڭ ئېچىلىپ، رەڭگىڭ ئەسلىگە كەلسە ئەجەپ ئەمەس" دەپتۇ.

شاھزامان:

شاتلىققا چومسە تامام يەر يۈزى،
ماڭا يوق ئاندىن تېرىقتەك پەيزى.

دەپ، بۇ تەكلىپكىمۇ كونىمەپتۇ.

شەھرىيار ھەمرالىرى بىلەن شىكارغا چىقىپ كېتىپتۇ. شاھزامان سۇنۇق كۆڭلى، غەمكىن چىرايى بىلەن ئوردىدا قاپتۇ. ئۇ، تۇرغان ئۆي چارباغقا ياندىاش بولۇپ، ئۇنىڭ بىر دەرىزىسى شۇ باغقا ئېچىلىدىكەن. ئۇ دەرىزىنى ئېچىپ قويۇپ، باققا قاراپ ئولتۇرغان ئىكەن. بىردىنلا سارايىنىڭ ئىشىگىدىن يىگىرمە قۇل بىلەن يىگىرمە كېنىزەك چىقىپتۇ، ئۇنىڭ ئوتتۇرىسىدا شەھرىيارنىڭ خوتۇنى — مەلىكە چىرايلىق ياسانغان ھالدا كېلىۋاتقىدەك. ئۇلار ئەسلىدە كول بويىغا تاماشا ۋە سەيلە ئۈچۈن چىققان ئىكەن. كولنى كورۇپ، ھەممىسى كىيىملىرىنى سالپتۇ، بىرلىشىپ ئولتۇرۇپتۇ. شۇ چاغدا شەھرىيارنىڭ خوتۇنى: "ھەي مەسئۇد!" — دەپ قىچقىرغان ئىكەن، "لەببەي مەلىكەم" — دەپ شۇنداق بىر سەت قارا قۇل يۈگۈرۈپ كەپتۇ-دە، مەلىكىنى تۇتۇپ ئوينىشىپ، گىرەلىشىپ كېتىپتۇ. مەلىكىنىڭ قۇللىرىمۇ كېنىزەكلەر بىلەن بىر جۈپتىن بولۇپ قوشۇلۇشۇپتۇ. بۇنى كورگەن شاھزامان ئوز-ئوزىگە: "مېنىڭ غېمىم ئاكامنىڭ غېمىنىڭ ئالدىدا ھېچ نىمىگە ئەرزىمىگىدەك" — دەپ غەزنۋى پەسىيىپ، دەردى كېمىيىپ، رەڭگىگە قان يۈگۈرۈپتۇ. كۆڭلى ئارامغا چۈشۈپ، زوقلىنىپ

تاماق يېيىشكە كىرىشىپتۇ ۋە ئويۇن-تاماشىغىمۇ قاتنىشىپتۇ. بىر نەچچە كۈنلۈك شىكاردىن قايتقان شەھرىيار ئۇكىسى شاھزامان بىلەن كۆرۈشۈپ، ئۇنىڭدىكى بۇ ئۆزگىرىشنى دەرھال سېزىپ سوراپتۇ:

"كەلگەندىن بۇيان رەڭگىڭ سېرىق، دىلىڭ سۇنۇق، ئوردىڭ غەمكىن ئىدى. ئەمدى ئۇنىڭ ئەكسىچە، يۈزۈڭ ئانار-دەك قىزارغان، ئۆزەڭ خوش. ئەھۋالىڭدا خېلىلا ئۆزگىرىش بار. مۇشۇ بىرنەچچە كۈن ئىچىدە تامامەن بۇرۇنقى ئەكسىگە كېلىپ قاپسەن. بۇنىڭ سەۋەبى نېمە؟"

"رەڭگىمنىڭ سېرىق، ئوزەمنىڭ غەمكىنلىگىمنىڭ سەۋەبىنى ئېيتىشىم مۇمكىن. لېكىن ئۆز قېلىپىمغا كېلىش جەريانىنى سۆزلەش-تىن ئاجىزمەن" دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ شاھزامان.

"قېنى — دەپتۇ شەھرىيار، — ئاۋال ئوردىڭنىڭ غەمكىنلىك ئەھۋالىنى سۆزلىسەڭمۇ مەيلى، ئاڭلاي!"

شاھزامان يولغا چىققان كۈنى ئاكىسىغا تەييارلىغان سوغىسىنى ئۇنتۇپ قېلىپ ئارقىسىغا يانغانلىغىنى؛ يېرىم كېچىدە ئۆيىگە بېرىپ قارىسا، خوتۇنىنىڭ بىر قارا قۇل بىلەن بىر ئورۇندا ياتقانلىغىنى، ئاندىن ھەر ئىككىسىنىڭ بېشىنى چېپىپ تاشلاپ قايتقانلىغىنى، شۇنىڭدىن بېرى غەمكىنلىشىپ، رەڭگىنىڭ سارغايغانلىغىنى ئېيتىپ، گەپنى تۈگىتىپتۇ.

شەھرىيار:

"خاپىلىقىڭ سەۋەبىنى ئۇقتۇم، خوشاللىقىڭنىڭمۇ سەۋەبىنى ئۇققۇشۇم كېرەك" — دەپ، ئۇنىمۇ سۆزلەپ بېرىشىنى سوراپ، ئىنىسىنى تەڭلىككە سېپتۇ.

شاھزامان نائىلاج ئاكىسى ئوۋغا كەتكەندە، باغچىدا بولۇپ

ئوتكەن ۋەقەنى سوزلەپ بېرىپتۇ.
شەھرىيارنىڭ ئاچچىغى كېلىپ، كوزلىرىدە ئوت ئۇچقۇنلىرى پەيدا بوپتۇ. لېكىن ئۇ غەزىۋىنى بېسىپ:
"مېنىڭ خوتۇنۇمغا بولغان ئىشەنچىم كامىل، بۇ ئەھۋالنى كوزۇم بىلەن كورمىسەم ئىشەنمەيمەن. ئىشەنچ ئالدىدا گۇمانغا ئورۇن يوق!" دەپتۇ.
"ئۇنداق بولسا، — دەپتۇ شاھزامان ئاكىسىغا، — سىز يەنە بىر نەچچە كۇنلۇك شىكارغا چىقىدىغانلىقىڭىز توغرىسىدا ئۇقتۇرۇش تارقىتىڭ ۋە شۇنداق ماھارەت كورسىتىڭكى، ھەممە سىزنىڭ ئوۋ ئوۋلاشقا كەتكەنلىكىڭىزگە ئىشەنسۇن. ئوزىڭىز يوشۇرۇن ھالدا مەن تۇرغان ئويگە كىرىڭ. شۇ يەردە مەن كورگەن بۇ ۋەقەنى سىزمۇ ئوز كوزىڭىز بىلەن كورىسىز."
"بۇ ياخشى مەسلىھەت!" دەپتۇ شەھرىيار. ئۇ دەرھال شىكارغا چىقىشقا ھازىرلىق كورۇپتۇ. ئوۋ خىزمەتچىلىرى بىلەن شىكار ئۇچۇن زورۇر بولغان نەرسىلەرنى ئېلىپ، شەھەرنىڭ تاشقىرىسىغا چىقىپ، بىر مەنزىرىلىك جايغا چۇشۇپتۇ. چېدىرىغا كىرىپ، دەرۋازا ساقچىسىنى قىچقىرىپ، چېدىرىغا ھېچكىمنى كىرگۇزمەسلىك ھەققىدە بۇيرۇق بېرىپتۇ. ئوزى كىيىمىنى يەڭگۇشلەپ، ئوردىغا يېنىپتۇ-دە، ئۇكىسى ئولتۇرغان ئويگە يوشۇرۇن كىرىپ، دەرىزىدىن باغچىنى كۇزىتىپ ئولتۇرۇپتۇ.
ئارىدىن ئانچە ئۇزاق ۋاقىت ئوتمەي، مەلىكە كېنىزەكلەر، قۇللار بىلەن باققا چىقىپتۇ. شاھزامان قانداق دېگەن بولسا، ئىش شۇنداق بولۇپ چىقىپتۇ. بۇ ئىشلارنى ئوز كوزى بىلەن كورگەن شەھرىيار ئەقلىدىن ئازغاندەك گاراڭ بولۇپ:

"تۇفى — دەپتۇ ئۇلارغا قاراپ، كېيىن ئۇكىسىغا، — بىزگە شاھلىقنىڭ كېرىكى يوق. بېشىغا مۇشۇنداق ئەھۋال چۈشكەن كىشىلەر بىلەن ئۇچرىشىپ، كۆڭلىمىزنى ئارامغا چۈشۈرمىگىچە، بىزگە بۇنداق ھاياتتىن ئۆلۈم ياخشى" دەپ، ھەر ئىككىسى ئوردىسىنىڭ يان ئىشىكىدىن چىقىپ، ھېچكىمگە كۆرۈنمەي، چۆل - باياۋانغا قاراپ كېتىپتۇ. كېچە - كۈندۈز يول يۈرۈپ، ئۇمان دەرياسىنىڭ لېۋىگە بېرىپ، بىر ئوتلاقنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئۆسكەن بىر تۈپ دەرەخ ئاستىغا چۈشۈپتۇ. دەرەخنىڭ تېگىدىن ئۇرغۇپ چىققان بۇلاقتىن قېنىپ سۇ ئىچىشىپتۇ. چۈش بولاي دەپ قالغان ئىكەن، ئۇلار دەم ئېلىپ ئولتۇرسا، دەريا دولقۇنلىنىپتۇ. كېيىن دولقۇن ئارىسىدىن بويى ئاسمانغا تاقاشقىدەك قورقۇنۇچلۇق، قارا قۇيۇندەك بىر نەرسە پەيدا بوپتۇ. ئۇ بەت ھەيۋەت مەخلۇق ئۇدۇل بۇلار ئولتۇرغان ئوتلاق تەرەپكە قاراپ كېلىشكە باشلاپتۇ. بۇنى كۆرگەن ئاكا - ئۇكا خەۋپسىرەپ، ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ، دەرەخقە يامىشىپ چىقىپ، شاخنىڭ ئارىسىغا يوشۇرۇنۇۋاپتۇ ۋە بۇ قانداق ھادىسە دەپ، قاراپ ئولتۇرۇشۇپتۇ. دەريادىن چىققان ھېلىقى مەخلۇق بېشىدا ساندۇق كۆتەرگەن، بويى ناھايىتىمۇ ئېگىز، بېشى يوغان، مەيدىسى كەڭ، سۈرلۈك بىر دىۋە ئىكەن. ئۇ ئوتلاققا كېلىپلا، دەرەخنىڭ تۈۋىدە ئولتۇرۇپتۇ. بېشىدىن ساندۇقنى ئېلىپ ئېچىپ، ئىچىدىن بىر قۇتىنى ئاپتۇ. ئۇنىمۇ ئاچقان ئىكەن، ئىچىدىن بويى - تۇرقى كېلىشكەن، ئاجايىپ چىرايلىق، پەرىزاتتەك بىر قىز چىقىپتۇ. بۇ ھەقتە شائىر مانا بۇنداق دېگەن ئىكەن.

كۆز تاشلىسا تۈن - كېچە بولۇر گويا كۈندۈزدەك،
جامالىنىڭ نۇرىدىن بولغاي خىجىل گۈزەل تاڭ.

كورسەتسە گەر ھوسنىنى ئېلىپ نىقاپ يۈزىدىن،
جىلۋىسىگە قۇياشمۇ بولۇپ ئېجىل قالۇر تاڭ
يورۇتۇپ ئۆتسە كوكنى ئىنايەتلىك چاقمىقى،
ياغمۇردەك كوز ياشلىرىم ئاقسۇن بولۇپ سەل-توپان.

دىۋە قىزغا قاراپ:

"ئەي پەرى نەسىللىك، ئەمدى مەن بىر ئاز ئۇخلاپ ئالاي، سەن مېھرىۋانلىق بىلەن، ئازراق پاسىۋانلىق قىل،" دەپتۇ-دە، قىزنىڭ تىزىغا بېشىنى قويۇپ ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. شۇ ئەسنادا قىزنىڭ كوزى دەرەخنىڭ ئۈستىدىكى شاھزادىلەرگە چۈشۈپتۇ. شۇ ھامان قىز دىۋىنىڭ بېشىنى تىزىدىن ئېلىپ يەرگە قويۇپتۇ ۋە ئورنىدىن تۇرۇپ ئاكا-ئۇكىلارغا: "تۆۋەنگە چۈشۈڭلار، دىۋىدىن قورقماڭلار" دىگەن مەزمۇندا ئىشارەت قىلىپتۇ. ئىككىسى قىزدىن: "بىزنى ئاۋارە قىلمىسىڭىز" دەپ ئۆزرە ئېيتىپتۇ. قىز: "ئەگەر پەسكە چۈشمىسەڭلار دىۋىنى ئويغىتىمەن. ئۇ، سىلەرنى قىيناپ ئۆلتۈرىدۇ" دەپتۇ. ئۇلار تىترەپ-تەمتىرەپ، قىزنىڭ يېنىغا چۈشۈپتۇ. قىز كېيىملىرىنى يېشىپ، ئۇلارنىڭ يېنىغا كەپتۇ-دە. ئۆزىگە يېقىنلىششىنى بۇيرۇپتۇ. ئۇلار بۇ ئىشتىن باش تارتىپتۇ. قىز: "ئانداق بولسا، دىۋىنى ئويغىتىمەن. ئۇ سىلەرنى ئازاپلاپ بىكاردىن-بىكار ئۆلتۈرۈۋېتىدۇ" دەپ قورقىتىپتۇ. شەھرىيار قورقۇپ، ئۇكىسىغا:

"ئەي، شاھزامان، قىزنىڭ تەلىۋىنى سەن قوبۇل قىل!" دەپتۇ.

"سىز يېقىنلاشمىغىچە، مەن يېقىن يولىمايمەن!" دەپتۇ شاھزامان.

ئاكا ـ ئۇكا ھەيران بولۇپ، بىر بىرىگە قاراپ تۇرۇپ قاپتۇ.

"سىلەرنىڭ بىر بىرىڭلارغا كوز قىسىشىپ، نىمىلەرنى دىيىشۋاتقانلىغىڭلارنى بىلىپ تۇرۇۋاتىمەن، ئەگەر تەكلىۋىمنى قوبۇل قىلمىساڭلار ھازىر دىۋىنى ئويغىتىمەن!" دەپ ھەيۋە قىپتۇ قىز.

ئاكا ـ ئۇكا ئىلاجىسىز قىزنىڭ قىشىغا كىلىپ، بىرىنىڭ كەينىدىن يەنە بىرى ئۇنىڭ تەلىۋىنى قاندۇرۇپتۇ. شۇنىڭدىن كىيىن، قىز يىنىدىن بىر ياغلىقىنى ئىلىپ ئىچىپتۇ، ئۇنىڭ ئىچىدىن بەش يۈز يەتمىش تال ئۈزۈك قاتار ئوتكۈزۈلگەن بىر يىپەك بوقۇچىنى ئىلىپ كورسىتىپ:

"بۇ ئۈزۈكلەر نەدىن كەلگەن، بىلەمسىلەر؟" دەپ سوراپتۇ قىز ئۇلاردىن.

"بىلمەيمىز!" دەپتۇ شاھزادىلەر. كىيىن قىز ئۇلارغا چۈشەندۈرۈپ:

"بۇ ئۈزۈكلەرنىڭ ئىگىلىرى خۇددى سىلەرگە ئوخشاش دىۋىنىڭ قىشىدا مەن بىلەن ئالاقە قىلىشقان. بۇ بىر توپ ئۈزۈكنى بىر بىرلەپ ئۇلاردىن نىشانە ئۈچۈن ئالغانمەن. سىلەرمۇ بىردانىدىن ئۈزۈك بىرىشىڭلار شەرت"، دەپتۇ.

شاھزادىلەرمۇ قوللىرىدىكى ئۈزۈكلەردىن بىردانىدىن چىقىرىپ بىرىشىپتۇ. قىز يەنە مۇنداق دەپتۇ:

"بۇ دىۋە مىنى نىكا كىچىسى ئىرىمنىڭ ئالدىدىن ئىلىپ قاچتى، مىنى قۇتىغا سىلىپ، قۇتىنى ساندۇققا قاچىلاپ، ساندۇققا 7 دانە قۇلۇپ سىلىپ، ئوركەشلەپ ئىقىۋاتقان دەرياغا تاشلىدى. ئەمما بۇ، مىنىڭ تۇرلۇك يوللار بىلەن خالىغان مەقسىدىمگە

يېتىپ كېلىۋاتقانلىقىمنى بىلمەيدۇ."
شائىرلاردىن بىرى بۇ ھەقتە مۇنداق دەپ يازغان ئىكەن:

سۆزگە ئۇستا كېلىۋر ئايال، ئاقىلا، ئىشەنمە،
قىممىتى يوق بەئەينى پۇچەك ياڭاقتەك
چىراي - شەكلى، ھۆسنىگە ئالدانما - كۆيمە،
تېپىلماس ۋاپادىن ئۇنىڭدا قاقتەك.

ساقا كۆلكە يۈزىدە، دىلى ئۆزگىدە،
سېنى باغلار ناز بىلەن دائىم ئىشقىغا.
خەنجەر بولەر ھەمىشە سېنىڭ قەستىڭدە —
قاش ئېتىشنىڭ مەنىسى بىلگىل، شۇ ساقا.

ئاقا ئاشىق بولغۇچى سەن ئەمەس گويا،
جاندىن كېچىپ قۇللارمۇ ئۇلارنى سۆيگەن.
يەنە باركى بىر مىسال "يۇسۇپ - زىلەيخا"،
پادىشالار بۇ ئىشقى ئوتىدا كۆيگەن.

ھەتتا شەيتانمۇ بولغان ئۇلارغا ئەسىر،
دەرس بېرىشتە ھىلىدىن بىگەن ئۇ يەشۋا.
كۆرسىتىدۇ ھەر دەمدە يۈز ھۈنەر - مىكىر،
تۇتقىل يولنى بولەكچە، بولماستا رەسۋا.

بۇ توغرىدا باشقا بىر شائىر مانا بۇنداق دەپ يازغان ئىكەن:

ئىشقىسىز دەپ تەنە قىلما ھەر قەدەمدە،
ماڭا ئۇندىن كەيىنىڭ رىشتىسى بار.
ئۇ بىرەر ماڭا مەردانە قۇۋۋەت،
بېغشلار يۈرەككە تۈگىمەس مادار.

ئۇچمەس بۇ ئۇتتا كۆيۈش ئۈچۈن،
تۈگمەس مەرتلىك، غايە كېرەكتۇر.
ئايالار پىتنىسىنى بىلگەن كىشلەر،
ئەقىللىق، ھۇشيار، چىچەن، زىرەكتۇر.

پىتنىدىن سالامەت قۇتۇلغان كىشى،
بۇ ئىشقا ئاجايىپ قىلغاي ئىتىۋار.
كىمكى ئىشقىنىڭ كەينىگە كىرمەس،
ئۇ بولار مەڭگۈگە ئەزىز، بەختىيار.

ئاكا-ئۇكا شاھزادىلەر قىزدىن بۇ سوزنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، "بۇ دىۋىنىڭ ئىشى بىزنىڭ ئىشىمىزدىن ئارتۇق ئاجايىپ ۋە ھەيران قالارلىق ئىكەن. بۇ ۋەقە بىزگە تەسەللى بەردى" دەپ شەھەرگە قايتىپ كەپتۇ. شاھزامان قايتىدىن دەرۋىش بولۇپ، شاھلىقتىن ۋازكېچىپ، چول-باياۋانغا چىقىپ كېتىپتۇ. ئەمما شەھرىيار ئوز ئوردىسىغا كىرىش بىلەنلا خوتۇنى، كېنىزەك ۋە قۇللىرىنىڭ باشلىرىنى چېپىپتۇ. شۇ كۈندىن باشلاپ ئۇ ھەر ئاخشىمى بىر قىزنى نىكاھىغا ئېلىپ، ئەتىسى ئۇنى ئولتۇرۇۋېتىدىكەن. بۇ ئەھۋالدىن خەۋەر تاپقان كىشىلەر قىزلىرىنى ياقا يۇرتلارغا يوشۇرىدىغان بولۇپ قاپتۇ. مۇشۇ تەخلىتتە ئارىدىن ئۈچ يىل ئۇتۇپ، مەملىكەتتە قىز زاتى قالماپتۇ. شەھرىيار ئادىتى بويىچە ۋەزىرىنى ئوز ئالدىغا چاقىرتىپ، بۇ ئاخشام ئۈچۈن بىر قىز تېپىپ كېلىشنى بۇيرۇپتۇ. ۋەزىر مولچەرلىگەن جايلارنىڭ ھەممىسىگە بېرىپتۇ. لېكىن بىرمۇ قىز تاپالماپتۇ. ئاخىر غەمگە پېتىپ، ئوز ئويىگە قايتىپ كەپتۇ. ۋەزىرنىڭ ئىككى قىزى بار ئىكەن. ھەر ئىككىسى ھوسنى-جامالدا زامان-

نىڭ كوزى ئىكەن. چوڭىنىڭ ئىسمى شەھەرىزاد، كىچىگىنىڭ ئىسمى دۇنيازاد ئىكەن. ئەمما شەھرىزاد ھوشيار، دانىشمەن ۋە شائىر بولۇپ، ھەممە تارىخىي ئەسەرلەرنى پىششىق ئۆگەنگەن، قىسسە كىتاپلىرىنىڭ ھەممىسىنى بىر قۇر كوزدىن كەچۈرگەن ئىكەن. ھەتتا ئۇنىڭ قولىغا مىڭلاپ ئەدىبىي، تارىخىي كىتاپلار توپلانغان ئىكەن. ئۇ قىز ئاتىسىنى خاپا ھالدا كورۇپ، ئەھۋالىنى سوراپتۇ ۋە ھەرقانداق ئىشقا چىدامىلىق بولۇش لازىم دەپ، بۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

جاھان غەملىرىنى دىلىڭدىن چىقار،
خاتىرجەم بولغىن، ئوزەڭنى تۇتقىن.
بۇ غەملەر ئوتكۈنچى، دىلنى ئۇپرىتار،
شاتلىقنى ھەر چاغدا يېقىن دوست تۇتقىن.

قىزنىڭ سوزىنى ئاڭلاپ، ئاتىسى بېشىغا چۈشكەن غەم-قايغۇنىڭ سەۋەبىنى باشتىن-ئاخىر سوزلەپ بېرىپتۇ. ئەگەر قىز تاپالماي بارسا، پادىشانىڭ قىلىچىدىن بېشىنىڭ ئامان قالمايدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. شەھرىزاد ئاتىسىدىن ئوزىنى شاھقا نىكالاپ بېرىشىنى ئوتۇنۇپ سوراپتۇ.

"ئەي دانىشمەن ئاتا، يا بارچە قىزلارنى ئولۇمدىن قۇتۇلدۇرۇشقا سەۋەپكار بولۇپ، شاھ بىلەن ئومۇرلۇك ھايات كەچۈرەي، يا بولمىسا پۈتۈن خەلقىنىڭ قىزلىرى قاتارىدا، مەنمۇ شاھنىڭ قىلىچى ئاستىدا جان بېرەي" دەپتۇ قىز. ۋەزىر قىزنى بۇ پىكرىدىن يېنىشقا ئۇندەپ بېقىپتۇ. لېكىن قىز ئوز پىكرىدە چىڭ تۇرۇۋاپتۇ.

ۋەزىر قىزىغا نەسىھەت قىلىپ:

"ئـەي قـىزىم، كـىشى ئۆزىـنى ئۆز ئايـىغى بىلەن ئۆلۈم گىرداۋىـغا تاشـلاش ئاقىلانىلىق ئەمەس. بۇ ئەقىللىق كىشىـنىڭ ئىرادىسـىگە خىـلاپ ئىش. خۇددى دىخانىنىڭ ئايىلىـنىڭ بېـشىغا چۈشـكەن كۆلـپەتتەك، ساڭمۇ شاھتىن زىيان يەتمىگەي. دەپ ئورۇنـىمەن" دەپـتۇ.

"ئۇ قانداق ۋەقە ئىـكەن؟" دەپ سوراپتۇ شەھرىزاد. ۋەزىـر سۆزگە كىرىشىپـتۇ.

دىخانىنىڭ ھېكايىسى

قەدىمقى زاماندا، كوپ دۇنيا ۋە چارۋا ماللارغا ئىـگە بىر باي دىخان بار ئىـكەن. ئۇ، خـوتۇن بالا ـ چاقىـلىرى بىلەن يېزىـدا تۇرىدىكەن. ئۇ، جانۋارلارنىڭ ھەم ھايۋاناتنىڭ تىلىنى بىلىدىكەن. ئۇنىڭ بىر ئوكۈزى ۋە ئىشىگى بولۇپ، ئۇلار ھەمىـشە ھويلىـدىكى ئېغىلدا تۇرىدىكەن. بىر كۈنى ئوكۈز ئىشەكنىڭ تۇرىدىغان جايلىرىـنى ئايلىـنىپـتۇ. قارىسا، ئىشەكـنىڭ ئېغىلى سۇ سېپىپ سۈپۈرۈلگەن. ئوقۇرىدا تاسقالغان ئارپا ۋە بىدە، سامان يېتەرلىك تۇرغىدەك. ئىشەك بولسا تىنچقىنا دەم ئېلىپ ياتـقىدەك. بەزىدە باي بىرەر يەرگە بارسا، ئۇنى مىـنىپ بېرىدىپ، قايتىپ كەلگەندىن كېيىن يەنە ئۇز جايىغا ئېلىپ كېلىپ، باغلاپ قويىدىكەن. ئىشەكـنىڭ بۇ ھالىغا ئوكۈزنىڭ ئىچى تارلىقى كېلىپ، ھەسرەت چېكىپتۇ ۋە ئۇزىنىڭ ھالىغا ئېچىنىپتۇ.

باي بىر كۈنى ئېغىلـنىڭ ئالـدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ئىكەن. ئوكۈزنىڭ قىـلىۋاتقان گېپىنى ئاڭلاپ قاپتۇ. قۇلاق سالـسا، ئوكۈز ئىشـەككە بۇنداق دەۋاتـقىدەك:

"بۇ قانداق گەپ، سېنىڭ راھىتىڭ ئۈچۈن مەن ئەتىگەندىن - كەچكىچە ئەمگەك قىلىمەن، سەن بولساڭ تاسقالغان ئارپىنى يەپ ھوزۇرلىنىپ كەچكىچە ياتىسەن. يەنە سېنى يۇيۇپ، ياپىلى - قۇيرۇغىڭنى تاراپ قويىدۇ. سېنى گاھى - گاھى باي مىنىپ قويىدۇ، خالاس. مەن ئەتىدىن - كەچكىچە ساپان سۆرەيمەن. ئۇنىڭدىن بوشىسام، سورەم سۆرەيمەن، جۇۋاز تارتىمەن."

ئېشەك ئۇنىڭغا جاۋاپ ئورنىدا مۇنداق دەپتۇ:

"سېنى ئىشقا ئېلىپ چىققاندا، بويۇنتۇرۇقنى بوينۇڭغا سېلىشى بىلەنلا يېتىۋال. ئورنۇڭدىن تۇرما، ئۇرۇپ، زورلاپ يۆلەپ تۇرغۇزسا، يەنە يېتىۋال. شۇ چاغدا سېنى ئىشلەتمەيدۇ. ياخشى قاراپ، ياخشى يەم - بوغۇز تۇكۇپ بېرىدۇ. سەن ئۆزەڭنى كېسەللىككە سېلىپ، يەم - خەشەككىمۇ قارىماي قوي! بىرنەچچە كۈن شۇنداق قىلساڭ، جاپا - مۇشەققەتتىن قۇتۇلۇپ، راھەتكە چىقىسەن."

باي بۇ سۆزلەرنى تولۇق ئاڭلاپتۇ. كەچقۇرۇن پادىچىلار يەم - خەشەك ئېلىپ كەلگەندە، ئۆكۈز ئازغىنا يەپ يېتىۋاپتۇ. تاڭ ئاتقاندىن كېيىن، يەر ھەيدەيدىغانلار ئۆكۈزنى قوشقا ئېلىپ چىقىش ئۈچۈن كىرسە، ئۇ، كېسەللەردەك پۇشۇلداپ، ھېچ نىمە يېمەي ياتقىدەك. ئۇلار باينىڭ قېشىغا كىرىپ ئۆكۈزنىڭ ئاغرىپ قالغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. باي بۈگۈن يەرنى ئېشەك بىلەن ھەيدەشكە بۇيرۇق قىپتۇ. قوشچىلار دەرھال كىرىپ، ئېشەكنى قوشقا قېتىپ چىقىپتۇ. كۈن بويى ئېشەكنى ئۆكۈزنىڭ ئورنىدا ئىشلىتىپتۇ. كەچقۇرۇن ئېشەك ئىشتىن قايتقاندا، ئۆكۈز ئېشەككە بىر كۈن ئۆزىنىڭ راھەتلىنىپ دەم ئالغانلىقىنى ھوزۇرلىنىپ

سوزلەپ بېرىپتۇ. بۇ ياخشى مەسلىھەتنى ئۇچۇن، ئىشەككە مىننەتدارلىق بىلدۈرۈپتۇ.

ئىشەك ئوكۈزگە بەرگەن مەسلىھەتنى ئۇچۇن پۇشايمان قىلغان بولسىمۇ، ئۈندىمەپتۇ.

ئەتىسى ئەتىگەندە چاكارلار يەنە كېلىپ، ئىشەكنى يېتىلەپ ئېلىپ چىقىپ قوشقا قېتىپتۇ. كەچكىرگىچە ئىشەك بىلەن يەر ھەيدەپتۇ. كەچ بولغاندا، ئىشەك ھېرىپ ماغدۇرىدىن كەتكەن ھالدا، قۇلاقلىرىنى سالپايتىپ، ئېغىلغا كىرىپ كەپتۇ. كورۇنۇشىدىن ئۇنىڭ قىمىرلىغىدەك ھالى قالمىغان ئىكەن. ئوكۈز يەنە تۇنۇگۈنكىدەك ئىشەككە مىننەتدارلىق بىلدۈرۈپ، رەخمەت ئېيتىشقا باشلاپتۇ.

”تىنچقىنا ئارام ئېلىپ ياتقان ئىدىم، — دەپ ئويلاپتۇ ئىشەك، — ئارتۇق گېپىم ئۆزەمگە زىيان قىلدى.“ كېيىن ئۇ، ئوكۈزگە قاراپ: ”مېنىڭ ساڭا بولغان مېھرىۋانلىقىمنى سەن ناھايىتى ياخشى بىلىسەن. مەن دائىم باشقىلارغا كېرەكلىك جايدا ياخشى مەسلىھەت بېرىمەن. بۈگۈن سېنىڭ توغراڭدا باينىڭ ئوز چاكارلىرىغا دىگەن سوزىنى ئاڭلىدىم. باي چاكارلىرىغا: ’ئوكۈز ئەگەر ئەتىگىچە ئورنىدىن تۇرۇپ، ئىشقا يارىغىدەك ھالەتكە كەلمىسە، دەرھال قاسساپقا سېتىڭلار. سويۇپ گوشىنى ساتسۇن، تېرىسىنى چەم قىلسۇن‘ دەپ بۇيرۇق قىلدى. شۇنىڭغا قاراپ ئىش قىلمىساڭ ھالىڭ خاراپ!“ دەپتۇ.

ئوكۈز ئىشەكنىڭ بۇ سوزىنى ئاڭلاپ، غەم ـ قايغۇغا چۇشۇپتۇ. كېيىن ئىشەككە قاراپ:

”بۇ ھەقتە يەنە سېنىڭ قانداق ياخشى مەسلىھەتىڭ بار“

دەپتۇ.

”ئەتە چاكارلار كىرگىچە، ئوقۇردىكى يەم ـ خەشەكلەرنى يەپ تۈگەت. ئىشقا چىقىشقا تەييارلان. چاكارلار كىرسە شوق ۋە تېتىك تۇرغىن. ئۇلار سېنى كېسەلدىن ساقىيىپتۇ، دەپ ئىشقا ئېلىپ چىقىدۇ، شۇنىڭ بىلەن پىچاقتىن قۇتۇلىسەن“ دەپتۇ.

ئوكۇز بۇ مەسلىھەتتىن خوش بولۇپ، يەمگە كىرىشىپتۇ. باي بۇ نوۋەتمۇ بۇلارنىڭ سوزىنى تولۇق ئاڭلاپ كېتىپتۇ. ئوكۇز تاڭ ئاتقىچە يەم ـ خەشەكلەرنى يەپ تۈگىتىپ، ئوقۇرنىڭ تېگىنىمۇ يالاپ قويۇپتۇ. تاڭ ئاتقاندىن كېيىن، باي خوتۇنى بىلەن ئېغىلغا كىرىپ، ئايلىنىپ ھويلىسىغا چىقىپتۇ. قوشچىلارمۇ ئوكۇزنىڭ ساقايغانلىغىنى كورۇپ، ھويلىغا يېتىلەپ چىقىپتۇ. ئوكۇز باينى كورۇپ، مورەپ، قۇيرۇقلىرىنى شىپاڭلىتىپ ئويىنىتىپ، قەدەملىرىنى تېزلىتىپتۇ.

باي ئوكۇزنىڭ بۇ قىلىغىنى كورۇپ، ئوزىنى تۇتالماي كۇلۇپ كېتىپتۇ. خوتۇنى ئېرىدىن بۇ كۇلكىنىڭ سەۋىۋىنى سوراپتۇ. باي جاۋاپ بەرمەي، كۇلۇۋېرىپتۇ. خوتۇنىنىڭ ئاچچىغى كېلىپ يەنە سوراپتۇ.

”بىر ۋەقەنىڭ گۇۋاھىمەن. شۇنى ئەسلەپ كۇلىمەن. لېكىن، ئۇنى ساڭا ئېيتسام بولمايدۇ. چۇنكى، ئېيتقان زامانىلا مەن ئولىمەن“ دەپتۇ.

”ئولسەڭمۇ ئېيتىپ بېرىپ ئولسەن!“ دەپتۇ خوتۇنى ئېرىگە.

”بۇ سىرنى ئېيتالمايمەن، ئېيتسالا ئولىمەن، ئولۇمدىن قورقىمەن“ دەپتۇ باي يەنە قايتىلاپ.

"ياق! — دەپتۇ خوتۇنى ئاچچىقى بىلەن، — سەن مېنى زاڭلىق قىلىپ كۆلمىگەن بولساڭ، ئېيتىشتىن شۇنچە قورقامتىڭ؟"

ئۇلارنىڭ تالاش - تارتىشلىرى خېلىغىچە سوزۇلۇپتۇ. ھەتتا بۇ ئىش شۇنىڭغا بېرىپ يېتىپتۇكى، باي قازى بىلەن بىرنەچچە گۇۋاھلارنى چىقىرىپ، ئاۋال ئۇلارغا ئوزىنىڭ ۋەسىيەتلىرىنى ئېيتىپتۇ. كېيىن سىرنى ئېيتماقچىمۇ بوپتۇ. باينىڭ خوتۇنى تاغىسىنىڭ قىزى بولۇپ، ئۇنى باي ناھايىتى ياخشى كورىدىكەن. ئاخىر ئۇ قوۋمى - قېرىنداش، ئۇرۇق - تۇققان، يارى - بۇرادەر، خولۇم - خوشنىلىرىنىمۇ قىچقىرىپ، خوتۇنى بىلەن ئوزىنىڭ ئوتتۇرىسىدا بولۇپ ئوتكەن ماجرانى ئۇلارغا بىر بىرلەپ ئېيتىپ بېرىپتۇ. ئوزىنىڭ سىرىنى بىرەر كىشىگە ئېيتقان ھامان ئولىدىغانلىقىنى چۈشەندۈرۈپتۇ. تويلانغانلار خوتۇندىن ئۇر تەلۋىدىن كېچىشنى سوراپ:

"قەدىرداندىن ئېرىگىدىن ئايرىلىپ، ئوز بالىلىرىڭنى يېتىم قىلىپ، باش پاناسىز قېلىشقا يۈرىگىڭ قانداق چىدايدۇ!" دېيىشىپتۇ.

"ئەگەر ئولسەمۇ، بۇ سىرنى ئۇقماي قويمايمەن!" دەپ، كوكەمىلىك قىلىپ تۇرۇۋاپتۇ خوتۇن. باشقىلار جىم بولۇشۇپتۇ. باي ئورنىدىن تۇرۇپتۇ - دە، تاھارەت ئېلىش ئۈچۈن ھاجەتخانىغا قاراپ مېڭىپتۇ. ئۇنىڭ بىر خورىزى، ئەللىكچە مىكىيىنى، ئىتى ۋە بىرنەچچە تۇياق قارا مېلىمۇ بار ئىكەن. باي بېغىنىڭ ئىشىكىدە كېتىۋاتسا، ئىت بىلەن خوراز سوزلىشىۋاتقىدەك. قۇلاق سالسا، ئىت خورازغا: "باي ئولۇم ئالدىدا، جان ھەلەكچىلىكىدە، سەن بولساڭ ئۇنىڭدىن خوش بولغاندەك ئوزەڭنى تۇتۇۋالالماي قايسەن!" دەپ تەنە قىلىۋاتقىدەك. خوراز ھەيران بولۇپ،

ئۆتتىن ۋەقەنى سورىغان ئىكەن. ئىت خورازغا باينىڭ بېشىغا چۈشكەن غەمنى ئېيتىپ بېرىپتۇ. "خۇدا ھەققى، — دەپتۇ خوراز، — باينىڭ مەنچىلىكمۇ ئەقلى يوقكەن، تېخى نادان ئىكەن. بىر خوتۇننى باشقۇرالمىسا: قارىغىنا. مېنىڭ ئەللىك خوتۇنۇم بار، قى-قى-قىق دەپ بىر قىچقىرىپ قانات قاقسام، ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئالدىمدا تەق بولىدۇ. بىرىنى چوقۇلايمەن، يەنە بىرىنى بولسا قانات سورەپ ئەركىلىتىمەن. ئىشقىلىپ، تىنچ ئۆمۈر ئۆتكۈزىمەن. باينىڭ ئورنىدا مەن بولسام، — دەپتۇ خوراز سۆزىنى يەنە داۋام قىلىپ، — خوتۇنۇمنى ھوجرىغا ئېلىپ كىرىپ، چۇۋىق بىلەن ئولگىدەك ئۇراتتىم. يا ئۆلەتتى، يا بۇنىڭدىن كېيىن مەندىن 'سىر' سورىماسلىققا قەسەم ئىچىپ توۋا قىلاتتى".

باي بۇ سۆزنى ئاڭلاپ، خورازنىڭ پىكرىنى توغرا كۆرۈپتۇ. چۇۋىق ئىزلەپ باققا كىرىپتۇ.

ۋەزىر سۆزىنى توختىتىپ قىزىغا:

"سېنىڭ بېشىڭغىمۇ شۇ خوتۇننىڭ بېشىغا چۈشكەن كۈلپەت چۈشمىسىگەدى، دەپ قورقىمەن" دەپتۇ.

"قانداق كۈلپەت؟"دەپتۇ قىز ئاتىسىغا قاراپ. ئاتىسى سۆزىنى داۋام قىلىپ:

— باي ئۆزمە دەرىخىنىڭ نوتىلىرىدىن بىر باغلام چۇۋىقنى كېسىپ تەييارلاپتۇ-دە، ھوجرىسىغا كىرىپ، خوتۇنىغا: "ھوجرامغا كىر! سىرنى مەن ساڭا مۇشۇ يەردە ئېيتاي. ھېچكىم كىرمىسۇن، كېيىن مەنمۇ ئولمەن، دەپتۇ.

خوتۇن ھۇجرىغا كىرىشى بىلەن باي ئىشىكنى قۇلۇپلاپتۇ ۋە چۇۋىق بىلەن خوتۇننى ساۋاشقا باشلاپتۇ. ئارىدىن ئانچە

ئۇزاق ۋاقىت ئۆتمەي، خوتۇن ھالىدىن كېتىشكە باشلاپتۇ-دە، ئېرىنىڭ قول-ئايىغىغا يامىشىپ تۇرۇپ يېلىنىشقا كىرىشىپتۇ ۋە ئەپۇ سوراپتۇ. ھەرگىز بايىدىن "سىر" سورىماسلىققا ۋەدە قىپتۇ. باي ئۇرۇشتىن توختاپتۇ. ئىككىسى تىنچلىنىپ سىرتقا چىقىپتۇ. توپىلىنىشقانلارمۇ بۇ ئىشتىن خاتىرجەم بولۇشۇپ قايتىپتۇ. ئەي قىزىم، سېنىڭ بېشىڭغا دېخاننىڭ ئايالىنىڭ بېشىغا چۈشكەن شۇ كۆلپەتتىن زىيادىراق ھادىسە كەلمىگىدى، دەپ قورقىمەن.

لېكىن، شەھرىزادقا ئاتىسىنىڭ بۇ ھېكايىسى قىلچە تەسىر قىلماپتۇ.

ئۇ، ئۆز پىكرىدە چىڭ تۇرۇۋاپتۇ. ئاخىر، ۋەزىر قىزىنى ياخشىلاپ جابدۇتۇپ، شاھنىڭ ئالدىغا ئېلىپ مېڭىپتۇ. شەھرىزاد ئوردىغا مېڭىشتىن بۇرۇن سىڭلىسى دۇنيازادنى ئالدىغا قىچقىرىپ مۇنداق دەپتۇ:

"مەن شاھ ئالدىغا بارغىنىمدىن كېيىن، سېنى يېنىمغا ئالدۇرۇۋالىمەن. سەن بارغىنىڭدا شاھ ئالدىدا مېنىڭ قىزىق چۆچەكلىرىمنىڭ داۋامىنى ئېيتىپ بېرىشىمنى سورىغىن. شاھ بۇنىڭغا رازى بولۇپ قالسا ئەجەپ ئەمەس. شۇنىڭ بىلەن، مەن چۆچەك باشلايمەن. خۇدا خالىسا، شۇ يول بىلەن ئۆلۈمدىن قۇتۇلۇمىز."

ۋەزىر ئۆز قىزى بىلەن شاھ ھوزۇرىغا كىرىپتۇ. شاھ قىزنى كۆرۈپ، خۇشلىقىدىن يۈزىدىكى پەردىسىنى كۆتەرمەكچى بوپتۇ. قىز بىردىنلا يىغا باشلاپتۇ.

"نېمىشقا يىغلايسىز؟" دەپ سوراپتۇ شاھ قىزدىن.

"ئۇلۇغ شاھىم، — دەپتۇ قىز، — بىر كىچىك سىڭلىم بار

ئەدى، شۇنىڭ بىلەن خەيرلىشىپ ئېلىشنى سورايمەن.»
شاھ رازى بولۇپ كىشى ئەۋەتىپتۇ. بۇ ئاخشامنى شاھ شەھرى‑زاد بىلەن بىللە ئۆتكۈزۈپ، شەھۋانى نەپسىنى قاندۇرۇپتۇ.
سىڭلىسى كىرىپ، ئاچىسى بىلەن قۇچاقلىشىپ كورۇشۇپتۇ ‑ دە، تەختىنىڭ يېنىغا ئولتۇرۇپ، شەھرىزادقا قاراپ سوزگە كىرىشىپتۇ.
"ئۇيىقۇسىز قالغان كېچىنى قىسقارتىش ئۈچۈن، ئېيتالماي قالغان چوچەكلەردىن بىرەر قىزىق چوچەك ئېيتىپ بېرىڭ!" دەپتۇ.
"ئەگەر ئۇلۇغ شاھىم رۇخسەت قىلسا، ــ دەپتۇ شەھرىزاد، ــ جان دەپ ئېيتىپ بېرەتتىم."
ئۇيقۇسىزلىقتىن ئازاپلانغان شاھ ئاجايىپ چوچەكنى ئاڭلاشقا قىزىقىپ، رۇخسەت قىپتۇ. شەھرىزاد ھېكايىسىنى باشلاپتۇ.

بايى بىلەن جىن ھېكايىسى

بىرىنچى كېچە

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپتۇ شەھرىزاد، ھېكايىسىنى باشلاپ، — قەدىمقى زاماندا بىر باي بار ئىكەن. ئۇنىڭ مال - مۈلكى ناھايىتىمۇ جىق ئىكەن. ئۇزى جاھاننىڭ ئىسسىق - سوغۇقلىرىنى بېشىدىن كەچۈرگەن، دۇنيانىڭ جاپا - مۇشەققەت ۋە راھەتلىرىنىمۇ كۆرگەن، تەمىنى تېتىغان ئىكەن. ئۇزاق شەھەرلەرگە، خەتەرلىك دېڭىز - دەريالارغا سەپەرمۇ قىلغان ئىكەن. باشقا شەھەرلەردىمۇ ئۇنىڭ دۇكانلىرى بولغان ئىكەن. بىر كۈنى ئۇ، نېسىلىرىنى يىغىش ئۈچۈن، غەرىپكە سەپەر قىپتۇ. يازنىڭ تومۇز كۈنلىرى ئىكەن. ھاۋانىڭ ئىسسىقلىقى قاتتىق تەسىر قىلىپ، بىرئاز دەم ئېلىش ئۈچۈن، بىر دەرەخنىڭ تۈۋىگە كېلىپ، سايىداپ ئولتۇرۇپتۇ. بىر دەم راھەتلىنىپتۇ. خالتىسىدىن خورما بىلەن بىر پارچە نان ئېلىپ يەپتۇ. يېگەن خورمىنىڭ ئۇرۇقىنى بىر تەرەپكە ئاتقان ئىكەن، قىلىچىنى يالىڭاچلىغان سۈرلۈك بىر جىن پەيدا بوپتۇ. ئۇ، باينىڭ يېنىغا كېلىپ:

"سەن مېنىڭ بالامنى ئۆلتۈردۈڭ. مەنمۇ سېنى خۇددى شۇنداق ئۆلتۈرۈشۈم كېرەك!" دەپتۇ دوق قىلىپ.

"بالاڭىنى مەن قاچان ئۆلتۈردۈم؟!" دەپ سوراپتۇ باي
"سەن خورمىنى يەپ، ئۇرۇغىنى ئاتقان ئىدىڭ، ئۇ، بالامنىڭ كۆكسىگە تېگىپ، شۇ زامان تىن تارتمايلا ئۆلدى"— دەپتۇ جىن
"ھەر ئىككىمىزنى ئاللا ياراتقان"— دەپتۇ سودىگەر،— ئاخىر ھەممىمىز ئاللانىڭ دەرگاھىغا بارىمىز. بىزنى پەقەت ئاللا ھەممە بالا - قازادىن قۇتقۇزىدۇ. قازاغا رىزا بولماي ئامالىمىز يوق
بالاڭىنى مەن قەستلەپ ئۆلتۈرمىدىم. مېنى كەچۈرگىن!"
"ياق، زادى ئىنتىقام ئالماي قويمايمەن!" دەپلا جىن چاڭگال سېلىپ، سودىگەرنى تۇتۇپ بېسىپ، بېشىغا شەمشەرنى تەڭلەپتۇ
سودىگەر: "ئۆزەمنى ئاللاغا تاپشۇردۇم!" دەپ مۇنداق مۇناجات ئوقۇپتۇ:

زامان ئەسلى ئىككى كۈن:
بىر كۈندۇر ئامانلىق،
يەنە بىر كۈن قىسمىتى —
خەتەر بىلەن يامانلىق.

ئىنساندا بار جۈپ جەھەت:
بىرى بەخت - سائادەت:
بىر جەھەتكە خاس ئىكەن
مۇشكۇلات ھەم مۇشەققەت.

تەقدىر ئويىنتار كىمنى؟
ئۇلۇغ ئادەم، چوڭ زاتنى.
كورمىدىڭمۇ بورانىنى؟
يۇلۇپ تاشلار شەمشاتنى.

كورمىدىڭمۇ ئوكيانىنى!
مەۋج ئۇرغان كوپۇكنى؟
ئېقىتىپتۇ لەيلىتىپ،
يالاڭ جەسەت ـ ئۆلۈكنى.

سەن توپ ـ توغرا چاغلاپسەن،
بەخت ـ ئامەتلىك يەيتنى.
چاغلىماپسەن تەقدىردىن
كېلۇر بالا ـ كۈلپەتنى.

قىلۇر گوھەر ـ دۇر ماكان
چوڭقۇر دېڭىز تەھتىنى،
تەقدىر بىزنى ئوبناتتى،
چەيلەپ ئىنسان بەختىنى.

ئاسماندىكى يۇلتۇزنىڭ
سانى ھېسابسىز كوپتۇر،
قۇياش بىلەن ئاينىڭمۇ
گاھى يۇزى كەمتۇكتۇر.

يەر يۇزىدە گىيا كوپ،
بىرى قاخشال، بىرى كوك.
باشتا ئايەت تەگمىگەن
سەرمۇلىك دەرەخ يوق.

سودىگەرنىڭ دات ـ پەريادىغا قۇلاق سالماي، جىن ۋاقىراپتۇ:
"بولىدى، ۋالاقشىما! ئەزبىرايى خۇدا، كانىلاڭنى تېنىڭدىن جۇدا قىلمايدىغان بولسام."

"ھەي، جىنلارنىڭ پادىشاسى، سۆزۈمگە قۇلاق سال! — دەپ يالۋۇرۇپتۇ باي، — مېنىڭ ئۆيدە ناھايىتى جىق مال-مۈلكۈم بار، بالا-چاقىلىرىم بار، تۈگەتمىگەن قەرزلىرىم، ئالىدىغان ئېلىشىم بار. ماڭا مۆھلەت بەرسەڭ، ئۆز شەھىرىمگە بېرىپ، كىمنىڭ ھەققى بولسا، قولىغا تاپشۇراي، خوتۇن، بالا-چاقىلىرىم بىلەن رازىلىق ئېلىشىپ، ئىش-كۈشلىرىمنى تۈگىتىپ كېلەي، ئاندىن نېمە قىلغۇڭ كەلسە، شۇنى قىل."

جىن ئۇنىڭ تەلىۋىنى قوبۇل قىپتۇ. باي يولغا چۈشۈپتۇ. يىلنىڭ ئاخىرىغىچە بالا-چاقىلىرىنىڭ ئالدىدا تۇرۇپ، ھەممە ئىشلىرىنى تۈگىتىپتۇ. بېشىغا چۈشكەن ئۆلۈم ۋەقەسىنى بالىلىرىغا، خوتۇنىغا ئېيتىپتۇ. كەلگۈسى ئىشلار توغرىسىدا ئۇلارغا ۋەسىيەت قىپتۇ. كېيىن كېپىنىنى قولتۇقىغا قىستۇرۇپتۇ-دە، خوتۇن، بالا-چاقىلىرى، خولۇم-خوشنىلىرى ۋە قوۋمى-قېرىنداشلىرى بىلەن رازىلىشىپ خوشلىشىپتۇ. بويىنىغا سىرتماق سېلىپ سۆرى-گەندەك يولغا چىقىپتۇ. ھەممە ياقنى قىيا-چىيا، ماتەم يىغىسى قاپلاپتۇ. باي ۋەدە قىلغان يېرىگە قايتىپ كەپتۇ. شۇ كۈنى يېڭى يىل كىرىدىغان نورۇز كېچىسى ئىكەن. باي ئولتۇرۇپ يىغلاپتۇ. شۇ چاغدا، ئاپپاق ساقاللىق بىر قېرى كىشى پەيدا بوپتۇ.

ئۇنىڭ زەنجىرگە باغلانغان بىر كىيىكمۇ بار ئىكەن. ئۇ، كېلىپلا بايغا سالام بېرىپ:

"بۇ جىنلارنىڭ ماكانىدا نېمە سەۋەپتىن بۇنداق يالغۇز ئولتۇرىسەن. ئۆزەڭ كىم سەن؟" — دەپ سوراپتۇ.

باي جىن بىلەن ئۆزىنىڭ ئارىسىدا بولۇپ ئۆتكەن ۋەقەنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. بوۋاي ھەيران بوپتۇ:

”بۇرادەر، — دەپتۇ ئۇ، بايغا خىتاپ قىلىپ، — ئەمدى قانداق ۋەقەلەر يۈز بېرىشىنى ئۆز كوزۇم بىلەن كورمىگىچە بۇ يەردىن بىر قەدەممۇ سىلجىمايمەن.“

بوۋاي باينىڭ يېنىغا بېرىپ ئولتۇرۇپتۇ. باي بىلەن ئاللا نىمىلەرنىدۇ سوزلىشىشكە باشلاپتۇ. لېكىن، باينىڭ ئەندىشى بارغانسېرى كۈچىيىپ، تېگى يوق خىياللارغا پېتىپتۇ. غەم-قايغۇسىمۇ ئېشىپتۇ. شۇ چاغدا، ئىككى ئىت يېتىلىگەن يەنە بىر چار ساقال قېرى كىشى پەيدا بوپتۇ. ئىتلىرى بوردەك سۇرلۇك، بىر بىرىگە قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشايدىكەن. ئۇمۇ، بۇلار بىلەن سالاملىشىپتۇ-دە، بۇ جىنلار ماكانىدا ئولتۇرۇشنىڭ سەۋەبىنى سوراپتۇ. ھەر ئىككىسى بۇ يەردە ئولتۇرۇشنىڭ سەۋەبىنى سوزلەپتۇ. بۇلار تېخى سوزىنى توگەتمەي تۇرۇپ، ئۈچىنچى بىر خېچىرلىق بوۋاي يېتىپ كەپتۇ. ئۇمۇ بۇلارنىڭ ئالدىغا كېلىپ، سالام بېرىپ، نىمە ئۈچۈن بۇ يەردە ئولتۇرۇشقانلىقلىرىنى سوراپتۇ. بۇلار بۇ يەردە ئولتۇرۇشلىرىنىڭ سەۋەبىنى سوزلەپ توگەتمەيلا، بىردىنلا چاڭ-توزاڭ كوتىرىلىپتۇ. ئۇ، ناھايىتى دەھشەتلىك قارا قۇيۇنغا ئايلىنىپتۇ. قۇيۇن ئىچىدىن قىلىچىنى يالىڭاچلىغان بايىقى جىن چىقىپتۇ. كوزلىرىدىن ئوت چاقناپ تۇرغان جىن بايغا تىكىلگەن ھالدا، ئولتۇرغانلار تەرەپكە قاراپ كەپتۇ.

”سەن مېنى كوزۇمنىڭ نۇرى، ھاياتىمنىڭ غۇرۇرى كەنجى بالامدىن ئايرىدىڭ، مەنمۇ سېنى ئېزىز جېنىڭدىن ئايرىيمەن“ — دەپ، جىن باينىڭ قولىدىن تارتىپتۇ. بۇنى كورۇپ بايمۇ يىغلاپتۇ، ئۈچ قېرىمۇ يىغىغا چۈشۈپتۇ.

بىرىنچى بولۇپ كەلگەن، قولىدا زەنجىرلەنگەن كېيىكى بار قېرى كوزىنىڭ يېشىنى سۈرتكەن ھالدا كېلىپ، جىننىڭ

قولىدىن سۈيۈپ تۇرۇپ دەپتۇ:

"ئەي جىنلارنىڭ شاھى، بۇ بىچارىنىڭ خۇنىنىڭ ئۈچتىن بىرىدىن كەچسەڭ، مېنىڭ بۇ كىيىككە باغلىنىشلىق ئاجايىپ بىر ھېكايەم بار، شۇنى سۆزلەپ بېرەتتىم. ھېكايەم ساڭا ياقمىسا، ئۇ چاغدا ئىختىيار ئۆزەڭدە."

"قېنى سۆزلە، — دەپتۇ جىن، — ئەگەر ھېكايەڭ ئاجايىپ بولۇپ، ئۇ ماڭا يېقىملىق بولسا. ئۇنىڭ قېنىنىڭ ئۈچتىن بىر قىسمىدىن كەچتىم."

كىيىكلىك بىرىنچى بوۋاينىڭ ھېكايىسى

"ئەي جىن، — دەپتۇ بوۋاي سۆز باشلاپ، — بۇ كىيىك مېنىڭ ئۆز قاندىشىم. ئۆز سۆڭگۈم. تاغامنىڭ قىزى. ياش چېغىمدا مەن ياخشى كۆرۈپ بۇنىڭغا ئۆيلەنگەندىم. ئوتتۇز يىل چامىسىدا بىز بىللە ھايات كەچۈردۇق. لېكىن بالا يۈزى كۆرمىدۇق، كېيىن بىر كىچىك خوتۇن ئالغان ئىدىم. تولۇن ئايدەك بىر ئوغۇل تۇغۇپ بەردى. قەلەمدەك قاشلىرىنى، بۇلاقتەك كۆزلىرىنى، بويى-تۇرقىنى ماختاشقا تىل ئاجىزلىق قىلىدۇ. ئوغۇل ئاستا-ئاستا چوڭ بولۇپ ئون بەش ياشقا كىردى. بۇ چاغلاردا مەن كۆپ مال بىلەن سودا ئۈچۈن باشقا شەھەرگە كەتكەن ئىدىم. بۇ تاغامنىڭ قىزى ياش چېغىدىلا سېھىرگەرلىك-نى جادىگەرلەردىن ئۆگىنىۋالغان ئىكەن. مەن كەتكەندىن كېيىن، جادى قىلىپ ئوغلۇمنى موزايغا، ئانىسىنى بولسا ئىنەككە ئايلاندۇرۇپ قويۇپتۇ ۋە بۇ ئىككىسىنى پادىغا قوشۇۋېتىپتۇ. مەن سەپەردىن كېچىكىپ قايتىپ كەلدىم، ئوغلۇمنى ۋە ئانىسىنى سورىدىم. خوتۇنۇم: "كىچىك خوتۇنۇڭ ئۆلدى، ئوغلۇڭ قاچتى،

ئەگە كەتكىننى بىلمەيمەن» دىدى. تاغامنىڭ قىزىدىن بۇ سوزنى ئاڭلاپ، غەمگە چومدۇم. كوزۇمدىن ياش قۇرۇماي بىر يىل ئوتتى. قۇربان ھېيت كەلدى. مەن پادىچىغا قۇربانلىق قىلىش ئۇچۇن ماللارنىڭ ئارىسىدىن سېمىزرەك قارا مال تاللاپ ئېلىپ كېلىشنى بۇيرۇدۇم. پادىچى سېمىز بىر ئىنەك ئېلىپ كەلدى. پېشىمنى قىستۇرۇپ، يېڭىمنى تۇرۇپ، قولۇمغا پىچاق ئېلىپ، بوغۇزلاپ سويۇشقا تەمشەلدىم. ئىنەك ھوكىرەپ يىغلاشقا باشلىدى. ئۇنىڭ نالىسىگە تاقەت قىلالماي، ئىچىم ئاغرىپ قولۇمنى تارتتىم. پادىچىغا ئىنەكنى سويۇشنى بۇيرۇدۇم. ئۇ، بوغۇزلىدى ۋە تېرىسىنى سويدى. ئۇنىڭدا، تېرە بىلەن سوڭەكتىن باشقا، قىرىپ ئالغۇدەك ياغ ۋە گوش يوق ئىدى. ئۇنى قۇربانلىق قىلغىنىمغا پۇشايمان قىلدىم. بىراق، ۋاقتى ئوتكەن ئىدى. پۇشايمان پايدا بەرمىدى. ئۇنى پادىچىغا بېرىپ، سېمىزرەك بىر موزاي ئېلىپ كېلىشنى بۇيرۇدۇم. پادىچى دەرھال سېمىرلىنىپ موزايىغا ئايلانغان ئوغلۇمنى يېتىلەپ كەلدى. موزاي مېنى كورۇش بىلەنلا، ئاغامچىنى ئۈزۈپ، مەن تەرەپكە كېلىپ، مېنىڭ ئاياقلىرىمغا ئوزىنى سۇركەپ زارلانغىلى تۇردى. ئۇ تىپىرلاپ، ماڭا نىمىلەرنىدۇ دىگەندەك قىلىپ، مورەپ سۇركىلەتتى. ئىچىم ئاغرىپ بوشاتتىم. پادىچىنى باشقا بىر مال ئېلىپ كېلىشكە ئەۋەتتىم.

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى، شەھرىزاد ھېكايىسىنى توختاتتى.

"ئاچا، بۇ ھېكايىڭىز نىمە دىگەن يېقىملىق، نىمە دىگەن تاتلىق، نىمە دىگەن قىزىق،" دەپتۇ سىڭلىسى دۇنيازاد.

"ئەگەر پادىشاھىمىز مەرھەمەت قىلىپ مېنى سالامەت قويسا، ئەتىلىككە سوزلەيدىغان ھېكايەم بۇنىڭدىنمۇ قىزىقراق ۋە

بۇنىڭدىنمۇ ئاجايىپراق بولىدۇ" دەپتۇ شەھرىزاد.

شاھ كۆڭلىدە: "بۇنىڭ قالغان ھېكايىسىنى ئاڭلاپ بولمىغىچە ئۆلتۈرمەيمەن" دەپ قارار قىلىپ، ئوردا مەھكىمىسىگە چىقىپ كەتتى. ۋەزىر بولسا قولىغا قىزىنىڭ كېپەنلىكىنى ئېلىپ كەلگەن ئىدى. ھەر مىنۇت ۋە ھەر سېكۇنتتا بىرەر شۇم خەۋەرنى كۈتۈپ، قايغۇغا چۆمۈلۈپ، ئېزىلىپ ئولتۇراتتى. كوردىكى، شاھ ھوكۈمگە ئولتۇردى. كىملەرنىدۇ ئىشتىن بوشىتىپ، ئاللا كىملەرنىدۇ ئىشقا قويدى. قوبۇل قىلىش ئىشلىرىنى ئاياقلاشتۇرۇپ، ئۆز قەسرىگە كىرىپ كەتتى. ۋەزىر ئېنىق بىر خەۋەر ئاڭلىيالماي، بىر دەم خوشلۇق بىلەن ۋە بىر دەم قايغۇ بىلەن كۈندۈزنى كېچىگە ئاران ئۇلىدى.

دۇنيازاد ئاچىسى شەھرىزادتىن باي بىلەن جىننىڭ ھېكايىسىنىڭ داۋامىنى ئېيتىپ بېرىشنى سورىدى

"ئەگەر شاھىمىز رۇخسەت قىلسا، — دېدى شەھرىزاد، — ھازىرلا باشلايمەن."

شاھ باشلاشقا ئەمر قىلدى، شەھرىزاد ھېكايىسىنىڭ داۋامىنى سۆزلەشكە كىرىشتى.

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ باشلاپتۇ شەھرىزاد ھېكايىسىنىڭ داۋامىنى، — شۇنداق قىلىپ باي موزايىنى پادىغا قوشۇۋېتىشنى تاپىلاپتۇ.

جىن بولسا بۇ ئاجايىپ ھېكايىنى قىزىقىپ ئاڭلاپتۇ. ئەي جىنلار پادىشاھى — دەپ داۋام قىلدۇرۇپتۇ، كىيىنكى بار بوۋاي ھېكايىسىنى، — تاغامنىڭ قىزى مېنى موزايىنى سويۇشقا قايتا-

ئىككىنچى كېچە

قايتا دەۋەت قىلىپ كوردى. چۈنكى، ئۇ موزاي سېمىز ئىدى. پادىچىمۇ "بۇنى قۇربانلىق قىلايلى" دېدى. بىراق، نېمە ئۈچۈندۇر ئۇنى سويۇشقا كۆڭلۈم ئۇنىمىدى. پادىچى موزاينى ئېلىپ، باشقا قارا مال ئېلىپ كېلىشكە كەتتى. ئەتىسى ئۆيدە ئولتۇرغان ئىدىم، بىردىنلا پادىچى ھاسىراپ-ھۆمۈدەپ: "سۆيۈنچى بېرىڭ!" دەپ كىرىپ كەلدى. "ھە، نېمە گەپ؟" دېدىمەن.

"خۇش خەۋەر ئېلىپ كەلدىم" دېدى پادىچى. سۆيۈنچى بېرىپ، قۇلاق سالدىم، پادىچى سۆزلىدى: "مېنىڭ بىر قىزىم بار ئىدى. ئۇ كىچىككىدىنلا يېنىمىزدىكى بىر قېرى خوتۇندىن جادىگەرلىك ئىلمىنى ئۆگەنگەن ئىكەن. كېچە مەن موزاينى بۇ يەردىن ھەيدەپ بېرىپ، ھويلامغا ئېلىپ كىرگەن ئىدىم. قىزىم ئۇنى كۆرۈپ، بىر قىسما بولۇپ قالدى،" ئالدى بىلەن يىغلىدى، كېيىن كۈلدى. ماڭا:

"سىزنىڭ نەزىرىڭىزدە، مېنىڭ ئازراق بولسىمۇ قەدرى-قىممىتىم يوقمۇ؟ نېمىشقا مېنىڭ ئۈستۈمگە يات بىر ئەر كىشىنى ئېلىپ كىرىسىز؟" دېدى.

"قېنى يات ئەركەك؟ نېمىشقا ئاۋال يىغلىدىڭ، كېيىن كۈلدۈڭ؟" دەپ سورىدىم.

"سىز ئېلىپ كىرگەن بۇ موزاي بايىنىڭ سېھىر قىلىنغان بىردىن-بىر ئوغلى، ئۇنى ئانىسى بىلەن قوشۇپ بايىنىڭ چوڭ خوتۇنى سېھىر قىلىپ مۇشۇ ئەھۋالغا سالغان. شۇڭا كۈلدۈم. يىغلىغىنىمنىڭ سەۋەبى — ئۇنىڭ ئانىسىنى باي قۇربانلىق قىلىپ سويۇپ تاشلىغىنى ئۈچۈن" دەپ جاۋاپ بەردى قىزىم. مەن

ناھايىتى ئەجەپلەندىم. تاڭ ئاتا ـ ئاتمايلا سىزگە بۇ خۇش خەۋەرنى ئېلىپ كەلدىم.»

«مەن بۇنى ئاڭلاپ خۇشاللىقىمدىن تېرەمگە سىغماي قالدىم، — دەپتۇ بوۋاي جىنغا، — خۇشاللىقىمدىن ئۆزەمنى تۇتالماي، پادىچى بىلەن بىللە يولغا چىقتىم. ھاياجانلانغانلىقىم-دىن پادىچىنىڭ ئۆيىگە خۇددى ھاراق ئىچىۋالغان مەس كىشىدەك دەلدەڭشىپ كىردىم. پادىچىنىڭ قىزى ئىچكىرى ئۆيىدىن چىقىپ، سالام بېرىپ قولۇمنى سۆيدى. موزايمۇ يېنىمغا كېلىپ سۈركەلدى. مەن قىزدىن:

«موزاي ھەققىدە قىلغان سۆزلىرىڭ راستمۇ؟» دەپ سورىدىم.

«راست، — دېدى قىز، — بۇ موزاي سىزنىڭ كۆرەر كۆزىڭىز، جان تومۇرىڭىز!» مەن قىزغا قاراپ:

«ئەگەر ئوغلۇمنى ئەسلىگە قايتۇرساڭ، ئاتاڭنىڭ قولىدىكى بارلىق مېلىمنى ساڭا بېرەي، ئۇنى يېتىپ يېسەڭمۇ، ئۆزۈڭ - ئەۋلادىڭغىچە يېتىدۇ» دېدىم. قىز كۈلۈپ تۇرۇپ:

«ھەي باي دادا. ماڭا مېلىڭىزنىڭ كېرىكى يوق، ئۇنىڭغىمۇ ھاجىتىم چۈشمەيدۇ. ئەمما مېنىڭ ئىككى شەرتىم بار: بىرىنچىسى، ئوغلىڭىزنى مېنىڭ بىلەن نىكالىنىشقا رۇخسەت قىلىسىز، ئىككىنچىسى، بۇلارغا جادى قىلغان خوتۇنىڭىزنىڭ ئۆزىنىمۇ جادى بىلەن باشقا بىر سۈرەتكە كىرگۈزۈشكە رازى بولىسىز. بولمىسا ئۇمۇ بىزنى تىنچىتمايدۇ.»

«مەن پادىچىنىڭ قىزىنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، — دەپتۇ باي جىنغا قاراپ، — تاغامنىڭ قىزىنىڭ مېھرىدىن كەچتىم. ئۇنىڭ باشقا شەرتىگىمۇ رازى بولدۇم. يالغۇز ئاتىسىنىڭ قولىدىكىلا

گەمىسى، قولۇمدا بار بولغان ھەممە دۇنيارىمنى ئۇنىڭغا بېغىشلى-
دىم. مېنىڭ جاۋاۋىمنى ئاڭلىغان قىز قولىغا بىر قاچا سۇنى
ئېلىپ، ئۇنىڭغا ئەپسۇن ئوقۇدى. كېيىن موزايىنىڭ يېنىغا
بېرىپ:

"ئەگەر ئەسلىڭ موزاي بولسا ئۆز پېتىڭدە قال، ئۆزگەرمە. مۇبادا
جادى قىلىنغان بولساڭ، بۇرۇنقى ئەكسىڭگە قايت!"— دەپ سۇنى
موزايىنىڭ ئۈستىگە چاچتى. موزاي بىر سىلكىنىپ ئادەم سۈرىتىگە
كىردى.

مەن ئۇنى قۇچىقىمغا ئېلىپ، يۈزلىرىدىن، پېشانىسىدىن
سۆيەتتىم. دېمەمنى ئېلىپ، تاغامنىڭ قىزىنىڭ ئوغلۇم بىلەن
ئانىسىغا نېمە ئىشلارنى قىلغانلىقىنى سورىدىم. ئۇ، بولۇپ ئۆتكەن
ئىشلارنى بىر بىرلەپ سوزلەپ بەردى. شۇ يەردىلا پادىچىنىڭ
قىزىنى ئوغلۇمغا نىكالاتقۇزۇپ بەردىم. پادىچىنىڭ قىزى
تاغامنىڭ قىزىنى ئەپسۇن بىلەن مانا بۇ كېيىك قىياپىتىگە كەلتۈر-
دى. شۇنىڭدىن بېرى، مەن بۇ كېيىكنى نەگە بارسام ئۆزەم بىلەن
بىللە ئېلىپ بارىمەن. چۆل كېزىپ، يول مېڭىپ بۇ يەرگە
كەلسەم، سودىگەر ئولتۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ بىلەن سالاملاشتىم. ھال-
ئەھۋال سوراشتىم. مېنىڭ ھېكايەم — كېيىك ۋەقەسى مانا شۇنىڭ-
دىن ئىبارەت.

"ھېكايەڭ ئاجايىپ ئىكەن. مۇشۇ ۋەقەنىڭ بەدىلىگە، — دەپتۇ
جىن، — سودىگەرنىڭ قېنىنىڭ ئۈچتىن بىرىدىن ئۆتتۇم."

شۇ چاغدا بىر جۈپ ئىت يېتىلەپ كەلگەن ئىككىنچى بوۋاي
ئورنىدىن تۇرۇپ سوزگە كىرىشىپتۇ.

بىر جۈپ ئىت يېتىلگەن بوۋاينىڭ ھېكايىسى

"مانا بۇ ئىككى ئىت، — دەپتۇ بوۋاي سۆزىنى باشلاپ، — مەن بىلەن ئاتىمۇ بىر، ئانىمۇ بىر، بىر قوساقتىن چۈشكەن قېرىنداش. مەن ئۇلارنىڭ كەنجىسىمەن. ئاتام ئۆلۈپ، بىزگە ئۈچ مىڭ تىللا نەق پۇل قالدى. بۇ مىراسنى ئۈچىمىز مىڭ تىللادىن بۆلۈشۈۋالدۇق. مەن سودا قىلىش ئۈچۈن دۇكان ئاچتىم. بۇ ئىككى ئاكام سەپەرگە كېتىشتى. ھەمرالىرى بىلەن بىر يىلغىچە دېرىكى بولماي كەتتى. بىر كۈنى مەن دۇكاندا ئولتۇرغان ئىدىم. ئارقا-ئارقىدىن ئىككى گاداي كېلىپ، سەدىقە سورىدى. "مەن خۇدايىم بەرسۇن!" دېدىم. "بىزنى تونۇمىدىڭىزمۇ؟" دەپ يىغلىۋەتتى ئىككىسى. قارىسام، ئۇلار دېرەكسىز يوقالغان ئاكىلىرىم ئىكەن. دەرھال ئورنۇمدىن تۇرۇپ سالام بەردىم-دە، دۇكانغا ئېلىپ كىرىپ، ئەھۋال سورىدىم. "كۆرگىلىگىمىز كوپ ئىكەن. ئۇكام، ھېچ نەرسىمىز قالمىدى. ئارتۇق گەپنىڭ ئورنى يوق." دەپ سۆزلىرىنى تۈگىتىشتى. ئۇلارنى ھامامغا ئېلىپ باردىم. يېڭى كىيىملەرنى كىيگۈزدۈم، بىللە غىزالاندۇق. مەن ئۇلارغا:

"خاپا بولماڭلار! بىر يىللىق پايدىنى ئوتتۇرىدىن بۆلۈشىمىز" دېدىم-دە، ھەممە مېلىمنى ھېساپلاپ چىقتىم. قارىسام، ئىككى مىڭ تىللا پايدا ئالغان ئىكەنمەن. ناھايىتىمۇ سۆيۈندۈم. پايدىنى تەڭ بولۇپ، مىڭ تىللانى ئىككى ئاكامغا بەردىم، ئۇلارمۇ دۇكان ئاچتى. بىرقانچە زامان خوشال-خورام ياشىدۇق. كۈنلەردىن بىر كۈنى ئاكىلىرىم يەنە سەپەرنى ئارزۇ قىلىپ

كېلىشتى. "بىلله بارساق"— دەپ مېنىمۇ زورلاشتى. ئۇنىمىدىم.

"سەپەردىن نىمە پايدا ئالدىڭلار، نىمىشقا مېنىمۇ دەۋەت قىلمىسلەر"— دېدىم. ئۇلارنىمۇ سەپەردىن قايتۇردۇم. شۇنداق قىلىپ، ئۇز دۇكىنىمىزدا ئىلىم-سېتىم بىلەن مەشغۇل بولدۇق. ئالتە يىل شۇنداق ئۆتتى. ئۇلار كوپ قېتىم يولغا تەييارلىق كورۇشتى. ھەر قېتىمدا مەن ئۇلارنىڭ رايىنى قايتۇردۇم. ئالتىنچى يىلى مەنمۇ بېرىشقا رازى بولدۇم.

"لېكىن، — دېدىم ئۇلارغا مەن. — پۇلىمىزنىڭ بىر قىسمىنى كومۇپ كېتەيلى. بىرەر كېلىشمەسلىك يۈز بەرگىدەك بولسا، يەنە ئىش قىلىش ۋە ئاچ قالماسلىق ئۈچۈن دەسمايە قىلىشقا لازىم بولىدۇ." ئۇلارمۇ بۇ مەسلىھەتنى توغرا كورۇپ ماقۇل بولۇشتى. پۇلنى ھىساپ قىلدۇق، ئالتە مىڭ تىللا چىقتى. يېرىمىنى يولغا ئېلىپ قويۇپ، قالغان يېرىمىنى يەرگە كومدۇق. شۇنىڭدىن كېيىن، سەپەرگە جابدۇنۇپ، كېمىگە چۈشۈپ يۈرۈپ كەتتۇق. بىر ئاي دېڭىزدە مولچەرلىگەن شەھەرگە يېتىپ باردۇق. مېلىمىزنى ئون باراۋەر پايدىسىغا ساتتۇق. ئىشلىرىمىزنى پۈتتۈرۈپ، قايتىشقا ھازىرلاندۇق. دەريا بويىغا كەلگەندە، جەندىگە ئوخشاش يامان ۋە جۇل-جۇل كىيىم كىيگەن بىر قىزغا يولۇققۇق. قىز قولۇمنى سۆيۈپ: "ماڭا بىر ياخشىلىق قىلىش قولۇڭىزدىن كەلمەمدۇ؟ مەنمۇ ۋاقتى كەلگەندە ياخشىلىغىڭىزنى ئۇز لايىغىدا قايتۇراتتىم"— دەپ ئىلتىماس قىلدى. مەن ئۇنىڭغا: "قايتۇرمىسىڭىزمۇ، خالىس ياخشىلىق قىلىشقا قۇربىم يېتىدۇ" دېگەن جاۋاپنى بەردىم. "مېنى ئۇز نىكاھىڭىزغا ئېلىپ، شەھىرىڭىزگە ھەمرا قىلىپ كېتىڭ. مەن ئۇزەمنى سىزگە بېغىشلىدىم.

ياخشىلىقىڭىزنىڭ نەتىجىسىنى كۆرۈشىڭىز ئېنىق. مېنىڭ بۇ ئەپتىمدىن يىرگەنمەڭ!" دېدى قىز.

"قىزنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭغا رەھىم كەلدى. دىلىمدا ئۇنىڭغا مۇھەببەت پەيدا بولدى. قىزنى نىكاھىمغا ئالدىم. قىممەت باھالىق كىيىملەر، ئېسىل زىبۇ-زىننەتلەر ۋە ياخشى سوغىلار ھەدىيە قىلدىم. ئۇنى ھۆرمەتلىدىم. بىللە كېتىپ باراتتۇق. بارغانسېرى ئۇنىڭغا مۇھەببىتىم ئېشىپ، كېچە-كۈندۈزمۇ ئۇنىڭدىن ئايرىلالمايدىغان بولدۇم. بۇ سىرىمنى ئاكىلىرىمدىن يوشۇرۇن تۇتاتتىم. ئۇلار مېنى كۆرەلمەي، مېلىم ئۈچۈن جېنىمغا قەست قىلىشقا كىرىشتى. قانچە ۋاقىت ئۇخلىماي پېيىمگە چۈشۈپتۇ. مېنى ئۆلتۈرۈپ مېلىمغا ئىگە بولۇشقا قارار قىلىشقىنىدىن خەۋەرسىز ئىدىم. مەن بۇ ئىككى قېرىندىشىمنى مۇنداق ۋاپاسىزلىق قىلىدۇ دەپمۇ ئويلىمايتتىم. بىر كېچىسى ئايىلىم بىلەن خاتىرجەم ئۇيقۇدا ياتقان ئىدىم. ئىككىمىزنى بىللە كۆتۈرۈپ دەرياغا تاشلىۋەتتى. خوتۇنۇم ئويغىنىپ بىر سەسكەندى-دە، پەرىزاتقا ئايلاندى. كېيىن مېنىڭ قولۇمدىن تۇتۇپ كۆتۈرۈپ ئۇچتى. بىر ئارالغا يېتىپ باردۇق. يەرگە چۈشۈپ ئۆزى كۆزۈمدىن غايىپ بولدى. تاڭ ئاتقاندا قايتىپ كېلىپ: "مەن، — دېدى ئۇ، مەغرۇر بىر قىياپەتتە، — سېنى سۇغا غەرق بولۇپ كېتىشتىن قۇتۇلدۇرغان ئايىلىڭ مەن. ئۆزەم پەرىزاتمەن. سېنى كۆرۈپ، چىن دىلىمدىن ياخشى كۆرۈپ قالدىم. ئادەم سۈرىتىگە كىرىپ ساڭا كۆرۈندۈم ۋە كۆڭلۈمدىكى بار گېپىمنى ئېيتتىم. سەن كويۇنۇپ مېنى نىكاھىڭغا ئالدىڭ. سېنى ئۆلۈمدىن قۇتۇلدۇردۇم، ئەمما ئاكىلىرىڭنىڭ قىلغان ئىشلىرىغا غەزىۋىم كېلىۋاتىدۇ.

ئۇلارنى، ئەلۋەتتە، ئۆلتۈرىمەن."

ئۇنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ ئەجەپلەندىم. قىلغان ياردىمگە كۆڭلۈم سۆيۈندى. لېكىن ئاكىلىرىم توغرىسىدىكى پىكرىگە قارشى چىقىپ، ئۇلار ھەققىدىكى ۋەقەنى باشتىن ـ ئاياق چۈشەندۈردۈم. ئەمما ئۇمۇ ئۆز پىكرىدىن يانماي: "بۈگۈن ئۇلار چۈشۈپ كېتىۋاتقان كېمىنىڭ ئۈستىگە ئۈچۈپ بارىمەن. ھەممىسىنى سۇغا غەرق قىلىمەن" دېدى. مەن ئاكىلىرىمنى ئۆلتۈرمەسلىك توغرىسىدا قانچە يالۋۇرۇپ ئىلتىماس قىلساممۇ، ئۇ بەرىبىر قارشىلىق كۆرسەتتى. ئاخىر مېنى كۆتىرىپ ئۇچتى. ئىشىگىمىزنىڭ يېنىغا كېلىپ چۈشتۇق. مەن ئىشىكنى ئاچتىم. كۆمۈلگەن دۇنيانى ئېلىپ يەنە ئاۋالقىدەكلا سودىغا ئولتۇردۇم. كەچقۇرۇن دۇكاننى يىغىشتۇرۇپ قايتىپ كەلسەم، ھويلىدا بۇ ئىككى ئىت زەنجىر بىلەن باغلاقلىق تۇرۇپتۇ. بۇ ئىككى ئىت مېنى كۆرۈپلا، ئايىغىمغا ئۆزىنى تاشلاپ ئېغناپ، يۇراپ، ئېتىكىمگە ئېسىلىپ، ھە دەپ يېلىنىپ، كۆزلىرىدىن ياش تۆكۈپ يىغلاشتى. بىزنى بۇ ھالەتتىن قۇتۇلدۇرغىن دېگەندەك قىلىپ قارىشاتتى، غىڭشىيتتى. بۇ سىرغا ھەيران بولۇپ تۇرغان ئىدىم، ئايىلىم كېلىپ: "بۇلار سېنىڭ ئاكىلىرىڭ!" دېدى.

"بۇلارنى كىم بۇ ھالغا كىرگۈزدى؟" دەپ سورىدىم مەن، ئىشنىڭ تېگى ـ تەكتىنى چۈشىنەلمەي.

"مەن، — دېدى ئايىلىم، — بۇلارنى ئانامغا ئېيتقان ئىدىم. ئانام ئىت سۈرىتىگە كىرگۈزۈپتۇ. بۇلار ئەمدى يەنە ئون يىلسىز ئۆز ئەكسىگە كېلەلمىسە كېرەك."

شۇنىڭدىن بېرى بۇ ئون يىلنى توشقۇزالماي، جاھان كېزىپ

يۇرىمەن. نەگە بارسام بىللە ئېلىپ بارىمەن. ھازىر مەن بۇلارنى بالدۇرراق ئوز ئەكسگە ئېلىپ كېلىش ئۇچۇن قېينى ئانام تەرەپكە كېتىۋاتقان ئىدىم. بۇ يەردىن ئوتۇپ كېتىۋېتىپ كوزۇم سودىگەرگە چۈشتى. ئۇنىڭغا بۇ بوۋاي ھەمرا بولۇپ ئولتۇرغان ئىكەن. مەن باينىڭ ئەھۋالىنى ئاڭلاپ "ئاخىرى نىمە بولار ئىكىن، دەپ تۇرغان ئىدىم، خېچىر بىلەن بۇ كىشى كەلدى" دەپتۇ ئىككىنچى كىشى سوزىنى تۈگىتىپ.

"بۇ ئاجايىپ ھىكايەڭ ئۇچۇن جىنايەتچىنىڭ قېنىنىڭ ئۇچتىن بىرىدىن كەچتىم" دەپتۇ جىن.

شۇ چاغدا خېچىرلىق ئۇچىنچى بوۋاي ئورنىدىن تۇرۇپتۇ.

خېچىرلىق بوۋاينىڭ ھىكايىسى

"ئەگەردە، — دەپتۇ — خېچىرلىق بوۋاي جىنغا قاراپ، — جىنايەتچىنىڭ قالغان قېنىدىن ئوتسەڭ بۇ ئىككىسىنىڭ سەرگۈزەشتىسىدىنمۇ قىزىقراق ھىكايە سوزلەيمەن."

"ھىكايەڭ قىزىق بولسا، ئەلۋەتتە ئوتىمەن" — دەپتۇ جىن.

ئەي جىنلارنىڭ سۇلتانى، — دەپتۇ بوۋاي، — بۇ خېچىر مېنىڭ ئايىلىم. مەن ئۇنىڭ بىلەن سەپەرگە چىققان ئىدىم. مەن ئۇنى راسا بىر يىل يوقىتىپ قويدۇم. بىر يىلدىن كېيىن، بىر كېچىسى سەپەردىن قايتىپ ئويۇمگە كېلىپ قارىسام، بۇ خوتۇن بىر قارا قۇل بىلەن بىر ئورۇندا رەسۋالىشىپ يېتىپتۇ. ئۇنىڭ ماڭا كوزى چۈشكەن ھامان، چاچراپ ئورنىدىن تۇردى، لىق سۇ قۇيۇلغان قاچىنى قولىغا ئېلىپ، سۇغا قاراپ ئەپسۇن ئوقۇدى. پىچىرلاپ كېلىپ ماڭا قاراپ: "ئوز سۇرىتىڭدىن چىقىپ

ئىت سۇرىتىگە كىر!» دەپ قاچىدىكى سۇنى ماڭا چاچتى. شۇ ھامان ئىت سۇرىتىگە كىردىم. كېيىن مېنى ئۆيدىن ھەيدەپ چىقاردى. ئىشكتىن چىقىپ مېڭىۋەردىم ۋە بىر قاسساپنىڭ دۇكىنىغا يېتىپ باردىم. قورسىقىم ئاچ ئىدى. دۇكانىغا كىرىپ سۆڭەك غاجىلاشقا باشلىدىم، قاسساپ قايتىشىدا مېنى ئۆزىگە ئەگەشتۈرۈپ ئۆيىگە ئېلىپ باردى. ھويلىسىغا كىردۇق، قاسساپنىڭ قىزى مېنى كۆرۈپ، يۈزىنى ياپتى ۋە ئاتىسىغا قاراپ: «ئەي ئاتا، نېمە ئۈچۈن ئەر كىشىنى بۇ ھويلىغا ئېلىپ كىرىسىز؟» دەپ دوق قىلدى. «قېنى ئەر كىشى؟» دەپ سورىدى ئاتىسى ھويلىغا قاراپ. «بۇ ئىت — دېدى قىز — بۇرۇن بىر ئەر كىشى ئىدى. ئۇنىڭغا خوتۇنى جادى قىلىپ ئىت قىلىپ قويغان. مېنىڭ بۇنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشكە چامام كېلىدۇ.» قاسساپ بۇ سۆزنى ئاڭلاپ، قىزىغا يالۋۇرۇشقا باشلىدى. مېنى قۇتقۇزۇشنى ئىلتىماس قىلدى. قىز بىر قاچىغا سۇنى ئېلىپ چىقتى. سۇغا قاراپ ئەپسۇن ئوقۇپ، دەم سېلىپ، سۇنى ماڭا چاچتى: «بۇ سۈرەتتىن چىقىپ ئەسلىڭگە قايت!» دېدى. مەن ئۆز ئەسلىمگە كېلىپ، ئۇنىڭ قولىنى سۆيدۈم. قىزدىن خوتۇنۇمغا جادى قىلىشنى ئۆتۈنۈپ سورىدىم. قىز ماڭا بىر ئاز سۇ بېرىپ: «خوتۇنۇڭ ئۇخلاپ ياتقاندا، ئۇنىڭغا سەپسەڭ، سەن خالىغان سۈرەتكە كىرىدۇ» دېدى. مەنمۇ خوتۇنۇمنىڭ ئۇخلىغان ۋاقتىنى تېپىپ سۇنى سەپتىم ۋە: «بۇ سۈرەتتىن چىقىپ خېچىر سۈرىتىگە كىر!» دېدىم. شۇ چاغنىڭ ئۆزىدىلا مانا شۇ خېچىرنىڭ سۈرىتىگە كىردى.

ئەي جىنلارنىڭ ئۇلۇغ سۇلتانى، — دەپتۇ ئۈچىنچى كىشى.

جىن خېچىرغا قاراپ: «شۇنداق بولغىنى توغرىمۇ؟» دەپ

سوراپتۇ. خېچىر بېشى بىلەن ئىشارەت قىلىپ، بۇ سوزنىڭ توغرىلىقىنى تەستىقلاپتۇ. بوۋاينىڭ سوزىنىڭ تۇگىگەنلىكىنى بىلىپ، جىن ئەجەپلىنىپ، زوق بىلەن كۇلۇپتۇ-دە، سودىگەرنىڭ قالىغان قېنىدىن ئوتۇپتۇ.

شەھرىزاد تاڭنىڭ يورۇپ كېلىۋاتقانلىقىنى كورۇپ، ھېكايىسىنى توختىتىپتۇ. سىڭلىسى دۇنيازاد ھېكايىنىڭ قىزىقلىقىنى ئېيتىپ، مىننەتدارلىق بىلدۇرۇپتۇ.

"شاھىمىز رۇخسەت قىلسا، ئولمەي تىرىك قالسام، بۇنىڭ داۋامى يەنىمۇ قىزىقراق" دەپتۇ شەھرىزاد. پادىشا:

"بۇنىڭ قىزىق ھېكايىلىرى تامام بولمىغىچە ئولتۇرمەيمەن" دەپ ئەھدى قىپتۇ.

سىڭلىسى دۇنيازاد ھېكايىنىڭ داۋامىنى سوزلەشنى سوراپتۇ.

"جېنىم بىلەن — دەپ سوزىنى باشلاپتۇ شەھرىزاد، — ئەي بەختلىك شاھ، باينىڭ خۇنىدىن جىن ئوتكەندىن كېيىن، باي بايىقى ئۇچ بوۋايغا ئوزىنى ئولۇمدىن قۇتۇلدۇرغىنى ئۇچۇن سانسىز رەھمەت، ھېساپسىز بارىكاللا ئېيتىپتى. شۇنىڭدىن كېيىن ھەر قايسىلىرى ئوز يۇرتلىرىغا قاراپ يولغا چۇشۇشتى، — لېكىن — دېدى شەھرىزاد، — بېلىقچىنىڭ ھېكايىسى ئالدىدا بۇنى ھېكايە دېمىسىمۇ بولىدۇ.

"بېلىقچىنىڭ ھېكايىسى قانداق؟" دەپ سورىدى شاھ.

بېلىقچى بىلەن دىۋە ھېكايىسى

ئۈچىنچى كېچە

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ سۆز باشلاپتۇ شەھرىزاد، — قەدىمقى زاماندا بىر بېلىقچى بوۋاي بار ئىكەن. ئۇنىڭ ئۈچ بالىسى ۋە خوتۇنى بولۇپ، ئۇلار سىرىقتال كۈن كەچۈرىدىكەن. بېلىقچى ھەر كۈنى دەرياغا تۆت قېتىم تور سالىدىكەن. تورىغا نېمە ئىلىنسا، شۇنىڭ بىلەن قانائەتلىنىپ ئۆيىگە قايتىدىكەن. ھەر كۈنكى ئادىتى بويىچە ئۇ بىر كۈنى چۈش ۋاقتىدا دەريانىڭ لېۋىگە بېرىپتۇ، تورنى يېيىپ سۇغا تاشلاپتۇ. بىرئاز كۈتۈپ تۇرۇپ تارتسا، تور ناھايىتى ئېغىر تۇرغىدەك. كۈچىنىڭ بېرىچە ھەركەت قىلىپ، كۈچەپ تارتىپ بېقىپتۇ. ئەمما تورنى سۇدىن چىقىرالماپتۇ. تورنىڭ ئۇچىنى بىر تاشقا باغلاپتۇ-دە، ئۆزى يالىڭاچ بولۇپ سۇغا چۈشۈپتۇ. تىرمىشىپ-تارتىشىپ، تورنى دەريانىڭ لېۋىگە ئېلىپ چىقىپتۇ. كېيىن ئۆزى سۇدىن چىقىپ قارىسا، ئۇ، بىر ئۆلۈك ئېشەك ئىكەن. "سۇبھاناللا، مۇشۇمۇ كۈن بولدىمۇ؟" دەپ ئاچچىغلىنىپتۇ بوۋاي ۋە بۇ مۇناجاتنى ئوقۇپتۇ:

بولما ئادەم ئاۋارە، ئۈمىد كۈتۈپ زۇلمەتتىن،
يېمەك-ئىچمەك. تون-لىباس كەلمەيدىكەن كۆلپەتتىن.

قارا، يۇلتۇز ئۇچمىگەن تۈن، پەلەكنىڭ قوينىدا،
تۇرار بوۋاي بىلىقچى تەلمۈرۈپ سۇ بويىدا.
تىزىغىچە سۇ كېچىپ توردىن ئۈزمەي كوزىنى،
مۇدھىش دولقۇن ئۇرسىمۇ ھىچ قاچۇرماي يۈزىنى.
ساقلار بوۋاي بىلىقنى ئۇيقۇدىن بولۇپ بىدار،
تاڭ سەھەردە ئالۇركەن جاپا چەكمەس خېرىدار.
سانا ئېيتاي مەن ساڭا، ئەي خۇدا پەرۋەردىگار،
بىرنى مۇھتاج ئەيلىدىڭ، بىرنى قىلدىڭ بەختىيار.

بوۋاي ئىشەكنىڭ ئۇلۇگىنى تورنىڭ ئىچىدىن ئېلىپ تاشلاپتۇ. تورنى يۈيۈپتۇ. بوۋاي ئۆزىچە ئاغرىنىپ:

"يەنە بىر تاشلاي، خۇدا بۇيرۇغان بولسا، بۇدا ئەجرىمنى تاپارمەن" دەپ ناله قىلىپ شۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

ناله قىلما يوقسۇللۇق دەردىدە زارلاپ،
سەۋرىدىن ئۇچاڭغا لىباس ياپقايسەن.
توكمە زىنھار ئۆزگىگە دەردىڭنى قاخشاپ،
چۈنكى رەھمانىي زالىمغا چاققايسەن.

تورنى يەنە يېيىپ سۇغا تاشلاپتۇ. بىرئاز كۈتۈپ تۇرۇپ تورنى تارتىپ باقسا، ئالدىنقىسىدىنمۇ ئېغىر تۇرغىدەك. "بىر چوڭ بىلىق تۇتتۇم، دەپ ئويلاپ سۆيۈنۈپتۇ. يەنە يېشىنىپ سۇغا چۈشۈپتۇ. كوپ قىينىچىلىق بىلەن ئۇلجىسىنى سۇنىڭ قىرغىقىغا ئېلىپ چىقىپتۇ. قارىسا، ئىچى لاي ـ لاتقا بىلەن لىق تولغان بىر ساپال كۈپ ئىكەن. بىلىقچىنىڭ كوڭلى يېرىم بولۇپ مۇنداق دەپتۇ:

قەھرىلىك تەقدىر يۇمشىغىن،
ئەزەپتىن سانچىماي تىكەن.
رىزقى ئىستەپ چىققان ئىدىم،

ئۇ، تامام بولغان ئىكەن.

شۇنچە دېۋەڭ، ئەخمەق ـ نادانلار،
پەرۋاز قىلىپ كوكتە ئۇچماقتا؛
قانچە ئالىم، دانىش ـ دانالار،
چونەكلەردە نامسىز ياتماقتا.

بوۋاي كۈينى سۇندۇرۇپ تاشلاپتۇ ـ دە، تورنى سىقىپ تازىلاپ، يەنە يېيىپ سۇغا ساپتۇ. ئۈچىنچى قېتىم دەريا لېۋىدە بىر دەم كۈتۈپ تۇرۇپتۇ. تور بىر نەرسە چۈشكەندەك سىلكىنىپ ئېغىرلىشىپتۇ. نەسىلىكتە ئۇنى تارتىپ قارىسا، ئىچى ساپال، شىشە سۇنۇقلىرى بىلەن لىق تولغان ساپال كۈپ ئىكەن. ئۇنى كۆرۈپ غەم ـ قايغۇغا چوكۈپتۇ. يۈرىكى ئېزىلىپتۇ. بۇ دەرتنى ئىچىگە سىغدۇرالماي، يىغلاپ نالە قىلىپتۇ:

تۇرار نېمەت ئالدىڭدا،
بوي سۇنمىغاي ئىلكىڭگە.
ساڭا چەكلىك ھاياتلىق،
قويۇپ بەرمەس ئەركىڭگە.

ئىلىم ساڭا ھەرقاچان،
تون ـ يېپىنچا بولمىغاي؛
خەتتاتلىقىڭ ھەر زامان
ئىگىن ـ غىزا بولمىغاي.

رىزقىڭ بۇرۇن پىچىلغان،
نەپ ئېلىشقا ئىمكان يوق.
زېمىندا بار مۇنبەت يەر،
قالدىسى تېقىر ـ قورۇق.

تەقدىر بىلەن پەسكەشلەر
چىقتى تورنىڭ ئۈستىگە؛
دانىش ـ ئالىم يولۇقتى
زالىم جەۋرى ـ قەستىگە.

پەرۋاز قىلدى ئۇدەكلەر،
غايىپ بولدى قۇش ـ شۇڭقار.
بۇ لەنىتى هاياتتا
نادان ئەزىز، ئالىم خار.

نىيەت قىلدىم هەر زامان،
گاداي ئالىم بولۇشقا.
هەيران بولماڭ خالايىق،
تۇيۇق قەدەم قويۇشقا.

بىلىقچى بوۋاي ئاھ ئۇرۇپ كوككە قاراپ: "ئەي خۇدا ــ دەپتۇ ئۇ، ــ ئۇزەڭ بىلىسەن، مەن كۇنىگە توت قېتىملا تور سالىمەن. تورنى ئۇچ نوۋەت دەرياغا سالدىم. ئۇنىڭغا هېچ نەرسە ئىلىنمىدى".
بىلىقچى تۆتىنچى قېتىم "بىسمىللا" دەپ تورنى ساپتۇ. بىرئاز كۇتۇپ تۇرغاندىن كېيىن، تورنى كوتىرىپ قارىسا، تور يەرگە يەملىشىپ قالغاندەك مىدىرلىماسمىش، بىلىقچى "تۇۋا" دەپ بۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

ۋا دەرىغا، بۇ زامان كۇلپەتىدىن هالىم خاراپ،
ئۇنىڭكۇزۇپ كېچە تاڭنى كەچتە ئىچتىم غەمدىن شاراپ.
سورىسا كىم دۇنيادا ئەڭ بەختىيار دەپ بىر كىشى،
كورسىتىپ مېنى مۇشۇ دەپ ئۇزگىگە بەرگەي جاۋاپ.

ئاندىن ئۇ كىيىملىرىنى سېلىپ يەنە سۇغا چۇشۇپتۇ. تورغا

چۈشكەن ئۆلجىنى ئاران تەسلىكتە ئېلىپ چىقىپتۇ. ئۇ نەرسە ئاغزى كەپشەلەنگەن تۇچ كۆپ بولۇپ، ئىچى نىملەر بىلەندۇر تولغان ئىكەن. ئاغزىنىڭ كەپشەلەنگەن يېرىدە، سۇلايمان پەيغەمبەرنىڭ موھرىسىنىڭ ئىزى بار ئىكەن. بۇنى كۆرۈپ، بېلىقچى خۇرسەن بوپتۇ. كۆپنى مىسكەرگە ساتسام، بىرقانچە ئالتۇنغا ئالار دەپ بوداپتۇ. ئاۋال كۆپنى ئېچىپ ئىچىدە نىمە بارلىغىنى بىلمەكچى بوپتۇ. يېنىدىن پىچىغىنى سۇغۇرۇپ ئېلىپ، كۆپنىڭ ئاغزىدىكى قەلەينى بوشىتىپتۇ، كۆپنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ، يەرگە قارىتىپ دۈم كومتۈرۈپ، ئىچىدىكى نەرسىلەرنى قويماي ئېلىش ئۈچۈن سىلكىپتۇ. لېكىن ھىچ نەرسە چۈشمەستىن، ئىچىدىن بىخسىغان سېسىق تۈتۈن چىقىپتۇ-دە، بۇسى ئاسمان-زىمىننى قاپلاپ كېتىپتۇ. كېيىن ئۇ تۈتۈن يىغىلىپ قويۇقلۇشۇپتۇ، ئاندىن ئايلىنىپ بىر دىۋە سۈرىتىگە كىرىپتۇ. ئۇنىڭ كېلەڭسىز ئاياقلىرى قورقۇنۇچلۇق بولۇپ، بويىنىڭ ئىگىزلىگىدىن بېشى ئاسمانغا تاقىشىدىكەن؛ ئاغزى ئۆڭكۈردەك، چىشلىرى زىختەك، بۇرنىنىڭ تۆشۈكلىرى مەشىنىڭ كانىيىدەك قاپقارا ۋە يوغان؛ كۆزلىرى قىپ-قىزىل يېنىپ تۇرغان چوغدەك ئىكەن. بەدىنىدىكى ھەر بىر تال تۈك ئۇنى يەنىمۇ دەھشەتلىك بىر تۈسكە كىرگۈزۈپتۇ. بۇنى كۆرگەن بېلىقچىنىڭ جان-ئىمانى چىقىپتۇ. ئەزايى-بەدىنى لاغىلداپ تىترەشكە باشلاپتۇ. قورققىنىدىن زاڭاقلىرى جاقىلداپ، چىشلىرى كاسىلداپتۇ. كوز ئالدىنى قاراڭغۇلۇق بېسىپ يولىنىمۇ كورەلمەي قاپتۇ. دىۋە بېلىقچىنى كۆرۈپ:

"ئەي بەختسىز، مەن سېنى ھازىر ئازاپلاپ ئۆلتۈرىمەن!" دەپتۇ.

"ئەي مەلئۇن، مەن سېنى سۇ ئاستىدىن قۇتۇلدۇرۇپ،

قۇرۇقـلۇقـقا چـىقىرىپ قاراڭـغۇ زىنـدانـدىن بوشاتـتىم. شۇنىڭ بەدىلـىگە سەن مېـنى ئۆلتۈرەمسەن؟" دەپ سوراپتۇ بېلىقچى.

"توغـرا، سېنى ئۆلـتۈرۈشتىن باشقا ئامال يوق. قايسى ئۆلۈم بىلەن ئۆلـسەن" دەپـتۇ دىۋە.

"سەن مېنى ئۆلتۈرگىدەك نېمە گۇنا قىلدىم؟" دەپتۇ بېلىقچى.

"ئانـداق بولـسا سەن مېـنىڭ سەرگۈزەشتىمـنى ئاڭلا!" دەپتۇ دىۋە بېلىقچـىغا قاراپ خىتاپ قىلىپ.

"سوزنى قىسـقا قىـل! ـــ دەپـتۇ بېلىقچى ـــ جېنىم تومشۇغۇمغا كېـلىپ قالـدى."

"مەن دەپتۇ،ـــ دىۋە بېلىقچىغا قاراپ، ـــ مۇرىت① دىۋىلىرىدىن بولـمەن. مەن داۋۇت ئوغلى سۇلايمان پەيغەمبەرنىڭ شەرىئىتىگە خىلاپلىق قىلـغىنىم ئۈچۈن، مېنى جارالاشقا سۇلايمان ئۆزىـنىڭ ۋەزىـرى ئاسـىپ ئىبـنى بەر خـىيانى ئەۋەتـتى. ئۇ ۋەزىر مېـنى قولغا چـۈشۈرۈپ، سۇلايمانـىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلدى. سۇلايمان مېنى بەيئەت قىلىپ، دىـنغا كىرىشـكە دەۋەت قىلـدى. مەن رەت قىلـدىـم. مېنىڭ بۇ جاۋاۋىمنى ئاڭلىغان سۇلايمان بۇ كۈپىنى ئالـدۇردى. مېـنى كۈپىنىڭ ئىچىگە سالـدۇردى. ئاغزىـنى قەلەي بىلەن كەپشەلىتىپ، موھرىنى باستى. جىنلارغا ئەمىر قىلىپ، مېنى دەريانىڭ ئوتـتۇرىسـىغا تاشـلاتـتى. دەريانىڭ تېـگىدە يۈز يىل ئاقـتىم. ئۆز ـ ئۆزەمـگە: "كىم مېـنى شۇ بالادىـن قۇتۇلـدۇرسا، ئومـرۇم بويى شۇنىڭ خىزمىتىنى قىلاي" دېدىم. يۈز يىل ئۆتتى. لېـكىن ھېـچكىم مېنى قۇتۇلـدۇرمـىدى. يەنە يۈز يىل ئۆتـتى. "قۇتـقازغان كىـشـىگە دۇنـيانىڭ بايلىـقىنى بېرەي" دەپ قەسەم

① مۇرىت ـــ دىۋىلەر تائىپىسىنىڭ بىر خىلى.

قىلدىم. ھېچكىم مېنى قۇتقازمىدى. شۇنىڭ بىلەن، يەنە يۈز يىل ئۆتۈپ كەتتى. "كىم قۇتقازسا ئۈچ خىل تىلەكنى بېرىمەن" دەپ ئەھدى قىلدىم. توپ-توغرا توت يۈز يىل ئۆتتى، ھېچكىم قۇتقازمىدى. بۇ ھالغا زادىلا چىدىماي غەزەپلەندىم. "ئەمدى مېنى كىم قۇتۇلدۇرسا ئۇنى ئۆلتۈرەي. لېكىن ئۆلتۈرۈشتىن بۇرۇن قايسى خىل ئازاپ بىلەن ئۆلتۈرۈشنى ئۆزىدىن سوراي" دەپ نىيەت قىلدىم. سەن مېنى ئۆلۈمدىن قۇتۇلدۇردۇڭ. شۇنىڭ ئۈچۈن، سېنىڭدىن سوراي مەنكى، قايسى ئۇسۇلدا ئازاپلاپ ئۆلتۈرەي.

بېلىقچى دىۋىگە يالۋۇرۇپتۇ. ئەمما دىۋە ئۆز سۆزىدە قاتتىق تۇرۇپ ئاپتۇ. بېلىقچى بۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

ياخشىلىق قىلسام كۈتۈپ ئاندىن ۋاپا،
ئەكسىچە دۈشمەن بولۇپ قىلدى جاپا.
ئادىمگە قارىماي قىلساڭ ساۋاپ،
ئاقىۋەت بورە كەبى قىلغاي جاۋاپ.

دىۋە بېلىقچىغا قاراپ:

"سەن تېخىلا كۈن كەچۈرمەن دەۋاتامسەن؟ تىرىكلىكتىن ئۈمىدىڭنى ئۈز. بول چاققان، سېنى قانداق قىلىپ ئۆلتۈرەي" دەپتۇ.

بېلىقچى ئۆزىنىڭ سۆزلىرى دىۋىگە تەسىر قىلمىغىنىنى كۆرۈپ، ئۆز-ئۆزىگە: "بۇ دىۋە تۇرسا، مەن ئەقىل ئىگىسى — تەدبىرلىك ئىنسان تۇرسام، ئۇنىڭ ھىلە-مىكرىسىگە ئالدىنىپ قالسام، ماڭا ئۇيات ئەمەسمۇ؟" دەپ تەسەللى بېرىپتۇ. كېيىن دىۋىگە قاراپ:

"ئۆلۈمدىن قۇتۇلالمايدىغانلىقىمغا كۆزۈم يەتتى. ئەمما ئۇلۇغ سۇلايمان پەيغەمبەرنىڭ ئەڭگۈشتىرىگە ئويۇلغان ئاللانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىپ، سەندىن بىر نەرسىنى سورايمەن. راستىنى ئېيت. شۇ بويۇڭ بىلەن مۇشۇ كىچىككىنە كۈپكە قانداق سىغدىڭ؟ بۇنىڭغا سېنىڭ بىر پۇتۇڭ ئەمەس، ئەقەللىي بىر قولۇڭمۇ سىغمايدۇ! بۇ ئىشقا مەن ھەيران!" دەپتۇ.

"مېنىڭ كۈپتىن چىققانلىقىمغا تېخىچىلا ئىشەنمەمسەن؟" دەپتۇ دىۋە ۋاقىراپ.

"ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرمىگىچە ھېچ نەرسىگە ئىشەنمەيمەن!" دەپتۇ بېلىقچى.

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى، شەھرىزاد ھېكايىسىنى توختاتتى.

ئونىنچى كېچە

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ سۆز باشلاپتۇ شەھرىزاد، — بېلىقچىنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغان دىۋە بىر سىلكىنىپتۇ-دە، تۈتۈنگە ئايلىنىپ، ھەممە تەرەپكە يېيىلىپتۇ. كېيىن ئاستا-ئاستا كۈپكە چۈشۈشكە باشلاپتۇ. تۈتۈن تامامەن كۈپكە كىرىپ بولۇشى بىلەنلا، بېلىقچى دەرھال كۈپنىڭ ئاغزىنى بۇرۇنقىدەك قىلىپ بېكىتىپتۇ. ئۈزۈكنىڭ ئىزى بىلەن كەپشەنى جايىغا قويۇپتۇ. دىۋىگە قاراپ:

"خوش، ئەھۋالىڭ قانداق؟ ئەمدى سەن قانداق ئۆلۈم بىلەن ئۆلۈشنى خالايسەن؟ — دەپ قىچقىرىپتۇ، — مەن ھازىرلا سېنى دەرياغا تاشلايمەن-دە، ئۆزەم شۇ يەرگە ئىمارەت سېلىپ

بېلىقچىلار كەلسە، بۇ يەردە ئادەم يەيدىغان دىۋە بار، دەپ ئۇلارنى قايتۇرىمەن.»
دىۋە ئۇزىنىڭ ئالدانغانلىقىنى بىلىپ، كۆپتىن چىقىش ئۈچۈن ھەركەت قىلىپ كورۇپتۇ، تىپىچەكلەپ بېقىپتۇ، لېكىن چىقالماپتۇ. ئاخىرى: «ساڭا چاخچاق قىلغان ئىدىم» دېيىشكە مەجبۇر بولۇپتۇ.
«ئەي دىۋىلەرنىڭ ئەسكىسى، — دەپتۇ بېلىقچى، — سەن ئادەم بىلەن ئويناشتىڭ، ئەمدى كۆپنىڭ ئىچىدە سىسىپ ياتقىنىڭ ياتقان.»
بېلىقچى كۆپنى دەريا لېۋىگە ئېلىپ كەپتۇ. نىمە ئۈچۈندۇر دىۋە: «يوق-يوق» دىگىدەك. بۇنىڭغا قارشى بېلىقچى: «ھە... ھە...» دىگىدەك. «نىمە قىلماقچىسەن؟» — دەپتۇ ئاخىر دىۋە يۇمشاق ۋە يېلىنغان ئاۋاز بىلەن. «تېخى بىلمىدىڭمۇ سېنى دەرياغا تاشلايمەن. سەككىز يۈز يىلمۇ، ياكى ئۇنىڭدىن ئارتۇقمۇ، ئىشقىلىپ، مۇشۇ سۇ ئاستىدا مەڭگۇ قالىسەن ۋە ئەبەدى ئاقىسەن. باشتا: 'سەن مېنى ئولتۇرمە، ئۆزەڭگە ياخشى بولىدۇ. مېنى ئولتۇرسەڭ، ئۆزەڭمۇ ئۆزۈن ئومۇر كورمەيسەن' دەپ ئېيتتىم. سوزۇمگە قۇلاق سالمىدىڭ، تېخى مېنى ئالدىماقچى بولدۇڭ. ئەمدى ئۆزەڭ قولغا چۈشتۇڭ، ئىككىمىزنىڭ ئىشىمىز يۇنان شاھ بىلەن ئۇنىڭ ۋەزىرى، ھېكىم روياننىڭ ۋەقەسىگە ئوخشاپ قالدى.»
«خوش، يۇنان شاھ بىلەن ھېكىم روياننىڭ ۋەقەسى قانداق ئىكەن؟» دەپ سوراپتۇ دىۋە.

يۇنان شاھ بىلەن ئۇنىڭ ۋەزىرى ۋە ھېكىم روياننىڭ ۋەقەسى

قەدىمقى زاماندا، رۇم مەملىكەتلىرىنىڭ بىرىدە، پارسلار

شەھىردە بىر پادىشا ياشىغان ئىكەن. ئۇنىڭ ئىسمى يۇنان شاھ ئىكەن، ئۇ، مەشھۇر شاھلارنىڭ بىرى بولۇپ، ئۇنىڭدا تۇرلۇك مال ۋە قورال-ياراق، ھەر خىل نەرسىلەر ھەددىدىن تاشقىرى كوپ ئىكەن. ئۇنىڭ بەدىنىگە پىسە كېسىلى پەيدا بوپتۇ. تىۋىپلار، ھېكىملەر ئۇنى داۋالاپ ساقايتىشقا ئاجىز كەپتۇ. ئۇنىڭ كېسىلىگە قارشى ئىچىدىغان، سۇركەيدىغان، سېپىدىغان دورىلاردىن ھەممىنى ئىشلىتىپتۇ. ئەمما ھېچقايسىسىنىڭ پايدىسىنى كورمەپتۇ.

شۇ كۇنلەردە يۇنان شاھنىڭ شەھىرىگە ياشانغان بىر ھېكىم كېلىپ قاپتۇ. ئۇنى ھېكىم رويانى دەيدىكەن. ئۇ، ئالىم كىشى بولۇپ يۇنانچە، پارىسچە، رۇمچە، ئەرەپچە تىللارنى بىلىدىكەن. سوزنى تولىمۇ كامالەتكە يەتكۇزۇپ قىلىدىكەن. تىبابەتچىلىك ئىلمى ۋە ئىلمى نۇجۇمدا ئۇنىڭ ئالەمدە تەڭدىشى يوق ئىكەن. ئۇ، بىلىملەرنىڭ پۇتۇن قائىدىلىرىنى، ھەممە ئاساسلىرىنى ئوزىگە ياخشى ئوزلەشتۇرۇۋالغان ئىكەن. ھەممە ساھەلەردە نىمىلەر پايدىلىق، نىمىلەر زىيانلىق ئىكەنلىگىنى كەم-كۇتىسىز بىلىدىكەن. ئوسۇملۇكلەرنىڭ تۇرلىرىنىمۇ ئوچىدىن-يىلتىزىغىچە بىلىدىكەن؛ ئوسۇملۇكلەرنىڭ گۇل-چېچەكلىرى، شاخ-يوپۇرماقلىرى ئۇنىڭ ئالدىدا تىلغا كىرىپ سوزلەيدىكەن؛ ئۇ تۇرلۇك كېسەللىكلەرنى داۋالاشتىلا داڭلىق بولۇپ قالماستىن، پەلسەپە بىلىمىدىمۇ ھېچكىمدىن قېلىشمايدىكەن. ھېكىم رويانى بىرنەچچە كۇندىن كېيىن شاھنىڭ كېسىلىنى ئاڭلاپتۇ. ئۇنىڭ كېسىلىنى ھازىرغىچە ھېچكىمنىڭ داۋالىيالمىغانلىغىنى ئۇقۇپتۇ. ئەتىسى ئوزىنىڭ يېڭى كىيىملىرىنى كىيىپ شاھنىڭ ئالدىغا كىرىپ تازىم قىپتۇ. پادىشاغا مەڭگۇلۇك دولەت، پۇتمەس-تۇگىمەس كۇچ-قۇۋۋەت، بەخت-

سائادەت تىلەپ دۇئا قىپتۇ. شۇ قاتاردا ئۇزىنىڭمۇ تىۋىپلىگىنى ئۇقتۇرۇپتۇ.

"مەن، — دەپتۇ ھېكىم، — تىۋىپلار داۋالىيالمىغان بۇ كېسىلىڭىزنى داۋالاپ ساقايتىش ئۈچۈن كەلدىم. خالىسىڭىز ھېچنەرسە ئىچكۈزمەي ۋە ھېچنەرسە سۈرمەي داۋالايمەن."

يۇنان شاھ بۇ سۆزگە ھەيران بوپتۇ ۋە ھېكىمگە قاراپ: "ئەگەر بۇ كېسىلىمگە دورا قىلساڭ، بۇنىڭ بەدىلىگە چوڭ مۇكاپات بېرىمەن! تىلەكلىرىڭگە يەتكۈزىمەن، بالا - چاقىلىرىڭغا زور ئىنئام ۋە سوغىلار تەقدىم قىلىمەن. سېنى ئۆزەمگە مەسلىھەتچى قىلىۋالىمەن" — دەپ تون كيىدۈرۈپتۇ. زور ھۆرمەت كۆرسىتىپتۇ. ئاندىن شاھ:

"دورا - دەرمانسىز ساقايتىمەن دېگىنىڭ راستمۇ؟" دەپ يەنە سوراپتۇ.

"راست، سىزنىڭ بەدىنىڭىزگە ئازار يەتكۈزمەي داۋالايمەن!" دەپتۇ ھېكىم.

"ئەي ھېكىم — دەپتۇ شاھ قىزىقىپ، — بۇ ئىشنى قايسى سائەتتە باشلايسىز؟ ئىلاجى بار تېزراق ئىشلىسىڭىز؟"

ھېكىم "بېشىم بىلەن" دەپ ئىستائەتچانلىق بىلدۈرۈپ، شاھنىڭ ئالدىدىن چىقىپتۇ. بىر ئۆينى ئىجارىگە ئېلىپ كىتاپلىرىنى، دورا - دەرمانلىرىنى، خۇشبۇي يىلتىزلارنى شۇ ئۆيگە چۈشۈرۈپتۇ. يىلتىز ۋە باشقا دورا - دەرمانلاردىن ئوتتۇرىسى كاۋاك نەيچە ياساپتۇ. ئۇنىڭغا قاپچۇقا ئوخشاش نەرسە ئىشلەپتۇ. ئۇنىڭغا كاپتۇك دەپ ئات قويۇپتۇ. ئىشلىرىنىڭ ھەممىسىنى تەق قىلىپ ئەتىسى ئەتىگەندە شاھ ئوردىسىغا قاراپ مېڭىپتۇ. ئوردىغا

كىرىپ شاھنىڭ ئالدىغا ئوتۇپ كورۇنۇش قىپتۇ. شاھنىڭ ئالدىدا، ئەمىرلەر، ۋەزىرلەر ۋە باشقا دولەت ئەرباپلىرى بار ئىكەن. ھېكىم ئولتۇرماستىن شاھقا چەۋگەن① بىلەن كاپتۇكنى تۇتقۇزۇپتۇ. شاھنى مەيدانغا چىقىپ چەۋگەن ئويناشقا تەكلىپ قىپتۇ: "چەۋگەننىڭ سېپىدىن مەھكەم تۇتۇپ، كاپتۇكنى پۇتۇن كۇچىڭىز بىلەن ئۇرۇپ ئوينايسىز. كاپتۇك قاڭقىپ كەتسە يەتكەن يېرىگىچە قوغلاپ بېرىپ ئۇرىسىز. قوللىرىڭىز، بەدەنلىرىڭىزدىن تەر چىققىچە شۇنداق ئوينايسىز! شۇنىڭ بىلەن دورا كاپتۇكتىن چەۋگەن ئارقىلىق بەدىنىڭىزگە ئوتىدۇ. يەنە تەر چىقىپ دورا تەسىر قىلىدۇ، سىڭىپمۇ كېتىدۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ئويىڭىزگە قايتىپ ھاممامغا كىرىپ يۇيۇنسىڭىز كېسەلدىن قۇتۇلىسىز."

شاھ دەرھال چەۋگەننى قولىغا ئېلىپ ھېكىم ئېيتقان ئۇسۇل بىلەن ئويناشقا كىرىشىپتۇ. ئويۇننى كوزىتىپ تۇرغان ھېكىم تەر چىققاننى، دورا بەدەنگە تەسىر قىلغاننى سېزىپتۇ. شاھنى دەرھال ئويىگە قايتىپ ھاممامغا چۇشۇشكە بۇيرۇپتۇ. يۇنان شاھ ئويۇننى توختىتىپ ئالدىراپ ئويىگە قايتىپتۇ. ھاممامنى باشقىلاردىن بوشىتىپ تازىلاپتۇ. كېيىن شاھ ئوزى ھاممامغا كىرىپتۇ، ياخشىلاپ يۇيۇنۇپ كىيىملىرىنى كىيىپتۇ. ھاممامدىن چىقىپ جەرەن ئېتىغا مىنىپ ئويىگە بېرىپ ئۇخلاپتۇ. ھېكىم رويانىمۇ ئوز ئويىگە كېتىپتۇ. ئەتىسى تاڭ ئېتىشى بىلەن شاھ ئوردىسىغا قاراپ مېڭىپتۇ. ئوردىغا كېلىپ شاھ ھوزۇرىغا كىرىشكە رۇخسەت سوراپتۇ. شاھ رۇخسەت بەرگەندىن كېيىن ئۇ قەسىرگە كىرىپ تازىم قىپتۇ. ھاممامدىن چىقىپلا بەدىنىدە پېسىلىك كېسەلدىن

① چەۋگەن ـ كاپتۇك ئۇرىدىغان ياغاچ كالتەك.

ھېچنېمە قالمىغانلىقىنى كۆرگەن شاھنىڭ ئاپپاق كۆمۈشتە سىرلىغانىدەك تاپتازا بەدىنىنى كۆرۈپ شاتلىقى چېكىدىن ئاشقان ئىكەن. ھېكىمنى كۆرۈپ شاھ ئورنىدىن تۇرۇپ، ئۇنى قۇچاغلاپ سۆيۈپ كېتىپتۇ. ئۇز يېنىدىن جاي بېرىپ، قىممەت باھا سوغات تەقدىم قىپتۇ. چەكسىز خوشلۇقتىن كۆڭلى تاغدەك كوتىرىلىپتۇ، كوزىگە ئالەم يېڭىدىن يورۇپ كېلىۋاتقاندەك بولۇپ كورۈنۈپتۇ. شۇ چاغدا ھېكىم بۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

تېنىڭ خۇلقىغا ھېچ ۋاقىت بولما مۇھتاج،
ئەل ساڭا مۇھتاج، سەن بولما مۇھتاج.
سالامەت بول ھەممە ئالىم شۇنى ئىستەر،
ئىلاھا، ھېچنىمگە سەن بولما مۇھتاج.

ئەتىسى تاڭ ئاتقاندىن كېيىن شاھ ئوردىغا كېلىپ تەختىگە چىقىپتۇ. دولەت ئەرباپلىرىمۇ شاھ ھوزۇرىغا كېلىشىپتۇ. ھېكىممۇ كىرىپ كەپتۇ. شاھ ھېكىمنى كورۇپ، خوشلۇغىدىن دەرھال ئوردا داستىخىنىنى سالدۇرۇپ بىللە تاماق يەپتۇ. تاماقتىن كېيىن ئۇنىڭ بىلەن سوھبەت قىپتۇ. كەچ كىرگەندىن كېيىن شاھ ھېكىمگە قىممەتلىك كىيىم، ئىككى مىڭ تىللا پۇل بېرىپتۇ. ئۆزىنىڭ يورغىسىغا مىندۈرۈپ ئۆيىگە ئۇزىتىپ قويۇپتۇ. يۇنان شاھ ھېكىمنىڭ دانالىقىغا قايىل بولۇپ: ”بۇ ھېكىم بىر نەرسە ئىچۈرمەي ھەم سۈركىمەي بەدىنىمنى داۋالىدى. ھېكمەت بۇنىڭدىن ئارتۇق بولماس، شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ كىشىگە ھەرقانچە كوپ نەرسە ئىنئام بەرسەممۇ يەنە ئاز. ئەڭ ياخشىسى ھېكىمنى ئوزەمگە دائىملىق مەسلىھەتچى قىلىپ، ئۇنىڭ ئەقلىدىن پايدىلىنىشىم كېرەك“ دەپ ئويلاپتۇ. شاھ كېسىلىدىن قۇتۇلغاندىن

كېيىنكى كېچىلىرىنى ناھايىتىمۇ خوشال ئۆتكۈزۈپتۇ. تاڭ ئاتقاندىن كېيىن، يەنە ئاۋالقى كۈندىكى ئەھۋالنىڭ ئەينەن ئۆزى تەكرارلىنىپتۇ. پەقەت بۇ قېتىم قىممەتلىك كىيىم-كېچەك قىسقارتىلىپ، باشقا مۇكاپاتلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ئورنىغا مىڭ تىللالا پۇل بېرىپتۇ. ھېكىم شاھقا مىننەتدارلىق بىلدۈرۈپ، ئۆيىگە قايتىپتۇ.

تاڭ ئاتقاندىن كېيىن، شاھ ھەر كۈندىكى ئادىتى بويىچە دىۋانغا چىقىپتۇ. ئەمىرلەر، ۋەزىرلەر ۋە باشقا دولەت ئەربابلىرى شاھ ئالدىغا يىغىلىپتۇ. شاھنىڭ ئاچكوز، نەزىرى پەس، كورەلمەس، نىيىتى يامان، بېخىل، كىشىلەرنىڭ گۈلىنى تىكەنگە ئالماشتۇرۇشقا ھەر دائىم چارە ئىزلەيدىغان ئىچى زەھەر بىر ۋەزىرى بار ئىكەن. شاھ بىلەن ھېكىم ئارىسىدا پەيدا بولغان بۇ يېقىن دوستلۇقنى كورۈپ، ئۇنىڭ كوزلىرى چانىغىدىن چىقىپ كېتىشكە ئازلا قاپتۇ. ھېكىمگە بېرىلگەن مۇكاپات ئۇنىڭ قارا يۈرىكىگە زىقتەك سانجىلىپ، ئىچىدىن قان كېلىپ يۈرۈپتۇ. ئۇ بۇ بىرنەچچە كېچىنى ئۇيقۇسىز ئۆتكۈزۈپتۇ. شۇڭا بۇ مېھرىۋانلىقنى ئىزىدىن چىقىرىش ئۈچۈن ھەر خىل ھىيلە-مىكىرلەر ئىشلىتىشكە كىرىشىپتۇ.

ئاخىرى ئۇ ئۆزىنى ناھايىتىمۇ غەمخور قىلىپ كورسىتىپ، شاھنىڭ قېشىغا بېرىپتۇ. ئۇنىڭ ئالدىدا ئىزىلىپ ئولتۇرۇپ يەرنى سۆيۈپتۇ.

"ئەي ئەسىرىمىزنىڭ پۇشتى پاناھى — دەپتۇ ئۇ، — سىز ھەممىگە ھېساپسىز ياخشىلىق قىلغان زات. سىزگە بىر مۇھىم مەسلىھىتىم بار، ئەگەر ئۇنى ئېيتمىسام ئالدىڭىزدا گۇناكار بولىمەن. مائۇل كورسىڭىز سىزگە ئېيتىمەن."

ھاياجانغا چۈشكەن شاھ جىددىلىشىپ:
"قانداق مەسلىھەت؟" دەپ سوراپتۇ.
"ئەي ئۇلۇغ شاھىم، — دەپتۇ ۋەزىر، — ھوكۇمالار ياخشى ئويلىماي ئىش قىلغانلارنىڭ ئاقىۋىتى پاجىئەلىك، دېگەن. بايقىشىمچە، بۈگۈن شاھىمىز ئۆز دۈشمىنىگە مېھرى-شەپقەت ياغدۇرماقتا، ئايىغىغا پالتا چاپماقچى بولغان كىشىگە ئىززەت ۋە ھۆرمەت كۆرسەتمەكتە. ئۇنى ئەڭ يېقىن دوست كۆرۈپ، نۇرغۇن پۇل سەرپ قىلماقتا. مەن بۇ يولسىز ھەركەتتىن ناھايىتى ئەنسىرىمەكتىمەن."
شاھنىڭ غەزىۋى كېلىپ، رەڭگى تاتىرىپ: "كىم ھەققىدە گەپ قىلىۋاتىسەن؟ دۈشمەن دېگىنىڭ كىم؟" دەپ سوراپتۇ.
"ئۇخلىغان بولسىڭىز ئويغۇدىن كۆزىڭىزنى ئېچىڭ! ئەي شاھىم، مەن ھېكىم روياني توغرىسىدا گەپ قىلىۋاتىمەن."
"ئۇ مېنىڭ جاندىن ئەزىز دوستۇم. مېنىڭ نەزىرىمدە ئۇنىڭدىن ھۆرمەتلىك كىشى يوق. ئۇ مېنى ھېچكىم داۋالىيالمىغان يامان كېسەلدىن قۇتقازدى، دۇنيادا ئۇنىڭدىن كۈچلۈك ۋە دانا ھېكىمنىڭ يوقلۇغىنى ئەمەلدە ئىسپاتلاپ كۆرسەتتى. سەن قايسى يۈزۈڭ بىلەن شۇنداق دانا كىشىنى قارىلاشقا جۈرئەت قىلدىڭ؟ مەن شۇ كۈنىدىن باشلاپ ئۇنىڭ ئايلىغىغا مىڭ تىللادىن مۇئاش بېرىشنى ئويلاپ تۇرۇپتىمەن، ھەقىقەتتە بولسا، ئۇنىڭغا ئۆز مەملىكىتىمنىڭ يېرىمىنى بۆلۈپ بېرىپ دۆلىتىمگە شېرىك قىلساممۇ ئازلىق قىلىدۇ. بۇ سۆزلەرنى سەن كۆرەلمەسلىك ۋە ئىچى قارىلىق بىلەن دەۋاتامسەن، قانداق؟ سۆزۈڭگە كىرىپ ھېكىمنى ئۆلتۈرسەم، شاھ سىندىبادقا ئوخشاش، كېيىن

پۇشايمان قىلسام، ئاخىرى بېرىپ بۇ پۇشايماننى ئالدىغان قاچا تاپالماي شەرمەندە بولسام-ھە؟ بىلىپ قوي، شاھ سىندىباد ھېكايىسى تېخى ئېسىمدە!» دەپتۇ شاھ ئاچچىقى بىلەن.

"سىندىباد ۋەقەسىنى سۆزلەپ بەرسىڭىز"—دەپتۇ ۋەزىر سورۇنۇپ.

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى، شەھرىزاد ھېكايىسىنى توختاتتى.

بەشىنچى كېچە

—ئەي بەختلىك شاھ،—دەپ سۆز باشلاپتۇ شەھرىزاد،—يۇنان شاھ سىندىباد ۋەقەسىنى ھېكايە قىلىپ سۆزلەشكە كىرىشىپتۇ.

شاھ سىندىباد ھېكايىسى

پارس مەملىكەتلىرىنىڭ بىرسىدە، سىندىباد ئىسىملىك بىر پادىشا بار ئىكەن. ئۇ، ئويۇن-كۈلكىنى ۋە شىكار قىلىشنى ناھايىتىمۇ ياخشى كۆرىدىكەن. ئۇنىڭ ئۆزى تەربىيىلەپ چوڭ قىلغان بىر قارچۇغىسى بولۇپ، ئۇنى كېچە-كۈندۈز قولىدىن چۈشۈرمەي ئاسرايدىكەن، ئۇۋغا چىقسا بىللە ئېلىپ چىقىدىكەن. شىكار ئۈستىدە تاماق يېيىش ۋە سۇ ئىچىش ئۈچۈن ئۇنىڭغا ئالتۇندىن قاچا ياسىتىپ، قاچىغا باغ بېكىتىپ بېرىپتۇ. باغنى قارچۇغىنىڭ بويىنىغا ئېسىپ قويۇپتۇ. بىر كۈنى شاھ تەختكە كېلىپ ئولتۇرغاندا، ئوۋ قۇشلىرىغا قارايدىغان باخشى شاھنىڭ ئالدىغا كېلىپ شىكارغا چىقىدىغان ۋاقىتنىڭ يېتىپ كەلگەنلىكىنى خەۋەر قىپتۇ. شاھ ھازىرلىقىنى پۈتتۈرۈپ، قار-

چۈغىسىنى قولىغا قوندۇرۇپ بىر ۋادىغا يېتىپ بېرىپتۇ. ئۇ يەرگە تۇزاق قۇرۇپ تۇرسا، بىر كىيىك كەپتۇ. شاھ كىيىكنى ئوتتۇرىغا ئېلىپ قىستاپ كېلىپ تۇتۇشنى، كىمكى تۇتالماي، ئالدىدىن قاچۇرۇۋەتسە، شۇنىڭغا ئۆلۈم جازاسى بېرىدىغانلىقىنى ئېلان قىپتۇ. ئۇۋچىلار كىيىكنى توت تەرەپتىن ھالقا شەكلىدە ئوراپتۇ. كىيىك بىردىنلا ئايلىنىپ شاھنىڭ ئالدىغا كېلىپ ھۆرمەت قىلغاندەك بېشىنى ئېگىپتۇ. كېيىن قولىنى كوكسىگە ئېلىپ ئىككىنچى ئايىغى بىلەن تىك تۇرۇپتۇ. شاھ كىيىكنىڭ بېشىنى سىلاپتۇ. شۇ ۋاقىتتا كىيىك شاھنىڭ بېشىدىن سەكرەپ ئوتۇپ دەشتى-باياۋانغا قاراپ قېچىپتۇ. شاھ ئۇۋچىلارغا قاراپ، ئۇلارنىڭ بىر-بىرىگە كوز قىسىشىۋاتقانلىقىنى كورۇپتۇ. شاھ ۋەزىرىدىن:

"ئۇلار نېمە دېيىشىۋاتىدۇ؟" دەپ سوراپتۇ.

ئۇلار: "شاھ كىيىكنى قاچۇرغان كىشىگە ئولۈم جازاسى بېرىلىدۇ، دەپ ئېلان قىلغان. ئەمدى شاھنىڭ ئالدىدىن قاچتى، دېيىشىۋاتىدۇ" دەپتۇ ۋەزىر.

"تېنىمدە جېنىم بار ئىكەن، مەن ئۇنى تۇتۇپ كەلمەي قويمايمەن!" دەپتۇ-دە، شاھ كىيىكنىڭ كەينىدىن قوغلاپ كېتىپتۇ. كىيىككە يېتىشكەن ھامان قارچۇغىسىنى قويۇپ بېرىپتۇ. كىيىكنىڭ بېشىغا كېلىپ قونغان قارچۇغا ئۇنىڭ كوزلىرىنى چوقۇشقا باشلاپتۇ. كىيىك تامامەن چوقۇپ بولماستىن، شاھ يا بىلەن ئېتىپ كىيىكنى يىقىتىپتۇ، ئېرىپ بوغۇزلاپتۇ. تېرىسىنى سويۇپ غانجۇغىلاپتۇ. كۈن ئىسسىق، دەشتتە سۇ يوق ئىكەن. شاھمۇ، ئاتمۇ ئۇسساپتۇ. يىراقتىن كوزىگە بىر توپ دەرەخ كورۇنۇپتۇ. يېقىن بېرىپ قارىسا، ئۇنىڭدىن خۇددى ياغدەك سۇ تامچىپ

چۈشۈۋاتقان ئىكەن. شاھنىڭ قولىدا شىكار پەلىيى بار ئىكەن. قارچۇغىنىڭ بويىنىدىكى ئالتۇن قاچىنى ئېلىپ تامچىلاپ ئېقىپ چۈشۈۋاتقان سۇغا تۇتۇپتۇ، قاچا تولۇپتۇ، شاھ ئەمدى ئىچەي دېيىشىگە قارچۇغا قانىتى بىلەن ئۇرۇپ توكۇۋېتىپتۇ. شاھنىڭ ئاچچىغى كېلىپ غەزىۋى ئۆرلىگەن بولسىمۇ ئۆزىنى بېسىۋېلىپ، "قارچۇغا ئۇسسىغان بولسا كېرەك" دەپ ئويلاپ، ئىككىنچى قېتىم قاچىنى يەنە تولدۇرۇپتۇ. شاھ ئۇنى قارچۇغىغا تۇتقان ئىكەن، قارچۇغا قانىتى بىلەن يەنە ئۇرۇپ توكۇۋېتىپتۇ. ئۈچىنچى قېتىم يەنە توشقۇزۇپ ئېتىغا تۇتسا قارچۇغا يەنە قانىتى بىلەن ئۇرۇپ توكۇۋېتىپتۇ. "ھەي بەختسىز قۇش، مېنىمۇ، ئاتىنىمۇ، ئۆزەڭنىمۇ سۇدىن مەھرۇم قىلدىڭ" دەپ كايىپ قىلىچىنى قىنىدىن سۇغۇرۇپ ئاپتۇ. ئاچچىقلاپ قارچۇغىنىڭ قاناتلىرىنى قىرقىپ تاشلاپتۇ. شۇ چاغدا قارچۇغا بېشىنى كۆتىرىپ دەرەخنىڭ توپىسىگە ئىشارەت قىلغاندەك قاراپتۇ. شاھمۇ قارىسا دەرەخنىڭ ئۇستىدە بىر ئىلان ياتقىدەك. ئېقىپ چۈشكەن ياغدەك تامچا-تامچا سۇ شۇ ئىلاننىڭ ئۆمشۈغىدىن ئېقىپ چۈشۈۋاتقان زەھەر ئىكەن. شاھ قارچۇغىنىڭ قانىتىنى كەسكىنىگە پۇشايمان قىپتۇ. كېيىك گۆشىنى ئاپتۇ-دە، ئېتىغا مىنىپ يولغا چۈشۈپتۇ. ئوردىغا كېلىپ كېيىكنى ئاشپەزگە قورۇشقا بېرىپتۇ. ئۆزى تەختكە چىقىپ ئولتۇرۇپتۇ، قارچۇغا قولىدا ئىكەن، ئۇ بىردىنلا قاتتىق چىقىراپ ئۆلۈپتۇ. شاھ دادۇ-پەريات قىپتۇ، شاھنى ئۆلۈمدىن قۇتۇلدۇرۇپ قالغان قارچۇغىنىڭ ئۆلۈمى شاھقا بىر قەدىناس ئاغىنىسىدىن ئايرىلغاندەك بىلىنىپتۇ. شاھ سىندىبادنىڭ ھىكايىسى مانا شۇنىڭدىن ئىبارەت، دەپتۇ شاھ.

يۇنان شاھ ھېكايىسىنى توگەتكەندىن كېيىن، ۋەزىر يەنە سوزگە كىرىشىپتۇ.

"ئەي ئۇلۇغ شاھ، روياللى ھېكىم ھېلىقىچە ھېچكىمگە يامانـ-لىق قىلغىنى يوق. مەنمۇ شەخسەن ئۇنىڭدىن يامانلىق كورمۇ-دۇم. بۇ گەپلەرنى مەن سىزگە ناھايىتى كويۇنگەنلىكىمدىن ئېيتىۋاتىمەن. بۇنىڭ توغرىلىقىنى تېز ئارىدا ئوزىڭىزمۇ بىلىپ قالارسىز. بولمىسا پادىشانىڭ ئوغلىغا ھىيلە قىلغان ۋەزىرگە ئوخشاش ھالاك بولىسىز" دەپتۇ.

"ئۇ، قانداق ۋەقە ئىكەن؟" دەپ سوراپتۇ شاھ.

ھىيلىگەر ۋەزىر ھېكايىسى

پادىشالاردىن بىرىنىڭ بىر ئوغلى بار ئىكەن. ئۇ، شىكارغا بەكمۇ ئامراق ئىكەن. پادىشا ۋەزىرگە ئوغلى نەگە بارسا شۇيەرگە بىللە ھەمرا بولۇپ بېرىشنى بۇيرۇغان ئىكەن. كۈنلەر-نىڭ بىرىدە شاھزادە شىكارغا ئاتلىنىپتۇ. ۋەزىر ئۇنىڭغا ھەمرا بولۇپ چىقىپتۇ، ئىككىسى بىللە مېڭىپتۇ. ۋەزىرنىڭ كوزى چوڭ بىر ياۋايى ھايۋانغا چۈشۈپتۇ. ئۇ، شاھزادىگە: "ئەنە ئۇۋ" دەپ كورسىتىپ قويۇپتۇ. شاھزادە ئۇنىڭ كەينىدىن ئات سېلىپ كېتىپتۇ. بىرنەچچە مىنۇتتىن كېيىن ئۇ نەرسە كوزدىن غايىپ بوپتۇ-دە، سەھرانىڭ بىر چېتىگە كېلىپ يوشۇرۇنۇپتۇ. شاھزادە نەگە بېرىشنى بىلمەي يولدىن چىقىپ كېتىپتۇ. بىر يەرگە كېلىپ قارىسا، كوزىگە كول بويىدا يىغلاپ ئولتۇرغان بىر قىز چېلىقىپتۇ.

"كىمسەن؟" — دەپ سوراپتۇ شاھزادە. "ھىندى شاھلىرىدىن بىرسىنىڭ قىزى ئىدىم. بىر يەرگە كېتىۋېتىپ ئات ئۈستىدە

ئۇخلاپ قاپتىمەن. ئات مېنى يولدىن ئېلىپ چىقىپ، بۇ يەرگە تاشلاپ قاچتى، ھەمرالىرىمدىن، ئىتىمدىن ئايرىلىپ، نىمە قىلىشىمنى بىلمەي گاڭگىراپ تۇرىمەن" دەپتۇ قىز.

بۇ سوزنى ئاڭلىغان شاھزادىنىڭ دىلى ئېرىپ، قىزنى ئىتىنىڭ كەينىگە مىندۇرۇپ يولغا چۈشۈپتۇ، بىر ئارىلغا كېلىپ ۋەيران بولغان بىنانىڭ ئىزىغا يېقىنلاشقاندا، قىز ھاجەت قىلىش ئۈچۈن چۈشىدىغانلىغىنى ئېيتىپتۇ. شاھزادە ئۇنى چۈشۈرۈپ قويۇپ بىر مەھەل كۈتۈپتۇ. چىقمىغاندىن كېيىن ئىزىدىن ئىستەپ كىرىپتۇ. قارىسا ناھايىتىمۇ سەت بىر دىۋە ئولتۇرغىدەك، ئۇ، بالىلىرىغا قاراپ: "بۇگۈن سىلەرگە بەكمۇ سېمىز بىر يىگىتنى ئوزۇقلۇققا ئېلىپ كەلدىم" دەۋېتىپتۇ. "تېز ئېلىپ كىرىڭ، قوسىغىمىز بەك ئاچتى" دېيىشىپتۇ بالىلىرى. دىۋىنىڭ بالىلىرىدىن بۇ سوزنى ئاڭلىغان شاھزادىنىڭ رەڭگىدە قان دىدارى قالماپتۇ. ئولۇمگە بويۇن سۇنۇپتۇ. پۈتۈن ئەزايى ـ بەدىنىنى تىترەك بېسىپتۇ. ۋۇجۇدى قورقۇنچ بىلەن توشۇپتۇ، بىلىندۇرمەي جايىغا يېنىپ چىقىپتۇ. دىۋە چىقىپ شاھزادىنىڭ رەڭگىدە قان قالماي سارغايغانلىغىنى، بەدىنىنىڭ تىترەۋاتقانلىغىنى كورۇپ:

"نىمىدىن شۇنچە قورقىسەن؟" دەپ سوراپتۇ.

"مېنىڭ دۈشمىنىم بار، شۇنىڭدىن قورقىۋاتىمەن!" دەپتۇ شاھزادە.

"مەن شاھىنىڭ ئوغلى دەۋاتاتتىڭغۇ؟" دەپتۇ دىۋە.

"شۇنداق!" دەپتۇ شاھزادە.

"دۈشمىنىڭگە بىرەر نەرسە بېرىپ رازى قىلساڭ قۇتۇلىسەن" دەپتۇ دىۋە.

"ياق! — دەپتۇ شاھزادە، — ئۇنىڭغا مال كېرەك ئەمەس، جان كېرەك، مېنىڭ جېنىم كېرەك!"

دىۋە چەتلەشكەن ئىكەن، شاھزادە ئىتتىغا قامچا ساپتۇ. ئات ئۇنى ئامان-ئېسەن ئۆيىگە ئېلىپ كەپتۇ. شاھزادە بولغان ۋەقەنى ئاتىسىغا دەپ بېرىپتۇ. شاھ شۇ ھامان ۋەزىرىنى جاللاتقا تاپشۇرۇپتۇ.

"ئەي شاھ، سىزمۇ ھېكىم روياندا ئىشەنسىڭىز ئۇ سىزنى ئەڭ پاجىئەلىك ئۆلۈم بىلەن ئۆلتۈرىدۇ، — دەپتۇ ۋەزىر، — كېيىنلىكىڭىزنى سىرتىڭىزدىن داۋالاش قولىدىن كەلگەن ھېكىم يەنە تۇيغۇزماي ھالاك قىلىشقا ئامال قىلىدۇ."

"بۇ مەسلىھەتىڭ توغرا! — دەپتۇ شاھ، — بۇ ھېكىم مېنى ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن كەلگەن جاسۇس بولۇشىمۇ مۇمكىن. ئەمدى بۇنىڭ چارىسى توغرىسىدا يەنە قانداق پىكرىڭ بار؟"

"ھازىرنىڭ ئۆزىدىلا ئۇنى قىچقىرتىپ كېلىڭ! — دەپتۇ ۋەزىر، — كېلىشى بىلەنلا جاللاتقا تاپشۇرۇڭ، بۇيرۇق قىلىڭ، جاللات بېشىنى ئالسۇن! شۇ چاغدىلا ئۇنىڭ زىيىنىدىن قۇتۇلىسىز ۋە تېچ ئارام ئالىسىز! پەقەت شۇ چاغدىلا ئۇنىڭ سىزنى ئالدىشىنىڭ ئالدىنى ئالغان بولىسىز."

"توغرا" دەپتۇ شاھ ۋە دەرھال ھېكىم روياندا كىشى ئەۋەتىپتۇ. بۇ ئىشلاردىن خەۋىرى يوق ھېكىم سۈيۈنۈپ كەپتۇ. ھېكىم شاھقا تازىم قىلىپ، بىر شائىرنىڭ بۇ شېئىرىنى ئەسلەپتۇ:

خۇدا ساڭا ھەممە ئىشتا ھەمىشە يار بولغاي،
ئۇلۇغلۇق ئەزەلدىن ساڭا جۈپ، روزىگار بولغاي.
قايانغا تىغ ئۇرارسەن زەپەر ساڭا بولۇپ ھەمرا،

كوكرىگى ئۇقتىن تېشىلىپ دۇشمەن زار بولغاي.
ئارقىسىدىنلا يەنە بۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

كارامەت قىلىپ كورسەت ئالەمگە، بار بۇيۇك ھېكمەتنى،
بولەك ئىلىم ئەھلى، ئۇلۇغ ھېكمەتتىن ھايا قىلسۇن.
نامايىش قىل ئەدلىگنى ئۇلۇغ شاھىم بۇ ئالەمگە،
ھەممە زۇلۇم ئەھلى قان يۇتۇپ ماتەم سىرا قىلسۇن.
نەزەر سال رەخمەت سۇيىدەك كوكەرتسۇن دەشتۇ ـ سەھرانى
ئەگەر تۇچقا نەزەر تاشلار ئىكەنسەن كىميا قىلسۇن.
قاراڭغۇ خانىلارنى ئەدلى نۇرى بىلەن يورۇتقىن،
ئادالەت نۇرى چۇشكەندە ئالەمنى زىيا قىلسۇن.

"نىمە ئۇچۇن قىچقىرغىنىمنى بىلەمسەن؟" دەپتۇ شاھ ھېكىمگە غەزەپ بىلەن.
"ياق، بىلمەيمەن" دەپتۇ روياني ھېكىم.

غەم ـ غۇسسىدىن قاچ، ياشاش ئىستىسەڭ،
ئوتۇپ كەتكەن ئىشقا كويۇپ بولما تەڭ.

بۇگۇنكى ئىشىڭدىن بۇگۇن بول خوشال،
ئەتە ئۇچۇن قان يۇتۇپ بولمىغىن ئۇسال.

بىلىمدىن تەلەپ قىل پۇتۇن مۇشكۇلۇڭ،
ئۇ يۇرسە قاياققا شۇ بولسۇن يولۇڭ.

ئوغۇرلار ئەقلىنى تىگى يوق خىيال،
مۇيەسسەر بولۇش ـ بولماسلىق ئېھتىمال.

يۇرۇپ ئېھتىمال كەينىدىن غەم يىمە،
مۇيەسسەر بولمىسا سوز سوزلىمە.

ئوزەڭ بەندىسەن ئاجىزۇ ـ قىسقا قول،
يىغىشتۇر غەمنى، ئوينا، كۇل نوقۇل.

"سېنىڭ بېشىڭنى تېنىڭدىن جۇدا قىلىش ئۈچۈن چاقىرتتىم" دەپتۇ شاھ روياني ھېكىمگە. شاھتىن بۇ گەپنى ئاڭلاپ ھېكىم ئەجەپلىنىپتۇ، ۋە: "نىمە ئۈچۈن مېنى ئۆلتۈرىسىز، مېنىڭدىن نىمە گۇناھ ئۆتتى؟" دەپتۇ.

"بىلىشىمچە، سەن مېنى ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن كەلگەن جاسۇس ئىكەنسەن. شۇنىڭ ئۈچۈن سەن مېنى ئالداپ ئۆلتۈرۈشتىن ئىلگىرى، سېنى ئۆلتۈرۈشكە قارار قىلدىم" دەپتۇ شاھ ۋە جاللاتنى قىچقىرىپتۇ:

"بۇ مەككارنىڭ كاللىسىنى ئېلىپ، ئۇنىڭ يامان نىيىتىدىن بىزنى خاتىرجەم قىلغىن!"

"مېنى تىرىك قويۇڭ، تەڭرى يانا سىزگە ئۇزۇن ئۆمۈر بەرسۇن. ئەگەر، ئۇنىماي ئۆلتۈرسىڭىز خۇدا سىزگىمۇ ئۆلۈم بېرىدۇ" دەپتۇ ھېكىم.

شاھ ئۇنىماپتۇ:

"مەن سېنى ئۆلتۈرمىگىچە تىنچىمايمەن. چۈنكى سەن بىر نەرسىنى تۇتقۇزۇپ قىسقىغىنا ۋاقىت ئىچىدە كېسىلىمنى ساقايتتىڭ. خۇددى شۇنداق باشقا بىر نەرسىنى پۇرىتىپ ياكى باشقا بىر يول بىلەن، مېنى ئۆلتۈرۈۋېتىشىڭدە گەپ يوق."

"ياخشىلىقىمنىڭ مۇكاپاتى ئۆلۈممۇ ھەي شاھ؟" دەپ سوراپتۇ ھېكىم روياني.

"كېچىكتۈرمەستىن سېنى ئۆلتۈرۈشۈم كېرەك!" دەپتۇ شاھ.

ھېكىم تىرىكلىكتىن ئۈمىدىنى ئۈزۈپ يىغلاپتۇ، نامەرتكە قىلغان ياخشىلىقلىرىغا ئېچىنىپ، بىر قۇر خىيال سۈرۈپتۇ. جاللات كېلىپ ئۇنىڭ كۆزلىرىنى باغلاپتۇ. قىلىچىنى يالىڭاچلاپتۇ.

شۇ چاغدا ھېكىم رويانى بۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

زاماندا ھەرقاچان ۋاپا يوقتۇر،
خالىدىن چىققان ھوكۇما يوقتۇر.
زالىم پەلەك دەستىدىن ئەپلەتتە قىلىپ،
ئىتقا چىشلەتمىگەن گادا يوقتۇر.

يەنە بۇ شېئىرنىمۇ ئوقۇپتۇ:

نەسىھەت قىلىپ بولمىدىم موھتەرەم،
خىيانەت قىلغان بەزىلەر بەختىيار.
نەسىھەت قىلماسلىققا قىلدىم قەسەم
نەسىھەت قىلدى مېنى خارىزار.

نەسىھەت يولىدىن يىراققا قاچ،
كىمكى قاچسا ئۇنىڭغا يارمەن.
نەسىھەت قىلمەن يەنە نائىلاج،
ئۆزەم بۇ يولغا گىرىپتارمەن.

ئاخىرىدا بۇ ئىككى مىسرانى ئوقۇپتۇ:

خەلق بېشىغا ئەدلىڭدىن سال سايە،
گۇناھىم بولسىمۇ، كەچۈر، بىغايە.

ھېكىم شاھتىن كەچۈرۈم سوراپتۇ. ئەمما شاھ ئۇنىماپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ھېكىم دات ــ پەريات دەپ ۋاقىراپتۇ. شۇ چاغدا شاھنىڭ يېقىنلىرىدىن بىرى ئورنىدىن تۇرۇپ:

"رويانى ھېكىم خۇنىنى بىز ئۈچۈن كەچۈرۈڭ. بۇ كىشى بارچە ھېكىملەر ئاجىز كەلگەن كېسەللىكىڭىزنى داۋالاپ ساقايتتى، سىزگە بىرەرگۇنا قىلغىنىنى كورگىنىمىز يوق!" دەپ يالۋۇرۇپتۇ.

"سەن، ــ دەپتۇ شاھ، ــ بۇ ھېكىمنى نېمە ئۈچۈن ئولتۇرمەكچى بولغانلىقىمنى چۈشەنمەيسەن. ئەگەر مەن بۇنى ئولتۇرمىسەم

ئۆزەم ئۆلسەمەن، مېنى ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن كەلگەن بۇنداق جاسۇسلارنى ھازىرلا كورۈۋاتقىنىم يوق!"

"ئەي شاھ، — دەپتۇ ھېكىم، — ئاخىرى ئۆلىدىغانلىقىم ئېنىق بولدى. ماڭا مۇھلەت بېرىڭ. ئۆيۈمگە باراي، خوتۇن - باللىرىم ۋە خولۇم - خوشنىلار بىلەن رازىلىق ئېلىشاي، ۋەسىيەت قىلاي، شۇنىڭ بىلەن بىللە شاھلار خەزىنىسىگە لايىق قىممەت باھا بىر كىتا- ۋىم بار. ئۇنى سىزگە تەقدىم قىلاي. ئەزىزلىگەرده زىننەت ئورنىدا ساقلارسىز!"

"قانداق كىتاب؟"دەپ سوراپتۇ شاھ.

"ئۇنىڭدا شۇنداق قىممەت باھا نەرسىلەر باركى، — دەپتۇ ھېكىم، — ئۇلارنى ساناپ تۈگەتكىلى بولمايدۇ. ئۇنىڭ خاسىيەت- لىرىنىڭ كىچىككىنە بىر قىسمى شۇكى، مېنىڭ بېشىمنى ئالغاندىن كېيىن ئۈچ ۋارىقىنى ئېچىڭ. شۇ بەتتىن ئۈچ قۇر ئوقۇڭ. شۇ ۋاقىتتا كاللام سىز بىلەن سوزلىشىشكە باشلايدۇ. نېمە سورىسىڭىز جاۋاپ بېرىدۇ!"

شاھ ھەيران بولۇپ سەسكىنىپ:

"كاللاڭ ئېلىنغاندىن كېيىن ئۇ مەن بىلەن سوزلىشەمدۇ؟ ئەي دانا" دەپ سوراپتۇ.

"ھە ئە" دەپتۇ ھېكىم.

"بۇ قىزىق گەپ" دەپتۇ شاھ ۋە كىشى قوشۇپ ھېكىمنى ئۆيىگە ئەۋەتىپتۇ. ھېكىم ئۆيىگە بېرىپ شۇ كۈنى ئۆيىدىكى ئىش- لىرىنى پۈتكۈزۈپتۇ. ئەتىسى دىۋانغا بېرىپتۇ. ئەمىرلەر، ۋەزىر- لەر ۋە باشقا دولەت ئەرباپلىرى توپلىنىپتۇ. دىۋان گۈلۈستان تۇسىگە كىرىپتۇ. ھېكىم دىۋانغا كىرىپ كېلىپتۇ. ئىككى يېنىدا

ئىككى ساقچى قاراۋۇللۇق قىلىدىكەن. شاھنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ. قولىدا بىر كونا كىتاب بىلەن، ساپال قاچىغا سېلىنغان سۈرمىگە ئوخشاش قارا بىر نەرسىسى بار ئىكەن. ھېكىم ئولتۇرۇپتۇ. بىر قاچا ئېلىپ كېلىشنى بۇيرۇپتۇ. قاچىنى ئېلىپ كەپتۇ. ھېكىم قاچىنىڭ ئاغزى بىلەن باراۋەر قىلىپ دورا سېلىپتۇ. شاھقا قاراپ:

"بۇ كىتابنى ئېلىڭ! لېكىن مېنىڭ كاللامنى ئۈزمىگىچە كىتابنى ئاچماڭ. كاللامنى ئېلىپ شۇ قاچىغا سېلىڭ. بوينۇمغا مانا بۇ دورىنى سۈركەڭ. شۇنداق قىلسىڭىز قېنىم توختايدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن كىتابنى ئېچىڭ" — دەپتۇ.

شاھ ھېكىمنىڭ كاللىسىنى ئېلىشقا بۇيرۇپ، قولىغا كىتابنى ئاپتۇ. جاللات ئۇنىڭ كاللىسىنى تېنىدىن ئايرىپتۇ. شاھ ئۇنى قاچىغا سېپتۇ. دورىنى سۈركىگەن ئىكەن، قېنى توختاپتۇ. ھېكىم كۆزىنى ئېچىپتۇ.

"كىتابنى ئاچ!" دەپتۇ ھېكىم شاھقا. شاھ كىتابنى ئېچىپتۇ. لېكىن كىتاب ۋاراقلىرى بەك يەملىشىپ كەتكەنلىكتىن ئېچىلماپتۇ. شاھ بارماقلىرىنى تىلىغا تەككۈزۈپ ھۆللەپ ئېچىپتۇ. بىرىنچى، ئىككىنچى، ئۈچىنچى، تۆتىنچى ۋاراقلىرىنىمۇ ئاغزىنىڭ سۈيى بىلەن ھۆللەپ ئاران ئېچىپتۇ. شۇنداق قىلىپ شاھ كىتابنىڭ ئالتە ۋارىقىنى ئېچىپتۇ. لېكىن ئۇ ھېچقانداق يېزىق كۆرمەي ھەيران بوپتۇ.

"بۇنىڭدا ھېچقانداق يېزىق يوق!" شاھ ھېكىمنىڭ بېشىغا قاراپ دەپتۇ.

"يەنە بىرنەچچە ۋاراق ئاچ!" دەپتۇ ھېكىمنىڭ بېشى.

شاھ يەنە ئۈچ ۋاراق ئېچىپتۇ. شۇ ئارىلىقتا پادىشاھنىڭ

پۈتۈن بەدىنىگە زەھەر تارقاپتۇ. چۈنكى كىتاپنىڭ ۋاراقلىرى زەھەرلەنگەن ئىكەن. شاھ: "ۋاي سىلىپ: 'بەدىنىم زەھەرلىنىپ كەتتى!' دەپ ۋاقىراپتۇ." شۇ چاغدا ھېكىمنىڭ بېشى بۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

شاھلار زالىم بولسا ياشىمىغاي كوپ،
ئۆز زۇلمى چىقار ئۆزىنىڭ بېشىغا.
زۇلۇم قىلىپ ئەلگە سۈرسە دەۋران خوپ،
بىر كۈنى زەھەر چۈشەر شېرىن ئېشىغا.

رويانى ھېكىم تېخى شېئىرنى تۈگەتمەي، شاھنىڭ جانسىز گەۋدىسى يەرگە دومىلاپ چۈشۈپتۇ.

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى، شەھرىزاد ھېكايىسىنى توختاتتى.

ئالتىنچى كېچە

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قىپتۇ سۆزىنى شەھرىزاد، — ئەگەر يۇنان شاھ ئاچكۆز ۋەزىرىنىڭ سۆزىگە كىرىپ رويانى ھېكىمگە قەست قىلىپ ئۆلتۈرمىگىنىدە ئۆزىمۇ ئۆلمەيتتى.

بېلىقچى سۆزىنى تۈگىتىپ دىۋىگە قاراپ: "مەن سېنى ئازات قىلاتتىم. ئەمما سەن ماڭا ياردەم قىلىش ئورنىغا ئۆلتۈرۈش پىكرىدە بولدۇڭ. شۇنىڭ ئۈچۈن سېنى كۈپكە سولاپ دەرياغا تاشلاپ ئۆلتۈرىمەن" دەپتۇ.

"ئەي بېلىقچى، — دەپ سۆز باشلاپتۇ دىۋە، — گۇناھىم ئۈچۈن قىساس ئالما! مېنى قۇتۇلدۇرغىن. مەن سېنىڭ ئالدىڭدا

يەنە گۇناكارمەن. سەن كەڭ قوساق بول!“ ”يامانلارنىڭ قىلمىشلىرى ئاخىر ئۆزىگە بالا كەلتۈرىدۇ“ دېگەن ماقال بار. سەنمۇ ئۇ موماي بىلەن ئۇتىسقانىڭ ئىشىنى قىلما!

”خوش، ئۇ. قانداق ئىش قىلغان؟“ دەپ سوراپتۇ بېلىقچى.

”مېنى قۇتقۇلدۇرمىغىچە، بۇ ئەھۋالدا تۇرۇپ ھەرگىزمۇ سوزلىمەيمەن، مېنى سوزلەتمەن دەپ بىكار ئاۋارە بولمىغىن“ دەپتۇ دىۋە.

”زادى دەرياغا تاشلىنىسەن. سېنى بوشىتىشقا ھېچقانداق يول يوق. مەن گۇناسىز تۇرۇپ سەندىن سوراندىم، يالۋۇردۇم. يېلىندىم. ئەمما سەن ماڭا ئۆلۈم تىلىدىڭ. مەن ساڭا شۇنچىلىك ياخشىلىق قىلىپ، سۇ ئاستى زىندانىدىن قۇتقۇلدۇرغان ئىدىم. شۇنىڭغا قارىماي، ماڭا قىلغان مۇئامىلەڭ بەك كوڭلۇمگە كەلدى. شۇنى بىلىپ قويغىنكى، مەن سېنى دەرياغا تاشلايمەن. سېنى سۇدىن تارتىپ ئالغۇچىلارغا ئارىمىزدا بولۇپ ئۆتكەن قورقۇنۇچلۇق ۋەقەلەرنى ئېيتىمەن. توسقۇنلۇق قىلىمەن. شۇ ئازاپ بىلەن ئۆلۈپ كېتىسەن!“

”مەرھەمەت قىلىپ، مېنى كەچۈر، — دەپتۇ دىۋە، — ئەمدى مەن ساڭا ھېچقانداق يامانلىق قىلمايمەن. مەڭگۈلۈك دولەتكە ئىگە بولۇشۇڭغا ياردەم قىلىمەن.“

بېلىقچى دىۋىنىڭ ۋەدىسىنى پۇختىلاپتۇ. قۇتقازغاندىن كېيىن ھېچقاچان يامانلىق قىلماي ھەرقاچان ياخشىلىق قىلىشقا ۋەدە ئاپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن كۇپىنىڭ ئاغزىنى ئاچقان ئىكەن، تۈتۈن چىقىپ يېيىلىپتۇ، كېيىن تۈتۈن يىغىلىپ دىۋە ئاۋالقى ئەكسىگە كەپتۇ ۋە كۇپىنى تېپىپ دەريانىڭ نوتتۇرىسىغا تاشلاپتۇ. دىۋىنىڭ

بۇ ھەرىكىتىنى كۆرگەن بېلىقچى خېلى قورقۇپتۇ. ئۆزىنىڭ ئۆلۈمىگە كۆزى يېتىپتۇ:

"ئەي دىۋە، ۋەدەڭگە ۋاپا قىل! مېنى ئىككىنچى ئالدىماسلىق توغرىسىدا قەسەم قىلغان ئىدىڭ. مەن ساڭا ھېكىم رويياننىڭ شاھقا قىلغان سۆزىنىمۇ ئېيتىپ بەرگەن ئىدىم. ئەپۇ قىل مېنى."

"مېنىڭ ئارقامدىن ماڭ!" دەپتۇ دىۋە كۈلۈپ. بېلىقچى ئۆزىنىڭ ئۆلۈمدىن قۇتۇلغانلىقىغا بىر ئىشىنىپ، بىر ئىشەنمەي، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن مېڭىپتۇ. تاغ ئۈستىدىكى تۈزلەڭلىككە يېتىپ بېرىپتۇ. قارىسا ئۇ يەردە بىر كۆل بار ئىكەن. دىۋە كۆل تۈپىسىگە كېلىپ بېلىقچىنى قىچقىرىپتۇ. بېلىقچى ئۇنىڭ يېنىغا بېرىپتۇ. دىۋە تور سېلىپ بېلىق تۇتۇشنى بۇيرۇپتۇ. بېلىقچى ئۇ يەردە ھەر خىل، ھەر رەڭدىكى ئاق، قىزىل، سېرىق، كۆك بېلىقلارنى كۆرۈپ ھەيران بوپتۇ. كېيىن تور سېپتۇ. كۆتىرىپ قارىسا تورغا ھەر رەڭلىك بېلىقتىن تۆتلا بېلىق چۈشۈپتۇ. بېلىقچى سۆيۈنۈپتۇ. چۈنكى بېلىقچى شۇ چاققىچە بۇنداق ئاجايىپ بېلىقلارنى كۆرمىگەن ئىكەن.

"بۇ بېلىقلارنى، — دەپتۇ دىۋە، — ئېلىپ بېرىپ سۇلتانغا تەقدىم قىل! ئۇ، ساڭا يەتكىدەك دۇنيا بېرىدۇ. مېنى ئەپۇ قىل، يولنى بىلمەيمەن. چۈنكى مەن بىر مىڭ سەككىز يۈز يىلدىن بېرى سۇ ئاستىدا ئۆمۈر سۈردۈم. يەر يۈزىنى ھازىرلا كۆرۈۋاتىمەن. بۇ كۆلدىن پەقەت كۈنىگە بىر قېتىملا بېلىق تۇتقىن."

كېيىن ئۇ، بېلىقچى بىلەن خوشلىشىپ يەرنى تېپىپتۇ، يەر يېرىلىپتۇ. دىۋە يېرىققا كىرىپ غايىپ بوپتۇ.

بېلىقچى بېلىقنى كوتىرىپ، شەھەرگە قاراپ مېڭىپتۇ، ئۇ يولدا كېتىۋېتىپ دىۋە بىلەن بولۇپ ئۆتكەن ۋەقەدىن ھەيران بولۇپ ئۆيىگە يېتىپ بېرىپتۇ. بىر قاچىنى سۇغا توشقۇزۇپ، بېلىقلارنى سۇغا سېپتۇ. دىۋىنىڭ سوزىگە ئەمەل قىلىپ، بېلىق سېلىنغان قاچىنى بېشىغا قويۇپتۇ. سۇلتان ئوردىسىغا كىرىپتۇ. كېيىن سۇلتاننىڭ ھوزۇرىغا بېرىپ، بېلىقلارنى تەقدىم قىپتۇ. ئۆمرىدە بۇنداق رەڭدار بېلىقنى كورمىگەن سۇلتان بەك ھەيران بولۇپ قاراپ قاپتۇ.

"بۇ بېلىقلارنى بۇنىڭدىن ئۈچ كۈن بۇرۇن رۇم شاھى تەرىپىدىن ھەدىيە قىلىپ ئەۋەتىلگەن ئاشپەز كېنىزەككە تاپشۇرۇڭلار، قورۇسۇن! ئۇ، تېخى سىنالمىغان خام ئاشپەز، ئۇنىڭ ھۈنىرىنى كورۇپ باقايلى" دەپتۇ سۇلتان.

ۋەزىر بېلىقلارنى ئاشپەزگە تاپشۇرۇپ بېرىۋېتىپ دەپتۇ:

"بۇ بېلىقلار سۇلتانىمىزغا ئېلىپ كېلىنگەن ئاجايىپ تارتۇق. بار ھۈنىرىڭىزنى، قابىلىيىتىڭىزنى سۇلتان بۈگۈن كورىدۇ، سىز بۇ سىناقتىن پۈتۈن كۈچىڭىز، پۈتۈن ھۈنىرىڭىزنى سەرپ قىلىش بىلەنلا ئوتەلەيسىز!"

شاھ بېلىقچىغا توت يۈز تەڭگە بېرىشنى بۇيرۇپتۇ. ۋەزىر بېلىقچىغا پۇلنى بېرىپتۇ. ئۇ، سۆيۈنگەنلىگىدىن ئۆيىگە خۇشال - خۇرام قايتىپتۇ. يولدىن ئائىلىسى ئۈچۈن كېرەكلىك نەرسىلەرنىمۇ سېتىۋاپتۇ. خوتۇنىنىڭ ئالدىغا بېرىشقا ئالدىراپتۇ.

ئاشپەز بېلىقلارنى يۇيۇپ - تازىلاپ، ساپلىققا سېلىپ، ئوت

يېقىپ قورۇشقا باشلاپتۇ. بىر تەرىپى قورۇلغاندىن كېيىن، ئىككىنچى بىر تەرىپىنى قورۇش ئۈچۈن ئاغدۇرۇپتۇ. شۇ ۋاقىتتا بىردىنلا ئاشخانىنىڭ تېمى قاراسلاپ يېرىلىپتۇ. ئۇنىڭ ئىچىدىن قامەتلىرى كېلىشكەن، يۈزى يۇمىلاق، توق ھاۋارەڭ ئەتلەستىن كوينەك كىيگەن، قىممەتلىك تاشلار ئورنىتىلغان تۇمار ئاسقان، ئىككى بىلىگىگە ماختاشقا ئەرزىگىدەك بىلەيزۈك سالغان، قول-لىرى ياقۇت-لەئلى كۆزلۈك ئۈزۈكلەر بىلەن تولغان، قولىغا چىن قومۇشىدىن نەپىس دەستە قىلىنغان قامچا تۇتقان بىر قىز چىقىپتۇ. ئۇ قىز تاياق بىلەن ساپلىقنى تۇرتۇپ:

"ئەي بېلىقلار، بۇرۇنقى ۋەدەڭلارنى ئۇنتۇدۇڭلارمۇ؟" دەپ سوراپتۇ. بۇ ئاجايىپ ئەھۋالنى كۆرۈپ، ئاشپەز ھوشىدىن كېتىپ يىقىلىپتۇ. قىز بۇ سوزنى ئىككى-ئۈچ قېتىم تەكرارلاپتۇ. بېلىقلار ساپلىقتىن بېشىنى چىقىرىشىپ: "ياق-ياق!" دەپ جاۋاپ بېرىپ، ھەممىسى بىردىن بۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

سەن ۋەدەڭدە تۇرمىساڭ، بىزمۇ تۇرمايمىز.
سەن ئەھدىڭدىن يانغاندا بىزمۇ يانغايمىز.
سەن ئورىسەڭ يۈزۈڭنى، بىزمۇ ئورۇيمىز،
بىزمۇ ھەرگىز سەن تەرەپكە يۈزنى بۇرمايمىز.

قىز بۇ شېئىرنى ئاڭلاپ ساپلىقنى دۈم كۆمتۈرۈپ، كۆزدىن غايىپ بوپتۇ. تاممۇ ئالدىنقى قىلىپىغا كەپتۇ. كېيىن ئاشپەز ھوشىغا كېلىپ قارىسا، توت بېلىقمۇ كويۇپ قاپقارا كۆمۈرگە ئايلىنىپتۇ. "ھەي ئىست، بىرىنچى قېتىملىق سىناقتىن ياخشى ئۆتەلمىدىم" دەپتۇ كېنىزەك قىز ئوز-ئوزىگە كايىپ. شۇ مەھەلدە ۋەزىر كىرىپ كەپتۇ. كېنىزەك ئاشپەزنىڭ ئوستىگە

كېلىپ: "سۇلتانىنىڭ توت بېلىغى قېنى؟" دەپ سوراپتۇ، ئاشپەز يىغلاپ تۇرۇپ، بولغان ۋەقەنى بىرمۇ-بىر ئېيتىپ بېرىپتۇ. ۋەزىر بۇ ھادىسىدىن ئەجەپلىنىپ، بېلىقچىغا كىشى ئەۋەتىپتۇ. بېلىقچىمۇ يېتىپ كەپتۇ.

"ئەي بېلىقچى، — دەپتۇ ۋەزىر، — مۇشۇنداق بېلىقتىن يەنە توتىنى ئېلىپ كەل!"

بېلىقچى كولگە بېرىپ تور سايپتۇ. تورنى كوتىرىپ قارىسا، بۇرۇنقىدەكلا توت بېلىق تۇرغىدەك. بېلىقنى قاچىغا سېلىپ، كوتىرىپ ئېلىپ كېلىپ، ۋەزىرگە بېرىپتۇ. ۋەزىر ئاشپەزگە بېرىپ:

"بۇنى مېنىڭ ئالدىمدا قورۇغىن، بۇ ھادىسىنى مەنمۇ ئوز كوزۇم بىلەن كورەي!" دەپتۇ.

ئاشپەز كېنىزەك بېلىقنى يۇيۇپ-تازىلاپ، ساپلىقا سېلىپ، تېگىگە ئوت يېقىپتۇ. كوپ ئوتمەي، تام قاراسلاپ يېرىلىپتۇ. تام ئارىسىدىن ياسانغان بىر قىز چىقىپتۇ. قولىدىكى قامچا دەستىسى بىلەن ساپلىقنى تۇرتۇپتۇ: "ئەي بېلىقلار، ۋەدىلىرىڭلار ئېسىڭلاردىمۇ؟" دەپ سوراپتۇ قىز. بېلىقلار باشلىرىنى چىقىرىشىپ يۇقۇرىدىكى شېئىرنى ئوقۇشۇپتۇ.

بېلىقلاردىن بۇ سوزنى ئاڭلىغان قىز ساپلىقنى ئايلاندۇرۇپ دۇم كومتۇرۇپتۇ، ئوزى غايىپ بوپتۇ. تاممۇ ئاۋالقى ئەكسىگە كەپتۇ. ۋەزىر ئورنىدىن تۇرۇپتۇ.

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى، شەھرىزاد ھېكايىسىنى توختاتتى.

يەتتىنچى كىچە

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ سوز باشلاپتۇ شەھرىزاد، — بۇ ھال سۇلتاندىن يوشۇرۇش مۇمكىن بولمىغان بىر ھادىسە، دەپتۇ ۋەزىر ھەم سۇلتان ھوزۇرىغا كىرىپ، بۇ ۋەقەدىن ئۇنى خەۋەردار قىپتۇ.

"ئۇز كوزۇم بىلەن كورۇشۇم كېرەك!" دەپ سۇلتان بېلىقچىغا كىشى ئەۋەتكەن ئىكەن، ئۇ يېتىپ كەپتۇ. سۇلتان بېلىقچىغا يەنە توت بېلىق ئېلىپ كېلىشنى بۇيرۇپتۇ. بېلىقچى بېرىپ توت بېلىق ئېلىپ كەپتۇ. سۇلتان بېلىقچىغا يەنە توت يۈز تەڭگە پۇل بېرىشنى بۇيرۇپتۇ.

"مېنىڭ ئالدىمدا ئۇزەڭ قورۇغىن" دەپتۇ سۇلتان ۋەزىرگە.

"خوپ!" دەپتۇ ۋەزىر ساپلىقنى ھازىرلاپ، بېلىقنى تازىلاپ، ئوت يېقىپتۇ. بىر تەرەپىنى قورۇپ، ئىككىنچى تەرەپكە ئورىگەن ئىكەن، تام قاراسلاپ يېرىلىپتۇ. تامنىڭ يېرىلغان يېرىدىن ناھايىتى چوڭ، ئىگىز ھەيۋەتلىك بىر قارا قول چىقىپتۇ. ئۇنىڭ قولىدا يېشىل ياغاچ دەستىلىك قامچا بار ئىكەن.

"بېلىقلار، ھاي بېلىقلار، — دەپتۇ ئۇ ئالاھىدە ئاۋاز بىلەن — شەرتىلىرىڭلارنى ئۇنتۇپ قالمىغانسىلەر؟" دەپ سوراپتۇ. بېلىقلار ساپلىقتىن بېشىنى چىقىرىشىپتۇ-دە: "ياق!" دىگەن جاۋاپنى بېرىشىپتۇ ۋە يۇقۇرىدىكى شېىرنى قايتۇرۇپ ئوقۇشۇپتۇ. كېيىن ئۇ، ساپلىقنى تەتۇر ئورۇپ تاشلاپتۇ. بېلىقلار قارا كومۇر ھالغا كەپتۇ. قارا قول چىققان جايىغا بېرىپ غايىپ بوپتۇ.

"بۇ بېلىقلار قەيەرنىڭ بېلىغى؟" دەپ سوراپتۇ سۇلتان.

"سىزنىڭ شەھرىڭىزنىڭ چېتىدىكى توت تاغ ئارىسىدا چوڭ

بىر كول بار. بۇلار شۇ كولنىڭ بېلىقى!"دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ بېلىقچى.

"نەچچە كۈنلۈك يول؟" دەپ سوراپتۇ سۇلتان.

"يېرىم سائەتلىك يول!" دەپتۇ بېلىقچى. سۇلتان ھەيران بوپتۇ. دەرھال ئەسكەرلىرىگە بېلىقچى بىلەن بىللە ئاتلىنىپ يولغا چىقىشقا پەرمان بېرىپتۇ. بېلىقچى ئەسكەرلەرنىڭ ئالدىدا كېتىپ بېرىپ، دېۋىنىڭ ئاتىسى ـ ئانىسى ۋە ئۆزىگە لەنەت ۋە نەپرەت بايان قىلىپ، بۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

يامانلار نەسلىدىن ياخشىلىق كۈتكىنىڭ،
كوزۈڭگە قۇم چېچىپ كور بولۇپ يۈتكىنىڭ.

ئۇلار تاققا يامىشىپ، كوز ئالدىلىرىدا ئومرىدە كورمىگەن چوڭ بىر چولنى كورۈپتۇ. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا توت تەرىپى تاغ بىلەن ئورالغان كول بار ئىكەن. ئۇنىڭ ئىچىدە توت خىل ــ ئاق، قىزىل، سېرىق، كوك رەڭلىك بېلىق كورۈنۈپتۇ. بۇ ۋەقەدىن سۇلتانمۇ، باشقىلارمۇ ئەجەپلىنىپتۇ.

"بۇ يەرنى ئىلگىرى كورگەن كىشى بارمۇ؟" دەپ سوراپتۇ سۇلتان. ئادەملىرى بىر ئېغىزدىن:

"ئومرىمىزگە كېلىپ كورگىنىمىز شۇ!" دېيىشىپتۇ.

"بۇ كولدىكى بېلىقلارنىڭ سىرلىرىنى بىلمىگىچە، شەھەرگە قايتمايمەن. تەختىمگىمۇ ئولتۇرمايمەن!" دەپتۇ سۇلتان.

كېيىن ئۇ، قوشۇننى تاغ ئەتراپىغا جايلاشتۇرۇشقا بۇيرۇق بېرىپتۇ. سۇلتاننىڭ بىلىملىك، ئەقىللىق، چارە ـ تەدبىرلىك، زېرەك، ھەرقانداق ئىشقا ئەقىل يۈگۈرتىدىغان دانا بىر ۋەزىرى بار ئىكەن، ئۇنى ئالدىغا قىچقىرتىپتۇ. ئۇ، سۇلتاننىڭ ئالدىغا

كېلىپ بېشى يەرگە يەتكىچە ئېگىلىپ تازىم قىپتۇ.

"مىڭەمگە بىر پىكىر كەلدى، — دەپتۇ سۇلتان ۋەزىرىگە، — كەچ بولۇش بىلەن بۇ ئاجايىپ سىرنى ئۆزەم تەكشۈرىمەن. ھېچكىمگە بىلدۈرمەسلىك ئۈچۈن، سەن مېنىڭ چېدىرىمنىڭ ئىشىگىدە ئولتۇرۇپ، ئەمىرلەر-ۋەزىرلەرگە ۋە مېنى سورىغان باشقا كىشىلەرگە: مېنى 'كېسەل' دەپ ئېلان قىلىسەن. ئىچكىرىگە ھېچكىمنى كىرىشكە رۇخسەت قىلمايسەن!"

ۋەزىر پىكىر بېرىشتىن ئاجىز كەپتۇ. سۇلتان كىيىملىرىنى ئۆزگەرتىپ قىلىچلىرىنى يالىڭاچلاپتۇ-دە، يولغا چۈشۈپتۇ. ئاخشامدىن تاڭ ئاتقىچە ئايلىنىپتۇ، چارچاپ ھېرىپتۇ. ئەمما ھېچكىمنى كورمەپتۇ. بىرئاز دەم ئېلىپ ئەتىسى كۈن بويى يۈرۈپتۇ. ئىككىنچى كېچە باشلىنىپ تاڭ ئاتار ۋاقتىدا، سۇلتاننىڭ، يىراقتىن بىر قارا نەرسىگە كوزى چۈشۈپتۇ. ئۇ، ئۆز كوڭلىدە: "ئۇ يەردىن بۇ ئەھۋال توغرىسىدا مەلۇمات بەرگۈچى بىرەر كىشى تېپىلسا ئەجەپ ئەمەس" دەپ سۈيۈنۈپتۇ. يېقىن بېرىپ قارىسا، تاملىرى قارا تاشتىن ياسالغان چوڭ بىر ساراي، ئۇنىڭ ئىشىگىنىڭ بىر قانىتى ئوچۇق، يەنە بىر قانىتى يېپىقلىق تۇرغىدەك. سۇلتان ئىشىك ئالدىغا بېرىپ ئاستاغىنا تاقىلدىتىپتۇ. لېكىن ھېچقانداق جاۋاپ چىقماپتۇ. كۈچىنىڭ بېرىچە تاقىلدىتىپتۇ. بۇ نوۋەت يەنە ھېچكىم جاۋاپ بەرمەپتۇ. ئۈچىنچى، تۆتىنچى نوۋەتمۇ قاتتىق قېقىپتۇ، ھېچقانداق جاۋاپ چىقماپتۇ. "بەلكى بۇ ساراي تامامەن بوش، ئىگىسىزدۇر" دەپتۇ سۇلتان ئۆزىچە، كېيىن ئىچكىرىگە كىرىپ: "ھەي سارايۋەن! — دەپ ۋاقىراپ قىچقىرىپتۇ سۇلتان، — مەن بىر يولۇچى، ماڭا

سەدىقە ئورنىدا بىرەر نەرسە بىرەلمەمسىلەر؟" دەپ سوراپتۇ. جاۋاپ بولمىغاندىن كېيىن، سۇلتان بۇ سوزلەرنى يەنە ئىككى-ئۈچ نوۋەت تەكرارلاپتۇ، يەنە جاۋاپ بولماپتۇ. سۇلتان دادىل بولۇپ قەسىرنىڭ ئىچىگە كىرىپتۇ. قارىسا، تاملىرى يۇلتۇز تامغىلىق يىپەك گىلەملەر بىلەن زىننەتلەنگەن، ئەمما ئۇ يەردىمۇ ھېچكىم كورۇنمەپتۇ. قەسىر ئوتتۇرىسىدا بىر كول تۇرغىدەك. ئۇنىڭ بۇرجەكلىرىدە ئالتۇندىن ئىشلەنگەن، يولۋاس ئاغزىدىن كۇمۇشكە ئوخشاش سۇ مەۋج ئۇرۇپ چىقىپ تۇرۇپتۇ. گۇللەر ئەتراپىدا قۇشلار ئۇچۇپ، گاھى-گاھى قونۇپ تۇرىدىكەن. قۇشلارنىڭ يىراقلارغا ئۇچۇپ كەتمەسلىكى ئۇچۇن تورمۇ ئورنىتىلغان. سۇلتان ھەيران قاپتۇ. بۇلار توغرىسىدا مەلۇمات بەرگۇچى بىرەر كىشىنىڭ يوقلۇغىغا ئەجەپلەنگەن ۋە ئىچىنغان ھالدا خىيال سۇرۇپ ئولتۇرغان ئىكەن. بىردىنلا قايغۇلۇق ئىڭرىغان ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ. ئارقىدىنلا كىمدۇ بىرى شېئىر ئوقۇپتۇ:

ئاھىم مەخپى ئىشقنى قىلدى ئاشكارا،
تىپچەكلەپ ئوينىماقتا بۇ يۈرەك گويا،
ئايلانماي توختاپتۇر ئەي كاج پەلەك،
نەپەس رۇسلىغىچە ساڭا ئىلتىجا.

كوزلەر ئۇيقۇسىز، تەنىمۇ بىمارام،
ئارزۇ-ئۇمىتلىرىم خەۋپ-خەتەردە،
بىچارە كوڭلۇمنى ئاۋال قىلىپ رام،
قۇياشتەك يۈزىگە تارتىپتۇ پەردە.

سۇلتان ئورنىدىن تۇرۇپ تاۋۇش چىققان تەرەپكە يۈرۈپتۇ.

قارىسا، ئىشىك ئالدىغا تارتىلغان پەردە كورۇنۇپتۇ. پەردىنى كوتىرىپ قارىسا، ئىگىز قىلىپ ئورنىتىلغان تەخت، ئۇنىڭ ئۇستىدە بىر ياش يىگىت ئولتۇرغىدەك. ئۇ يىگىت ناھايىتىمۇ كېلىشكەن بولۇپ، كوزلىرى، قاشلىرى، بولۇپمۇ لىۋىنىڭ ئۇستىدىكى قاپقارا خالى يۈزىگە ئاجايىپ ياراشقان.

سۇلتان سۈيۈنۈپ بۇ شېىرنى ئوقۇپتۇ:

ئايمۇ بۇ گوياكى يېڭىدىن چىققان،
ياكى پەلەكتىكى نۇرلۇق بىر قۇياش.
ھوسنىگە ياراشقان سۇمبۇل چاچلىرى،
كۈن ۋە ئاي كورسە ئاڭا قويار باش.
كىلىدۇ ئەنبەردەك ئەجەپ خۇش پۇراق،
كوزى چولپان يىگىتنىڭ ئۇزى قەلەمقاش.

سۇلتان سالام قىپتۇ. يىگىت ئالتۇن بىلەن نەقىشلەنگەن يىپەك تونىغا ئورىنىپ ئولتۇرسىمۇ، ئۇنىڭ يۈزلىرىدىن ئاللا قانداق مۇڭ ۋە ئەلەم ئىزلىرى سېزىلىپ تۇرغىدەك. ئۇ، سالامغا جاۋاپ قايتۇرۇپ:

"ئەي ئەزىز، ئورنۇمدىن تۇرالمىدىم، بۇنىڭ ئۇچۇن سەندىن ئەپۇ سورايمەن!"دەپتۇ.

جادۇ قىلىنغان شاھزادە ھىكايىسى

"ماڭا بۇ قەسىر، بۇ كول ۋە بۇ رەڭمۇ-رەڭ بېلىقلار ھەققىدە، ئوزەڭنى گاڭگىرىتىپ قويغان يالغۇز ياشىشىڭنىڭ سەۋىۋى ھەققىدە سوزلەپ بەرسەڭ" دەپتۇ سۇلتان يىگىتكە.

يىگىتنىڭ كور چانىغى ياشقا لىق تولۇپ، ئوزىنى تۇتالماي

قاپتۇ. ئاخىر ئۇ، يىغلاپ تاشلاپتۇ.

"ئەي يىگىت نىمىشقا يىغلايسەن؟" دەپتۇ سۇلتان.

"بۇنداق ئەھۋالغا چۈشكەن كىشى يىغلىماي تۇرالامدۇ! — دەپتۇ يىگىت، — بىلىمنىڭ تۆۋىنى تاش". يىگىت كىيىمىنى كۆتىرىپ كۆرسىتىپتۇ. كېيىن بېشىدىن ئۆتكەنلىرىنى سۇلتانغا تۆۋەندىكىدەك ھېكايە قىلىپ بېرىپتۇ.

"بۇ بېلىقلار ۋەقەسى بەكمۇ ئاجايىپ، يىگنە بىلەن كۆزنىڭ ئۇچىغا يازغىدەك ھېكايە. مېنىڭ ئاتام سوداننىڭ پادىشاسى بولۇپ، شۇ شەھەر، مۇشۇ ۋادىلار بىلەن تاغلارنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ ھۆكمىگە بويسۇناتتى. ئاتامنىڭ ئىسمى مەھمۇت بولۇپ، يەتمىش يىل شۇ يەرلەردە ھۆكۈم سۈرگەن. ئاتام ئۆلگەندىن كېيىن شاھلىق ماڭا مىراس بولۇپ قالغان. تاغامنىڭ قىزىغا ئۆيلەنگەن ئىدىم. ئۇ مېنى چەكسىز سۆيەتتى. مېنىڭسىز ئۇنىڭ گېلىدىن غىزا ئۆتمەيتتى. ئۇ، مەن بىلەن بەش يىل تۇردى. بىر كۈنى ئۇ، ھاماماغا كەتتى. ئاشپەزگە كەچلىك غىزا تەييارلاشقا بۇيرۇق قىلدىم. ئۆيگە كىرىپ، ھازىر ئولتۇرغان جايىمدا ئۇخلىدىم. ئىككى كېنىزەكنىڭ بىرىنى بېشىمدا، بىرىنى ئايىغىمدا تۇرۇشقا بۇيرۇدۇم. خوتۇنۇمنىڭ يوقلۇغىدىن ئۇخلىيالمىدىم. كۆزۈم يۇمۇلغان بولسىمۇ، ئۆزەم ئويغاق ئىدىم. بېشىمدا تۇرغان كېنىزەك ئاياق تەرىپىمدە تۇرغان كېنىزەككە: "ئەي مەسۇدە، مەن خوجايىنىمىزنىڭ ئەھۋالىغا بەك ئېچىنىمەن، ياش ئۆمرىگە رەھىم كېلىدۇ" دىسە، ئىككىنچىسى: "ھېلىگەر مەلىكىمىزنىڭ قىلمىشلىرى كىمنى ئېچىندۇرمايدۇ، بۇنداق جادىگەر خوتۇننى خۇدا ئارىمىزدىن كۆتەرسۇن!" دىدى. يەنە

بىرى تۇرۇپ: "خوجىمىز بۇ ئەھۋالنى سەزمەمدۇ ياكى سەزسىمۇ ئۈندىمەمدۇ؟" دىسە، ئىككىنچىسى يەنە: "ئۇ ئۇيقۇدىن بۇرۇن بېرىدىغان ئۇسسۇزلۇققا بەك قوشۇپ بېرىدۇ. ئەتىسى بىر نەرسىنى پۇرىتىپ ھوشىغا كەلتۈرىدۇ. مۇشۇ ۋاقىت ئىچىدە ئۆزى ياسىنىپ-بېزىنىپ، نەلەرگىدۇ كېتىدۇ. قانداق بىمەنە ئىشلارنى قىلمايدۇ، دەيسەن؟ خوجىمىز بولسا ئۇقمايدۇ." دىدى. كېنىزەكلەرنىڭ سۆزلىرىنى ئىشىتىپ، كۆز ئالدىم قاراڭغۇلىشىپ، خىيالغا چۆمدۈم. "بۇلارنىڭ سۆزلىرى راستمۇ؟ ياكى يالغانمۇ؟" دىگەن گۇمان بىلەن كۆڭلۈم غىرەلەشتى. خوتۇنۇم ھاممامدىن كەلدى. داستىخان سېلىندى، غىزالاندۇق. بىرئاز سۆزلىشىپ ئولتۇردۇق. ئۇ، ئۇخلاش ئالدىدىن ئىچىلىدىغان شارابنى ئېلىپ كېلىپ، ماڭا قەدەھ سۇندى. ئۇنى ئىچكەن بولۇپ، بىرچەتكە توكتۇم. كېيىن ئۇخلىغان كىشىدەك بولۇپ خورەك تارتتىم. بىردىنلا خوتۇنۇم ماڭا قاراپ: "ئۇخلا! كېچىچە ئۇخلا! ھېچ ئويغانماي ئۇخلا! سېنى كۆرەر كۆزۈم يوق! سەن بىلەن كۈن ئۆتكۈزۈشكە ئەمدى تاقەت قىلالمايمەن!" دىدى-دە، ئورنىدىن تۇرۇپ، ئۇپا-ئەڭلىك سۈردى. ياخشى كىيىم-لىرىنى كىيدى. سارايىنىڭ ئىشىگىنى ئېچىپلا كوچىغا چىقتى. مەنمۇ ئورنۇمدىن تۇرۇپ، ئۇنىڭ كەينىدىن چىقتىم. شەھەر دەرۋازىسىغىچە ئارقىسىدىن باردىم. دەرۋازا ئالدىغا كېلىپلا، ئاللا نىمىلەرنىدۇ دىدى، پەملىيەلمىدىم. قۇلۇپ ئېلىنىپ، كىچىك ئىشىك ئېچىلدى. ئۇ، ئىشىككە كىردى. ئەمما مېنىڭ كېلىۋاتقىنىمنى سەزمىدى. شەھەر سىرتىغا چىقىپ، گۈمبەز شەكلىدە ياسالغان بىر قورغانغا كىردى. مەنمۇ گۈمبەزنىڭ ئۈستىگە چىقىپ

جايلىشىۋالدىم. قارىسام، خوتۇنۇم لەۋلىرى دوردايغان، يۈزلىرى قۇم يېپىشىپ قالغان تاشتەك قوتۇر، چىراي-شەكلى سەت بىر قارا قۇلنىڭ يېنىغا كەلدى. ئۇ، جوزام[1] كېسىلى بىلەن ئاغرىغان، يۇرۇچلاردىن قۇراشتۇرۇپ تىكىلگەن كىيىمگە ئورىنىپ بورا ئۈستىدە يېتىپتۇ. خوتۇنۇم ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ يەرنى سۆيدى. قۇل بېشىنى كۆتەردى.

"شۇ چاققىچە نېمە ئىش قىلىپ يۈرىسەن؟ قېرىنداشلىرىم كەلگەن ئىدى. بەزمە قىلىشتى، ئىچىشتى. مەن سەن بولمىغانلىقتىن ئىچەلمىدىم" دەپ ئاچچىقلاندى.

"ئەي خوجام، ئەي كوزۇمنىڭ نۇرى، ئەي مېنىڭ سۆيۈملۈكۈم، — دېدى ئۇ، — بىلسىڭىز كېرەك، مەن تاغامنىڭ ئوغلىنىڭ خوتۇنىمەن. مەن ئۇنىڭ سىياقىدىن ئەيمىنىمەن ھەم يىرگىنىمەن، ئۇنىڭ سوھبىتىدىن غەزەپلىنىمەن. سېنىڭ يۈزۈڭنى قىلمىسام، شەھەرنى خاراپ قىلىپ، قاغا-قۇزغۇنغا يەم ۋە ماكان قىلىپ بېرەتتىم. ھەشەمەتلىك بىنالارنىڭ تېشىنى قۇش تېغىنىڭ ئارقىسىغا ئاپىرىپ تاشلايتتىم."

"يالغان سوزلەيسەن! مەلئۇن! — دېدى قۇل غەزەپ بىلەن ۋاقىراپ، — قارا تەنلىكلەر شەنىگە قەسەم قىلىمەنكى، بىزنىڭ ئەرلىگىمىزنى ئاق تەنلىكلەرنىڭكىدەك دەپ خام ئويلىما! ئەگەر ئىككىنچى قېتىم كېچىكسەڭ، شۇ كۈندىن باشلاپ ئالاقىنى ئۈزىمەن. ئەي مەلئۇن، ئەي ئاق تەنلىكلەرنىڭ بۇزۇقى، سەن بىز بىلەن نېمەڭگە سۆيۈنۈپ ئوينىشىسەن!"

مەن ئوگزىدە تۇرۇپ، ھەممە سوزلەرنى ئوز قۇلىقىم بىلەن

① جوزام — داۋالاش قىيىن بولغان بىر خىل تېرە كېسەلى.

ئاڭلىدىم. ھەممە تىتىقسىزلىقلارنى ئۆز كوزۇم بىلەن كوردۇم. يورۇق دۇنيا يېڭىۋاشتىن كوزۇمگە قاراڭغۇدەك بولۇپ تۇيۇلدى. قەيەردىلىگىمنى بىلمەيتتىم. تاغامنىڭ قىزى بولسا، قۇلغا يېلىنىپ:

"ئەي كورەر كوزۇم، سۆيۈملۈگۈم، مۇبادا سەن ماڭا قاردىساڭ، ماڭا كىمنىڭ رەھمى كېلىدۇ؟ — دەپ يېلىناتتى — سەن مېنى ھەيدىسەڭ، كىم ماڭا جاي بېرىدۇ؟"

قارا قۇل كەچۇرگەندىن كېيىن. تاغامنىڭ قىزى يىغىدىن توختىدى، سۆيۈنۈپ دەرھال يېشىندى.

"كېنىزىگىنىزگە يېگۈدەك بىرەر نەرسە تېپىلامىدىكىن؟" دەپ سورىدى تاغامنىڭ قىزى قارا قۇلدىن.

"لىگەنىنىڭ تېگىدە پىشۇرۇلغان چاشقان سوڭەكلىرى، ئاياقتا بوزا بار، ئېلىپ ئىچ، يە." دىدى قولى بىلەن كورسىتىپ قۇل.

تاغامنىڭ قىزى ئۇ كورسەتكەن نەرسىنى ئالدى، ئولتۇرۇپ يىدى، ئىچتى، قولىنى يۇدى. بورا ئۇستىدە قۇراق-ياماق يوتقانغا يوگىنىپ ياتقان قۇلنىڭ قوينىغا كىردى.

بۇ ئەھۋالنى كورۇپ، ھۇشۇمنى يوقاتتىم. گۇمبەز ئۇستىدىن سىيرىلىپ چۈشۈپ ئىچكىرىگە كىردىم. تاغامنىڭ قىزىنىڭ قىلىچىنى ئالدىم-دە. ھەر ئىككىسىنى ئولتۇرۇشكە تەمشەلدىم. ئالدى بىلەن قۇلنىڭ گەدىنىگە ئۇردۇم. ئۇنى "ئولتۇردۇم"دەپ ئويلىدىم.

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى. شەھرىزاد ھىكايىسىنى توختاتتى.

سەككىزىنچى كېچە

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قىپتۇ شەھرىزاد سۆزىنى، — قۇلىنىڭ ئېشىنى كېسىش ئۈچۈن چاپقان قىلىچىم تامغىنىڭ گوشى بىلەن تېرىسىنى شىلىپ چىقتى. "ئۆلتۈردۈم" دەپ ئويلىغان ئىدىم، قاتتىق خىقىراشقا باشلىدى. تاغامنىڭ قىزى تىپىرلاپ قالدى. مەن كەتكەندىن كېيىن ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. قىلىچىنى ئېلىپ جايىغا قويۇپتۇ.

شەھەرگە قايتتىم. سارايغا كىردىم. تاڭ ئاتقىچە ئۇخلىمىدىم. تاغامنىڭ قىزى چېچىنى قىرقىپ، ماتەم كىيىمىگە پۈركەنگەن ھالدا كىرىپ كەلدى.

"ئەي تاغامنىڭ ئوغلى! — دېدى ئۇ، — مېنىڭ قىلىدىغان ئىشلىرىمغا كاشىلا قىلما! ئاڭلىدىمكى، ئانام ۋاپات بوپتۇ. ئاتام ئۇرۇشتا ھالاك بوپتۇ. ئىككى بۇرادىرىمنىڭ بىرى ئىلان چېقىپ، زەھەرلىنىپ ئۆلۈپتۇ؛ ئىككىنچىسى قولۇمدا جان ئۈزدى. ھەممىسى بىر كۈندە ئۆلۈپتۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن يىغلاشقا، قايغۇرۇشقا، ماتەم تۇتۇشقا كىرىشمەن!"

بۇ گەپنى ئاڭلاپ دەرھال ئۈندىمىدىم. بىر دەمدىن كېيىن: "خالىغىنىڭنى قىل! قارشىلىغىم يوق!" دەپ جاۋاپ بەردىم. ئۇ، بىر يىلنى قايغۇ-ئەلەم بىلەن يىغلاپ ئۆتكۈزدى. بىر يىلدىن كېيىن بىر كۈنى ماڭا:

"سېنىڭ سارىيىڭدا لەخمە ياساپ، قايغۇ ئۆيى قىلىپ شۇ ئۆيدە ئۆز غېمىم بىلەن ئۆتۈش ئارزۇسىدىمەن." دەپ ئەرز قىلدى.

"ئويلىغىنىڭنى قىل!" دېدىم.

ئۇ، غەم ئۈيى قىلدى، ئۈينىڭ ئوتتۇرىسىغا سەھنىگە ئوخشاش گۈمبەز ياسىدى. قارا قولنى ئېلىپ كېلىپ، شۇ يەرگە ياتقۇزدى. لېكىن ئۇ بەرزەڭگىنىڭ ئۇنىڭغا ھېچ پايدىسى تەگمىدى. ئۇ ئىچىملىك ئىچەتتى، ھالاس. مەن ئۇرۇپ يارىدار قىلغىنىمدا، ئەجىلى يەتمەي قالغان ئىكەن، ئۆلمەپتۇ. ئەمما ئۇ، تىلىدىن قالغان ئىدى. تاغامنىڭ قىزى ھەر كۈنى ئەتە-ئاخشامدا ئۇنىڭ يېنىغا كىرەتتى. گايى ئۈن تارتىپ يىغلاپ، ئۇنىڭغا ئىچىملىك ئىچكۈزەتتى. راسا بىر يىل شۇنداق ئۆتتى. مەن چىداپ كەلدىم. كۈنلەردىن بىر كۈنى ئۇشتۇمتۇت مەن ئۇنىڭ ئالدىغا كىرىپ قالغان ئىدىم. خوتۇنۇم ئۇنىڭغا: "ئەي دىلىمنىڭ قۇۋۋىتى، كۆزۈمنىڭ نۇرى، نىمىشقا سۆزلىمەيسەن؟ ئازراق بولسىمۇ سۆزلە! جېنىم ئارام ئالسۇن" دەپ يېلىنىپ، مۇنۇ شېئىرنى ئوقۇدى:

سەن كەتتىڭ، ئارقاڭدىن روھىم ئەگىشىپ،
ماڭا قۇرۇق سۆڭەكنى قالدۇرۇپ كەتتى.
ئايرىلىش دەرتلىرى تەنگە سىڭىشىپ،
زوقۇمنى ئوغۇرلاپ، ئالدۇرۇپ كەتتى.

كۆزلىرىڭ ئەكسىدە قالغان سۈرىتىم،
ئۆتكەندە ئەسلەتسۇن مېنىڭ قەۋرىمنى.
ئىلتىماس قىلىشقا يەتمەس جۈرئىتىم،
چۈنكى تۈگەتتىڭ تاقەت-سەۋرىمنى.

ئۇ يەنە بۇ شېئىرنى ئوقۇدى:

ئەي قورقۇنۇچلۇق گۆر سۆيۈملۈك يارىمنى يوشۇردۇڭ.
قەلەمقاشلىق كۆزى خۇمارىمنى يوشۇردۇڭ.
گۈللەر ئارىسىدا غۇنچىدەك تاپالماي گۈزىلىمنى،

كەلدىم ئاختۇرۇپ، لالە زارىمنى يوشۇردۇڭ.

يا ئوغرىمۇ، ياكى دوزاخ ئىشىگىسەن،
پىردەۋس جەننىتى يۈزلۈك نارىمنى[1] يوشۇردۇڭ.
ئاسمانمۇ ئەمەس، باغمۇ ئەمەس، بۇ ئاجايىپ،
ئاي يۈزلۈكۈم سەۋرى نىگارىمنى يوشۇردۇڭ.

مېنىڭ ئاچچىغىم كېلىپ ئۇنىڭغا:

"شۇنچە خائىنلارچە سوزلىرىڭ، قىلغان ۋاپاسىزلىقلىرىڭ يېتەر ئەمدى" دەپ قىلىچ كوتەردىم. تاغامنىڭ قىزىنى چېپىپ تاشلىماقچى بولدۇم. ئۇ ئورنىدىن دەست تۇردى. بەرزەڭگىنى ياردار قىلغان كىشىنىڭ مەن ئىكەنلىگىمنى بىلدى. بىرنىمىلەرنى دەپ ئەپسۇن ئوقۇدى: "يېرىمى تاش، يېرىمى ئادەم بولسۇن!" دەپ بىر قاچا سۇنى ماڭا چاچتى. شۇنىڭدىن كېيىن هازىرقى سۇرەتكە كىردىم. تۇرالمايمەن، ئولتۇرالمايمەن، تىرىكمۇ ئەمەس، ئولۇكمۇ ئەمەس، بىر هالغا كەلدىم. مېنى بۇ هالغا سالغاندىن كېيىن، پۈتۈن شەهەرنى، ئۇنىڭدىكى بارى-يوقىنى جادى قىلدى. شەهرىمىزدە توت خىل كىشىلەر ياشايتتى. ئۇلار: نىسارالار، مۇسۇلمانلار، جۇهۇتلار ۋە مەجۇسىلەر ئىدى. هەممىسىگە جادۇ قىلىپ ئۇلارنىمۇ توت خىل بېلىققا ئايلاندۇرۇپ قويدى. بۇ بېلىقلارنىڭ كوكى نىسارالار، ئېقى مۇسۇلمانلار، سېرىغى جۇهۇتلار، قىزىلى مەجۇسىلەردۇر. توت جەزىرىنى بولسا كولنى چورىسىدىن توسۇپ تۇرىدىغان توت تاققا ئايلاندۇردى. ئۇ، هەر كۈنى مېنى يۈز قامچا ئۇرۇپ

[1] نار — ئوت، قىزىل ياقۇت.

ئەزايى بەدىنىمدىن قان چىققىچە ئازاپلايدۇ. كېيىن بىلىمدىن يۇقۇرى تەرەپكە قىلىدا توقۇلغان كىيىملەرنى كىيگۈزىدۇ، دەپ ھۆكىرەپ يىغلاپتۇ.

"ھەي يىگىت، سەن غېرىبىمىنىڭ ئۈستىگە غەم قوشتۇڭ. خوتۇنۇڭ ھازىر قەيەردە؟ يارىدار بولغان قول ياتقان لەھىمە قەيەردە؟" دەپ سوراپتۇ سۇلتان.

"قول گۈمبەز ئاستىدىكى لەخىمدە، خوتۇنۇم بولسا ئىشىك ئارقىسىدىكى ئۆيدە. ئۇ، ھەر كۈنى بىر قېتىم كۈن چىقىش ئالدىدا بۇ يەرگە كېلىدۇ. كىيىملىرىمنى سالدۇرۇپ مېنى يۈز قامچا ئۇرىدۇ. يىغلايمەن، زارلايمەن، ئۇنى ئەتىرىۋېتىشكىمۇ كۈچۈم يەتمەيدۇ، شۇنچىلىك ئاجىزمەن. مېنى قامچىلاپ ئۇرۇپ بولغاندىن كېيىن، بەرزەڭگىنىڭ ئالدىغا كېتىدۇ. ئۇنىڭغا ئىچكۈلۈك، يېگۈلۈك بېرىدۇ." دەپتۇ يىگىت.

"مەن بىر ئىش قىلاي-كى، ئۇنى قىيامەتكىچە كىشىلەر ئۇنتۇمايدىغان بولسۇن!" دەپتۇ سۇلتان.

كەچكىچە يىگىت بىلەن سۆزلىشىپ، مۇڭدىشىپ ئولتۇرۇپتۇ. كەچ كىرگەندىن كېيىن يېتىپ ئۇخلاپتۇ. سەھەردە ئورنىدىن تۇرۇپ كىيىملىرىنى ئىخچاملاپ كىيىپ، يىگىت بىلەن خوشلىشىپ چىقىپ، بەرزەڭگى تۇرغان گۈمبەزگە قاراپ مېڭىپتۇ. لەخىمگە كىرىپ قارىسا، ئۇ يەردە شامدان، ياغ قاچىسى، ئوت-چۆپلەر دۆۋىسى تۇرغىدەك. سۇلتان بەرزەڭگىنىڭ قېشىغا يېقىنلاپ بېرىپ قىلىچ بىلەن ئۇرۇپ ئۇنىڭ بېشىنى ئۈزۈپتۇ. ئۇنىڭ كىيىملىرىنى سالدۇرۇۋېلىپ ئۆزى كىيىپتۇ. بەرزەڭگىنىڭ ئۆيگىنى مورىسىدىن ئېلىپ كىرىپ چىقىپ، سارايدىكى تودىق

ئېچىگە تاشلاپتۇ. ئۆزى لەخمە ئىچىگە قايتىپ كىرىپ، بەرزەڭگىنىڭ ئورنىدا يېتىپتۇ.

بىر ئازدىن كېيىن جادىگەر خوتۇن كىرىپ كەپتۇ. بىگىتنىڭ كىيىملىرىنى سالدۇرۇپ قامچا بىلەن ئۇرۇشقا باشلاپتۇ. بىچارە يىگىت: "بولدى، شۇمۇ يېتەر، رەھىم قىل" دەپ يېلىنىپتۇ.

"سەن ماڭا رەھىم قىلدىڭمۇ؟ ئاشىقىمنى يېرىم جان قىلىپ مېنى بۇ ھالغا سالغان كىم؟" — دەپ يەنىمۇ قاتتىقراق ئۇرۇپتۇ.

جادىگەر خوتۇننىڭ قولى تېلىپ، ئۇرۇشتىن توختاپتۇ. قىلدىن توقۇلغان كىيىملەرنى ئۇنىڭ قاناپ تۇرغان بەدىنىگە كىيگۈزۈپتۇ. ئىچىملىكنى كوتىرىپ بەرزەڭگە تەرەپكە قاراپ مېڭىپتۇ. بەرزەڭگىنىڭ يېنىغا كېلىپ ئىچىملىكنى تۇتۇپ: "سوزلىسەڭچۇ، جېنىم!" دەپ يىغلاپ تۇرۇپ بۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

بۇ ھىجران سۇرەر مېنى بىلمىدىم قاچانغىچە؟
ھىجران چېگرىسىدا قېنىلار بۇ جېنىم قاچانغىچە؟

ئۇ، خوتۇن: "سوزلە، جېنىم!" دەپتۇ. يەنە يىغلاپتۇ. سۇلتان ئاۋازىنى ئوزگەرتىپ سۇدانچە سوزلەپتۇ. خوتۇن ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ خوشلىغىدىن ۋاقىرىۋېتىپتۇ. "سوزلىگىنىڭ راستىمۇ؟ ئەي خوجام" دەپتۇ ئۇ. سۇلتان ئاۋازىنى پەسلىتىپ: "ھەي مەلئۇن! سەن بىلەن سوزلىشىش ماڭا لايىق ئەمەس." دەپتۇ. "نىمىشقا؟" دەپ سوراپتۇ ئايال. "شۇنىڭ ئۈچۈنكى، سەن ھەر كۈنى ئېرىڭنى ئۇرۇپ قىينايسەن، ئازاپلايسەن. ئۇ، ئازاپنىڭ دەردى بىلەن كېچە - كۈندۈز يىغلايدۇ، دادلايدۇ. ئەتىگەندىن كەچكىچە سېنى قاغاپ، مېنى ئۇيقۇدىن قالدۇ-

رىدۇ. بۇ ئىش مېنىڭ جېنىمغا تېگىدۇ. ئەگەر شۇنىڭدىن تېچلانسام، بەلكى تېز ئارىدا تۈزىلىپ كېتەرمەن. سەن بىلەن سۆزلىشىشكە ماڭا مۇشۇ ئىش توسقۇنلۇق قىلىدۇ." دەپتۇ سۇلتان خوتۇنغا قاراپ.

"سېنىڭ خوشلۇقۇڭ ئۈچۈن، ئۇنى مەن بۇ ئازاپتىن خالاس قىلاي" دەپتۇ خوتۇن. "ئۇنى بوشات! مېنى تىنجىت!" دەپتۇ سۇلتان. "خوپ!" دەپتۇ خوتۇن، لەخمىدىن سارايغا چىقىپتۇ. بىر داسنى ئېلىپ ئۇنى سۇغا توشقۇزۇپتۇ. سۇغا قاراپ ئەپسۇن ئوقۇپ سۆزلەپتۇ. سۇ كۆۋۈكلەپ قازاندا قاينىغاندەك قايناپتۇ. شۇ سۇنى يىگىتنىڭ ئۈستىگە چېچىپتۇ. "مېنىڭ سېھرىم بىلەن شۇ ھالىڭغا چۈشكەن بولساڭ، ئالدىنقى ئەسلىڭگە كەل!" دەپتۇ. يىگىت بىردىنلا سەكرىنىپ ئورنىدىن تۇرۇپتۇ ۋە ناھايىتى خوش بوپتۇ. "چىق، كۆزۈمدىن يوقال! ئىككىنچى بۇ يەرگە كەلمە! ئەمدى كۆرسەم ئۆلتۈرىمەن!" دەپ ۋاقىراپتۇ خوتۇن. يىگىت بۇ جايدىن چىقىپ كېتىپتۇ. خوتۇن يەنە لەخمىگە كىرىپتۇ. "ھەي خوجام، بېرى كەل! چىرايلىق سۈرىتىڭنى كۆرەي، يېقىملىق سۆزۈڭنى ئاڭلاي!" دەپتۇ. "نىمە ئىش قىلدىڭ؟" دەپ سوراپتۇ سۇلتان. خوتۇن ئېرىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈپ قوغلاپ چىقارغىنىنى ئېيتىپتۇ. بەرزەڭگى ئورنىدا ياتقان سۇلتان يۇمشاق ئاۋاز بىلەن: "مېنى شېھىدىن قۇتۇلدۇرۇپسەن، تېخى گەۋدىسى تۇرۇپتۇ" دەپتۇ.

"گەۋدىسى دېگىنىڭ نىمە دېگىنىڭ؟" دەپ سوراپتۇ خوتۇن.

"گەۋدىسى دېگىنىم بۇ شەھەرنىڭ خەلقى ۋە تۆت

جەزىرە ھەر كۈنى يېرىم كېچىگىچە، بۇلبۇللار باشلىرىنى كوتىرىپ ياردەم سورىشىدۇ. سېنىمۇ، مېنىمۇ قوشۇپ قاغايدۇ. مانا مېنىڭ ساقايماسلىقىمنىڭ ئىككىنچى سەۋىۋى. ئۇلارنى تېزراق قوغلا، كېيىن كېلىپ مېنىڭ قولۇمدىن تارت!"

خوتۇن بۇ سوزلەرنى بەرزەڭگىنىڭ سوزى، دەپ ئويلاپ: "بۇيرۇغىنىڭنى ھازىر ئورۇندايمەن!" دەيتۇ. خۇرسەن بولۇپ ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. ئوزىنى تۇتالماي بەرزەڭگىنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ. قولىنىڭ ئۇچىنى سۆيۈپ، كوزلىرىگە سۈرتۈپتۇ.

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى، شەھرىزاد ھىكايىسىنى توختاتتى.

توققۇزىنچى كېچە

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قىپتۇ شەھرىزاد ھىكايىسىنى، — كولدىن ئازغىنا سۇ ئاپتۇ. سۇغا قاراپ چۈشەنگىلى بولمايدىغان سوزلەر بىلەن ئەپسۇن ئوقۇپتۇ. بۇلبۇللار باش كوتىرىپ ئادەم قىياپىتىگە كىرىپتۇ. شەھەرمۇ ئاۋالقى ھالىتىگە كەپتۇ. ھەركىم ئوز جايىغا، ھەممە نەرسە ئوز قېلىپىغا كەپتۇ. جەزىرە ئىلگىرىكى ئەسلىگە قايتىپتۇ. جادىگەر خوتۇن دەرھال سۇلتاننىڭ قېشىغا كىرىپتۇ. قىلغان ئىشىدىن ئۇنى خەۋەردار قىپتۇ. ئۇنى بەرزەڭگىنىڭ ئوزى دەپ ئويلاپ: "ئەمدى مۇبارەك قولۇڭنى بەر! ئورنۇڭدىن تۇر!" دەپتۇ. "يېقىنراق كەل!" دەپتۇ سۇلتان ئاستا، يۇمشاق ئاۋاز بىلەن. خوتۇن يېقىنلاپ كەلگەن ئىكەن، سۇلتان قىلىچىنى ئېلىپ مەلئۇننىڭ كوكسىگە ئۇرۇپتۇ. تىغىنىڭ

ئۇچى ئارقىسىدىن تېشىپ چىقىپتۇ. ئىككىنچى قېتىم چېپىپ يەر بىلەن يەكسان قىپتۇ. كېيىن ئورنىدىن تۇرۇپ، تاشقىرى چىقىپتۇ. يىگىت كۈتۈپ تۇرغان ئىكەن. ئۇلار باشقىدىن سالاملىشىپتۇ. سۇلتان يىگىتنى قولتۇقلاپتۇ. يىگىتمۇ سۇلتاننىڭ قولىنى سۆيۈپتۇ. ئۇنىڭغا رەخمەت ئېيتىپتۇ.

"ئۆز شەھرىڭدە قالامسەن؟ ياكى مەن بىلەن بىللە كېتىپ، بىزنىڭ شەھەردە تۇرامسەن؟" دەپ سوراپتۇ سۇلتان.

"ئەي زامانىمىزنىڭ ھورمەتلىك سۇلتانى. بىز بىلەن شەھىرىڭىزنىڭ ئارىلىغى قانچىلىك يول ئىكەنلىگىنى بىلەمسىز؟" دەپتۇ يىگىت. "جىق بولسا يېرىم سائەتلىك يولدۇ!" دەپتۇ سۇلتان.

"بېگىلدىڭىز، بىز بىلەن شەھىرىڭىزنىڭ ئارىلىغى ئەڭ تېز يۈرگۈچى يولۇچى ئۈچۈن ساق بىر يىللىق يول! شەھەر سېھىرلەنگەنلىگى ئۈچۈن، سىزگە يېرىم سائەتلىك يول بولۇپ كورۇنگەن. مەن سىزدىن بىر دەممۇ ئايرىلالمايمەن!—دەپتۇ يىگىت،—قەيەرگە بارسىڭىز شۇ يەرگە بارىمەن. نىمىنى بۇيرۇسىڭىز شۇنى قىلىمەن."

سۇلتان ئۇنىڭ سوزىدىن خۇرسەن بوپتۇ. "بىر ئۇمۇر بالىسىز ئىدىم، سەن ماڭا ئوغۇل بول!" دەپتۇ. ئىككىسى سۆيۈنۈپتۇ. بىر بىرىنى سۆيۈش بىلەن ئاتا-بالا بولۇشقانلىغىنى تەستىقلاپتۇ. ئىككىسى سارايغا بىللە كىرىپتۇ. دولەت ئەرباپلىرىغا: ھەجگە سەپەر قىلىش ئارزۇسىنىڭ بارلىغىنى ئېيتىپتۇ. سەپەر جابدۇقلىرىنى تەييارلاشقا پەرمان قىپتۇ. سەپەرگە لازىم بولىدىغان بارلىق نەرسىلەرنى ھازىرلاپتۇ. سۇلتان بىلەن يىگىت بىر بولۇم كىشىلىرىنى ئېلىپ يولغا چىقىپتۇ. ئاتىسىدىن مىراس قالغان شەھەرنى تاشلاپ كېتىش يىگىتكە قانچىلىك ئېغىر بولۇشىغا قارىماي، سۇلتان بىلەن

بىللە مېڭىپتۇ. ئۇلار بىر يىل يول يۈرۈپ ئۆز شەھىرىگە يېتىپ كەپتۇ. سۇلتاننىڭ ساق-سالامەت قايتىپ كەلگەنلىكى ھەققىدە خەت ئالغان ۋەزىر شۇ ھامان سۇلتاننى كۈتۈۋېلىش ئۈچۈن پۈتۈن شەھەر ئاھالىسىنى باشلاپ، قوشۇنلىرى بىلەن ئالدىغا چىقىپتۇ. سۇلتان سارايغا كىرىپ تەختكە ئولتۇرۇپتۇ، ۋەزىرىگە يىگىتنىڭ بېشىدىن ئۆتكەن ھادىسىلەرنى تولۇقى بىلەن سۆزلەپ بېرىپتۇ. ۋەزىر ۋەقەنى ئاڭلاپ، سۇلتاننىڭ غەيرىتىگە قايىل بوپتۇ. ھېكايە تامام بولغاندىن كېيىن سۇلتان كۆپ كىشىلەرگە ئىنئام بېرىپتۇ.

سۇلتان ۋەزىرگە بېلىق ئېلىپ كەلگەن كىشىنى قىچقىرتىشقا بۇيرۇق قىپتۇ. ۋەزىر پۈتۈن شەھەر خەلقىنى قۇتقۇزۇشقا سەۋەبچى بولغان بېلىقچىغا كىشى ئەۋەتىپتۇ. بېلىقچى يېتىپ كەپتۇ. سۇلتان ئۇنىڭغىمۇ ئىنئام بېرىپتۇ. سۇلتان ئەھۋالىشىپ ئۇنىڭ ئۆي ئەھۋالىنى، بالا-چاقىلىرى بار-يوقلۇغىنى سوراپتۇ. بېلىقچى: "ئىككى قىزىم، بىر ئوغلۇم بار" دەپتۇ. سۇلتان ئۇلارنىمۇ قىچقىرتىپتۇ. بىر قىزنى ئۆزى ئاپتۇ، ئىككىنچىسىنى يىگىتكە نىكالاپ بېرىپتۇ. بېلىقچىنىڭ ئوغلىنى غەزىنىدارلىققا تەيىنلەپتۇ. ۋەزىرنى يىگىتنىڭ مەملىكىتىگە پادىشا قىلىپ تەيىنلەپتۇ. ئۇ يەردىكى ئەرباپلارغىمۇ سوغا-سالام راسلاپ، ۋەزىرنى ئۇزىتىپ قويۇپتۇ.

هامال بىلەن باغدادلىق ئۈچ چوكاننىڭ ھېكايىسى

باغداد شەھىرىدە يۈك كوتەرگۈچى ــ ھامىمال بار ئىكەن. ئۇ، يېشىنىڭ چوڭلۇغىغا قارىماي بويىتاق ئىكەن. بىر كۈنى ئۇ، ئوز ئادىتى بويىچە، تاغار ـ قاپ، ئاغامچا ـ توقىناقلىرىنى كوتىرىپ كوچىغا چىقىپ تۇرغان ئىكەن. ئۇنىڭ يېنىغا بىر ئايال كەپتۇ. ئۇ ئايال پۇشقاقلىرىغا چىرايلىق كەشتىدىن جىيەك تۇتقان تاۋار تامبال، ئۇچىسىغا زەردىن گۈل چېكىلگەن كەمزۇل كىيگەن. كوينىگى ۋە باشقا كىيىملىرىمۇ ناھايىتى قاملاشقان ئىكەن. ئايال رومىلىنى يۈزىدىن ئاپتۇ، ئۇنىڭ شەھلا كوزلىرى چاقناپ، قوشۇما قاشلىرى ئويىناپ كېتىپتۇ. قاش ـ كوزلىرىگە ئوخشاش باشقا ئەزالىرىمۇ كىشىنى ئوزىگە تارتىدىكەن. قىسقىسى، ھەممە تەرەپتىن كېلىشكەن ئايال ئىكەن. بۇ ھەقتە شائىر بۇنداق دىگەن ئىكەن:

چاچلىرىنىڭ ئالدىدا، مۇشكىنىڭ بازارى يوق.
زىبا بويى ئالدىدا، سەرۋىنىڭ خۇشتارى يوق.
كوكسى ئالما، لىۋى غۇنچە، سوزلىرى خۇددى شېكەر،
ئاي ئۇنى كورسە توسار يۈزىنى ئوزگە چارى يوق.

ئايال ھامىمالنىڭ يېنىغا كەپتۇ. ناھايىتى يېقىملىق ئاۋاز بىلەن: "نەرسىلىرىڭىزنى ئېلىڭ، مېنىڭ ئىزىمىدىن يۈرۈڭ!" دەپتۇ. ھامىمال بۇ گەپكە ئىشىنىپ ـ ئىشەنمەي، ئالدىراشلىق بىلەن

تاغىرىنى ئېلىپلا: "يا قۇتلۇق كۈن، بۈگۈن قايسى تەرەپتىن چىققانسەن" دەپ ھولۇققىنىچە ئايالىنىڭ ئارقىسىدىن يۈرۈپتۇ. ئايال بىر ھويلىنىڭ ئىشىگىگە بېرىپ توختاپتۇ. ئىشىكنى قېقىپتىكەن، بىر كىشى چىقىپ ئىشىكنى ئېچىپتۇ. ئايال ئۇنىڭغا بىر تەڭگە بېرىپتۇ. زەيتۇن يېغى ئېلىپ ھامالغا سۇنۇپ: "ئارقامدىن يۈرۈڭ!" دەپتۇ. ھامال ئايالنىڭ ئارقىسىدىن كېتىپ بېرىپ ئۆز-ئۆزىگە: "قانداق بەختلىك كۈن-ھە؟ قانداق ئوبدان كۈن بۈگۈن" دەيدىكەن. ئايال مىۋە دۇكىنى يېنىدا توختاپ، شامنىڭ ئالمىلىرىدىن، تۈرك بېھىلىرىدىن، ئوسمانىيە شاپتۇللىرىدىن، ھەلەپ تىللا گۈلىدىن، دەمەشق نىلۇپەرلىرىدىن، ئىراق ئابىناۋاتلىرىدىن، مىسىر لىمونلىرىدىن، سۇلتانى تەرەنجىلىرىدىن، بۇلاردىن باشقا خۇش بۇي كوكتاتلاردىن، قىزىل شۇخۇللاردىن، خىنا گۈلىدىن، كۈزكى گۈلىدىن، بىنەپشە رەيھانلاردىن، قىزىل گۈل ۋە ئانار-ئەنجىرلەردىن ئاپتۇ. ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى سىۋەتكە قاچىلاپ ھامالغا بېرىپ: "ئارقامدىن مېڭىۋېرىڭ!" دەپتۇ. ئايال قاسساپ دۇكىنى ئالدىدا توختاپتۇ. ئۇن قاداق گوش ئاپتۇ، گوشنى بانان يوپۇرماقلىرىغا ئوراپ سىۋەتكە ساپتۇ، ئۇنىمۇ ھامالغا كوتەرتىپ باققالنىڭ دۇكىنىغا قاراپ يۈرۈپتۇ. ھامال ئۇنىڭ ئارقىسىدىن مېڭىۋېرىپتۇ. گېزەك ئۈچۈن باققالدىن، پىستە، بادام، ئۈزۈم، مېغىز ۋە باشقا قۇرۇق مىۋىلەردىن ئېلىپ ھامالغا بېرىپتۇ. ئايال يەنە بىر سىۋەت سېتىۋاپتۇ. شىرنىلىكلەر دۇكىنىدىن ھالۋايى پەشمەك-سەۋىنەك، پەتتاسى-بەدرەك، ناۋات، قەن-گېزەك دىگەندەك ھەر خىل شىرنىلىكلەرنى ئاپتۇ. سىۋەتكە سېلىپ ئۇنىمۇ ھامالغا بېرىپتۇ. ھامالنىڭ يۈكى بىرىنچىدىن ناھايىتى

ئېغىر، ئىككىنچىدىن بەكمۇ كېلەڭسىزلىشىپتۇ.

"بۇرۇنراق ئېيتقان بولسىڭىز، بۇ يۈكلەر ئۈچۈن بىر ئىشەك ئېلىپ كەلگەن بولاتتىم" دەپتۇ ھامال. ئايال كۈلۈپ قويۇپ: "گەپنى ئاز قىلىپ مېڭىۋېرىڭ، خۇدا خالىسا، كىرا پۇلىڭىزدىن بىر تىيىنمۇ كەم قىلماي بېرىمەن" دەپتۇ. يەنە مېڭىپ ئەتتارلار دۇكىنى ئالدىدا توختاپتۇ. ئۇ يەردىن ئۇن خىل ئېچىملىك — گۈلاپ، قىزىل گۈل، نىلۇپەر، ئېتىر گۈللەردىن ياسالغان ئەتىر، ئىپار - ئەنبەر، ئۇد - لۇببازلار سېلىپ ئىشلەنگەن شەربەتلەر ئاپتۇ. ئىسكەندىرىيە شاملىرىدىنمۇ ئاپتۇ. ھەممىنى ھامالنىڭ سېۋىتىگە جايلاپتۇ. ئايال يول باشلاپ مېڭىپ ھەشەمەتلىك بىر بىنا ئالدىغا كېلىپ توختاپتۇ. چۈمبەلنى ئېلىپ، يۈزىنى ئېچىپ ئىشىكنى ئاستا قېقىپتۇ. ھامال بۇ ئايالنىڭ ھۆسنى - جامالىنى كۆرۈۋالغىچە ئىشىك ئېچىلىپتۇ. ھامال ئىشىكنى ئاچقۇچىغا نەزەر ساپتۇ. قارىسا، ئۇ ئوتتۇرا بويلۇق، كوكرەكلىرى كوتىرىلىپ تۇرغان، كوزلىرى كىيىك بالىسىنىڭ قاراشلىرىنى ئەسلىتىدىغان، قاشلىرى يېڭى تۇغۇلغان ئايدەك، يۈزلىرى لالە بىلەن بەسلەشكەندەك، ئاغزى خۇددى سۇلايمان پەيغەمبەرنىڭ ئۈزۈكىدەك، ئېيتىپ تۈگەتكۈسىز كېلىشكەن، ھەممە تەرەپتىن كىشىنى ئۆزىگە تارتىش قۇۋۋىتىگە ئىگە بىر چوكان ئىكەن. بۇ ھەقتە شائىر مۇنداق شېئىر ئوقۇپتىكەن:

ئەجەپ بىر قىز، تېپىلماس ئۇنىڭ مىسالى،
باردۇر ئىككى لىۋىدە قاپقارا خالى.
لايىق كەلگەن ئۆزىگە ئۆزىنىڭ بويى،
بۇ سۈپەتتىن ئارتۇقچە باردۇر جامالى.

ھامال بۇنى كۆرۈپ يۈكلىرىنى تاشلىۋېتىشكە تاسلا قاپتۇ.

ئۇ، يۇتۇنلەي دىگۇدەك ئۇزىنى يوقىتىپ قويۇپتۇ. "بۇنداق ياخشى كۈن بولغان ئەمەس" دەپتۇ ھامال ئىچىدە. ئايال ئىچكىرى كىرىپتۇ. ھامالمۇ ئۇنىڭ كەينىدىن مېڭىۋېرىپتۇ. دەرۋازىنى ئاچقان ئايالمۇ بىللە ئىكەن. كەڭرى بىر ھويلىغا كىرىپتۇ. قارىسا قاتار قۇيۇلۇق تۈۋرۈكلەر بىلەن چىرايلىق قىلىپ سېلىنغان ئىگىز ئايۋان، ئۇنىڭ يېنىدا مەخسۇس شىپاڭ، ھويلا ئوتتۇرىسىدىكى چوڭ كولدە گىرۋىكى بىلەن باراۋەر كوپ-كوك تىنىق سۇ، سۇدا كىچىككىنە قېيىق تۇرغىدەك. ھويلىنىڭ تورىدە بولسا، مەرمەردىن ياسىلىپ تۆرلۈك قىممەت باھا تاشلار بىلەن بېزەلگەن بىر چىرايلىق تەخت يالتىراپ. كوزنى قاماشتۇرۇپ تۇرۇپتۇ.

شۇ چاغدا ئۇچىنچى بىر ئايال تەختتىن چۈشۈپ كەپتۇ. ئالدىنقى ئىككى ئايالغا قارىغاندا بۇ نەچچە ھەسسە چىرايلىق كوركەم ۋە خۇلقىلىق ئىكەن. بىر شائىرنىڭ بۇ شېئىرى ئۇنىڭ ھەققىدە يېزىلغان ئىكەن:

قامىتىڭنى گۈلگە ئوخشاش دەر كىشىلەر، بۇ، خاتا!
گۈللەر تۆرلۈك يوپۇرماقتا بېزەتكەيلەر قەددىنى.
سەن ئەگەر چىقساڭ كىيىمسىز بولغۇسى خانلار پىدا،
گۈل بولەك، سەنمۇ بولەك، بىلمەك ياخشى ھەددىنى.

ئۇ ھەمشىرىلىرى يېنىغا كېلىپ:

"نىمىشقا قاراپ تۇرىسىلەر؟ بۇ بىچارە يىگىتنىڭ ئۇستىدىن يۈكنى ئالمايمىزمۇ؟" دەپلا ئوزىمۇ ياردەملىشىپتۇ. ئۈچ كىشى بولۇپ يۈكنى چۈشۈرۈپتۇ. ئېلىپ كەلگەن نەرسىلەرنى تېگىشلىك جايلىرىغا قويۇپ بولۇپ، ھامالغا ئىككى تىللا بېرىپتۇ. كېتىشكە رۇخسەت قىپتۇ. ھامال نىمە قىلىشنى بىلمەي گاراڭ بولۇپ

نۇرۇپلا قاپتۇ. ئۇ، خىلى كۆچىنىپ بۇرۇشكە تەمشەلسىمۇ، كوز ئالدىدىكى ئۇزۇق ـ تۇلۇكلەر، ئىچىملىكلەر، رەڭمۇ ـ رەڭ مۇبلەر، ئۇمرىدە كورمىگەن بۇ ئاجايىپ پەردەك ئاياللار جەلپ قىلمۇپلىپ. ئۇ نۇرغان يېرىدىن قىمىرلالماي قاپتۇ: ئۇ، خۇددى يەرگە قېقىپ قويغاندەك بارغانسېرى چىڭىپ ئورنىدىن قوزغولالماپتۇ. ئاياللاردىن بىرى: "بەلكى بەرگەن ئىش ھەققىمىز ئاز بولۇپ قالغان بولسا كېرەك:" دەپتۇ. ئۇي ئىگىسى يەنە بىر تىللا قوشۇپ بېرىشكە ماقۇل بوپتۇ.

"ياق! — دەپتۇ ھامال، — بەرگەن ئىش ھەققىڭلار كەم ئەمەس، بەلكى ئارتۇق. لېكىن سىلەرنىڭ يالغۇزلۇغىڭىزلار، سىلەرنى خۇش قىلىدىغان بىرەر ئەر كىشىنىڭ يوقلۇغى مېنىڭ خىيالىمنى چىرمىۋالدى. ھەرقاچان بىر ئىمارەت ئۇچۇن توت تۇۋرۇك كېرەك بولىدىغانلىغىنى مەن دىمىسەممۇ سىلەر ياخشى بىلىسىلەرغۇ؟ سىلەر ئۇچۇن ئەشۇ توتىنچىسى يېتىشمەيدىكەن. ئاياللارغا ئەر كىشىلەر بىلەن بىللە ۋاقىت ئوتكۇزۇشتىن باشقا ياخشى لەززەت يوق. خۇددى بىر شائىر ئېيتقاندەك:

راۋاپۇ ـ چاڭ، ساتارمۇ سوھبەتكە ماس كەلمەس،
مۇناسىپتۇر ئاق گۇل، قىزىل گۇل چاچقۇچى بار بولسا.
يەنە روھلاندۇرۇشقا بەزمىنى بىر ئىلتىماس باركى،
شارابۇ ئەرغىۋان گۇلشەن، گۇلچەھرە يار بولسا.

سىلەر ئۇچ كىشى، سىلەرگە توتىنچىسى، ئەقىللىق، زېرەك، ئوتكۇر سىر ساقلىغۇچى مەندەك بىر ئەر كىشى كېرەك.

"بىز ئاياللارمىز، سىر ساقلىيالمايدىغان كىشىلەرگە سىرىمىزنى بىلدۇرۇپ قويۇشتىن قورقىمىز:

ساقلىمساڭ سىرىڭنى، باشقىلارمۇ ساقلىماس،
سېنى ھالاك قىلغۇسى، ئۇزەڭ پاش ئەيلىگەن سىر.
تۇتالمساڭ ئۇنى سەن، ئۇ ساڭا يېتىپ كەلمەس،
كىم ساقلىسۇن سىرىڭنى؟ يوق بۇڭا چارە-تەدبىر.»

دەپتۇ ئوي ئىگىسى.

«مېنىڭ ھوشۇم بار! — دەپتۇ ھامىمال، — ئىشەنچىلىك كىشىمەن. كوپ كىتاپلارنى ئوقۇغانمەن، تارىخلارنى ئۇگەنگەنمەن. ياخشىنى ئوزلەشتۇرۇپ، يامانىنى سىر تۇتقۇچىمەن. ئىشەنچىلىك كىشىلا 'سىر' ساقلىيالايدۇ. ئەڭ ياخشى ئادەملەر نەزىرىدە 'سىر' ھامان يوشۇرۇندۇر.

سىر ساقلاشتا بۇ شەھەردە نامۇ-شوھرەت قازانغانمەن.
يامانلىقنى كورۇشتىن كوزۇمنى تازا يۇمغانمەن.
تۇتۇلسا سىرىڭ مەخپى، ئىشەنچلىك شۇنچە كوپ ئاشقاي،
كىمكى سىرنى تۇتالماس ئۇنىڭدىن خەلق نېرى قاچقاي.»

ئايالار ھامىمالنىڭ سوزلىرىنى ئاڭلاپ دىلىدە مېھرىۋانلىق قوزغىلىپتۇ. ئوي ئىگىسى ھامىمالغا قاراپ: «سەن بىز بىلەن بىللە ئولتۇرۇشنى ئىستەيسەن. لېكىن ئوزەڭ بىلىسەن، بىز بۇ نەرسىلەرگە ئىنتايىن كوپ پۇل خەجلىدۇق. بۇ چىقىملارغا تەڭ شېرىك بولۇشۇڭ كېرەك. سېنىڭدە بۇنىڭغا لايىق بىرەر نەرسە بارمۇ؟» دەپ سوراپتۇ. ئايالاردىن بىرى: «مالسىز سويگۇ سۇ بۇقماس كويدۇرگۇ دىگەن گەپنى سەنمۇ كوپ ئاڭلىغان بولساڭ كېرەك، سىزنىڭ جامالىمىزنى پۇلسىز تاماشا قىلىشقا يول قويغىلى بولامدۇ؟» دەپتۇ. شۇ چاغدا ئۇچىنچى ئايال سوزگە ئارىلىشىپتۇ: «ھەي سىڭىللار! بۇنى بىرەر نەرسەڭ بولمىسا بۇ يەردىن چىقىپ كەت،

دەپ قىينىماڭلار! بۇ، بىرەر ئەدەپسىزلىك قىلغىنى يوقـقۇ؟ ئەگەر باشقا بىرى بولغانـدا بىزنىڭ ئالدىمىزدا بۇنچىلىك سەۋرى قىلىپ تۇرمايتتى. بۇنىڭ چىقىمنىڭ ھەممىسىنى مەن ئۆزەم تولەيمەن".

ھامىال سۆيۈنگىنىدىن قۇللۇق قىلىپ، تازىم قىپـتۇ، بارىـكالالا ئوقۇپتۇ.

"بولمىسا بىز سىنى،ــ دەپتۇ تەخت ئۈستىدە ئولتۇرغان ئايال،ــ بىر شەرت بىلەن بۇ يەردە قالـدۇرىمىز. سەن ئىـچىر-يىـيىش ۋە چىدامـلىق بولۇشۇڭ كېرەك. ساڭا ئالاقـىسى بولـمىغان نەرسـىنى زادىلا سورىمايسەن!"

"خوپ! ــ دەپـتۇ ھامىال،ــ شەرتلىرىڭىزنى جان-دىل بىلەن قوبۇل قىلىمەن. مانا مەن ھازىردىن باشلاپ تىلسىزمەن."

ئايال ئورنىدىن تۇرۇپ داستىخان سالپتۇ. يىمەكلىك ۋە ئىچىمـلىكلەرنى ئېلىپ كەپتۇ. كېيىن ئۆزى قاتارغا كېلىپ ئولـتۇرۇپتۇ. تاماقتىن كېيىن ئايال مەينى ئېلىپ قۇيۇشـقا باشلىـغاندا ھامـىال ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئولتۇرۇپ ئۆزىنى خۇددى چۈش كورۈۋاتـقاندەك ھىس قىپتۇ. بىرىنچى، ئىككىنـچى، ئۈچىنـچى ئاياقـتىن كېيىن نوۋەت ھامىالغا كەپتۇ. قىز ئاياقنى قولىغا ئېلىپ بۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

ئىچەر بولساڭ ئەگەرمەي زوق بىلەن ئىچ!
داۋادۇر، دەرت بىلەن غەمدىن قىلۇر تىچ.

ھامىال ئاياقنى قولـغا ئېلىپ مىننەتدارلـىق بىلدۈرۈپ ئىچىپ، بۇ جاۋاپ بىلەن قايـتۇرۇپـتۇ:

شاراپ ئولگەن كىشىگە جان بېغىشلار،
تىرىكلەرگە شىپا بولار خۇددى قەندەك.

كىيىك كوزلەر قولىدىن ئىچ دىگەنلەر،
تېتۇر ھەر تامچىسى گويا ھەسەلدەك.

ئايال ئاياقنى ئېلىپ تولدۇرۇپتۇ. ئوتتۇرانچىسىغا ئۇزىتىپتۇ. ئۇمۇ ئاياقنى قولىغا ئېلىپ مىننەتدارلىق بىلدۇرۇپتۇ. بۇ نوۋەت ئاياقنى تولدۇرۇپ تەختتە ئولتۇرغان ئايالغا ئۇزىتىپتۇ. كىيىن يەنە تولدۇرۇپ ھامالغا تۇتۇپتۇ. ھامال ھەشقاللا ئېيتىپ قىزنىڭ قولىدىن سۈيۈپتۇ. شائىرنىڭ مۇنۇ شېئىرىنى ئۇنىڭغا مەدھىيە ئورنىدا ئوقۇپتۇ:

ئۇزاتسام نىگارغا لەئلىدەك شاراپ،
ئېلىپ قولىغا كۈلدى ماڭا قاراپ:
— شاراپقا قوشۇپسىز يۈزۈم كەبى رەڭ،
ئوغرىلىدىڭىزمۇ؟ بۇنى ئېنىق دەڭ.
دىدىم: — توھمەت قىلماڭ، ماڭا دىلرىبا،
يۈزىڭىز ئوخشىماس بۇنىڭغا ئەسلا.
پىشپىتۇ بۇ ئاھىمنىڭ ئوتى بىلەن،
قىزارغان يۈزۈمنىڭ نۇرى بىلەن.

"ئەي مەلىكەم، — دەپتۇ ھامال ئايالغا يېقىن كېلىپ، — مەن سېنىڭ سېتىپ ئالمىغان قۇلۇڭمەن. ئومرۇمنىڭ بىرىچە سېنىڭ خىزمەتچىسىگمەن."

ئەي يۈرىگى تازا ئادەم، يارىلىشىدىن پاك ئىنسان،
ئەي ئەزىمەت، مۇۋەددەرەختى، مەرھەمەتنى ئۇنتۇما.
بىچارىگە رەھىم قىلساڭ، قارنى ئاچقا بەرسەڭ نان،
ئۇندىمۇ بار سەندەك يۈرەك، يامانلىق قىلماس ساڭا.

"خاتىرجەم بول! تېنچلىق - سالامەتلىك ئۈچۈن ئىچ، ئاق

يولـلۇق بولسەن!“ دەپـتۇ ئايال ئاياقنى ئۇزىتىپ. هامىال ئاياق-
نى ئېـلىپ ئايالنىڭ قولىنى سۆيۈپتۇ ۋە مۇنۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

شاراپ بىلەن قىزارغان يۈزنى كورگىن،
سۈزۈلگەن ۋە خۇمارلىق كوزنى كورگىن.

تەختىتىكى ئايال كۈلۈپ قويۇپ ئاياقـنى كوتۈرۈپـتۇ. كېـيىن تەختىدىن چۈشۈپ ھەمشىرىلىرى قاتارىدا ئولـتۇرۇپ ئىچىـشىپتۇ. ئويۇنغا چۈشۈشۈپـتۇ؛ چاقچاق قىلىشىپ كۈلۈشۈپتۇ؛ شېئىرلار ئوقۇ-شۇپـتۇ، قەسـىدىلەر توقۇشۇپتۇ، ناخشىلار ئېيتىشىپتۇ، ئوينىشىپتۇ.

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتـتى، شەھرىزاد ھىكايىسىنى توخـتاتـتى.

ئۇنىچى كېچە

ئەي بەختلىك شاھ، ـــ دەپ سوز باشلاپتۇ شەھـرىزاد، ـــ قۇچاغلىشىپتۇ، قىچىـقلىشىپـتۇ، تۇرتۇشۇپتۇ. بىر ـ بىرىنى يىقىتىشىپتۇ. بىرىنچە-سى ئىكـكىنچىسىگە يىمەكلىك تۇتۇپتۇ. ئىككىن-چىسى ئۈچىنچىسىنى شاپىلاقـلاپتۇ. ئۈچىنچىسى ئۇنـىڭـغا گۈل تۇتۇپـتۇ. هامـىال بۇ ئويۇن-تاماشا ئىچىـدە ناھايـىتى زوق بىلەن يەپ-ئىچىپـتۇ. ئۇ، ئوزىـنى خـۇددى جەننەتتـىكى ھورلەر ئارىـسىدا يۈرگەنـدەك ھىس قىپـتۇ. ئايالالار هامىالغا قاراپ:

”قېـنى، تەيـيارلـىنىـپ يولۇڭـغا ماڭ! بىز ئارقاڭـدىن تاماشا قىلايـلى!“ دەپـتۇ.

”مېنىڭ بۇ يەردىن چىـقىشىمغا قارىغاندا تېنىمدىن جېنىمـنىڭ چىـقىشى ئاسان! ـــ دەپـتۇ هامىال يىغـلىنىپ ئەتىگـىچە سوھبەتلە-

شەيـلى. تاڭ ئاتـسا ھەركىم ئوز يولىغا، ئوز ئىشىغا كېتەر!"
"كېلىڭلار! ـــ دەپـتۇ، بازارچى ئايال ئارىغا چۈشۈپ ھەمراللىرىغا، ـــ بۇ كـىشى خۇشچاقچاق، سوزگە چېچەن، ئېھتىياتچان ئادەم ئىـكەن. يەنە شۇنـداق بىر كىشىگە يولۇققىچە كىم بار-كىم يوق! بۈگۈن كېچە ئۇنىڭ قېشىمىزدا قېلـىـشىغا رۇخسەت قىلىڭلار!"
"سەن بۇ كېـچە بىر شەرت بىلەن بىزدە قېلـىشىڭ مۇمكىن، ـــ دېيـىشىپـتۇ ئۇلار ـــ جەزمەن بىزنىڭ بۇيرۇغـىمىزغا بويسۇنىسەن. كورگەنـلىرىڭ توغـرىسىدا ۋە ئۇلارنىڭ سەۋەبلىرى ھەققىدە ھېچ نەرسە سورىـمايـسەن!"
"بولىدۇ!" ـــ دەپـتۇ ھامـمال.
"ئورنۇڭـدىن تۇرۇپ ئىشىك بېشىغا يېزىلـغان خەتـنى ئوقۇپ كور!" ـــ دەپتۇ ئۇلار.
ھاممال تۇرۇپ ئىشىك تەرەپكە يۈرۈپتۇ. ئىشىك بېشىغا ئالتۇن ھەل بىلەن توۋەندىكى سوزلەر يېزىلغان ئىكەن: "بۇ يەردە ئوزىـگە مۇناسىۋەتى بولمىغان سوزگە ئارىلاشقۇچى كىشىلەر ئوزلىرى كۈتمـىگەن جازاغا ئۇچرايدۇ."
"سىلەر گۇۋا بولۇڭلار، مۇناسىۋەتـسىز نەرسە ئۈسـتىدە ئېغىز ئاچمايـمەن!" دەپتۇ ھاممال. ئۇلار ئولتۇرۇشۇپـتۇ. شام يېقىـلىپ ئەتىر چېچىلىپتۇ. يەنە داستىخاندا ئولتۇرۇپ سوھبەتنى داۋاملاشـتۇرۇپـتۇ. بىردىـنلا ئىشىك قېقىـلىپتۇ، ئىشىككە قارىغۇچى ئايال ئىشىكنى ئېچىش ئۈچۈن ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. ئىشىك ئالدىغا بېرىپ:
"بۇ كېچە ناھايىتىمۇ ئاجايىپ، قىزىق، ئىنتايىن شاتلىق كېچىسى بولىدىغانغا ئوخشايدۇ!" دەپ ئارقىغا يېنىپتۇ.
"ئىشىكـنى قېقىۋاتـقان كىم؟ نىمە ئۈچۈن بۇ ۋاقىتـتا ئىشىك

قېقىشىدۇ؟” دەپ سورىشىپتۇ ئۇلار.

”ئۈچ مۇساپىر، — دەپتۇ ئۇ. سوزىنى داۋام قىلىپ — ئۈچىلىسى-نىڭمۇ ساقال - بۇرۇتلىرى چۇشۇرۇلگەن. شۇنىسى قىزىقكى، ئۈچىنىڭ-مۇ سول كوزى قارىغۇ، چىرايلىرىمۇ كۆلكۆلۈك. ئوزلىرى ئارىز-رۇمدىن بۇ شەھەرگە تۇنجى قېتىم كەلگەن ئىكەن. يول ئادىشىپ ئىشىك قېقىپتۇ.“

”چاقىر! لېكىن سورالمىغان نەرسە ئۈستىدە سوز قىلىپ قويۇپ، كېيىن خاپىچىلىق تارتىپ قالماسلىقلىرىنى شەرت قىلىپ ئەسلىتىپ قوي!“ دەپتۇ ئوي ئىگىسى سۆيۈنۈپ.

شۇ سوزدىن كېيىن ھىلىقى ئايال ئىشىككە چىقىپ ئۇلارنى باشلاپ كىرىپتۇ. ئۇلار كىرىپ تىز چوكۈپ تازىم قىپتۇ. قىزلارمۇ ئۇلارنى قارشى ئېلىپ جاي كورسىتىپتۇ. ئۇلار ئولتۇرۇپ ئەھۋالنى كوزدىن كەچۈرۈپتۇ. ھەممە ياق پاساداق، ئايال لارمۇ ئۇلۇغۋار شاھانە كورۇنۇپتۇ، ھامالغا كوز يۇگۇرتۇپتۇ. ئۇ، خوشال ئىكەن. ئۇلار ھامالنى بىر - بىرسگە كورستىشىپتۇ. ”بۇمۇ بىزدەك يولۇچىغا ئوخشايدۇ“ دەپتۇ. ئۇلارنىڭ سوزىنى ئاڭلىغان ھامال ئۇلارغا كوزلىرىنى ئالايتىپ: ”ئارتۇقچە سوزدىن جىم ئولتۇرۇش ياخشىدۇر. ئىشىك بېشىدىكى خەتنى كوردۇڭلارمۇ؟“ دەپ ئۇلارنى ئاگاھلاندۇ-رۇپتۇ. بۇنى كورۇپ قىزلارمۇ كۇلۇشۇپتۇ. مۇساپىرلارغا تاماق تارتىلىپ شاراپ قويۇلۇپتۇ. ئاياق ئايلانغاندىن كېيىن ھامال ئۇلاردىن:

”سىلەرنىڭ بىرەر قىزىقراق ھۇنىرىڭلار يوقمۇ؟“ دەپ سوراپتۇ. مېھمانلارمۇ قىزىپ قالغان ئىكەن. چالغۇ ئەسۋاپلىرى بولسا، ساز چېلىپ بېرىشلىرىنى بىلدۇرۇپتۇ. ئايال لار ئۇلارنىڭ ئۈچىگە

ئۈچ چالغۇ — داپ، تەمبۇر، ئۇد كەلتۈرۈپ بېرىپتۇ. ئۇلار داپنى، ئۇدنى، تەمبۇرنى قولغا ئېلىپ، ساز قىلىپ، چېلىشقا كىرىشىپتۇ. قىزلار ناخشا ئېيتىپتۇ. ئاۋاز يۇقۇرى كوتۇرۇلگەن چاغدا بىردىن يەنە ئىشىك قېقىلىپتۇ. دەرۋازىۋەن ئاپال ئىشىك ئاچقىلى چىقىپتۇ. شۇ كېچىسى هارۇن رەشىد ئوزىنىڭ جەپەر ئىسىملىك ۋەزىرى، مەسرۇر ئىسىملىك خادىمى بىلەن شەهەر ئەهۋالىنى بىلىش ئۈچۈن كوچىغا چىققان ئىكەن. سودىگەرلەر كىيىمىنى كىيىپ بەزەن شۇنداق كوچا ئايلىنىپ يۈرۈش خەلىپە هارۇن رەشىدنىڭ ئادىتى ئىكەن. ئۇلار شۇ كېچە، شۇ ئۆي ئالدىدىن ئوتۇپ كېتىۋاتقان ئىكەن، تويۇقسىز سازنىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ، خەلىپە جەپەرگە قاراپ:

"مەن بۇ ئويگە كىرىمەن، بۇ ناۋۇش ئىگىلىرىنى كورىمەن" دەپتۇ.

"ئۇلار مەسلەر بولۇپ كوڭۇلسىز ۋەقە چىقمىغىدى دەپ قورقىمەن" — دەپتۇ ۋەزىر جەپەر.

"مەيلى كىرىش كېرەك، — دەپتۇ خەلىپە، — پەقەت قايسى يوسۇندا كىرىشنى ئويلىشىپ كورۇش كېرەك".

"خوپ" — دەپتۇ - دە، جەپەر: بېرىپ ئىشىكنى قېقىپتۇ. بىر ئاپال چىقىپ ئىشىكنى ئېچىپتۇ.

"ئەي خانىم، — دەپتۇ جەپەر، — بىز تەبەر سودىگەرلىرىدىنمىز. ئون كۈندىن بېرى باغداد سودىگەرلىرى سارىيىدا تۇرغان ئىدۇق. بۇ ئاخشام بىزنى بىر باي مېهمانغا قىچقىرغان ئىدى. مېهمان بولۇپ قايتتۇق. مۇساپىرچىلىقتا يولدىن ئازغاشتۇق. مەرهەمەت قىلىپ، بىر ئاخشام يېتىش ئۈچۈن جاي بەرسەڭلار دېگەن ئۈمىتتە ئىشىك قېقىپ سىلەرنى مالال قىلدۇق."

ئايال بۇلارغا نەزەر سالپتۇ. ئۇلار ياخشى كىيىنگەن، كورۇنۇش-لىرىمۇ سالاپەتلىك. ئۇ، ھەمشىرىلىرى يېنىغا كىرىپ ۋەقەنى بايان قىپتۇ. ھەممىلىرى كېڭىشىپ مۇساپىرلارنىڭ كىرىشىنى مۇۋاپىق كورۇپتۇ. ئايال ئىشىك ئېچىپ، ئۇلارنى كىرگۈزۈپتۇ. ئاياللار مېھمانلارنى ئورنىدىن تۇرۇپ قارشى ئاپتۇ. ئۇلارنى ھورمەت قىلىپ، توردىن جاي كورسىتىپ ئورۇن بېرىپتۇ.

"مېھمانلارغا راھەت ۋە ھوزۇر بولسۇن!" دەپتۇ ئاياللار، لېكىن نالايىق سوز ئاڭلىماسلىقلىرى ئۇچۇن، سورالمىغان نەرسىلەر ھەققىدە گەپ قىلماسلىقلىرىنى شەرت قىلىپ قويۇپتۇ.

بۇلار: "خوپ!" دەپتۇ. تاماق تارتىلىپ ئىچكۈلۈك باشلىنىپتۇ. خەلىپە ئولتۇرغان قەلەندەرلەرگە كوز سالپتۇ. قارىسا ئۇچىلىسىنىڭ چەپ كوزى يوق. خەلىپە ئەجەپلىنىپتۇ. ئاياللارنى كوزدىن كەچۇرۇپتۇ. قارىسا ئۇلار ناھايىتىمۇ چىرايلىق. خەلىپە ھەيران بوپتۇ. سوھبەت قىزىپتۇ. ئىچىملىك نوۋىتى خەلىپىگە كېلىپ، ئۇنىڭغا ئاياق تۇتۇپتۇ. "مەن ھاجى، بۇنداق نەرسىلەرنى ئىچمەيمەن" دەپ ئوزرە ئېيتىپتۇ خەلىپە. ئاياق تۇتقان ئايال سەكرەپ ئورنىدىن تۇرۇپ ئالتۇن جىيەكلىك داستىخان ئېلىپ كېلىپ سالپتۇ: بىر چىرايلىق قاچىدا قەن بىلەن ئارىلاشتۇرۇلغان لىمون سۈيى ئۇستىگە مۇز سېلىنغان ئالاھىدە ئۇسسۇلۇق كەلتۇرۇپ بېرىپتۇ. خەلىپە مىننەتدارلىق بىلدۇرۇپتۇ. دىلىدا بۇ چاقچاقان ئايالنى ئەتى-لىككە مۇكاپاتلاشنى ئويلاپ قويۇپتۇ. سوھبەت داۋام قىپتۇ. باشلى-رى قىزىغاندىن كېيىن ئوي ئىگىسى ئايال مېھمانلارغا: "خوش كەپسىلەر، — دەپ بازارچى ئايالنىڭ قولىدىن تۇتۇپتۇ، — قېنى كېلىڭلار! قەرزىمىزنى بېجىرەيلى". "ياخشى" دەپتۇ ئۇلار جاۋاپ

بېرىپ، ئىشىك ئاچقان ئايال ئورنىدىن تۇرۇپ ئۆينى يىغىشتۇرۇپ-تۇ. قەلەندەرلەرنى بىر تەرەپكە، خەلپىنى، جەپەر ۋە مەسرۇرنى بىر تەرەپكە ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىپتۇ. ھامماللىنى قىچقىرىپتۇ.

"شۇنداقمۇ پەمسىز بولامدۇ كىشى، — دەپتۇ ئۇ ھامماللغا، — ئاخىرى سەن يات ئەمەسسەنغۇ؟" ھاممال ئورنىدىن تۇرۇپ بەلۋىغىنى چىڭ باغلاپتۇ.

"خوش، خىزمەت نېمە؟" دەپتۇ ئۇ.

بازارچى ئايال ئورنىدىن تۇرۇپ ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىغا ئۇزۇن ئورۇندۇق قويۇپتۇ ھامماللغا قاراپ:

"ماڭا ياردەم قىل!" دەپتۇ. ئۇ قارىسا، زەنجىرگە باغلانغان ئىككى قارا ئىت تۇرغىدەك.

"بۇلارنى يېتىلە!" دەپتۇ ئايال. ھاممال زەنجىردىن تۇتۇپ ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىغا ئېلىپ كەپتۇ. ئوي ئىگىسى ئايال ئورنىدىن تۇرۇپ يەڭلىرىنى تۇرۇپتۇ. قولىغا قامچىنى ئېلىپ:

"بىرىنى ئېلىپ كەل!"دەپتۇ ھامماللغا.

ھاممال ئىتنىڭ بىرىنى ئايالنىڭ يېنىغا ئېلىپ بېرىپتۇ. ئىت ئايالغا بېشىنى سۇركەپ ئەركىلەپتۇ. ئايال ئىتنىڭ بېشىغا قامچا بىلەن ئۇرۇشقا كىرىشىپتۇ. ئىت كاڭشىپ قاتتىغىراق ئەركىلەشكە كىرىشىپتۇ. ئاخىرى ئايالنىڭ قولى قامچىنى تۇتالمايدىغان دەرىجىگە يېتىپتۇ. ئۇ قامچىنى ئىرغىتىپ تاشلاپتۇ. ئىتنى قۇچىقىغا ئېلىپ بېشىغا سۆيۈپتۇ، كوز ياشلىرىنى سۇرتۇپتۇ. كېيىن:

"بۇنى ئال، ئىككىنچىسىنى ئېلىپ كەل!" دەپتۇ ھامماللغا ئايال. ھاممال ئىككىنچى ئىتنى ئېلىپ كەپتۇ. ئايال ئۇنىمۇ بايىقىدەك ئۇرۇپ ئازاپلاپتۇ. خەلپە تىنچسىزلىنىپ يۇرىگى سىقىلىپتۇ. بۇ

ئىككى ئىت ۋەقەسىنى بىلىشكە ئالدىراپتۇ. ئۇ جەيەرگە بۇ پىكىرنى ئىشارەت بىلەن بىلدۈرۈپتۇ. جەيەر خەلپىگە يۈزىنى ئۆرۈپ، ئىشارەت بىلەن گەپ قىلماسلىق زورۇرلىگىنى ئۇقتۇرۇپتۇ. ئۇي ئىگىسى بازارچى ئايالغا:

"تۇر، ۋەزىپەڭنى ئورۇندا" — دەپتۇ. ئۇي ئىگىسى ئورنىدىن تۇرۇپ تەختكە چىقىپ ئولتۇرۇپتۇ. ئىشىك ئاچقان ئايالغا:

"قېنى ئۇد بېرىڭلار!" دەپتۇ. ئىشىك ئاچقۇچى ئورنىدىن تۇرۇپ بىر ئۇيگە كىرىپ كېتىپتۇ. بازارچى ئايال تەختنىڭ يېنىدىكى ئورۇندۇقتا كېلىپ ئولتۇرۇپتۇ. ئۇيگە كىرگەن ئايال ئەتلەستىن تىكىلگەن قاپقا سېلىنغان ساز ئېلىپ چىقىپتۇ. ئۇي ئىگىسى يېنىغا كېلىپ سازنى ئېلىپ چېلىپ مۇنۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

ئەي كوزۇمنىڭ نۇرى سەن ياپتىڭ يۈزۈمگە ئىشىگىڭ،
ئەمدى مەندىن بۇ جاھاندا شاتلىق يۈز ئورىگۈسى.
ئاي يۈزۈڭنىڭ ئىشتىياقى كوڭلۈمنى زەرداپ ئەيلىدى،
چاچلىرىڭنىڭ خۇشبۇيى شامالغا ئومرۇم بەرگۈسى.
نە كوزۇمنىڭ ئالدىدا سەن يا نەزەردىن تاشقىرى،
بۇ تۈگۈمەس غەملىرىم بىر كۈن مىنى ئولتۇرگۈسى.

بۇنىڭغا ئۇلاپ يەنە بۇ غەزەلنى ئوقۇپتۇ:

مىرادىم ۋەسلىڭگە يەتمەك مەندە دائىما سەنسەن،
ئىچۇككىم غەملىك بۇ دەردىمگە باھاسىز داۋا سەنسەن.
قارايغان روزىگارىم ھىجرىڭدە مىڭ تۈمەن سەۋدا،
بولۇپ سەندىن جۇدا مەن، مىنى قىلغان جۇدا سەنسەن.
مېنىڭ پەخرىم ئىرۇر ئاشىقلىغىم كويۇڭدا ئەي دىلبەر،
دىمەسسەن بىر يولى كۆڭلۈم ئۆچۈن ئاشىقى گادا سەنسەن.

ئۇي ئىگىسى بۇ غەزەلنى ئاڭلاپ ھاياجانغا چۈشۈپتۇ. ئاھ تارتىپ ھوشىدىن كېتىپتۇ. ياقىسىنى يىرتىپ يىغلىپ چۈشۈپتۇ. شۇ چاغدا خەلپە ئۇنىڭ بەدىنىدە قامچا ئىزلىرىنى كۆرۈپتۇ. ئىچى سىيرىلىپ ھەيران بوپتۇ. ئولتۇرغانلارنىڭ ھەممىسىنىڭمۇ كۆڭلى غەشلىككە تولۇپتۇ. قانداق سىر بارلىقىنى ھېچكىم چۈشەنمەپتۇ. خەلپە جەپەرگە قاراپ:

"بۇ ئايالنىڭ بەدىنىدىكى قامچا ئىزلىرىنى ئۆزەڭمۇ كۆرۈۋاتقانسەن؟ بۇ ئىككى قارا ئىت ۋەقەسى ۋە بۇ ئايالنىڭ ئەھۋالىنى بىلمىگىچە مېنىڭ كۆڭلۈم تىنچىمايدۇ"— دەپتۇ.

"ھەي خەلپەم، — دەپتۇ جەپەر، — ئۇلار بىزگە مۇناسىۋەتسىز نەرسىلەر ئۈستىدە سۆز قىلماسلىقىمىزنى، ئەكسى ھالدا كۆڭۈلسىز گەپ ئاڭلاپ رەنجىيدىغانلىقىمىزنى باشتىلا ئەسكەرتىپ، شەرت قىلىپ قويغانغۇ؟"

شۇ ئارىدا ئۇي ئىگىسى ئاياللارغا قاراپ: "يىغىنىراق كېلىپ ۋەزىپەڭلارنى ئورۇنداڭلار!"— دەپ خىتاپ قىپتۇ.

"خوپ"— دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ئۇلار. بازارچى ئايال سازنى قولىغا ئاپتۇ. پەدە ئۈستىدە بارماقلىرىنى ئوينىتىپ بۇ غەزەلنى ئوقۇپتۇ:

جۇنۇن ئىشقى غالىپلىقتا نومۇس پەردىسىن يىرتار،
يىتەكلەر دەشتۇ-سەھرا تەرەپكە بى ئىختىيار تارتار.
غاپىللىق پەردىسىن يىرت سەن ئۆزەڭ رەھمۇ-شەپقەت قىل،
ئىزلىدىم بىر ئۆمۈر ۋەسلىڭنى سەنمۇ بىر يولى ئاختار.
سىرىمنى پاش قىلدى، كۆز ياشلىرىم خەلق ئىچىدە تىنماستىن،
جۇدالىق يەتمىگەندەك بۇ مالامەتلەر مېنى ئۇرتەر.
كېتىپ ئەقلى-ھوشۇم، ئىستەر سېنى قەيەرلەردە بىلمەسمەن،

ئۆزەم مەيۇس، كوزۇم كورمەس، تىلىم سوزسىز قۇلاغىم كەر.
مۇھەببەت شاھسەن، قىل ئادالەت بۇ ئەدلى مۇقامىدۇر،
مۇرۇۋۋەتچى بول! يۇمشاق كوڭۇل ھەم غېرىپ پەرۋەر.
ھەمىشە نازىنىنلار قەھرى ئىستەر ئاشىقىغا قورقمەن،
رەقىبلەر پىتنىسى غالىپ چىقىپ ئۆلتۈرمىسەڭ مېنى دىلبەر.
قىيىن بولدى ماڭا زەنجىرى مېھرىڭدىن خالاس بولماق
تەرەددۇت ئەيلىدىم، بولماي خالاس، چۈشتۈم يەنە بەتتەر.
كورەرمەن سۈرىتىڭنى كوز ياشلىرىم ئەكسى جۇلاسىدا،
قاچان باقسام يېشىم ئاقار، سىماپتەك بەدەن تىترەر.
بوشاشماس بۇ كوڭۇل ھىجرىڭدە يۈز قېتىم ئاھۇ-ۋاي چەكسەم،
جۇدالىق بۇ كوڭۇلنى قىينار...ئاھ...ئۇرگىلەي قىستار.
ئەمەس لەيلىنىڭ ئىشقى قەيسنى سەھرادا كەزدۇرگەن،
تېپىپ تەلىم ئالاي دەپ ئىشقى دەرسىدىن مېنى ئىستەر.
ھورلەر شارابىنىڭ دەۋتىنى قىلما، قوي، ئەي ساقى،
نەزەر سال قايرىلىپ، شۇ بەس ماڭا ئەي نازىنىن سەرۋەر.

بازارچى ئايال سازىنى باشقا پەدىگە يوتكەپ بارماقلىرىنى پەدە ئۈستىدە ئوينىتىپ بۇ غەزەلنى ئوقۇپتۇ:

ئۇنى كورمەي ئۇزەڭ سۆيگەن، ئىزلىسەڭ ئەمدى نەچارە،
ئۇمىدىم بار كېلىپ كورسەتسە شەپقەت سەن ئۇچۇن زارە.
مۇھەببەت شەرھىنى مۇشكۇلدۇر ساڭا ئىزاھلاشقا،
بىراۋ ۋەسلى بىلەن خۇشتۇر، بىراۋ ھىجرىدە ئاۋارە.
سىغىنماق كەسىپ ئەمەس گۇلچېھرىلەر كەسپى تاغاپىلدۇر،
يېقىن بارساڭ ناز ئەيلىگەي ئۇ ساڭا تابارە.
ئۆزەم يالغۇز دىمە ئۇل يار ھوسنۇڭنىڭ خېرىدارى،
ۋاپاسىزلار سالۇر ھەر دائىما ھوسنىنى بازارە.

غەزەل تۇگۇمەيلا ئۇي ئىگىسى ئايال يەنە ئاۋالقى هالىغا چۈشۈپتۇ. كېيىملىرىنى يىرتىپ "ئاھ..." تارتىپ هۇشسىزلىنىپ يىقىلىپتۇ. ئاياللار ئۇنىڭ يۈزىگە سۇ سېپىپ باشقا كېيىملىرىنى كيگۈزۈپتۇ. كوتۇرۇپ ئۆز ئورنىغا ياتقۇزۇپتۇ، ئۇي ئىگىسى ياتقان يېرىدە هۇشىغا كېلىپ:

"قەرزىمنى تاماملاڭلار!" دەپتۇ. ئايال قولىغا سازنى ئېلىپ بو شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

هىمايە قىل ئەي يار مېنىڭدەك زارى بىهىمايەڭنى،
كۆتەرمەن ئىنتىزارلىقتا ئىنساپۇ-رىئايەڭنى.
كورۇشمەك بولدى مۇشكۇل مەن ئۇچۇن ئەي قامىتى شەمشاد،
چۈشۈر بېشىمغا لۇتپەن گاهى-گاهى ئۇتكەندە سايەڭنى.
رەھمە قىل ماڭا بىر بارە مەيلى كېيىن قۇربانمەن.
دىماققا يەتتى جان تارتىپ جەۋرى بىنەهايەڭنى.
ئۇنەر تەقدىرگە دوڭگەپ، ئاي، كۇنۇم، بۇ قارا بەختىم.
سەۋەپكارى ئۇزەم هېچكىمگە ئېيتمايمەن هىكايەڭنى.

بۇ شېئىرنى ئاڭلاپ ئۇي ئىگىسى كېيىملىرىنى يەنە پارچە-پارچە قىپتۇ، هۇشسىزلىنىپ يىقىلىپتۇ. قامچا ئىزلىرىمۇ بەدىنىنىڭ ھەممە يېرىدىن ئوچۇق كورۇنۇپ تۇرۇپتۇ. قەلەندەرلەرمۇ تەسىرلىنىپتۇ:

"بۇ ئۇيگە كىرمىگەن بولساق بوپتىكەن" دەپ ئېچىنىشىپتۇ. خەلىپە قەلەندەرلەردىن:

"نىمىشقا؟" دەپ سوراپتۇ.

"دىلىمىز پەرىشان بولدى!" دەپتۇ ئۇلاردىن بىرى.

"ھە، سىلەر بۇ ئۇينىڭ كىشىلىرى ئەمەسمۇ؟" دەپ

سوراپتۇ خەلىپە.

"ھەئە، بۇ ئۆينى ھازىرلا، سىلەرنىڭ ئالدىڭلاردىلا كورۇپ تۇرۇپتىمىز!"

بۇ سوزنى ئاڭلىغان خەلىپە ھەيران بوپتۇ. "ئۇ كىشىچۇ؟—دەپتۇ خەلىپە ھامالنى كورستىپ تۇرۇپ،—بەلكى ئۇ بۇ ئەھۋالنى بىلەر".

"مەن باغدادلىقمەن. لېكىن ئومرۇمدە بۇ ئويگە بىرىنچى قېتىم كىرىشىم، بۇ يەردە بولۇشۇمنىڭ ئوزى ئاجايىپ!" دەپتۇ ھامال.

"بىز سېنى شۇ ئۆينىڭ كىشىسىمكىن؟ دەپ ئويلىغان ئىدۇق، مەلۇم بولدىكى سەنمۇ بىزگە ئوخشاش يات كىشى ئىكەنسەن" دىيىشىپتۇ ئۇلار.

"بىز يەتتە كىشىمىز،—دەپتۇ شۇ چاغدا خەلىپە،—ئۇلار ئۇچ ئايال، خالاس. ۋەقەنى سوراڭلار. ياخشىلىقچە ئېيتمىسا زورلۇق بىلەن بولسىمۇ ئېيتتۇرىمىز."

جەپەردىن باشقا ھەممىسى بۇ پىكىرگە قوشۇلۇپتۇ.

"بۇ ھەقتە مېنىڭ پىكىرىم باشقىچە،—دەپتۇ جەپەر،—بۇ پىكىردىن قايتىڭلار! مۇھىمى بىز بۇلارغا مېھمانمىز، ئۇلار بىزگە شەرت قويدى. بىز كوندۇق. بەس، بىزگە بۇ ئىشنى بىلىشتىن جىم بولغىنىمىز ياخشىراق. تاڭ ئېتىشقا ئاز قالدى. بىز ھەر بىرىمىز ئوز يولىمىزغا كېتىمىز. ئەتە ئۇلارنى قىچقىرتىپ تارىخىنى سورايمىز!" دەپتۇ جەپەر خەلىپىگە ئىشارەت بىلەن.

خەلىپىنىڭ ئاچچىغى كەپتۇ:

"بۇلارنىڭ سىرلىرىنى كىچىككىنە تۇرۇشكە بولمايدۇ. مەيلى بىز تاقەت قىلساقمۇ قەلەندەرلەر سورىسۇن!" دەپتۇ ئۇ.

"مەن بۇنىڭغا قارشىمەن" دەپتۇ جەبىر. ئۇلار بۇ ھەقتە ئۇزاق سۆزلىشىپتۇ. ئاخىرى كىمنىڭ سورىشى توغرىسىدا گەپ قوزغىلىپتۇ. ھەممە "ھامىمال سورىسۇن!" دىگەن پىكىرگە كەپتۇ. بىردىنلا:

"نىمە كۇسۇر-كۇسۇر؟" دەپ سوراپتۇ ئۆي ئىگىسى خىتاپ قىلىپ ئۇلاردىن. "بۇلار، — دەپتۇ ھامىمال ئۇنىڭغا تىكىلىپ، — بۇ ئىككى ئىت ۋەقەسىگە قىزىقىۋاتىدۇ. ئۇلارنى ئۇرۇپ ئازاپلىغاندىن كېيىن، سۆيۈپ كوز ياشلىرىنى سۈرتتۈڭ. سەۋەۋىنى سوزلىشىڭنى ئىلتىماس قىلىشىۋاتىدۇ."

"راستمۇ؟" دەپ سوراپتۇ ئۆي ئىگىسى. جەبەردىن باشقىسى "راست!" دەپ تەستىقلىشىپتۇ.

"ئەي مېھمانلار، — دەپتۇ ئۆي ئىگىسى ئايال، — سىلەر مېنى قاتتىق رەنجىتتىڭلار. باشتا بىز سىلەر بىلەن مۇناسىۋەتسىز نەرسىنى سورىماسلىققا شەرتلەشكەن ئىدۇق. ئويىمىزدىن جاي بەردۇق. بار نەرسىلىرىمىزنى قويۇپ كۈتتۇق. سىلەر ئەيىپلىك ئەمەس، سىلەرنى كىرىشكە رۇخسەت قىلغان بىز ئەيىپلىك." كېيىن ئۆي ئىگىسى دەرھال قوللىرىنى شىمايلاپ ئۈچ نوۋەت يەرنى ئۇرۇپتۇ ۋە "چاققان بولۇڭلار!" دەپ ۋاقىراپتۇ. بىردىن دېرىزە ئېچىلىپ، قوللىرىغا يالىڭاچلانغان قىلىچ تۇتقان يەتتە قۇل چىقىپ كەپتۇ.

"بۇ ئاغزى بوشلارنىڭ، — دەپتۇ ئاياللاردىن ئۆي ئىگىسى، — قوللىرىنى ئارقىسىغا قىلىپ باغلاپ بىر بىرىگە چېتىڭلار!"

قۇللار ئۇلارنى باغلاپ:

"بېشىنى ئېلىشقا بۇيرۇق قىلىڭ مەرھەمەتلىك خانىم" دەپتۇ.

"توختاڭلار! — دەيتۇ ئايال، — بېشىنى ئېلىشتىن بۇرۇن، بولاردىن بەزى نەرسىلەرنى سوراي!"

سوز تۈگىمەستىنلا هامال يالۋۇرۇشقا باشلاپتۇ:

"ئەي خېنىم، — دەيتۇ ئۇ تىترەپ-قاخشاپ، — باشقىلارنىڭ گۇناسى ئۈچۈن مېنى ئولتۈرمە. مەندىن باشقا هەممىسى گۇنا قىلدى. ئەزىرايى خۇدا، شەهرىمىزنى خاراپ قىلىش ئۈچۈن كەلگەن بۇ شۇم ئاياق قەلەندەرلەر بولمىغاندا كېچىمىز ئەلۋەتتە ياخشى ئوتەتتى:

قىساس قىلماي هىمايە قىل مېنىڭدەك بىهىمايەگنى،
ئەپۇ قىل مەندىن ئوتكەننى، كورسەت ئىنساپۇ-رىئايەگنى.
كىشىچۈن مېنى قۇربان قىلىشقا كوپ ئالدىراپ كەتمە،
چۇشۇر بېشىمغا لۇتپەن گاهى ئوتكەندە سايەگنى.

هامال شېرىنى تۈگەتكەندىن كېيىن ئايال كۈلۈپتۇ".

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى، شەهرىزاد هىكايىسىنى توختاتتى.

ئون بىرىنچى كېچە

— ئەي بەختلىك شاه، — دەپ سوز باشلاپتۇ شەهرىزاد، — ئايال كۈلۈپتۇ. ئۇ، مۇساپىرلارغا بىر قۇر قاراپ مۇنداق دەپتۇ:

"هەممىڭلار ئوز تارىخىڭلارنى سوزلەڭلار. پەقەت بىر سائەتلىكلا ئومرۈڭلار قالدى. ئەگەر سىلەر يۇرت چوڭلىرى، ئەمەلدار، قازى بولمىساڭلار بۇنچىلىك باتۇرلۇق قىلالمايتتىڭلار."

"ئەپسۇس ساڭا، — دەپتۇ خەلىپە جەپەرگە، —

بىزنى تونۇشتۇر، بولمىسا بىكار ئولۇپ كېتىشىمىز مۇمكىن؟"

"قۇلىقىمىزمەن، سىزگە مۇناسىپ ئەھۋال شۇ!" دەپتۇ جەپەر خەلپىگە. خەلپە ۋاقىراپتۇ:

"چاقچاقىڭمۇ ۋاقتى بار. ئىش چاتاققا ئايلانمىسۇن، ئالدىنى ئېلىش كېرەك".

ئايال شۇ چاغدا قەلەندەرلەرنىڭ يېنىغا بېرىپ ئۇلاردىن: "سىلەر ئاكا-ئۇكا قېرىنداشمۇ؟" — دەپ سوراپتۇ.

"ياق! — دەپتۇ ئۇلار، — بىز پېقىرلارمىز، مۇساپىرلارمىز".

"سەن تۇغما قارغۇمۇ؟" دەپتۇ ئۇلارنىڭ بىرىگە ئايال.

"ياق! — دەپتۇ ئۇ، — مەن بېشىمدىن ئاجايىپ ھادىسىلەرنى ئۆتكۈزگەنمەن. كوزۇم توغرىسىدىكى ۋەقە يىگنە بىلەن كوزنىڭ ئىچىگە يازغىدەك ئىبرەتنامىدۇر."

ئايال ئىككىنچى، ئۈچىنچى قەلەندەرلەردىن شۇ تەرىقىدە سوراپتۇ. بۇلارمۇ خۇددى بىرىنچى بۇرادىرىنىڭكىگە ئوخشاش جاۋاپ بېرىپتۇ.

"ئەي مەلىكەم، — دېيىشىپتۇ ئۇلار، — ھەر بىرىمىز ھەر بىر تەرەپتىن، ھەر بىرىمىز يەر-سۇلۇق، قۇللۇق، قۇلانلىق، ھوكۇمدار، شاھزادىلەر..."

گەپ شۇ يەرگە كەلگەندە، ئايال: "ھەركىم ئوز ھېكايىسىنى ۋە بىزگە كېلىش سەۋەبىنى سوزلىسۇن!" — دەپتۇ.

"ئەي خېنىم، — دەپتۇ ھامماڵ، — مەن ھەركىملەرنىڭ يۈكىنى كوتۈرۈپ كۈن كەچۈرگۈچى ھامماڵمەن. بۇ ئايال مېنى بازاردا كورۇپ يۈك كوتەرتتى. قاسساپتىن، سودىگەردىن، ئەتتاردىن، باققالدىن، مىۋە دۇكانلىرىدىن سېتىپ ئالغان نەرسىلىرىنى كوتۈرۈپ

ئېلىپ كەلدىم. ئۆزىڭىز مۇ كۆردىڭىز، بۇ يەردىكى ۋەقەمۇ ئۆزىڭىزگە ئايان. مېنىڭ بىلگىنىم شۇ.»

«بېشىڭنى ئېلىپ بۇ يەردىن چىقىپ كەت!» دەپتۇ ئايال ھامىمالغا.

«ئۆلپەتلىرىمنىڭ ۋەقەسىنى ئاڭلىمىغىچە بۇ يەردىن كەتمەيمەن»، دەپتۇ ھامال. بىرىنچى قەلەندەر سۆز باشلاپتۇ.

بىرىنچى قەلەندەرنىڭ ھىكايىسى

«مېنىڭ ئاتام شاھ ئىدى. ئاتامنىڭ ئۇكىسىمۇ باشقا بىر شەھەرگە شاھ ئىدى. تاغامنىڭ ئوغلى بىلەن بىر كۈندە تۇغۇلغان ئىكەنمىز. ئايلار، يىللار ئۆتۈپ بىز چوڭ بولدۇق. بەزەن تاغامنى كۆرگىلى باراتتىم. بىر قانچە ئايلار ئۇنىڭ قېشىدا تۇرۇپمۇ قالاتتىم. شۇ ئادەت بويىچە تاغامنىڭ ئۆيىگە زىيارەتكە باردىم. تاغامنىڭ ئوغلى مېنى ناھايىتى ياخشى كۈتۈپ ئالدى، ناھايىتى ھۆرمەتلىدى. قوي سويدى، ئىچىملىك تەييارلىدى. ئىچىشىپ ئولتۇرۇشقان ئىدۇق. كەيپىمىز ئاشتى. تاغامنىڭ ئوغلى ماڭا قاراپ:

«ساڭا مۇھىم بىر ئىلتىماسىم بار. قارشىلىق قىلماسلىقىڭنى سورايمەن!» دېدى.

«جېنىم بىلەن» دېدىم مەن جاۋاپ بېرىپ. قەسەم بىلەن بۇ ۋەدەمنى چىڭىتتى. شۇ زاماتلا ئورنىدىن تۇرۇپ تاشقىرىغا چىقتى. بىردەمدىن كېيىن قايتىپ كەلدى. ئۇنىڭ بىلەن بىللە ناھايىتىمۇ قىممەتلىك ئىسىل كىيىم كىيگەن بىر ئايالمۇ بار ئىدى. تاغامنىڭ ئوغلى ماڭا يېقىن كەلدى. ئايال ئۇنىڭ ئارقىسىدا ئىدى. ئۇ ماڭا بىر گورىستانلىقنى تەيىن قىلدى. ئايالنى ئېلىپ تەيىنلەنگەن قەۋرىدە مېنى كۈتۈپ تۇرۇشنى بۇيرۇدى. قارشىلىق قىلمىدىم. قەسەم

ئىچكەنلىكىم ئۈچۈن قارشىلىق قىلىشقا ئورۇن قالمىغان ئىدى. ئايال بىلەن يولغا چىقتىم، تەيىنلەنگەن جايغا باردىم. قەۋرىگە كىردۇق. ئەمدى ئولتۇرغان ئىدۇق، تاغامنىڭ ئوغلىمۇ يېتىپ كەلدى. قولىدا بىرداس سۇ، بىر خالتىدا گەج ۋە كۈرەك بار ئىدى. كۈرەكنى ئالدى-دە، قەۋرىستان ئوتتۇرىسىدىكى بىر گورنى قازدى. خىشلىرىنى بىر ياققا يىغدى. كېيىن كۈرەك بىلەن يەنە كولاشقا كىرىشتى. خۇددى كىچىك ئىشىكتەك تومۇر قاپقاق ئېچىلدى. ئۇ يەردىن پەسكە چۈشۈش ئۈچۈن شوتا قويۇلغان ئىدى. تاغامنىڭ ئوغلى ئايالغا قاراپ:

"ئىستىگىنىڭ تەييار!" — دېدى. ئايال شوتىدىن تۆۋەنگە چۈشتى. تاغامنىڭ ئوغلى ماڭا تىكىلىپ قاراپ:

"ۋەدەڭگە ۋاپا قىل! مەن چۈشكەندىن كېيىن تومۇر قاپقاقنى جايىغا قوي. ئۈستىگە تۇپراق تارتىپ قەۋرىنى ئاۋالقىدەك قىلىپ قوي. مانا بۇ سۇ بىلەن گەجنى تۇپراققا قوشۇپ ئارىلاشتۇر. خىشلارنى جايىغا قويۇپ ئۈستىدىن ئاۋالقىدەك سۇۋا، شۇنداق قىلغىنىڭنى ھېچكىم: 'بۇ كونا گور ئېچىلىپتۇ!' دەپ گۇمان قىلمىسۇن. مەن بىر يىلدىن بېرى شۇنى ئېچىپ، يېپىپ ئىش قىلىمەن. ھېچكىم سەزمىدى. سەندىن ئۆتۈنىدىغان ئىلتىماسىم شۇ" دېدى. شۇندىن كېيىن شوتىدىن پەسكە چۈشۈپ غايىپ بولدى. مەن تومۇر قاپقاقنى يېپىپ ئۈستىگە تۇپراق تارتتىم. ناھايىتى سۆيۈنگەنلىكىمدىن يېڭىدىن سۇۋالغىنىنى ھېچكىم سەزمەيدىغان قىلىپ گەج بىلەن سۇۋىدىم. ئىش قىلىپ، نېمىنى بۇيرۇغان بولسا شۇنى قىلدىم. مەسلەردەك گاراڭ ئىدىم. تاغامنىڭ ئوردىسىغا قايتتىم. تاغام ئوۋغا كەتكەن ئىكەن. مەن يېتىپ ئۇخلىدىم. تاڭ ئاتتى،

كىچىكى ۋەقە خىيالىمنى چۇلغاپ ئالغان ئىدى. بۇ ئىشقا "ماقۇل!" دېگىنىمگە پۇشايمان قىلدىم، گورىستانلىققا باردىم. كىچىكى قەۋرىنى ئىزلىدىم. بىراق تونۇپ كېتەلمىدىم. بىرىدىن ئىككىنچىسىگە ئوتۇپ ئىزلەيتتىم، كەچ كىردى، تاپالماي ئوردىغا قايتتىم. گېلىمىدىن غىزامۇ ئوتمىدى، "ئۇنىڭ ئەھۋالى نىمە بولغاندۇ؟" دەپ تاغامـ نىڭ ئوغلىنىڭ ئەھۋالى توغرىسىدىلا خىيال قىلاتتىم. كوڭلۇم بۇزۇلدى، كىچىسىمۇ شۇنداق ئوتكۇزدۇم. ئەتىسى يەنە گورىستانغا باردىم. كەچكىچە ھەممە تەرەپنى ئىزلىدىم، تاپالمىدىم. يەتتە كۇن شۇنداق ئوتتى. تەشۋىشىم ئاشتى. ئەقلىمىدىن تامامەن ئازمىغان بولسامۇ، ئېسىم ئېغىش دەرىجىسىگىچە يەتكەن ئىدى. ئوز يۇرتۇمغا — ئاتامنىڭ ئالدىغا قايتىشتىن باشقا چارە قالمىغان ئىدى.
ئاتامنىڭ يۇرتىغا بېرىشىم بىلەنلا شەھەر دەرۋازىسىدا بىر قانچە كىشلەر مېنى ئوراپ ئېلىپ، قوللىرىمنى ئارقامغا قىلىپ باغلىدى. بۇ ئىشقا ھەيران بولدۇم، "مەن شەھەر شاھىنىڭ ئوغلى تۇرسام، بۇلار ئاتامنىڭ خىزمەتكارلىرى تۇرسا، ماڭا مۇشۇنداق مۇئامىلە قىلسا بولامدۇ؟" دەپ كوڭلۇم غەش بولدى. خەۋپ باستى. "ئاتامغا بىرەر ھادىسە بولغاندىمۇ؟" دەپ مېنى ئېلىپ بارغۇچىلاردىن سورىدىم. ئۇلار بۇ ئىشنىڭ سەۋەبىنى دېمىدى. تەشۋىشىم ئاشتى. خېلىدىن كېيىن ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ئاتامنىڭ خىزمەتكارلىرىدىن بىرى ماڭا يېقىن كېلىپ ئاستا: "زامان ئاتاڭنى تەختتىن چۇشەردى ئۇنىڭغا قارشى ئەسكەرلەر قوزغالدى، ۋەزىر ئۇنى ئولتۇردى. ئورنىغا ئوزى شاھ بولدى. بىز شۇنىڭ بۇيرۇقىغا بىنائەن سېنىڭ كېلىشىڭنى كۇتكەن ئىدۇق" — دېدى. مەن ئۇنىڭغىمۇ ياخشىلىق قىلغان ئىدىم. شۇنىڭ بەدىلىگە مۇشۇ خەۋەرنى ئېيتىپ مەندىن

يىراقلاشتى. ئېسىم ئاغىدى، ئۆزەمنى يوقاتتىم. ئۇلار مېنى ۋەزىرنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىشتى. ۋەزىر بىلەن مېنىڭ كونا ئاداۋىتىمىز بار ئىدى. ئاداۋەتنىڭ سەۋەۋى شۇ ئىدىكى، مەن كەمەلەك بىلەن تاش ئېتىشنى بەك ياخشى كورەتتىم. بىر كۈنى ساراي تېمىدا كەمەلەكنى تۇتۇپ تۇرسام بىردىنلا ۋەزىرنىڭ سارىيىغا بىر قۇش كېلىپ قوندى. ۋەزىر شۇ يەردە تۇراتتى. قۇشقا تاش ئاتتىم. تاش بېرىپ ۋەزىرنىڭ كوزىگە تېگىپتۇ، بىر كوزىنى قۇيۇۋېتىپتۇ. لېكىن ئاتامدىن ئەيمىنىپ ۋەزىر بىرەر نەرسە دېيەلمىدى. شۇنىڭدىن كېيىن ۋەزىر ماڭا بولەكچىلا قارايدىغان بولدى. ۋەزىر بۇ هالنى ئاتامدىن هېيىقىپ سەزدۇرمەيتتى. بۈگۈن ئۇنىڭ قولىغا چۈشتۇم. قولۇم ئارقامغا قېيىشتۇرۇپ باغلانغان هالدا ئۇنىڭ ئالدىدا تۇراتتىم. بېشىمنى ئېلىشقا بۇيرۇدى.

"نىمە گۇنايىم ئۇچۇن مېنى ئولتۇرىسەن!"—دەپ سورىدىم.

"بۇنىڭدىن ئارتۇق يەنە قانداق گۇنا بولىدۇ!"— دەپ كوزىنى كورسەتتى.

"ئۇنى مەن ئاتايىن قىلمىغان ئىدىم-غۇ"— دىدىم.

"سەن ئاتايىن قىلمىغان بولساڭ مەن ئاتايىن قىلىمەن!"—دىدى. مېنى ئۇنىڭ قېشىغا ئېلىپ بېرىشتى. ئۇ بارمىغىنى چەپ كوزۇمگە تىقىپ كوزۇمنى سۇغۇرۇپ ئالدى. شۇ كۇندىن باشلاپ هازىرقىدەك بىر كوزلۇك بولۇپ قالدىم. كېيىن پۇت-قوللىرىمنى باغلاپ ساندۇققا سالدى. جاللاتقا: "قىلىچىڭنى بۇلە. بۇنى شەهەر تاشقىرىسىغا ئېلىپ چىقىپ كاللىسىنى ئال! تېنىنى ئىتلار، قاغا-قۇزغۇنلارغا تاشلاپ بەر!"—دەپ بۇيرۇدى. جاللات مېنى ئېلىپ چىقتى.

شەھەردىن چەت جىرغىلاڭغا ئېلىپ بېرىپ، ساندۇقنى ئاچتى. پۆت ـ قوللىرىم چەمبەر ـ چەس باغلاقلىق ئىدى. جاللات كوزۇمنى باغلىماقچى بولدى. مەن قاتتىق يىغلىدىم. كوز ياشلىرىم جاللاتنىڭ كوڭلىنى يۇمشاتقاندەك بولدى. ئۇمۇ كوزىگە ياش ئالدى. شۇ چاغدا مەن بۇ شېرنى ئوقۇدۇم:

مەن سېنىڭدىن كۇتمىگەندىم ھىچقاچان بۇنداق جاپا،
ئەمدى كوردۇم سەندە يوقكەن زەررىچە ۋاپا ماڭا.
مەن سېنى دۇشمەنگە ئوقلانغان قۇرالىم دەر ئىدىم،
سەن قۇرال بولدۇڭ رەقىپكە، دۇشمەن ئوقلاتتى ماڭا.
زاھىرى ھىجرىڭدىن ھامان مەن شىكەرۇ ـ بال دەر ئىدىم.
ئاجرىتىپ سەندىن رەقىپلەر زەھىرىنى سالدى ماڭا.
ھەسرىتىم تىڭشاشقا بىردەم بىمالالىم دەر ئىدىم،
ئاھىڭىم قەھرىڭ ھەمىشە كەلدى، قوزغالدى ماڭا.

"مەن قانداق قىلىمەن. ئىختىيار مەندە ئەمەس، ئوزەڭگە مەلۇم ئەركىسىز قۇلمەن، ــ دەپ بىر ئاز ئويلاندى. كېيىن، ــ خەير، مەيلى. ئوزەڭنى قۇتقاز، بۇ يەرگە ئاياق باسما، بولمىسا ئوزەڭ-نىمۇ، مېنىمۇ ھالاك قىلىسەن،" دىدى جاللات. جاللاتنىڭ قوللىرىنى سۇيدۇم. قۇتۇلغىنىمغا ئىشەنمەيتتىم. كوزدىن ئايرىل-غىنىمغا پەرۋامۇ قىلماي يولغا چۇشتۇم. تاغامنىڭ شەھرىگە كېلىپ ئاتامنىڭ ۋەقەسىنى، ئوزەمنىڭ كورگەنلىرىمنى، كوزۇمنىڭ ئويۇلۇپ ئېلىنغانلىغىنى ۋە باشقىلارنى بىرمۇ بىر سوزلىدىم. تاغام ئوز غېمىنى ئېيتىپ:

"غېمىمگە غەم قوشتۇڭ. ئەلىمىگە ئەلەم، ــ دىدى ئۇ يىغلاپ-سىرىغان ئاۋۇش بىلەن، ــ بىر نەچچە كۇن بولدى، سېنىڭ

جىگىرىڭ ــ مېنىڭ ئوغلۇم يوقالدى. ئىستىمگەن جايىم قالمىدى. ھېچكىم بىلمەيدۇ." تاغام يىغلاپ ھۇشىدىن كەتتى. مەنمۇ ئىختىيار-سىز يىغىغا قوشۇلدۇم. كورۇنۇشچە ئۇ مېنىڭ كوزۇمگە دورا قىلا-ماقچىمۇ بولغاندەك قىلاتتى. كورۇپ بىقىپ "پايدىسى يوقكەن" دىدى. مەن تاغامنىڭ ئوغلى توغرىسىدا جىم قالالمىدىم، بولغان ۋەقەنى تەپسىلى سوزلىدىم. تاغام خۇرسەن بولۇپ:

"بىللە بارىمىز، ماڭا كورسەت!" ــ دىدى. قەيەردىلىگىنى بىلەلمەسلىگىمنى، شۇ ۋەقەدىن كېيىن بىر نەچچە قېتىم ئىزلەپ بېرىپ تاپالمىغانلىغىمنى ئېيتتىم. كېيىن تاغام بىلەن گورىستانلىققا باردۇق. ئوڭ ۋە سولغا قارىدىم، ئېنىقلىدىم. شۇنچە ئىزلىگەندە تېپىلمىغان بۇ جاينىڭ ئاسانلا تېپىلغىنىغا خۇرسەن بولدۇق. تاغاممۇ سۇيۇندى. تاغام بىلەن قەۋرىگە كىرىپ توپىنى تارتىشتۇق. تومۇر قاپقاقنى كوتەردۇق. بىللە پەسكە چۇشتۇق. شوتىدىن ئەللىك بالداق بېسىپ يېتەي دىگەندە قويۇق تۇتۇنگە كومۇلدۇق. كوزلە-رىمىز ئاجىزلاشتى. تىمىسقىلاپ بىر بىردىن يول باستۇق. ھەر خىل دان ۋە ئوزۇق-تۇلۇكلەر قاپلار بىلەن يولەپ قويۇلغان بىر ئويگە يەتتۇق. ئوينىڭ ئوتتۇرىسىغا تەخت قويۇلغان بولۇپ، ئۇنىڭغا پەردە تارتىلغان. تاغام توختىدى. ئوغلى بىلەن بىللە چۇشكەن ئايالنى كوردى. ئۇلار بىللە ياتاتتى. ھەر ئىككىسىمۇ خۇمداندا! ئاتايىن كويدۇرۇلگەن كومۇردەك قاپقارا شاخارغا ئايلانغان. بۇنى كورۇپ تاغام ئوغلىنىڭ بېشىغا تەپتى. غەزەپ بىلەن:

"ساڭا جازا مۇشۇ!" ــ دىدى.

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى، شەھرىزاد ھېكايىسىنى توختاتتى.

ئون ئىككىنچى كېچە

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ سوز باشلاپتۇ شەھرىزاد، — قەلەندەر ھېكايىسىنى داۋام قىپتۇ. ئاياللار، خەلىپە، جەپەر ۋە باشقىلار ئاڭلاپتۇ.

"تاغام ئوغلىنى تەپتى، مەن ھەيران بولدۇم. كويۇپ ياندىم، شۇنداق يىگىت ۋە شۇنداق چوكاننى بۇ ھالدا كورۇپ كويمەي بولامدۇ؟" تاغامغا مەن: "بۇ ئازاپ يەتمەمدۇ، سىز ئۇنىڭ ئۈستىگە چىقىپ تېپىۋاتىسىزغۇ؟ — دېدىم.

"ئەي ئاكامنىڭ ئوغلى، — دېدى ئۇ ماڭا، — ئوغلۇم ناھايىتى ياش چېغىدىن تارتىپلا ئوز سىڭلىسىنى سۆيەتتى، مەن ئۇنى بۇ يولدىن قايتۇرۇپ بىر-بىرىدىن يىراقتا ساقلىدىم. ئوزەمچە ھىلى بۇلار كىچىك دەيتتىم. چوڭ بولۇپ بىر-بىرى بىلەن قوشۇلۇپتۇ دەپ ئاڭلىدىم، لېكىن ئىشەنمىدىم. قاتتىق ئاگاھلاندۇردۇم: "ھازىرغىچە ۋە بۇنىڭدىن كېيىنمۇ ھېچكىم قىلمايدىغان جىنايەتتىن ساقلان! بولمىسا ئولگىچە ئەل-يۇرت ئارىسىدا ھەتتا باشقا ئەللەر ئارىسىدا نەپرەتتىن قۇتۇلالمايمىز. ھەممە بىزگە لەنەت ئوقۇيدۇ. ئەگەر يەنە شۇنداق يامان ئىش يۈز بەرسە، ئېغىر ئازاپ بىلەن قىيناپ ئولتۇرىمەن!" — دېدىم. ئېپلاس سىڭلىسىمۇ ئاكىسىنى بەك سۆيەتتى. بىر بىرى بىلەن كورۇشەلمەي، ئوغلۇم يەر ئاستىدىن ئوزىگە جاي راسلاپتۇ. ئوزەڭ كورگەندەك بۇ يەرگە ئوزۇق-تۈلۈك توپلاپتۇ. شىكارغا كەتكەن ۋاقتىمدىن پايدىلىنىپ بۇ يەرگە كېلىشىپتۇ. جازاسىنى تارتىشىپتۇ! — دەپ ئوزىنى توختىتالماي يىغلاپ تاشلىدى، مەنمۇ يىغلىدىم. بىردىن تاغام:

— ئەمدى سەن، ئۇنىڭ ئورنىغا ماڭا ئوغۇل بول!“ دىدى.
مەن خېلى ۋاقىتقىچە دۇنيادىكى شادىسلەر توغرىسىدا پىكىرگە چۆمدۇم. ئاتامنىڭ ئۆز ۋەزىرى تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلىشى، ئۇنىڭ ئورنىغا ۋەزىرنىڭ شاھ بولۇشى، كوزۇمنىڭ ئويۇلىشى، تاغامنىڭ ئوغلىنىڭ غەلىتە ۋەقەسى — ھەممىسى بىر-بىرىدىن كېيىن يەنە بىرى كوز ئالدىمدىن ئۆتتى، يىغلىدىم. كېيىن بىز يۇقۇرىغا چىقتۇق. قاپقاقنى ئۆز ئورنىغا قويدۇق، توپا تارتتۇق، قەۋرىنى ئالدىنقى ھالىغا كەلتۈرۈپ سۇۋاپ جايىمىزغا قايتتۇق. تېخى ئولتۇرغىنىمىز يوق ئىدى. ناغرا كاناي، سۇناي، داپ-دۇمباق ئاۋازلىرى ئاڭ-لىنىپ ھەممە ياقنى چاڭ-توزاڭ باستى، باتۇرلارنىڭ ۋاقىراپ-جاقىراشلىرى، توپ-توپ ئاتلارنىڭ ئارقىمۇ-ئارقا كىشنەشلىرى، ئادەملەرنىڭ قىيا-چىيالىرى، ناھايىتى يېقىندىن ئىشىتىلەتتى. بىز ھەيران بولدۇق، شاھ ۋەقەنى سورىدى. ”بۇرادىرىڭىزنىڭ ۋە-زىرى، — دىيىشتى ئادەملەر، — ھىساپسىز ئەسكەرلەر بىلەن كېلىپ شەھەرگە ھۇجۇم قىلدى. ئادەملەر ئۇلارغا بەرداشلىق بېرەلمەي شەھەرنى ئۇلارغا تاپشۇردى“. ”ئەگەر قاچمىسام ئاتامنىڭ ئەس-كەرلىرى بېسىپ كىرىدۇ. مېنى تونۇيدۇ. ئەزالىرىمنى بىر بىر-دىن پارچىلاپ قاغا-قۇزغۇنغا تاشلاپ بېرىدۇ“، دەيتتىم. ئاتام ۋەقەسىنى. ئاتامنىڭ خاتىرىسىنى ئويلىدىم. نىمە قىلىشىمنى بىلمەيتتىم. كىيىمىمنى ئۆزگەرتىپ، ساقىلىمنى چۈشۈردۈم، شەھەردىن چەتكە چىقتىم ۋە قاچتىم. بۇ ۋەقەنى خەلىپە ھارۇن رەشىدكە يەتكۈزۈش مەقسىدىدە، بۇ شەھەرگە كەلدىم. كەچ كىرىپ قالغان ئىدى. نەگە بېرىشىمنى بىلمەي ھەيران بولۇپ تۇرغان ئىدىم. بۇ قەلەندەر يېتىپ كەلدى. ئۇنىڭغا سالام بېرىپ:

"بارىدىغان جايىم يوق مۇساپىرمەن"— دېگەن ئىدىم، ئۇ ماڭا: "مەنمۇ سىزگە ئوخشاش غېرىپمەن"— دېدى. شۇ ئارىدا ئۈچىنچى ھەمراھىمىز يېتىپ كەلدى، ئۇمۇ بىزگە سالام بەردى، مۇساپىر ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. بىزمۇ ئۇنىڭغا ئۆزىمىزنى تونۇشتۇردۇق. ئۈچ غېرىپ يولغا چۈشتۇق. قاراڭغۇ چۈشتى. يۈرۈش مۇمكىن بولماي قالدى. نېسىۋىمىز سىلەرگە ئېلىپ كەلدى. مانا بۇ مېنىڭ ساقىلىمنىڭ چۈشۈرۈلۈشى بىلەن كۆزۈمنىڭ كور بولۇش ۋەقەسى".

"بېشىڭنى ئېلىپ بۇ يەردىن كەت!"— دەپتۇ ئۇنىڭغا ئايال. "باشقا بۇرادەرلىرىمنىڭ ۋەقەلىرىنى ئاڭلىماي تۇرۇپ، بۇ يەردىن كەتمەيمەن" دەپتۇ ئۇ. قەلەندەرلەرنىڭ ھەممىسى بۇ ھېكايىگە ئەجەپلىنىپتۇ. "بۇنداق ۋەقەنى ئەمدى ئاڭلاۋاتىمەن"— دەپتۇ خەلىپە جەپەرگە. ئىككىنچى قەلەندەر قوزغىلىپ، يەرنى سۆيۈپ ھېكايىسىنى باشلاپتۇ.

ئىككىنچى قەلەندەرنىڭ ھېكايىسى

"مەن شاھ ئوغلى، شاھزادە ئىدىم. قۇرئاننى يەتتە خىل قىرائەت بىلەن ئوقۇيتتىم. ئەڭ چوڭ ئالىملارغىمۇ دەرس بېرەتتىم. ئىلمى نۇجۇمدا، تىببى ئىلمىدا، ئەدەبىياتتا ۋە باشقا بىلىملەردە زامانىمىزنىڭ ئالدىنقى قاتارىدا تۇراتتىم. ئۇز ۋاقتىدا مېنىڭ ئالدىمغا ئۆتىدىغان كىشى يوق ئىدى. شوھرىتىم ھەم تەرىپىم باشقا مەملىكەتلەرگىمۇ يېيىلدى. دۇنيا پادىشالىرىنىڭ قۇلىغىغا يەتتى. ھىندى پادىشاسى كۆپ ھەدىيە تارتۇقلار بىلەن خەت يوللاپ ئاتامدىن مېنى ئەۋەتىپ بېرىشىنى سورىدى. ئاتام ئالتە كېمە ھازىرلاپ مېنى ئەۋەتتى. راسا بىر ئاي دەريا كەزدۇق. دەريا قىرغىقىغا يەتكەندە، كېمىدىكى ئات ۋە تۆگىلەرنى چۈشۈردۇق.

ئۇن توگىنى تەييارلاپ ئېلىپ كېلىنگەن تارتۇقلارنى ئۇنىڭغا يۈك-
لىدۇق. بىر ئازغىنە يۈرگەن ئىدۇق، يەردىن چاڭ-توزاڭ كوتە-
رىلدى. ھەممە ياقنى بوغۇناق باستى. كۈندۈز سائەت بىرلەر ۋاقتى
ئىدى. قارىساق ئەللىكچە ئاتلىق كەپتۇ. ئۇلار تومۇر ساۋۇت كىيىش-
كەن، خۇددى ئارىسلاندەك ۋەھىمىلىك ئىدى. ئۇلار يول توسقۇ-
چى قاراقچىلار ئىكەن. بىزنىڭ ئاز ئىكەنلىگىمىزنى ۋە قىممەتلىك
ماللىرىمىزنى كورۇپ بىز تەرەپكە ئات سالدۇرۇپ كەلدى. بىر
ئىشارەت بىلەن ھىندى شاھى يېنىغا كېتىۋاتقىنىمىزنى، بىز مىھمان
ئىكەنلىگىمىزنى ئېيتىپ، ئازار بەرمەسلىكنى سورىدۇق.

"بىز ھىندى شاھىغىمۇ قارىمايمىز. ئۇنىڭ تەۋەسىگىمۇ كىرمەي-
مىز!" — دەپ ئۇلار ھۇجۇمغا ئوتتى. قۇللارنىڭ بىر قىسمى جەڭدە
ئولدى، بىر قىسمى قاچتى. مەنىمۇ قاتتىق ياريدار بولۇپ كېيىن
قاچتىم. ئاران قۇرۇق گەۋدەمنىلا قۇتقازدىم، پۇل ۋە باشقا بار-
يوقۇمنى قاراقچىلار تارتىپ ئالدى. نەگە بېرىشىمنى بىلمەيتتىم،
ئەزىز ئىدىم، خار بولدۇم. بېشىم قايغان، ئايىغىم تايغان تەرەپكە
يول سالدىم. بىر تاغ چوققىسىغا چىقتىم، تاڭ ئاتقىچە شۇ يەردىكى
غاردا ياتتىم. تاڭ ئاتقاندىن كېيىن يەنە يولغا چۈشتۇم. ئومرا
دىگەن ئاۋات شەھەرگە يەتتىم. ئۇ يەردە قىش كېتىپ باھار كەلگەن
ھەممە تەرەپ كوپ-كوك مايسىلار، چېچەكلەر بىلەن بېزەلگەن
ئىدى؛ ئېرىقلاردا سۇلارنىڭ شىرىلداپ ئېقىشلىرى، توپ-توپ
قۇشلارنىڭ يېقىملىق سايراشلىرى كوڭۇللەرگە ئاللىقانداق شاتلىق
بېغىشلايتتى. شۇنداق يەرگە يەتكىنىمگە سۆيۈندۇم. تەشۋىش تارت-
قىنىم، چارچىغىنىمدىن رەڭگىم سارغايغان ئىدى. قەيەرگە باش
سىغدۇرۇشنىمۇ بىلمەيتتىم. دوخمۇشتىكى تىككۈچىلىك دۇكىنىغا

كوزۇم چۈشتى. ئۇنىڭغا يېقىنلاپ باردىم. تاشقىرىدىن نەزەر سالسام مۇشۇك چىراي، ساقاللىق، قاتمال بىر ئادەم تېرە كەمزۇلغا جىيەك تۇتتۇۋاتقان ئىكەن. ئېچكىرى كىرىپ سالام بەردىم. قول ئېلىشىپ كورۇشكەندىن كېيىن: "خوش كەپسىز"، — دەپ ئورۇن كورسەتتى. ئولتۇرۇپ دۇئا قىلدىم. قايسى تەرەپتىن نىمە سەۋەپ-لەر بىلەن كېلىۋاتقانلىغىمنى سورىدى. ۋەقەنى باشتىن - ئاياق سوزلىدىم. ماشىنىچى ماڭا ئېچىنىپ:

"بۇ ۋەقەلەرنى ھەرگىزمۇ ھېچكىمگە بىلدۇرمە، — دىدى، — بولمىسا شەھەر شاھى تەرىپىدىن جازالىنىشىڭ مۇمكىن. چۈنكى ئۇ سېنىڭ ئاتاڭنىڭ ئەشەددى دۇشمىنى. ھەر نەرسە قىلىشتىن قايتماي-دىغان كىشى".

مەن ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلاۋاتقان ئىدىم، داستىخان سېلىندى. چاي، نان ئېلىپ كىرىلدى، بىللە چاي ئىچىشتۇق. كەچكىچە سوزلىشىپ چىقتۇق. كەچقۇرۇن دۇكانىنىڭ يېنىدىكى بىر جايغا ئېلىپ باردى. كورپە - ياستۇق ئېلىپ كېلىپ ماڭا جاي راسلىدى. ئۈچ كۈن ئۇ يەردە تۇردۇم، كېيىن مەندىن:

"بىرەر ھونىرىڭ بارمۇ؟"— دەپ سورىدى. "يەتتۋاچىلىقتا، كىتاپ كوچۇرۇشكە، چىرايلىق ھوسنىخەتكە، ھېساپ ۋە ماتىماتىكىغا ماھىرمەن"، — دىدىم.

"بۇ بىلىمگە بىزنىڭ يېرىمىزدە تەلەپ يوق. بۇ شەھەردە بىلىملىكلەر ئەمەس، ئوقۇش - يېزىشنى بىلگۈچى كىشىنىڭ ئوزىمۇ يوق. بۇ شەھەردىكىلەر پەقەت مالنىلا بىلىدۇ،" دىدى.

"شۇ ئېيتقانلىرىمدىن باشقا ھېچ نەرسىنى بىلمەيمەن،" دىدىم.

"بولمىسا بېلىگىنى مەھكەم باغلا! قولۇڭغا پالتا بىلەن ئوغاق،

ئاغامچا ئال! ئاۋۇ جاڭگالدىن تىكەن ۋە باشقا ئوتۇنلارنى چاپ. شۇنىڭ بىلەن تىرىكچىلىك قىل! لېكىن سىرىڭنى ھېچكىمگە ئېيتما، ئۆلتۈرۈۋېتىدۇ“ دەپ تەكىتلىدى. ئۇزى مېنىڭ بىلەن ئاغامچا كوتىرىپ كېلىپ ئوتۇنچىلارغا قوشۇپ قويدى. ئۇلارنىڭ ماڭا ياردەم قىلىشلىرىنى ئوتۇنۇپ سورىدى. مەن ئۇلار بىلەن ئوتۇن ئېلىپ كېلىشكە باردىم. كەچكىچە يانتاق چاپتىم. بىر باغ ئوتۇن قىلىپ بېشىمغا ئېلىپ كوتىرىپ بازارغا باردىم. يېرىم تەڭگىگە ساتتىم، پۇلنىڭ بىر قىسمىنى سەرپ قىلىپ، قالغىنىنى ساقلىدىم. راسا بىر يىل شۇ قېلىپتا كۈن كەچۇردۇم. بىر كۈنى ئادەتتىكىدەك ئوتۇن كولاشقا بارغان ئىدىم. يوغان بىر يىلتىزغا دۇچ كەلدىم، يىلتىز ناھايىتىمۇ چوڭقۇر ئىدى. خېلىلا چوڭقۇر كولاشقا توغرا كەلدى. بىردىنلا پالتىنىڭ بىسى بىر تومۇرگە بېرىپ تەككەندەك بولدى. يەنىمۇ چوڭقۇرراق قېزىپ توپىنى يۇقۇرىغا ئېتىۋاتاتتىم. ھىلىقى تومۇر يەر ئاستىغا ئورنىتىلغان بىر ئىشىكنىڭ ھالقىسى بولۇپ چىقتى. ئىشىكىنى ئاچتىم. قارىسام ئىشىك ئاستىغا شوتا قويۇلغان ئىكەن. شوتىدىن پەسكە چۇشتۇم. چوڭ بىر دەرۋازا بار ئىكەن. دەرۋازىدىن ئىچكىرى كىردىم. ھاي-ھاي، ئالاھىدە زىننەتلەنگەن بىر ساراي ئىكەن. ئۇ يەردە دىلدىكى ھەر قانداق قايغۇ-ئەلەمنى يىمىرگۇچى، ھەر قانداق سويىنىڭ ئەھدىسىنى بۇزغۇچى ئالىجاناپ بىر ئايال بار ئىكەن. ئۇنى كورۇپ شائىرنىڭ بۇ شېئىرىنى ئوقۇدۇم:

يەتتە بېھىش ھورلىرى تەڭ كېلەلمەس،
جەننەتمۇ كورمىگەن بۇنىڭدەك سەنەم.
يەر يۇزىدە يوقتۇر ئۇنىڭ تەڭدىشى،
ئاي ۋە كۈن نۇر ئالار يۈزىدىن ھەردەم.

"شۇنـداقـمۇ كوركەم ئايال دۇنـياغا يارىتىلـغان بارمۇ؟" دەپ ياقامنى تۇتتۇم. ئىككى ئىگىلىپ سالام بەردىم. ئايال ماڭا قارىدى:
"جىنمۇ سەن ئادەممۇ؟"ـــ دەپ سورىدى.
"ئادەم"، ـــ دىدىم.
"بۇ يەرگە قانداق كەلدىڭ؟ كىم ئېلىپ كىردى؟ يىگىرمە بەش يىلـدىن بېرى مەن شۇ يەردە ياشاپ، ئادەم دىدارى كورمـگەن ئىدىم"، ـــ دىدى. ئۇنىڭ ناھايىتىمۇ يېقىملىق سوزى مېنى پۈتۈنلەي ئوزىگە تارتتى.
"مېنى بۇ يەرگە بەخت يۇلتۇزى ئېلىپ كەلدى"، ـــ دىدىم.

سەن ئېلىپ كەلدىـڭ مېنى بولـدۇڭ ماڭا ئارامى جان،
قەسرى بولـسۇن بۇ قۇدۇق سەن بىلەن ياخـشى ماكان.

دەپ پۈتۈن ۋەقەنى باشتىن ـ ئاياق سوزلىدىم. ئۇ مېنىڭ تارتقان كۈلپەتلىرىمگە ئېچىنىپ يىغلىدى.
"مەنمۇ ئوز سەرگۈزەشتەمـنى سوزلەپ بېرەي، ـــ دەپ تۇۋەن‑دىكى ھىكـايىنى سوزلىدى، ـــ ئىبنۇس دىگەن ئارالنىڭ پادىشاسى ئابـنۇس دىگەنـنىڭ قىزىـمەن. دادام مېـنى تاغامـنىڭ ئوغـلىغا بەرمەكچى بولدى. نىكا كېچىسى ئىبلىس خۇلاسـنىڭ نەۋرىـسى جىرجىس ئېـنى راۋىمۇس دىگەن دىۋە مېـنى ئېلىپ قېچىپ، بۇ يەرگە كەلتۈردى. كىيىم ـ كېچەك، زىبۇ ـ زىننەت، يىمەك ـ ئىچمەك ۋە باشقا كېرەكلىك نەرسـلەرنى مۇشۇ يەرگە ھازىر قىلدى. ھەر ئون كۈندە بىر كېـلىدۇ. بىركېـچە قونۇپ ئوز يېـرىگە قايـتىپ كېتىدۇ. كېچىدىمۇ ـ كۈندۈزدىمۇ، بىرەر زورۇرىيەت يۈز بەرسە ئەنە ئاۋۇ تامغا يېزىلغان ئىككى قۇر ئۈستىدىكى توپچىغا قولۇمنى باسسام، قولۇمـنى ئېـلىپ بولغـىچە دىـۋە ھازىـر بولـىدۇ. بۈگۈن ئۇنىڭ

كەتكىنىگە توت كۈن بولدى. ئۇ يەنە ئالتە كۈندىن كېيىن كېلىدۇ. مېنىڭ ئالدىمدا بەش كۈن تۇرالامسەن؟ كېلىشىدىن بىر كۈن بۇرۇن كەتسەڭ بولامدۇ؟"

سۆيۈنگىنىمدىن: "ياخشى!" — دېدىم، ئۇمۇ خۇرسەن بولدى. ئورنىدىن تۇردى، قولۇمدىن تۇتۇپ گۈمبەزلىك ئۆيگە ئېلىپ كىردى. قارىسام ناھايىتىمۇ كېلىشكەن بىر ھامام ئىكەن. مەن يېشىنىپ تەرلەش ئۆيىگە كىردىم. بىر ئاز ئولتۇردۇم. ئۇمۇ ئولتۇر-دى، يۇيۇندۇق، ھامامدىن چىقتۇق. ئايال بىر ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ مېنىمۇ ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى. شىرىن سۇ بىلەن تاماق ئېلىپ كەلدى. تاماق يەپ سوزلىشىپ ئولتۇردۇق. ئۇ ماڭا:

"ھارغانسەن، ئۇخلاپ دەم ئال!" — دېدى، ياتتىم. پۈتۈن ئەن-سىرەشلىرىمنى ئۇنتۇدۇم. مىننەتدارلىق بىلدۈرۈپ ئۇخلىدىم. ئويغان-سام ئايال ئاياق تەرىپىمدە پۈتۈمنى ئۇۋۇلاپ ئولتۇرغان ئىكەن.

"يەر ئاستىدا يىگىرمە بەش يىلدىن بېرى ياشاپ كەلدىم. ناھايە-تىمۇ قىسىلغان ئىدىم. سوزلىشىشكە ئادەم تېپىلمايتتى. سېنىڭ كەل-گىنىڭ ئاجايىپ ياخشى بولدى"، — دەپ توۋەندىكى شېئىرنى ئوقۇدى.

سەن قەدەم تەشرىپ قىلىپسەن كۆتمىگىم لازىم بولۇر،
يولۇڭغا بۇ كوز گەۋھىرىم پايەئەندازىم بولۇر.
مالۇ-دۇنيا توھپە قىلماققا يەتمەس قۇدرىتىم،
جاننى تۇتسام قوبۇل ئەتسەڭ بۇ ساڭا تازىم بولۇر.

بۇ شېئىرنى ئاڭلاپ ھېساپسىز خوش بولدۇم. ئۇنىڭ مۇھەببىتى دىلىمغا قاتتىق ئورنىدى. كېچىنى ئومرۇمدە كورمىگەن خوشال-خوراملىق ئىچىدە ئوتكەزدىم. ھەر ئىككىمىز خوشال سوھبەتلەشتۇق.

"سېنى دىۋىنىڭ مۇدھىش تىرنىغى. قاراڭغۇ زىنداندىن قۇتۇل-

دۈرۈپ يورۇقلۇققا ئېلىپ چىقمىغىچە قويمايمەن!“ — دېدىم.

”ئالدىرىما تىنچلان! — دېدى ئايال كۈلۈپ، — ئون كۈننىڭ بىرىدە بۇ يەردە دىۋە بىلەن بولىمەن. قالغان توققۇز كۈننى سەن بىلەن بىللە ئۆتكۈزسەم بولمامدىمۇ؟“ مەن ئۇنى قۇتۇلدۇرۇشقا بېلىمنى باغلىدىم. ”گويا شۇ سائەتتە توپچىنى بېسىپ بۇزسام، دىۋە كەلسە ئۇنىڭ بىلەن چېلىشىپ، دىۋىنى ئۆلتۈرسەم“ دەيتتىم. ئايال بۇ شېئىرنى ئوقۇدى:

خىيال ئارقىسىغا كىرىپ سەن ئىشىنى خام قىلما!
بىلىپ ئىشلە، ئىلىندۇرمە مېنى تور-تۇزاقلارغا.
پىراق ئېتىغا مىنىپ سەيلى قىلىشنى ھەۋەس قىلما!
ئېلىپ كېتەر سېنى ئۇ كۆپ يىراق-يىراقلارغا.
كۆپ ئالدىرىما، يەتسەن، تېز يېتىشكە ئىنتىلمە!
سېنى دۇچار قىلۇر خاملىق ئېغىر پىراقلارغا!

ئەسىرلىك بۇ شېئىرمۇ پىكرىمدىن ياندۇرالمىدى. توپچىنى بۇزدۇم. قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى، شەھرىزاد ھېكايىسىنى توختاتتى.

ئون ئۈچىنچى كېچە

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپتۇ شەھرىزاد، — قەلەندەر سۆزىنى داۋام قىلىپ مۇنداق دەپتۇ: توپچىدىن قولۇمنى ئالماي تۇرۇپ بىر-دىن ھەممە ياقنى قاراڭغۇلۇق باستى. يەر سىل-كىندى. چاڭ-توزاڭ كۆتۈرۈلدى. مېنى قورقۇنچ باستى. ئايال ماڭا:

”مەن ساڭا شۇنچە ئېيتتىم. قولاق سالمى-دىڭ. مانا ئەمدى دىۋىمۇ يېتىپ كەلدى.

ئۆزەڭنى قۇتقاز. كەلگەن يولۇڭغا كەت!" — دېدى. قورققىنىمدىن نېمە قىلىشنى بىلمەي قالدىم. پالتىنىمۇ ئالالماي ئارقامغا قاراپ قاچتىم. شوتىنىڭ ئىككىنچى بالدىقىغا پۇتۇمنى قويغىنىمنى بىلمەن، يەر يېرىلغاندەك بولدى. ئۇنىڭ ئاستىدىن ناھايىتى دەھشەتلىك دىۋە چىقىپ كەلدى. دىۋە ئايالغا قاراپ:

"نېمە نۈچۈن شۇنچىلىك ئالدىراش ۋە شۇنچىلىك قاتتىق خەۋەر قىلدىڭ؟" — دېدى.

"ھېچ نەرسە بولغىنى يوق. پەقەت يۈرۈگۈم سىقىلدى. كۆڭۈل كۆتىرىش ئۈچۈن بىر ئاز مەي ئىچتىم. ھاجەتكە بېرىش ئۈچۈن ئورنۇمدىن تۇرغان ئىدىم. بېشىم ئايلىنىپ كېلىپ يىقىلدىم. بېشىم توپچىغا تېگىپ كەتتى"، — دېدى ئايال.

"ئالدىرىما. بۇزۇق ئىپلاس"، — دېدى. دىۋە ۋاقىراپ. ئوڭ ۋە سولغا قارىغان ئىدى. كۆزى ئاغامچا بىلەن پالتىغا چۈشۈپ قالدى. "بۇ نەرسىلەر، شۈبھىسىزكى، بۇ يەرگە ئادەم كەلگەنلىكىدىن دېرەك بېرىدۇ. كىم كەلدى؟ ئېيت!".

"مەن بۇنى ھازىرغىنا كۆرۈۋاتىمەن. بەلكى بۇ نەرسىلەر ئۆزەڭگە ئىلىنىشىپ كەلگەندۇ"، — دېدى ئايال.

"ئۇنداق قۇرۇق گېپىڭنى قوي! بۇ سۆزلەر بىلەن مېنى ئالدىيالمايسەن. راستىڭنى ئېيت"، — دېدى دىۋە. كېيىن غەزەپ بىلەن ئايالنىڭ بويىنىغا سىرتماق سېلىپ تولغاپ سىقىشقا باشلىدى. ئايالنىڭ ئەلەملىك يىغىسىنى ئاڭلاش ماڭا ناھايىتى ئېغىر كەلدى. تاقەت قىلالمىدىم، تىترىگىمنى باسالماي يۇقۇرى كۆتۈرۈلدۈم. ئىشىكنى ئاۋالقىدەك قىلىپ بېكىتتىم، توپىسىنى دوۋىلىدىم. قىلغان ئەقىلسىزلىگىمگە ئۆزەمدىن ئۆزەم كايىدىم. بىچارە ئايالنىڭ ھوسنى-

جامالى، دىۋە مەلئۇنىڭ ئۇنىڭغا قانداق ئازاپ بىلەن ھاقارەت قىلىۋاتقانلىقى بىردەم ـ بىردەم كوز ئالدىمغا كېلەتتى. "يىگىرمە بەش يىلدىن بېرى ئۇنىڭ بىلەن ياشىغان بولسىمۇ ئايال ئازاپلانمىغان ئىدى. ئەمدىچۇ؟ مەن ئەقىلسىزنىڭ كاساپىتىدىن ئازاپلىنىۋاتىدۇ،" دەپ كويۇنەتتىم. ئېسىمگە بۇ شېئىر كەلدى:

پەلەك يەتكۈزسە جاپا ساڭا تارتمىغىن تەشۋىش،
بولۇرسەن ئەتىسى شات، پەلەكنىڭ ئىشى شۇمىش.

ماشىنىچى ئاغىنەم تەرىپىگە قاراپ ماڭدىم. مېنى كۇتۇپ تۇرغان ئىكەن. كورۇش بىلەنلا ئۇچاققا ئوت قالىدى.

"كېچىدىن بېرى سەندىن ئەنسىرىگەن ئىدىم. كوڭلۇم تىنىم تاپمىغان، ـــ دېدى ماشىنىچى، ـــ ۋەھشى ھايۋانلاردىن ياكى باشقا بىرەر نەرسىدىن زىيان يەتتىمىكىن، دەپ ئەنسىرىگەن ئىدىم."

كېيىن ئۇ، قوزۇققا ئىلىغلىق ئالابالداق تونىنى ئېلىپ ياقىسىنىڭ ئورۇمىنى تىكىشكە باشلىدى. ئۇنىڭ غەمخورلىقى ئۇچۇن مىننەتدارلىق بىلدۇرۇپ ئوز ھوجرامغا كىردىم: بېشىمدىن ئوتكەن ۋەقەلەرنى ئويلىغىلى تۇردۇم، توپچىنى بېسىپ قىلغان ئەقىلسىزلىكىمگە پۇشايمان قىلدىم. ماشىنىچى بۇرادىرىم كىرىپ كەلدى.

"دۇكانغا سېنى ئەجەملىكلەردىن بىرى سوراپ كەلدى، ـــ دېدى، ـــ ئۇنىڭ قولىدا سېنىڭ ئاغامچاڭ بار. كورۇنۇشىدىن ئۇ كىشى ئەتىگەندە نامازغا كېتىۋېتىپ ئاغامچا، پالتاڭنى يولدىن تېپىپ ئالغان ئوخشايدۇ. ئادەملەردىن سورىغاندا، ئۇلار سېنىڭ تۇرغان يېرىڭنى كورسىتىپ بېرىپتۇ. ھازىر ئۇ ئادەم دۇكاندا، بېرىپ نەرسىلىرىڭنى قولۇڭغا ئال! رەھمەت ئېيت!"

بۇ سوزنى ئاڭلاپ ئاتىرىپ رەڭگىمدە قان قالمىدى. ئەھۋالىم ئۆزگىرىپ، يۈزۈمدە قورقۇش ئالامەتلىرى پەيدا بولدى. شۇ ئارىدا. بىلمىدىم، يەردىن ئۈندىمۇ ياكى ئاسماندىن چۈشتىمۇ، ئىش قىلىپ، قەيەردىندۇ، ھىلىقى كىشى كىرىپ كەلدى. قارىسام بۇ ھىلىقى دىۋە، ئايالغا دەھشەتلىك ئازاپ سالغان بولسىمۇ ئۈنىڭ-دىن ئېنىق بىرەر نەرسە چىقىرالماپتۇ. ئاغامچا بىلەن پالتىنى قولىغا ئېلىپ: "ئەگەر مەن ئېلىس نەسلىدىن جىرجىس بولىدىكەنمەن، بۇنىڭ ئىگىسىنى تاپمىغىچە قويمايمەن،" دەپ قەسەم ئىچكەن ئىكەن. توپ-توغرا ئادەملەرنىڭ يېنىغا كېلىپ يۇقۇرىدىكىدەك ئاغامچا بىلەن پالتىنى يولدىن تاپقانلىغىنى ئېيتىپ ئىگىسىنى سوراپتۇ. ئۇلار مېنى كورسىتىشكەن ئىكەن. ھوجرامغا كىرىپتۇ. بىردىن مېنى كوتۇرۇپ ئۇچتى، يۇقۇرى ئورلىدى. كېيىن پەسكە شۇڭغۇپ يەرگە چۈشتى. مەن ئوزەمنى يوقىتىپ قويىۋاتقان ئىدىم. مېنى ئايال ئولتۇرغان ئويگە ئېلىپ كىردى. بىچارە ئايالنىڭ پۈتۈن ئەزايى-بەدىنى قانغا بويالغان ئىدى. كوزلىرىم ياشقا لىق تولدى. ئايالنى سورەپ يېنىمغا ئېلىپ كەلدى.

"ئەي خوتۇن، مانا سېنىڭ ئاشىغىڭ!" — دىدى دىۋە ۋاقىراپ. ئايال ماڭا قارىدى. "مەن بۇنى تونۇمايمەن. بۇنى پەقەت ھازىر كورۇۋاتىمەن!" دىدى ئايال. "بولمىسا، — دىدى دىۋە قىلىچنى يالىڭاچلاپ، — ئۇنىڭ بېشىنى ئال".

ئايال قىلىچنى ئېلىپ ماڭا يېقىن كەلدى. قېشىم بىلەن ئۇنىڭغا ئىشارەت قىلدىم. كوز ياشلىرىم مولدۇرلەپ ئاقتى. ماڭىمۇ ئىشارەت بىلەن: "بۇ ئازاپلار سېنىڭ دەستىڭدىن بولۇۋاتىدۇ" دىگەننى ئۇقتۇردى. مەن "كېچىرىڭ!" دىدىم. قەلىپ تىلى بىلەن مۇنۇ

شېرنى ئوقۇدۇم:

كوڭۈل سرىغا گاھى تىلىم تەرجىمانلىق قىلۇر.
سرىمنى پاش قىلىپ، ئەل ئارا يامانلىق قىلۇر.
دۆچ كەلسەم ئەگەر دىلبىرىمگە مەن ھەيران،
مېنى ھىمايە قىلىپ شۇندا بىلىمدانلىق قىلۇر.
كېلۇر رەھمى ماڭا، ھىجرى ئورتىسە تۇندە،
ئاستا ـ ئاستا گەپ قىلىپ گاھى شىرىن زەبانلىق قىلۇر.

"مەن ئومىرۇمدە كورمىگەن بىر گۇناسىز كىشىنىڭ كاللىسىنى قانداق قىلىپ ئالىمەن، ئۇنىڭ قېنىغا قانداق زامىن بولۇمەن"، ــ دىدى ـ دە، ئايال قىلىچىنى ئىرغىتىپ تاشلىدى. دىۋە:

"سۆيگۈنۈڭنى ئولتۇرۇش ئەلۋەتتە سەن ئۈچۈن ئېغىر،"ــ دىدى ۋە ماڭا تىكىلىپ: "بۇ خوتۇننى تونۇمسەن؟" دەپ سورىدى ئۇ سالماق ئاۋاز بىلەن.

"بۇ كىم ئوزى؟ مەن بىرىنچى قېتىم كورىۋاتىمەن"، ــ دىدىم مەن.

"ئەگەر تونۇشمىساڭ، بىرىنچى كورۇشۇڭ بولسا بۇ قىلىچنى ئال! خوتۇننىڭ كاللىسىنى تېنىدىن جۇدا قىل! شۇ چاغدىلا سوزوڭگە ئىشىنىمەن. شۇندىن كېيىنلا سېنى ئازاپتىن قۇتۇلدۇ-رىمەن!"ــ دىدى.

"ياخشى!"ــ دىدىم مەن ئەستايىدىللىق بىلەن، قىلىچنى قولۇمغا ئالدىم. خوتۇننىڭ يېنىغا كەلدىم. قىلىچنى كوتەردىم. خوتۇن ئىشارەت بىلەن ئوزىنىڭ گوناسىزلىغىنى بىلدۇردى. مەنمۇ جېنىمنى بىرىپ بولىسمۇ، ئۇنى ساقلاشقا تەييار ئىكەنلى-گىمنى ئىشارەت بىلەن ئۇقتۇردۇم. كوزلىرىمدىن تىنماي ياش

ئاقاتتى.

"ئەي زوراۋان باتۇر، — دېدىم مەن دىۋىگە، — ئۆزەڭ كۆرۈپ تۇرۇۋاتىسەن. ئۇ خوتۇننى مەن تونۇمىسام، بىر گۇناسىزغا قىلىچ چېپىشقا قانداق جۈرئەت قىلاي؟ ئۆلسەممۇ بۇ ئىشقا قول سوزمايمەن"، — دەپ قولۇمدىكى قىلىچنى مەنمۇ ئىرغىتىپ تاشلىدىم.

"ئاراڭلاردىكى مۇھەببەت بىر بىرىڭلارغا مەلۇم، قاغا قاغىنىڭ كۆزىنى چوقۇمايدۇ، ئەلۋەتتە. سىلەرنىڭ بىر بىرىڭلارغا ئازار بەرمەسلىكىڭلار تەبىئىي. مەن سىلەرگە شۇنداق بىر مۇكاپات بېرەيكى، ئۆمۈر بويى بۇ ھال ئېسىڭلاردا ساقلىنىپ قالسۇن!" دەپ قىلىچنى قولىغا ئالدى. خوتۇننىڭ بىر قولىنى كەستى؛ قايتا قىلىچ چېپىپ، ئىككىنچى قولىنىمۇ كەستى. شۇ يوسۇندا قىلىچ بىلەن ئوڭ ۋە سول ئايىغىنى كەستى. ئۈزۈلگەن ئەزالىرىنىڭ ھەممىسىگە يەنە بىر قېتىمدىن قىلىچ چاپتى. مەن كۆزۈمنى ئالالمايتتىم. خوتۇن خىرىدى: "كۆرۈۋاتامسەن؟" دەپ مەن بىلەن ۋىدالىشىپ تۇرغاندەك ماڭا قارايتتى. ئىبلىس ئوغلى جىرجىس بۇنى سېزىپ قالدى. "ھېلى كۆزۈڭ كۆرىدىكەن!" دەپ قىلىچ بىلەن ئايالىنىڭ بېشىنى ئۈزۈپ ماڭا بۇرۇلدى.

"بىزنىڭ شەرىئەتتە، — دېدى ئۇ — ئايال تالاغا قارىسا ئۇنى ئۆلتۈرۈش كېرەك. نىكا كېچىسى ئۇنى ئېلىپ قاچقىنىمدا، ئۇ، ئون ئىككى ياشلىق قىز ئىدى. مەندىن باشقىنى كۆرمىگەن، خوتۇننىڭ مانا شۇنداق خىيانىتىنى ئېنىقلاپ ئۇنى ئۆلتۈردۈم، ئەمما سېنىڭ ئىشىڭ باشقىچە. سېنى مېنى ئالدىدى، دەپ ئېيتالمايمەن. لېكىن سېنى زەرەرسىزمۇ قويمايمەن. پەقەت سەن

ئۇز خاھىشىڭنى ئېيت!"

مەن خۇرسەن بولۇپ كەچۇرۇم سورىدىم.

"ياق، ساڭا ئەلۋەتتە جادۇ قىلىش كېرەك، — دېدى ئۇ — لېكىن ئىت سۈرىتىدىمۇ؟ ئېشەك سۈرىتىدىمۇ؟ ياكى مايمۇن سۈرىتىدىمۇ؟ بۇنى ئۇزەڭ تاللايسەن. پۈتۈنلەي كەچۇرۇش ھېچ مۇمكىن ئەمەس."

ناھايىتى كوپ ئىلتىماس قىلدىم، ئۇ رەت قىلدى. شۇنىڭدىن كېيىن بىردىن مېنى كوتۇرۇپ ئۇچتى. شۇنداق يۇقۇرى كوتۇرۇلدىكى، يەر كوزۇمگە سۇنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى تۇخۇمدەك كورۇندى. مېنى بىر تاغ ئۇستىگە ئېلىپ چۇشتى. يەردىن بىر ئاز توپا ئېلىپ ئەپسۇن ئوقۇدى. يۇقۇرى ئاۋاز بىلەن: "بۇ سۇرەتتىن چىقىپ مايمۇن سۈرىتىگە كىر!" دەپ توپىنى ماڭا چاچتى. شۇ ۋاقتتىن باشلاپ يۇز ياشلىق مايمۇن سۈرىتىگە كىردىم. ئوزەمنىڭ خۇنۇك يۇزۇمنى كورۇپ: "ھوك - ھوك" يىغلىدىم. زامان كۇلپىتىگە چىداشقا مەجبۇر بولدۇم. چۇنكى ۋاقت دائىم بىر خىلدا تۇرماسلىغىنى بىلەتتىم. تاغدىن پەسكە چۇشتۇم. بىر ئاي چامىسىدا يۇرۇپ شور دەريا لېۋىگە يەتتىم. ئىگىز بىر دوڭگە چىقىپ ئولتۇردۇم، ئەتراپىنى كوزدىن كەچۇرۇشكە باشلىدىم، شۇ ۋاقتتا كوزۇم دەريا ئوتتۇرىسىدىكى بىر كېمىگە چۇشتى. كېمە قىرغاق تەرەپكە تېز سۇرئەت بىلەن كېلەتتى. مەن كېلىشىنى كۇتۇپ تۇردۇم. يېتىپ كېلىش بىلەن "لىك" قىلىپ كېمىگە چىقىپ جايلاشتىم. مېنىڭ چىققىنىمنى كورگەن بىر يولوچى: "ئاۋۇنى كوردۇڭلارمۇ؟ ھەيدەڭلەر ئۇ شۇم ئاياقنى!" — دەپ ۋاقىرىدى. "ئەجىلى يەتكەندۇ"، — دېدى دورغا. "مانا شۇ قىلىچ بىلەن ئولتۇرىمەن"، - دېدى ئۇچىنچىسى، مەن دورغايېنىغا بېرىپ

سۈركەلدىم. كۆزۈمدىن ياش تۆكۈلەتتى. ئۇنىڭ رەھمى كەلدى. سودىگەرلەرگە ماڭا ئازار بەرمەسلىكنى ئۇقتۇردى. كېيىنچى نىمە دېسە دەرھال ئورۇنلايتتىم. ئۇنىڭ ھەر قانداق خىزمىتىنى ئۆز ۋاقتىدا ئادا قىلدىم. ئۇنىڭغا ياردەملەشتىم، ماڭا دورغىنىڭ مۇھەببىتى تېخىمۇ ئاشتى. كېمە شامالدەك كېتىپ باراتتى. ئەللىك كۈندە بىر شەھەرگە يېتىپ كەلدۇق. شەھەر چوڭ، ئادەملىرى ھېساپسىز كۆپ ئىكەن. كېمە توختىغان ھامان بىر قانچە ھۆكۈمەت كىشىلىرى يۈگۈرۈپ كېلىپ سودىگەرلەرگە سالام بەردى. كېيىن:

— شاھ، سەپىرىڭلارنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك بولغانلىقىنى تەبرىكلەپ، بۇ گۈللۈك قەغەزلەرنى سىلەرگە ئەۋەتتى، ھەر كىمنىڭ ئۈستىگە خەت يېزىشىڭلارنى بۇيرۇدى، — دېدى. مەن تىك تۇرۇپ قەغەز ئېلىشقا ھەركەت قىلغان ئىدىم، ئۇلار قەغەزنى يىرتىپ قويىدۇ، دەپ مەندىن قورقۇپ ئېلىپ قېچىشتى ۋە مېنى ئەپتىمدىن يىرگىنىپ ھەيدىشەتتى.

ۋەقە بۇنداق ئىكەن. شاھنىڭ ئەڭ خۇشخەت ۋەزىرى ئۆلگەن ئىكەن. پادىشا شۇنداق بىر خۇشخەت كىشى تېپىپ ۋەزىر قىلماقچى بوپتۇ. مەن: "يىرتمايمەن، يازىمەن" دەپ ئىشارەت قىلدىم. "مەن بۇنداق زىرەك مايمۇننى ئەمدى كۆردۈم، — دېدى دورغا، — قەغەز بېرىڭلار، ئەگەر يازالىسا مەن ئوغۇل قىلاي. يازالماي كېرەكتىن چىقارسا جازالايلى!" ماڭا قەغەز بەردى. مەن خەتتى رۇقا، خەتتى رەيھانى، خەتتى سەلسى ۋە نەسخى①نىڭ ھەر تۈرىگە چىرايلىق قىلىپ بىر ئىككى پارچىدىن شېئىر يازدىم:

① رۇقى، رەيھانى، سەلسى، نەسخى — يازما خەتنىڭ چىرايلىق تۈرلىرىنىڭ ناملىرى.

ساخاۋەت ئەھلىنىڭ نامى داستانلاردا يېزىلغاندۇر.
پەزىلەت دۇرلىرى نەزم يىپلىرىغا تىزىلغاندۇر.
سېنىڭ لۇتپۇڭ بىلەن پەزلىتىڭنى قانداق جەم قىلىش مۇمكىن،
قۇياشتەك كەڭ جاھانغا پەزلۇ-ئېھسانىڭ يېيىلغاندۇر.

قەلەمكەشلەر ئەل خىزمىتىدىن مەنپەئەت كۆزلەر،
ھاۋا-ئىقلىم بىلەن سۇغا ئوخشاش، ئۇ دىگەن سۆزلەر.
يازار ھەر قۇرى دەريا، بولسا قالدۇرغاي ئەسەر دەريا،
ئۇنىڭ نامى كىتابەت كۆكىدە نۇر چاچقۇچى يۇلتۇزلەر.

سەن دائىم شات يۇرۇش مەقسىدىدە تۇت قەلىمىڭ،
كېرەكسىزدۇر بىز ئۇچۇن ھەسرەتۇ، قايغۇ-غېمىڭ.
سېنى شات قىلماسكەن تېچ قوي يازمىغىن ئەسلا.
ئۇچۇرۇر بەزمە شامىڭنى ئاھ سىلەن ئۇرغان دېمىڭ.

ئىززەت-ھۆرمەتلەر تىلەر بولساڭ، يامان يازما، ياخشى ياز،
تاما قىلما مۇرۇۋۋەتنىڭ سىياھىغا قولۇڭ سوزما!
نازۇ-نېمەت غەزنىسى سىيادانىڭ قانداق ساز؟
شۇنداق ئۇلۇغ داستىخانىنىڭ مەۋسىمىنى بوش قويما!

بۇ مىسرالار يېزىلغان قەغەزلەرنى تاپشۇرۇپ بەردىم، شاھقا ئېلىپ بېرىپتۇ. كورۇنۇشتىن شاھقا پەقەت مېنىڭلا خېتىم ياراپتۇ. "بىرىڭلار! — دەپتۇ شاھ خىزمەتكارلىرىغا، — مانا مۇشۇ خەتنىڭ يازغۇچىسىنى تېپىڭلار! كىيىم كىيدۇرۇڭلار، ھارۋىغا ئولتۇرغۇزۇپ ئېلىپ كېلىڭلار!"

بۇنى ئاڭلاپ خىزمەتچىلەر كۇلۇشۇپتۇ. "مەن بۇيرۇق قىلىۋاتىمەن، سىلەر كۇلۇۋاتىسىلەر!" — دەپتۇ شاھ غەزەپ بىلەن. "بىز

سەۋەپسىز كۈلمىدۇق، ئەي ھورمەتلىك شاھ“ــدېيىشىپتۇ خىزمەتچىلەر. ”قانداق سەۋەپ بار؟“ دەپتۇ شاھ غەزىۋىدىن چۇشۇپ. ”ئەي ئۇلۇغ شاھ، ــ دەپتۇ، ــ سىز دىگەن بۇ خەتنى يازغان ئادەم ئەمەس، كېمىدىكى بىر مايمۇن“، ”راستمۇ؟“ــ دەپتۇ شاھ خىزمەتچىلەرگە قاراپ، ”ھە... ئە“، ـ دېيىشىپتۇ ئۇلار. شاھ بۇ سوزگە ھەيران بوپتۇ، شاتلىنىپتۇ. ”ئۇنى كېمىچىدىن سېتىپ ئالىمەن!“ــ دەپتۇ شاھ. ئۇ، قىممەتباھا كىيىملەر بىلەن مەخسۇس ھارۋا ئەۋەتىپتۇ. مەن كېمىدە ئىدىم. كېمىچىدىن مېنى سوراپ ئېلىپ ئۇچامغا كىيىم كىيگۈزۈشتى. ھارۋىغا ئولتۇرغۇزدى، ھېچكىم مەندىن كوزىنى ئالالمايتتى. خالايىق ھەيران ئىدى. مېنى شاھ ھوزۇرىغا ئېلىپ كىردى. شاھ ئالدىغا كېلىپ ئۈچ قېتىم تىز چوكۈپ تازىم قىلدىم، شاھ ئولتۇرۇشقا بۇيرۇق قىلدى. مەن يۈكۈنۈپ ئولتۇردۇم، تۇرغانلارنىڭ ھەممىسى مۇئامىلەمگە قايىل بولدى. ھەممىدىن شاھ بەك ھەيران قالدى. شاھ ھەممىنى كېتىشكە بۇيرۇدى. سارايدا مەن، ئۇلۇغ شاھ، دىۋان بېگى ۋە بىر كىچىك قۇل قالدۇق. شاھ داستىخان سېلىشنى بۇيرۇدى. داستىخان سېلىندى، تاماق ئېلىپ كېلىندى. تۇرلۇك گوش ۋە ئۇنىڭدىن تەييارلانغان رەڭمۇـرەڭ ئاش ـ تاماق كوزنى قاماشتۇراتتى، شاھ تاماق يېيىشكە ئىشارەت قىلدى. ھورمىتىگە ئورنۇمدىن تۇرۇپ تازىم قىلدىم. بىللە غىزالاندۇق. داستىخان يىغىلغاندىن كېيىن، ئورنۇمدىن تۇرۇپ قولۇمنى يۇدۇم، دۇۋەت ـ قەلەم ئالدىم. دىۋان خېتى بىلەن ئىككى رۇبائى يازدىم:

قوي سۇتى دەرتكە داۋا،
ھەسەل ئەينى مۇددىئا.

سەن ئۇچۇن يارىتىلغان،
يېيىش سەن ئۇچۇن راۋا.

باق كوزلەر داستىخانىغا،
بۇ نېمەت سەن ئىنسانىغا.
پارچىلاپ يە، لوقمىلاپ يە،
دۇچار بولما، لوقمانىغا.

يەنە ئىككى رۇبائىي يازدىم:

سېرىق ياغ يە، خاھى ھەسەل،
بولمايىن دېسەڭ كېسەل.
يېگەنلەردە ئارمان يوق،
يېمىگەن زەر بۇل مەسەل.

ئەپسى تويسا كوز تويماس،
قولۇڭ ئىلىشنى قويماس.
ئەژدەرھا بولساڭمۇ سەن،
ئەپسىڭنى يېڭەلمىساڭ بولماس.

يازغان خېتىمنى شاھنىڭ ئالدىغا سۇندۇم. ئورنۇمدىن تۇرۇپ چەتكىرەك بېرىپ ئولتۇردۇم، يازغىنىمنى شاھ ئېلىپ ئوقۇپ ھەيران بولدى: "مايمۇندىمۇ شۇنچە سەنئەت بولامدۇ؟ بۇ خەت ھېچكىم يازالمايدىغان ئاجايىپ بىر خۇشخەتقۇ؟" — دېدى ئۇ.

شاھ بىر ۋاقىتتا مېنىڭ ئالدىمغا شاخمات تاختىسىنى قويدى: "شاخمات ئويناشنى بىلەمسەن؟" — دەپ سورىدى. مەن بېشىم بىلەن: "ھە... ئە" دېگەننى ئىشارە قىلدىم. ئورۇقلارنى تاختىغا تىزدۇق. ئىككى قېتىم ئوينىدىم. ھەر ئىككى قېتىمدا شاھنى مات

قىلـدىم. شاھ ھەيران بولۇپ:

"ئەگەر بۇ، ئادەم بولىدىغان بولسا زامانىمىزنىڭ ئىپتىخارى ۋە ئەڭ بىلىملىك كىشىلەردىن بىرى بولاتتى." ـــ دىدى ئۇ، ئۇز ـ ئۇزىگە، كېيىن: "قىزىم مەلىكىنى چاقىرىپ كېلىڭلار. بۇ ئاجايىپ مايمۇننىڭ ئالقىشقا ئەرزىگۇدەك سەنئەتلىرىنى كورسۇن"، ـــ دىدى شاھ دىۋان بېگىگە. دىۋان بېگى چىقىپ كەتتى، بىردەمدىن كېيىن قايتىپ كەلدى. ئۇنىڭ كەينىدىن شاھنىڭ قىزى مەلىكە كەلدى. مېنى كورۇپ مەلىكە بىردىنلا يۈزىنى ياپتى.

"ئەي ئاتا، يات ئەركىشى ئالدىغا مېنى قىچقىرىشقا قانداق قىلىپ رازى بولدىڭىز؟" ـــ دىدى.

"جېنىم قىزىم، ئالدىڭدا كىچىك قۇل، ئوزەڭنىڭ چورىسى، دىۋان بېگى ۋە مايمۇندىن باشقا ھېچكىم يوققۇ؟ كىمدىن يوشۇرۇـ نۇۋاتىسەن؟" ـــ دىدى شاھ.

"بۇ مايمۇن ـــ شاھنىڭ ئوغلى، ئۇنى ئىبلىس ئەۋلادى جىرجىس دىگەن دىۋە جادىگەرلىك بىلەن مايمۇن قىلغان. ئۇ دىۋە، شاھنىڭ قىزىنىمۇ ئولتۇرگەن. سەن مايمۇن دەپ ئولتۇرغان بۇ ئادەم زور ئالىم ۋە ئەقىللىق كىشى"، ـــ دىدى قىز. شاھ قىزىنىڭ سوزىگە ھەيران بولۇپ ماڭا قارىدى:

"بۇ گەپلەر راستمۇ؟" ـــ دەپ سورىدى مەندىن. بېشىم بىلەن "توغرا!" دەپ ئىشارەت قىلدىم، يىغلىدىم.

"سەن قانداق بىلىسەن؟" ـــ دەپ سورىدى شاھ قىزىدىن.

"ياشلىقىمدا مېنى تەربىيىلىگەن ئىنىكانام جادىگەر ئايال ئىدى، ـــ دىدى قىز، ـــ ماڭا ئۇ، ئوزىنىڭ جادى قىلىش ھۇنىرىنى ئۇگەتكەن. مەن ئۇگىنىپ ئالغان ئىدىم. بىر يۈز يەتمىش خىل

جادىگەرلىكنى بىلىمەن. كىچىك بىر ھەمەل سېھىر بىلەن پۈتۈن شەھەرنىڭ خىشلىرىنى كۆھقاپنىڭ ئارقىسىغا ئۇندۇرىمەن. شەھەر ئىچىنى تولۇپ-تاشقان دەريالارغا ئايلاندۇرالايمەن. شەھەر خەلقىنى بولسا، دەريادا ياشىغۇچى بېلىقلارنىڭ سۈرىتىگە كىرگۈزەلەيمەن".

"ئۇنداق بولسا — دېدى شاھ، — بۇ يىگىتنى قۇتقاز. مەن بۇ ئەقىللىق زېرەك يىگىتنى ئوزەمگە ۋەزىر قىلاي!"

"خوپ!" — دېدى مەلىكە، كېيىن قولىغا قاچا ئېلىپ بىر يۇملاق شەكىلدە خەت تارتتى، سىزىق سىزدى.

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى، شەھرىزاد ھېكايىسىنى توختاتتى.

ئون تۇتىنچى كېچە

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قىپتۇ شەھرىزاد ھېكايىسىنى.

قەلەندەر ھېكايىسىنى داۋام قىلدۇرۇپتۇ:

شاھنىڭ قىزى سىزىق سىزدى، ئىچىگە بىر نەرسە يازدى. كىشى چۈشەنمەيدىغان ئەپسۇنلارنى ئوقۇدى. بىر ئاردىن كېيىن ئوي قاراسلاشقا باشلىدى. بىردىن قورقۇنچلۇق، يۈزى سەت بىر دىۋە كىرىپ كەلدى. بىز خەۋپ ئاستىدا قالدۇق. مەلىكە ئۇنىڭغا:

"لائەھلان ۋە لاساقلان. يەنى ساڭا ماكانمۇ يوق، راھەتمۇ يوق!" — دېدى. دىۋە:

"ئەي خائىنە، سەن ئەھدىڭنى بۇزدۇڭ. بىر بىر بىرىمىزگە

زىيان-زەخمەت يەتكۈزمەيمىز دەپ ۋەدىلەشكەن ئەمەسمىدۇق"، — دەپ، دەرھال شىر سۈرىتىگە كىردى.

"ئەي مەلئۇن، — دېدى قىز، — سەندە ۋەدىگە ۋاپا قىلىش بارمۇ؟"

"قولۇڭدىن كەلگەننى قىل، بولمىسا!" — دېدى. دىۋە، ئاغزىنى ئېچىپ قىزغا ھۇجۇم قىلدى. قىز تىزلىك بىلەن چېچىدىن بىر نەچچە تالنى يۇلۇپ ئېلىپ، بىر نەرسىلەرنى دەپ شۇۋىرلاپ سىلكىگەن ئىدى، چاچ تاللىرى ئۆتكۈر قىلىچقا ئايلاندى. قىلىچ بىلەن شىرنى ئۇرۇپ ئىككى پارچە قىلدى. بىردىن شىرنىڭ بېشى چايانغا ئايلاندى، مەلىكە چوڭ ئىلانغا ئايلاندى. دىۋىگە ھۇجۇم قىلدى. چايان قارچۇغىغا ئايلاندى، ئىلان بۈركۈتكە ئايلاندى. خېلى ئۇرۇشتى. دىۋە قارا مۈشۈككە ئايلاندى، قىز بورە سۈرىتىگە كىردى. يەنە كوپ ئېلىشتى. مۈشۈك يېڭىلدى، دىۋە ئورگۇرۇپ بىر چوڭ قىزىل ئانارغا ئايلاندى، سارايدىكى كولگە بېرىپ چۈشتى. بورە ئانارنى ئېلىپ ئاتتى، ئانار يەرگە چۈشۈپ يېرىلدى، دانلىرى ھەرياققا چېچىلدى. يەر ئانار دانىسىغا تولدى. بورە خورازغا ئايلاندى، دانلاپ تېرىپ يېيىشكە باشلىدى. بىرەر تالمۇ ئانار دانىسى قالمىدى، خوراز ئاللا قانداق بىر نەرسە يېتىشمىگەندەك تىنچسىزلىنىپ تىپىرچىلايتتى، قانات قېقىپ قىچقىراتتى. بىزلەرگىمۇ ئاللا قانداق ئىشارەت قىلىپ ھەر تەرەپكە ئايلىناتتى. بىردىن كولنىڭ بۇرجىگىدە قالغان بىر ئانار دانىسىغا كوزى چۈشتى. ئۇنى ئېلىش ئۈچۈن سەكرەپ ئېتىلدى. ئانار دانىسى كولگە چۈشتى، بېلىققا ئايلىنىپ سۇ ئاستىغا بىكىندى. خوراز ناھايىتى چوڭ بېلىق سۈرىتىگە كىردى. ھېلىقى بېلىق كەينىدىن سۇغا

چۇشتى. ئانچە ئۇزۇن ۋاقت ئۆتمەي بىردىن قىقاس-سۈرەن
كۆتىرىلدى. بىر خەۋپكە چۈشتۇق. دىۋە شولە شەكلىدە پەيدا
بولدى. ئاغزىنى ئاچاتتى. ئۇنىڭ ئاغزىدىن، بۇرنىدىن، كۆزىدىن
تۇتۇن ئارىلاش ئوت چىقاتتى. كىيىن مەلىكە چىقتى، ئۇ خۇددى
يانار تاغدەك بىر پارچە چوغ ئىدى، دىۋە بىلەن ئېلىشىپ كەتتى،
بىر بىرىگە ئوت چېچىشتى، بىزگىمۇ ئوت چاچرىدى، مەلىكىدىن
چاچرىغان ئوت بىزگە زىيانسىز ئىدى. ئەمما دىۋىدىن چاچرىغان
ئوت زەرەر سالدى. بىر چوغ مېنىڭ سول كۆزۈمگە تېگىپ قارىغۇ
قىلدى. مەن يەنىلا مايمۇن سۈرىتىدە ئىدىم. بىر ئوت پارچىسى
شاھنىڭ يۈزىگە يېپىشىپ، يۈزىنىڭ تۆۋەنكى يېرىمىنى، تۆۋەنكى
چىشلىرىنى، ساقاللىرىنى كۆيدۈرۈپ كەتتى. چوڭ بىر ئوت
دىۋان بېگىنىڭ كۆكرىكىگە كېلىپ تەگدى، ئۇ، شۇ ھامان كۆيۈپ
ئۆلدى. بىزمۇ ھاياتتىن ئۈمىت ئۈزدۇق، بىردىن ئاللا قەيەردىن
"يەڭدى!" — دىگەن ئاۋاز ئاڭلاندى. قارىساق، مەلىكە دىۋىنى
كۆيدۈرگەن ئىكەن. دىۋە كۆز ئالدىمىزدا بىر سىقىم كۈلگە ئايلىنىپ
ياتاتتى. قىز بىزگە قاراپ: "بىر قاچىدا سۇ ئېلىپ كېلىڭلار!" —
دىدى. سۇ ئېلىپ كېلىندى. سۇغا قاراپ ئەپسۇن ئوقۇدى.
"قۇتقاز، ئاۋالقى ھالىغا كەلتۈر!" — دەپ سۇنى ماڭا چاچتى.
سەسكىنىپ كەتتىم. شۇ ھامان بۇرۇنقى ئەكسىمگە كەلدىم. لېكىن
سول كۆزۈم يوق ئىدى. قىز: "ئوت! ئوت"، — دەپ ۋاقىرىدى.
شاھقا قاراپ: "جېنىم ئاتا، ئەمدى مەن ئارتۇق ياشىيالمايمەن.
مەن دىۋىلەر بىلەن كۈرەش قىلىشنى مەشىق قىلمىغان ئىدىم،
ئادەملەردىن بولغاندا ئاللىقاچان ئۆلتۈرەتتىم، ئانار دانىسى
چېچىلغاندا مەن ھاردىم، دىۋىنىڭ روھى بولغان بىر دانىنى

تاپالماي ئالدىرىدىم. ئۇنى ئالغان چېغىمدا ئاللا قاچان ئۆلتۈرگەن بولاتتىم. لېكىن ئۇ، يەنە سۇ ئىچىگە كىرىپ بېلىق سۈرىتىدە پەيدا بولدى. يەر ئاستىدا، سۇدا، هاۋادا قاتتىق ئېلىشتىم. ئۇ ماڭا ئوت سېھرىنى قوللانغانغا قەدەر، مەن ئۇنىڭغا هەر تۈرلۈك سېھىر بىلەن مۇداپىئە كوردۇم. ئۇمۇ ماڭا قارشى باشقا بىر سېھىر بىلەن مۇداپىئەگە ئوتتى. ئوت سېھرىدىن ناهايىتى ئاز كىشى ساق قالغان. لېكىن سېھرىم كۈچلۈك كەلدى. شۇنىڭ بىلەن مەن ئۇنى ئوزەمنىڭ ئالدىدا كويدۇردۇم. ئەمدى مەن ئولمەن"، — دېدى ئۇ، ئاردىن كوپ ئوتمەي، ئۇنىڭ كوكرىكىدىن قاپقارا ئوت كوتىرىلدى. ئۇ تېزدىن يۈزلىرىگە تارقالدى. ئۇ يىغلاشقا باشلىدى. بىزگىمۇ تەلمۈرەتتى، بىردىنلا دىۋىنىڭ كۈلى يېنىدا ئوزىمۇ بىر سىقىم كۈلگە ئايلاندى. بۇنى كورگەن شاھ قالغان ساقاللىرىنى يۇلۇشقا باشلىدى، يۈزلىرىگە ئۇرۇپ ئوزىنى كاچاتلىدى، كىيىملىرىنى يىرتتى. مەنمۇ ئوزەمنى يەرگە ئۇرۇپ يىغلىدىم، ساراي مەمۇرلىرى، ئەمىرلەر، ۋەزىرلەرمۇ كېلىشتى، هۇشسىز هالەتتىكى شاھ ۋە ئۇنىڭ يېنىدىكى ئىككى سىقىم كۈلنى كوردى. ئۇلار هەيران بولۇپ شاھ ئەتراپىدا تۇرۇشاتتى. شاھ هوشىغا كېلىپ، قىزى بىلەن دىۋە ۋەقەسىنى سوزلىدى. ئاڭلىغۇچىلارنىڭ يىغانى كوككە ئورلىدى. يەتتە كۈن ماتەم تۇتتى، شاھ چوڭ گۈمبەز ياساتتى، قىزىنىڭ كۈلىنى گۈمبەز ئىچىدىكى قەۋرىگە قويدى. گۈمبەزگە شامدانلارنى قويدى. دىۋىنىڭ كۈلىنى شامالغا سورىدى. بىرقانچە ۋاقىتتىن كېيىن شاھ كېسەل بولدى. بىر ئاي قاتتىق ئاغرىپ ياتتى. كېيىن ساقىيىپ مېنى ئالدىغا قىچقىردى.

"ئەي يىگىت، سەن كەلگىچە بىر پاراغەتتە ياشايتتۇق. تىنچ ۋە

خوشال ھايات كەچۈرەتتۇق. سىنىڭ سەۋەبىڭدىن بىز بىر مۇنچە ئازاپلاندۇق. يۈز ئەرگە ئەرزىگۈدەك سۆيۈملۈك قىزىمدىن ئايرىلدىم، چىشلىرىمدىن ئايرىلدىم، قاتتىق يارىدار بولدۇم، دىۋان بېگى ئۆلدى. شۇنچە پاراكەندىچىلىكتە سەۋەپ بولغان يۈزۈڭنى يەنە كۆرۈشكە ئەمدى تاقىتىم يوق. ئامان-ئېسەن چىقىپ كەت!" — دىدى.

قايغۇلۇق ھالدا يولغا چىقتىم. قەيەرگە بېرىشىمنى بىلمەيتتىم. كەچۈرگەن كۈنلىرىمنى ئويلىدىم. ھىندى شەھىرىگە قاراپ مېڭىشىم، قاراقچىلار ھادىسىسى، كىيىم تىككۈچى ئاغىنەم، ئوتۇنچىلىغىنىم، يەر ئاستىدىكى ئىشلىرىم، دىۋىنىڭ سېھىر قىلىپ مايمۇنغا ئايلاندۇرغىنى ۋە شاھ ھوزۇرىدا بولۇشۇم — ھەممىسى بىرمۇ-بىر كۆز ئالدىمدىن ئۆتتى. بىر ئاي شۇنداق يول يۈردۈم. ئاخىرى قايغۇرۇپ بۇ شېئىرنى يازدىم:

تولدى سەۋرىم قاچىسى زەھەرگە مەن كۆردۈم ئۇنى،
دىلدىكى ئاچچىق ئەلەملەرگە قوشۇپ كۆمدۈم ئۇنى.
بۇ كۆڭۈل ئاچچىق قاناتلار تەرەپدارى ئىدى.
بارچە بىلسۇنكىم ئىچىپ زەھەرنى قۇتقازدىم ئۇنى.
تولدى قان-زەردابقا دىل، ھىجرىڭدىمەن قوتقازغىلى،
نەشتىرى كىرپىكلىرىڭ ئويلاپ تۇرۇپ بەردىم ئۇنى.

يەلكەمدىكى غەم يۈكىنى تاغمۇ كۆتىرەلمەس،
پىللارنى باسار تىترەك، مۇتلەق كۆتىرەلمەس.
ۋاقىت يەتسە ئەجەل شەربىتىدىن ئىچىشىڭ بار،
ئىچكەندە ئۇنى كىبەل خاھى، ساق كۆتىرەلمەس.
كەلگەندە خازان پەسلى چىمەنگە تۆكۈلۈر ياپراق،

ئۆتكەندە شامال ئاچچىق ياپراق كوتىرەلمەس.
قىلغاندا بايان شەرھى غېممنى ئاقدۇ ياش،
ئاڭلاشسا ئۇنى دوست بىلەن يولداش كوتىرەلمەس.

"پەقەت بىر كوزۇم كور بولدى، ئەمما جېنىم ئامان قالدى"، دەپ ئۆز ـ ئۆزەمگە تەسەللى بېرەتتىم، سۆيۈنەتتىم. ھامىمامغا باردىم، ساقاللىرىمنى چۈشۈردۈم يەنە يولغا چۈشتۈم. ئايلاپ يۈردۈم. كوپ شەھەرلەردە بولدۇم. باغدادنى ئارزۇ قىلدىم. بۇ ۋەقەلەرنى باغداد خەلىپىسىگە يەتكۈزۈشكە نىيەت قىلدىم. بۈگۈن ئاخشام باغدادقا يېتىپ كەلدىم. كوچىدا قاياقىقا بېرىشىمنى بىلمەي تۇرغان ئىدىم. بىرىنچى قەلەندەرنى ئۇچراتتىم. ئۇنىڭ بىلەن سالاملىشىپ تۇرغان ئىدۇق. ئۈچىنچى قەلەندەر كېلىپ سالام بەردى. "مەن غېرىپ ـ مۇساپىرمەن" دىدى ئۇ. "بىزمۇ غېرىپلەرمىز" دېيىشتۇق. بىز ئۈچ كىشى بولۇپ يولغا چۈشتۇق. بىز بىر بىرىمىزنىڭ ۋەقەلرىنى بىلىشمەيتتۇق. قاراڭغۇدا يۈرۈش مۇمكىن بولماي قالدى. بۇ ئىشىككە كەلدۇق. بىر كوزۇمنىڭ قارغۇ بولۇپ، ساقىلىمنىڭ چۈشۈرۈلىشىدىكى سەۋەپ مانا شۇ"، ــ دەپتۇ قەلەندەر.

"سەن ئازات، يولۇڭغا ماڭ!" ــ دەپتۇ ئۇي ئىگىسى ئايال.

"بۇرادىرىمنىڭ ۋەقەسىنى ئۇقمىغىچە كەتمەيمەن!" ــ دەپتۇ ئىككىنچى قەلەندەر. ئۈچىنچى قەلەندەر ئورنىدىن تۇرۇپتۇ.

ئۈچىنچى قەلەندەرنىڭ ھىكايىسى

"مېنىڭ ھىكايەم، ــ دەپتۇ، ئۇ سوز باشلاپ، ــ بۇلارنىڭكىدىن ئاجايىپ. بۇلار مەجبۇرىيەت ئاستىدا ساقىلىنى چۈشۈرگەن، بىر

كۆزىدىن ئايرىلغان بولسا، مەن ئۆز ئىختىيارىم بىلەن قىلغانمەن.
مەن شاھ ئوغلى شاھزادە ئىدىم. ئاتام ئۆلۈپ ئورنىغا شاھ بولدۇم. ئادالەت بىلەن ھۆكۈم سۈردۈم، پۇقراغا ياخشىلىق قىلدىم. دېڭىزدا يۈرۈشنى ياخشى كۆرەتتىم. شەھرىمىز سۇ ئوتتۇرىسىدا ئىدى. دېڭىزى كەڭ، ئاراللىرى كۆپ ئىدى. سۇدا ئەللىكچە سودا كېمىسى، ئەللىكچە كىچىك يولۇچى كېمىسى ۋە يۈز ئەللىكچە ئۇرۇش قوراللىرى بىلەن جاھازلانغان ھەربى كېمىلىرىم يۈرەتتى. كۆڭلۈم جەزىرىلەر تەرەپكە تارتتى. بىر ئايلىق ئوزۇق-تۈلۈك غەملەپ ئون كېمە بىلەن يولغا چىقتىم. يىگىرمە كۈن يول يۈردۇق. بىر كېچىسى كېتىپ باراتتۇق، ئوغرى شامال قوزغالدى. دەسلەپ ھەممە ياقنى تۇتەك باستى. بۇ ھال تاڭ ئاتقىچە داۋام قىلدى. كېيىن دولقۇن پەسىيىپ، كۈن چىقتى. بىر ئارالغا قاراپ ماڭدۇق. ئۇ يەرگە چۈشۈپ قازان ئاستۇق، ئوزۇقلاندۇق. ئىككى كۈن شۇ يەردە دەم ئېلىپ تۇرۇپ قالدۇق، يەنە يىگىرمە كۈن يول يۈردۇق. بىردىن كېمىمىزگە سۇ كىردى. كېمىچى ئالدىغىمۇ سۇ كىردى. كېمىچى دېڭىزنى كۆرەلمەي قالدى.

"دېڭىزغا قارىغىنا!" — دېدى كېمىچى نازارەتچىگە. نازارەتچى چىقىپ دىققەت بىلەن ئوڭ-سولغا قاراپ تەكشۈردى. "ئوڭ تەرەپتە، — دېدى ئۇ، — سۇ يۈزىدە بىر بېلىق كۆردۈم. سۇ ئۈستىدە يەنە بىر نەرسە بار. بەزەن ئاقىرىپ، بەزىدە قارىيىپ كۆرۈنۈۋاتىدۇ." بۇ سۆزنى ئاڭلاپ، كېمىچى بېشىدىن سەللىسىنى ئېلىپ يەرگە ئۇردى، ساقاللىرىنى يۇلۇشقا كىرىشتى، بىزگە قاراپ: "ئاگاھ بولۇڭلاركى، ھەممەڭلار ھالاك بولۇسىلەر، ھېچكىم قۇتۇلالمايدۇ." — دەپ يىغلىدى. بىزمۇ قوشۇلۇپ يىغلىدۇق. مەن كېمىچىدىن نازا-

رەتچىنىڭ كورگەنلىرىنى سورىدىم. "ئەي شاھ، — دېدى ئۇ، — كېچىكى تۇماندىن كېيىن ئىككى كۈن قونۇپ يولغا چىققىنىمىزغا يىگىرمە كۈن بولدى. شۇ كۈندىن باشلاپ ناتوغرا يۈرۈپتىمىز. ئەتىلىككە ئاھاڭرىبا تېغى (ماگنىت تېغى) دېيىلگەن قارا تاش تاققا يېتىمىز. سۇ بىزنى كۈچەپ شۇ تەرەپكە تارتىۋاتىدۇ. كېمە مىخلىرىنى ئاھاڭرىبا ئۆزىگە تارتىۋاتىدۇ. كېمە مىخلىرىدىن ئاجراپ بۇزۇلۇۋاتىدۇ. قەدىمدىن بۇ تاغ يېنىدا كوپ كېمىلەر بۇزۇلۇپ، خاراپ بولۇپ كەتكەن. دېڭىز قىرغىقىدا ئوندەك تۈۋرۈككە ئورنىتىلغان سېرىق مىستىن ياسالغان گۈمبەز بار. قولىغا مىس نەيزە تۇتقان بىر كىشى گۈمبەز ئۈستىدىكى سېرىق مىستىن ياسالغان ئات ئۈستىگە مىنىۋالغان. بۇ كىشىنىڭ بويىنى قوغۇشۇندىن ياسىلىپ، ئۈستىگە خەتلەر يېزىلغان لەۋھە ئېسىقلىق. ئۇ كىشى ئاتقا مىنىپ تۇرغان چېغىدا، ئادەملەرنى ئەلۋەتتە ھالاك قىلىدۇ. پەقەت ئاتتىن چۈشكەن ۋاقتىدىلا ئۇنىڭدىن قۇتۇلۇش مۇمكىن".

ھەممىمىزنى ھالاكەت ۋەھىمىسى باستى. ھەركىم ئۆزىنىڭ يېقىنلىرى بىلەن خوشلاشتى. شۇ كېچە ئۇخلىمىدۇق. تاڭ ئاتقاندا تاققا يېقىنلاشتۇق. سۇ بىزنى كۈچ بىلەن تارتتى. كېمە تاققا يېقىنلىشىپ، ئۇنىڭ مىخلىرى، تومۇرلىرى سۇغۇرۇلۇپ، ئاھاڭرىبا تەرەپكە قاچتى. كېمە تاختىلىرى، بىلمىدىم، نەچچە بولەك بولۇپ كەتتى. كەچقۇرۇن قارىسام، تاغنىڭ يان باغرىدا تۇرۇپتىمەن. كوپچىلىك سۇغا چوككەن، ناھايىتى ئازلا كىشى سالامەت قالغان ئىدۇق. لېكىن، سالامەت قالغانلاردىنمۇ، دولقۇن ھەر تەرەپكە ئېلىپ بېرىپ ئۇرغانلىرىدىنمۇ خەۋەرسىز ئىدىم. ئايلىنىپ تاغ ئۈستىگە چىقىش ئۈچۈن، خۇددى ئەتەيلەپ قىلىنغان شوتىغا

ئوخشاش پەلەمپەيلىك بىر يول تاپتىم.

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى، شەھرىزاد ھېكايىسىنى توختاتتى.

ئون بەشىنچى كېچە

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەيتۇ شەھرىزاد، — قەلەندەر سەرگۈزەشتىسىنىڭ ئاخىرىنى مۇنداق داۋام قىلدۇرۇپتۇ: سالامەت تاققا چىقتىم. ئامان-ئېسەن قالغىنىمغا خوش ئىدىم. ئۇ يەردە گۈمبەزدىن باشقا پانا بولغىدەك جاي يوق ئىدى، گۈمبەز ئىچىگە كىردىم. ناماز ئوقۇپ، ئۇخلاش ئۈچۈن ياتتىم. چۈشۈمدە بىرسى ماڭا: "ئويغانغاندىن كېيىن ئايىغىڭنىڭ ئاستىنى كولا. بىر قانچە نەرسە يېزىلغان ئۈچ قوغۇشۇن ئوق بىلەن بىر مىس كەمەلەك چىقىدۇ. ئۇنى ئېلىپ ئات ئۈستىدىكى كىشىنى ئات! بۇ بالايى-ئەزىمىدىن كىشىلەرنى قۇتقاز. سەن ئاتقاندىن كېيىن ئاتلىق سۇغا يىقىلىدۇ. كەمەلەك قولۇڭدا قالىدۇ. كەمەلەكنى ئۆز جايىغا قوي. شۇ ۋاقىتتا سۇ تاغ تۈپىسىگىچە كۆتىرىلىپ چىقىدۇ، تاغ بىلەن باراۋەرلىشىدۇ. ئۇ يەرگە مىس كېيىم كىيگەن بىر كىشى قېيىق ھايداپ كېلىدۇ. قېيىققا چۈش، قېيىقتىكى ۋاقىتتا خۇدانى يادلىما، ئۇن كۈندە سېنى سالامەت قىرغاققا يەتكۈزىدۇ. ئۇ يەردە ئۆز تەرىپىڭگە كېتىدىغان كىشىنى تاپىسەن"، — دېدى. چوچۇپ ئويغاندىم. ئۇنىڭ ئېيتقانلىرى قانداق بولسا شۇنداق قىلدىم. دېڭىزدا دولقۇن باشلاندى، سۇ كۆتىرىلىپ تاققا باراۋەرلەشتى. بىر مىنۇتتەك ۋاقىتمۇ ئۆتكىنى يوق ئىدى. دېڭىز ئوتتۇرىسىدىكى بىر قېيىققا كۆزۈم

چۈشتى، ئۇ مەن تەرەپكە كېلەتتى. قېيىقنى يېنىمغا ئۈزۈپ كەلدى. كوكرىگىگە بىر تۈرلۈك خەتلەر يېزىلغان. قوغۇشۇن لەۋھە ئېسىلغان، مىس كېيىملىك بىركىشىنى كوردۇم، ئۈن چىقارماي قېيىققا ئولتۇردۇم. ئون كۈن يول يۈردۇق. قارىسام، ئامانلىق قىرغىقىغا يېتىپتىمىز. ناھايىتى شاتلاندىم. سۆيۈنگەنلىگىمدىن، ئوز-ئوزەمگە سوزلەشكە باشلىدىم، تەكبىر-تەھلىل ئېيتتىم. كېمىدىكى كىشى مېنى سۇغا تاشلىدى. ئۇ، ئوز يولىغا قايتتى. شۇ كۈنى كەچكىچە سۇ ئۈزدۇم. قول-پۇتلىرىمدا ماغدۇر قالمىدى، كۈچسىزلەندىم. قورقۇنچ باستى. "ئولمەنغۇ؟" دېگەن ئىدىم. بىردىن قاتتىق شامال چىقىپ، دولقۇن يەنە ئەۋج ئالدى. كۈچلۈك بىر دولقۇن مېنى قىرغاققا ئىرغىتقىنىنى ئوزەممۇ بىلمەي قالدىم. كېيىمنى سالدىم. سىقىپ، قۇرۇتۇش ئۈچۈن تاشنىڭ ئۈستىگە يايدىم. كەچ بولدى، ئۇخلاشقا ياتتىم. تاڭ ئاتتى، كېيىملىرىمنى كىيدىم. ماڭىدىغان يولۇمنى مولچەرلەپ، ئەتراپقا نەزەر سالدىم. ئورمان يېقىن ئىدى، ئۇنىڭغا كىرىپ باشتىن-ئاياق كەزدىم. مەن تۇرغان جاينىڭ ئەتراپى سۇ بىلەن ئورالغان كىچىك بىر ئارال ئىكەنلىگىنى بىلىپ ھەيران قالدىم. بىر كۆلپەتتىن قۇتۇلۇپ، ئىككىنچىسىگە يولۇققىنىمغا ئەجەپلەندىم. بۇنىڭدىن كورە ئولگىنىم ياخشىراق دەپ قايغۇردۇم. ئوز پاجەلىرىم ئۈستىدە ئويلىنىپ، ئوز-ئوزەمگە ئولۇم تىلىدىم. شۇ ۋاقىتتا نېرىدىن بىر بولۇم ئادەملەر ۋە كېمە كورۈندى. دىققەت بىلەن قارىسام، كېمە مەن تۇرغان ئارال تەرەپكە ماڭدى. ئورنۇمدىن تۇردۇم، بىر دەرەخ ئۈستىگە چىقتىم. كېمە جەزىرىگە يېتىپ كەلدى ۋە توختىدى. كېمىدىن ئون كىشى چۈشتى، ھەممىنىڭ قولىدا كۈرەك بار ئىدى. ئۇلار ئالدىراپ ئارالنىڭ ئوتتۇرىسىغا

بىرىپ توختىدى. بىر يەرنى كولاشقا كىرىشتى. بىر قاپقاق كورۇندى. قاپقاقنى ئېلىپ، يەر ئاستى يولنى ئېچىشتى. كېيىن يەنە كېمىگە قاراپ كېتىشتى. كېمىدىن ئۇن، گوش، ياغ، ھەسەل ۋە باشقا ئوزۇقلارنى ھېلىقى جايغا توشۇشقا كىرىشتى. كوپ مىقداردا ھەر تۇرلۇك ئوزۇق-تۈلۈك ئېلىپ كېلىشتى. ئۇلار كوپ قېتىم قاتنىدى. ئاخىرى، ئۇلار يېڭى كىيىملەر كىيىپ چىقىشتى. ئوتتۇرىسىدا يېشىنى ياشىغان، ناھايىتى مۇكچىيىپ قالغان بىر كىشىمۇ بار ئىدى. بۇ قېرىنى ناھايىتىمۇ كېلىشكەن بىر ئوسمۇر يىگىت قولتۇقلاپ باراتتى. ئۇلار يەر ئوي ئىشىگىگە يېتىپ، پەسكە چۈشتى. بىر ئاز ۋاقىت ئۇ يەردە تۇردى. كېيىن يىگىتتىن باشقىسى قايتىپ چىقىشتى. قاپقاقنى ئورنىغا قويۇپ ئۇستىگە توپا تارتتى، خۇددى ئاۋالقىدەك قىلىپ بېكىتتى. كېمىگە ئولتۇرۇپ، كەلگەن يوللىرىغا قايتىشتى. ئۇلار كېمە بىلەن كوزدىن يوقالغاندا، مەن دەرەختىن چۈشتۇم. ئۇلار چۈشكەن يەر ئاستىدىكى ئويىگە چۈشمەكچى بولدۇم. توپىنى چەتكە تارتتىم، ھېلىقى قاپقاق كورۇندى. خۇددى تۇگمەن تېشىدەك يۇمۇلاق قىلىپ تاختىدىن ئىشلەنگەن قاپقاق ئىكەن. قاپقاقنى كوتەردىم، ئايلانما قىلىپ تاشتىن ئىشلەنگەن پەلەمپەي بار ئىكەن، ھەيران بولدۇم. بالداق-تىن پەسكە قاراپ چۈشتۇم. شۇنداق كەڭرى بىر جاي ئىكەن. ئۇ يەردىن يەنە بىر ئىشىك كورۇندى، ئۇنى ئاچتىم. باشقا يول ئېچىلدى. ئۇ يەردىمۇ بىر ئىشىك بار ئىكەن، ئۇنى ئېچىپ يەنە بىر باققا چىقتىم. شۇنداق قىلىپ، ئوتتۇز ئۇچ باغدىن ئوتتۇم. باغلارنىڭ ھەممىسىدە مېۋىلىك دەرەخلەر، گۇللەر بار ئىكەن. ئۇلارنى ماختاپ تۇگەتكىلى بولمايتتى. ئاخىرى يېپيېڭىلىق بىر

ئىشىك كوردۇم، ئۇنى ئاچتىم. ئابىھاي، ئۇ يەر يىپەك گىلەملەر بىلەن ياسالغان ۋە بېزەلگەن ھەشەمەتلىك بىر ساراي ئىكەن.
"بۇ نىمە جايكىن؟ بىر كورەي"— دەپ ماڭدىم. ھەر تۈرلۈك نەقىشلەر بىلەن گۈل ئويۇلغان ئىشىكنى ئاچتىم. ئىگەرلىنىپ يۈگەنلەنگەن قۇندۇزدەك بىر قارا ئات باغلاقلىق تۇرۇپتۇ. ئاتنى يىشىپ مىندىم. ئۇ، شۇ ھامانلا ئۇچتى. ئاللا قانداقتۇ بىر تامغا بېرىپ چۈشتى. مەن ئۈستىدىن چۈشمەي تۇرغان ئىدىم. قۇيرۇغى بىلەن كېلىشتۈرۈپ سول كوزۇمگە ئۇردى. شۇنىڭ بىلەن سول كوزۇم قارغۇ بولدى. مەن ئاتتىن يىقىلدىم، شۇ ھامان ئۇ ئاتمۇ نەگىدۇ غايىپ بولدى. تامدىن چۈشۈپ ماڭدىم. ئون نەپەر يالىڭاچ يىگىت ئولتۇرغان ئىكەن. ئۇلارنىڭ قېشىغا كېلىپ ئولتۇردۇم. ئۇ يىگىتلەر مېنى كورۇپ: "ساڭا جاي يوق، ۋاقتىسىز كەلدىڭ!"— دېيىشتى.
"ئولتۇرسام قوبۇل قىلمامسىلەر"،— دېدىم. "يولۇڭدىن قالما!"— دېيىشتى. غەمكىن بولۇپ يولغا چۈشتۇم. يىغلايتتىم. ئاخىرى سالامەت باغدادقا كەلدىم. ساقلىمىنى چۈشۈرۈپ قەلەندەر بولدۇم. شۇ ئىككى قەلەندەرنى يولدا ئۇچراتتىم. ئۇلارغا سالام بەردىم. غېرىپلىقىمنى ئېيتتىم. ئۇلار: "بىزمۇ غېرىپ" دېيىشتى. كوز ۋە ساقلىمىنىڭ ۋەقەسى شۇ!— دەپ سوزىنى تۈگىتىپتۇ ئۈچىنچى قەلەندەر.
"بېشىڭ ئازات، يولۇڭغا ماڭ!"— دەپتۇ ئۇي ئىگىسى.
"بۇ يولداشلىرىمنىڭ سەرگۈزەشتلىرىنى ئاڭلىمىغىچە كەتمەيمەن!"— دەپتۇ ئۇ. ئوي ئىگىسى ئايال خەلىپە، جەپەر ۋە مەسرۇرلارغا قاراپ:
"سىلەرمۇ ئوز سەرگۈزەشتلىرىڭلارنى سوزلەرسىلەر"— دەپتۇ. جەپەر ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. بۇ يەرگە كىرىشتە ئىشىك ئاچقۇچى

ئايالغا ئېيتقان سوزنى تەكرارلاپتۇ.

"بەزىلىرىڭلار ئۈچۈن يەنە بەزىلىرىڭلارنى كەچۈرۈم قىلدىم"، — دەپتۇ ئۇي ئىگىسى ئايال.

ئۇلار ئۇيدىن چىقىپتۇ. خەلىپە قەلەندەرلەردىن: "نەگە بارىسىلەر؟" — دەپ سوراپتۇ. "بارىدىغان جايىمىز يوق"، — دەپتۇ. "بىزنىڭكىگە بېرىپ قونۇڭلار!" — دەپتۇ خەلىپە. كېيىن جەپەرگە: "بۇلارنى ئېلىپ بار. ئەتە مېنىڭ هوزۇرۇمغا ئېلىپ كىر! ۋەقەسىنى يازدۇرۇپ ساقلايمىز" — دەپ بۇيرۇق قىپتۇ. "خوپ!" — دەپتۇ جەپەر. خەلىپە ئوز قەسرىگە مېڭىپتۇ. كېچىنى ئۇخلىماي تەختىدە ئولتۇرۇپ تاڭ ئاتقۇزۇپتۇ. ساراي مەمۇرلىرى يىغىلىپ كەلگەندە، خەلىپە جەپەرگە:

"ئۈچ چوكانىنى هەم ئۇلارنىڭ ئىككى ئىتىنى قەلەندەرلەر بىلەن ئېلىپ كەل،" دەپ بۇيرۇپتۇ.

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى، شەهرىزاد هىكايىسىنى توختاتتى.

ئون ئالتىنچى كېچە

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ باشلاپتۇ شەهرىزاد هىكايىسىنى — جەپەر ئۇلارنى ئالدىغا چاقىرتىپتۇ-دە، ئۇلارغا قاراپ:

"كېچە سىلەر بىزنى تونۇمىدىڭلار. لېكىن قىلغان ياخشىلىقلىرىڭلار ئۈچۈن بىزمۇ سىلەرنى ئەپۇ قىلىمىز. مەن سىلەرنى ئاگاهلاندۇرۇپ ئېيتاي: سىلەر هازىر ئابباسى خەلىپىلىرىنىڭ بەشىنچىسى خەلىپە هارۇن رەشىد دەرگاهىدا

ئېكەنلىگىنىلارنى بىلگىلار! پەقەت توغرا سوزلەگىلار،" دەپ ئۇقـ
تۇرۇپتۇ. ئۇلارنى خەلىپىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كىرىپتۇ. خەلىپىنىڭ
ئالدىدا ئۇي ئىگىسى ئايال سوز باشلاپتۇ.

باغدادلىق بىرىنچى چوكانىنىڭ ھىكايىسى

"مېنىڭ بېشىمغا چۈشكەن ھادىسە كوزنىڭ ئېقىغا يىگىنە بىلەن
يازغۇدەك ئىبرەتلىك. — دەپتۇ ئۇ، — بۇ ئىككى ئىت مېنىڭ بىر
تۇققان قېرىندىشىم. بىز بىر ئاتىدىن ئۇچ قىز ئىدۇق. بەدىنىدە
قامچا ئىزلىرى كورۇنگەن بۇ ئىككى ئىت ئانا باشقا ئاچىلىرىم.
ئاتىمىز ئولگەندىن كېيىن مىراستىن ھەركىم ئوزىگە تېگىشلىكىنى
ئالدى. بىرنەچچە كۈندىن كېيىن ئانىمىزمۇ قازا قىلدى. ئانامدىن
ئۇچ مىڭ تىللا پۇل قالدى. ھەر بىرىمىز مىڭ تىللادىن بولۇ-
شۇۋالدۇق. مەن ئەڭ كىچىكى ئىدىم. ئاچىلىرىم ئوزلىرىگە ئوي -
مۇلۇك قىلدى، تۇرمۇش قۇردى. بىر قانچە ۋاقىت بىللە ياشىغاندىن
كېيىن، ھەر ئىككى ئاچامنىڭ ئېرى سەپەرنى ئىختىيار قىلىشتى.
مال توپلىدى، خوتۇنلىرىدىن مىڭ تىللادىن پۇلنى ئېلىشتى.
ھەممىلىرى بىللە يولغا چىقىشتى. مەن يالغوز قالدىم. مېنىڭ ھەق-
قىمدە ئېغىزمۇ ئاچمىدى. بىر يولىلا بەش يىل نامۇ - نىشانسىز
يوقالدى. ئەرلىرى پۇللىرىنى تامام قىلىشىپ ھاللىرى خاراپلىشىپتۇ.
كېيىن نامەرتلىك قىلىپ، ئاياللىرىنى باشقا يۇرتقا غېرىپ قىلىپ
تاشلاپ كېتىپتۇ. بەش يىلدىن كېيىن چوڭ ئاچام يېتىپ كەلدى.
كىيىم - كېچەكلىرىنىڭ يۇز يېرىدە ياماق. يەنە كېلىپ يامالغان
رەختلەر كىيىمىنىڭ ئوزىدىن ئەمەس. ئاق - قارا، ئىش قىلىپ، تېپىلد-
غىنىنى ياماپتۇ. كورگەن كىشى تاقەت قىلالمايدۇ. ئەپتى - بەشىرد-

سىنىڭ نىمىسىنى ئېيتىسىز. گوياكى گوردىن چىققان مۇردا ئۇنىڭ ئالدىدا كوركەمرەك. دەسلەپتە تونۇيالمىدىم. ئاللاقاياقلاردىكى كىملەرگىدۇ ئوخشىتىپ، تىكىلىپ قارىدىم، ئەسلىيەلمىدىم. ئېھتىمال، ئۇنىڭ يۈزى، كوز ياشلىرى تونۇشۇمغا دەخلى قىلغان بولۇشى مۇمكىن. قانچە دىققەت قىلساممۇ ئوخشىتالمايتتىم، تونۇيالمايتتىم. ئەھۋالنى سورىدىم.

"ئەي سىڭلىم، پىشانەم شور ئىكەن، كورگۈلۈگۈم كوپ ئىكەن. قۇرۇق سوزدىن پايدا يوق!"— دەپ سوزىنى تۈگەتتى.

ھاممامغا ئېلىپ باردىم، كىيىملىرىنى يېڭىلىدىم.

"ئەي ئاچا،— دىدىم مەن ئۇنىڭغا،— سەن ماڭا ئانا ئورنىدا ئانا، ئاتا ئورنىدا ئاتا بولغىن. مېنىڭ ساڭا بىر نەرسە دىيىشىم ئورۇنسىز. لېكىن ئەيىپ كىشىنىڭ ئوزىدە بولىدۇ. مەنمۇ سىلەر بىلەن بىللە مىراس ئالغان ئىدىم. ھەممىدىن ياخشى ياشاپ كېلىۋاتىمەن!" ئاچام بىر يىل مەن بىلەن بىللە تۇردى، كوپ ياخشىلىقلار قىلدىم. كىچىك ئاچامنى ئويلايتتىم. كوپ ئۇتمەي ئۇمۇ يېتىپ كەلدى. ئۇ، چوڭ ئاچامغا قارىغاندا يەنىمۇ يامانراق ئەھۋالدا ئىدى. ئۇنىڭغا چوڭىدىنىمۇ ئارتۇغراق ياخشىلىق قىلدىم. بىر قانچە ۋاقىت ئۇتكەندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىسى: "تۇل ئولتۇرۇشقا تاقىتىمىز يوق. ئەرگە تېگىمىز"،— دىيىشتى. "ھازىرقى ئەركەكلەر يامان، بۇ زاماندا ئەر تاپىمەن دىگەن كىشى بىكار ئاۋارە بولىدۇ. ئوزەڭلارمۇ ئەرنى سىناپ كوردۇڭلارغۇ؟"— دىدىم. سوزۇمگە كىرمىدى. مېنىڭ رازىلىغىمسىز يەنە ئەرگە تېگىشتى. قاراپ تۇرالمىدىم، كېرەكلىك نەرسىلىرىگە ھەمكارلاشتىم. ئۇلار ئوزلىرىنىڭ ئەرلىرى بىلەن كېتىشتى. بىرئاز

ۋاقىت بىللە ياشىدى. كېيىن ئەرلىرى ھەلە قىلىپ، بار ـ يوقىنى ئېلىشىپ، بۇلارنى يەنە تاشلاپ كېتىپ قېلىشتى. ئاچلىرىم يالىڭاچ، بويۇن قىسىپ كىرىپ كېلىشتى. مەندىن ئەپۇ سورىدى.
"بىزنى جازالىما!" ــ دەپ سورىدى.
"سەن بىزدىن ياش بولساڭمۇ ئەقىللىق سەن. بۇنىڭدىن كېيىن بىز ئەر ئېتىنى ئاتىمايمىز، بىزنى خىزمەتچىلىككە ئال! قوسىقىمىز تويسا بولدى!" ــ دىدى.
"جان دىلىم بىلەن، ــ دىدىم مەن، ــ ئۆيۈمنىڭ تورى يەنە سىلەرنىڭكى. سىلەردىن قىممەتلىكرەك كىشىم يوق!" بۇرۇنقىدىنمۇ زىيادە ھورمەت قىلدىم. شۇ ئەھۋالدا يەنە بىر يىل ئۆتتى. بەسرە شەھرىگە بېرىش ئۈچۈن كېمە ھازىرلىدىم. ماللارنى، يولغا كېرەكلىك ئوزۇق ـ تۈلۈكلەرنى كېمىگە جايلىدىم. ئۇلارغا:
"مەن بىر شەھەرگە بېرىپ كەلمەكچىمەن، ئۆيدە ئولتۇرامسىلەر ياكى مەن بىلەن بىللە بارامسىلەر؟" ــ دىدىم.
"سەن بىلەن بىللە كېتىمىز. سەندىن ئايرىلمايمىز"، ــ دىدى. مەن قالغان مالنىڭ يېرىمىنى ئۆزەم بىلەن ئالدىم. كېمىدە بىرەر ھادىسە بولۇپ قالسا، قايتقاندا پۇلسىز قالماي دەپ، يېرىمىنى بىر يەرگە يوشۇردۇم. ئۈچ ئاچا ـ سىڭىل يولغا چىقتۇق. كۈندۈزىمۇ يۈردۈق، كېچىسىمۇ يۈردۈق. كېمىمىز ئازغان ئىكەن. كېمىچى كېمىمىزنىڭ باشقا ياققا كېتىپ قالغانلىقىنى ناھايىتى كېيىن ئۇقۇپتۇ. شامال ئون كۈن ياخشى بولۇپ تۇردى. خېلى نۇرغۇن يول باستۇق. نازارەتچى يۇقۇرى كوتىرىلىپ يولغا نەزەر سالدى. كېيىن: "شەھەرگە يېقىن كەپتىمىز" ــ دىدى. بىزمۇ سۆيۈنۈشتۇق. كۈندۈزى سائەت بىر چامىسى ئىدى. شەھەر ناھايىتى يېقىندىن كورۈنۈشكە

باشلىدى. "بۇ شەھەرنىڭ نامى نېمە؟" — دەپ سورىدۇق كېمىچىدىن.

"بىلمەيمەن دىدى ئۇ، — ئۆمرۈمدە بۇ شەھەرنى كۆرمىگەنمەن ۋە بۇ دېڭىزدا يۈرمىگەنمەن".

"نېمە بولسا مەيلى، بۇ شەھەرگە چۈشۈش كېرەك. ئىككى كۈن شۇ يەردە دەم ئالىمىز، يولغا تەييارلىنىپ كېتىمىز"، — دىدى دورغا مەسلىھەت بېرىپ. شەھەرگە يەتتۇق. كېمىچى شەھەرگە كەتتى. بىز ئۇنى كۈتەتتۇق. خېلىدىن كېيىن شەھەردىن قايتىپ كەلدى: "تۇرۇڭلار، شەھەرگە كىرىڭلار!" — دىدى بىزگە. شەھەرگە كىردۇق. ئۇياق-بۇياقنى كوردۇق. شەھەر دەرۋازىسى ئالدىدا بايراق كوتەرگەن دەرۋازىۋەن تۇراتتى. يېقىن بېرىپ قارىسام، ئۇلار تاش بولۇپ قېتىپ قاپتۇ. شەھەر ئىچىگە كىردىم. بۇ يەردىمۇ ھەممىسى قارا تاشقا ئايلىنىپ قېتىپ قالغان ھالدا كوردۇم. پۈتۈن بازارنى ئايلاندىم. ھەممە ئادەم، مال، ئالتۇن-كومۈشلىرى شۇ پېتىچە قېلىپ تاشقا ئايلانغان. شەھەردە بىرەر تىرىك جان ئۇچراتمىدىم. ھەيران بولدۇم. "بۇنىڭدا بىرەر سىر بولسا كېرەك" دەپ ئويلىدىم. ھەممىمىز شەھەرنىڭ ھەرتەرىپىگە تارقالدۇق. ھەركىم ئالتۇن-كۈمۈش يىغىش بىلەن ئاۋارە ئىدى. مەن ساراي ئىچىگە كىردىم. ساراي ناھايىتىمۇ ھەشەمەتلىك ئىكەن. شاھ ئوردىسىغا كىردىم. ھەممە ئەسۋاپلىرى ئالتۇندىن ئىدى. شۇ ئويدىكى نەپىس پەردە ئارقىسىدا، ساراي مەمۇرلىرى: ئەمىرلەر، ۋەزىرلەر ئەقلىنى ھەيران قالدۇرارلىق دەرىجىدە ئىسىل كىيىملەرنى كىيىپ ئولتۇراتتى. يېقىنراق بېرىپ قارىدىم. شاھ ئالتۇن-كۈمۈش، ھەر تۈرلۈك قىممەتلىك تاشلار ۋە دۇرلار بىلەن زىننەتلەنگەن تەختتە

ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ ئەتراپىدا ھەر تۈرلۈك يىپەك كىيىملەر كىيگەن ئەللىكچە قۇل قىلىچ يالىڭاچلاپ، شاھىنى مۇھاپىزەت قىلىپ تۇراتتى. بۇنى كورۇپ خېلى خەۋپسىرىدىم. بىرئاز يۇردۇم. مەلىكىنىڭ قەسرىگە كىردىم. دەرۋازىلارغا ئالتۇن پوپۇكلەر بىلەن ئىشلەنگەن پانۇس ئېسىلغان. مەلىكە ياتاتتى. ئۇ يالتىراق دۇرلەر قادالغان كىيىملەرنى كىيىۋالغان ئىدى. بېشىدا ھەر تۈرلۈك قىممەتلىك گوھەرلەر ئورنىتىلغان تاج، بېلىدە يەنە ئالاھىدە زىننەتلەنگەن كەمەر بار ئىدى. بويىنغا كوزنى قاماشتۇرغۇچى ھەر خىل مەرۋايىتلاردىن ئىشلەنگەن زىننەت تۇمارى ئېسىقلىق ئىدى. ئۇ يەردىن يەنە بىر ئىشىك ئوچۇق كورۇندى. ئۇ يەرگە كىردىم. ئۇ يەردىن يۇقۇرىغا چىقىش ئۇچۇن يەتتە بالداقلىق شوتا بار ئىدى. شوتىدىن چىقتىم. ئۇ يەر رەڭمۇ-رەڭ گىلەملەر بىلەن ئالاھىدە زىننەتلەنگەن جاي ئىكەن. مەرمەردىن ياسالغان تەختكە ھەر تۈرلۈك دۇرى-گوھەر ئورنىتىلغان، بىر تەرەپتە پاقىرىغان شولە كوزنى قاماشتۇردى. دىققەت بىلەن قارىسام، ئۇ نەرسە بىر كىچىك شىرەنىڭ ئۇستىگە قويۇلغان غاز تۇخۇمىدەك كېلىدىغان گوھەر ئىكەن. ئۇ خۇددى چىراقتا ئوخشاش يېنىپ، ھەر تەرەپنى يورۇتىدىكەن. بۇ شىرەگە كىشىنى ھەيران قىلىدىغان ھەر تۈرلۈك، ھەر خىلدىكى نەپىس رەختلەر ئېچىپ قويۇلغان. بۇنى كورۇپ ھەيران بولدۇم. ئۇ يەردە يېقىغلىق شاممۇ بار ئىدى. "ئەلۋەتتە بۇ شامنى بىر كىشى ياققان بولسا كېرەك" دەپ ئويلىدىم. باشقا جايلارغا كىردىم. ئويلەرنى ئايلىنىپ ناھايىتى ئەجەپلەندىم. ئوزەمنى يوقىتىپ قويدۇم. كەچ بولدى، چىقىپ كەتمەكچى بولدۇم، لېكىن ئىشىكنى تاپالمىدىم. يەنە قايتىپ شام يېقىلغان ئويگە كىردىم. تەختكە

چىقىپ ئولتۇردۇم. ئۇستۇمگە نەرسىلەر يېپىندىم. ئۇخلىماقچى بولغان ئىدىم، ئۇخلىيالمىدىم، ئۇيقۇ كەلمىدى. يېرىم كېچىدە بىركىمنىڭ يېقىملىق تاۋۇش بىلەن قۇرئان ئوقۇۋاتقانلىغىنى ئاڭلىدىم. ئاۋازى بوش ئىدى، شۇ تەرەپكە باردىم. ئاۋاز چىقىۋاتقان جاينىڭ ئىشىگى بېكىتىكلىك ئىدى. ئاچتىم، قارىسام ئىبادەتخانا ئىكەن. ئېسىغلىق ئىككى شامداندا شام يېقىغلىق تۇرۇپتۇ. مىھراپ ئالدىغا جايناماز سېلىنغان. ئۇنىڭدا چىرايلىق كېلىشكەن بىر يىگىت يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپتۇ. بۇ شېئىرلار ئۇنىڭ شەنىگە يېزىلغان:

مۇنەججىم يۇزىنى كوك تەرەپ بۇردى،
ئاسماندا ھەشەملىك گۈزەلنى كوردى.
كىيگەن زەرباپ كىيىم ئۇ ئىككى قەۋەت،
زۇھەل يۇلتۇزىدەك بەرنا ۋە سولەت.
ئىككى قېشىدا بار قاپقارا خالى،
مىررىختەك ئۇنىڭ ھوسنى ـ جامالى.
كىرپىگى ئوق بولسا، قېشىدۇر كامان،
مەشۇقلىرىغا دائىم بەرمەيدۇ ئامان.
يۇزىدە ئاتارۇتتەك ئەقىل بەلگۈسى،
قەلبىدە مەۋج ئۇرار مەغرۇرلۇق ھىسسى.
ئاي قىلىپ ھەيرەتتە كېيىن سالام بەردى،
يۇزىگە پەردە تارتىپ چېدىرىغا كىردى.

يۇتۇن شەھەر ئاھالىسى ئارىسىدا پەقەت ئۇنىڭ سالامەت قالغىنى مېنى ھەيران قالدۇردى. ئىچكىرى كىرىپ سالام بەردىم. ماڭا قاراپ سالىمىنى ئىلىك ئېلىپ جاۋاپ بەردى. "بىرنەرسە سورىسام جاۋاپ بېرەمسىز؟" ـــ دىدىم. يىگىت ماڭا قاراپ تەبەسسۇم قىلدى. "ئەي قىز، ـــ دىدى ئۇ، ـــ سەن ئاۋال بۇ يەرگە قانداق

قىلىپ كەلگىنىڭنى سوزلە!“

”ئېيتىپ بېرىمەن!“ ــ دېدىم. ئوز تارىخىمنى سوزلۇدۇم، ئۇ، ھەيران قالدى. كېيىن مەن شەھەر خەلقى ھەققىدە سورىدىم. ئۇ:

”ئوز تەختىدە قارا تاش ھالىتىدە كورگىنىڭ مېنىڭ ئاتام. بۇ شەھەرنىڭ شاھى ئىدى. ئۇ، ئويدە كورگەن كۇرسى ئۇستىدىكى تاشقا ئايلانغان ئايال مېنىڭ ئانام. ئۇلار تۇرغان جايلىرىدا تاشقا ئايلانغان. بۇ كىشىلەرنىڭ ھەممىسى ئوتقا چوقۇناتتى. ئانام كوپ زامان بالا كورمىگەن ئىكەن، قېرىغان ۋاقتىدا مەن تۇغۇلۇپتىمەن. مېنى تەربىيىلەپتۇ، چوڭ بولدۇم. قېرى بىر بوۋىمىز بولۇپ، ئۇ مۇسۇلمان ئىدى. لېكىن ئۇ، ئوزىنىڭ دىنى ئېتىقادىنى ئاتا-ئانامدىن يوشۇرۇن تۇتاتتى. ئاتام ئۇنى ئوز دىنىمىزدا دەپ تونۇيتتى. شۇنىڭ ئۇچۇن ئۇنى ناھايىتى ھورمەت قىلاتتى. مېنى تەربىيە قىلىشنى ئانام ئۇنىڭغا تاپشۇردى. موماي ماڭا ئىسلام دىنىدىن تەلىم بەردى. ناماز ئوقۇشنى ئۇگەتتى. ھەممىنى ئۇگەنگىنىمدىن كېيىن، موماي ماڭا: ”بۇ سىرنى ئاتاڭغا ئېيتما، يوشۇرۇن تۇت! ئەگەر بىلسە، سېنى ئولتۇرىدۇ،“ ــ دەپ جېكىلىدى. مەن مومايـ نىڭ ئېيتقىنىدەك قىلىپ ”سىرنى“ ئاتامغا بىلدۇرمىدىم. شۇ ئەھۋالدا بىر قانچە ۋاقىت ئوتتى. موماي ئولدى. شەھەر خەلقى ھامان ئوتقا سېغىنىپ گۇناغا پاتتى. بىردىن ئۇزاق-يېقىنغا ئاڭلانغان چاقماقتەك قاتتىق: ”ئەي شەھەردە ياشىغۇچى ئاھالە، ئوتقا چوقۇـ نۇشتىن يېنىڭلار! تەڭرىگە ئىبادەت قىلىڭلار!“ ــ دېگەن بىر ئاۋاز ئاڭلاندى. ئادەملەرنى قورقۇنچ باستى. ھەتتاكى تېخىچە يۇرەـ گىم دۇپۇلدەپ ئۇرۇپ تۇرۇپتۇ. ھەممە ئادەملەر ئاتامنىڭ ئالدىغا

بىغىلىشتى: "كىشىنى قورقۇنچقا سالغان بۇ دەھشەتلىك ئاۋاز نېمە؟"— دەپ سوراشتى ئۇلار ئاتامدىن.

"ئۇ تاۋۇشتىن سىلەر قورقىماڭلار! بۇنىڭ ئۈچۈن سىلەر ئۆز دىنىڭلاردىن قايتماڭلار!"— دېدى ئاتام. ئادەملەر شاھنىڭ سۆزىنى ماقۇل كۆرۈشتى، تېچلاندى. يەنە ئۆز دىنلىرىغا مۇستەھكەم بولۇشتى. شۇنىڭدىن كېيىن يەنە بىر يىل ئۆتتى. ھېلىقى قورقۇنچلۇق ئاۋاز ئىككىنچى قېتىم قايتا ئاڭلاندى. ئەمما بۇلار ئۆز ئېتىقاتلىرىدا قالدۇەردى. ئاسماندىن بالا ياغدى. كۈن چىقار ۋاقتىدا مەندىن باشقا ھەممە جانلىق مەۋجۇدات بىردىنلا تاشقا ئايلاندى. شۇنىڭدىن بېرى مەن يالغۇز شۇ يەردە مانا مۇشۇ ئەھۋالدا ناماز ئوقۇيمەن. روزا كەلگەندە روزا تۇتىمەن. قۇرئان تالاۋەت قىلىمەن. سۆزلىشىدىغان بىر كىشىمۇ يوق، بىر ئۆزەم يالغۇز ناھايىتى زېرىكتىم ۋە قىسىلدىم"، — دېدى.

"مەن بىلەن بىللە باغدادقا بېرىشقا رازى بولامسىز؟ ئۇ يەردە ئالىملار بىلەن سۆزلىشىسىز، مەلۇماتىڭىز ئېشىپ، پىكرىڭىز ئېچىلىدۇ، — دېدىم، — بۇ يەردە مال قاچىلانغان كېمە بار. شۇنىسىمۇ باركى، ئالدىڭىزدا ئولتۇرغان بۇ چورىڭىز ئۇرۇق - ئەۋلاتلىق ئايال. تەقدىر بىزنى بۇ شەھەرگە كەلتۈردى. بانا بىلەن بىز بۇ ۋەقەلەرنىڭ گۇۋاھى بولدۇق. ھەممىدىن مۇھىمى سىز بىلەن كۆرۈشتۇق."

يەنە كوپ نەرسىلەرنى سۆزلەپ، ئۇنى ئۆزەم بىلەن بىللە كېتىشكە كوندۇردۇم.

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى، شەھرىزاد ھېكايىسىنى توختاتتى.

ئون يەتتىنچى كېچە

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قىپتۇ شەھرىزاد سۆزىنى، — ئۇ يىگىت چوكان ئۆز سەرگۈزەشتىسىنى داۋام قىلدۇرۇپتۇ:

خۇشاللىقتىن ئۆزەمگە ئۆزەم ئىشەنمەيتتىم. كېچىسى ئۇنىڭ ئاياق تەرىپىدە ياتتىم. تاڭ ئاتقاندىن كېيىن، ئورنۇمدىن تۇرۇپ خەزىنىگە كەلدۇق. باھاسى قىممەت، ئۆزى يېنىك نەرسىلەرنى ئېلىپ قورغاندىن چىقتۇق. كېمىچى ۋە قۇللار بىلەن كورۇشتۇق. ئۇلار مەندىن ئەنسىرەپ تۇرغان ئىكەن، خۇرسەن بولۇشتى. مەندىن ئەھۋال سوراشتى. كورگەنلىرىمنى ئېيتتىم. يىگىت ۋەقەسىنى، خەلقىنىڭ بېشىغا چۈشكەن ھادىسىلەرنى ئۇلارغا ئېيتتىم، ھەيران قېلىشتى. مانا بۇ ئىككى ئىت سۈرىتىدىكى مېنىڭ ئاچىلىرىم مېنى بۇ يىگىت بىلەن بىللە كورۇپ، كورەلمەسلىك قىلىشقا باشلىدى. بۇلار بىرلىشىپ ماڭا ئازار يەتكۈزۈش ئۈچۈن، مېنىڭ پېيىمگە چۈشتى. كېمىگە چۈشتۇق. شامال يوق ئىدى، بىر ئاز كۈتتۇق، شامال قوزغالدى. يەلكەننى كوتەردۇق، مېڭىپ كەتتۇق. ئاچىلىرىم:

"بۇ چىرايلىق يىگىتنى نىمە قىلماقچىسەن؟" — دەپ سوراشقا باشلىدى. مەن:

"ئۇنىڭ بىلەن ئومۇر كەچۈرمەكچىمەن!" — دىدىم. يىگىت تەرەپكە بۇرۇلۇپ:

"بىر سوزۇم بار. قارشى بولمىسىڭىز ئېيتاتتىم"، — دىدىم.

"مەرھەمەت!" — دىدى ئۇ. كېيىن ئاچىلىرىمغا:

"مەن ئۈچۈن بۇ يىگىتنىڭ ئۆزى كىپايە. ماللارنىڭ ھەممىسىنى

سىلەر ئېلىڭلار!“ — دېدىم. ئۇلار: ” خوپ!“ دېيىشتى. لېكىن ماڭا قارشى يامان نىيەتلىرىنى ئىشقا سېلىشنى ئويلاشتى. شامال ياخشى بولۇپ، كېمىمىز سۈرئەت بىلەن ئىلگىرىلەيتتى. توختىماي يول باساتتۇق. خەتەرلىك دېڭىزنى بېسىپ تېچ دەرياغا ئۆتتۇق. بىر ئاز يۈرۈپ بەسرە شەھرىگە يېقىنلاشتۇق. شەھەر بىنالىرى پاقىراپ كۆرۈنۈشكە باشلىدى. كەچ كىرگەن ئىدى. بىزنىڭ ئۇخلاپ قالغانلىقىمىزدىن پايدىلىنىپ، ئاچىلىرىم مەن بىلەن يىگىتنى كۆتۈرۈپ دەرياغا تاشلىدى. يىگىت سۇ ئۈزۈشنى بىلمەي-دىكەن، سۇغا غەرق بولدى. مەن سۇدىكى بىر ياغاچ ئۈستىگە ئولتۇرۇپ ئالدىم. دولقۇن ياغاچ بىلەن مېنى چايقاپ - چايقاپ ئاخىرى سۇنىڭ قىرغىقىغا چىقىرىپ تاشلىدى. قۇياش چىققان ئىدى. مەن كىيىملىرىمنى سىقىپ ئاپتاپتا يېيىپ قۇرۇتتۇم. تار بىر چىغىر يول ئۇچراتتىم، شۇ يول بىلەن يۈرۈۋەردىم. شەھەرگە تەخمىنەن ئىككى سائەتلىك يول قالغان ئىدى. بىر ئىلاننى خورما دەرىخىدەك يوغان بىر ئەژدەرھا قوغلاپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈن-دى. ئىلان ئەژدەرھادىن قېچىپ مەن تەرەپكە كېلىۋاتقان ئىكەن. ئەژدەرھا ئۇنىڭ قۇيرۇقىدىن تۇتتى. ئىلاننىڭ كۆزلىرىدىن ياش ئاقاتتى. تېز ھەرىكەت قىلغىنىدىن ئىلاننىڭ تىللىرى ساڭگىلاپ قالغان ئىدى. رەھىم كەلدى. ئەژدەرھاغا تاش ئاتتىم، ئەژدەرھا شۇ ئاندىلا ئۆلدى. ئىلان قانات چىقىرىپ ھاۋاغا كۆتىرىلدى، كۆزدىن غايىب بولدى. مەن ھەيران بولدۇم. چارچىغان ئىدىم، ئولتۇردۇم. ئۇيقۇم كەلدى، ئۇخلۇدۇم. ئويغىنىپ قارىسام، ئاياق تەرىپىمدە بىر قىز ئولتۇرۇپتۇ. ئالدىدا ئىككى ئىت بار. ئۇ قىز ئايىغىمنى ئۇگىلاپ تۇرۇپتۇ. مەن ئۇيۇلۇپ ئايىغىمنى يىغدىم.

"سەن كىم بولىسەن؟" — دېدىم مەن.

"بىر دەمدىلا مېنى ئۇنتۇدۇڭمۇ؟ — دېدى ئۇ، — ماڭا چوڭ مېھرىبانلىق قىلدىڭغۇ؟ مەن بايا سەن ئۆلۈمدىن قوتۇلدۇرغان ئىلان بولىمەن. ئۆزەم جىنلاردىنمەن. ئەژدەرھامۇ جىندىن بولۇپ، ئۇ مېنىڭ دۈشمىنىم ئىدى. مەن ئۇنىڭدىن سېنىڭ سەۋەبىڭ بىلەنلا قۇتۇلدۇم. مېنى قۇتقازغاندىن كېيىن دەرھال ھاۋاغا ئۇچۇپ، كېمەڭنىڭ ئالدىغا باردىم. ئۇنىڭدىكى نەرسىلىرىڭنىڭ ھەممىسىنى ئۆيۈڭگە ساق ـ سالامەت يەتكۈزۈپ قويدۇم. كېمە سۇغا چۆكۈپ كەتتى. ئاچىلىرىڭنى ئىتقا ئايلاندۇرۇپ قويدۇم. بۇ ئىككى ئىت سېنى سۇغا تاشلىغان ئاچىلىرىڭ".

كېيىن مەن بىلەن بىللە بۇ ئىتلارنى كۆتۈرۈپ ئۇچۇپ، ئۆيۈمنىڭ ئۆگزىسىگە چۈشۈرۈپ قويدى. كېمىدە قالغان ھەممە نەرسىلىرىمنى كام ـ كۈتىسىز ئۆيۈمدە كوردۇم. ئۇ، ھەر كۈنى بۇلارنى ئۈچ يۈز قامچا ئۇرۇش كېرەكلىكىنى، ئەگەر شۇنداق قىلمىسام، ئۆزەمنى ئۇرىدىغانلىقىنى بىلدۈردى. ۋەدە بەردىم. ۋەدىگە مۇۋاپىق ھەر كۈنى شۇنداق ئۇرىمەن، لېكىن يەنە ئۇلارغا ئىچىنىمەن. ئۇلارمۇ ئەيىپىنىڭ مەندە ئەمەسلىكىنى ياخشى بىلىدۇ".

خەلىپە ئەجەپلىنىپتۇ.

"سېنىڭ بەدىنىڭدىكى قامچا ئىزلىرىنىڭ سەۋەبى نېمە؟" — دەپ سوراپتۇ خەلىپە ئىككىنچى ئايالدىن.

باغدادلىق ئىككىنچى چوكاننىڭ ھېكايىسى

چوكان سوز باشلاپتۇ: "ئەي خەلىپە مېنىڭ ئاتام ئۆلۈپ، ئۇنىڭدىن ماڭا كوپ مال ـ دۇنيا قالدى. ئارىدىن ئانچە كوپ ۋاقىت

ئۆتمەي، ئۆز زامانىسىنىڭ ئەڭ بەختلىك كىشىسىگە تەگدىم. ئۇنىڭ بىلەن ئاران بىر يىل ھايات كەچۈردۈم. ئۇ، ئۆلدى. ئۇنىڭدىنمۇ سەكسەن مىڭ تىللا ئالتۇن مىراس قالدى، بۇ داۋراڭ ھەممە تەرەپكە تارقالدى. ئۇندەك كوينەك تىكتۈردۈم. ھەر بىرى مىڭ تىللا قىممىتىدە ئىدى. بىر كۈنى ئەمدىگىنە چۈشلۈك تاماق يەپ بولۇپ تۇرغان ئىدىم. جاۋغايلىرى ئاغزىنىڭ ئىچىگە كىرىپ كەتكەن، ئاندا-ساندا قالغان قېشىنىڭ مويلىرى بەكمۇ ئۇزۇن، كوزى ئورىدەك چوڭقۇر، چىشلىرى ئاغزىنىڭ ئۇ يەر-بۇ يېرىدە ئەتەي قويۇپ قويغان تىيەكتەك لىڭىلداپ ئورلەپ چىققان، ھەر خىل ئۇزۇن-قىسقا ئاپپاق چېچىغا خاس ئىشلەنگەن رومال سالغان دوك، سولغۇن رەڭ، بۇرۇنلىرىمۇ قۇيۇپ قويغاندەك ئوزىگە ياراشقان بىر قېرى خوتۇن كىرىپ كەلدى. شائىرنىڭ بۇ شېرى ئەينەن شۇنداق مومايىنى ئەسلىتىدۇ:

قېرى قەددى ئىگىلگەن خۇددى كەمەلەك،
كوزى گوردەك ئىچكىرى بۇرنى ئىلمەك:
دۇنيا كورمىگەن ئۇ ھىلىگەر شۇنداق،
بىر يۈزى قارا بىر يۈزىكى ئاق.
"يوۋاش بول" دەيدۇ بارچە ھاياتنى،
بېرەر، قايتۇرۇپ ئالۇر ئامەتنى.
ئومۇچۇك تورىدەك باغلار يىپلارغا،
قارشىلىق قىلۇر كۈچى نۇرغۇنغا.
يىگىتنى باشلار بۇزۇق يولغا ئۇ،
ئاپىرىپ ساتۇر، گايى پۇلغا ئۇ.
ئاياللارنىمۇ يولدىن ئازدۇرار،
بىرى چۈن، بىرىگە گور قازدۇرار.

ئۇ، توپ ـ توغرى كېلىپ، يەرنى سۈيۈپ سالام بەردى: "مېنىڭ بىر يېتىم قىزىم بار، ئۇنى ياتلىق قىلاتتىم. بۈگۈن ئاخشام ئۇنىڭ نىكاھى بولىدۇ. بۇ يەرگە بىز مۇساپىر، ھېچكىمنى تونۇمايمىز. دىللىرىمىز سۇنۇق. تويىمىزغا بارغان بولسىڭىز، سىزنىڭ شاراپىتىڭىز بىلەن باشقىلارمۇ كەلسە، بىچارە يېتىمنىڭ كۆڭلى كۆتىرىلسە، تويىمىز تويدەك بولسا"، ــ دەپ يىغلىدى. ئايىغىمنى سۈيدى. ئىچىم ئاغرىدى، رەھىمىم كېلىپ: "جېنىم بىلەن!" ــ دېدىم. "مېھمانلار كەلگەندە سىزنى ئالغىلى كېلىمەن"، ــ دەپ يەنە قولۇمنى سۈيدى، چىقىپ كەتتى. مەن بېرىشقا ھازىرلاندىم. ئارىدىن بىر ئاز ئۆتۈپ، موماي كىرىپ كەلدى، تازىم قىلدى. "شەھەر ئۇلۇغلىرى كېلىشتى. مەن سىزنىڭ كېلىشىڭىزنى ئۇقتۇردۇم. خۇرسەن بولۇشتى، ئۇلار سىزنى كۈتۈۋاتىدۇ!" ــ دېدى. ئورنۇمدىن تۇردۇم. چورە قىزنى ئېلىپ ئىشكتىن چىقتىم. كوچىلار ئازادە سۈپۈرۈلگەن، سۇ سېپىلگەن. يېقىملىق شامال ئۆتەتتى. مەرمەردىن ئىشلەنگەن ئىگىز گۈمبەز ئاستىدىكى ئىككى قاناتلىق چوڭ دەرۋازىغا يەتتۇق. موماي ئىشىكنى تاقىلداتتى. دەرۋازا ئېچىلدى، ئىچكىرى كىردۇق. يوللارغا گىلەم ـ پايانداز لار سېلىنغان؛ قاتار شاملار ئورنىتىلغان. چوڭ شامداندا شام ياناتتى. زىننەتتە تەڭدىشى يوق بىر ئۆيگە كىردۇق. ئالاھىدە يىپەك گىلەملەر سېلىنغان؛ ئىككى قاتار قويۇلغان شاملار ياندۇرۇلغان ئىدى. ئۆينىڭ تۆرىدە ھەرخىل قىممەتلىك تاشلار ئورنىتىلغان ئورۇندۇق، كوزنى قاماشتۇرغۇچى گۈللۈك ئەتلەس پەردىلەر بىلەن زىننەتلەنگەن، پەردە ئارقىسىدىن ياش قىزنىڭ چىقىپ كەلگەنلىكىنى بايقىيالماي قالدىم. ئادەممۇ شۇنداق گۈزەل، شۇنداق چىرايلىق بولىدىكەن. ئۇ، سالام بېرىپ، بىزنى

قارشى ئېلىپ بۇ شېئىرنى ئوقۇدى:

كىرىپ كەلدىڭ بۇ يەرگە شۇنداق چىرايلىق،
جەننەتنىڭ هورلىرى قىلغاي مالالىق.
ئەگەر ئوي سەزسە ئىدى كىم كىردى،
ئاياغىڭنى سۆيۈشكە هازىر ئەردى.

ئاندىن:

— مەرھەمەت، ئەي ئالىجاناپ.
مەنمۇ سىزگە لايىق، سىزمۇ ماڭا باپ.

"خۇش كەپسىز. قەدىرلىك ئاچا، غايەت شات ۋە بىنهايەت مىننەتدارمەن"، — دېدى ۋە يېنىمغا كېلىپ ئولتۇردى: "مېنىڭ بىر ئاكام بار. ئۇ، سىزنى قەيەردە، تويدىمۇ ياكى بايرام كۈنلىرىدىمۇ كورگەن ئىكەن. كېيىن پۈتۈن ۋاپىغا يەتكەن ياخشى سۆپىتىڭىزنى ئاڭلىغان. شۇنىڭدىن بېرى سىزنىڭ ئىشقىڭىزدا يۈرىگى پارە. شەك يوقكى، سىز بىر ئالاھىدە زاتسىز. ئۇمۇ سىزدىن قالمايدىغان كېلىشكەن بىر يىگىت. ئۇ، سىز بىلەن قوشۇلۇشنى ئىستەپ، شۇ يولنى تۇتتى. رۇخسەت قىلسىڭىز، رەسمىي رەۋىشتە، نىكا مۇراسىمىنى ئوتكۈزمەكچى."

"خوپ!" — دېدىم مەن. قىز خۇرسەن بولدى. سول تەرەپتىكى بىر ئىشىكنى ئاچقان ئىدى. قەددى كېلىشكەن بىر يىگىت چىقىپ كەلدى. شائىر ئېيتقاندەك:

ئۇ، ئويغاندى، ئورنىدىن تۇردى ئاستا،
ئېگىشتى ئالدىغا بىر خىل قاراشتا.
ياتقان ئورنىدا كىيدى كىيىمنى،
تەسۋىرگە تىل ئاجىز، ئۇ ئەۋرىشىمنى.

ئۇنىڭكى چاچلىرى نۇر چاچتى زالغا،
خۇشبۇيلۇق تارقىدى ئۇندىن جاھانغا.
لەۋ ئېچىپ ئەسنىدى، ئېچىلدى غۇنچە،
چىمەندە ئېچىلسا بولماس ئۇ شۇنچە.
قاراپ ئەينەككە قىلدى كەرەشمە،
ئۆزىگە دەر ئىدى:
— ھەددىڭدىن ئاشما!
جاھانغا خال بولۇر، ھوسنۇ ـ جامالىڭ،
ئاينىڭ ئورنىدۇر، سېنىڭكى جايىڭ.
قۇياش قىلىش ئۇچۇن سېنى تاماشا،
دەرۋازاڭ يېنىغا كەلدى قىر ئاشا.

مەن ئۇنى كورۇشۇم بىلەنلا ئىختىيارىمنى قولۇمدىن بېرىپ قويدۇم. يىگىت كېلىپ ئولتۇردى. ئەمدى سوزلىششكە باشلىغان ئىدۇق، قازى توت گۇۋاچى بىلەن كىرىپ كەلدى. سالاملاشتۇق. ئۇلار ئولتۇرۇشتى. نىكا ئوقۇلۇپ مىھرى ھەققى خېتى پۈتۈلدى، ئۇلار كەتتى، يىگىت ماڭا تىكىلىپ:

"مۇبارەك بولسۇن بۇگۇنكى كېچىمىز، ئەي مەلىكەم، مەن بىر شەرت ھەققىدە سوزلىمەكچىمەن".

"قانداق شەرت ئۇ؟" — دىدىم مەن.

"مەندىن باشقىغا قارىماسلىقىڭ، كوز سالماسلىقىڭ قەسەم ئىچىشىڭنى سورايمەن!" — دىدى ئۇ.

مەن دەرھال رازىلىق بىلدۇردۇم. يىگىت خوشال بولدى. مۇھەببىتىم بارغانسېرى ئېشىپ باراتتى. داستىخان سېلىندى. گۇلاپ ـ شاراپ ئىچىشتۇق. كەچ بولدى، ياتتوق. بەختكە قارشى تاڭ ئاتتى. بىر ئايغىچە شۇنداق خوشال ـ خورام ھايات كەچۇردۇق.

بىر ئايدىن كېيىن، مەن بازارغا بېرىپ كىيىملىك ئېلىشقا رۇخسەت سورىدىم، رۇخسەت بەردى. كىيىندىم، موماينى ئېلىپ بازارغا باردىم. موماي دۇكاندا ئولتۇرغان بىر يىگىتنى ماڭا تونۇشتۇرۇشقا باشلىدى:

"بۇ چوڭ باينىڭ ئوغلى ئىدى. ئاتىسى ئۆلدى، ناھايىتىمۇ كوپ دۇنيا قالدى. بۇنىڭدىن نىمىنى سورىساڭ تېپىلىدۇ. ھىچ قەيەردە يوق نەرسىلەر بۇ يىگىتتە بار، — كېيىن يىگىتكە قاراپ دىدى، — ئەڭ ياخشى، ئەڭ قىممەت كىيىملىرىڭنى كورسەتكىن!"

"خوپ!" — دىدى يىگىت. موماي يەنە يىگىتنى ماختاشقا چۈشتى.

"شۇنچە ماختاشنىڭ نىمە ھاجىتى بار؟ — دىدىم مەن مومايغا ئاچچىغلىنىپ، — بىز بۇ يەرگە كىيىملىك ئالغىلى كەلدۇق. كىيىملىكنى ئالىمىز، كېتىمىز". يىگىت سورىغان مالنى كورسەتتى. پۇل بەرسەك، يىگىت پۇل ئېلىشتىن باش تارتتى.

"بۇ، مېنىڭ بۇگۇنكى سوغام، پۇل ئالمايمەن!" — دىدى ئۇ.

"ئەگەر پۇل ئالمىسا مالنى قايتۇرۇپ بېرىڭ!" — دىدىم مەن مومايغا.

"بۇلار بىرنى سۆيۈپ قويۇش ئۈچۈن مېنىڭ قىلغان ھەدىيەم!" — دىدى يىگىت.

يىگىتنىڭ مۇددىئاسىنى بىلدىم.

"بىرنى سۆيسە ھىچقىسى يوق. ئۇنىڭ بەدىلىگە شۇنچە نەرسىلەرنى ئالىسەن"، — دىدى موماي.

"خۇدا ساقلىسۇن، — دىدىم مەن، — سېنىڭ كوز ئالدىڭدا قانداق شەرت قىلغىنىمنى ئۇنتۇدۇڭمۇ؟" موماي بوغۇق ئاۋاز بىلەن:

"دۇرۇس. سەن تەتۇر قاراپ تۇرساڭ، ئۇ سۆيسە، سېنىڭدىۇ

شەرتىنىڭ بۇزۇلمايدۇ، ئۇنىڭمۇ تەلۋى يەردە قالمايدۇ!“ — دېدى.
گەپ خېلىلا سوزۇلدى. ئەڭ ئاخىرى كونىدۇم. كوزۇمنى يوشۇرۇپ تۇردۇم. يىگىت رومىلىمنىڭ ئۈچىگە بېشىنى تىقىپ، ئاغزىنى ئېلىپ كەلدى. شۇنداق قاتتىق سۆيدىكى، يۈزۈمنىڭ گوشى ئۈزۈلۈپ چۈشكەندەك بولدى. كۆڭلۈم ئېغىپ قالدى. موماي مېنى قۇچىقىغا ئېلىپ تىزىسىغا ئولتۇرغۇزدى. ھۇشۇمغا كەلدىم. دۇكان قولۇپلانغان. موماي بېشىمدا قايغۇرۇپ ئولتۇراتتى. ئۇ ماڭا قاراپ:
”يۈر ئۆيگە بارىمىز. ئېرىڭنى گۇمانلاندۇرماسلىق ئۈچۈن، ئۈزەڭنى كېسەللىككە سال! ئورۇنۇپ يات! مەن دورا ئېلىپ كېلىمەن. تېز ئاردا ساقىيىسەن!“ — دېدى. بىر سائەتتىن كېيىن ئورنۇمدىن تۇردۇم. قورقۇپ، ھەر تۈرلۈك بولمىغۇر پىكىرلەرگە بېرىلگەن ھالدا ئۆيگە يېتىپ باردىم. ”كېسەل بولۇپ قالدىم“ دەپ بېكىنىپ ياتتىم. كەچ بولدى، ئېرىم كىرىپ كەلدى.
”نىمە بولدۇڭ مەلىكەم؟“ — دەپ سورىدى.
”مىجەزىم يوق، بېشىم ئاغرىۋاتىدۇ!“ — دېدىم. شامنى ياقتى، يېقىنراق كېلىپ يۈزۈمگە كوزى چۈشتى.
”يۈزۈڭدىكى نىمە جاراھەت؟“ — دېدى ئەجەپلىنىپ.
”بۈگۈن سىزنىڭ رۇخسىتىڭىزغا مۇۋاپىق كوچىدا كېتىۋاتقان ئىدىم، — دېدىم مەن، — كوچىنىڭ تارجايىدا ياغاچ ئاتىلغان بىر توگىگە توغرى كېلىپ قالدىم. ھەر قانچە ئېھتىيات قىلسامىمۇ، ياغاچ ئېلىپ پەرەنجەمنى يىرتتى. يۈزۈمگە تېگىپ يارىدار قىلدى، مۇشۇ ھالغا چۈشتۈم. ھىلىمۇ ياخشى كوزۇمگە تېگىپ كەتمىدى. شەھەرنىڭ كوچىلىرىنىڭ ئىككى ئادەم سىغمايدىغان يەرلىرىنىڭ بارلىغى ئۆزىڭىزگە مەلۇم“.

”ئەتىلىككە ھاكىمغا ئەرز قىلىمەن، شەھەردىكى ھەممە توگىچىلەرگە سىلىق سالدۇ،“ — دېدى.

”بىرسىنىڭ خاتاسى ئۈچۈن تەشۋىشلەنمەڭ. توغرىسى مەن ئىشەك مىنىپ كېتىۋاتقان ئىدىم. ئىشەك پۈتلىشىپ يىقىلدى، ئۈستىدىن دومىلاپ چۈشتۈم. يۈزۈم يەردە ياتقان بىر ياغاچقا تېگىپ، شىلىنىپ كەتتى“، — دېدىم.

”ئەتىلىككە بۇ ۋەقەنى جەپەرگە ئېيتىمەن. شەھەردىكى ئىشەكلەرنى ئۆلتۈرسۇن!“ — دېدى.

”مېنى دەپ ھەممىنى ھالاك قىلماڭ، بولار ئىش بولدى. ھەممە ئەيىپ ئىشەكنى ئەپلەپ مىنەلمىگەن مەندە،“ — دېدىم. ماگا قاتتىق گەپ قىلىپ ئاچچىغى بىلەن تۇرۇۋالدى ۋە ”سەندىن مەن باشتىلا قەسەم ئالغان ئەمەسمۇ؟“ — دەپ بۇ شېئىرنى ئوقۇدى:

لېۋىڭگە مەلىكەم كىم سۆيۈپتۇ،
يۈزۈڭنىڭ بېغىدىن كىم گۈل ئۈزۈپتۇ.
يۈزۈڭ بېغىم مېنىڭ، سەن ئاگا باغۋەن،
گۈلۈڭنى ئۈزگىنى تۇرمامدۇ روشەن.

ئاندىن ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ، قاتتىق ۋاقىردى. ئىشىك ئېچىلىپ، يەتتە نەپەر قارا قۇل كىرىپ كەلدى. ئۇلار مېنى قولۇمدىن تارتىپ تۇرغۇزۇشتى، ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى سەھنىگە ئېلىپ چىقىشتى. قۇللارنىڭ بىرىگە ئىككى مورەمدىن بېسىپ تۇرۇشقا، يەنە بىرىگە ئىككى ئايىغىمنى بېسىپ تۇرۇشقا، ئۈچىنچى بىرىگە قىلىچ يالىڭاچلاپ تەييار تۇرۇشقا بۇيرۇق قىلدى. ئۇلار بۇيرۇغاننى قىلدى. قىلىچ ھازىرلىغان قۇل:

”غوجام مەن بۇنى قىلىچ بىلەپ ئىككىگە بولىمەن. بىر بۇردى-

دىن قىلىپ، دەجلە دەرياسىغا تاشلايمەن. بېلىقلار يېسۇن. قەسسىمنى بۇزغانلارنىڭ جازاسى شۇنداق بولۇشى كېرەك"، — دىدى.
مەن يىغلاپ يېلىنىپ تۇرۇپ، بۇ ئىككى مىسرانى ئوقۇدۇم:

نىمە قىلساڭ شۇ ساڭا هالال بولغاي،
مەن يىتىم، هىچكىم ساڭا سوئال قويمىغاي.

بۇنى ئاڭلاپ غەزنۋى تېخىمۇ ئورلىدى. بۇ ئىككى مىسرانى ئوقۇدى:

نىمە قىلدىم، سەن قاراپسەن باشقىغا.
ئەهدى بۇزۇق، سەن ياراپسەن باشقىغا.

مەن يىغلايتتىم. ئۇ ماڭا دەشنەم بېرىپ، بۇ شېىرنى ئوقۇدى:

يوق ساڭا بۇندا ئورۇن، سەن ئەهدى-پەيمان بۇلغىدىڭ،
چىن مۇهەببەت يولىدا بىر سوز ۋە بىر جان بولمىدىڭ.
مال-جېنىمدىن كەچتىم مەن، ئەهدى-پەيمان بۇزمىدىم.
سەنمۇ جېنىڭدىن كېچىپ، ئەهدىڭگە قۇربان بولمىدىڭ.

* * *

سۆيگۈمگە ئوزگىلەر بولسا مۇشتىرەك،
ئۇنىڭدىن بۇرۇنراق ئولمىگىم كېرەك.
شېرىك مۇهەببەت، رەقىپلىك ياۋدىن —
ئولۇم مىڭ ئارتۇق، شۇندىن بار دېرەك.

ئېرىم قۇلىغا: "چاپ!" دىگەن ئىدى. قۇل قىلىچىنى يالىڭاچلىدى. كېيىن ماڭا قاراپ:

"ئاخىرقى مىنۇتلار ئۇستىدە تۇرىسەن. تىلەكلىرىڭنى ئېيت!" — دىدى.

"ئەي ياخشى ئادەم، ماڭا بىر ئاز مۇهلەت بەر! ۋەسىيەتىمنى

سوزلەي"، ــ دىدىم قۇلىغا. كېيىن بېشىمنى كوتەردىم، شۇنداق ئىززەتلىك ئىدىم، خورلۇققا چۈشتۇم. كوز ياشلىرىم تىنماي ئاقىدۇ. ئەلەم بىلەن يىغلاپ بۇ شېئىرنى ئوقۇدۇم:

سەن تۇنىدە ئۇخلىدىڭ. مەن ئويغاق ئوتتۇم،
كوز ئاچتىڭ مەس بولۇپ، ئوزنى ئۇنۇتتۇم.
ئەسما يىكرىم مىنىڭ بولدى قىشىڭدا،
خىيالىم چەرح ئۇرۇپ يۈردى بېشىڭدا.
يۈرەك تاقەتسىز، تىنىمسىز جېنىم.
كەرسە ئەتراپىڭدا دۈشمىنىڭ، سەن كىم؟
بىقىشقا پۈرسەتنى تاپسام ئەگەردە.
كوز يېشىم ئېقىپ توسقاي شۇ يەردە.
ھەممىنى بەرگەنمەن، لىكىن كورۇش يوق،
بىقىپ ھوسنۇڭگە بىردەم تۇرۇش يوق
ئەگەر ئولسەم مىنى قىلغىن سەر ئەفراز،
"مۇساپىر مەشۇقۇم قەۋرى" دەپ ياز.

ئېرىم ئەزەپ بىلەن قاراپ بۇ شېئىرنى ئوقۇدى:

باغرىم تېشىپ، بولەكلەرگە يار بولدۇڭ،
يىگانىگە كۇتكىنىڭچە زار بولدۇڭ.
مەن ئوزەمگە مۇناسىپ يار تاپتىم دىسەم،
نامۇناسىپ يارغا ئۇچراپ خار بولدۇم.

بۇ شېئىرنى ئاڭلاپ، يەنىمۇ بەتتەرراق يىغلاپ، ئەپۇ قىلىشنى ئۈمىت قىلىپ، مۇنۇ شېئىرنى ئوقۇدۇم:

يۈرىگىڭ تار، ئىنساپ سىغماس باغرىڭغا،
باغرىم ئۈزۈپ تاشلاپ قويدۇم يولۇڭغا!
بۇ ئەلەملىك جاراھەتكە نەزەر سال،

يىرگەنمەستىن ئېلىپ تۇرۇپ قولۇڭغا.

سوزنى تۈگەتتىم، توختىماي يىغلايتتىم. ئېرىم يىغلىغىنىم ئۈچۈن بەكرەك عەزەپلىنەتتى. كېيىن ئۇ، بۇ شېئىرنى ئوقۇدى:

ئىنساپ قېنى؟ باشقىلارغا سەن يۈردۈڭ!
يىراقلىشىپ ئالاقەڭنى سەن ئۈزدۈڭ.
تاشلاپ كەتكەن بى ۋاپانى تاشلايمەن،
مەن بۇزمىدىم، ئوز ئەھدىڭنى سەن بۇزدۇڭ.

مەن ئۇنىڭغا يىغلاپ ئىلتىجا قىلدىم.

"بەلكى سوز بىلەن كوڭلىنى ئالارمەن، ھېچ بولمىغاندا جازانى يېنىكلەشتۈرسە" دەپ ئويلايتتىم. شۇ چاغدا "ئەي ئوغلۇم! — دېدى موماي، — بەرگەن ئاق سۈتۈم ھورمىتى، بۇ خوتۇننى كەچۈر. بۇنىڭ شۇنچىلىك ئازاپلانغىدەك گۇناھى يوق، سەنمۇ ياشسەن. بۇنىڭ قارغىشىدىن قورقىمەن!" شۇ سوزلەرنى دەپ مومايمۇ ھوڭرەپ يىغلىدى.

"كەچتىم! — دېدى يىگىت، — لېكىن پۈتۈن ئومرىدە ئىزى ساقلانغىدەك بىر جازا بېرىشىم كېرەك". ئۇ، قولىغا كىيىملىرىمنى يېشىشنى بۇيرۇدى. بىھى نوتىسىدىن چىۋىق ھازىرلاتتى. شۇ چىۋىق بىلەن ئۇرغىلى تۇردى. بېشىم قېيىپ ھوشۇمدىن كەتتىم. ئۇ، ئۇردى، كېيىن قولىغا قاراپ:

"قاراڭغۇ چۈشكەندە، موماي بىلەن بىللە ئوزىنىڭ ئويىگە ئېلىپ بېرىپ تاشلاڭلار"، — دەپ بۇيرۇق قىلدى. ئۇلار خوجايىنىنىڭ بۇيرۇغىنى ئىجرا قىلدى. ئويۇمدە داۋالاندىم، يارىلىرىمغا دورا سۈركىدىم. بەدىنىمنى ئاسرىدىم. تېز ئارىدا ياخشى بولدى. لېكىن، كورۈپ تۇرۇپسىلەركى، تاياقنىڭ ئىزى قالدى. توت

ئايغىچە ئۆزەمنى داۋالىدىم، ئاخىرى ساقايدىم. كېيىن ئەنە شۇ ھادىسىلەر يۈز بەرگەن ئۆيگە قايتتىم. سارايدەك ھويلا خاراپلىشىپ، ئۆيگە ئېلىپ كېلىدىغان كوچىلار باشتىن-ئاياق بۇزۇلۇپ كېتىپتۇ. بىز تۇرغان ئۆي ئەخلەتخانىغا ئايلىنىپتۇ. ھەيران بولدۇم، نىمە ۋەقە بولغىنىنى بىلەلمىدىم. مانا بۇ ئۆگەي سىڭىللىرىمنىڭ ئۆيىگە كەلدىم، ئۇنىڭ يېنىدا ئەنە شۇ ئىككى قارا ئىت تۇرغان ئىكەن. سالام بەردىم. ھال-ئەھۋال سوراشتۇق. بېشىمدىن كەچۈرگەنلىرىمنى سوزلىدىم. بۇ سىڭلىم سالامەت قالغىنىمغا سۆيۈندى. ئۇمۇ ئۆز سەرگۈزەشتىلىرىنى سوزلىدى، بىللە تۇرۇشقا باشلىدۇق. مەنمۇ، سىڭلىممۇ ئەرنى تىلغا ئالماي قويدۇق. بىزگە مانا بۇ بازارچى سىڭلىمىز كېلىپ قوشۇلدى. بۇ ھەر كۈنى بازارغا چىقىپ بىزگە كېرەكلىك نەرسىلەرنى ئېلىپ كېلىدۇ. ئۆتكەن كۈنگىچە شۇ يوسۇندا ھايات كەچۈردۇق. ئادەتتىكىچە بازارچى سىڭلىمىز ئوزۇق-تۈلۈك ئېلىشقا بازارغا چىققان ئىدى. مۇنۇ ھامماللىغا يولۇقۇپتۇ. بىرئاز ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن ئۈچ قەلەندەر، كېيىنرەك سودىگەرلەر كىيىمدە سىلەر كىرىپ كەلدىڭلار. تېخى بىز بۇ بولۇپ ئۆتكەن ھادىسىلەرنى ئەسلىگىچىلىكمۇ بولمىغان ئىدۇق، ئۆزىمىزنى سىزنىڭ ھوزۇرىڭىزدا كوردۇق. بىزنىڭ ۋەقەلىرىمىز شۇ، — دەپ سوزىنى تۈگەتتى ئايال.

خەلىپە ھەيران بولۇپ، بۇ ئىبرەتلىك ھېكايىنى يېزىپ ئېلىپ ساقلاشنى بۇيرۇدى.

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى، شەھرىزاد ھېكايىسىنى توختاتتى.

ئون سەككىزىنچى كېچە

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قىپتۇ شەھرىزاد ھېكايىسىنى.

كېيىن خەلىپە بىرىنچى ئايالدىن:
”ئاچاڭنى جادى قىلغان جىننى كوردۇڭمۇ؟ ئۇ قەيەردە، بىلەمسەن؟“ — دەپ سوراپتۇ.

”بىلىمەن! — دەپتۇ ئۇ، — ماڭا بىرنەچچە تال چېچىنى بەرگەن، چاچنى كويدۇرۇپ ئىسسىرىق سالسام كۆھقاپتا بولسىمۇ ھازىر بولىدۇ.“

”چاچلىرىڭنى كەلتۈر!“ — دەپتۇ خەلىپە.

ئايال ئېلىپ كەپتۇ. خەلىپە بىر تالنى كويدۇرۇپتۇ. چاچنىڭ ھىدى ئەمدى چىقىشقا باشلىغان ئىكەن گۈلدۈرلىگەن ئاۋاز بىلەن ساراي يىمىرىلگەندەك بوپتۇ. شۇ ۋاقىتتا قەيەردىندۇر جىن پەيدا بولۇپ سالام بېرىپتۇ.

”بۇ خوتۇن، — دەپتۇ جىن خەلىپىگە قاراپ، — ماڭا ياخشىلىق قىلدى. مېنىڭمۇ ئەجرىنى ياندۇرۇشۇم زورۇر بولدى. ئۇ مېنى ئۆلۈمدىن قۇتۇلدۇردى، دۈشمىنىمنى ئۆلتۈردى. مەن ئۇنىڭ ھەمشىرىلىرىنىڭ نېمە قىلغىنىنى بىلەتتىم. ئوچ ئېلىپ بېرىشنى زورۇر ھېساپلىدىم، بۇنىڭغا سالغان زىيانلىرى ئۈچۈن ھەمشىرىلىرىنى ئۆلتۈرۈشنى ئويلىغان ئىدىم. مېنى قۇتقازغان ئايال خاپا بولمىسۇن دەپ، ئۇلارنى ئىتقا ئايلاندۇرۇۋەتتىم. ئەي خەلىپە، ئەگەر ئۇلارنى قۇتقۇزۇشنى خالىسىڭىز سىزنىڭ ۋە بۇ ئايالنىڭ ھورمىتى ئۈچۈن قۇتۇلدۇرىمەن“.

”قۇتقاز ئۇلارنى، — دەپتۇ خەلىپە، — تەكشۈرۈپ كۆرىمىز. ئاندىن كېيىن مانا بۇ ئايالغا زۇلۇم قىلىپ ئۇنىڭ بەدىنىنى جاراھەت

قىلغان كىشىنى تاپىمەن".

"خوپ خەلىپە، مەن ئۇلارنى قۇتۇلدۇرىمەن. سۇرۇشتۇرۇپ بىلەرسىز"، — دەپتۇ جىن. كېيىن جىن قولىغا سۇ توشقۇزۇلغان قاچىنى ئاپتۇ، سۇغا قاراپ ئەپسۇن ئوقۇپتۇ. "بۇرۇنقى سۈرىتىڭلارغا قايتىڭلار!" — دەپ سۇنى ئىتلارغا سېپىپتۇ. ئۇلار ئەندىكىپتۇ-دە، ئۆز ئەسلىگە كېلىشىپتۇ، ئىككى ئىتنىڭ ئورنىدا چىرايلىق ئىككى چوكان پەيدا بوپتۇ.

"ئەمدى بۇ ئايالغا زۇلۇم قىلغان كىشىنى تاپ!"، — دەپتۇ خەلىپە جەپەرگە. شۇ چاغدا:

"بۇ ئايال، — دەپتۇ جىن، — سېنىڭ ئوغلۇڭ ئەل ئەمىننىڭ خوتۇنىدۇر. بۇنى شۇ ئۇرغان. ئەل ئەمىن بۇنىڭغا ئاشىق بولغان" دەپ، قويۇلغان شەرتلەر بىلەن ئۆيلەنگىنىنى ۋە باشقا ۋەقەلەرنى باشتىن-ئاياق سۆزلەپتۇ. خەلىپە ئوغلىنى چىقىرتىپ، ئايال ۋەقەسىنى سوراپتۇ. ئوغلىمۇ جىن ئېيتقاندەك ھېكايە قىپتۇ. خەلىپە قازىلارنى ۋە گۇۋاھلارنى ھازىرلاپ، ئۈچ قەلەندەرگە ھېلىقى ئايال بىلەن ئۇنىڭ ھەمشىرىلىرىنى نىكاھ قىلىپ قويۇپتۇ، ئۇلارنىڭ ھەر قايسىسىغا جاي بېرىپتۇ. كېرەكلىك نەرسىلەر بىلەن تەمىنلەپتۇ. ئۇرۇلغان ئايالنى ئوغلى ئەل ئەمىنگە نىكاھ قىلدۇرۇپتۇ. كۆپ ئىنئام بېرىپ، ۋەيران بولغان جايلىرىنى بوستانلىققا ئايلاندۇرۇپتۇ. يېڭى ئىمارەتلەر قۇرۇشقا بۇيرۇپتۇ. بازارچى ئايالنى خەلىپە ئۆزى نىكاھىغا ئاپتۇ. كېچىسى يېتىپتۇ. تاڭ ئاتقاندىن كېيىن، ئۇنىڭغا مەخسۇس ئالى ساراي بېرىپ، قۇللارنى، چۆرىلەرنى خىزمىتىگە قويۇپتۇ.

ئۈچ بېيت ھېكايىسى

بىر ئاخشىمى خەلىپە ۋەزىرى جەپەرگە مۇنداق دەپتۇ:

"بۈگۈن كېچىسى شەھەرنى ئايلىنىپ چىقايلى. ھاكىملار ۋە ئەمەلدارلارنىڭ ئەھۋالىنى كۆزدىن كەچۈرەيلى. ئۇلاردىن پۇقرالارغا زۇلۇم يەتكەنلىرى بولسا، تەكشۈرۈپ شىكايەتلىرىنى ئاڭلىساق، نارازىلىقلىرىنى بىلسەك، ئەگەر راست بولسا ئۇنداقلارنى ئەمەلدىن ئېلىپ تاشلىساق!" "خوپ!" — دەپتۇ جەپەر. خەلىپە، جەپەر ۋە مەسرۇر شەھەرنى ئايلىنىپ كۆرۈش ئۈچۈن كوچىغا چىقىپتۇ. ئۇلار بازارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى يولدا كېتىۋاتقىنىدا، بېشىدا سېۋەت كۆتەرگەن، قولىدا ھاسا تۇتقان بىر قېرى كىشىنى كۆرۈنۈپتۇ. ئۇ، ئاستا-ئاستا قەدەم يۆتكەپ كېتىپ بېرىپ، بۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

ئوخشىتىپ ئايغا مېنىڭ ئىلمىمنى بەرمەكتە باھا.

مەن دىدىم:

— ئىلمىمگە ئارتۇق بۇ باھا بەلكى خاتا،
بۇ زاماندا يوق بىلىمنىڭ قەدرى، دولەت كېرەك،
بىلىم ئەھلىگە لايىق ئەمەس بۇنىڭدەك ئارتۇق باھا.
رازىمەن ئىلمىمنى قويۇشقا بىركۈنلۈك رىزقىغا گورو،
كىم ئۈچۈن كېرەك قەلەم-قەغەز ئۇنى ئالماس بىرو.
بىز پېقىر دەرتمەن كىشىمىز خارلىقتا ياشايمىز ھامان،

يازدا ئۇزۇقسىز ئۆتەرمىز، قىشتا توڭلايمىز يامان.
ئۇتسە ئۆلىم ئەھلى، ئۇلار قاۋاپ خارلايدۇ كوپ،
زارىنى ھىچكىم ئىشتمەس، كىمگىمۇ زارلايدۇ خوپ.
بىر پەزىلەت ئەھلىنى تىچ جاي — قەۋرى كۆتەر...
ئەھلى دولەت ئاي بولۇپ كوك ئۇستىدە پارلاپ ئوتەر.

*　　　*　　　*

ھۈنەرلىرىم دەستىدىن مەن قىلمەن پەرياد،
ھەربىر ھۈنىرىم بىر نەپەس قىلدۇ ناشاد.
ئىراق مۇلكىدە ھۈنەرۋەنلىك ئىيسپتۇر،
كىمىكى ھۈنەرسىزدۇر بۇ يەردە ئازات.
جاھان ھۈنەرلىرىدىن ئالغان لەززىتىم شۇ،
كالتەك يەپ ئۆگەنگەن ھۈنىرىمدىن دەيمەن: "دات!"

خەلىپە بۇ شېئىرلارنى ئاڭلاپ: "بۇ سوزگە قارىغاندا، بۇ كىشى بەكمۇ كەمبەغەل كورۇنۇدۇ"، — دەپتۇ. كېيىن ئۇ كىشىدىن:

"قانداق ھۈنىرىڭىز بار؟" — دەپ سوراپتۇ.

"مەندە ھۈنەر جىق. ھازىر بىلىقچىمەن، ئايىلىم، بالام بار. كۈن كوتىرىلگەندە ئويدىن چىققان ئىدىم. كەچ كىرىپ مۇشۇ ۋاقىت بولدى. ھەركەت قىلدىم، ھېچ نەرسە تاپالمىدىم. باللىرىم ئالدىغا نىمە دەپ بېرىشىمنى بىلمەيمەن. ئۇلارنىڭ كوز ياشلىرىنى كورۇشكە تاقىتىم يوق. قۇرۇق قول بارغىنىمدىن كورە ئوزەمگە ئولۇم تىلەپ كېتىپ بارىمەن، كوز نۇرۇم!" — دەپتۇ قېرى كىشى جاۋاپ بېرىپ.

"بىز بىلەن دەجلە دەرياسىغا بارساڭ، بىزنىڭ تەلىيىمىزگە ئاتاپ تور سېلىپ باقساڭ، تورۇڭغا نىمە چىقسا مەيلى، يۈز تىللا قىزىل ئالتۇن بېرىپ سېتىپ ئالاي!" — دەپتۇ خەلىپە.

"خوپ!" دەپتۇ ئاقساقال كىشى بۇ گەپتىن خوش بولۇپ. بېلىقچى ئۇلار بىلەن بىللە دەريا بويىغا بېرىپتۇ. تورنى يېيىپ تاشلاپتۇ. بىر نەرسە ئىلىنگەندەك قىلىپ، تور ئېغىرلىشىپتۇ. تارتىپ ئېلىپ قارىسا، ئاغزىغا قۇلۇپ سېلىنغان ساندۇق ئىكەن. خەلىپە ساندۇقنى قىمىرلاتماقچى بوپتۇ، ئېغىر تۇيۇلۇپتۇ. خەلىپە بېلىقچىغا يۈز تىللا ئالتۇن بېرىپتۇ. بېلىقچى ئۆيىگە كېتىپتۇ. جەپەر بىلەن مەسرۇر ساندۇقنى كوتىرىپ خەلىپە بىلەن سارايغا قايتىپتۇ. شام يېقىپتۇ. ساندۇق خەلىپە ئالدىدا تۇرغان ئىكەن. جەپەر بىلەن مەسرۇر ساندۇقنى بۇزۇپ ئېچىپتۇ. ئۇنىڭ ئىچىدىن ئۇراقلىق بىر گىلەم كورۇنۇپتۇ. گىلەمنىڭ ئاستىدا رومال كورۇنۇپتۇ. رومالنى ئېچىپ قارىغان ئىكەن، بوغۇزلىنىپ ئولتۇرۇلگەن ناھايىتى چىرايلىق بىر ئايال چىقىپتۇ. بۇنى كورگەن خەلىپىنىڭ ئىچى ئاغرىپ كوزلە-رىدىن ياش كېتىپتۇ.

"ئەي ۋەزىرلەر، — دەپتۇ خەلىپە جەپەرگە قاراپ، — بۇ قانداق گەپ. مېنىڭ دەۋرىمدە ئادەملەرنى بوغۇزلاپ دەرياغا تاشلاپتۇ. بۇنىڭ جاۋاپكارلىغى مېنىڭ بويىنۇمغا چۈشمەمدۇ؟ قاتىلنى ئەلۋەتتە تېپىپ، ئۇنى ئەڭ دەھشەتلىك ئازاپ بىلەن ئولتۇرىمەن، بوۋام ئاباس ئىبنى ئابدۇل مۇتەللىپ ھەققىدە، — دەپتۇ خەلىپە قەسەم قىلىپ، كېيىن جەپەرگە قاراپتۇ، — بۇنى ئولتۇرگۈچىنى تېپىپ كەلمىسەڭ، بوۋاڭ بەرمەكنىڭ ھەممە ئەۋلادىنى سەن بىلەن قو-شۇپ، مۇشۇ ساراي ئالدىدىكى دەرۋازىدا دارغا ئېسىپ ئولتۇرىمەن."

جەپەر خەلىپىنىڭ غەزىۋىنى كورۇپ موھلەت سوراپتۇ. خەلىپە ئۈچ كۈنلۈك موھلەت بېرىپتۇ. جەپەر غەم-قايغۇ بىلەن خەلىپە ئالدىدىن چىقىپ، شەھەر ئىچىگە قاراپ مېڭىپتۇ. ئۇ، نېمە قىلىشنى

بىلمەي قاپتۇ. "بۇ ئايالنىڭ قاتىلىنى قەيەردىن ۋە قانداق قىلىپ تاپىمەن. ئەگەر توھمەت بىلەن باشقا بىرسىنى ئېلىپ كەلسەم، ئۇنىڭ قىساسىغا قالىمەن"، — دەپ ئويلاپتۇ، ئويىگە كېلىپ يېتىپتۇ. تونىنچى كۈنى خەلىپە كىشى ئەۋەتىپتۇ. جەپەر خەلىپە ئالدىغا كەپتۇ. "قاتىل قېنى؟" — دەپ سوراپتۇ خەلىپە. "تاپالمىدىم!" دەپتۇ جەپەر. خەلىپىنىڭ غەزىۋى تېخىمۇ ئورلەپتۇ. جەپەرنى ساراي دەرۋازىسىغا ئېلىپ بېرىپ، ئەۋلادى بىلەن دارغا ئېسىشقا بۇيرۇق قىپتۇ. ئۇنى ئېسىشتىن بۇرۇن، پۈتۈن شەھەر خەلقىگە خەلىپىنىڭ ۋەزىرى جەپەر بەرمەكى ۋە ئۇنىڭ ئەۋلادىنى قوشۇپ دارغا ئېسىشقا بۇيرۇغانلىقىنى جاكا قىلدۇرۇپتۇ، جەپەر ۋە ئۇنىڭ ئەۋلاتلىرىنىڭ دارغا ئېسىلىشىنى كورۇش ئۈچۈن، ھەر تەرەپتىن ئادەملەر كېلىشىپتۇ. لېكىن، ئۇلارنىڭ دارغا ئېسىلىشىنىڭ سەۋىۋىنى ھېچكىم بىلەلمەپتۇ. دار ھازىرلىنىپتۇ. ۋەزىر ۋە باشقىلار دار ئاستىغا كەلتۈرۈلۈپتۇ. جاللاتلارنىڭ كوزى خەلىپىنىڭ ھوكمىگە، قۇلىغى بۇيرۇقىغا تىكىلىپ تۇرۇپتۇ، شۇ چاغدا يېقى كىيىم كىيگەن ناھايىتىمۇ چىرايلىق بىر يىگىت يېتىپ كەپتۇ. ئۇ، ئالدىراشلىق بىلەن ئادەملەر ئارىسىدىن ئوزىگە يول ئېچىپ، جەپەرنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختاپتۇ:

"سىزگە كېسىلگەن بۇ جازا ماڭا تېگىشلىك، ساندۇقتىكى ئولۈك چوكان مېنىڭ ئايىلىم. ئۇنىڭ قاتىلى مەن. مېنى دارغا ئېسىڭلار! مەندىن قىساس ئېلىڭلار!" — دەپ ئوزىنى جەپەر ۋەزىرنىڭ ئايىغىغا تاشلاپتۇ. جەپەر ئوزىنىڭ داردىن قۇتۇلغانلىقىغا سۈيۈنگەن بولسىمۇ، يىگىتنىڭ ياشلىقىغا ئېچىنىپتۇ. بۇ يىگىتنى كورگەنلەر ھەيران بولۇپ، بىر بىرى بىلەن پىچىرلىشىپتۇ. شۇ

چاغدا، قېرى مۇكچەيگەن بىر بوۋاي يېتىپ كەپتۇ. ئۇ ناھايىتى ئالدىراش يۈگۈرگىنىچە، ئادەملەرنىڭ ئارىسىنى يېرىپ، جەپەرنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ:

"ئەي ۋەزىر، بۇ يىگىتنىڭ سوزىگە ئىشەنمەڭ، ئۇ خوتۇننى مەن ئولتۇرگەنمەن. مېنىڭ جازالىنىشىم كېرەك". — دەپتۇ. يىگىت بولسا:

"ئەي ۋەزىر، بۇ قېرى ئەقلىدىن ئازغان. ئوزىنىڭ نىمە دەۋاتقانلىغىنى ئوزىمۇ ئۇقمايدۇ. ئايالنى مەن ئولتۇرگەن. مېنى ئېسىڭلار!" — دەپتۇ.

"ئەي ئوغلۇم، — دەپتۇ قېرى، — سەن ياشسەن، تېخى دۇنيانىڭ ئارزۇ - ھەۋىسىگە قانمىغانسەن! مەن بولسام، ئومرۇمنى ياشىدىم، يەيدىغاننى يىدىم، ئارزۇ - ھەۋەسلەرنىڭ ھەممىسىگە قاندىم. دۇنيادىن تويغانمەن. شۇنىڭ ئۇچۇن بۇ ئايالنى مەن ئولتۇرگەن. ئۇنىڭ قىساسى ئۇچۇن مېنىڭ جازالىنىشىم كېرەك! مېنى دارغا ئېسىڭلار!"

ۋەزىر ھەيران قېلىپ يىگىتنىمۇ، قېرىنىمۇ، خەلىپىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىپتۇ. خەلىپە ئالدىدا ئۇلار يەرنى سۇيۇپتۇ:

"ئايالنى ئولتۇرگەن قاتىلنى تېپىپ كەلدىم!" دەپتۇ ۋەزىر.

"قېنى ئۇ؟" — دەپتۇ خەلىپە.

"مانا بۇ يىگىت ئايالنى مەن ئولتۇرگەن! — دەيدۇ — دەپتۇ ۋەزىر — بۇ قېرى كىشى بولسا، مەن ئولتۇردۇم، يىگىت يالغان سوزلەيدۇ، دەيدۇ. ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىلىسىنى ئالدىڭلارغا ئېلىپ كەلدىم"، — دەپتۇ.

خەلىپە قېرى بىلەن يىگىتكە دىققەت بىلەن قاراپ:

"قايسىڭ ئولتۇردۇڭ!" — دەپتۇ غەزەپ بىلەن.

"مەن!" — دەپتۇ يىگىت.
"يالغان سوزلىمە، مەن ئۆلتۈردۈم"، — دەپتۇ قېرى.
"هەر ئىككىسىنى ئاس!" — دەپتۇ خەلىپە جەپەرگە قاراپ ئاچ-چىغى بىلەن. جەپەر قارشى چىقىپتۇ:
"بىر كىشىنىڭ خۇنى ئۈچۈن بۇلارنىڭ هەر ئىككىسىنى ئۆلتۈ-رۈش زالىملىق بولىدۇ، خەلىپە"، — دەپتۇ.
"ئايالنى مەن ئۆلتۈردۈم" دەپتۇ يىگىت ۋە ساندۇقنىڭ بەلگۈلى-رىنى ئېيتىپ بېرىپتۇ. خەلىپە هەيران بولۇپ، بۇ ۋەقەگە قىزىقىپتۇ:
"نىمە ئۈچۈن ئۇ ئايالنى ئۆلتۈردۈڭ ۋە نىمە ئۈچۈن هىچكىم بىلمىگەن سىرنى ئۆزەڭ كېلىپ ئاشكارە قىلىپ، دارغا ئېسىلىشنى سورايسەن؟" — دەپتۇ.
"هورمەتلىك خەلىپە، — دەپتۇ يىگىت، — بۇ ئايال مانا بۇ قېرى تاغامنىڭ قىزى، مېنىڭ خوتۇنۇم ئىدى. بۇ قېرى كىشى مېنىڭ قېيىنى ئاتام بولىدۇ. بىز خېلى يىللار بىللە ئۆمۈر كەچۈرۈپ، ئۈچ ئوغۇل كوردۇق. ئۇ مېنى ناهايىتىمۇ ياخشى كورەتتى. مەن ئايىلىمە-دىن هىچقانداق يامانلىق كورمىگەن ئىدىم. مۇشۇ ئاينىڭ بېشىدا ئۇ قاتتىق ئاغرىدى. تىۋىپلارغا كورسەتتىم، تۈزەلدى. هاممامغا ئېلىپ بارماقچى ئىدىم. ئۇ "هاممامغا بېرىشتىن بۇرۇن، بىر نەرسىنى كوڭلۇم تارتىۋاتىدۇ" — دىدى. "نىمە ئۇ، ئېيتقىن!" — دىدىم، "بىھى بولسا پۇرايتتىم، ئازراق يىگىممۇ بار ئىدى"، — دىدى. مەن بىھى تېپىپ كېلىش ئۈچۈن بازارغا چىقتىم. پۈتۈن شەهەرنى ئىزلىدىم، تاپالمىدىم. ئەگەر شۇ چاغدا بىھىنىڭ باهاسى بىر تىللا بولسىمۇ ئالاتتىم. غەم بىلەن خىيال سۈرۈپ كېچىنى ئوتكۈزدۈم. تاڭ ئاتقاندىن كېيىن شەهەر باغلىرىغا بېرىپ بىرمۇ بىر ئايلىنىپ كورۈپ

يۈرۈپ، بىر قېرى باغۋەنگە دۇچ كەلدىم، ئۇنىڭدىنمۇ سورىدىم. "ئەي ئوغلۇم، بۇ يەردىن بىھى تېپىش تەس. بەلكىم تېپىلماس، ئۇنى ھازىر بەسرە ھاكىمىنىڭ بېغىدىن تېپىش مۇمكىن بولار. ئۇنىڭ باغۋەنلىرى خەلىپە ئۈچۈن بىھى ساقلايدۇ ۋە خەلىپىگە بىھى يەتكۈزۈپ بېرىدۇ"، — دېدى باغۋەن. مەن ئۆيگە يېتىپ كەلدىم. ئۇنىڭغا بولغان مۇھەببىتىم كۆڭلۈمنى تىنجىتمىدى. باغۋەن ئېيتقان بەسرىگە قاراپ ماڭدىم، كېچە-كۈندۈز دېمەي، ئون تۆت كۈن يول يۈرۈپ، ئۈچ بىھىنى ئۈچ تىللاغا ئېلىپ كېلىپ بەردىم. ئۇ بىھىنى قولۇمدىن ئېلىپ پۇراپ قويۇپ قويدى. مەن دۇكىنىمغا چىقىپ كەتتىم، سودا قىلىپ ئولتۇراتتىم. چۈش ۋاقتى ئىدى، بىر قارا زەڭگى كەلدى. قولىدا بىھىسى بار ئىكەن، ئويناپ كېتىپ بېرىپتۇ. مەن ئۇنىڭدىن:

"ئەي ياخشى كىشى، سەن بۇ بىھىنى نەدىن ئالدىڭ. ماڭىمۇ بىر نەچچە دانىسى كېرەك ئىدى"، — دەپ سورىدىم. ئۇ زەڭگى كۈلۈپ تۇرۇپ: "ئوينىشىمدىن ئالدىم. مەن باشقا تەرەپكە كەتكەن ئىدىم، قايتىپ كەلسەم، سۆيۈملۈكۈم كېسەل ئىكەن. يېنىدا ئۈچ بىھى تۇرغان ئىكەن، ئۇ: "ئەخمەق ئېرىم شۇ بىھى ئۈچۈن بەسرىگە بېرىپ، ئۈچ بىھىنى ئۈچ تىللاغا سېتىپ ئېلىپ كەپتۇ، — دەپ ماڭا بىرىنى تەقدىم قىلدى"، — دېدى. ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ، دۇنيا كۆزۈمگە قاراڭغۇ بولۇپ كۆرۈندى. دىمىغىمدىن ئاچچىق دۇت چىقىپ كەتتى. ئورنۇمدىن دەس تۇرۇپ، دۇكاننى ئەتتىم. ئايلىمە- نىڭ ئالدىغا باردىم. قارىسام، بىھىنىڭ ئىككىسى تۇرۇپتۇ. "ئۈچىنچىسى قېنى؟" دەپ سورىدىم. "ئۇقمايمەن، ئۇنى كۆرگۈ- نۈممۇ يوق!" — دېدى ئايلىم. بايىقى ئادەمنىڭ سۆزىنى راست

ئىككەن دەپ ھىس قىلدىم. پىچاقنى غىلاپتىن سۇغۇرۇپ ئېلىپ، ئارقىسىدىن كېلىپ، كوكسىگە تىزىمنى تىرەپ ئولتۇردۇم، ئىندىمەي بوينىغا پىچاق سالدىم ۋە كاللىسىنى شارتتىدە كېسىپ ئالدىم. پەردە ۋە رومال بىلەن ئوراپ، گىلەمگە يوگەپ، ساندۇققا سالدىم، ئوز خېچىرىمغا ئارتىپ دەجلە دەرياسىغا ئېلىپ باردىم. ئوز قولۇم بىلەن دەرياغا تاشلىدىم. مەندىن تېززەك قىساس ئېلىڭ! بۇ سىرنى ھېچكىم بىلمەيتتى، چوڭ ئوغلۇمغا كوزۇم چۇشتى. ئۇ، يىغلايتتى. ئۇ، ئانىسىنىڭ ئولۇمىدىن خەۋەرسىز ئىدى. "نىمىشقا يىغلايسەن؟"— دەپ سورىدىم. ئوغلۇم يىغلاپ، "بىھىنىڭ بىرسىنى ئېلىپ ئوكىلىرىم بىلەن كوچىدا ئويناپ يۇرگەن ئىدىم. قاۋۇل بىر زەڭگى ئېتىلىپ كېلىپ، بىھىنى قولۇمدىن تارتىۋالدى-دە: "قەيەردىن ئالدىڭ!"— دەپ دوق قىلدى. "كېسەل ئانام ئوچۇن ئاتام ئەتەيلەپ بەسرىگە بېرىپ، ئۇ يەردىن ئۇچىنى ئۇچ تىللاغا سېتىپ ئېلىپ كەلگەن"— دېدىم ۋە مەن بۇ سوزنى ئىككى-ئۇچ قايتۇرۇپ تەكرارلىدىم. لېكىن، زەڭگى بىھىنى قايتۇرۇپ بەرمىدى. ئۇنى ئاز دەپ، مېنى ئۇرۇپ ئوز يولىغا كەتتى. ئانامدىن قورقۇپ تېخىچە ئويگە كىرەلمەي، ئوكىلىرىم بىلەن شەھەر ئەتراپىغا چىقىپ ئايلىنىپ كەلدىم"، دېدى بۇ سوزنى ئاڭلاپ، زەڭگىنىڭ سوزى تاغامنىڭ قىزى ئوچۇن تامامەن ئويدۇرۇپ چىقىلغان بوھتان ئىكەنلىكىنى ئېنىق بىلدىم. ئۇنى بىگۇنا ئولتۇرگىنىمگە پۇشايمان قىلدىم. ئەلەم بىلەن يىغلىدىم. كېيىن، بۇ بوۋاي ئويگە كىرىپ كەلدى. مەن تاغامغا بولغان ۋەقەنى سوزلەپ بەردىم. تاغاممۇ يېنىمغا ئولتۇرۇپ يىغلىدى. يېرىم كېچىگىچە يىغلىدۇق. بەش كۇنگىچە ماتەم تۇتتۇم. بىر بۇگۇنگىچە ئۇنىڭ ناھەق ئولگەنلىكىگە

قايغۇرىمىز. بۇنىڭ ھەممىسى شۇ زەڭگىنىڭ كاساپىتىدىن بولدى. ئۇنىڭ ئۇلۇش تارىخى مانا شۇ. بوۋىلىرىڭىزنىڭ ھورمىتى، مېنى تېززەك ئېسىڭ، ئۇنىڭسىز ھاياتلىق ماڭا كېرەك ئەمەس"— دەپتۇ يىگىت.

"ئەلۋەتتە، شۇ زەڭگىنى تېپىپ جازالايمەن!"— دەپتۇ خەلىپە.

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى، شەھرىزاد ھېكايىسىنى توختاتتى.

ئون توققۇزىنچى كېچە

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قىپتۇ شەھرىزاد ھېكايىسىنى.

"يىگىت ئۇززىلىك ئىكەن، زەڭگىنى تېپىپ جازالايمەن!— دەپتۇ خەلىپە جەپەرگە قاراپ، — ئەگەر شۇ زەڭگىنى تېپىپ كەلمىسەڭ، ئۇنىڭ ئورنىغا سېنى ئۆلتۈرىمەن".

جەپەر ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. "زەڭگىنى قەيەردىن تاپاي دەپ"، —زار-زار يىغلاپتۇ. "بۇ نۆۋەت قۇتۇلۇشۇم ئەمدى مۇمكىن ئەمەس، چۈنكى، ساڭزا يىگىلى ھەمىشە ھېيت ئەمەس"، — دەپ ئۈمىتسىزلىنىپتۇ. بىرەر ھىلە ئىشلەپ تېپىشقا كوڭلى تارتماي، ئۈچ كۈنگىچە ئۆيىدىن چىقماپتۇ. تۆتىنچى كۈنى ئۆيىگە قازىنى قىچقىرتىپ ۋەسىيەت قىپتۇ. بالىلىرى بىلەن خەيرلىشىپتۇ. بالىلىرىمۇ ئەھۋالنى ئۇقۇپ يىغا ساپتۇ. جەپەرمۇ ئۆزىنىڭ يىغىسىنى باسالماپتۇ. شۇ ۋاقىتتا خەلىپە ئەۋەتكەن كىشى كىرىپ كەپتۇ: "خەلىپە ناھايىتى ئاچچىغى بىلەن سىزنى يوقلىماقتا، ئەگەر بۈگۈن سىز زەڭگىنى تاپمىسڭىز

ئوزىگىزنى زەڭگىنىڭ ئورنىغا ئولتۇرىدۇ“، — دەپتۇ. جەپەر بۇ سوزنى ئاڭلاپ يېڭىۋاشتىن يەنە يىغلاپتۇ. باللىرى بىلەن بىر بىرلەپ يىغلىشىپ خەيرلىشىپتۇ. ئەڭ ئاخىردا ئامراق كىچىك قىزىنىڭ يېنىغا كەپتۇ. ئۇنى باشقا باللىرىنىڭ ھەممىسىدىنمۇ ياخشى كورۇ-دىكەن. ئۇنىڭ بېشىنى كوكرىگىگە بېسىپ خەيرلەشمەكچى بوپتۇ. قارىسا قىزىنىڭ يانچۇغى دومباق تۇرغىدەك، قاراپ ئۇنىڭ بىھى ئىكەنلىگىنى بىلىپتۇ.

— يانچۇغۇڭدىكى بىھىنى كىم بەردى؟ — دەپ سوراپتۇ ئۇ قىزىدىن.

”بۇنى بۇنىڭدىن توققۇز كۈن بۇرۇن خىزمەتچىمىز رەيھانى ئېلىپ كەلگەن ئىكەن. ناھايىتى تەسلىكتە ئىككى تىللاغا سېتىپ ئالدىم“، — دەپتۇ قىزى. جەپەر قۇل بىلەن بىھىنىڭ دېرىگىنى ئاڭلاپ ناھايىتى خوش بوپتۇ:

”رەيھاننى قىچقىر!“ — دەپتۇ. رەيھانى كېلىپ سالام بېرىپتۇ.

”بەختى قارا، — دەپتۇ جەپەر رەيھانغا — بۇ بىھىنى قەيەردىن ئالدىڭ؟“

”ئەي غوجام، — دەپتۇ قۇل، — يالغان سوز كىشىنى ئالداپ ئولۇمدىن قۇتۇلدۇرغىنىدەك، ھەقىقەتمۇ كىشىنى دەردى-بالادىن قۇتۇلدۇرىدۇ. مەن بۇ بىھىنى سىزنىڭ ھوجرىگىزدىن ئوغرىلىغىنىم يوق، بۇنىڭدىن توققۇز كۈن ئىلگىرى شەھەرنىڭ بىر كوچىسىدىن ئوتۇپ كېتىۋاتقان ئىدىم، بىر توپ ياش باللارغا كوزۇم چۇشتى. بىرىنىڭ قولىدا شۇ بىھى بار ئىكەن، تارتىپ ئالدىم. ئۇ بالىنى ئۇردۇم. ئۇ يىغلاپ تۇرۇپ مۇنداق دىدى: ”ئەي ئاكا، بۇ بىھى ئانامنىڭ، ئانام كېسەل. ئاتامدىن بىھى سورىغان. ئاتام بىھى

بىلەن تۇزىلەمدىكىن؟ دەپ، بەسىرە دىگەن جايىدىن ئۇچ بىھىنى ئۇچ تىللاغا سېتىپ ئېلىپ كەلىدى. مەن بىرسىنى ئوينىاش ئۇچۇن ئانامغا كورسەتمەي ئېلىپ چىققان ئىدىم. قايتۇرۇپ بېرىڭ!“ــ دەپ قانچە يېلىنغان ئىدى. مەن ئۇنىڭ زارلىنىشىغا ئېتىۋار قىلماي ئېلىپ كېلىۋەردىم. بۇ يەردە كىچىك مەلىكەم بىھىنى كورۇپ، ئۇنى ئىككى تىللاغا مەندىن سېتىپ ئالدى.“

جەپەر بۇ گەپنى ئاڭلاپ، ئۇ خوتۇننىڭ ئولۇمگە ئوزىنىڭ قۇلى رەيھانى سەۋەپ بولغىنىنى بىلىپتۇ. قۇلىنىڭ ئوزىگە يېقىن بولغانلىقىغا ئىچىنىپتۇ، ئوزىنىڭ قۇتۇلغىنىغا خوش بولۇپ، بۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ.

قۇلدىن زىيان تارتقان كىشى ئوز ھاياتى يولىدا،
شۇ قۇلىنى قۇربان قىلىپ يەنە ئالار باشقا قۇل.
كوپ قۇللارنى ئېلىش ـ سېتىش ئىختىيار ئوز قولۇڭدا،
ئەمما ئوزەڭ ئوخشاشنى تاپالمايسەن، سەن پۇتكۇل.

باشقىلار چارە تېپىپ ئوز دەردىگە دەرمان قىلار،
بولمىسا ماڭا چارە، مەن نىمىنى دەرمان قىلاي.
ئىشقى ئەھلى ھەممىدىن سۇيگىنى پىنھان تۇتار،
مەن ئۇنىڭ مىھرىنى پاش، دەردىنى پىنھان قىلاي.
بۇ ھەۋەس ئوزىنى ئىشق دەپ ئېلان قىلار،
ئايرىلىشنىڭ ئەلىمدە نالە ـ زار ئەيغان قىلاي.

جەپەر قۇلىنى ئوزى بىلەن بىللە خەلىپە ئالدىغا ئېلىپ بېرىپتۇ. بولغان ۋەقەنى باشتىن ـ ئاياق سوزلەپ بېرىپتۇ. خەلىپە بۇ ۋەقەنى ئاڭلاپ ھەيران بوپتۇ. ئىبرەتلىك بۇ ھىكايىنى يېزىپ تارقىتىش بىلەن بىللە خەزىنىدىمۇ ساقلاشنى بۇيرۇپتۇ. ”بۇ ھىكايە. ــ دەپتۇ

جەپەر خەلپىگە، ــ نۇرىدىن بىلەن ئۇنىڭ ئاكىسى شەمسىدىنىنىڭ ھېكايىسىدەك قىزىق ئەمەس."

"ئۇ، قانداق ۋەقە ئىكەن؟" ــ دەپ سوراپتۇ خەلپە.

"ئەي خەلپە، ــ دەپتۇ جەپەر، ــ قۇلۇمنى ئۆلۈمدىن ئازات قىلمىسىڭىز ئېيتمايمەن".

"ھېكايەڭ بۇ ۋەقەدىن قىزىق بولسا ئازات قىلىمەن!" ــ دەپتۇ خەلپە. ۋەزىر ھېكايىگە كىرىشىپتۇ.

نۇرىدىن بىلەن ئاكىسى شەمسىدىننىڭ ھېكايىسى

"مىسىر شەھەرلىرىنىڭ بىرىدە بىر پادىشا بار ئىكەن. ئۇ ئادالەت ۋە ياخشىلىقنىڭ ئۈلگىسى ئىكەن. ئۇنىڭ دانىشمەن ۋە قاملاشقان بىر ۋەزىرى بار ئىكەن. ئۇ ۋەزىر يېشى چوڭ كىشى بولۇپ، ساقاللىرى ئۇقاردەك ئاپپاق ئىكەن. ئۇنىڭ ئىككى ئوغلى بولۇپ بىر بىرىدىن چىرايلىق ئىكەن. چوڭىنىڭ ئىسمى شەمسىدىن، كىچىكى-نىڭ ئىسمى نۇرىدىن ئىكەن. نۇرىدىن ئاكىسىغا قارىغاندا يەنىمۇ چىرايلىق ئىكەن. ھەتتا ئۇنى كۆرۈش ئۈچۈن چەتئەللەردىنمۇ ئادەملەر كېلىشىپتىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە ۋەزىر ئاغرىپ يېتىپ قاپتۇ. بىرنەچچە كۈن ئۆتمەي ۋاپات بوپتۇ. پادىشا ئۇنىڭ ۋاپات بولغانلىقىغا قايغۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ بالىلىرىغا مېھرىبانلىق قىلىپ، شاھانە كىيىملەر تەقدىم قىپتۇ:

"سىلەرنى، — دەپتۇ شاھ، — ئاتاڭلارنىڭ ئورنىغا ۋەزىر قىلىپ تەيىنلىدىم. شۇ ۋەزىپىنى سىلەر ئۆتەڭلار".

ئۇلار خوش بوپتۇ. شاھ ئالدىدا ئېگىلىپ تۇرۇپ تازىم قىپتۇ. راسا بىر ئاي ئاتىسىغا ماتەم تۇتۇپتۇ. كېيىن ھەر قايسىسى بىر ھەپ-تىدىن ۋەزىرلىك قىلىشىدىكەن. شاھمۇ بىر يەرگە بارسا ئۇلارنىڭ بىرىنى نۆۋەت بىلەن بىللە ئېلىپ بارىدىكەن. بىر كۈنى كەچتە شاھ تاڭ ئاتقىچە سەپەرگە چىقىدىغانلىقىنى ئېلان قىپتۇ. سەپەر نۆۋىتى

شەمسىدىنىنىڭ ئىكەن. شۇ كېچە ئاكا-ئۇكا ئىككىسى ئۇ-بۇ توغرىدا سۆزلىشىپ كېلىپ، ئاخىرى ئاكىسى ئۇكىسىغا ئۆيلىنىشنى ئويلاۋاتقانلىقىنى ئېيتىپتۇ. "چوڭ بولدۇق، بىزنىڭمۇ ئۆيلىنىدىغان ۋاقتىمىز بولۇپ قالدى. ھەر ئىككىمىز بىر كۈندە ئۆيلەنسەك بەكمۇ كۆڭۈللۈك بولاتتى،" — دەپتۇ. "قارشىلىقىم يوق!" — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ئۇكىسى. ئۇلار مۇنداق قارار قىلىشىپتۇ: "بىز بىر كۈندە ئۆيلىنىمىز، ئاياللىرىمىز بىر كۈندە تەڭ تۇغسا، بىرسىنىڭ تۇغقىنى ئوغۇل، يەنە بىرسىنىڭ تۇغقىنى قىز بولسا، ئۇلارنى بىر-بىرسىگە چېتىپ قويساق، ئۇلار ئەر-خوتۇن بولۇشسا."

"ئەي ئاكا، — دەپتۇ نۇرىدىن. — ئۇ ۋاقىتتا قىزنىڭ تويلۇقى ئۈچۈن مېنىڭ ئوغلۇمدىن نېمە ئالىسەن؟" "تويلۇق ئۈچۈن ئۈچ مىڭ تىللا پۇل، ئۈچ باغ، ئۈچ كەنت ئالىمەن. مېھرى ھەققى بۇنىڭدىن كەم بولسا توغرا بولمايدۇ"، — دەپتۇ. "مېنىڭ ئوغلۇم شۇنچىلىك نەرسە بېرەمدۇ؟ — دەپ ئېتىراز بىلدۈرۈپتۇ نۇرىدىن، — ئىككىمىز ئاكا-ئۇكا ۋە باراۋەر دەرىجىدىكى ۋەزىر. بىر-بىرىمىزدىن شۇنچە كۆپ دۇنيا-مال تەلەپ قىلساق، ئۆزىمىزگە ياخشىمۇ؟ سۈرۈشتۈرگەندە، مېنىڭ ئوغلۇمنىڭ مەرتىۋىسى سېنىڭ قىزىڭدىن ئۈستۈن. چۈنكى، كىشىنىڭ ياخشى ئاتىقى-نامى ئوغۇل بىلەن چىقىدۇ. سېنىڭ سۆزۈڭگە قارىغاندا، قىزىڭنى ئوغلۇمغا بەرمىسەڭ كېرەك. چۈنكى، سېتىشنى خالىمىغان مالنىڭ باھاسى يۇقۇرى. بەرمەس قىزنىڭ تويلۇقى ئېغىر بولىدۇ" دەپتۇ. شەمسىدىن ئۇكىسىدىن بۇ گەپنى ئاڭلاپ: "ھەي ئۇكام! سەن ئەقىلسىزلىق قىلىپ مەن بىلەن يات كىشىلەردەك تالاشما، شەك يوقكى، سەن ئوغلۇڭنى مېنىڭ قىزىمدىن يۇقۇرى قويۇپ ئارتۇق كۆرسەتكىنىڭ، — ۋەزىرلىكتە

ئۆزەڭگىنى مەن بىلەن باراۋەر قويغىنىڭ چوڭ ئەخمەقلىق. مەن شەيقەت قىلىپ سېنى ۋەزىرلىككە كۆتەرمىسەم سېنىڭدە ئەقىل ۋە ئەخلاقتىن نىمە بار؟ مەن سېنى بۇ دەرىجىگە كۆتۈرۈشۈمدىن مەقسەت باشقىچە ئىدى. بىر تەرەپتىن ماڭا ياردەمچى بولۇپ ھەمكارلاشسۇن، ئىككىنچىدىن روھى چۈشۈپ خاپا بولمىسۇن دىگەننى ئويلىغان ئىدىم. ئەمدى سەن مېنىڭ يۈزۈمگە قاراپ تۇرۇپ بۇ سۆزلەرنى قىلدىڭ. ئەمدى تاغدەك دۇنيا بەرسەڭمۇ، ئوغلۇڭغا قىزىمنى بەرمەيمەن!" نۇرىدىن ئاكىسىدىن بۇ سۆزنى ئاڭلاپ غەزەپلىنىپتۇ: "مەنمۇ ئوغلۇمغا سېنىڭ قىزىڭنى ئېلىپ بەرمەيمەن!" — دەپتۇ ئۇ. بۇ گەپنى ئاڭلاپ شەمسىدىن: "مېنىڭ ئالدىمدا سەپەر بار. بولمىسا، ئەدىۋىڭنى بىرىپ قويattım. كۆپ ھولۇقۇپ كەتمە. سەپەردىن كېلەي، ئاندىن كېيىن كۆرۈشىمىز، سۆزلىشىمىز" — دەپتۇ. نۇرىدىننىڭ غەزىۋى ئوتتەك يېنىپ ئۆرلەپتۇ. دىۋاندىن چىقىپ كەتكۈدەك ھالغا كەپتۇ. لېكىن ئۇ، ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ ئارتۇق گەپ ياندۇرماپتۇ. ھەممە گەپلەرنى كۆڭلىگە سېلىپ قويۇپتۇ. ھەر بىرى ئۆزىچە كېچىنى ئۆتكۈزۈپتۇ. تاڭ ئېتىپ، شاھ سەپەرگە ئاتلىنىپتۇ. شەمسىدىن شاھ بىلەن يولغا چىقىپتۇ. نۇرىدىن ئامىزىنى ئۆتەپ خەزىنىگە كىرىپتۇ. بىر خۇرجۇنغا ئالتۇن ئاپتۇ. ئاكىسىنىڭ ھاقارەتلىك سۆزلىرىنى ئەسلەپ بۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

سەپەر قىلماق خۇددى كۆپۈك سۇغا ئوخشايدۇ،
ئۇزاق تۇرسا سۇ سېسىپ ئوغىغا ئوخشايدۇ.
ئاڭلىماق، كۆرمەكتىن پەرق ئېتەر يەر ۋە ئاسماندەك،
بىرسىنىڭ ئېيتقىنى چۈش، ئاڭلىغىنى ئويغۇغا ئوخشايدۇ.
قىزىشنىڭ ئورنى بار، كىم ئۇنى بىلمەس، تاشلىنار پەرقسىز،

ساناھەت خۇددى تاغدىن ئاشقان ئاھۇغا ئوخشايدۇ.
ئوقۇۋاڭ ئېتىلمىغۇنچە تەگمىگەي مەقسەت ـ نىشانغا،
ئايالغان جان ئۆنىگدا كويگۈچى پىراق ئوتىغا ئوخشايدۇ.
كومگەن ئالتۇن كومۇرگە تەڭ، قەدرى ـ قىممەتتە،
خەزىنە تۇرسا گويا، ساق ـ ھۇشيارغا ئوخشايدۇ.

* * *

بۇ مەنسەپ ئۇرنىدۇر، ئەمەس نىمەت ئۇيى،
كېتەيمەن بۇ ماكاندىن ئۇمرۇم بويى.

شۇنىڭدىن كېيىن نۇرىدىن قۇللىرىدىن بىرىنى قىچقىرتىپتۇ. ئۇنىڭغا ئېتىنى يېيەك توقۇم، ئالتۇن جابدۇقلۇق ئىگەر بىلەن ئېلىپ كېلىشنى بۇيرۇپتۇ. ئات ئېلىپ كېلىنىپتۇ. شۇ يەردە ئېتىغا ئەرەپ خۇرجۇننى ئارتىپ مىنىپ تۇرۇپ، قۇلىغا: "كوڭلۇم ئەلقەيلۇبىيا كەنتىگە بېرىشنى ئىستەيدۇ. مەن كەتكەندىن كېيىن، ھېچكىم ئۇ يەرگە مېنىڭ ئارقامدىن ئىزلەپ بارمىسۇن!" ـــ دەپتۇ. شۇ ماگ-غىنىچە قاھىرىدىن چىقىپ، دەشتۇ ـ باياۋانغا قاراپ مېڭىپتۇ. چىڭ چۈش ۋاقتى بىلەن ئابىلىس شەھرىگە كەپتۇ. ئېتىدىن چۈشۈپ دەم ئاپتۇ. كېيىن ئۇزۇق ـ تۈلۈك ئېلىپ، يەم ـ خەشەك راسلاپ يەنە يولغا چۈشۈپتۇ. ئىككىنچى كۈنى چۈشتە قۇددۇس شەھرىگە كېلىپ، سارايغا چۈشۈپتۇ. غىزالىنىپ دەم ئېلىش ئۈچۈن، گىلەمنى تېگىگە سېلىپ خۇرجۇننى بېشىغا قويۇپ يېتىپتۇ. ئاچچىغى تېخى بېسىلمىغان ئىكەن. تاڭ ئاتقاندىن كېيىن يەنە ئېتىغا مىنىپ يولغا چىقىپتۇ. ھەلەب شەھرىگە كېلىپ، بىر كارۋان سارىيىغا چۈشۈپتۇ. ئۇ يەردە ئۈچ كۈن دەم ئاپتۇ. ئۇياق ـ بۇياقلارنى ئايلىنىپ كورۇپ يەنە يولغا چىقىپتۇ. نەگە بېرىشنى ئۆزىمۇ بىلمەيدىكەن. بەسرە شەھرىگە بېرىپ، كارۋان سارىيىغا كىرىپ، ئېتىدىن چۈشۈپتۇ.

گىلەمنى يېيىشىپ خۇرجۇننى ئاپتۇ. ئاتنى دەرۋازىۋەنگە سوۋۇتۇشقا بېرىپتۇ. دەرۋازىۋەن ئاتنى يېتىلەپ يۈرگەن ئىكەن، ساراي دەرۋازىسىدىن كوچىنى كوزىتىپ ئولتۇرغان بەسرە شاھىنىڭ ۋەزىرى ئاتنى كورۇپ قاپتۇ. "قىممەتلىك جابدۇق ۋە ئىگەر-يۈگەنلەر بىلەن بېزەلگەن بۇ ئات، — دەپتۇ ۋەزىر ئوز ئوزىگە، — پادىشا ياكى ۋەزىرلەرنىڭ مىنىدىغان ئېتى. كىم كەلگەندۇ؟" ئۇ ئاخىرى ئات يېتىلىگەن دەرۋازىۋەننى چاقىرتىپ كىرىپتۇ. دەرۋازىۋەن ئىگىلىپ تازىم قىپتۇ ۋەزىر خېلى قېرى ئادەم ئىكەن. دەرۋازىۋەندىن ئاتنىڭ ئىگىسىنى سوراپتۇ. "بۇ ئاتنىڭ ئىگىسى، — دەپتۇ دەرۋازىۋەن، — سودىگەر ئەۋلادىدىن، چىرايىدا تېڭى يوق بىر يىگىت. ھازىرلا كېلىپ سارايغا چۈشتى" ۋەزىر شۇ زامانلا ئورنىدىن قوزغىلىپتۇ. كارۋان سارىيىغا مېڭىپتۇ. يىگىتنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ. نۇرىدىن بۇ ۋەزىرنى كورۇش بىلەن ئورنىدىن تېز تۇرۇپتۇ، ۋەزىرگە سالام بېرىپتۇ. ۋەزىر ئاتتىن چۈشۈپ، نۇرىدىن بىلەن كورۇشۇپتۇ:

"قەيەردىن، نېمە ئىش بىلەن كەلدىڭىز ئوغلۇم؟" — دەپتۇ ۋەزىر نۇرىدىنغا.

نۇرىدىن ۋەقەنى باشتىن-ئاياق سوزلەشكە كىرىشىپ:

"قاھىرىدىن كەلدىم، ئاكام ۋەزىر ئىدى. مەن ناھايىتى قىسىلدىم. ھەممە شەھەرنى، ھەممە ياقنى كورمىگىچە يۇرتۇمغا قايتماسلىققا شەرت قىلدىم"، — دەپتۇ.

"ئەي ئوغلۇم، — دەپتۇ ۋەزىر، — بۇنداق ئەركىنلىككە يەتكەن كىشى تېخى يوق. بۇنداق ھەۋەس كىشىنى ھالاكەتكە ئېلىپ بارىدۇ. ئەگەر يولۇڭنى شۇنداق داۋام قىلىۋەرسەڭ، ئاخىرى بىرەر پاجىئەگە يولۇقۇشۇڭ مۇمكىن، دەپ ئەندىشە قىلىمەن."

نۇرىدىن بېشىنى ئېگىپ جىم تۇرۇپتۇ. ۋەزىر ئورنىدىن تۇرۇپ نۇرىدىننى ئۆز ئۆيىگە تەكلىپ قىپتۇ. خۇرجۇن - قاچىلىرىنى ئېتىغا ئارتىپ، ئۇنى ھويلىسىغا ئېلىپ بېرىپتۇ، ئۆزىنىڭ ھوجرىسىنىڭ قاتارىدىكى بىر ئۆيگە چۈشۈرۈپتۇ. كوپ ھورمەت قىلىپ ئورۇنلاشتۇرۇپتۇ. ۋەزىرنىڭ كوڭلىدە يىگىتكە ئاتا - بالىلىق مۇھەببەت پەيدا بوپتۇ.

"مەن قېرىپ قالدىم، — دەپتۇ بىركۇنى ۋەزىر، — ئوغلۇم يوق. ئۆيۈمدە ساڭا تەڭ كېلىدىغان بىر قىزىم بار. ھازىرغىچە كوپ ئەلچىلەر كەلدى، ئۇلارنى ياقتۇرماي قايتۇردۇم. لېكىن، سېنىڭ مۇھەببىتىڭ مېنىڭ دىلىمغا ئورناشتى. قىزىمنى چورىلىككە ئېلىشقا رازىلىق بەرسەڭ، مەن سېنى بەسرە شاھىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىپ، ئۇكامنىڭ ئوغلى دەپ تونۇشتۇرۇپ، ئوز ئورنۇمغا ۋەزىر قىلىپ، پۇت - قولۇمنى بوشاتسام."

بۇ سوزنى ئاڭلىغان نۇرىدىن بېشىنى تۆۋەن سېلىپ "خوپ!" دىگەن جاۋاپنى بېرىپتۇ. ۋەزىر خوش بولۇپ، ئادەتتە ئەمەلدارلارنى كۇتىدىغان ئالاھىدە ئۆينى زىننەتلەشكە ئەمرى قىپتۇ. كېيىن ئۆزىنىڭ دوستلىرىنى، دولەت ئەرباپلىرىنى، يۇرت موتىۋەرلىرىنى قىچقىرتىپتۇ، ھەممە ھازىر بولغان چاغدا:

"سىلەرگە مەلۇمكى، — دەپتۇ ۋەزىر — قاھىرىدە ۋەزىرلىك قىلىپ تۇرغان ئاكامنىڭ ئوغلى بار ئىدى. مېنىڭ ئوغلۇم يوق. بىرلا قىزىم بار. ئاكامنىڭ ئوغۇللىرى چوڭ بولغاندىن كېيىن، شۇ قىزىمنى ئوغۇللىرىنىڭ بىرسىگە بېرىشنى ئىلتىماس قىلغان ئىدىم. ئاكام رازى بولۇپ ۋەدە بەردى. ۋەدىسىگە مۇۋاپىق بۇگۇن مانا بۇ يەردە ئولتۇرغان ئوغلىنى ئەۋەتىپتۇ. يېتىپ كېلىشى بىلەن، قىزىمنى نىكاھلاپ قويۇشقا قارار قىلدىم. ھېچ شۇبھە يوقكى، ئۇ

ھەرقانداق ياتتىن مىڭ مەرتىۋە ئەۋزەل. ئەگەر خالىسا، مېنىڭ بىلەن بۇ يەردە تۇرىدۇ. ئاتىسىنىڭ يېنىغا بېرىشنى خالىسا، قىزىمنىمۇ قوشۇپ قويىمەن".

ئۇيەدە ئولتۇرغانلار:

"ناھايىتى ياخشى ئويلاپسىز"، — دېيىشىپتۇ.

يىگىتكە نەزەر سېلىشىپتۇ، قاراپتۇ. ئۇ ھەممىگە يېقىپ چۈشۈپتۇ. ۋەزىر قازى ۋە گۇۋاھلارنى ھازىرلاپتۇ. ئۇلار نىكاھ ئوقۇپتۇ، ئەتىر چېچىپتۇ. ۋەزىر قۇللىرىغا ئوغۇلنى ھاممامغا ئېلىپ بېرىشنى بۇيرۇپتۇ. ھاممامدىن چىققاندىن كېيىن، ئۇنىڭغا قىممەتلىك ئېسىل كىيىملەرنى تەقدىم قىپتۇ. نۇرىدىن ھاممامدىن ئون تۆرت كۈنلۈك ئايدەك بولۇپ چىقىپ، ئېتىغا مىنىپ يېنىدىكى قۇللار بىلەن، تۈپ توغرا ۋەزىرنىڭ ھويلىسىغا قايتىپ كەپتۇ. ۋەزىرنىڭ سارىيىغا كىرىپ، ۋەزىرنىڭ قولىنى سۆيۈپتۇ.

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى، شەھرىزاد ھېكايىسىنى توختاتتى.

يىگىرمىنچى كېچە

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قىپتۇ شەھرىزاد ھېكايىسىنى.

نۇرىدىنىنىڭ قولىدىن تۇتۇپ تۇرۇپ ۋەزىر: "ئوغلۇم، ئەمدى سەن خوتۇنۇڭنىڭ ئالدىغا بار! بۇ كېچە ئۆتسۇن، ئەتە ساڭا بەخت تىلەپ، ياخشى تىلەكلەر بىلەن شاھ ئالدىغا بارىمەن!" — دەپتۇ.

نۇرىدىن ۋەزىرنىڭ ئالدىدىن چىقىپ، خوتۇنىنىڭ قېشىغا

كىرىپتۇ...

ئەمدى سوزنى شەمسىدىندىن ئاڭلايلى! بىرنەچچە كۈندىن كېيىن ئۇ، شاھ بىلەن سەپەردىن قايتىپ كەپتۇ. قارىسا، ئۇكىسى يوق. قۇللىرىدىن سۈرۈشتۈرۈپتۇ. ئۇلار:

"سىز شاھ بىلەن سەپەرگە كەتكەن كۈنى كەينىڭىزدىن ئوزدە-نىڭ ئېتىنى مىنىپ: "دىلىم قىسىلدى. بىر نەچچە كۈن ئەلقەيلۇ-بىيا تەرەپىنى ئايلىنىپ كېلىمەن"، — دەپ يولغا چىققان ئىدى، "ھېچكىم ئارقامدىن بارمىسۇن" دەپ تەكىتلىدى. شۇنىڭدىن بېرى، ئۇنىڭدىن ھېچ خەۋەر يوق"، — دېيىشىپتۇ.

شەمسىدىن ئۇكىسىدىن ئايرىلغىنىغا خاپا بوپتۇ. ئەھۋالى يوتۇن-لەي ئوزگۈرۈپتۇ. "بۇنىڭ سەۋىۋى — دەپتۇ شەمسىدىن ئوز-ئوزدە-گە، — شۇ كېچە ئارتۇق گەپ قىلىپ، خاپا قىلىپ قويغىنىمدىن باشقا نەرسە ئەمەس. ئۇ گەپلەرنى ئۇكام كوڭلىگە ئالغان، قاتتىق قىسىلغان، نېمە قىلىشىنى بىلمەي چىقىپ كەتكەندۇ." شەمسىدىن ۋەقەنى شاھقا بايان قىپتۇ. شاھ ئوزىگە قاراشلىق شەھەر، ۋىلايەت باشلىقلىرىغا خەت يېزىپتۇ. بىراق، نۇرىدىن يىگىرمە كۈن ئىچىدە ناھايىتى يىراق كەتكەن ئىكەن. ھەر تەرەپتىن ئىزلەپتۇ، لېكىن ھېچكىم ئېنىق بىرەر خەۋەر ئېلىپ كېلەلمەپتۇ. شەمسىدىن قايغۇغا چومۇپتۇ. ئۇ، ئوزىنىڭ قىلغىنىغا پۇشايمان قىپتۇ؛ قىسقا ئويلىغى-نىغا، تەدبىرسىزلىگىگە ئېچىنىپتۇ. بىرئاز ۋاقىت ئوتكەندىن كېيىن شەمسىدىن قاھىرە شەھرىدىكى بىر باينىڭ قىزىنى ئاپتۇ. بۇ ئاجا-يىپ بىر ئىشكى، نۇرىدىن ۋەزىرنىڭ قىزىنى ئالغان كۈنى شەمسە-دىنىڭمۇ نىكاھى ئوقۇلۇپتۇ. باشتا سوزلەنگەن شەرتكە مۇۋاپىق ئاياللىرىنىڭ قوساق كوتىرىشى، تۇغۇشى بىر كۈنگە توغرى كەپتۇ.

شۇنىسى قىزىقكى، خۇددى شەمسىددىننىڭ ئېيتقىنىدەك، نۇرىددىننىڭ ئايىلى ناھايىتى چىرايلىق بىر ئوغۇل، شەمسىددىننىڭ ئايىلى ئالەمدە تەڭدىشى يوق چىرايلىق بىر قىز تۇغۇپتۇ. بىر شائىرنىڭ بۇ شېئىرى ئۇنىڭغا ناھايىتى ماس كېلىدىكەن:

بۇنىڭ ئەجەپ بىر كەيپىياتى ۋە ھالىتى بار،
بېغىشلىغاي كىشىگە زەۋق بۇ بەزمە ئارا.
كىم ئۇنىڭ بىلەن سۆزلەشسە، ھالاۋىتى بار،
بۇنداق گۈزەلنى كۆرمىگەندۇر ئۇشبۇ دۇنيا.
جاھان گۈزەللىرى تەڭ كېلەلمەس،
ئايغىنى سۆيۈپ يۈزىنى سۈرتەر خىجالەتتىن.
پەزىلەتتىن ئېلىپ ئازغىنا يۇغۇرسا،
ئۇلارغا يۇققاي ھۆسنى بىلەن ماھارەتتىن.

نۇرىددىن ئۆزىنىڭ ئوغلىغا ھەسەن بەدرىددىن دەپ ئات قويۇپتۇ. ۋەزىر بەك خوش بولۇپ ناھايىتى چوڭ توي قىلىپ بېرىپتۇ. كېيىن ئۇ نۇرىددىننى شاھنىڭ قېشىغا ئېلىپ بېرىپتۇ. نۇرىددىن شاھنى كۆرۈپ، تازىم قىپتۇ. ئۇ ناھايىتىمۇ چىرايلىق ۋە ناھايىتىمۇ يېقىملىق، سۆزگە ئۇستا، ئۆتكۈر يىگىت بولۇپ، شاھ ھەققىدە قىسقا ۋە مەزمۇنلۇق قىلىپ مەدھىيە سۆزلەپتۇ. شاھمۇ ئۇنى ھۆرمەتلەپ قارشى ئېلىپ مىننەتدارلىق بىلدۈرۈپتۇ. ۋەزىردىن يىگىت توغرىسىدا سورىغان ئىكەن، ”ئاكامنىڭ ئوغلى بولىدۇ!“، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

”قايسى ئاكىڭىزنىڭ ئوغلى، بىز ھېچ ئاڭلىمىغان ئىكەنمىز“، — دەپتۇ شاھ.

”ئەي ئۇلۇغ شاھىم، — دەپتۇ ۋەزىر — ئاكام مىسىر شاھىنىڭ ۋەزىرى ئىدى. ئۇ، ئۆلۈپ، ئۇنىڭدىن ئىككى ئوغۇل قالدى.

چوڭــى ئاكامنىڭ ئۇرنىغا ۋەزىر بوپــتۇ. كىچىگى هوزۇرىڭىزدىكى مۇشۇ يىــگىت. مېنىڭ قېشىمغا كەلگەن ئىدى، قىزىمــنى ئۇنىڭــغا نىكاھلاپ بەردىم. مەن قېرىدىم، كۈچ ـ قۇۋۋىتىم قالمىدى. قۇلىقىمۇ ياخشى ئاڭلىمايدىــغان، كوزۇمــمۇ ياخشى كورمەيــدىغان بولۇپ قالــدى. جانابــى شاھىمىزدىن ئۇرنۇمــغا شۇ يىگىتــنى ۋەزىرلىككە تەيىنلەشنى سورايمەن. بۇ يىگىت بۇرۇن مېنىڭ جىگىرىم بولسا، ئەمدى مېنىڭ كۈيوغلۇم بولۇپ قالدى. بۇنى شۇ ۋەزىپىگە لايىق، هۇشيار يىگىت دەپ ئېلىپ كەلــدىم. ئەگەر شاھىمىز بۇ يىگىتنى ۋەزىپىگە تەيىنلىسە، مەنمۇ خاتىرجەم بولغان بولاتتىم. بۇ مەسلە-ھەتــكە مۇۋاپىق ئىش بولغان بولاتتى.»

ۋەزىرنىڭ تەكلىۋى شاھــقا مۇۋاپىق كەپــتۇ. شاھ نۇرىدىنــنى ۋەزىرلىك مەنسۇپىگە تەيىنلەپتۇ. ئۇنىڭغا قىممەتلىك كىيىم ـ كېچەك كىيگۈزۈشــنى بۇيرۇپــتۇ. ئۇزــنىڭ ئەڭ ياخــشى تۇلپارلىرىدىن بىرىنى تەقدىم قىپتۇ، مۇئاش تەيىنلەپتۇ. نۇرىدىن شاھنىڭ قولىنى سۈيۈپــتۇ. ۋەزىر بىلەن بىلــلە ئويىگە قايتىپتۇ. قېيناتا، كۈيوغۇل ئىككىسى ناھايىتى خۇرسەن بولۇشۇپتۇ. «بوۋىقىمىز ھەسەن بەدرىدىن-نىڭ ئايىغى ياراشتى. بۇ دەرىجىگە ئەلۋەتــتە شۇنىڭ خاسىيىتىدىن يېتىشتۇق» دېيىشىپتۇ. ئەتىسى نۇرىدىن شاھنىڭ ئالدىغا بېرىپ، يەرنى سۈيۈپتۇ ۋە بۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

ئەي كېرەمــلىــك شاھــىمىز يۈكــسىلــىپ تاپــقىن كامال،
كەلمــسۇن قايــغۇ ساڭــا دايــىما خۇرسەن ياشا.
دۈشمــنىڭ يەر بىلەن يەكــسان بولسۇنۇ، تاپــسۇن زاۋال،
ئەدلىدە ئالەمگە كۈندەك نۇر چېچــىپ گۈلشەن ياسا.

شاھ ئۇنى ۋەزىــرلىك كۇرسىغا ئولــتۇرۇشقا بۇيرۇپتۇ. نۇرىدىن

كۆرسىغا ئولتۇرۇپتۇ. خىزمەتنى ئادا قىلىشقا كىرىشىپتۇ. ئۇ، خۇددى تەجرىبىلىك ۋەزىرلەردەك ئىش كۆرۈپتۇ. شاھ ئۇنىڭ مۇئامىلى-سىگە، ئەقلىگە بارىكاللا دەپتۇ، زوقلىنىپتۇ. ئۇنىڭدىن خوش بوپتۇ. خىزمەت ۋاقتى تۈگەپ دىۋان يىغىلغاندىن كېيىن، نۇرىد-دىن ئۆيىگە قايتىپتۇ. كۆڭلۈك ئىشىنى ئۇ قېيناتىسىغا ئېيتىپ بېرىپتۇ. ئۇ، بۇنىڭ مۇۋەپپەقىيىتىدىن ھەددىدىن تاشقىرى خۇرسەن بوپتۇ. نۇرىددىن شۇ يوسۇندا بىرنەچچە ۋاقىت ئىش ئىلىپ بېرىپتۇ. ئۇنىڭغا شاھنىڭ مۇھەببىتى بارغانسېرى ئېشىپ بېرىپتۇ. ئۇنىڭ مۇئاشىنىمۇ ئاشۇرۇپتۇ. بىر نەچچە قېتىم مۇكاپاتلاپتۇ. نۇرىددىننىڭ ئابرويى، بايلىقى كۈندىن-كۈنگە ئېشىپ بېرىپتۇ. ئۇ، مەخسۇس سودا كېمى-لىرى يۈرگۈزۈپتۇ. ئۇنىڭ قولىدا ئىشلەيدىغان قۇللار ۋە خىزمەتچىلەر كۆپىيىپتۇ. كۆپ ۋاقىت ئۆتمەي، چوڭ يەرلەرگە، باغلارغا ئىگە بوپتۇ. نۇرىددىننىڭ ئوغلى ھەسەن بەدرىددىن تۆت ياشقا كىرىپتۇ. بۇۋىسى ۋاپات بوپتۇ. نۇرىددىن ناھايىتى چوڭ تەزىيە مۇراسىمى ئۆتكۈزۈپ، قېيناتىسىنى دەپنە قىپتۇ. كېيىن ئوغلىنىڭ تەربىيىسى-گە نۇرىددىننىڭ ئۆزى قول سېلىپ كىرىشىپتۇ. بىر ئاز چوڭ بولغاندا ئۆز ئۆيىدە ئوقۇتۇش-تەربىيە قىلىش ئۈچۈن، مەخسۇس مۇئەللىم تەيىنلەپتۇ. بىر تەرەپتىن ئۇنىڭ بىلىمى ئاشسا، ئىككىنچى تەرەپتىن ئۇنىڭ كۆرۈنۈشى كامالىغا يېتىپتۇ. شائىر ئېيتقاندەك:

ئۆزىنى كەمتەر تۇتۇپ، تولۇن ئايغا ئوخشاتتى،
ئىشتىپ ئاي قىزىرىپ، پەردىگە كىرىپ ياتتى.
قۇياش چىققار ۋاقىتدا، كائىنات بولۇپ ئويغاق،
بىر قاراشتا بۇ پۈتۈن ئىشق ئەھلىنى ئويغاتتى.

مۇئەللىم كېچە-كۈندۈز سارايدا ھەسەن بەدرىددىننى تەربىيە

قىلىش بىلەن مەشغۇل بوپتۇ. كۈنلەردىن بىر كۈنى تۈرىدىن ئوغلىنى قىچقىرىپتۇ. قىممەتباھا كىيىملەر كىيگۈزۈپتۇ. چاقچاق ۋە ناھايىتى كېلىشكەن ئاتقا مىندۈرۈپ، سارايغا ئېلىپ، شاھقا كورسىتىپتۇ. شاھ بالىنىڭ ھوسنىنى تاماشا قىلىپ ھەيران بوپتۇ. ھەقىقەتەن بالىنىڭ چىراي ـ شەكلى كېلىشكەن، ھەركىتى كىشىنى ھەيران قىلغۇدەك يېقىملىق ئىكەن. ئاتىسى بىلەن كېلىۋاتقىنىنى كورگەن كىشى ئۇنى يەنە بىر قېتىم كورۈش ئۈچۈن يولدا كۈتۈشۈپ تۇرىدىكەن. شائىرنىڭ توۋەندىكى شېرى ھۆددى شۇنىڭ توغرىسىدا يېزىلغاندەك، ئۇنىڭغا باپ كېلىدىكەن:

مۇنەججىم يۇزىنى كوككە بۇرىدى،
ئاسماندا چىرايلىق گۈزەلنى كوردى.
زەرباپتىن تون كىيگەن ئىككى قەۋەت،
مىررىخ يۇلتۇزىدەك بەرنا ـ بەسەۋلەت.
ئالمىدەك يۇزىدە بار ئىككى خالى،
ھوسنى ـ جامالدا زوھرە مىسالى.
كىرپىكى ئوقتۇر، قاشلىرى كامان،
مەشۇقلار جېنىغا بەرمەيدۇ ئامان.
ئاتارۇددەك دانىشمەن يۇزدە بەلگۇسى،
قەلبىدە مەۋج ئۇرار مەغرۇرلۇق ھىسسى.
ئاي قېلىپ ھەيرەتتە كېپ سالام بەردى،
يۇزىنى بېكىتىپ چېدىرغا كىردى.

شاھقا بالا ناھايىتى يېقىپتۇ، ئۇنىڭغا چوڭ ئىنئام ـ ئېھسانلار بېرىپتۇ.

"ھەر كۈنى، — دەپتۇ شاھ ۋەزىرگە، — ئوغلۇڭنى ئوزەڭ بىلەن بىللە ئېلىپ كەل!"

كۈنلەردىن بىر كۈنى ھەسەن بەدرىددىننىڭ يېشى ئون بەشكە كىرگەندە، نۇرىددىن ئاغرىپ قاپتۇ. ئۇ، ئوغلىنى يېنىغا چاقىرىپ ۋەسىيەت قىلىپ:

”ئەي ئوغلۇم، — دەپتۇ ئۇ، — مەن ساڭا نەسىھەت ئورنىدا سۆز قىلاي، بۇ سۆزۈمنى قۇلىقىڭدا مەھكەم تۇت! ئېسىڭدە ساقلىساڭ ۋە بۇنىڭدىن كېيىن مەن ئېيتقاندەك ئىش قىلساڭ، يەرگە قارىمايسەن. ئادەملەر بىلەن ياخشى مۇناسىۋەتتە بول: ھەربىر ئىش ئۈستىدە ئەتراپلىق مۇلاھىزە قىل! ئېھتىياتچان بولۇشقا ئادەتلەن“ سۆزلەۋېتىپ ئۆز ۋەتىنىنى ئەسلەپ يىغلاپتۇ. كېيىن ئاكىسى شەمسىددىننى ئېسىگە ئېلىپ، كۆز ياشلىرىنى ئاران توختاتقان ھالدا، سۆزىنى داۋام قىپتۇ: ”ئەي ئوغلۇم، مېنىڭ مىسىردا شەمسىددىن ئىسىملىك بىر تۇققان ئاكام بار. ئۇ سېنىڭ تاغاڭ بولىدۇ، ئۇ، مىسىر شاھىنىڭ ۋەزىرى. مەن ئۇنىڭ رازىلىقىنى ئالمايلا مىسىرنى تاشلاپ چىققان، سەن قولۇڭغا قەلەم، قەغەز ئالغىن. مېنىڭ دېگەنلىرىمنى يازغىن“

ھەسەن بەدرىددىن قولىغا قەغەز-قەلەم ئېلىپ، ئاتىسىنىڭ يېنىغا كەپتۇ. ئاتىسىنىڭ دېگەنلىرىنى يېزىشقا باشلاپتۇ. ئۇ، ئۆز بېشىدىن ئۆتكەن ھەممە ۋەقەنى باشتىن-ئاياق سۆزلەپتۇ. مىسىردىن چىقىپ بۇ يەرگە كەلگەندە ۋەزىر بىلەن تونۇشقىنىنى، ئۆيلەنگەن كۈنلىرىدىن تارتىپ ھازىرقى خەتنىڭ يېزىلغان ۋاقتىغىچە بولغان ۋەقەلەرنى يازدۇرۇپتۇ.

”مانا مېنىڭ ۋەسىيىتىم، — دەپتۇ ئوغلىغا نۇرىددىن — بۇ خەتنى ئېھتىيات بىلەن ساقلا! بۇنىڭدا ئۇرۇغۇڭ، ئۆزەڭنىڭ كىملىگىڭ، ئەسلى-نەسلىڭ ھەممىسى بايان قىلىنغان. ئەگەر ساڭا بىرەر

هادىسە يۈز بەرسە، توپ-توغرا مىسىردىكى تاغاڭنىڭ قېشىغا بار. ئۇنى تاپ، مېنى مۇساپىرچىلىق بىلەن غېرىپلىقتا، كىشلەرنىڭ يۇرتىدا، سېنىڭ پىراقىڭدا جان ئۈزدى دېگىن.“

ئوغلى خەتنى ياخشىلاپ قاتلاپ، يىپ بىلەن ئوراپتۇ. كېيىن تونىنىڭ ياقىسىغا، ئەستەر بىلەن تېشى ئارىلىغىغا تىكىپتۇ. ئاتىسىنىڭ بېشىدا ئولتۇرۇپ يىغلاپتۇ. نۇرىدىن ئوغلىغا قاراپ:

”ساڭا بەش تۈرلۈك ۋەسىيىتىم بار، — دەپتۇ، — بىرىنچىسى شۇكى، مەنىسى يوق تېتىقسىز ئادەملەرگە ئارىلاشما! شۇنداق قىلساڭ، ئۇلارنىڭ يامانلىقلىرى-شۇملۇقلىرىدىن ساقلىنىسەن؛ ئىككىنچىسى، باشقىلارغا يامانلىق قىلما! ئۇ سېنى خىجالەتتە قويىدۇ. ئۈچىنچىسى، ئۆز ئەيىۋىڭنى ئۆزەڭ بىلىپ تۈزەت، باشقىلارنىڭ ئەيىۋىنى سوزلەشتىن ساقلان! تۆتىنچىسى، ئىچىملىك ئىچمە، ئۇ، كىشىنى ئاجىزلاشتۇرۇپ، ئەقلىدىن ئازدۇرىدۇ، كۆلكىگە قويىدۇ، ھەر قانداق پىتنە-ئىغۋانى تۇغدۇرىدۇ، بارلىق ئەسكىلىك شۇنىڭدىن كېلىپ چىقىدۇ. بەشىنچىسى، پۇلنى تېجەپ ئىشلەت، ئېھتىيات بىلەن ساقلا! ئويلىماستىن ئورۇنسىز يەرلەرگە سەرپ قىلما! بولمىسا، ئەڭ پەس كىشلەرنىڭ قولىغا قاراپ قالىسەن!“

نۇرىدىن ۋەسىيىتىنى تۈگىتىپلا جان ئۈزۈپتۇ. ھەممىنى غەم بېسىپتۇ، شاھمۇ، ئەمىرلەرمۇ قايغۇرۇپتۇ. دەپنە رەسمىيەتلىرىنى ئوبدان ئۆتكۈزۈپ، كۆمۈپ قويۇپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن ئىككى ئاي ماتەم تۇتۇپ شاھنىڭ ئالدىغا — دىۋانغا بارماپتۇ، شاھقا كورۇنمەپتۇ. شاھنىڭ ئاچچىغى كېلىپ، ئۇنىڭ ئورنىغا ساراي خىزمەتچىلىرىدىن بىرىنى ۋەزىر قىلىپ بەلگىلەپتۇ. ھەسەن بەدرىدىنىڭ ئاتىسىدىن قالغان مال-مۈلۈكلىرىنى مۇسادىرە قىلىپ، شاھنىڭ

مۈلكىگە قوشۇشنى بۇيرۇپتۇ. يېڭى ۋەزىر شاھنىڭ بۇيرۇغىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا كىرىشىپتۇ. ھەتتا ھەسەن بەدرىدىننى قاماققا ئالماقچىمۇ بوپتۇ. ئەسكەرلەر ئارىسىدا مەرھۇم نۇرىددىننىڭ يېقىن كىشىسى بار ئىكەن، ئۇ بۇ ۋەقەنى ئاڭلاپتۇ. شۇ زامان ھەسەن بەدرىددىننىڭ يېنىغا كېلىپ: "ھازىر يېڭى ۋەزىر كېلىپ سىنى تۇتىدۇ، مال-مۈلكىڭنى مۇسادىرە قىلىدۇ. بۇ — شاھنىڭ پەرمانى. سەن تېز ئۆزەڭنى چەتكە ئال!" — دەپتۇ. "ئۇيگە كىرىپ بىر نەرسە ئالغۇدەك ۋاقىت يوقمۇ؟" — دەپتۇ ھەسەن بەدرىدىن ئۇ كىشىگە. "تېز بول، ئۆزەڭنى ئېلىپ قاچ!" — دەپتۇ ئۇ كىشى يەنە. ھەسەن بەدرىدىن ياش بولغانلىقىدىن، ئۆزۈقمۇ ئالماي، يېلىڭ چاپاننى سېلىپ بېشىغا يۆگەپ، شەھەر تاشقىرىسىغا قاراپ چېپىپتۇ. كوچىدا خەلق: "شاھ ئۆلگەن ۋەزىرى نۇرىدىننىڭ مال-مۈلكىنى مۇسادىرە قىلىشقا، ئۇنىڭ ئوغلى ھەسەن بەدرىددىننى تۇتۇپ ئۆلتۈرۈشكە يېڭى ۋەزىرنى ئەۋەتىپتۇ. ھەي ئىست! ھەسەن بەدرىددىندەك شۇنداق كېلىشكەن ياخشى يىگىت ئۆلۈمگە بۇيرۇلۇپتۇ" — دەپ ئېچىنىپتۇ. بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغان ھەسەن بەدرىدىن ئىختىيارسىز شەھەر تېشىغا چىقىپ قاپتۇ. قارىسا، يولى ئاتىسىنىڭ قەۋرىسىگە توغرا كېلىپ قالغان ئىكەن. شۇ يول بىلەن مېڭىپ، ئاتىسىنىڭ قەۋرىسىگە بېرىپ ئولتۇرۇپتۇ، چاپاننى بېشىدىن ئېلىپ، ئەمدى نەپەسنى رۇسلاپ يىغلاشقا باشلىغان ئىكەن، بىر جوھۇد كېلىپ يەرنى سۆيۈپتۇ. ئۇ بەسىرلىك ئىكەن.

"ئەي ۋەزىرنىڭ ئوغلى، نىمە ئۈچۈن بۇ يەردە يالغۇز ئولتۇردىسەن؟" — دەپتۇ ئۇ ھەسەن بەدرىدىنگە.

"تېخى ھىلىراقتا ئۇخلىغان ئىدىم، — دەپتۇ ھەسەن بەدرى-

دىن جوھۇدقا، — ئاتام چۈشۈمگە كىرىپ، قەۋرىنى زىيارەت قىلمىغى-
نىم ئۈچۈن مەندىن رەنجىدى. چوچۇپ ئويغانسام چۈشۈم. ئىش
بىلەن بولۇپ كېلەلمەي قالغانلىقىمدىن خىجىل بولۇپ، ئورنۇمدىن
تۇرۇپ توپ-توغرا بۇ يەرگە كەلدىم.“

”ئاتاڭ، — دەپتۇ ئۇ، — سودا كېمىلىرى ماڭغۇزغان ئىدى.
بىرىنچىسى يېتىپ كەلدى. سەن خالىساڭ شۇ كېمىلەردىكى مالنى
مەن ئىككى مىڭ تىللاغا سېتىپ ئالماقچىمەن، — شۇنىڭدىن كېيىن
ئۇ ھەسەن بەدرىدىننىڭ جاۋابىنى كۈتمەيلا، قەغەز-قەلەم بىلەن
ئىككى مىڭ تىللانى ھەسەن بەدرىدىننىڭ يېنىغا قويۇپتۇ، — رازى
بولساڭ، ھوججەت يېزىپ بەر! ھەسەن بەدرىدىن قولىغا قەغەز-
قەلەمنى ئېلىپ، تۆۋەندىكى ھوججەتنى قىلىپ بېرىپتۇ:

”شۇ خەتنى يازغۇچى مەن نۇرىدىن ۋەزىرنىڭ ئوغلى ھەسەن
بەدرىدىن، ئىسھاق يەھۇدىغا ئاتامنىڭ سودا كېمىسىدىكى ماللىرىنى
ساتتىم، ئۇنىڭ باھاسى ئۈچۈن ئىككى مىڭ تىللا پۇلىنى نەق
ئالدىم.“

جوھۇد پۇلنى بېرىپ، قەغەزنى ئاپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن
يىغلاپ قاپتۇ، كەچ كىرىپ ئاي چىققىچە ئاتىسىنىڭ قەۋرىسىگە
بېشىنى قويۇپ يېتىپتۇ، بويىنى ئاغرىپتۇ، بېشىغا خىش پېتىپتۇ.
شۇنىڭدىن كېيىن يۈزىنى ئاسمانغا قىلىپ يېتىپتۇ. ئاي يورۇقىدا
ئۇنىڭ يۈزىنىڭ كۆركەملىكى تېخىمۇ جانلىنىپ كۆرۈنۈپتۇ. قەۋ-
رىستانلىقتا جىنلارنىڭ ماكانى بار ئىكەن. چىشى جىنىنىڭ كۆزى
ئۇنىڭغا چۈشۈپتۇ. ئۇنىڭ ھۆسنىنى تاماشا قىپتۇ. ”بۇ ئەلۋەتتە
جەننەتتىن يېڭىلا چىققان ئادەملەردىن بولسا كېرەك. بۇ دۇنيادا
بۇنداق چىرايلىقنى تېپىش تەس!“ دەپ ئاسمانغا كۆتىرىلىپتۇ. ئۇ

ئۇچۇپ كېتىۋاتقاندا بىر دېۋىگە ئۇچراپ، سالام بېرىپتۇ. دېۋە جاۋاپ قايتۇرۇپتۇ.

"قەيەردىن كېلىۋاتىسەن؟"— دەپ سوراپتۇ جىن دېۋىگە قاراپ.

"قاھىرىدىن!"— دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ دېۋە.

"قەۋرە يېنىدا ئۇخلاۋاتقان يىگىتنىڭ ھوسنى-جامالىنى تاماشا قىلغىلى مەن بىلەن بىللە بارامسەن؟"— دەپتۇ جىن.

"بارسام باراي"،— دەپتۇ دېۋە. ئۇلار ئۇچۇپ قەۋرە ئۈستىگە كېلىشىپتۇ.

"ئۆمرۈڭدە شۇنداق چىرايلىق يىگىتنى كۆرگىنىڭ بارمۇ؟"— دەپتۇ جىن. "بۇنىڭ تەڭدىشى يوق،— دەپتۇ دېۋە،— لېكىن، مەن بۇ يىگىتكە ئوخشاش كۆركەم بىر قىزنى كۆرگەنمەن، ئۇ بۇ يەردە ئەمەس، قاھىرىدە مىسىر شاھىنىڭ ۋەزىرى شەمسىدىن ناملىق كىشىنىڭ قىزى. بۇ قىزنىڭ تەرىپىنى قاھىرە شاھى ئاڭلاپ قىزنىڭ ئاتىسىنى چاقىرتىپتۇ. "ئەي ۋەزىر،— دەپتۇ شاھ شەمسىدىنگە،— سېنىڭ بىر قىزىڭ بارلىغىنى ماڭا خەۋەر قىلىشتى. ماڭا نىكاھلاپ بېرىشكە قارشى بولمساڭ كېرەك دەپ ئويلايمەن!"— دەپتۇ.

"ئەي شاھىم ئۆزرەمنى ئاڭلىغىن، كۆز ياشلىرىمغا رەھمى قىلغىن. ساڭا مەلۇم، ئۇكام نۇرىدىن مەندىن مۇشۇنىڭ سەۋىۋى بىلەن ياماناپ كېتىپ قالغان. ئۇ ۋەزىرلىكتىمۇ ماڭا شېرىك ئىدى. بىر كۈنى بالىلىرىمىزنىڭ تويى توغرىسىدا سوزلىشىپ ئولتۇرغان ئىدۇق، ئۇ، مەندىن رەنجىدى. بۇنىڭدىن ئون سەككىز يىل بۇرۇنلا، مەن قىز تاپسام ئۇنىڭ ئوغلىدىن باشقىسىغا بەرمەسلىككە قەسەم قىلغان ئىدىم،— دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ۋەزىر ۋەقەنى بىر قۇر

ئەسلەپ، — ئاڭلىشىمغا قارىغاندا، ئۇكام نۇرىدىن بەسرە ۋەزىرىنىڭ قىزىغا ئۆيلەنگەن ئىكەن. ھازىر ئۇنىڭدىن ئوغلى بارلىقىنى يېقىندىلا ئاڭلىدىم، ئۇكامنىڭ ھورمىتى ئۈچۈن قىزىمنى پەقەت شۇنىڭ ئوغلىغىلا بېرىمەن، باشقا ھېچكىمگە بەرمەيمەن. قىزىم تۇغۇلغان كۈنى ئىنىمنىڭ ئوغلىغا ئۇنىڭ بېشى باغلانغان. مەرھەمەتلىك پادىشاھىمىز ئۈچۈن قىز كەم ئەمەس، بەلكى ناھايىتىمۇ كوپ.“

بۇ جاۋاپتىن شاھ قاتتىق رەنجىپتۇ.

”مەن قىزىڭنى سورىسام، — دەپتۇ شاھ غەزەپ بىلەن، — سەن ئورۇنسىز جاۋاپ بىلەن باشقىلارنى شىپى كەلتۇرۇپ، ئوزەڭنىڭ قىزىنى مەندىن ئېلىپ قاچتىڭ. شۇ سوزۈڭ ئۈچۈن قەسەم قىلىمەنكى، سېنىڭ قىزىڭنى قەستەن ئوردىنىڭ ئەڭ تۆۋەن مەرتىۋىلىرىدىكى كىشىلەرنىڭ بىرىسىگە بېرىمەن.“ پادىشانىڭ دوك، سەت بىرئات باققۇچى — مىراخورى بار ئىدى. شاھ شۇنى ئېلىپ كېلىشنى بۇيرۇپتۇ، شۇنىڭغا ۋەزىرنىڭ قىزىنى نىكاھلىماقچى بوپتۇ. شۇ كېچىسى ئۇنىڭ قىزىغا چېقىلىشنى بۇيرۇپتۇ. دوك ھاممام ئالدىدا چوم تۇتۇپ تۇرغان ئىكەن. قۇللار كۈلۈپ دوكنى زاڭلىق قىلىپ، تېرىكتۇرۇپتۇ. ۋەزىرنىڭ قىزى ئاياللار ئارىسىدا تۇرغان ئىكەن.

دىۋە: ”ئەنە شۇ قىز، مۇشۇ يىگىتكە بەكمۇ ئوخشايدۇ. قىزنىڭ ئاتىسى نەگىدۇ ئەۋەتىلگەن. ئومرۇمدە شۇنداق چىرايلىق قىزنى ۋە شۇنداق سەت، خۇنۇك، دوك كىشىنى كورگىنىم يوق!“ — دەپتۇ.

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى، شەھرىزاد ھېكايىسىنى توختاتتى.

يىگىرمە بىرىنچى كېچە

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قىپتۇ شەھرىزاد ھېكايىسىنى.

جىن دىۋىنىڭ بۇ سۆزلىرىگە ئىشەنمەپتۇ.

"يالغان سۆزلىدىڭ. — دەپتۇ دىۋىگە جىن. — بۇ يىگىتتىن چىرايلىق كىشى ئادەم نەسلىدىن تېخى دۇنياغا كەلمىگەن. بۇ يىگىت زامانىمىزدىكى گۈزەللەرنىڭ زىنىنتى. تەنھا ۋە تەڭداشسىزدۇر."

"ئەي سىڭلىم، — دەپتۇ دىۋە، — سېنىڭ جېنىڭغا قەسەم قىلىپ شۇنى تەكرار ئېيتىمەنكى، ئۇ قىز، بۇ يىگىتتىن ئېشىپ چۈشمىسىمۇ. يۇقۇرىدا ئېيتقاندەك بىر بىرىگە بەكمۇ ئوخشايدۇ. سەن ئىككىسىنى بىر جايدا كۆرگىنىڭدە، ھەر ئىككىسىنى بىر ئاتىنىڭ بالىسى بولمىسىمۇ، بىر ئۇرۇق ياكى قېرىنداش دەپ ئېيتقان بولاتتىڭ. ئەپسۇسكى شۇنداق بىر چىرايلىق قىز دۇنيادا تەڭدىشى يوق شۇنداق سەت بىر دوكقا خوتۇن بولىدۇ." بۇ گەپنى ئاڭلاپ جىن:

"ئەي دىۋە، كەل! بۇ يىگىتنى كۆتەر، ئۇچۇپ سەن ماختىغان قىزنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بارايلى! قايسىسىنىڭ چىرايلىق ئىكەنلىگىنى شۇ يەردە كۆرەيلى!" — دەپتۇ.

"خوپ! — دەپتۇ دىۋە، — بۇ شۇبھىنى ئېچىشتا بۇنىڭدىن باشقا ئەپلىك يول يوق!"

كېيىن ئۇ، ھەسەن بەدرىدىننى كۆتۈرۈپ ھاۋاغا ئۆرلەپتۇ. قاھىرە شەھرىگە كېلىپ چۈشۈپتۇ. يىگىتنى ئورۇندۇقتا ئولتۇرغۇزۇپ ئۇيقۇسىدىن ئويغىتىپتۇ. يىگىت كۆزىنى ئېچىپ قارىسا ئاتىسىنىڭ قەۋرىسى يېنىدا ئەمەس، نامەلۇم ئۆزى كۆرمىگەن بىر شەھەردە،

تۇرغىنىنى سېزىپتۇ، تۇياق-بۇياققا قاراپتۇ. ھەيران بولۇپ ۋاقىراپ تاشلاشقا ئاز قاپتۇ. دىۋە شام يېقىپ كېلىپ:

"سېنى بۇ يەرگە مەن ئېلىپ كەلدىم. ساڭا ياخشىلىق قىلماقچىمەن. بۇ شامنى ئال! ئۇنى كوتۇرۇپ ئەنە ئاۋۇ ھاماماغا كىر. ئادەملەر ئىچىگە ئارىلىشىپ كەت! ئۇلار بىلەن بىللە توي بولۇۋاتقان ھويلا ئىشىكىچە بار. شۇ يەردە ئوزەڭنى تېزلىك بىلەن كۇيوغۇلنىڭ سول تەرىپىگە ئال! خىزمەتچىلەر، سازچىلار، ئۇسۇلچىلار يېتىپ كەلگەندە قولۇڭنى يانچۇغۇڭغا سال! تىللانى سىقىملاپ ئېلىپ ئۇلارغا چاچ، كەلگەنلەرنىڭ ھەممىسىگە شۇنداق ئالتۇن چاچ، يانچۇغىڭدا ئالتۇن جىق. ھېچ نەرسىدىن قورقما!"

ھەسەن بەدرىدىن بۇ سوزلەرنى ئاڭلاپ ئۇنىڭ تېگىگە يېتەلمەي ھەيران بوپتۇ: "بۇ قانداق توي ۋە قانداق قىز، نېمە ئۇچۇن ماڭا بۇنچىلىك ياخشىلىق قىلىندۇ."

ھەسەن بەدرىدىن دىۋىنىڭ ئېيتقىنىدەك قىلىپ شامنى كوتۇرۇپ ھامامغا بېرىپتۇ. ئاتلىق تۇرۇپ دوكنى كورۇپتۇ. بېشىدا سەللە، ئۇستىدە زەر بېسىلىپ ئازادە تىكىلگەن كىيىم بىلەن ئادەملەر ئارىسىغا كىرىپتۇ. شۇ ۋاقىتتا دوكنى قىزنىڭ ئويى تەرەپكە ئېلىپ مېڭىپتۇ. دوكنى يىگىت ئۇچۇن راسلانغان ئويگە چۇشۇرۇپتۇ. ھەسەن بەدرىدىنمۇ ئۇلار بىلەن بىللە كەپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن دوكنىڭ سول تەرىپىگە ئوتۇپ يىگىت قولدىشى بولۇپ ئويگە كىرىپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن ئويگە كىرگەن سازچىلار، ئۇسۇلچىلارغا پۇلنى ئايىماي چېچىپتۇ. ھېچكىم ھەسەن بەدرىدىنچىلىك پۇل ئوردمەپتۇ. ئاز ۋاقىت ئىچىدە سازچىلار، ئۇسۇلچىلار يانچۇغىنى ھەسەن بەدرىدىن ئورىگەن تىللا بىلەن توشقۇزۇپتۇ. ئۇلار ناھايىتى خوش

بولۇپ كېتىپتۇ. ئادەملەر ھەسەن بەدرىدىننىڭ مەرتلىكى بىلەن ھوسنىگە قىزىقىپ ھەيران بوپتۇ. دوكنى ۋەزىرنىڭ ئۆيىگە يوتكەپتۇ. دەرۋازىۋەنلەر سىرتتىن كەلگەن ئادەملەرنى ئىچكىرى كىرگۈزمەپتۇ، شۇ چاغدا سازچىلار بىلەن ئۇسۇلچىلار: "ئەگەر بۇ يىگىت ئۆيگە كىرمىسە بىزمۇ كىرمەيمىز"، — دەپ قاتتىق تۇرۇۋاپتۇ. ئاخىرى "بىزگە ھەممىدىن مۇشۇ يىگىت كوپرەك پۇل ئۇردى، بۇ يىگىت كىرمىسە قىزنى ئېرىگە قوشۇپ بەرمەيمىز!" — دېيىشىپتۇ. ھەسەن بەدرىدىننى قىزنى كوچۇرۇپ كىرىدىغان ئۆيگە بىللە ئېلىپ كىرىپتۇ. دوكنىڭ يېنىدا ئولتۇرغۇزۇپ قويۇپتۇ. ئەمىرلەر، ۋەزىرلەر ساراي خىزمەتچىلىرىنىڭ ئاياللىرى بىلەن ساراي مەمۇرلىرىنىڭ خوتۇنلىرى دەرىزىدىن تاكى قىزنىڭ ئورۇندىغىچە ئىككى قاتاردىن سەپ بولۇپ سارايىنىڭ ئىچىگە لىق تولۇپتۇ. ھەربىر ئايالنىڭ قولىدا يېقىلغان شام بار ئىكەن. ئۇلار ئوچۇق چىراي ئولتۇرۇشۇپتۇ. خوتۇنلار ھەسەن بەدرىدىننىڭ كوركەملىكىگە، يېقىملىق چىرايىغا ھەيران قېلىشىپتۇ. ئىختىيارسىز ئۇنىڭغا مايىل بولۇشۇپتۇ. ئۇسۇلچىلار ۋە سازچىلار: "بىزگە پەقەت مۇشۇ يىگىت ئالتۇن ئۇردى. بۇنىڭدىن ھېچ نەرسىنى ئايىماڭلار، ئېيتقىنىنى قىلىپ بېرىڭلار!" — دېيىشىپتۇ. ئاياللار يىگىت ئەتراپىغا ئولىشىپ يۈزلىرىدىن چۈمپەردىلىرىنى ئېلىشىپتۇ. ئۇنىڭ ھوسنىگە مەھلىيا بولۇپ قېلىشىپتۇ. ھەر بىرى يىگىت يېنىدا بىر يىل، بىر ئاي، ھېچبولمىغاندا يەنە بىر سائەت بولۇشنى ئارزۇ قىلىشىپتۇ. يىگىتكە ساقلىق تىلەپ شۇنداق چىرايلىق قىزنى شۇنداق دوكقا نىكاھ قىلىشقا سەۋەبچى بولغانلارنى قاغىشىپتۇ، سازچىلار داپلىرىنى ئاھاڭغا تەڭكەش قىلىپ، ئولتۇرۇشنى قىزىتىپتۇ. ئاياللار چىقىپ، قايتىپ

كىرىشىپتۇ. ئۇلار بىلەن بىللە ۋەزىرنىڭ قىزىمۇ كىرىپ كەپتۇ.
قىز غايەت بىزەلگەن، چاچلىرى ئۇششاق قىلىپ ئۆرۈلگەن.
خۇشبۇي ئەتىرلەر سېپىلگەن. قىممەتلىك كىيىملەر كىيگۈزۈلگەن.
چوچەك ـ رىۋايەتلەردىكى پەرىلەر ئۇنى شۇ تاپتا، شۇ تۇرقىدا كۆرسە،
بەزىلىرى ئۆزىنى قويۇشقا يەر تاپالمىغۇدەك، بەزىلىرى قورچاقتەك
قېتىپ، بارماقلىرىنى چىشلىشىپ قالغۇدەك ئىكەن. خوتۇنلار ئۇنىڭ
ئەتىراپىنى خۇددى ئاينىڭ ئەتراپىدىكى يۇلتۇزلاردەك ئوراپ
ئاپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن ئولتۇرغان ئىكەن، قىز مەغرۇر ھالدا
ئۇنىڭ يېنىغا كەپتۇ. دوك ئورنىدىن تۇرۇپ قىزنى سۆيمەكچى
بولغان ئىكەن، قىز يۈزىنى ئۆرۈپ ئارقىغا داجىپتۇ. شۇ چاغدا ئۇ،
ھەسەن بەدرىدىنگە بۇرۇنقىدىنمۇ يېقىن كېلىپ قاپتۇ. ھەممە
كۆلۈشۈپ ۋاڭ ـ چۇڭ كوتۇرۇشۇپتۇ. ئۇسۇلچىلار ۋاقىرىشىپتۇ.
ھەسەن بەدرىدىن ئۇلارغا يانچۇقىدىن بىر سىقىم ئالتۇن ئېلىپ
چېچىپتۇ. ئۇلار يەنىمۇ قىزىپ چۇقان كوتۇرۇشۇپتۇ. "بۇ قىز سېنىڭكى
بولۇشىنى تىلەيمىز"ــ دېيىشىپتۇ ئۇسۇلچىلار. ھەممىلىرى يىگىت ئەت-
راپىنى ئوراپ ئاپتۇ. دوك يالغۇز ئۆزىلا شۈمشىيىپ چىقىپ قاپتۇ.
ھەسەن بەدرىدىن ئالدىدا ئاياللار شام تۇتۇپ تۇرۇپتۇ. ھەسەن
بەدرىدىن تاغىسىنىڭ قىزىنىڭ ئايدەك نۇرلۇق يۈزىگە زوقلىنىپ
قاراپ، ھوزۇرلىنىپ كۈلۈپ تۇرۇپتۇ. ئاياللار ھەسەن بەدرىدىننىڭ
ئالدىدا قىزغا يەنە يەتتە خىل كىيىم كىيگۈزۈپتۇ. ئۇلار ھەربىر
كىيىمنى كىيگۈزگەندە ئالاھىدە جىلۋىلىنىپ ھوسنىگە يېڭى ھوسۇن
قوشۇلۇپتۇ. ئاياللار ئۇنى بىر بىرىدىن ئارتۇقراق كۆرۈپ باھا
بېرىشكە كىرىشىپتۇ. بۇ بايرام تۇسىدىكى مۇراسىم تۈگەپ، تارقىلىشقا
جاۋاپ بوپتۇ. ھەممىلىرى تارقىلىشىپتۇ. پەقەت ھەسەن بەدرىدىن

بىلەن دوكلا قاپتۇ. قىزنى بىرنەچچىلەر قىزغا تۇشەك كىيىمنى كىيگۈزۈشكە كىرىشىپتۇ.

”ئەي يىگىت، — دەپتۇ دوك ھەسەن بەدرىدىنگە قاراپ، — بۇ ئاخشام مېنى سەن ئۇ ئېھسانلىرىڭ بىلەن خۇش قىلدىڭ، ئولتۇرۇشىمىزنى قىزىتتىڭ. ئەمدى ئۆيۈڭگە قايتمامسەن؟“

ھەسەن بەدرىدىن ئىشىكتىن چىقىپ كېتىۋېتىپ دىۋىگە يولۇقۇپتۇ. ”توختا! — دەپتۇ دىۋە، — دوك ھوجرىدىن چىققاندا سەن ئىچكىرىگە كىر! چىمىلدىق ئىچىدە ئولتۇر. قىز كەلسە: ”مەن سېنىڭ ئېرىڭمەن، ساڭا يامان كۆز تەگمىسۇن، دەپ بۇ ھىلىنى ئىشلەتكەن ئىدىم. سەن كۆرگەن دوك مېنىڭ ئاتماقارىمدىن بىرى“ دەپ، قىزنىڭ يېنىغا ئولتۇر. يۈزىنى ئاچ، ھېچ نەرسىدىن تارتىنما!“ ھەسەن بەدرىدىن دىۋە بىلەن سۆزلىشىپ تۇرغاندا دوك ئۆيدىن چىقىپ سۇخانىغا قاراپ مېڭىپتۇ. دىۋە چاشقان سۈرىتىگە كىرىپ، دوكنىڭ ئارقىسىدىن سۇخانىغا بىرىپتۇ. چاشقاندەك چىرىلداپ دوكقا كۆرۈنۈپتۇ. ”بۇ نېمە؟“ دەپ ھەيران بوپتۇ دوك. چاشقان ئاستا-ئاستا يوغىناپ مۈشۈك بوپتۇ. ”مياۋ-مياۋ“ دەپ مياۋلاپتۇ. ئۇنىڭدىنمۇ يوغىناپ كۈچۈك سۈرىتىگە كىرىپتۇ. ”ھاۋ-ھاۋ“ دەپ قاۋاپتۇ. كۈچۈك يوغىناپ ئېشەك سۈرىتىگە كىرىپ، دوكنىڭ يۈزىگە قاراپ ھاڭراپتۇ، دوك قورقۇپ: ”ئادەم بارمۇ، كېلىڭلار! ماڭا ياردەم قىلىڭلار“ — دەپ ۋارقىراپتۇ. ئېشەك يوغىناپ قورقۇنۇچلۇق ھۆكۈزگە ئايلىنىپتۇ، پۈتۈن سۇخانىنى ئىگىلەپتۇ. كېيىن ئۇ، ئادەم تىلىدا سۆزگە كىلىپ: ”ئەي دوك، لەنەت ساڭا، ئەي سەتلەرنىڭ سەتى“ — دەپتۇ، دوك قورقۇپ تىترەشكە باشلاپتۇ، قورققىنىدىن چىشلىرىنىڭ كاسىلداشلىرى خىيلى يەرگىچە ئاڭلىنىپتۇ. ”ئەي شۇم،

جاھاندا ساڭا باشقا قىز يوقمىدى؟ مېنىڭ دىلبىرىمنى ئۆزەڭگە نىكاھ قىلىپ ئېلىپ، مېنى كوزۇڭگە ئىلماي، نىمە قىلماقچىسەن؟ جاۋاپ بەر؟"— دەپ يەنە ۋاقىراپتۇ. دوك قورققىنىدىن لاغىلداپ-تىترەپ، جىم تۇرۇپتۇ. "ئەي لەنتى، گېپىمگە جاۋاپ بەر دەيمەن! بولمىسا، جېنىڭنى ئېلىپ، تېنىڭنى توپىغا ئايلاندۇرىمەن"— دەپتۇ. قورق-قىنىدىن ئۆلۈكتەك قېتىپ قالغان دوك: "مەندە گۇنا يوق، مېنى بۇ ئىشقا پادىشا زورلىغان، مەن بۇ قىزنىڭ ھوكۇزدىن سۈيگىنى بار ئىكەنلىگىنى بىلمەپتىمەن! توۋا قىلدىم. بىر قوشۇق قېنىمنى تىلەي-مەن!"— دەپتۇ. "ئەگەر كۈن چىققىچە سۇخانىدىن چىقماسلىققا، قىزنىڭ ئۆيىگە قاراپ قەدەم باسماسلىققا ۋە ئېغىز ئېچىپ بىلجىر-لىماسلىققا قەسەم قىلمىساڭ، سېنى ھازىر ئۆلتۈرىمەن"— دەپتۇ. دوك قەسەم بېرىپتۇ. دىۋە شۇ ھامان دوكنى كوتۈرۈپ بېرىپ، پۇتىنى سۇخانىدىكى قۇدۇقنىڭ يۇقۇرىسىغا ئېسىپ قويۇپتۇ. "تاڭ ئېتىپ كۈن چىققىچە مانا شۇ يەردە قىمىرلىماي تۇرىسەن! مەن سېنى ساقلاپ تۇرىمەن!"— دەپتۇ دىۋە.

ھەسەن بەدرىدىن چىمىلدىق ئىچىگە كىرىپ ئولتۇرۇپتۇ. بىر قېرى خوتۇن يەڭگە بولۇپ قىزنى ئېلىپ كىرىپتۇ. ھەسەن بەدرى-دىنگە پەردە ئارقىسىدا تۇرۇپ: "قىزنى ئال، ئوغلۇم"— دەپتۇ. قىز چىمىلدىققا كىرىپتۇ. قىزنىڭ ئېتى سىتتۇلھۇسن ئىكەن. قىز ناھايىتىمۇ كوڭلى يېرىم ھالدا كىرىپ ئوز-ئوزىگە: "ئۆلتۈرسىمۇ مەن ئۇ دوكنى ئەر قىلىپ ئوزەمگە يېقىن يولاتماسمەن!"— دەپتۇ. كېيىن ئۇ، قارىسا، تۆشەكتە ھەسەن بەدرىدىن ئولتۇرغىدەك.

"ئەي سۆيۈملۈگۈم،— دەپتۇ قىز،— تېخىچە ئولتۇرۇپسەن، مەن سېنى دوكنىڭ ئاغىسىمىدىن دەپ ئويلىغان ئىدىم. شۇڭا،

سېنى بۇندا كورۇش خىيالىمغىمۇ كەلمىگەن.»

"قانداق قىلىپ دوك ساكا ئەر بولۇپ يېقىنلاشسۇن. قانداق قىلىپ ئۇ مېنىڭ يىگىت قولدىشىم بولسۇن. ئۇ كىم، بىلەمسەن؟ مېنىڭ ئات باقارلىرىمدىن بىرى"-دەپتۇ ھەسەن بەدرىدىن مەغرۇرلىنىپ.

"ئانداق بولسا، مېنىڭ ئېرىم كىم؟-دەپتۇ قىز-سەنمۇ ياكى ئۇ؟"

"ئەي ستتۇلھوسن، -دەپتۇ ھەسەن بەدرىدىن، -بىز بۇ ئىشنى ئاتايىن دوكنى مەسخىرە قىلىش ئۇچۇن قىلغان. سېنىڭ يۈزۈڭگە يامانلارنىڭ كوزى تەگمىسۇن! دەپ ئاتاڭ بىلەن كېلىشىپ، دوكقا ئون تىللا پۇل بېرىپ ياللاپ ئېلىپ، شۇنداق قىلغان، شۇڭلاشقا ئۇ، ۋەزىپىسىنى تۇگىتىپ كېتىپ قالدى."

قىزنىڭ يۈزىگە كۇلكە يۇگۇرۇپتۇ. "سەن مېنىڭ مېھرىمنى كۇچەيتتىڭ"-دەپتۇ ھەسەن بەدرىدىنگە قىز. كېيىن ئۇنىڭ قۇچىقىغا ئۇزىنى تاشلاپتۇ. ئۇلار بىر-بىرى بىلەن ھەشقى-پىچەك چىرماشقاندەك چىرمىشىپتۇ. بۇ ھالنى سوزمەنلەر كورۇپ قالمىسۇن ئۇچۇن، چىملىدىقنىڭ پەردىسىنى تاشلاپتۇ ۋە بۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

بۇ كېچە لېۋى شېكەر يار ئالدىدىمەن،
ئوتقا چۇشۇپ كويۇشتىن يىمەسمەن غەم.
ئىككىمىزنىڭ ئارىسىدا پەردىدۇر كوينەك،
بۇمۇ كوتىرىلىپ، بولسام ئىدىم مەھرەم.

بىر شائىرنىڭ تووەنىدىكى شېئىرىمۇ ئىككىسىنىڭ شۇ ۋاقىتتىكى ئەھۋالىغا ناھايىتى باپ كېلىدىكەن:

چوچۇپ ھەسەتخورلاردىن ياردىن ئۇزاقلاشما!
پىراق دەردىدە يېنىپ كەزمە، دەشتۇ-تاغ ئاشما!

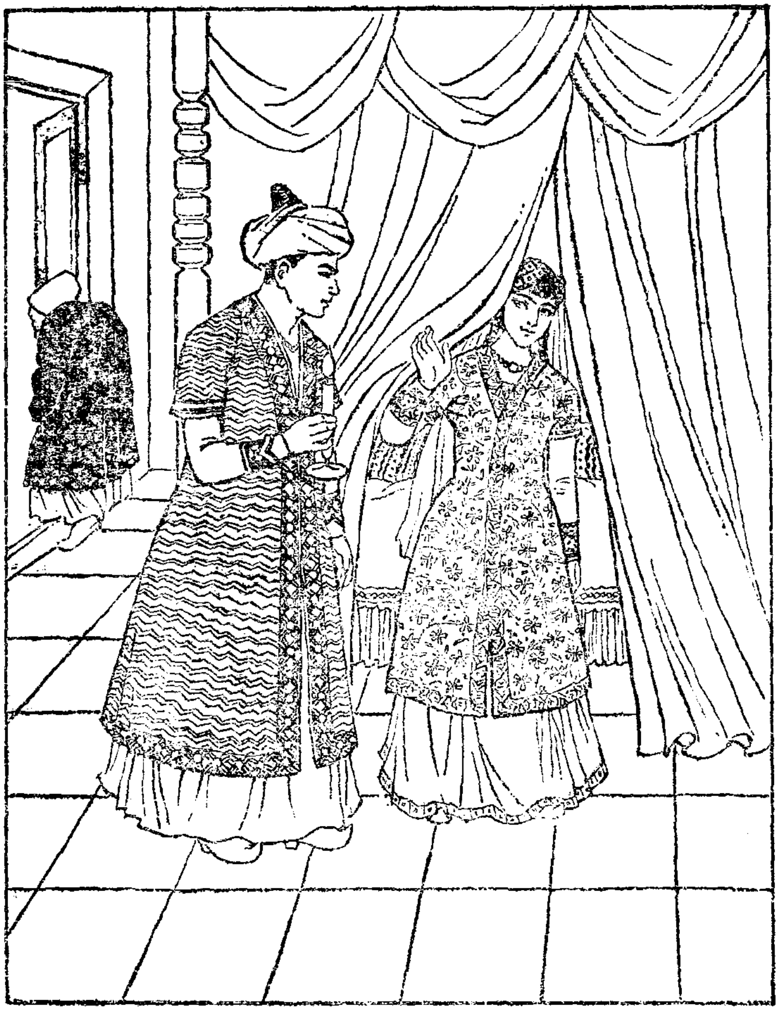

خۇشەن، ھەسەتكە ئورۇن يوق ئىشقى مەيدانىدە،
ھەسەتكە رەزىلە بەر ئىشقى بىلەن ۋىدالاشما!
رەقىپ تەنىسىدىن قورقما، ۋىسالغا يېقىنراق بول،
جىدا، ناز - خۇلقىڭا قانائەت قىل، زېمىنگىنى چاچما!
مۇھەببەتنىڭ يۈكى ئېغىر، كۆتەرمەككە ئەر كېرەك،
ئەگەر جانىنى ئابار بولساڭ، كۆيەرسەن ئوتتا ئويناشما!

ئىككىسى مۇرادىغا يېتىشىپ، شۇنداق شېرىن ئۇيقۇدا ياتقاندا، جىن دېۋىگە: ۋاقىت يېقىنلىشىپ قالدى. تاڭ يورۇشتىن ئىلگىرى ئۇنى جايىغا ئاپىرىپ قويۇش كېرەك"— دەپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن قاتتىق ئۇيقۇدا ياتقان چېغىدا، دېۋە ئۇنى كۆتۈرۈپ ئۇچۇپتۇ. جىنمۇ بىللە ئۇچۇپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن كۆينەكچان ئىكەن. تاڭ ئاتماستا دەمەشق شەھىرىگە كەپتۇ. دېۋىگە ھارغىنلىق يېتىپتۇ. ھەسەن بەدرىدىننى دەمەشقنىڭ بىر دەرۋازىسىغا يېقىن بىر ھويلىنىڭ ئىشى-كىگە قويۇپ ئۇچۇپ كېتىپتۇ. تاڭ يورۇپ، ئىشىكلەر ئېچىلىپ، كوچىغا چىققان كىشىلەر بۇ كۆينەكچان يىگىتنىڭ كوچىدا ئۇيقۇدا ياتقىنىنى كۆرۈپتۇ. ئۇ، ئۇزاق ۋاقىت ئۇيقۇدىن قالغان كىشىدەك قاتتىق ئۇخلاۋاتقىدەك. بىر كىشى: "بۇ كېلىشكەن يىگىت بىلەن بۈگۈن كېچە قانداق بەختى - سائادەتلىك قىز بىللە بولغاندۇ؟" دېسە، ئىككىنچىسى "بۇ بەڭۋاش، كېچىسى قەھۋەخانىدا مەس بولۇپ، شۇ يەردە ئۇخلاپ قالغان ئوخشايدۇ!"— دېيىشىپتۇ. ئۈچىنچىسى: "بۇنى دۈشمەنلىرى ھوشسىز قىلىپ تاشلىغان"— دەپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن ئويغىنىپ قارىسا، ئۆزى بىر ئىشىك ئالدىدا ياتقىدەك. ئەتراپىغا ئادەملەر توپلىشىپ تۇرغىدەك. ئۇ، بۇ ئىشقا ئەجەپلىنىپ:

"ماڭا نېمە ئۈچۈن ئولىشىپ ئالدىڭلار. بىرەر ھادىسە بولدى-مۇ؟"— دەپ سوراپتۇ، ئادەملەردىن.

...ارىساۋ مۇشۇ بەردە يېتىپسەن، سېنىڭ بېشىڭغا چۈشكەن ئىشتىن خەۋىرىمىز يوق. ئۆزەڭ ئېيتقىن، ئاخشام قەيەردە ئۇخلىغان؟“ — دېيىشىپتۇ ئادەملەر.

ھەسەن بەدرىددىن: "ئاخشام ئەل ئۇيقىغا كەتكەندە قاھىرىدە ئىدىم“ — دەپتۇ. تۇرغانلاردىن بىرى: "سەن ئاخشام كوكنار ئىچكەنمۇ ياكى نەشە چەككەنمۇ؟“ — دېسە، يەنە بىرى: "ياغاق تۈۋىدە ياتقانمۇ؟“ — دەپتۇ. ئۈچىنچى بىرسى:

"بۇ ساراڭغا ئوخشايدۇ؟ — دەپتۇ، — ئۆزەڭ ئويلاپ كور! بۇ يەرنى دەمەشىق دەيدۇ. ئاخشىمى قاھىرىدە ئۇخلىغان كىشى ئەتىسى دەمەشقتە ئويغىنىپتۇ دېسە، كىممۇ ئىشىنىدۇ؟“ — دەپتۇ. ھەسەن بەدرىددىن سۆزگە كىرىشىپ:

"خۇدا ھەققى راست ئېيتىۋاتىمەن. ئەي ياخشىلار، ئاخشام قاھىرىدە بولدۇم. تۈنۈگۈن كۈندۈزى بەسرىدە ئىدىم“ — دەپتۇ. شۇندا بىرسى:

"ئىست، شۇنداق چىرايلىق ياش بىر يىگىتمۇ ساراڭ بوپ قاپتۇ“ — دەۋېتىپتۇ. تۇرغانلاردىن يەنە بىرى:

"ھوشۇڭنى يىغ، توغرىسىنى سۆزلە!“ — دەپتۇ.

"كېچە قاھىرىدە كۈيئوغۇل ئىدىم“ — دەپتۇ ئۇ.

"بەلكى چۈشۈڭدە شۇنداق بولغاندۇ؟“ — دېيىشىپتۇ ئادەملەر.

ھەسەن بەدرىددىن قانچىلىك ۋاقىت دوك بىلەن بىللە ئولتۇرغىنىنى، كېيىن يالغۇز ئۆزى قېلىپ كىيىملىرىنى يەشكىنىنى، قىز بىلەن بىللە بولغىنىنى، ئالتۇنلىرىنى يوشۇرغانلىرىنى ئەسلەپ: ياق، بۇ ۋەقەلەر چۈشۈمدە بولغان ئەمەس، بەلكى ئوڭۇمدا بولغان دەپ ئويلاپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ، كوچىلارغا قاراپ يۈرۈپتۇ. بالىلار ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئەگىشىپ، ھەر نەرسىلەرنى دەپ زاڭلىق قىلىپ

مېڭىپتۇ. ئۇنىڭغا ھەر تۈرلۈك نەرسىلەرنى ئېتىشىپتۇ. ئۇنىڭغا ئاتقان بىرەر نەرسىسى تەگسە، مەسخىرە قىلىشىپ كۈلۈشۈپتۇ. ئۇ، بىر ئاشپەزنىڭ دۇكىنىغا كىرىپتۇ. ئاشپەز ھەيۋەتلىك، گەۋدىلىك، كىملا كورسە ئەيمىنىدىغان، ئەمما دىلى يۇمشاق كىشى ئىكەن. ھەسەن بەدرىدىن ئۇنىڭدىن پانا تىلەپتۇ. ئۇنىڭ ئارقىسىغا كىرگەن چوڭ-كىچىك بۇنى كورۇپ تارقىشىپتۇ. ئاشپەزنىڭ ھەسەن بەدرىدىنگە دىلى ئېرىپ، ئاتىلارچە غەمخورلۇق قىپتۇ ۋە:

"ئەي ئوغلۇم، قەيەردىن سەن؟ ۋەقەنى سوزلە! مېنىڭ قارىشىمچە، سەن دانا كورۇنىسەن!" — دەپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن بېشىغا چۈشكەن ۋەقەنى باشتىن-ئاياق سوزلەپ بېرىپتۇ.

"ئەي ياخشى يىگىت، — دەپتۇ ئاشپەز، — تارىخىڭ خېلى قىزىق ئىكەن. ئاجايىپ ۋەقەلەرنى بېشىڭدىن ئوتكۈزۈپسەن. لېكىن بۇ ھىكايەڭنى سەن 'سىر' قىلىپ ساقلا! ھېچكىمگە ئېيتما! مۇشۇ يەردە مەن بىلەن بىللە تۇر. مېنىڭ بالام يوق! سەن ماڭا ئوغۇل بول!"

"خوپ ئاتا!" — دەپتۇ جاۋاپ ئورنىدا ھەسەن بەدرىدىن.

ئاشپەز دەرھال بازارغا بېرىپ، ھەسەن بەدرىدىنگە قىممەتلىك كىيىم ئېلىپ كېلىپ كىيدۈرۈپتۇ. كېيىن ئوزى قازىنىڭ قېشىغا باشلاپ بېرىپ، ھەسەن بەدرىدىننى ئوغۇل قىلىپ ئالغانلىقىغا قازىنى گۇۋا قىپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن دەمەشق شەھرىدىكى ئاتاقلىق ئاشپەزنىڭ ئوغلى بولۇپ تونۇلۇپتۇ. ئۇ، ئاشپەز دۇكىنىدا خىزمەتچىلىك ۋەزىپىسىنى ئوتەپتۇ.

تاغىسىنىڭ قىزى سىتتۇلھۇسن تاڭ ئەمدى يورۇغان چاغدا ئويغىنىپتۇ. قارىسا، ھەسەن بەدرىدىن ئورنىدا يوقكەن. تۇرۇپتۇ.

بىر ئاز ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن، بىردىن قىزنىڭ ئاتىسى كىرىپ كەپتۇ. ئۇ، قىزنىڭ ئات باقار دوكقا زورلاپ بېرىلگىنىگە ناھايىتى خاپا ئىكەن. "ئەگەر قىزىم شۇ ئىپلاس ئات باقار دوكقا بويسۇنغان بولسا، ئۇنىڭ ماڭا كېرىگى يوق! ئەلۋەتتە ئۆلتۈرىمەن." — دەپتۇ ۋەزىر. ئۇ، ئورۇندۇق يېنىغا بېرىپ: "سىنتۇلھوسن!" دەپ قىچقىرىپتۇ. قىز ئاتىسىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ: "لەببەي!" دەپ، خوشال ئاتىسىنىڭ ئالدىغا چىقىپتۇ. ئاتىسىغا ئىككى ئېگىلىپ تازىم قىپتۇ. قارىسا، قىزنىڭ يۈزى يەنىمۇ پارلاپ كورۇنۇپتۇ. قىزنى شۇنداق خوشال كورگەن ۋەزىر غەزىۋىگە پايلىماي: "ئەي لەنىتى! سەن شۇ ئاتباقار دوكقا چۈشكىنىڭگە شۇنچە خوش بولامسەن؟!" — دەپتۇ. قىز كۈلۈپتۇ، "بەس قىلىڭ، — دەپتۇ قىز ئوز ئاتىسىغا، — كېچە دوكنىڭ ئۈستىدىن ئادەملەرنى كۈلدۈرگىنىڭىزمۇ يېتەر. ئېرىمنىڭ ئېلىپ تاشلىغان تېرىسىغا ئەرزىمەيدىغان ئۇ دوكنى بۇگۇن يەنە نىمە قىلىپ تىلىڭىزغا ئېلىپ يۈرىسىز؟ ئاخشامقىدەك ياخشى ئەرنى مەن چۈشۈمدىمۇ كورگىنىم يوق! مېنى ئارتۇقچە مەسخىرە قىلىپ كۈلمەڭ. دوكنىمۇ ئىككىنچى تىلىڭىزغا ئالماڭ! خوتۇنلارنىڭ، سېنىڭ ئېرىڭ شۇ! دەپ كۈلگىنىمۇ يېتەر!" ۋەزىرنىڭ غەزىۋى يەنىمۇ ئورلەپتۇ. كوزلىرى چانىغىدىن چىقىپ كەتكىدەك بوپتۇ. قىزىغا ۋاقىراپ: "بۇ يالغان گەپنى قەيەردىن تاپتىڭ؟ ئىست، ساڭا بەرگەن تەربىيەم! ئاتباقار دوك بىلەن بىللە بولغىنىڭنى يوشۇرامسەن؟!"

"ماڭا ئۇ لەنىتى دوكنى ئەسلەتمەڭ. ئەمدى ئۇنداق چاقچاق قىلماڭ! — دەپ ئاچچىغلىنىپتۇ قىز. "ئات باقار دوكنى ئون تىللاغا كۈلكە ئۇچۇن ياللىغان ئىكەن. شۇ ۋاقىتنىڭ ئوزىدىلا ئۇ كېتىپ قالغان. مەن چىمىلدىقتا كىرگەن كىشىنى كوردۇم. ئۇسۇلچىلار

ئۇنى ماڭا ئالدىدىن كۆرسەتكەن ئىدى. ئۇ، ئالتۇنلارنى سىقىملاپ ئۇردى، سورۇندىكى سازچىلار، ئۇسسۇلچىلار ۋە باشقىلارنىڭ يان-چۇغىنى ئالتۇن بىلەن توشقازدى. بۇ كېچە مەن شۇ گۈزەل يىگىت بىلەن بىللە بولدۇم"—دەپتۇ. "ئاناڭنىڭ كۆزىگە دۇنيا قاراڭغۇ بولۇپ كۆرۈنىۋاتىدۇ، ئەي بەختى قارا!—دەپتۇ ۋەزىر غەزەپ بىلەن،—سەن نىمىلەرنى بىلجىراۋاتىسەن! ئەقلىڭ جايىدىمۇ؟" "ئەي ئاتا، مېنىڭ دىلىمنى ۋەيران قىلماڭ، ئەزمەڭ! نېمىشقا شۇنچىلىك بىلمەسلىككە سالىسىز. مېنىڭ ئېرىم گۈزەل يىگىت. ئۇ، ئېھتىمال سۇخانىغا چىققاندۇ"—دەپتۇ. ۋەزىر ھەيران بولۇپ، سۇخانىغا بېرىپتۇ. قارىسا، ئۇ يەردە ئاتباقار دوكنىڭ بېشى تۆۋەن، ئايىغى تورۇسقا ئېسىقلىق تۇرغىدەك. ۋەزىر ھاڭ-تاڭ بولۇپ تۇرۇپ قاپتۇ. "ئەي دوك"—دەپتۇ ۋەزىر ئۇنىڭغا. دوك ئۇنى دىۋە دەپ، قورقۇپ جاۋاپ بەرمەپتۇ.

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى، شەھرىزاد ھېكايىسىنى توختاتتى.

يىگىرمە ئىككىنچى كېچە

—ئەي بەختلىك شاھ،—دەپ داۋام قىپتۇ شەھرىزاد ھېكايىسىنى.

دوك قورقۇپ جاۋاپ بەرمەپتۇ. ۋەزىر غەزەپلىنىپ: "سۆزلە! سۆزلىمىسەڭ، مانا مۇشۇ قىلىچ بىلەن كاللاڭنى ئالىمەن!"—دەپتۇ. "دىۋىلەرنىڭ پادىشاھى،—دەپتۇ ئاتباقار دوك،—شۇ يەرگە ئېسىپ قويۇپ كەتكىنىڭدىن بېرى بېشىمنى كۆتەرگىنىم يوق! رەھىم قىل، ئاغا-

يىستى ئازاپلاندىم.“ بۇ سوزنى ئاڭلاپ ۋەزىر: ”نىمە دەپ ۋالاخ-
لايسەن؟ مەن دىۋە ئەمەس، قىزنىڭ ئاتىسى“ ــ دەپتۇ. ”ئانداق
بولسا مىنى مۇشۇ ئەھۋالغا سالغان دىۋە كەلمەستىن بۇرۇن،
يولۇڭغا ماڭ! ــ دەپتۇ دوك. ــ مىنى ھوكۇزنىڭ سۈيگىنىگە نىكاھ قىل-
دۇرۇپ قويغان كىشىنىڭ ۋە بۇنى ئويلاپ تاپقان كىشىنىڭ ئاتى-
سىغا لەنەت! ماڭ، بۇ يەردىن چىق! ئىلدامراق كەت!“ ۋەزىر
ئەجەپلىنىپ: ”سىنى كىم بۇ ھالغا سالدى؟ سوزلە!“ ــ دەپتۇ. دوك
ئاخشىمى ئويدىن چىقىپ سۇخانىغا كەلگەندىن كىيىن بولغان ۋەقە-
نىڭ ھەممىسىنى سوزلەپتۇ ۋە: ”مەن دىۋىدىن رۇخسەتسىز سىنىڭ
گىيىڭگە كىرىپ بۇ يەردىن كىتىدىغانىغا ساراڭ ئەمەس. ئۇ، ماڭا:
’كۇن چىققاندا سەن ئوز يولۇڭغا كەت‘ دىگەن. كۇن چىقتىمۇ
ياكى ۋاقتى بارمۇ؟ چۇنكى مەن كۇن چىققىچە بۇ يەردىن مىدىر-
لىماسلىققا قەسەم بەرگەن!“ ــ دەپتۇ دوك. ۋەزىر ئۇنىڭغا يىقىن
بىرىپ، دوكنى ئىسلغان جايدىن بوشىتىپتۇ. دوك كۇنىنىڭ چىققان-
چىقمىغانلىغىغا قاراپ تۇرماي، شاھنىڭ قىشىغا قىچىپ بىرىپتۇ.
بولغان ھادىسىنى ئۇنىڭغا بىر-بىرلەپ ئىيتىپ بىرىپتۇ.

ۋەزىر ئويىگە قايتىپ كىرىپتۇ. قىزى بىلەن بولغان ۋەقەدىن
ئەجەپلىنىپتۇ:

”ۋەقەنى ئىنىقراق بايان قىل!“ ــ دەپتۇ ئۇ قىزىغا.

”كىچە ماڭا كورسەتكىنىڭىز، ــ دەپتۇ قىز سوز باشلاپ، ــ چىراي-
لىق يىگىت. ئۇ كىچىدىن مەن بىلەن بىللە بولدى. ئىشەنمىسىڭىز،
مانا يىنىڭىزدا ئۇنىڭ سەللە، تونلىرى تۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ ئاستىدا،
بىلمىدىم، نىمىدۇر بار، خالتىسىمۇ تۇرۇپتۇ.“ ئاتىسى قىزىدىن ئۇ
سوزنى ئاڭلاپ، چىملىدىققا كىرىپ، سەللىنى قولىغا ئاپتۇ. ”مەۋسى-

لىيدە ئىشلەنگەن بۇ سەللە ئەلۋەتتە ۋەزىرلەر سەللىسىدۇر" دەپتۇ ۋەزىر ئۆز-ئۆزىگە. ئورالغان نەرسىنى ئېلىپ، بىر بىرلەپ ئېچىپ كورۇپتۇ. كىيىملەر ئارىسىدىن پۇلدان تېپىلىپتۇ. ئۇنىڭ ئىچىدە ئىككى مىڭ تىللا پۇل بار ئىكەن. ئۇنىڭ بىلەن بىللە كىمدىكى مال توغرىسىدىكى خاتىرىمۇ بار ئىكەن. شەمسىدىن قەغەزنى ئوقۇ-ۋېتىپ ھوشىدىن كېتىپتۇ. بىر زاماندىن كېيىن ھوشىغا كەپتۇ. بولغان ۋەقەنى چۈشىنىپتۇ.

"ئاخشامقى يىگىتنى بىلدىڭمۇ؟" — دەپتۇ شەمسىدىن قىزىغا قاراپ. "ياق!" — دەپتۇ قىز.

"ئۇ، — دەپتۇ ۋەزىر شەمسىدىن چىرايى ئېچىلىپ — سىنىڭ تاغاڭ يەنى مېنىڭ ئۇكامنىڭ ئوغلى ھەسەن بەدرىدىن ئىكەن. ئەپسۇس-كى، بۇ ۋەقەنى مەن بىلمەي قاپتىمەن. شۇنىڭدىن كېيىن ۋەزىر ھەسەن بەدرىدىنىڭ چاپىنىنى مىجىغلاپ باقسا ئۇنىڭ ياقىسىدىكى تۇگۈنچەككە قولى ئۇرۇلۇپتۇ، ئۇنى سوكۇپ قاراپتۇ. ئۇ يەردىن بىر تۇمار چىقىپتۇ. ئېلىپ ئوقۇسا، نۇرىدىنىڭ ۋەسىيەتنامىسى ئىكەن:

خاتىرىنى كورۇپلا ئېرىپ ئاقتىم،
ئۇ ياشىغان يەر نەدە تاۋاپ قىلسام.
ئايرىدىڭ ئۇنى مەندىن سوراپ باقتىم،
يىتەرمەنمۇ يولىنى بىلىپ باقسام.

شەمسىدىن ئۇنى ئوقۇشقا كىرىشىپتۇ. ئۇنىڭدا بەسرە ۋەزىرىنىڭ قىزىغا ئويلىنىش تارىخىدىن باشلاپ ۋاپاتىغىچە كەچۈرگەن كۈنلەر، ئوغلى ھەسەن بەدرىدىنىڭ تۇغۇلۇش تارىخى مۇكەممەل يېزىلغان ئىكەن، ئەجەبلىنىپتۇ. ناھايىتى خوشلۇغىدىن تىترەشكە باشلاپتۇ.

بۇ تارىخلارنى ئۆز تارىخىغا سىلىشتۇرۇپ چىقىپتۇ. ئۇلارنىڭ نىكاھ كۈنلىرى، ياللىرىنىڭ تۇغۇلغان كۈنلىرى بىر بىرىگە ئوخشاش ئىكەن. خەتنى ئېلىپ شاھ ھوزۇرىغا بېرىپتۇ. بولۇپ ئۆتكەن ۋەقەنى باشتىن - ئاياق سوزلەپ، شاھنى بۇ ئىشتىن خەۋەردار قىپتۇ. شاھ ھەيران بوپتۇ. دەرھال ۋەقەنى يېزىشقا بۇيرۇپتۇ. ۋەزىر ئۆكىسىنىڭ ئوغلىنى كەچكىرگىچە كۈتۈپتۇ. لېكىن ئۇ كەلمەپتۇ. ئەتىسى، ئوگۈنى، ئىندىنىمۇ ئىش قىلىپ بىر ھەپتىگىچە كۈتۈپتۇ، كەلمەپتۇ. ۋەزىر ئۆزىچە قانداقتۇر ھادىسىلەرنى خىيالىغا كەلتۈرۈپتۇ.

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى، شەھرىزاد ھېكايىسىنى توختاتتى.

يىگىرمە ئۈچىنچى كېچە

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قىپتۇ شەھرىزاد ھېكايىسىنى.

ھەسەن بەدرىددىننىڭ دېرىگىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ۋەزىر ئۆزىچە ئويلىنىپ قولىغا قەغەز - قەلەم ئاپتۇ: "مەن بىر ئىش قىلاي!" دەپ سىتتۇلھوسنىنىڭ ئۆيىدىكى ئەسۋاپ - جابدۇقلارنى بىر بىرلەپ يېزىپتۇ. شۇ ئاخشىمى ئۆيدە بولغان نەرسىنىڭ ھەممىسىنى ئۆز جاي - جايىدا خەتكە يېزىپتۇ. ھەسەن بەدرىددىننىڭ تون ۋە سەللىسىنى قولىغا ئېلىپ ئالتۇنلار بىلەن قوشۇپ ئاسراشقا تاپشۇرۇپتۇ. ئارىدىن كۈنلەر ئوتۇپ، ئايلار ئوتۇپ قىزنىڭ ۋاقتى-سائىتى توشۇپ ئايدەك بىر ئوغۇل تۇغۇپتۇ. ئۇ، خۇددى ئاتىسىغا

ئوخشاش شەھلا كوزلۇك، يۇمىلاق يۇزلۇك ئىكەن. ئۇنىڭغا "ئەجىب" دەپ ئىسىم قويۇپتۇ. ئۇنى ئىسسىق يوگەكلەرگە ئوراپ ئىنىكئانىسىغا بېرىپتۇ. ئۇنىڭ ئۇچۇن كۈن ئايدەك، ئاي يىلدەك بەرىكەتلىك بولۇپ تۇيۇلۇپتۇ. يەتتە ياشقا كىرگەنىدە ۋەزىر ئۇنى مۇئەللىمگە تاپشۇرۇپتۇ، تەربىيە قىلىشنى- ئۇگىتىشنى بۇيرۇپتۇ. ئەجىب توت يىل مەكتەپكە قاتناپتۇ. باللار بىلەن ئوينىشىپتۇ، سوقۇشۇپتۇ. باللار ئۇنىڭدىن بىزار بوپتۇ. ئۇ، باللارغا ماختىنىپ: "كىم ماڭا تەڭ كېلەلەيدۇ. مەن مىسىر ۋەزىرىنىڭ ئوغلىمەن"— دەيدىكەن. خالىغان كىشىنى ئۇرۇپ- تىللاپ بوزەك تاپىدىكەن. باللار يىغلاپ خەلپەتكە شىكايەت قىپتۇ. خەلپەت ئۇلارغا:

"مەن سىلەرگە بىر گەپ ئۇگىتىپ قوياي. ئۇ، يەنە شۇنداق بوزەك قىلسا، ئۇنىڭغا ئېيتساڭلار مەكتەپكە كېلەلمەيدىغان بولىدۇ! ئۇنىڭدىن قۇتۇلىسىلەر،"— دەپتۇ.

"تېزرەك ئېيتىڭ!"— دەيتۇ باللار چۇرۇلدىشىپ.

"ئەتە كەلگەندە، — دەپتۇ خەلپەت — بىر ئويۇن ئوينىماقچى بولۇپ ئۇنىڭ ئەتراپىغا توپلىنىڭلار. بۇ ئويۇنغا ئاتىسىنىڭ، ئانىسىنىڭ ئىسمىنى ئېيتىپ بەرگەنلەر قاتنىشىدۇ دەپ شەرت قويۇڭلار. ئاتا- ئانىسىنىڭ ئىسمىنى بىلمىگەنلەر ھارامدۇر، ئۇلارنىڭ بىز بىلەن ئويناشقا شەرتى توشمايدۇ" دەڭلار. تاڭ ئاتقاندىن كېيىن باللار مەكتەپكە كېلىشىپتۇ. ئەجىبمۇ كەپتۇ. باللار ئۇنىڭ ئەتراپىغا توپلىنىپتۇ. "بىز ئويۇن ئوينايمىز! لېكىن بىز بىلەن ئاتىسى، ئانىسى ۋە ئوزىنىڭ ئىسمىنى ئېيتىپ بەرمىگەنلەر ئوينىيالمايدۇ"— دەپتۇ. بۇ گەپتىن كېيىن بىرى:

"مېنىڭ ئىسمىم مېجىت، ئاتامنىڭ ئىسمى ئەزىزدىن، ئانامنىڭ

ئىسمى ئالاۋىيە“ — دەپتۇ. ئىككىنچىسى ۋە بالىلارنىڭ ھەممىسى شۇنداق بىر بىرلەپ ئاتا-ئانىلىرى ۋە ئۆزىنىڭ ئىسمىلىرىنى ئېيتىپتۇ. نۆۋەت ئەجىپكە كەپتۇ. ئۇ: ”ئىسمىم ئەجىپ، ئاتامنىڭ ئىسمى سىتتۇلھوسن، ئاتامنىڭ ئىسمى ۋەزىر شەمسىدىن“ — دەپتۇ. بالىلار قاقاقلاپ كۈلۈشۈپتۇ:

”شەمسىدىن سېنىڭ ئاتاڭ ئەمەس بوۋاڭ!“ — دېيىشىپتۇ. ئەجىپ ”ئاتام“ دەپ تۇرۇۋاپتۇ. بالىلار يەنە كۈلۈشكە باشلاپتۇ. ئۇنىڭغا بۇ ئىش ئەلەم قىپتۇ.

”سەن ئاتاڭنى بىلمىسەڭ بىزنىڭ ئارىمىزدا تۇرما، كەت! بىز بىلەن ئاتىسىنىڭ ئىسمىنى بىلمىگەنلەر ئوينىمايدۇ“ — دەپلا ئۇنى تاشلاپ نېرى كېتىشىپتۇ. ئەجىپنىڭ يۈرىكى سىقىلىپتۇ. ھوڭرەپ يىغلاپ تاشلاپتۇ. خەلىپەت ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ: ”ساڭا نېمە بولدى، نېمىشقا يىغلايسەن؟“ — دەپ سوراپتۇ. ئەجىپ بالىلارنىڭ سۆزىنى دەپ بېرىپتۇ. خەلىپەت ئۇنىڭغا:

”ئۇ سېنىڭ ئاتاڭ ئەمەس، ئاتاڭ سىتتۇلھوسننىڭ ئاتىسى، سېنىڭ بوۋاڭ. ئاتاڭنى سەنمۇ بىلمەيسەن، بىزمۇ بىلمەيمىز. چۈنكى شاھ ئاتاڭنى ئاتباقار دوكقا بەرگەن. توي ئاخشىمى دىۋە كېلىپ ئاناڭ بىلەن ياتقان. سېنىڭ ئاتاڭنىڭ تايىنى يوق!“ — دەپتۇ. ئەجىپ خەلىپەتتىن بۇ سۆزنى ئاڭلىغان ھامان ئۆيىگە قايتىپ ئانىسى سىتتۇلھوسننىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ. يىغلاپ تۇرۇپ مومىسىغا ھەسرەت توكۈپتۇ. ئەجىپنىڭ يىغا بىلەن ئېيتقان بۇ سۆزىنى مومىسى ياخشى ئۇقالماپتۇ. ئەمما سىتتۇلھوسن ئوغلىنىڭ يىغىسىدىن يۈرىكى قىسىلىپ ئوتقى ئوچۇپتۇ:

”نېمىشقا شۇنچىلا تېلىقىپ يىغلايسەن؟ ئوچۇغراق گەپ قىل!“ —

دەپتۇ. ئەجەب باللاردىن ۋە خەلپەتتىن ئاڭلىغان سوزلىرىنى بىرمۇ-بىر ئېيتىپ كېلىپ، ئاتىسىنىڭ كىملىگىنى سوراپتۇ.

"ئاتاڭ مىسىر شاھىنىڭ ۋەزىرى"، — دەپتۇ سىتتۇلھوسن. "يالغان ئېيتما! ئۇ مېنىڭ ئاتام ئەمەس. سېنىڭ ئاتاڭ. ئەگەر راستىنى ئېيتمىساڭ، مانا شۇ خەنجەر بىلەن ئوزەمنى ئولتۇرىمەن!" — دەپتۇ. بۇ سوزنى ئاڭلاش بىلەن تاغىسىنىڭ ئوغلى ھەسەن بەدرىدىن سىتتۇلھوسىنىڭ كوز ئالدىدا گەۋدىلىنىپتۇ. سىتتۇلھوسن ئۇنىڭ كوركەملىگىنى، ھوسنى-جامالىنى ئەسلەپ بۇ شېئرنى ئوقۇپتۇ:

خىيالىمدا سەن بار ھازىرقىدەك،
يولۇڭغا تەلپۈنەر تەشنا يۈرەك.
سەن بولساڭ يېنىمدا دوزاخمۇ بوستان،
قاراڭغۇ كورۈنەر سەنسىز كەڭ جاھان.
بولمىساڭ سەن قۇچاغىمدا گەر،
ھەرقانداق شېرىنلىك تېتىيدۇ زەھەر.

ئارقىدىن بۇ شېئرنى ئوقۇپتۇ:

پۈتۈن زېھنىمنى ئېلىپ ئۇ، ئۇزاق كەتتى،
يالغۇز قالدىم مەن ئۇندا ئىشتىياق كەتتى.
يېقىن يەتكىنىمدە مەن يار ۋەسلىگە،
قويۇپ مېنى پىراقىغا ئۇ يىراق كەتتى.
كوزۈمدىن ئۇيقۇ قاچتى، تېنىمدە يوق ھالاۋەت،
بىرىشكە جان-دىلنى جاڭجالۇ-ئۇلاق كەتتى.
دېيىشكە نالە-زارىمنى گوۋا تەرىقىسىدە كىم،
كوزۈمنىڭ يېشى ئېقىپ، راۋان بىر بۇلاق كەتتى.
كوزۈمدىن ئۇچتى قاچان ئاق بەدەن، قارا كوزۈڭ،
توكۈلدى ئەڭ بۇرۇن گوھەر، كېيىنچە ئۇ، ئاق كەتتى.

ئايالمۇ، ئەجەپمۇ ئۇزۇننى توختىتالماي ماتەمدار كىشىدەك يىغلىشىپتۇ. شۇ چاغدا ۋەزىر شەمسىددىن كىرىپ كەپتۇ. ــ بۇلارنىڭ يىغلاۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ئۇنىڭ سەۋەبىنى سوراپتۇ. سىتتۇلھۈسن ئەجەپ بىلەن مەكتەپ باللىرى ئوتتۇرىسىدا بولۇپ ئۆتكەن ۋەقەنى سۆزلەپتۇ. ۋەزىر شەمسىددىن ئۈكىسىنى ۋە ئۇنىڭ ئوغلىنى ئەسلەپ ئۇزۇننى توختۇتالماي يىغلاپ كېتىپتۇ. ئۇ، ئۈكىسىنى ئەسلەپ، بۇرۇن ئارىلىرىدا بولۇپ ئۆتكەن ماجرانى، قىزىنىڭ ۋەقەسىنى خاتىرىلەپ، بۇنىڭدا نېمە سىر بارلىقىنى بىلەلمەي قاپتۇ. شۇ زامانلا ۋەزىر شاھنىڭ ھوزۇرىغا كىرىپ بولغان ۋەقەنى ئېيتىپتۇ. شەرققە ـــ بەسرە تەرىپىگە بېرىپ، ئۈكىسىنىڭ ئوغلىنى ئىزلەش ئۈچۈن رۇخسەت سوراپتۇ. شاھتىن ئۇنى قەيەردە تاپسا ئېلىپ كېلىش ئۈچۈن ھېچكىم قارشىلىق كۆرسىتەلمىگىدەك قىلىپ، ھەممە شەھەر باشلىقلىرى ۋە ھاكىملارغا تەۋسىيە خەت قىلىپ بېرىشىنى سوراپتۇ. شاھ ئالدىدا ئۇ، ئۇزۇننى توختۇتالماي يەنە يىغلاپ كېتىپتۇ. شاھنىڭ رەھمى كەپتۇ. شاھ بارچە مەملىكەت ۋە شەھەر باشلىق-لىرىغا، ھاكىملارغا قارىتىپ مەكتۇپ يېزىپ بېرىپتۇ. ۋەزىر خۇشلۇ-غىدىن دەرھال شاھ بىلەن خوشلىشىپ سەپەر تەييارلىقىنى قىلىشقا باشلاپتۇ. تەييارلىقنى تۈگىتىپ، قىزىنى ۋە ئەجەپنى ئۆزى بىلەن بىللە ئېلىپ يولغا چىقىپتۇ. يول يۈرۈپ شەھەر ئارىلاپ، مول يۈرۈپ، دەمەشق شەھرىگە يېتىپ كەپتۇ. شەھەرنىڭ ئاۋات ۋە چىرايلىقلىقى، سۈيىنىڭ كۆپ ۋە راۋانلىقى، دەرەخلىرىنىڭ تۈرلى-رىنىڭ كۆپلۈكى، خورمىلىرىنىڭ خىللىقى ئۇلارنى ھەيران قالدۇرۇپتۇ ۋە شائىرلارنىڭ دەمەشق ھەققىدە يازغان بۇ ئىككى شېئىرىنى ئىختىيارسىز ئەسلىرىگە ئاپتۇ:

چىمەنلەر چورىسىگە دەرەخلەر بويىچە گۈل،
دەرەخلەر ئۈستىدە سايرىشۇر بۇلبۇل.
بۇ شەھەر ئىبرۇر گۈزەل ۋە راۋان،
بېھىشكە ئوخشىغاي دەمەشق شۇئان.

*　*　*

دەمەشق شەھرىدە كىم مېنىڭدەك ساياھەت قىلار،
بولەك شەھەرگە بارسا ئۇ، قانداق تاقەت قىلار.
دىسەم يېڭىدىن تۇغۇلدۇم، بۇ قەسەم بولار،
تۇغۇلمىغان كىشى بۇندا كوپ نادامەت قىلار.
ۋىچىر-ۋىچىر قىلدۇ ھەر دەرەختە يۈزلەپ قۇش،
يىزمشاق ھاۋادا بۇندا جانۇ-تەن كەڭ راھەت ئالار.
شامال كىتاپ ئوقۇشقا يوپۇرماق ۋاراقلايدۇ،
سەھەردە گۈل ئىشقىدا بۇلبۇللار قىرائەت قىلار.
نەقىشلىك كورۇنۇشلەر كوز قاماشتۇرار باقساڭ،
قارىساڭ شۇنچە كوپ زەۋق-شەۋق بېشارەت قىلار.

ۋەزىر خىزمەتچى ۋە قۇللىرىغا: "بۇ يەردە ئىككى كۈن تۇرۇپ دەم ئالىمىز"—دەپ، "ھىسباد" ناملىق بىر مەيدانغا چۇشۇپ چېدىرلىرىنى تىكىشىپتۇ. خىزمەتچى-قۇللار شەھەرنىڭ مەھەللە، بازار، مەسچىد، مەدرىسىلىرىنى كورۇشكە كېتىشىپتۇ. بەزىلىرى نەرسە-كېرەك ئېلىشىپتۇ. بەزىلىرى ئارتۇق نەرسىلىرىنى سېتىشىپتۇ. بەزىلىرى ھاممامغا بېرىشىپتۇ. بەزىلىرى دۇنيادا تېڭى يوق بەنى ئۇمەييە① يادكارلىقلىرىنى تاماشا قىپتۇ. ئەجىپمۇ دىۋان بېگى ۋە قۇل-خىزمەتچىلىرى بىلەن شەھەر كورۇشكە چىقىپتۇ. ئۇلار شەھەر

① بەنى ئۇمەييە — 720-يىلى شامنى مەركەز قىلىپ قۇرۇلغان خەلىپىلىك.

تۈزۈلۈشىگە، شەھەر تەرتىۋىگە ھەيران قاپتۇ. ئەجەپ ئالدىدا، دىۋان بېگى بىلەن خىزمەتچى، قۇللار كەينىدە مېڭىشىپتۇ. ئەجەپكە يول ئېچىپ، يېقىن كەلگەن توگىنى ئۈزۈش ئۈچۈن بىر قۇل قولىغا قامچا ئېلىپ ماڭغان ئىكەن. ئەجەپنى كۆرگەن دەمەشقلىقلار ئۇنىڭدىن كوزىنى ئۈزەلمەپتۇ. تىكىلىپ قاراشقىنىچە تۇرۇپ قېلىشىپتۇ. بەزىلىرى ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئەگىشىپمۇ مېڭىشىپتۇ. ئەجەپ قۇلى بىلەن كېتىۋېتىپ، ئۇشتۇمتۇت ھەسەن بەدرىدىننىڭ ئاشخانىسىغا كوزى چۈشۈپ، ئۇنىڭ ئالدىدا توختاپتۇ. ھەسەن بەدرىدىننىڭ ئوغلىغا كوزى چۈشۈپ، ئاتىلىق مېھرى-مۇھەببىتى قوزغىلىپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن تاتلىق ئانار شەرۋىتىدىن تۇرلۇك دارى-دەرمان بىلەن قىلىنىدىغان "ھۆببۇل رۇممان①" ناملىق تاماقنى ھازىرلاۋاتقان ئىكەن. ئوزىنى ئاران توختىتىپ، ئىختىيارسىز ئەجەپنىڭ ئالدىغا چىقىپتۇ.

"ئەي ھورمەتلىك مېھمان، مېنى ئىشتىن توختاتقان يىگىت، — دەپتۇ ھەسەن بەدرىدىن، — دۇكىنىمغا مەرھەمەت، قەدەم تەشرىپ قىلىڭ! تاماقلىرىمدىن بىر ئاز يەپ، ئەلەملىك كوڭلۈمنى داۋالاڭ" — دەپتۇ ھەسەن بەدرىدىن، كېيىن ئۇ بۇ ئىككى مىسرانى ئوقۇپتۇ:

يەتمىگەي دەخلى، قەدرى پادىشاھىغا،
ئىلتىپات قىلسا كەمتەرىن گادايىغا.

ئۇنىڭ كوزلىرىدە ياش ئايلىنىپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن بۇرۇن كىم بولغىنىنى، ھازىرقى ئەھۋالىنى ئەسلەپ كوز ياشلىرىنى توختىتالماپتۇ. ئەجەپنىڭ ئۇنىڭغا رەھمى كېلىپ، يۈرەكلىرى تىپىچەكلەش-

① ھۆببۇل رۇممان — تاتلىق ئانار شەرۋىتى، قايماق، ئەلەمپۇر، قارا ۋە ئاقمۇش قوشۇپ ئېتىلىدىغان تاماق.

كه باشلاپتۇ. قۇلغا قاراپ:

"بۇ بىچارىمۇ بىزگە ئوخشاش دەرتمەن كورۇنۇدۇ. كەل! ئۇنىڭ دۇكىنىغا كىرىپ بىر ئاز دەم ئالايلى! تاماق يەپ، ئۇنىڭ كوڭلىنى ئېچىلاندۇرايلى" دەپتۇ، — قۇل ئېتىراز بىلدۇرۇپ:

"ۋەزىرنىڭ ئوغلىغا ئاشخانىغا كىرىپ تاماق يېيىش ياراشمايدۇ. مەن بىرەر هادىسە يۈز بەرمىسۇن دەپ قولۇمىغا قامچا تۇتۇپ يۈرىمەن. بۇ يەرگە كىرىشكە زادى بولمايدۇ" — دەپتۇ. بۇ سوزنى ئاڭلاپ، ھەسەن بەدرىدىن ھەيران بوپتۇ: "كىرسە نىمە بولىدۇ؟ سىلەر بىردەم ئارام ئېلىۋالىسىلەر، مەنمۇ خۇرسەن بولىمەن! ئەي قارا تەنلىك، ئاقكوڭۇل ئىنسان! نىمىشقا مېنىڭ يۈز خاتىرەمنى قىلمايسەن؟" — دەپتۇ. قۇلغا ۋە ئۇنىڭغا قاراپ بۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

قارايغان يۈزۈڭ بىزگە ئېيتىدۇ،
ئەمەسمەن مۇقەررەر ھەممە ئىشتا خام.
خاملىق دۇنيادا ئەيىپ ئىش ئىكەن،
ۋە لېكىن ئۇ، ئالغان ياخشى نام.

كېيىن ئۇ يەنە مۇنۇ شېئىرنىمۇ ئوقۇپتۇ:

ھەمىشە ياخشىلىق ھورمىتىدىن،
شاھىنشاھ يېنىدا ئۇ باقى بولدى.
كېلىشكەن قامىتى ۋە سەنئىتىدىن،
گاھى سازەندە، گاھى ساقى بولدى.

قۇل ھەيران بولۇپ ئەجەپ بىلەن دۇكانغا كىرىپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن پىشۇرغان تائاملار ئىچىدىن ئۇلارنىڭ ئالدىغا ھۆببۇل رۇممانىدىن بىر تەخسىگە سېلىپ، يۇزىگە شىكەر بىلەن بادام سېپىپ ئېلىپ كەپتۇ.

"ئاشخانىغا كىرىپ، مېنى ناھايىتى خوش قىلدىڭلار، قېنى مەرھەمەت قىلىپ غىزادىن ئېلىڭلار"—دەپتۇ ھەسەن بەدرىدىن. ئىككىسى تاماققا كىرىشىپتۇ. كېيىن:

"سىزمۇ ئولتۇرۇپ بىز بىلەن تاماق يەڭ!—دەپ تەكلىپ قىپتۇ ئەجەپ،—بىزمۇ ئىزلىگەن كىشىمىزگە يولۇقساق ئەجەپ ئەمەس. بىر بىر كىشىنى ئىزلەپ، سەرگەردان بولۇپ بۇ يەرگە كېلىپ قالدۇق."

"ئەي ئوغلۇم ياشقىنا تۇرۇپ سەنمۇ جۇدالىق دەردىگە موپتىلامۇسەن؟"—دەپ سوراپتۇ ھەسەن بەدرىدىن.

"شۇنداق دەپتۇ ئەجەپ،—مەن ئاتامدىن ئايرىلغانمەن. كوڭ-لۇم ئۇنىڭ پىراقىدا گىريان، دىلىم ئۇنىڭ ئىشتىياقىدا ۋەيران. مەن بوۋام ۋە ئانام بىلەن بىللە شەھەر كېزىپ ئۇنى ئىزلەپ يۈرىمىز. بۇ شەھەرگىمۇ ئۇنى ئىزلەپ كەلدۇق. ئاھ، مېھرىبان ئاتام بىلەن قاچان كورۇشۇشكە نىسىپ بولار؟" ئۇنىڭ يىغىسىغا ھەسەن بەدرىدىنمۇ قوشۇلۇپ يىغلاپتۇ. ئۇنىڭ ئوزىنىڭ دەردى يېڭىلانغاندەك بىلىنىپتۇ. ئۇمۇ ئاتا-ئانىسىنى ئەسلەشكە باشلاپتۇ. ھەسەن بەدرىدىننىڭ كوز ياشلىرىغا قۇلىنىڭمۇ رەھمى كېلىپ، ئۇمۇ يىغىغا قوشۇلۇپتۇ. ئۇلار، يىغلىغاچ، تاماقنىمۇ ناھايىتى تويۇپ يەپتۇ. كېيىن خەيرلىشىپ دۇكاندىن چىقىپ، كەلگەن يولىغا قاراپ مېڭىپتۇ. ھەسەن بەدرىدىنمۇ ئۇنىڭدىن ئايرىلغۇسى كەلمەي ئور-نىدىن تۇرۇپ كېتىپتۇ. ئوز ھوشىنى يوقىتىپ، جېنى چىقىپ تېنى قالغاندەك بولۇپتۇ. تاقەتسىزلىنىپ، ئوزىنى تۇتالماي گاراڭ بولۇپ قاپتۇ. ئاخىرى ئولتۇرالماي، دۇكانغا قۇلۇپ ساپتۇ. ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن مېڭىپتۇ. تېخى ئۇلار چوڭ دەرۋازىدىن چىقىپ كەتمە-

گەن ئىكەن، ھەسەن بەدرىدىن يىتىپ كەپتۇ.

"نىمىشقا بىزنىڭ ئارقىمىزدىن كىلىۋاتىسەن؟" — دەپ سوراپتۇ قۇل ئۇنىڭدىن.

"شەھەر تاشقىرىسىدا ئازراق ئىشىم بار ئىدى. سىلەرگە ھەمرا بولۇپ باراي دەپ چىقتىم" — دەپتۇ ھەسەن بەدرىدىن. بۇ گەپنى ئاڭلاپ قۇلنىڭ ئاچچىغى كەپتۇ.

"مەن شۇنداق ئىش چىقىشتىن قورققان ئىدىم، — دەپتۇ ئۇ، ئەجەپكە، — ئويلىغىنىمدەك بولۇپ چىقتى. بۇ نەسىنىڭ تامىغىنى يەيمىز دەپ، ئۆزىمىزنى بىئارام قىلىدىغان بولدۇق. ئەمدى بۇ بىزنىڭ كەينىمىزگە چۈشتى." ئەجەپ قۇلغا خاپا بولۇپ:

"كارىڭ بولمىسۇن، مەيلىگە قوي. كىلىۋەرسۇن، — دەپتۇ، — ئۇ ئەگە، ئۆز ئىشىغا بارماي، تۇرار جايىمىزغىچە كەلسە، ئۇ چاغدا ھەيدەيمەن. سەنمۇ شۇ چاغدا ئۆز بىلگىنىڭنى قىل!"

شۇ چاغدا ھەسەن بەدرىدىن بۇ ئىككى مىسرا شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

مەيلى قىل ئىلتىيات ۋە يا قىل غەزەپ.
قاچمىغاي ھالۋىدىن پاشا ھىچ تەرەپ.

ئەجەپ بېشىنى سىلىپ مىڭىۋىرىپتۇ. قۇلنىڭ ئاچچىغى كەلگەن بولسىمۇ، ئەجەپنى خاپا قىلىپ قويۇشتىن قورقۇپ، ئۇنىڭ كەينىدىن ئىزمۇ-ئىز يۈرۈۋىرىپتۇ. ئۇلار چېدىرلىرىغا يېقىنلىشىۋىرىپتۇ. لېكىن ئاشپەزمۇ ئۇلاردىن ئايرىلىپ قالماي مېڭىپتۇ. ئەجەپ ئاچچىغلىنىپتۇ. قۇل "ۋەقەنى بوۋامغا ئېيتىپ قويمىغىدى؟" دەپ خاتىرجەمسىزلىنىپتۇ. ئەجەپنىڭ يۈرىگى قىسىلىپ ئاشپەزگە غەزەپ بىلەن تىكىلىپتۇ. ئاشپەزنىڭ كۆزى خۇددى ئاتىسىنىڭ كۆزىدەك يېقىملىق كۆرۈنۈپ ئىدىمەپتۇ. بىراق ئەجەپنىڭ تەشۋىشى ئېشىپ.

ھەسەن بەدرىدىننىڭ كوزىنى خىيانەتكار بىر كوزدەك ھىس قىپتۇ. ئۇ. قولغا تاش ئاپتۇ. ئۇز ئاتىسى ھەسەن بەدرىدىنگە قارىتىپ تاشنى ئېتىپتۇ. تاش ھەسەن بەدرىدىنگە توغرا كېلىپ، پىشانىسىگە تېگىپ، يېرىپ تاشلاپتۇ. ئۇ يەردىن ئۇرغۇپ قان چىقىپتۇ، قان ئېقىپ يۈزىگە چۈشۈپتۇ. كوزىگە ئالەم قاراڭغۇلۇغى تىقىلىپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن سەللىسىدىن يىرتىپ ئېلىپ، پىشانىسىنى تېڭىپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن قىلغان ئىشىغا، سەۋرسىزلىگىگە پۇشايمان قىپتۇ. ئۇزىنى - ئۇزى كايىپ دۇكىنىغا يېنىپتۇ. ئۇز ئاتا - ئانىسىنى، بەسرىنى ئەسلەپ، يىغلاپ تۇرۇپ بۇ شېرنى ئوقۇپتۇ:

ئېرىپلىق شامدا كۇل بولۇپ مەن كويەي،
بۇ غۇربەتنى ئۇزەم بەخت دەپ سۇيەي.
يۇرت ۋە يار ئۇچۇن قىلاي نالە - زار،
بۇ جايدا يوق ماڭا ئىچ كۇيەر، غەمگۇزار.

كېيىن بالىنى "بىكارلا خاپا قىلىپ قويدۇم. ئۇزەممۇ خۇددى يامان نىيەت بىلەن ئۇنىڭ كەينىگە چۈشكەن كىشىدەك تەلۋىلەرچە ئۇنىڭ پېيىگە چۈشتۇم،" دەپ ئويلاپتۇ. دۇكىنىغا بېرىپ ئېلىم - سېتىم بىلەن مەشغۇل بوپتۇ. كوڭلى بۇزۇلۇپ بۇ شېرنى ئوقۇپتۇ:

زامان ئىنساۋىغا كوڭلۇڭنى قويما،
نادامەت بىرلە كېيىن كوكسۇڭنى ئويما.
زاماندا بولسا ئىنساپ سەن توياتتىڭ،
قانائەت قىلىپ توي مەيلى تويما.

ھەسەن بەدرىدىننىڭ تاغىسى ۋەزىر شەمسىدىن ئەسلىدە بۇ شەھەردە ئىككى كۇن تۇرماقچى بولغان ئىكەن. لېكىن كوڭلىگە يېقىپ بىر كۇن ئارتۇق تۇرۇپ قاپتۇ. كېيىن ھىمسىگە قاراپ مېڭىپتۇ. يولدا قەيەرگە چۈشسە شۇ يەردىكى كىشىلەردىن ھەسەن

بەدرىدىننى سۈرۈشتۈرۈپتۇ. موردىن، مەۋسەل، دىيار بەكرى شەھەرلىرىدىن ئۆتۈپ، بەسرىگە يېتىپتۇ. ۋەزىر يۇكلىرىنى بىر يەرگە جايلاپ قويۇپ، شاھ ھوزۇرىغا بېرىپتۇ. شاھ بىلەن كورۇ-شۈپتۇ. شاھمۇ ئۇنىڭغا ھورمەت كورسىتىپتۇ، كورۇشۇپتۇ. توردىن جاي بېرىپتۇ. ۋەزىردىن بۇ يەرگە كېلىش سەۋەبىنى سوراپتۇ. ۋەزىر ۋەقەنى بايان قىپتۇ. نۇرىدىننىڭ ئۇزىنىڭ بىر تۇققان ئۇكىسى ئىكەنلىكىنى سوزلەپتۇ. شاھنىڭ ئۇنىڭغا رەھمى كېلىپ:

"بۇنىڭدىن ئون بەش يىل بۇرۇن ئۇ، مېنىڭ ۋەزىرىم ئىدى. مەن ئۇنى ناھايىتى ياخشى كورەتتىم. ئۇنىڭدىن بىر بالا قالغان ئىدى. ئۇ، شۇ يەردە ئىدى. ئاتىسىنىڭ ئولۇمىدىن ئىككى ئاي كېيىن ئۇ، غايىپ بولدى. ھازىر قەيەردىلىگىنى ھېچكىم بىلمەيدۇ. ئۇنىڭ ئانىسى شۇ يەردە، ئوز ئويىدە تۇرۇدۇ" — دەپتۇ. شەمسىددىن ئۇكىسىنىڭ ئايىلىنىڭ ھاياتلىغىنى بىلىپ خۇرسەن بوپتۇ.

"ھورمەتلىك شاھىم، — دەپتۇ ۋەزىر شەمسىددىن، — ئۇكام نۇرىدىننىڭ ئايىلىنى كورۇشكە رۇخسەت بەرسىڭىز!" — دەپتۇ. شاھ رۇخسەت قىپتۇ. شەمسىددىن ئۇكىسىنىڭ ئويىگە بېرىپتۇ. ئۇكىسىنىڭ قەدىمى چۈشكەن جايلارنى سۆيۈپ تاۋاپ قىپتۇ. ئۇكىسى نۇرى-دىننىڭ شۇ يەرلەردە غېرىپ بولغىنىنى ئەسلەپ، يىغلاپ تۇرۇپ، بۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

ياردىن خالى كورەرمەن ئۇشبۇ ئايۋاننى شۇدەم،
گۇلدىن خالى كورەرمەن ئۇشبۇ بوستاننى شۇدەم.
باھار پەسلى ئوتۇپ، كېپتۇ كۇز پەسلى غازاڭ تاشلاپ،
بۇلبۇل ئورنىدا كورەرمەن سېغىزخاننى شۇدەم.

ئۇنىڭغا ئۇلاپ بۇ شېئىرنىمۇ ئوقۇپتۇ:

ياشاپ ئۆتكەن بۇ يەرلەردە ئىنىم قىلىپ ھامان سەيلى،
تاملىرىدىن كۆزلىرىمنى مەن ئۈزۈپ ئالالمايمەن.
ئاگا ئەمەس ۋاپا ھەققى، ئىشقى تۆپەيلى،
ھۆرمەت بىلەن كۆز ياش قىلماي تۇرالمايمەن.

"مېنىڭ ھۆرمىتىم ۋە مۇھەببىتىم بۇ ئۆيلەردە ياشىغانلارغا تېگىشلىك" دەپ مېڭىپ چوڭ ھويلىغا چىقىپتۇ. ئۇ يەردىن ھەر تۈرلۈك نەقىشلەر بىلەن زىننەتلەنگەن گۈمبەز شەكلىدىكى بىر ئىشىككە كۆزى چۈشۈپتۇ. ئۇنىڭ ئىچكىرىسىگە كىرىپتۇ. تامدىكى ئالتۇن ھەل بىلەن چىرايلىق قىلىپ يېزىلغان ئۆكسىنىڭ نامىغا كۆزى چۈشۈپتۇ. ئۇنى ئوقۇپتۇ. خەتنى سۆيۈپ، تۇتۇپ تۇرۇپ يىغلاپتۇ. ئۆكسىدىن ئايرىلغىنىنى ئەسلەپ، قايغۇلۇق ھالدا بۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

سورايمەن ھالىڭنى چىقسا قۇياشتىن،
تاملىرىڭدىن كۆزلىرىمنى ئالالماستىن.
ئامانلىق تىلەيمەن ھەممە يەردە،
سالامەتلىك تىلەيمەن ھەر قەدەمدە.
ئەزىز دوستلارنى تىلەيمەن ياتاردا،
سەھەردە، چۈش مەھەلدە، تاڭ ئاتاردا.
ئاي بىلەن قۇياشتا مېنىڭ نە ئىشىم بار،
كۆڭۈلدە يەككە-يالغۇز تەشۋىشىم بار.
ھەسەل يېسەم تېتىيدۇ ماڭا زەھەردەك،
ئۇنىڭسىز كۆز يېشىم توكۇلەر سەلدەك.
جۇدالىقتىن بۇ يۈرەك بولدى پارچە،
تاۋاپ قىلاي قەدەم جايىنى يانا شۇنچە.
ئۇنىڭسىز ھېچقاچان مەمنۇن ئەمەسمەن،
ياكى خەت ئىچىدە مەزمۇن ئەمەسمەن.
ماڭا ئۇنىڭسىز بولماس تەسەللى،
مېنى تاشلاپ كەتكەن ئىنىمغا بەللى.

ئۇنىڭدىن ئۇتۇپ ئۇكىسىنىڭ ئايالى تۇرغان ئۆيگە كىرىپتۇ. ئۇكىسىنىڭ ئايالى بالىسىنى يوقاتقاندىن بېرى كېچە-كۈندۈز يىغلاپ يۈز-كوزىنى تاتىلاپ يارا قىلدۇەتكەن. كىيىملىرىنى پارچە-پارچە قىلىپ يىرتىۋەتكەن ئىكەن. بىر قانچە ۋاقىت ئۇتكەندىن كېيىن ئۇ، ئوز ئوغلىغا ئاتاپ، ئويىنىڭ ئوتتۇرىسىغا قەۋرە قىلدۇرۇپتۇ. ئۇ، ھەركۈنى ئەتە-ئاخشامدا شۇ قەۋرىنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ يىغلايدىكەن. ۋەزىر شەمسىدىن بۇ ئويىنىڭ ئىشىگىگە يېتىپ كەلگەندە، ئايال بىر نەرسە ئوقۇۋاتقان ئىكەن. ئاڭلاپ، ئىشىك تۈۋىگە كېلىپ قۇلاق سالسا، بۇ شېىرنى ئوقۇپتۇ:

ئەي كوز نۇرۇم، ئىشنى ئوزەڭگە ئاسان ئەيلىدىڭ،
قويۇپ غەم ئويىگە مېنى ئەجەپ سارسەن ئەيلىدىڭ.
ئاھىكىم كورگەن كىشى بولغايمۇ سۇيسەم كوزىنى،
بەرمىدىڭ ماڭا خەۋەر كوڭلۈمنى ۋەيران ئەيلىدىڭ.

شۇ چاغدا ۋەزىر شەمسىدىن ئىچكىرى كىرىپ ئۇكىسىنىڭ ئايالىغا ئوزىنى تونۇشتۇرۇپتۇ. بولۇپ ئوتكەن ۋەقەلەرنى ئېيتىپ بېرىپتۇ. ھەتتا ئايالىنىڭ ئوغلى ھەسەن بەدرىدىن ئوز قىزى سىتتۇلھوسىن بىلەن نىكاھ كېچىسى قوشۇلغانلىقىنى، شۇ كېچىسى ئەتىگەندە يەنە غايىپ بولغانلىقىنى، ئۇنىڭدىن بولغان بالىنىڭ ساق-سالامەت تۇغۇلغانلىقىنى، بالىغا "ئەجىپ" دەپ ئىسىم قويۇلغانلىقىنى، ئۇ، بالىنى ئوزى بىلەن بىللە ئېلىپ كەلگەنلىكىنى سوزلەپ بېرىپتۇ. ھەسەن بەدرىدىننىڭ ئانىسى بۇ گەپنى ئاڭلاپ، ئوغلىنىڭ تىرىكلىكىنى بىلىپتۇ. ھوشىدىن كېتىپ يىقىلىپتۇ. كېيىن ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ، ئوزىنى شەمسىدىن ۋەزىرنىڭ ئايىغىغا تاشلاپ، قوللىرىنى سۆيۈپ تۇرۇپ بۇ شېىرنى ئوقۇپتۇ:

سۆيۈنچ بولسۇن ئەي كۆڭۈل ساڭا خۇدانىڭ پەزلىدىن،
ئۇشبۇ چاغ ئېلىپ كەلدى ماڭا يىراقتىن خۇشخەۋەر.
مەن بۇ كارۋان يولىغا تەشنا ئىدىم شامۇ-سەھەر،
ھەمدۇلىللا ماڭا ئۇ كىشىدىن كەلدى ئاۋاز ۋە خەۋەر.

ۋەزىر شەمسىدىن ئەجەپنى ئېلىپ كېلىشنى بۇيرۇپتۇ. ئەجەپنى ئېلىپ كېلىشىپتۇ. ئايال نەۋرىسىنى مەھكەم قۇچاقلاپ يىغلاپتۇ.

"ھازىر، — دەپتۇ شەمسىدىن، — يىغىنىڭ ۋاقتى ئەمەس. سىز بىز بىلەن بىللە قاھىرىگە — مىسىرغا بېرىشنىڭ تەييارلىقىنى قىلىڭ، ئەمدى پەرىشانلىقىمىزنى خوشاللىققا ئايلاندۇرۇشنىڭ ۋاقتى."

نۇرىدىننىڭ ئايالى "خوپ" دەپ، شۇ زامانلا ئورنىدىن تۇرۇپ، نەرسە-كېرەكلىرىنى يىغىشتۇرۇپتۇ. شاھ ۋەزىر شەمسىدىنگە ۋە مىسىر شاھىغا ئاتاپ قىممەتلىك سوغىلارنى تەقدىم قىلىپتۇ. شەمسىدىن يولغا چىقىپ، دەمەشىق شەھىرىگە كېلىپ چۈشۈپتۇ.

"بىز بۇ يەردە، — دەپتۇ شەمسىدىن يېنىدىكىلەرگە قاراپ، — بىر ھەپتە تۇرىمىز. شاھىمىزغا قىممەتلىك سوغىلارنى ئالىمىز!"

ئەجەپ قۇلىغا:

"شەھەرگە بارايلى. ئېشىنى يەپ، بېشىنى يارغان ئاشپەزنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىپ كېلەيلى!" — دەپتۇ. "خوپ!" دەپتۇ قۇل. ئەجەپ قۇل بىلەن كوچىغا چىقىپتۇ. ئاشپەزنىڭ دۇكىنىغا يېتىپ بېرىپتۇ. كۈن ياناي دەپ قالغان چاغ ئىكەن. ئاشپەز يەنە ھۇببۇل رۇممان ناملىق تاماق ئېتىۋاتقان ئىكەن. ئەجەپ ئۇنىڭغا يېقىنراق بېرىپ قارىسا، تاش تەككەن يەردە ھېلىمۇ يارىسىنىڭ ئىزى بار ئىكەن. ئەجەپ سالام بېرىپتۇ.

"ھەممە ۋاقىت، — دەپتۇ ئۇ، — پىكرى-خىيالىم سەندە بولدى."

ھەسەن بەدرىدىن ھاياجانلانغىنىدىن تىلى سوزگە كەلمەي، بېشىنى تۆۋەن سالغىنىچە تۇرۇپ قاپتۇ. كېيىن بۇ مىسرالارنى ئوقۇپتۇ:

قارا چاچ ئوغلۇم كېلىپسەن ماڭا،
سوراپ ھالىمنى خوش قىلدىڭ بانا.
بۇ خاراپ ئوينىڭ مېھمىنى ئوزەڭ،
ئەقلىمنى لال ـ بىھۇش قىلدىڭ يانا.

ئۇ ئاللا قانداق بىر ھالەتتە ئەجىپكە تىكىلىپ تۇرۇپ قاپتۇ. يەنە بۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

كەلگىنىڭدىن خەۋەر كەلدى مەن بىچارىگە،
يوق يۈرەك پارچىلانغان يۈز پارىگە.
ئارزۇنى سوزلىمەككە يوق مەندە كۈچ،
تېپىلماس سەۋرى ـ تاقەت مەندەك زارىگە.
نەچچە دەپتەر بولدى ھەسرەت ھىجران قىسسىسى،
نى ھەۋەستۇر بۇ مېنىڭدەك بىر ئاۋارىگە.

بۇ شېئىردىن كېيىن ھەسەن بەدرىدىن ئۇلارغا:

”ئىچكىرى كىرىڭلار، تاماق يەڭلار، ئەي ئوغلۇم، ئوتكەن نوۋەت مەن قەستەن سېنىڭ ئارقاڭغا چۈشكىنىم يوق. ئوزەمنى تۇتالماي، ھۇشۇمنى يوقىتىپ گاراڭ بولغان ھالدا ماڭغان يولۇمدىن ئېزىپ مېڭىپتىمەن“ ــ دەپتۇ.

”سىز بىزگە بولغان دوستلۇغىڭىزنى نىمە بىلەن كورسەتمەكچىسىز؟ ــ دەپ سوراپتۇ ئەجىپ، ــ بەرگەن ئازغىنا تامىغىڭىزنى دەسمايە قىلىپ، كەينىمىزگە كىرىپ، بىزنى شەرمەندە قىلماقچى بولدىڭىز! بىز يەنە كىرىپ تامىغىڭىزنى شۇ شەرت بىلەن يەيمىزكى، ئىككىنچى قېتىم كەينىمىزدىن چىقىپ تەكشۈرۈپ يۈرمەيسىز. ئەگەر

ئىزىمىزدىن ماڭسىڭىز، ئىككىنچى قېتىم بۇ يەرگە قەدەم باسمايمىز. بۇ شەھەردە خېلى كۈن تۇردىمىز. چوڭ دادام شاھقا ئەرزىگۇدەك سوغات تاپقىچە خېلى ۋاقىت ئۆتتۇدۇ. بىز شۇ ۋاقىت ئىچىدە يەنە كېلىمىز."

"مەرھەمەت، — دەپتۇ ھەسەن بەدرىدىن. — ئېيتقىنىڭلاردەك بولسۇن!" ئۇ يەنە تاماق ئېلىپ كەپتۇ.

"ئۆزىڭىزمۇ ئولتۇرۇڭ!" — دەپتۇ ئەجىپ. ھەسەن بەدرىدىن خوش بولۇپ ئۇلار بىلەن بىللە ئولتۇرۇپ، ھۇببۇل رۇممان يېيىشكە باشلاپتۇ. ئۇ، تاماق يەپ تۇرۇپمۇ كۆزىنى ئەجىپتىن ئالماپتۇ. ئۇ، پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن ئەجىپكە قىزىقىسىنىپ قاراپ ئولتۇرۇپ تاماق يەپتۇ.

"سىز — دەپتۇ ھەسەن بەدرىدىنگە ئەجىپ، — ماڭا قاراۋېرىپ چىشىمغا تېگىۋاتىسىز. مەن باشتىلا تولا قاراپ زېرىكتۈرمەسلىكىنى سىزگە شەرت قىلىپ قويغان ئىدىم. لېكىن يەنىلا ئۆز بىلگىنىڭىزنى قىلىۋاتىسىز! مەندىن كۆزۈڭىزنى ئۈزمەيۋاتىسىز!" بۇ سۆزنى ئاڭلاپ ھەسەن بەدرىدىن بۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

مۇھەببىتىم سىرىنى ساقلىدىم يۈرىكىمدە،
گوھەرلەرنى ساقلىغاندەك خەزىنىمدە.
خەزىنە سىرىنى ھېچكىمگە پاش قىلماسمەن،
ئۆمۈر ئۆتەر شۇ خىل ۋىسالغا يېتەلمەسمەن.
چىراي ـ ھۆسنۈڭگە يەنىمۇ قىلىپ بەندە،
بەندىلىكتە قىلدىڭ ئايىنى شەرمەندە.
مەن ئاي ئەمەسمەن، ئادەم، ئىنايەت قىل!
مۇرۇۋۋەت ئەيلە ماڭا جەۋرىنى نىھايەت قىل!
ۋىسالىڭ ماڭا جەننەت، لەۋلىرىڭ كەۋسەر،

لېۋىلەك خىيالى دائىم تەشنالىقىمنى كېسەر.

ھەسەن بەدرىدىن ئۇلارغا ھۇببۇل رۇممانىنى نوۋەتمۇ-نوۋەت يىگۈزۈپتۇ. ئاخىرى تۈگىتىپتۇ. ئۇلار قوزغىلىپتۇ. ئاپتۇۋدا سۇ ئېلىپ كېلىپ، قوللىرىنى يۇيۇشۇپتۇ. ئۇستى-بېشىغا ئەترە چېچىپتۇ. ئۇلار ئىتتىك چىقىپ يولغا چۇشۇپتۇ. ئەجىپ مومىنىنىڭ يېنىغا كىرىپتۇ. مومىسى ئەجىپنى كورۇپ ئۇنىڭ پېشانىسىدىن سۆيۈپتۇ. ئۆز ئوغلى ھەسەن بەدرىدىن توغرىسىدا ئۇزاق خىيالغا كېتىپتۇ ۋە خىيالىدا شائىرنىڭ بۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

مەن ئۇمىت قىلدىم ۋىسالىڭ، تەركى جان بولدى قىيىن،
ۋىسالىڭ مېھرىدە بولماق بەختىلىك بولدى قىيىن.
يا ئۇمىدىم ئۈزمىدىڭ، ياكى بەزمە تۈزمىدىڭ،
بىلمىدىم نا مېھرىبان، يا مېھرىبان؟ بولدى قىيىن.

"قەيەرگە باردىڭ قوزام؟" — دەپ سوراپتۇ مومىسى ئەجىپتىن.
"دەمەشق شەھىرىنىڭ بازار مەسچىدلىرىنى ئايلاندىم" — دەپتۇ ئەجىپ. مومىسى بىر قاچىدا ھۇببۇل رۇممان ئېلىپ كەپتۇ.
"قېنى، سەنمۇ يېيىشىن كەل! غوجاڭ بىلەن بىللە ئولتۇرۇپ غىزالان" — دەپتۇ ئەجىپنىڭ مومىسى قۇلىغا. قۇل بىر چەتكە ئوتۇپ ئولتۇرۇپ:
"قوسىقىم توق!" — دەپتۇ.

ئەجىپنىڭ قوسىقى بەكمۇ تويغان ئىكەن، شۇنداق بولسىمۇ، مومىسىنىڭ يۈزىنى قىلىپ بىر كاپام ئېلىپ: "بۇ ناھايىتى تەمسىز ئىكەن؟" — دەپتۇ.

"مەن پىشۇرغان ھۇببۇل رۇممانىنى ياراتمايۋاتىسەن. بۇنداق نامافىق ئېيتمىسى، — دەپتۇ مومىسى ئۇنىڭ ئورۇپ، — مېنىڭدىن ۋە

سىنىڭ داداڭ ھەسەن بەدرىدىندىن باشقا ھېچكىم بىلمەيدۇ.» «بۇ ھۇببۇل رۇممان كوكۇلنى ئايىنتقىدەك ناھايىتى تەمسىز بوپتۇ» — دەپتۇ ئەجىپ، — «بىز دەمەشقتە بىر ئاشپەز تەييارلىغان ھۇببۇل رۇمماندىن يىدۇق. ھۇببۇل رۇممان دەپ ئەنە شۇنى دېسە بولىدۇ».
مومىسى غەزەپلىنىپ قۇلىغا بۇرۇلۇپتۇ. ئاچچىغى بىلەن:
«سەن بالامنى ئاشخانىغا ئۇگىتىپ بۇزۇپسەن!» دەپتۇ ئۇ، بوغۇلۇپ-قىيقىلىپ. قۇل قورقۇپ، ئاشخانىغا كىرگىنىدىن تېنىپتۇ.
«بىز ئاشخانىنىڭ يېنىدىنلا ئۆتتۇق» — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ئۇ.
قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى. شەھرىزاد ھىكايىسىنى توختاتتى.

يەگرمە تونىنچى كېچە

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قىپتۇ شەھرىزاد ھىكايىسىنى.
«بىز ئاشخانىغا كىرىپ غىزالاندۇق. ئۇنىڭ ئەتكەن تامىغى سېنىڭكىدىن نەچچە ھەسسە ئارتۇق. شىرىن ۋە لەززەتلىك» — دەپتۇ ئەجىپ.
ئايال بېرىپ ۋەقەنى ۋەزىر شەمسىدىنگە ئېيتىپتۇ.
ۋەزىر قۇلىنىڭ بۇ ئىشىغا ئاچچىقلىنىپتۇ، ئۇنى قىچقىرىپتۇ: «بالىنى نىمە ئۈچۈن ئاشخانىغا ئېلىپ كىردىڭ؟» — دەپ سوراپتۇ. قۇل قورققىنىدىن تاتىرىپ ئاستا:
«ئاشخانىغا ئېلىپ كىرمىدىم» — دەپ جاۋاپ قىپتۇ.
«بىز كىردۇق، تويغىچە ھۇببۇل رۇممان يىدۇق. ئاشپەز بىزگە ئابى نۆزاتمۇ تۇتتى» — دەپ ۋاقىراپتۇ ئەجىپ. ۋەزىر ئۇنىڭدىن

بەتتەر غەزەپلىنىپتۇ. قۇل ھامان تېنىپ تۇرۇۋېرىپتۇ.

"ئەگەردە، — دەپتۇ ۋەزىر قۇلغا، — سوزۇڭ توغرا بولسا، بۇ يەرگە كەل! خوجاڭنىڭ يېنىغا ئوتۇپ ئولتۇر. كوز ئالدىمدا تاماق يە!" قۇل ۋەزىر كورسەتكەن يەرگە ئوتۇپ ئولتۇرۇپ، تاماقنى يەمەكچى بوپتۇ، بىراق، يېيەلمەپتۇ.

"مەن تۇنۇگۇندىن بېرى توقمەن!" — دەپتۇ ئۇ. ۋەزىر ئاشخانىدا ئۇنىڭ تاماق يېگىنىنى بىلىپ، ئۇنىڭغا جازا بېرىشنى بۇيرۇپتۇ. ئازاپلانغان قۇل:

"مېنى ئۇرماڭلار! مەن راستىنى ئېيتاي!" — دەپتۇ. ئۇرۇشتىن توختاپتۇ.

قۇل: "بىز ئاشخانىنىڭ يېنىدىن ئوتۇپ كېتىۋاتساق، ئاشپەز ھۇببۇل رۇمان ناملىق تاماق ھازىرلاۋاتقان ئىكەن، بىزنى تەكلىپ قىلىپ، ئالدىمىزغا شۇ تاماقتىن ئېلىپ كەلدى. ئۇنداق لەززەتلىك تاماقنى مەن ئومرۇمدە يېمىگەن ئىدىم. ئۇ، بۇنىڭدىن بەك تەملىك" — دەپتۇ. ھەسەن بەدرىدىننىڭ ئانىسى غەزەپلىنىپتۇ.

"ھازىر ئاشخانىغا بارىسەن، — دەپتۇ ئۇ، — ئاشپەزنىڭ ھۇببۇل رۇمانىدىن بىر قاچا ئېلىپ، خوجايىنىڭغا يىگۈزىسەن. قايسىسى شىرىن ئىكەنلىگىنى ئۇ كىشىنىڭ ئوزى ئېيتسۇن." "خوپ!" دەپتۇ قۇل. ئايال ئۇنىڭغا قاچا بىلەن يېرىم تىللا پۇل بېرىپتۇ. قۇل دۇكانغا قاراپ چېپىپتۇ. ئاشپەزنىڭ يېنىغا بېرىپ:

"ئۇيىدىمۇ ھۇببۇل رۇمان قىلغان ئىكەن. بىز سىزنىڭ ئەتكەن تامىغىڭىزنىڭ تەمىنىڭ ياخشىلىغى توغرىسىدا ئۇزاق تالاش-تارتىش قىلدۇق. مانا بۇ يېرىم تىللاغا ھۇببۇل رۇمانىڭىزدىن بېرىڭ. لېكىن، ئېھتىيات قىلىپ، ياخشىراق قىلىپ بېرىڭ! بۇ

توغرىدا يىگەن كالتەكلىرىمنىڭ ئاغرىغى ھېلىمۇ بەدىنىمدىن كەتكىنى يوق!" دەپتۇ قۇل "بۇنداق تاماقنى مەن ۋە مېنىڭ ئانامدىن باشقا ھېچكىممۇ قىلالمايتتى. بۇ قانداق گەپ؟ ئانام بولسا خېلى بۇراقتا" — دەپ ئويلاپتۇ ھەسەن بەدرىددىن. كېيىن ئۇ، قۇلنىڭ قولىدىن قاچا بىلەن پۇلنى ئېلىپ، ھۇببۇل رۇممان ئۇسۇپ بېرىپتۇ

كۆپ ئۆتمەي، قۇل تاماقنى ئېلىپ يېتىپ كەپتۇ، ھەسەن بەدرىددىننىڭ ئانىسى تاماقنى تېتىپ كۆرۈپتۇ. ئۇ ناھايىتى ياخشى پىشۇرۇلغان، نەمى شېرىن، ئۆزى لەززەتلىك. بۇنى كىم پىشۇرغىنىنى بىلىپتۇ. ئاھ ئۇرۇپ ھوشىدىن كېتىپتۇ، يىقىلىپتۇ. ۋەزىر ئالدىراپ-تېنەپ دەرھال سۇ سېپىپتۇ. بىرئازدىن كېيىن ئايال ھوشىغا كېلىپ:

"ئەگەر مېنىڭ ئوغلۇم تىرىك بولسا، بۇنى ئەلۋەتتە شۇ ئەتكەن. ئۇنىڭدىن باشقا كىشى بۇ خىل تاماقنى بىلمەيدۇ، بۇنداق پىشۇرالمايدۇ. چۈنكى، بۇنى بىرلا مەن بىلەتتىم. مەنمۇ بۇنى ئوغلۇمغىلا ئۆگەتكەن" — دەپتۇ. بۇ گەپنى ۋەزىر ئاڭلاپ خوش بولۇپ: "ئۇكامنىڭ ئوغلىنى كۆرىدىغان كۈنمۇ بار ئىكەن" دەپتۇ ئۇ ئۆز-ئۆزىگە. دەرھال ئۇ ئۆزىنىڭ قۇللىرىنى ئالدىغا قىچقىرىپتۇ. "يىگىرمە كىشى بېرىپ ئاشخانىنى بۇزۇۋېتىڭلار، ئاشپەزنىڭ ئاياق-قوللىرىنى باغلاپ بۇ يەرگە ئېلىپ كېلىڭلار! لېكىن ئۇنىڭغا ئازار بەرمەڭلار!" دەپتۇ. قۇللار: "خوپ!" دېيىشىپتۇ. ۋەزىر ئاتلىنىپ دەمەشق ھاكىمىغا بېرىپ ۋەقەنى ئېيتىپتۇ. ئۇنىڭغا مىسىر شاھىنىڭ قەغىزىنى كۆرسىتىپتۇ. ھاكىم قەغەزنى ئېلىپ كۆزىگە سۈرتۈپتۇ:

"سىزنى ئاۋارە قىلغان كىشى قەيەردە؟" — دەپ سوراپتۇ

ھاكىم.

"ئۇ بىر ئاشخانىدا ئاشپەز!" — دەيتۇ ۋەزىر شەمسىدىن.
ھاكىم دەرھال ئۇنى ئېلىپ كېلىشكە كىشى ئەۋەتىپتۇ. ئۇلار بېرىپ قارىسا ئاشخانا بۇزۇلغان. ۋەزىرنىڭ قۇللىرى شۇ زامانلا دۇكاننى بۇزۇپ، ھەسەن بەدرىدىننى باغلاپ ئېلىپ مېڭىپتۇ. ۋەزىرنى كۆتۈشۈپ تۇرۇپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن ئۆزىچە: "تاماقتىن بىرەر نەرسە چىقىپ قالدىمىكىن؟ يا باشقا ئىش بولدىمىكىن؟" دىگەن خىيالغا كېتىپتۇ. ۋەزىر قايتىپ كەپتۇ. ئۇ، ئۆز چېدىرىغا كىرىپ ئاشپەزنى قىچقىرىپتۇ. ئۇنى سەللىسى بىلەن باغلىغان ھالدا ئېلىپ كىرىپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن تاغىسىنىڭ ئالدىدا قاتتىق يىغلاپتۇ:

"ئەي خوجام، مېنىڭ گۇنايىم نىمە؟" — دەپ سوراپتۇ.

"ھۇببۇل رۇممانىنى سەن پىشۇردۇڭمۇ؟" دەپتۇ ۋەزىر. "خوش، ئۇنىڭدا باشنى ئالغۇدەك بىرەر نەرسە تېپىلدىمۇ؟" "بۇ ئەڭ يەڭگىل ۋە ئەڭ ياخشى قىساس" دەپتۇ ۋەزىر غەزەپ بىلەن.

"گۇنايىمنى ئېيتمامسىز؟" دەپ سورىسا، ۋەزىر "ھازىر" دەپ، توگىلىرىنى تەييارلاشقا قۇللىرىنى قىچقىرتىپتۇ. ھەسەن بەدرىدىننى ساندۇقتا سېلىپ، توگىگە ئارتىپ يۈرۈشكە بۇيرۇپتۇ. قۇللار بۇيرۇقنى ئورۇنداپتۇ، ئۇنى توگىگە يۈكلەپ يولغا چۈشۈپتۇ. كەچكىچە يول مېڭىپتۇ. كەچقۇرۇن بىر ئوتەڭگە كېلىپ قونۇپ، تاماق يېيىشىپتۇ. ھەسەن بەدرىدىننىمۇ ساندۇقتىن چىقىرىپ، تاماق يىگۈزۈپتۇ. كېيىن يەنە ساندۇققا سېلىشىپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن غوغا قىلىپ سوراپتۇ.

"مېنى نىمە گۇنا ئۈچۈن بۇنداق قىلىسىلەر؟"

"سېنىڭ قىلغان گۇنايىڭ شۇكى، ھۇببۇل رۇممانغا قارىمۇچنى

ئاز قوشۇپسەن!"
"سېنىڭ بۇ گۇنايىڭغا شۇنداق قىلىش لازىممىكەن؟"
"ھە... ئەلۋەتتە، بۇ ئاز، سېنى دارغا ئېسىش لازىم." ھەسەن بەدرىدىن جىم بوپتۇ. ئۇلار توگىلىرىگە يۈكلىرىنى ئارتىشىپ يولغا چۈشۈپتۇ. قەمەرى دىگەن جايغا يېتىپ بېرىپتۇ. ھەسەن بەدرىدىننى ساندۇقتىن چىقىرىشىپتۇ.

"ھۇببۇل رۇممانىنى راست سەن پىشۇردۇڭمۇ؟" دەپ سوراپتۇ ۋەزىر.

"ھە...ئە، مەن!" — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ۋەزىرگە ھەسەن بەدرىدىن.

"يەنە باغلاڭلار!" — دەپتۇ ۋەزىر. بۇرۇنقىدەكلا باغلاپ يەنە ساندۇققا سېلىشىپتۇ. يولنى بېسىپ قاھىرىگە يېتىپ كەپتۇ. ۋەزىر ھەسەن بەدرىدىننى ساندۇقتىن چىقىرىشقا بۇيرۇپتۇ. ياغاچچىنى قىچقىرىپ: "ياغاچتىن قورچاق ياسا!" — دەپ بۇيرۇپتۇ ۋەزىر ئۇنىڭغا.

"ئۇنى نىمە قىلىسىز؟" — دەپ سوراپتۇ ھەسەن بەدرىدىن.

"سېنى قورچاققا بوپۇشتۇرۇپ مىخلايمەن، شۇ ھالدا پۈتۈن قاھىرە شەھرىنى ئايلاندۇرىمەن" دەپتۇ ۋەزىر.

"نىمە ئۈچۈن مېنى بۇنداق قىينايسىز؟" — دەپ سوراپتۇ ھەسەن بەدرىدىن.

"ھۇببۇل رۇممانىنى قەلەمپۇرسىز پىشۇرغىنىڭ ئۈچۈن". "دورا — دەرمىگى كەم بولغىنى ئۈچۈن شۇنداق قىلىش لازىمىكەن؟ شۇنچە قىينىغىنىڭىز، ھەركۈنى بىر ۋاقىت تاماق بەرگىنىڭىز يەتمەمدۇ؟" — دەپتۇ ئۇ.

"بىز ساڭا يەنە مۇشۇنداق ئىش قىلماسلىقىڭ ئۈچۈن، بۇنىڭدىنمۇ ئارتۇغراق جازا بېرىشىمىز مۇمكىن!" — دەپتۇ ۋەزىر.

— ئەرزىمىگەن بۇ ئىش ئۈچۈن ماڭا بەرگەن بۇ جازالىرىڭىز مېنى ھەددىدىن ئارتۇق قىيناش بولۇپ ھېساپلانمامدۇ؟" — دەپتۇ ھەسەن بەدرىدىن.

"مەن ساڭا شۇنى يەنە بىر قېتىم ئېيتايكى، سېنى دارغا ئېسىش كېرەك" دەپتۇ ۋەزىر شەمسىدىن. شۇ چاغدا ياغاچچى قورچاقنى پۈتكۈزۈپ ئېلىپ كەپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن ھەيران بوپتۇ. كەچ بوپتۇ. ۋەزىر قورچاقنى ساندۇققا ساپتۇ. ۋەزىر ھەسەن بەدرىدىننىڭ ئۇخلىشىنى كۈتۈپ ئولتۇرۇپتۇ. ئۇ، ئۇخلاپتۇ. ۋەزىر ھەسەن بەدرىدىننى ساندۇققا سېلىپ، قىزىنىڭ ئۆيىگە ئېلىپ كېلىپ، قىزى سىتتۇلھوسنىگە: "نىكاھ ئاخشىمى ساڭا قوشۇلغان تاغاڭنىڭ ئوغلىنى تېپىپ كەلدىم" دەپتۇ ئۇ، "ئورنىڭدىن تۇر! ئۆيدىكى ساندۇقنى ئېچىپ مەن يازغان خاتىرىنى ئال! شۇنىڭغا قاراپ چورىلىرىڭگە بۇيرۇق قىل! ئۆينى نىكاھ كېچىسىدىكىدەك جابدۇسۇن! كېيىن ئۆزەڭمۇ نىكاھ كېچىسىدىكىدەك كىيىم كىيىپ، ئورۇن راستىلا!"

قىز ئورنىدىن تۇرۇپ شامنى يېقىپ، دادىسىنىڭ خاتىرىسىگە قاراپ، ھەممە نەرسىنى ئۆز جايىغا قويۇپتۇ. بۇ ئۆيگە بۇرۇن كىرگەن كىشى بۇ يەرنىڭ شۇنچە ۋاقىتتىن بېرى ئازراقمۇ ئۆزگەرمىگەنلىكىنى كۆرۈپ ھەيران قالغۇدەك ھالغا كەلتۈرۈپتۇ. ۋەزىرنىڭ قىزىمۇ خۇددى شۇ كېچىدىكى كىيىملىرىنى كىيىپ چىمىلدىققا كىرىپ ئولتۇرۇپتۇ.

"تاغاڭنىڭ ئوغلى ئالدىڭغا كىرسە، — دەپتۇ ۋەزىر، — مېنى

شۇنچە كۈتتۈرۈپ، تاشلاپ كېتىپ، قەيەرلەردە يۈردىڭىز؟ دېگىن. ئەركىلەپ سوزلىشىپ كور. تاڭ ئاتقاندىن كېيىن خەتنى كورسىتە-مىز.“

ۋەزىر ساندۇقتىن ھەسەن بەدرىدىننى چىقىرىپتۇ. ئۇستىۋاشلىرىنى يېشىپ ئېلىپ، پەقەت كوڭلەكچان قويۇپتۇ. شۇنىڭدىمۇ ھەسەن بەدرىدىن ھېچ نەرسىنى سەزمەي ئۇخلاۋېرىپتۇ، كېيىن بىر يېنىغا ئاغدۇرۇلۇپ، كوزىنى ئېچىپ، ئوزىنى يورۇقچۇلۇقتا كورۇپتۇ. ”قانداق مەس-ئەلەسلەرچە خىيال بۇ؟“ دەپ ئويلاپتۇ ئورنىدىن تۇرۇپ ھەسەن بەدرىدىن. ئىككىنچى ئىشىككىچە بېرىپتۇ. قارىسا، بۇ ئوي نىكاھ كېچىسىدىكى ئوينىڭ ئوزى. ئۇنىڭ كىيىملىرى، سەللىرى ئوزى قويغان ئورۇندا تۇرۇپتۇ. بۇنى كورۇپ گۇمانلە-نىپتۇ. ”چۈشۈمۇ، ئوڭۇمۇ؟“ دېگەن خىيالغا كەپتۇ. پىشانىسىدىن چىققان تەرنى ئېرتىپتۇ. يەنىمۇ ھەيران بوپتۇ: ”بۇ—ھېچ گۇمان-سىز شۇ ئوي. مەن ساندۇقتا ئەمەسمىدىم“ ئۇ، شۇ ئوي بىلەن ئوز-ئوزىگە سوزلەپتۇ. سىتتۇلھوسن قوزغىلىپ چىملىدىقنىڭ بىر چېتىنى ئېچىپتۇ.

”كىرمەمسىز، قاچانغىچە كۈتۈپ ئولتۇرىمەن؟“ — دەپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن بۇ ھالدىن ئەجەبلىنىپتۇ، كۈلۈپتۇ. ”ھەقىقەتەن، بۇ، شېرىن بىر خىيال بولسا كېرەك“ دەپ ئويلاپ، ھەر تۈرلۈك پىكىرلەرگە چۈشۈپتۇ. نىمە بولغىنىنى چۈشىنەلمەي ئەقلى چېچىلىپتۇ. سەللىرىنى، كىيىملىرىنى، پۇل خالتىسىنى كورۇپ ھەيرانلىقى يەنە ئېشىپتۇ. شۇ چاغدا سىتتۇلھوسن:

”مەن سىزنى ئاخشام كورگەندىكىدەك خوشال ئەمەس، ئەكسىچە خىياللارغا چومگەن ھالدا كورۋاتىمەن!“ — دەپتۇ.

ھەسەن بەدرىدىن كۈلۈپ:

"مېنىڭ سىزدىن ئايرىلغىنىمغا قانچە ۋاقىت بولدى؟" — دەپ سورىدى.

"ھېچقانچە ۋاقىت بولغىنى يوق، — دەپ سىتتۇلھۇسن، — نېمىدىن گۇمانسىراپ تۇرىسىز. نېمىشقا يېڭىلىشىسىز؟ ھازىرغىنا سىرتقا چىققان ئىدىڭىزغۇ؟" ھەسەن بەدرىدىن ئەجەبلىنىپ:

"توغرا ئېيتىسىز، مەن دەرىزە سىرتىدا تۇرۇپ چۈش كۆرسەم كېرەك. چۈشۈمدە دەمەشىق دېگەن شەھەرگە باردىم. ئۇ يەردە ئون يىلدىن ئارتۇق ھايات كەچۈردۈم. ئاشپەزلىك قىلدىم. بىر كۈنى دۆلەت ئەرباپلىرىنىڭ باللىرىدىن بىر بالا كەلدى. ئۇنىڭ يېنىدا قۇلىمۇ بار ئىدى" — دەپ بولۇپ ئۆتكەن ۋەقەنى بىرمۇ-بىر سۆزلەپ كېلىپ، قولى بىلەن پېشانىسىنى سىلاپ كۆرۈپتۇ. كۆچ بىلەن ئۇرۇلغان تاش تېگىپ يارغان ئىز بىلىنىپ تۇرغىدەك.

"ئەي مەلىكەم، بۇ، چۈش ئەمەس، ئويغۇم. چۈنكى، ئۇ بالا تاش بىلەن ئۇرۇپ پېشانەمنى يارغان ئىدى. ئىزى ھېلىمۇ تۇرۇپتۇ. ھە، راست، بۇ ئويغۇمدا بولغان ئىش. سىز بىلەن قوشۇلغان كېچە مەن دەمەشققە باردىم. كىيىملىرىم شۇ يەردە قالغان ئىدى. مەن ئاشپەزلىك قىلدىم" — بىرئاز توختاپ يەنە سۆزلەپتۇ. "مەن ھۈببۇل رۇممان ناملىق ئاش ئەتكەن ئىدىم. ئۇنىڭغا دورا-دەرمەكتىن ئازراق سالغان ئىكەنمەن... بەلكى مەن دەرىزە سىرتىدا ئۇخلاپ قېلىپ، بولارنىڭ ھەممىسىنى چۈشۈمدە كۆرۈۋاتقاندىمەن."

"چۈشىڭىزدە بولاردىن باشقا يەنە نېمىلەرنى كۆردىڭىز؟" — دەپتۇ سىتتۇلھۇسن.

"ئەگەر ئويغىنىپ قالمىغىنىمدا، — دەپتۇ ھەسەن بەدرىدىن، —

ئۇلار مېنى ياغاچ قوچاقتا مىخلاپ يېزىنىڭ قاھىرىنى سازايى قىلىپ ئايلاندۇرۇپ كەلمەكچى ئىدى.»

"نېمىشقا؟"

"ھېلىقى تاماقنىڭ دورا-دەرمىگى كەم بولغىنى ئۈچۈن، شۇڭا ئۇلار دۇكىنىمنى بۇزدى. ئەسۋابلىرىمنى سۇندۇردى، ئۆزەمنى ساندۇققا سولىدى. دارغا ئاسماقچىمۇ بولدى. قورچاقچىنى قىچقىرىپ ياغاچ قورچاق ياساشقا بۇيرۇدى. ھېلىمۇ ياخشى، بۇلارنىڭ ھەممىسى چۈشۈم ئىكەن" — دەپتۇ ھەسەن بەدرىدىن. ستىتۇلھۇسن كۈلۈپ ئېرىنىڭ كوكرىگىگە بېشىنى قويۇپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن ئايالىنىڭ بېشىنى سىلاپ تۇرۇپ ئويلاپتۇ: "بۇ ۋەقە چۈشكىمۇ ئوخشىمايدۇ. ئويغۇمغا تېخىمۇ ئوخشىمايدۇ..." ئۇ، بۇنىڭدا نېمە "سىر" بارلىقىنى چۈشىنەلمەي، ھەيران بولۇپ، خىيال قىلىپ تۇرغاندا، بۇ ئىشلارنىڭ كېيىن بېرىشىنى كۆزىتىپ تۇرغان ۋەزىر شەمسىددىن كىرىپ كەپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن ئەجەپلىنىپ:

"مانا بۇ كىشى، — دەپتۇ ئۇ ئايالىغا "ھۆببۇل رۇممانغا قەلەمپۇر بىلەن قارىمۇچنى ئاز سالىسەن، دەپ مېنى دارغا ئاسماقچى بولغان."

"ئەي ئوغلۇم، سىر ئېچىلدى. ھەقىقەت ئاشكارا بولدى. سەن ھەقىقەتەن ئۇكامنىڭ ئوغلى ئىكەنسەن. بۇنداق ئىشنى قىلىشىمدىن مەقسەت نىكاھ كېچىسى قىزىم بىلەن بىللە بولغانلىقىڭنى ئېنىقلاش ئىدى. ئەمدى گۇمانىم يېشىلدى. نىكاھ كېچىسى قىزىم بىلەن بىللە بولغان سەن ئىكەنسەن. سەن بۇ ئۆيلەرنى، ياتقان جايلىرىڭنى، سەللە-تونلىرىڭنى، ئۆز قولۇڭ بىلەن يېزىلغان خەتنى، ھەممىسىنى تونۇدۇڭ، ئېنىقلاپ تەستىقلىدىڭ. مەن سېنى بۇرۇن كورمىگەن، تونۇمايتتىم. ئاناڭنىمۇ بەسرىدىن بىللە ئېلىپ

كەلدىم“ ــ دەپ ھەسەن بەدرىددىننى قۇچاقلاپ يىغلاشقا باشلاپتۇ، ھەسەن بەدرىددىنمۇ خۇشلۇقىدىن ئۆزىنى تۇتالماي تاغىسىنى قۇچاقلىغىنىچە يىغلاپتۇ.

”بۇ ئىشلارنىڭ سەۋەبى، ئاتاڭ بىلەن مېنىڭ ئارامىزدا بولغان ماجرادۇر“ ــ دەپتۇ، يەنە ۋەزىر ئۇكىسى بىلەن ئارىسىدا بولۇپ ئۆتكەن ۋەقەنى ئەسلەپ. كېيىن ۋەزىر ئەجىپنى چاقىرتىپتۇ.

”مانا مېنى تاش بىلەن ئۇرغان بالا“ ــ دەپتۇ ھەسەن بەدرىددىن. ”بۇ سېنىڭ ئۆز ئوغلۇڭ ئەجىپ“ ــ دەپتۇ ۋەزىر تونۇشتۇرۇپ. ھەسەن بەدرىددىن بالىنى قۇچىقىغا ئېلىپ بۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

ھايات تارقاق ئىدى، توپلاش ئۇنى ئاندىن ئىدى مۇشكۇل.
مۇيەسسەر ئەيلىدى تەڭرىم مۇناجاتىم ئېيتىپ مەقبۇل.
يېتىپ كەلدى ئوغۇل، پۇرقەت سوزىنى تىلغا ئالمايمەن،
كوزۇمدىن ياش ئېقىپ ئەمدى ئىگىنىمنىمۇ قىلماس ھول.
ئەگەر مەن يىغلىسام زەۋقۇ ـ سۇيۇنۇشمىدىنلا يىغلايمەن،
مۇبادا يىغلىسام قاھ ـ قاھ ئۇرارمەن ئەمدى مەن مىڭ يول.

شۇ ئارىدا ئۇنىڭ ئانىسى كىرىپ كەپتۇ. ئۇ، بالىسىنىڭ بوينىغا ئېسىلىپ تۇرۇپ، بۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

شۇم پەلەك قىيناش ئۇچۇن ئاۋال قەسەميات ئەيلىدى.
ئەندى ئۇ ئىنساپقا كەلدى، ئازراق مېنى شات ئەيلىدى.
ئاجرىتىپ ئوغلۇمدىن ئاۋال قويدى پەرزەنت داغىغا،
ئاخىر كېلىپ كوڭلۇمدىكى داغلارنى بەربات ئەيلىدى.

ئانىسى كېيىن بېشىدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىلەرنى ئوغلىغا سوزلەپ بەردى. ھەسەن بەدرىددىنمۇ ئۆز بېشىدىن ئۆتكەنلەرنى باشتىن ـ ئاياق ئانىسىغا سوزلەپ بېرىپتۇ.

ۋەزىر شەمسىدىن ئىككى كۈندىن كېيىن، شاھ ھوزۇرىغا بېرىپ تازىم قىلىپ مىننەتدارلىق بىلدۈرۈپتۇ، شاھ خۇرسەن بولۇپ كورگەن - بىلگەنلىرىنى سوزلەشكە ئۈندەپتۇ. ۋەزىر شەمسىدىن كورگەن ۋەقەلىرىنى سوزلەپ بېرىپتۇ. "ئىزلىگەنلىرىڭنى تېپىپ-سەن، زىيان - زەخمەتسىز ئېلىپ كەپسەن. مەن ئۈنى، ئەلۋەتتە، كورۇشۇم كېرەك، ئەتىلىككە دىۋانغا بىللە ئېلىپ كەل!" — دەپتۇ شاھ. "قۇللۇق، ئەتىلىككە ھوزۇرىڭىزغا ھازىر قىلاي!" — دەپتۇ ۋەزىر شەمسىدىن.

ئەتىسى ھەسەن بەدرىدىن تاغىسى بىلەن شاھ ھوزۇرىغا بېرىپتۇ. تازىم قىلىپ سالام بېرىپتۇ. شاھ ئۈنى ئولتۇرۇشقا ئىشارەت قىپتۇ. ھەسەن بەدرىدىن تاغىسىنىڭ يېنىغا ئوتۇپ ئولتۇرۇپتۇ. شاھ ئۈنىڭ ئىسمىنى سوراپتۇ. "كېمىنىڭىزنى بەسرىلىك ھەسەن بەدرىدىن دەپ ئاتايدۇ" — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ. بۇنىڭ جاۋاۋى شاھقا غايەت ئورۇنلۇق كورۇنۇپتۇ. شاھ ئۈنىڭغا بىر مۇنچە سوئاللارنى بېرىپ سىناپ كورۇپتۇ.

"ھوسنىنىڭ ئايرىم خۇسۇسىيەتلىرى نىمىلەرنى ئوز ئىچىگە ئالىدۇ؟" دەپتۇ شاھ.

"ھوسن كوپ نەرسىلەرگە مۇناسىۋەتلىك ۋە كوپ تەرەپلىمە-لىكتۇر، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ھەسەن بەدرىدىن، — مەسىلەن، كىشىنىڭ يۈزىگە نىسبەتەن ئېيتقاندا، ھوسن كىشىنىڭ يۈزىنىڭ يېقىملىق كورۇنۇشى، ئېتىنىڭ يۇمشاقلىغى، بۇرۇن پېچىمىنىڭ كېلىش-شىملىگى، كوزىنىڭ جەزىبىدارلىغى، ئاغزىنىڭ كىچىكلىگى ۋە باشقا ئەزاغا مۇناسىپلىغى، تىلىنىڭ نازۇكلىغى، لېۋىنىڭ تاتلىقلىغىغا باغلىق تەرەپلىرى. مانا مۇشۇلارنىڭ ھەممىسى مەلۇم دەرىجىدىكى چىراي

بەلگىلىرىدۇر.»

شاھ ھەسەن بەدرىدىنگە ئەدىبىيات ساھەسىدىن يەنە بىرنەچچە سوئال بېرىپتۇ. ھەسەن بەدرىدىننىڭ جاۋاپلىرى شاھقا ماقۇل بوپتۇ. شاھ بارىكاللا ئېيتىپ، ئۇنى ئۆز سارىيىغا خىزمەتكە ئاپتۇ.

شىرىنىڭ بىلەن جەپەر ۋەزىر ھېكايىسىنى تۈگىتىپتۇ. خەلىپە ھارۇن رەشىد بۇ ھېكايىگە قىزىقىپ قۇلنىڭ قېنىدىن كېچىپتۇ. بۇ ھېكايىنى خاتىرىگە ئېلىپ خەزىنىدە ساقلاشقا بۇيرۇپتۇ.

"شەھرىزاد بۇ ھېكايە ماشىنىچى، دوك، جوھۇد ۋە نىسارالار ھېكايىسىدىن قىزىق ئەمەس"— دەپتۇ. شەھرىيار:

—ئۇ ھېكايە قانداق؟— دەپ سوراپتۇ. قىز ھېكايىنى باشلاپتۇ.

ماشىنچى، دوك، جوھۇد، ئاشپەز ئىسارلارنىڭ ھېكايىلىرى

— ئەي بەختلىك شاھ،— دەپ شەھرىزاد باشلاپتۇ،— ئاڭلىشىمچە قەدىمقى زامانلاردا چىن شەھەرلىرىدىن بىرىدە بىر ماشىنچى بولۇپ، ئۇ. شاڭخو-چاخچاقنى ناھايىتى ياخشى كورىدىكەن، ئۇنىڭ بەختىگە يارىشا ھال-ئوقىتى ياخشىلىنىپ شات-خورام كۈن كەچۈرۈپتۇ. ئۇ، بەزىدە خوتۇنى بىلەن شەھەرنى ئارىلاپ كوڭۈل ئېچىش ئۈچۈن كوچىلارغا چىقىدىكەن، بازارلارنى كورىدىكەن. ئۇ، بىر كۈنى شۇ ئادىتى بىلەن ئەتىگەن تۇرۇپ، خوتۇنىنى ئېلىپ تاماشىغا چىقىپتۇ. ئۇلار كۈن بويى تاماشا قىلىپ ئاخشىمى ئويىگە قايتىپتۇ. يولدا كېتىۋېتىپ بىر دوكىنى ئۇچرىتىپتۇ. ئۇنىڭ كورۈنۈشى ھەرقانداق خاپىلىق تارتقان كىشىنى ئىختىيارسىز كۈلدۈرۈۋېتىدىكەن. ماشىنچى خوتۇنى بىلەن ئۇنىڭ يېنىغا بېرىپتۇ، بىر دەم زاڭلىق قىلىپ تۇرۇپتۇ. ئۇلار غەزەپلەنگەن كىشىلەرنىڭمۇ ئۇنىڭ بىلەن كوڭلىنى خوش قىلىۋاتقانلىقىنى كورۇپ، چاخچاقلىشىپ كوڭۈل كوتىرىش مەقسىدىدە دوكنى ئوز ئويلىرىگە تەكلىپ قىلىشىپتۇ. دوك رازى بوپتۇ. ئۇلار بىللە مېڭىشىپتۇ. ماشىنچى كېتىۋېتىپ بازاردىن نان، قورۇلغان بېلىق گوشى، لىمون ۋە باشقا تاتلىق-تۈرۈم نەرسىلەرنىمۇ ئاپتۇ. ئويىگە بېرىپ دوكنى تاماق جوزىسىغا تەكلىپ

قىپتۇ. بىلىقنى دوكىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ قويۇپتۇ. ھەممىلىرى ئولتۇرۇپ يېيىشكە باشلاپتۇ. ماشىنىچىنىڭ خوتۇنى چوڭ بىر پارچە بىلىق گۆشىنى ئېلىپ دوكىنىڭ ئاغزىغا ساپتۇ. قىزىقچىلىق قىلىپ ئۇنىڭ ئاغزىنى بىر قولى بىلەن بېكىتىپ تۇرۇپ: "سەن بۇنى چاينىماستىن بىراقلا يۇتمىساڭ ئاغزىڭنى قويۇپ بەرمەيمەن"— دەپتۇ. دوك ئۇنى چاينىماستىن بىراقلا يۇتۇپتۇ. بىلىقنىڭ چوڭ بىر قىلتىرىقى دوكىنىڭ تامىقىغا بېرىپ قادىلىپ قاپتۇ. ئارىدىن ئانچە كوپ ۋاقىت ئۆتمەي دوكىنىڭ نەپەس ئېلىشى توختاپتۇ.

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى، شەھرىزاد ھېكايىسىنى توختاتتى.

يىگىرمە بەشىنچى كېچە

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قىپتۇ شەھرىزاد ھېكايىسىنى.

دوك ئۆلۈپتۇ. ماشىنىچى ھەيران ۋە سەرسان بوپتۇ. ماشىنىچىنىڭ خوتۇنى: "ئەمدى بولىدىغان ئىش بولدى. سۈسلۈق قىلىپ بۇنىڭ ئىشىنى ئەتىگە قويماستىن بۈگۈنلا تۈگىتىش كېرەك، چۈنكى ئۇز ئىشىغا سۈسلۈق قىلىپ كەينىگە سۈرگەن كىشىلەر توغرىسىدا شائىر مانا مۇنداق دېگەن دەپتۇ:

كۈتمىسەڭ ئەتىدىن ياخشى ئۈمىت،
پەرىشان ئۆتسەن كېچە ۋە كۈندۈز.
ئۆتنى تەلۋىدەك تۈتسەن سەزمەي،
كىرپىك قاقماستىن سانايسەن يۇلتۇز.

تېنى بوشاتقان كۆڭلۈڭنى غەمدىن،
نېمە ئۈچۈن مەھرۇمسەن شۇ ياخشى دەمدىن.
بۈگۈنكى ئىشىڭنى قويساڭ ئەتىگە،
كۆڭلۈڭ بوشامدۇ، تەشۋىش ـ ئەلەمدىن؟"

"قانداق قىلىمىز؟" ـــ دەپتۇ ماشىنىچى خوتۇنىغا قاراپ. "يىپەك رومالغا ئورايمىز، ـــ دەپتۇ خوتۇنى، ـــ سەن كۆتىرىسەن. مەن ئالدىڭدا ماڭىمەن. ئەگەر بىرەرسى كۆرۈپ قېلىپ سورىسا، ئوغلۇم كېسەل بولۇپ قالغان، ئانىسى بىلەن تېۋىپقا ئېلىپ كېتىۋاتىمىز" دەيسەن. "كوچىلار قاراڭغۇ، ھېچكىم سەزمەيدۇ". ماشىنىچىغا بۇ پىكىر ماقۇل كەپتۇ. ئۇ، دوكىنى چوڭ يىپەك رومالغا ئوراپتۇ، كۆتۈرۈپ مېڭىۋېرىپتۇ. خوتۇنى ئۇنىڭ يېنىدا: "ۋاي بالام، قەيىرىڭ ئاغرىيدۇ؟ تېۋىپنىڭ دورىسى پايدا قىلمىدىمۇ؟ نېمىشقا بىئارام بولىسەن" ـــ دەپ كېتىۋېرىپتۇ. كۆرگەنلەر: "بالىسى كېسەل ئىكەن، تېۋىپقا كۆرسەتكىلى كېتىۋاتقان بولسا كېرەك" ـــ دەپ ئويلىشىپ، تېۋىپقا تېزراق يېتىپ بېرىش ئۈچۈن يول بوشىتىپ بېرىپتۇ. ئۇلار يولدا ئۇچرىغانلا كىشىدىن تېۋىپنىڭ ئۆيىنى سۈرۈشتۈرۈپتۇ. ئۇلاردىن بىرسى يېقىندىكى جوھۇد تېۋىپنىڭ ئۆيىنى كۆرسىتىپ قويۇپتۇ. ئۇلار بېرىپ ئىشىكنى تاقىلدىتىپتۇ. بىر قارا چورە چىقىپ ئىشىكنى ئېچىپتۇ. قارىسا كېسەل بالىنى كۆتەرگەن ئەر ـ ئايال تۇرغىدەك:

"نېمە ئىشىڭلار بار؟" ـــ دەپ سوراپتۇ چورە. "تېۋىپقا كېسەل ئوغلىمىزنى كۆرسىتىش ئۈچۈن ئېلىپ كەلدۇق. مانا بۇ يېرىم تىللانى خوجايىنىڭغا بېرىپ، بىزنىڭ ئىلتىماسىمىزنى يەتكۈزسەڭ! بىز بۇ يەردە تۇرۇپ تۇرىمىز. تېز قاراڭغۇ ئىكەن. تېۋىپنىڭ

ئۆزى چۈشكەن بولسا"، — دەپتۇ ئايال.

چورە خەۋەر قىلىش ئۈچۈن بالىخانىغا چىقىپ كېتىپتۇ. ماشىنە-چىنىڭ ئايالى ئېرىگە: "دوكىنى ئىشىككە يۆلەپ قوي، بىز جېنىمىزنى قۇتۇلدۇرايلى!" — دەپتۇ. ماشىنىچى دوكىنى ئىشىككە يۆلەپ قويۇپتۇ. ئەر-خوتۇن ئالدى-ئارقىسىغا قارىماي تىكىۋې-تىپتۇ. چورە تېۋىپنىڭ ئالدىغا چىقىپ: "ئىشىك ئالدىدا ئاللا قانداقتۇ بىر ئەر-خوتۇن كېسەل بالىنى كوتۈرۈشۈپ تۇرۇپتۇ. ئۇلار سىزگە مانا بۇ بىرىم تىللانى بەردى. تۆۋەنگە چۈشۈپ كېسەلنى كورۈپ دورا بېرىشىڭىزنى ئىلتىماس قىلىدۇ" — دەپتۇ. بىرىم تىللانى كورۈش بىلەن تېۋىپ خوش بولۇپ ئالدىراپ-تېنەپ پەسكە چۈشۈپتۇ. يول قاراڭغۇ ئىكەن. ئالدىراشلىقتا ئىشىكنى ئاچقان ئىكەن، دوك قاتتىق سوقۇلۇپ كېتىپتۇ، دوك قېقىلىپ يەرگە يىقىلىپتۇ. تېۋىپ تۇتۇپ قارىسا، ئۇ، ئۆلۈپ قالغان ئىكەن. "بۇ قانداق ھادىسە، — دەپ ۋاقىراپ تاشلاپتۇ تېۋىپ، — مەن كورمەي كېسەلگە تېگىپ كېتىپتىمەن. ئاران تۇرغان كېسەل ئۆلۈپ قاپتۇ" — تېۋىپ ھولۇقۇپ-ھومودەپ كەتكىنى ئۈچۈن نىمە قىلىشنى بىلمەي دوكنى كوتۈرۈپ ئۆيىگە ئېلىپ كىرىپتۇ. خوتۇنىغا بولغان ۋەقەنى سوزلەپ بېرىپتۇ. "نىمىگە قاراپ تۇرىسەن؟ ئەگەر بۇ ئۆلۈك تاڭ ئاتقىچە ئۆيدە تۇرۇپ قالسا، مۇسۇلمانلار بۇ ھادىسىدىن خەۋەر تېپىپ قالغۇدەك بولسا. سەن بىلەن مېنىڭلا ھالاك قىلىپ قالماي، جوھۇد تۇخۇمىنى قۇرۇتۇدۇ. بۇنى ئاپىرىپ ھەقەمسايىمىز مۇسۇلمان ئاشپەزنىڭ تېمىغا يۆلەپ قويايلى. ئۇ، خانىنىڭ ئاشپىزى، ئۇ، ئۆيىگە باغ-گوشلەرنى ئېلىپ كېلىدۇ. تولا چاغلاردا ئۇنىڭ بۇ نەرسىلىرىنى ئوغرى مۇشۇك، ئىت-

چاشقانلار ئوغرىلايدۇ. ئۇنىڭ ئۆگزىسىدىن ئىت ئۆكسىمەيدۇ“ — دەپتۇ. شۇنداق قىلىپ، جوھۇد بىلەن خوتۇنى ئىككىسى دوكىنى كۆتۈرۈپ، تامدىن ھەقەمسايىسى بولغان ئاشپەز مۇسۇلماننىڭ ھويلىسىغا چۈشۈپتۇ. ئۆلۈكنى تامغا يۆلەپ قويۇپ، ئۆزلىرى ئۆيلى-رىگە چىقىپ كېتىپتۇ. ئۇلار تېخى ئۆيلىرىگە يېتىپ كەلگىچىلىك ۋاقىت ئۆتمىگەن ئىكەن. خوشنىسى ئىشىك ئېچىپ ھويلىغا چىقىپتۇ. ئۇنىڭ قولىدا پانۇس بار ئىكەن. قاراپ ئاشخانىنىڭ بۇرجىكىدە موكۇپ تۇرغان ئادەمگە كۆزى چۈشۈپتۇ. ”نەرسىلىرىمىزنى ئوغرى-لىغىلى كەلگەن ئوغرى شۇ بولسا كېرەك“ — دەپ ئويلاپتۇ. ئۇنىڭغا يېقىن بېرىپتۇ. ”ھەي، — دەپتۇ ئۇ، ۋاقىراپ، — گۆشلىرىمىزنى سەن ئوغرىلاپ تۈگەتكەن ئىكەنسەن. مەن ئۇنى مۈشۈك بىلەن ئىتتىن كۆرۈپ يۈرۈپتىمەن. كوچىلاردىكى ئىت-مۈشۈكلەرنى قويماي قىرىپ بىرمۇنچە گۇنانى ئۈستۈمگە ئارتىۋاپتىمەن. تامدىن يەنە چۈشەمسەن-يوق؟!“ ئاندىن قولىغا يوغان توخماقنى ئېلىپ دوكىنىڭ ئالدىغا دىۋەيلەپ كەپتۇ. چەنلەپ تۇرۇپ توخماق بىلەن دوكىنىڭ بېقىنىغا، كوكرىگىگە كېلىشتۈرۈپ ئۇرۇپتۇ. قارىسا دوك تىن تارتماپتۇ. يېقىن كېلىپ قارىسا، ئىككى موك بولۇپ ئۆلۈكتەك ياتقىدەك. ئۇ، ئۆزىنىڭ بۇ ئىشىدىن ئۆكۈنۈپتۇ: ”نىمە نەس بېسىپ، بۇ كىشىنى ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈپ قويدۇم. قولۇمنى ناھەق ئادەم قېنىغا بويىدىم“ — دەپتۇ-دە، يېقىن بېرىپ قارىسا ئۇ، دوك ئىكەن. ”دوكلۇغۇڭ يەتمىگەندەك گۆش-ياغلارنى ئوغرىلىغىنىڭ نىمىسى؟ شۇ ھالىڭغا ئوغرىلىق قىلغىچە كومىچىڭنى يىسەڭچۇ؟“ — دەپ يانپىشىغا ئېلىپ كۆتۈرۈپ ئۆيىدىن چىقىپتۇ. بازار بېشىغا ئېلىپ بېرىپ، بىر دالان يېنىدىكى دۇكانىغا يۆلەپ

قويۇپتۇ. ئۇزى ئۆيىگە قايتىپ كېتىپتۇ. شۇ ۋاقىتتا دەللاللىق قىلىپ يۈرگەن بىر نىسارا كېلىپ قاپتۇ. ئۇ، مەس ئىكەن. سەن-تۈرۈلۈپ، ئىغاڭلاپ دوكىنىڭ يېنىغا كېلىپ قالغىنىنى ئۇزىمۇ سەزمەي قاپتۇ. ئۇنىڭ ئالدىدا بىر ئادەم مۆكچىيىپ قاراپ تۇر-غىدەك، مەس بولغىنى ئۈچۈن پۈتۈنلەي باشقا خىياللار بىلەن كېلىپ: "سەن تېخى مېنىڭ قالپىقىمنى ئوغرىلاپ قاچماقچىمۇ؟ بولمىسا نېمەگە قاراپ تۇرىسەن؟"— دەپ كېلىشتۈرۈپ بىر مۇش ئۇرغان ئىكەن، دوك يىقىلىپ چۈشۈپتۇ. نىسارا ۋاقىراپ كوچا ساقچىسىنى قىچقىرىپتۇ. مەسلىكتە ئۇ، دوكىنىڭ ئۇستىگە دومىلاپ چۈشۈپ، دوكنى بوغۇشقا باشلاپتۇ. كوچا تەكشۈرۈپ يۈرگەن كېچىلىك ساقچى كېلىپ قارىسا، بىر كىشى يەنە بىر كىشىنىڭ ئۈستىگە مىنىپ تۇرۇپ ئۇرۇۋاتقان. "نېمە گەپ؟"— دەپتۇ ساقچى. "قالپىقىمنى ئېلىپ قاچماقچى بولغان ئىدى، تۇتۇۋالدىم"— دەپتۇ نىسارا. "تۇر ئورنۇڭدىن!"— دەپتۇ كوچا ساقچىسى. نىسارا ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. ساقچى يېقىن بېرىپ قاراپ كورسە دوك ئۆلۈك ياتقىدەك. "نىسارا، مۇسۇلماننى ئۆلتۈرۈپ قويدى!"— دەپ ۋاقىراپتۇ كوچا ساقچىسى، كېيىن ئۇ، نىسارانىڭ قولىنى قايرىپ باغلاپ ھاكىمنىڭ ئۆيىگە ئېلىپ بېرىپتۇ. "مۇشنىڭ زەر-بىدىن ئۆلگەنمىدۇ؟"— دەپ ھەيران بوپتۇ نىسارا. ئۇنىڭ كەيپى تارقىلىپتۇ. تۈرلۈك-تۈمەن خىياللارغا چوكۇپ كېتىپتۇ. نىسارا تاڭ ئاتقىچە ھاكىمنىڭ ھوكىمىنى كۇتۇپ تۇرۇپتۇ. ھاكىم كېلىپ ۋەقەنى ئاڭلاپ دەرھال جاللاتنى قىچقىرتىپتۇ. قاتىلنى دارغا ئېسىشقا بۇيرۇپتۇ. دار ھازىرلىنىپتۇ. نىسارا دار ئاستىدا ئېسىلىشقا تەييارلانغان ئىكەن. بىردىن ئالدىراپ-تىنەپ ئادەملەر توپىنى

يىرىپ تاشپەز چىقىپ: "ئۇنى ئاسماڭلار!" دەپ ۋاقىراپتۇ، كېيىن "دوكىنى ئىسارا ئەمەس، مەن ئۆلتۈرگەن" — دەپتۇ. "نېمىشقا ئۆلتۈردۈڭ؟" — دەپتۇ ھاكىم: "ئاخشام — دەپتۇ ئاشپەز، — مەن ھويلىغا چىقسام، ئۇ تامدىن چۈشۈپ نەرسىلىرىمنى ئوغرىلاۋاتقان ئىكەن. كوكرىكىگە بىرنى ئۇرغان ئىدىم، شۇ ئاندىلا تىن تارتماي ئۆلدى. ئۇنى كوتۈرۈپ بازار بېشىغا باردىم. ئۇ يەردە بىر دالان يېنىدىكى دۇكانغا يولەپ تۇرغۇزۇپ قويۇپ يانغان ئىدىم. مەن بىر مۇسۇلماننى ئۆز قولۇم بىلەن ئۆلتۈرۈپ قويغۇنۇم يېتەر. مېنىڭ گۇنايىم بىلەن يەنە بىر ئىسارانى ئۆلۈمگە تۇتۇپ بېرىپ، ئۇنىڭ قېنىغا زامىن بولۇش مەن ئۈچۈن ئارتۇق گۇنا. قاننى ئۇنىڭدىن ئەمەس، مېنىڭدىن ئېلىڭلار!" بۇ سوزدىن كېيىن ھاكىم ئىسارانى بوشۇتۇشقا بۇيرۇپتۇ. جاللاتقا ئۆز ئىقرارى بىلەن ئادەم ئۆلتۈرگەنلىكىنى بويىنىغا ئالغان ئاشپەزنى دارغا ئېسىشقا بۇيرۇپتۇ. جاللات ئىسارانىڭ بويىنىدىن ئارغامچىنى ئېلىپ ئاشپەز-نىڭ بويىنىغا ساپتۇ. جاللات ئۇنى دارنىڭ ئاستىغا ئېلىپ كېلىپ ئاسماقچى بولۇپ، ھاكىمنىڭ ئىشارىتىگە قاراپ تۇرۇپتۇ. شۇ ۋاقىتتا تىۋىپ جوھۇد ئادەملەر ئارىسىدىن: "ئۇنى ئاسماڭلار، ئاخشام ئۇنى مەن ئۆلتۈرگەن، — دەپ جار سېلىپ چىقىپ كەپتۇ، ۋەقە مانا مۇنداق بولغان دەيتۇ، — كەچقۇرۇن مەن ئۆيدە ئولتۇرسام، بىر ئەر ۋە بىر ئايال ئىشىكنى چەكتى. ئۇلار شۇ دوك كېسەلنى ئېلىپ كەلگەن ئىكەن. چورە چىقىپ ئىشىكنى ئاچتى. ئۇلار چورىدىن ماڭا يېرىم تىللانى كىرگۈزۈپ بالىخانىدىن چۈشۈپ كېسەلنى كورۈشۈمنى ئىلتىماس قىپتۇ. چورە چىقىپ ماڭا پۇلنى بەردى. ۋەقەنى بايان قىلدى. قاراڭغۇ ئىدى. مەن كېسەلنى

كۆرۈپ بېقىش ئۈچۈن پەسكە چۈشۈپ، ئىشىكنى ئېچىۋېتىپ كېسەلگە ئۆرۈنۈپ كەتتىم. شۇنىڭ بىلەن ئۇ، ئىشىكنى ئاچقاندا پەلەمپەيگە يىقىلىپ چۈشۈپ تىن تارتماي ئۆلدى. بىز ئەر-خوتۇن ئۇنى كۆتۈرۈپ ھەقەمسايىمىزنىڭ ئۆگزىسىگە ئېلىپ چىقتۇق. ئاشخانىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىپ تامغا يۆلەپ قويدۇق. ئۇ، بۇنى "ئوغرى" دەپ ئويلاپ، توخماق بىلەن ئۇرۇپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇنى مەن ئۆلتۈردۈم دەپ ئويلاپتۇ. ئۇقۇشماستىن بىر مۇسۇلماننى ئۆلتۈرگىنىمۇ يېتەر، بىلىپ تۇرۇپ ناھەق يەنە بىرىنىڭ ئۆلتۈرۈلۈشىدەك بۇ يېڭى گۇنانى ئۈستۈمگە ئالالمايمەن." ھاكىم جاللاتقا ئاشپەزنى ئازات قىلىشقا، ئۇنىڭ ئورنىغا جوھۇدنى دارغا ئېسىشقا بۇيرۇق بېرىپتۇ. جاللات جوھۇدنىڭ بوينىغا ئاغامچىنى سېلىپ ئاشپەزنى بوشىتىپتۇ. ئۇنى دارغا ئېسىشقا ھازىرلانغان ئىكەن. بىردىن ئادەملەر ئارىسىدىن ماشىنىچى چىقىپ كەپتۇ: "جوھۇدنى ئاسماڭلار! ئازات قىلىڭلار، دوكىنى ئۇ ئەمەس، مەن ئۆلتۈرگەن، — دەپ ۋەقەنى سۆزلەشكە كىرىشىپتۇ، — تۈنۈگۈن خوتۇنۇم بىلەن تاماشاغا چىقىپ كەچ ئۆيگە قايتىپ كېلىۋاتقان ئىدىم. كۆزۈم كوچىدىكى دوكقا چۈشتى. ئۇ، مەس ئىدى. ئۇنىڭ قولىدا چالغۇ ئەسۋاۋى بار ئىدى. مەن ئۇنى ئۆيگە ئېلىپ باردىم. بېلىق ئالغان ئىدىم. داستىخانغا ئولتۇرۇشتۇق. بېلىقنى تىتىدۇق. خوتۇنۇم چاخچاق قىلىپ بىر لوخما بېلىقنى ئۇنىڭ ئاغزىغا سالدى. دوك ئۇنى يۇتقان ئىدى، تامىقىغا قىلتىرىق تۇرۇپ قېلىپ، شۇ زاماتىلا تىن تارتماي ئۆلدى. بىز ئەر-خوتۇن ئۇنى كۆتۈرۈپ تۆۋىپ جوھۇدنىڭ ئۆيىگە ئېلىپ باردۇق. بىر خوتۇن چىقىپ ئىشىك ئاچتى. مەن ئۇنىڭغا: "خوجايىنىڭغا ئېيت، بىر ئەر-ئايال

ئاغرىق بالىسىنى ئېلىپ كەپتۇ. شۇنى كورۇپ بېرىدىكەنسەن“ — دىگىن. شۇنىڭدىن كېيىن خوجايىنغا دەپ يېرىم تىللا پۇلمۇ بەر- دىم. چورە خوجايىنغا خەۋەر قىلىش ئۇچۇن كىرىپ كەتتى. مەن دوكىنى ئىشىككە يولەپ قويۇپ قايتىپ كەتتىم. جوھۇد ئىشىكنى ئېچىپ ئۇنى يىقىتىۋەتكەن. شۇنىڭ بىلەن ئۇ، ئوزىچە: دوكىنى مەن يىقىتىپ ئولتۇرۇپ قويدۇم دەپ ئويلىغان. توغرىمۇ؟“ — دەپ سوراپتۇ ماشىنىچى جوھۇدتىن ”توغرا!“ — دەپتۇ جوھۇد جاۋاپ بېرىپ.

ھاكىم ماشىنىچىغا قاراپ، كېيىن جاللاتقا نەزەر سالپتۇ. ماشىنىچى ھاكىمغا: ”جوھۇدنى ئازات قىلىڭ، ئۇنىڭ ئورنىغا مېنى ئېسىڭ!“ — دەپتۇ. ھاكىم يەنىمۇ ھەيران بوپتۇ: ”بۇ ھەقىقەتتە، — دەپتۇ ھاكىم، — ئالەمگە داستان قىلىپ تارقاتقىدەك ۋەقە ئىكەن.“ ھاكىم جاللاتقا: جوھۇدنى ئازات قىلىپ، ماشىنىچىنى ئېسىشنى بۇيرۇپتۇ. جاللات: ”باغلا، ئاس، ئۇنى ئاسما، بۇنى ئاس!“ دىگەن بۇيرۇق- لاردىن بېزىپ تۇرغان ئىكەن. ”بىرىنى ئاس، بىرىنى ئازات قىل“ — دىگەن قۇرۇق بۇيرۇقتىن باشقا ئىش يوق! دەپ تېرىكىپ كېلىپ توغرىلاپ تۇرۇپ ماشىنىچىنىڭ بويىنىغا ئاغامچىنى سالپتۇ. مەلۇم بولۇشىچە، دوك خانىنىڭ قىزىقچىسى ئىكەن. خان ئۇنىڭدىن ئايرىلمايدىكەن. دوك مەس بولۇپ قېلىپ شۇ ئاخشامدىن بېرى كورۇنمىگەن ئىكەن. ئىككىنچى كۇنى چۇش ۋاقتىدا خان ئۇنى سوراپتۇ. ھازىرلا بىركىم دوكىنى ھاكىمغا ئولۇك ھالدا ئېلىپ كېلىشكىنىنى ئېيتىپتۇ. ھاكىمنىڭ قاتىلنى ئېسىشقا بۇيرۇق قىلغىنىنى، لېكىن قاتىلنى ئېسىش ئالدىدا ئىككىنچى، ئۇچىنچى قاتىللارنىڭ پەيدا بولغىنىنى، ئۇلارنىڭ ھەممىسى: ”قاتىل ئۇ

ئەمەس، دوكىنى مەن ئۇلتۇرگەن" دەپ قانداق قىلىپ ئولتۇرگەنلىگىنى سوزلىگەنلىگىنى بايان قىپتۇ. خان دەرھال دەرۋازىۋەننى قىچقىرتىپتۇ: "بار، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى مېنىڭ ئالدىمغا ئېلىپ كەل!" دەپ بۇيرۇپتۇ. دەرۋازىۋەن بارسا ھاكىم ماشىنچىنى ئېيىش ئالدىدا ئىكەن. "توختاڭلار!" دەپتۇ دەرۋازىۋەن. ھاكىمغا خاننىڭ بۇيرۇغىنى يەتكۈزۈپتۇ. ئۇلارنى خاننىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەپتۇ. ھاكىم خاننىڭ ئالدىدا تازىم قىلىپ تۇرۇپ ۋەقەنى سوزلەپتۇ. خان بۇ ئاجايىپ ۋەقەگە ھەيران قېلىپ: "بۇنى ئالتۇن ھەل بىلەن يېزىش كېرەك — دەپتۇ، كېيىن ئۇ ئالدىدا ئولتۇرغانلاردىن سوراپتۇ، — سىلەر بۇنىڭدىن قىزىقراق ھىكايىنى ئاڭلىغانمۇ؟" خاننىڭ خىتاب قىلىپ سورىغىنىنى كورۇپ نىسارا ئورنىدىن تۇرۇپ تازىم قىلىپ: "مەن، — دەپتۇ ئۇ، — بۇ يەرگە، سىزنىڭ قول ئاستىڭىزغا كېلىشتىن بۇرۇن كورگىنىمنى ئېيىتىپ باقسام!" خان: "سوزلە!" — دەپتۇ.

نىسارانىڭ ھىكايىسى

"مېنىڭ كورگەنلىرىم دوكىنىڭ ۋەقەسىدىن قىزىقراق، دەپ ئويلايمەن. مەن سىزنىڭ قول ئاستىڭىزغا كوپ مال بىلەن كەلگەن ئىدىم. ئوزەم قاھىرلىكمەن. شۇ يەردە تۇغۇلۇپ ئوسكەن يەرلىك كىشىلەردىنمەن. شۇ يەرنىڭ ئوزىدە تەربىيىلەنگەنمەن. ئاتام دەللال ئىدى. مەن بالاغەتكە يېتىپ ئادەملەر قاتارىغا قوشۇلغىنىمدىن كېيىن ئاتام ئولدى. ئۇنىڭ ئورنىنى بېسىپ مەنمۇ شۇ كەسىپنى قىلدىم. بىر كۇنى بازاردا ئولتۇراتتىم، ناھايىتى چىرايلىق بىر يىگىتكە كوزۇم چۇشتى. ئۇ، ناھايىتى ياخشى كىيىنگەن. مەن

كورۇپ سالام بەردىم. ھورمەت يۈزىسىدىن ئورنۇمدىن تۇردۇم. ئۇ يىگىت قوينىدىن ياغلىققا ئورالغان كۈنجۈت چىقىرىپ مەندىن: "بۇنىڭ بىر پاتمىنىنىڭ باھاسى قانچە پۇل بولۇۋاتىدۇ" دەپ سورىدى. "يۈز تەڭگە!" دەپ جاۋاپ بەردىم. "بولمىسا بۇنىڭغا خېرىدار تېپىپ بابۇن ناسىر كوچىسىدىكى جەۋۋالى سارىيىغا بار. مەن شۇ يەردە تۇرىمەن!" دېدى. ئۇ، ياغلىقتىكى كۈنجۈتنى ماڭا بېرىپ ئۆزى كەتتى. كۈنجۈتنى ئالغۇچىلارغا كورسەتتىم. بىر يۈز يىگىرمە تەڭگىدىن سوزلەشتىم. توت ھامالنى تېپىپ، ئۇ ئېيتقان جايغا باردىم. ئۇ، ساقلاپ تۇرغان ئىكەن. مېنى كورۇش بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ ئامبارنى ئاچتى. كۈنجۈتنى تارتتۇق، ئەللىك ئەردەپ چىقتى، پۇلى بەش مىڭ تەڭگە بولدى. يىگىت ماڭا سېتىپ بەرگەن بىر ئەردەپ كۈنجۈت ئۈچۈن ئون تەڭگىدىن پۇل بەرمەكچى بولدى. ئۇ: "پۇلنى كۈنجۈتنى ساتقان كىشىلەردىن ئۆزەڭ يىغىۋال! ماڭا توت مىڭ بەش يۈز تەڭگىسىنى ئايرىپ ئېلىپ قوي! مەن باشقا ئىشلىرىمنى تۈگەتكەندىن كېيىن كېلىپ سەندىن پۇلنى ئالىمەن" دېدى. "خوپ!" دەپ قولىغا سۇيدۇم. ئۆيگە قايتتىم. مەن شۇ سودىدا ئالغۇچىدىن يىگىرمە تەڭگە، ساتقۇچىدىن ئون تەڭگىدىن يىغىپ بىر سائەتتە بىر مىڭ بەش يۈز تەڭگە پايدا ئالدىم. راسا بىر ئاي ئوتكەندە يىگىت كەلدى. پۇلنى سورىدى. مەن ئورنۇمدىن دەس تۇرۇپ ئۇنىڭ بىلەن سالاملاشتىم. پۇلنى ھازىرلاپ، ئۇنىڭ ئالدىغا قويدۇم: "ئەگەر ۋاقتىڭىز يەتسە ماڭا بىرئاز مېھمان بولۇپ ئۆيۈمگە قەدەم تەشرىپ قىلسىڭىز" ــ دېدىم. "ھازىر ۋاقتىم يوق! ئىشىم كوپ، بۇ پۇللار يەنە سېنىڭ قولۇڭدا تۇرۇپ تۇرسۇن! مەن لازىم بولغاندا كېلىپ

ئالىمەن!" دېدى. كېتىپ ئىككى ئاي غايىپ بولدى. مەن ھامان ئۇنىڭ كېلىشىنى كۈتتۈم. ئىككى ئاي بولدى دېگەندە، ئۇ شاھزادىلەردەك قىممەتلىك كىيىملەرنى كىيىپ، خۇددى شائىر:

كەلدى مېھماندەك يىگىت ھەر تەرەپ جەۋلان قىلىپ،
مەن تەرەپ قويدى قەدەم چىراي ئېچىپ، خەندان قىلىپ.
رەڭگى-رويى بويىغا بۇ كوڭۇل بولدى ئەسىر،
دىلنى مەھكەم باغلىدى تۇرغان يېرىم بوستان قىلىپ.

دېگەندەك كۆزۈمگە كۆرۈندى. پۇلنى سورىدى. دەرھال ئالدىغا ئېلىپ قويدۇم. مېھمان بولۇشقا ئىلتىماس قىلدىم. پۇلنى يەنە ماڭا قايتۇرۇپ بەردى: "پۇلنى لازىم بولغاندا ئالىمەن. ئىشلىرىم تېخى تۈگىگىنى يوق. ئىشىم تۈگىگەن ھامان دەرھال كېلىمەن" دەپ يەنە كەتتى. مەن ئۆز-ئۆزەمگە: "بۇ يىگىتنىڭ قولى ۋە كوڭلى ناھايىتىمۇ ئوچۇق كىشى ئىكەن. بۇ قېتىم كەلسە مەن چوقۇم ئۇنى مېھمان قىلاي، ياكى ھويلامغا تەكلىپ قىلىپ بىر زىياپەت قىلاي. چۈنكى مەن ئۇنىڭ پۇلىنى ئىشلىتىپ كوپ پايدا ئالدىم" دېدىم. بۇ نۆۋەت ئۇ، يىل ئاخىرىدا يەنىمۇ قىممەتلىك كىيىملەرنى كىيگەن ھالدا كەلدى. ئۇ كېلىشكەن يىگىت بولۇپ، خۇددى ھازىرلا تۇغۇلغان ئايدەك ئىدى. ئۇ، شائىر ئېيتقاندەك:

ئاي ۋە كۈننى بىر كۈندە تېخى ھېچكىم كورمىگەن،
ھەر ئىككىسى قول تۇتۇشۇپ كوك ئۈستىدە يۈرمىگەن.
ئەجەپلىنىپ ياقا تۇتۇپ تىكىلگەنچە قالدىم مەن،
تاڭ ئاتقىچە كوز يۇممىدىم تەلمۈرۈپ بەك تالدىم مەن.
خىيالىمنى ئوغرىلىدى ھەر ئىككىسى شۇ كۈندە،

ئىككى كوزۇم گاھى بۇندا، بەزى بولدى ئاگا بەندە.

كورگەم بولۇپ كورۇندى. كورگەن ھامان مەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ قولىنى سۇيدۇم، ئۇنىڭغا ياخشىلىق تىلىدىم. "پۇلىڭىزنى ئالماسىز ياخشى يىگىت" دىدىم. "ئالدىراشنىڭ ھاجىتى يوق، — دىدى ئۇ، — مەن ئاۋال ئوزەمنىڭ ئىشلىرىنى تۈگەتەي، كېيىن ئالاي" دىدى. مەن ئويۇمگە تەكلىپ قىلدىم. "خوپ!" — دىدى ئۇ، كېيىن "مېنى پەقەت ئوز پۇلۇمدىن خىراجەت قىلىپ مىھمان قىلساڭ بارىمەن" دىدى. مەن ئۇنىڭ پىكرىنى قوبۇل قىلدىم. ئۇنى مىھمانخانامغا باشلاپ ئېلىپ كىردىم. ئۇنىڭغا لايىق تائاملارنى تەييارلىدىم، بىللە تاماق يىدۇق. بۇرۇن مەن سەزمىگەن ئىكەنمەن، قارىسام ئۇ، تاماقنى سول قولى بىلەن يىدى. تاماق يەپ بولدۇق. قولىغا سۇ قۇيۇپ لوڭگە تۇتتۇم. كېيىن سوھبەتكە ئولتۇردۇق. "ھورمەتلىك مىھمان، — دىدىم مەن ئۇنىڭغا قاراپ، — تاماقنى چەپ قولىڭىزدا يىگىنىڭىز ئۇچۇن مەن بىرئاز ئەجەپلەندىم. قولىڭىز ئاغرىمدۇ؟ ياكى باشقا سەۋەپ بارمۇ؟ ماڭا بىلدۇرۇشنى خالىسىڭىز ئېيتىپ بەرسىڭىز." يىگىت ئاھ ئۇرۇپ بۇ ئىككى مىسرا شېئىرنى ئوقۇدى:

دوستۇم، سوراپ يارامنى قەلب ئوتىنى ياندۇردۇڭ،
ئەسكە سېلىپ ئوتكەننى يېڭى غەمگە قالدۇردۇڭ.

كېيىن ئۇ، قولىنى يېڭىدىن چىقىرىپ كورسەتتى. قولى جەينىگىدىن كېسىلگەن ئىكەن. كورۇپ ھەيران بولدۇم. ئۇ: "ھەيران بولما! بۇنىڭمۇ بىر سەۋەبى بار. ئۇ ناھايىتىمۇ دەھشەتلىك"— دىدى. "خوش، بولمىسا ئاڭلايلى!"— دىدىم. "مەن باغدادلىقمەن، — دەپ باشلىدى ئۇ سوزىنى، — ئاتام باغدادنىڭ ئاتاقلىق

كىشىلىرىدىن ئىدى. مەن سەييياھلار ۋە مىسىرلىقلاردىن مىسىرنىڭ تەرىپىنى كوپ ئاڭلىغان ئىدىم. دىلىمدا بۇ شەھەرنى كورۇش ئارزۇسى پەيدا بولدى. ئاتام ئولگەندىن كېيىن خېلى كوپ پۇل ۋە تۇرلۇك ماللاردىن ھازىرلاپ مەۋسىمىدا كەلدىم. ئۇ يەردىن سىزنىڭ بۇ شەھىرىڭىزگە كەلدىم. بۇ يەرگە ساق-سالامەت يېتىپ كەلگەنلىگىم ئۇچۇن خۇرسەن ئىدىم"— دەپ بۇ شېئىرنى ئوقۇدى:

قۇددۇس گۇلشەنى بۇلبۇلى ئىدىم، ئۇنىڭدىن ئايرىلدىم،
مۇپتىلا بولدۇم ھەۋەسكە بۇندا كەلدىم مەن شۇ ئان.
مەن پەرىشتە ئىدىم، جەننەت ئىدى ئۇ جاي ماڭا،
ھەزرىتى ئادەمگە ئوخشاش جايىم بولدى بۇ جاھان.

*　　　　*　　　　*

تۇغما كورلار يىقىلمايدۇ ئويمانلىقتا،
ئوچۇق كوزلەر ئازغاللارغا يىقىلار.
يول قويمىغاي بەزەن نادان نۇقسانغا،
بۇ خاتاغا گاھى ئاقىل تىقىلار.
مۇشەققەتتىن ھەر قانداق ئىش تۇغۇلار،
خىيانەتكار بەزىدە دەۋر سۇرىدۇ.
چوڭ بايلىقلار تاپقان بولسا ئوغرىلار،
خىيانەتتىن ئەمەس بەختىدىن كورىدۇ.

شەھىرىڭىزگە يېتىپ كېلىپ ماللىرىمنى خان سارىيىغا چۇشۇردۇم. ئۇلارنى ئېچىپ كىرگۈزدۇم. خىزمەتچىگە تاماق ئېلىپ كېلىشنى بۇيرۇدۇم. ئۇيغۇدىن تۇرۇپ تاماق يېدىم. كېيىن بەيىنەل قەسرى كوچىسىغا ماڭدىم. ئايلىنىپ كېلىپ ياتتىم. ئەتىگەن تۇرۇپ ماللارنىڭ بىر قىسمىنى بازارغا ئېلىپ بېرىپ كورسىتىشكە نىيەت قىلدىم. بىر ئاز مالنى خادىمغا كوتەرتىپ بازارغا ماڭدىم.

جارجىس بازىرىغا يەتتىم. ئۇ يەردە مېنى دەللاللار ياخشى كۈتۈ-
ۋالدى. مېلىمنى ئېلىپ بازارغا سالدى. لېكىن مالنىڭ باھاسى
ئۆز قىممىتىگە يەتمىدى. ئىچىم پۇشتى. شۇ چاغدا ئاشا دەللال-
لارنىڭ ئاقساقىلى يولۇقتى: "ساڭا پايدىلىق بىر يول بار، ئۇ
بولسىمۇ، — دېدى ئاقساقال گېپىمنى ئاڭلاپ بولۇپ، — ماللىرىڭنى
باھاسىغا يەتكۈزۈپ پۇختا ھۆججەت بىلەن سات. مەلۇم مۇددەت
بەلگىلە. كېيىن ھەر پەيشەنبە، دۈيشەنبە كۈنلىرى نېسى يىغ. ھەر
تەڭگىگە ئىككى ۋە ئۇنىڭدىنمۇ ئارتۇقراق پايدا كۆرىسەن. باشقا
كۈنلىرى قاھىرە شەھىرى ۋە ئۇنىڭ نىل دەرياسىنى تاماشا قىلىپ
يۈرگىن". "بۇ ياخشى مەسلىھەت"— دېدىم. مەن دەللال بىلەن بىللە
سارايغا قاراپ ماڭدىم. ماللارنى بازارغا ئېلىپ كەلدۇق. نېسىگە
سېتىپ كېرەكلىك ھۆججەتلەرنى ئېلىپ سارايغا ياندىم. بىرنەچچە
كۈن شۇ يەردە تۇرۇپ قالدىم. ھەر كۈنى ئەلۋەتتە شاراپ ئىچەت-
تىم. قوي گۆشىدىن تاماق قىلدۇرۇپ يەيتتىم، شەرۋەتلەرنى
ئىچەتتىم. قىلىدىغان ئىشىم ھۆججەتكە مۇۋاپىق ھەپتىدە ئىككى
كۈن پۇل يىغىشتىن ئىبارەت ئىدى. بازارغا باردىم، بايلارنىڭ
دۇكىنى ئالدىدا ئولتۇراتتىم. سەرراپ ۋە دەللاللار چۈش ۋاقتىدا
پۇل ئېلىپ كېلەتتى. مەن پۇلنى ساناپ ئېلىپ خالتامغا سالاتتىم.
سارايغا قايتىپ كېلەتتىم. كۈنلەردىن بىر كۈنى ھاممامغا بېرىپ
سارايغا قايتتىم. شاراپ بىلەن غىزا يەپ ئۇيقىغا ياتتىم. ئويغىنىپ
توخۇ گۆشى يېدىم. كېيىن زېرىكىپ بەدرىدىن بوستانى دەپ
ئاتالغان تونۇش بىر باينىڭ دۇكىنىغا كىرىپ ئولتۇردۇم. ئۇنىڭ
بىلەن سالاملىشىپ بازار قىزىقچىچە سۆزلەشتىم. شۇ چاغدا بويى
كېلىشكەن، چوڭ سۈپەت بىر خانىم يېنىپ كەلدى. بىردىنلا سالام

قىلدى. باي جاۋاپ قايتۇردى ۋە سۆزلىشىپ كەتتى. ئۇنىڭ سۆزلىرى ماڭا يېقىملىق تۇيۇلدى، مۇھەببىتى دىلىمغا ئورۇنلاشتى. ئۇ، زەرباپ كىيىملىك بولسا كۆرسىتىشنى سورىدى. بەدرىدىن مەندىن ئالغان ماللاردىن بىر كىيىملىك كۆرسەتتى. خانىمغا ئۇ ياردى. بىر مىڭ ئىككى يۈز تەڭگىگە كېلىشتى. "مەن بۇنى ئېلىپ كېتىپ پۇلىنى ئۆيدىن ئەۋەتىپ بېرەي"— دېدى خانىم. "ياق!— دېدى بەدرىدىن،— مانا مالنىڭ ئىگىسىمۇ شۇ يەردە، مەن پۇلنى ئۆز ۋاقتىدا تاپشۇرۇشۇم كېرەك." "ئىست ساڭا،— دېدى خانىم،— مەن ھەر قېتىم سەندىن مال ئالىمەن. باھاسىنى كۆپ تالاشمايمەن. پۇلىنى دائىم ئۆز ۋاقتىدا ئۆيدىن ئەۋەتىپ تۇرىمەن. شۇنىڭغا قارىماي بۇ قېتىم ھەجەپ قىلىق قىلدىڭ؟" "توغرا!— دېدى دۇكاندار،— ئۇ باشقا ۋاقىت ئىدى. مەن ھازىر مۇشۇ ئولتۇرغان خوجايىنغا پۇل تۆلىشىم كېرەك." ئايال ئاچچىقى بىلەن كىيىملىكنى بەدرىدىننىڭ ئالدىغا تاشلىدى، رەنجىگەن بىر ئاھاڭدا: "سودىگەرلەردىن ھېچقاچان كىشىنىڭ قەدرىنى بىلىدىغان ئادەم چىقمايدۇ. سىلەرگە ئادەم ئەمەس، پۇل كېرەك"— دەپ ئورنىدىن تۇرۇپ ئارقىسىغا يېنىپ، ئاستا-ئاستا قەدەم تاشلىدى. ماڭا، مېنىڭ جېنىم ئۇنىڭ بىلەن بىللە كېتىۋاتقاندەك تۇيۇلدى. ئورنۇمدىن تۇرۇپ: "ئادەمنى رەنجىتمەي بۇ تەرەپكە كېلىڭ"— دېدىم. "سىز ئۈچۈن قايتتىم"— دېدى ئۇ، قايرىلىپ كېلىپ. "ئۆزىڭىز قانچىگە ئالغان ئىدىڭىز؟"— دېدىم بەدرىدىنگە. "بىر مىڭ بىر يۈز تەڭگىگە!"— دېدى ئۇ.

"ساڭا يەنە يۈز تەڭگە پايدا قوشۇلسۇن. ماڭا قەغەز، قەلەم بەر، مەن شۇ باھاغا تىل خەت يېزىپ بېرەي"— دېدىم. كىيىملىكنى

قولغا ئېلىپ بەرىدىغىنىگە تىل خەت يېزىپ بەردىم. كىيىملىكنى خانىمغا ئۆز قولۇم بىلەن تەقدىم قىلىپ: "بۇنى ئېلىپ كېتىۋېرىڭ، بۇ مەندىن سىزگە ھەدىيە"— دېدىم. "قۇللۇق" دەپ مىننەتدارلىق بىلدۈردى ئايال. "بولا ئەمەس، يەنە بىر كىيىملىك بېرەي، پەقەت يۈزىڭىزنى بىرلا ئېچىپ كۆرسىتىڭ!"— دېدىم. ئۇ، يۈزىنى ئاچتى. تىلىم تۇتۇلدى، ئەقلىدىن ئازدىم. ئايال يۈزىنى يېپىپ، كىيىملىكنى قولىغا ئالدى. كېتىۋېتىپ: "قەدىرلىگىنىڭىز ئۈچۈن رەھمەت" دەپ يولغا چۈشتى. مەن دۇكاندا خېلى ئولتۇردۇم. ئۇنىڭ مۇھەببىتى قەلبىمنى ئىگەللىگەن ئىدى. مۇھەببەت ماڭا غالىپ كەلدى. سىرنى يوشۇرۇپ تۇرالمىدىم. ئۇ خوتۇن توغرىسىدا مەن بەزى نەرسىلەرنى سورىدىم. ئۇ چوڭ بىر ئەمىرنىڭ قىزى ئىكەن. ئاتىسىدىن ئۇنىڭغا ناھايىتى كۆپ دۇنيا مىراس قالغان ئىكەن. باي بىلەن خەيرلىشىپ سارايغا قاراپ ماڭدىم. خىزمەتچى تاماق ئېلىپ كىردى. لېكىن مەن ھامان ھېلىقى خوتۇن توغرىسىدا ئويلايتتىم. شۇڭا ھېچ نەرسە يېمەي ئۇخلاشقا ياتتىم. بىراق ئۇيقۇم كەلمىدى، تاڭ ئاتتى. كىيىمنى ياخشىلاپ ئۆزگەرتىپ كىيدىم. بىر ئاز ئىچىملىك ئىچىپ ئازراق تاماق يېدىم، يەنە شۇ دۇكانغا باردىم. سالاملىشىپ ئولتۇردۇم. ئانچە ئۇزۇن ۋاقىت ئۆتمەي، ئۇ ئايال يەنە كەلدى. ئۇ، تۈنۈگۈنكىدىنمۇ ياخشىراق كىيىنگەن ئىدى. يېنىدا بىر چورە قىزمۇ بار ئىدى. ئۇ، باي بىلەن ئەمەس، مەن بىلەن سالاملاشتى. "بىر مىڭ ئىككى يۈز تەڭگىنى ئېلىپ كېلىش ئۈچۈن ماڭا بىرەر كىشى قوشۇپ بېرەلمەمسىز؟"— دېدى ئۇ، ئۇنىڭ سۆزلىرى تۈنۈگۈنكىدىن مۇلايىمراق، تاتلىقراق، يېقىملىقراق ئىدى. "نېمىشقا مۇنچە ئالدىرايسىز؟"— دېدىم مەن. ئولتۇرۇپ ئۇنىڭ بىلەن سۆز-

لەشتىم. بىر ئىشارەت قىلغان ئىدىم، مەقسىدىمنى چۈشىنىپ ئورنىدىن تۇردى، خۇددىكى سىرىدى. مېنىڭ كۆڭلۈم ئۇنىڭغا قاتتىق باغلانغان ئىدى. مەن ئۇنىڭ ئىزىدىن يۈرۈپ بازاردىن چىقتىم. خانىم مېنى يېنىغا قىچقىرىپ مۇنداق دېدى: "ئەي سۆيۈملۈگۈم، سىزنى مەنمۇ ياخشى كۆرۈپ قالدىم. تۇنۇگۈندىن بېرى مەندە ئۇيقۇ يوق، ئارامىمۇ يوق. يېيىش-ئىچىشتىن قالدىم، پەقەت سىزنى ئويلايمەن"— دېدى. "سىزنى كۆرگەندىن بېرى،— دېدىم مەن،— كوزۇمنى يۇمغۇنۇم يوق. مېنىڭ قايغۇم سىزنىڭكىدىن ئارتۇق ئىكەنلىكىنى رەڭگى-رويۇمدىنمۇ بىلسىڭىز كېرەك. ئەي سۆيۈملۈگۈم، سىزنىڭكىگە بارايلىمۇ ياكى بىزنىڭكىگە بارايلىمۇ؟"— دېدى. "مەن بۇ شەھەرگە مۇساپىرمەن. سارايدىن باشقا بارار جايىم يوق، ئەگەر ئېغىر كەلمىسە سىزنىڭكىگە بارساق"— دېدىم مەن. ئايال: "ناھايىتى ياخشى!"— دېدى. دەرھال تۇرغان يېرىنى بايان قىلدى. "ئەتىگەنلىكتە ئۇلاقىقا مېنىڭ مەشھۇر ئەلخەيبانىيە گۈزىرىگە بېرىپ ئۇبۇل بەرىكەت نەقىپ ئۆيىنى سوراڭ، ئۇ كىشىنىڭ لەقىمى ئەبۇششەما، بۇنى بىلمەيدىغان كىشى يوق. مەن شۇ يەردە بولىمەن. لېكىن كېچىكمەسلىكىڭىزنى سورايمەن. مەن يولىڭىزغا قارايمەن!" دەپ كەتتى. مەن خۇشلىقىمدىن شۇ كېچە سارايدا ئۇخلىيالمىدىم. بىركېچە بىر يىلدەك تۇيۇلدى. تۈننى ئۇيقۇسىز ئاران ئۆتكۈزدۈم. تاڭنىڭ ئاتقىنىغا ئىشەنمەيتتىم. ئەتىگەن تۇرۇپ يېڭى كىيىملەرنى كىيدىم. بىر ياغلىققا بەش يۈز تىللا پۇلنى چىگىپ سارايدىن چىقتىم. كارۋان ئىشىگىگە بېرىپ بىر خېچىرنى كىراغا ئېلىپ مىندىم. ئۇنىڭ ئىگىسىدىن ئەلخەيبانىيىگە ئاپىرىپ قويۇشنى ئۆتۈندۈم. بىر دەمدە ئۇ مېنى ئەلمۇنكەرى دېگەن كوچا بېشىغا

ئېلىپ كەلدى ۋە "يېتىپ كەلدۇق"— دەپ شۇ يەردە توختىدى. مەن ئۇنىڭغا ئەبۇششەما لەقەملىك ئۇبۇل بەرىكەت دېگەن كىشىنىڭ ئۆيىنى سوراپ بېرىشنى ئىلتىماس قىلدىم. ئۇ سۈرۈشتۈرگىلى كەتتى. بىرئازدىن كېيىن قايتىپ كېلىپ: "شۇ يەردە ئىكەن، چۈشۈڭ!" دېدى ماڭا. "سەنمۇ شۇ ئۆيگە بىللە بار، كورۇپ قوي! ئەتە ئەتىگەن خېچىرنى ئېلىپ كەل!" دەپ ئۇنىڭغا توت تىللا ئالتۇن بەردىم. ئۇ، پۇلنى ئېلىپ كەتتى. مەن ئىشىكنى تاقىلداتتىم. بويىغا يەتكەن ئىككى چىرايلىق قىز چىقىپ ئىشىكنى ئاچتى. "مەرھەمەت، — دېيىشتى ئۇلار، — بىزنىڭ خانىمىمۇ سىزنى كۈتۈپ تۇرۇپتۇ. سىزنىڭ تېزدەك كېلىشىڭىزنى ئويلاپ كېچىچە ئۇخلىمىدى." مەن يەنە ئىشىكتىن ئۆتۈپ، ئىچكىرى ھويلىغا كىردىم. ئۆينىڭ چوڭ باققا قارىتىپ ئېچىلىدىغان ئاتار دەرىزىلىرى ناھايىتىمۇ چىرايلىق ئىشلەنگەن، باغ ھەر تۈرلۈك مېۋىلىرى، شىلدىرلاپ ئېقىۋاتقان سۇلىرى بىلەن كۆڭۈلنى ئۆزىگە جەلپ قىلغۇدەك دەرىجىدە كېلىشكەن ئىدى، تۈرلۈك رەڭدىكى قۇشلار تىنماي سايراپ تۇراتتى. ئۆيلىرى سۇلتانى ئاھاكلىرى بىلەن ئاقارتىلغان. تاملىرى ئادەمنىڭ ئەكسى كورۈنگۈدەك قىلىپ پاقىرىتىلغان. ئۆيۈقلىرىغا يەكمۇ ئالاھىدە نەقىشلەر ئويۇلغان، ئۇنىڭغا ئالتۇن ھەل بېرىلگەن، ھەر تۈرلۈك خەتلەر يېزىلغان. يەرگە مەرمەر تاشلار ياتقۇزۇلغان. ھويلا ئوتتۇرىسىغا كول ياسالغان، كولنىڭ توت بۇرجىكىگە ئالتۇندىن ياسالغان تۈرلۈك قۇشلار ۋە توت ئىلان ئورنىتىلغان، ئۇلارنىڭ ئېغىزلىرىدىن چاچما سۇ ئېتىلىپ چىقىپ تۇرغان. ئۆيدىكى ھەر تۈرلۈك يېپەك گىلەملەر كىشىنى ھەيران قالدۇرىدۇ، ئۇنى تۈرتقان سەنئەتكارلارغا كىشى ئىختىيارسىز ھالدا

"بارىكاللا" ئوقۇيدۇ. تېخى ئولتۇرغۇچىلىكمۇ بولمىغان ئىدىم، ئۇ، ئاي يۈزلۈك كىرىپ كەلدى.

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى، شەھرىزاد ھېكايىسىنى توختاتتى.

يىگىرمە ئالتىنچى كېچە

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قىپتۇ شەھرىزاد ھېكايىسىنى.

ئۇ ناھايىتى ئاجايىپ چىرايلىق كېيىنگەن ئىدى. مېنى كۆرۈش بىلەن بەكمۇ خۇشال بولدى. بىز قانداق كۆرۈشكىنىمىزنى سەزمەي قالدۇق. ئۇ ماڭا تىكىلىپ: "مېنىڭ ئۆيۈمگە كەلگىنىڭىز راستمۇ؟" — دېيىتتى. مەن بولسام بۇ كۆرۈشۈشكە ئىشەنمەيتتىم: "سىزنىڭ قۇلىڭىز مەن" — دېدىم ئۇنىڭغا. ئۇ ماڭا مىننەتدارلىق بىلدۈرۈپ، كەلگىنىمگە ھەشقاللا ئېيتتى: "سىزگە يېتىشىدىغان كۈنمۇ بار ئىكەن. سىزنى كۆرگۈنۈمدىن بېرى كۆزۈمدە ئۇيقۇ يوق." مەن ئۇياتقىنىمدىن بېشىمنى تۆۋەن سېلىپ تۇردۇم. دەرھال داستىخان سېلىپ ئەڭ لەززەتلىك تاماقلارنى ئېلىپ كەلدى. گوش، ھەسەل بىلەن ئىشلەنگەن ئالاھىدە تائاملار، توخۇلار ئىچىگە سېلىنىپ پىشۇرۇلغان تۈرلۈك-تۈمەن خىلدىكى يېمەكلىكلەر بار ئىدى. بىللە يېيىشتۇق. داستىخان يىغىلدى. قول يۇيۇش ئۈچۈن سۇ ئېلىپ كېلىندى. قولۇمنى يۇدۇم، كېيىن يۈزلىرىمگە ئىپار سۈيى قوشۇلغان گۈل سۈيىنى سەپتى. سۆھبەتلىشىپ ئولتۇردۇق. ئايال بۇ شېئىرنى ئوقىدى:

تەشرىپ ئەيلىگەن چېغىڭدا كۆتمىگىم لازىم بولۇر،
چۈنكى بۇ كوز گەۋھىرىم يولۇڭغا پايەندازىم بولۇر.
يەتكۈزۈپ بېشىم پەلەكنىڭ ئۈستىگە گۈل تاجىدەك
قويسا بوشلۇق ئۈستىگە شەۋقىم سەر ئەپرازىم بولۇر.
مال ـ دۇنيا توھپە قىلماققا يەتكەي ھال ـ قۇدرىتىم،
جاننى تۇتسام سەن قوبۇل ئەتسەڭ ساڭا نازىم بولۇر.
بەزمە ۋەسلىڭدە مۇغەننى بولمىغى لازىم ئەمەس،
يىغىدىن ئەۋجىم قولۇمدا ھاسىدىن سازىم بولۇر.

ئو، ماڭا ئوزىنىڭ بېشىدىن ئوتكەنلەرنى شىكايەت قىلىپ بەردى. مەنمۇ ئۇنىڭغا ئوز ۋەقەلىرىمنى سوزلىدىم. ئۇنىڭ مۇھەببىتى مېنى تامامەن ئوزىگە تارتتى. پۇل مېنىڭ نەزىرىمدە ھېچ نىمىگە ئەرزىمەيتتى. بىز ئويناشتۇق، كۈلۈشتۇق. كەچ بولدى، قىزلار ئىچىملىك ئېلىپ كېلىشتى. يېرىم كېچىگىچە ئىچىشتۇق. كېيىن بىللە ئۇخلىدۇق. ئەتىگەن ئورنۇمدىن تۇردۇم. ئومرۇمدە بۇنداق كېچىنى بىرىنچى كورۇشۇم ئىدى. پۇل چىگىلگەن ياغلىقنى ئورۇننىڭ تېگىگە قويدۇم. ئۇنىڭ بىلەن خەيرلىشىپ كوچىغا چىقتىم. ماڭدىم. ئۇ: "مۇبارەك يۈزىڭىزنى قاچان كورىمەن"— دەپ يىغلىدى. "كەچقۇرۇن كېلىمەن"— دېدىم. سىرتتا خېچىرچى مېنى كۈتۈپ تۇرغان ئىكەن. مىنىپ سارايغا كەلدىم. ساراي دەرۋازىسىدا خېچىردىن چۈشۈپ يېرىم تىللا كىراكەشكە بەردىم. كۈن پېتىش ئالدىدا كېلىشىنى بۇيرۇدۇم. ئۇ: "خوپ" دېدى. سارايغا كىرىپ ناشتا قىلىپ نىسى يىققىلى كەتتىم. كوپ ئوتمەي سارايغا قايتتىم. گوش، شىرنىلىكلەر ئالدىم. كۈن پاتقىچە ئوز ئىشىم بىلەن بولدۇم. كۈن پاتقاندىن كېيىن ھامالنى قىچقىردىم. ئالغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى سېۋەتكە سېلىپ ھامالغا بەردىم، ئۇنىڭ ھەققىنى بەردىم. ئايالنىڭ

ئۆيىنى نىشانلاپ ماڭدىم. خېچىر بىلەن ناھايىتى تېزلا ئۆيىگە
باردىم. ئېچكىرى كىردىم. ھەممە ياق سۈپۈرۈلگەن، سۇ سېپىپ
تازىلانغان. شاملار يېقىلغان. ئاياغلار ھازىرلانغان. مەن كىرىش
بىلەن سۆيۈملۈكۈم بويۇمغا ئېسىلدى ۋە بۇ ئىككى مىسرا شېئىرنى
ئوقىدى:

تىرىكلىك سەنسىز ماڭا بولدى دىشۋار،
بولدۇممەن شارابىڭ ۋەسلىڭگە خۇمار.

"مەن بەك سېغىندىم" — دېدى ئۇ، ئاغرىنغان ئاۋازدا. داستىخان سېلىندى. ھوزۇرلىنىپ تويغىچە تاماق يېدۇق. قىزلار داستىخاننى يىغىپ، بىزگە ئىچىملىك ئېلىپ كەلدى. يېرىم كېچىگىچە ئولتۇرۇشۇپ ئىچىشتۇق. كېيىن ياتاقتا كىردۇق. تاڭ ئاتقىچە بىللە ياتتۇق. ئەتىگەن تۇرۇپ ياغلىققا چىگىلگەن ئەللىك تىللا پۇلنى بەردىم. خەيرلىشىپ چىقىپ كەتتىم. تاشقىرىدا خېچىرچى تۇرغان ئىكەن، خېچىرنى مىنىپ سارايغا قايتىپ كەلدىم. بىر ئاز ئۇخلىدىم. كېيىن تاماق ھازىرلاشقا كىرىشتىم. تۈرلۈك مېغىزلار، شىرىنلىكلەر، تاماقتا ئوخشاش قۇۋۋەتلىك ھەر تۈرلۈك مىۋىلەر ھازىرلىدىم. ھام-مالدىن ئۇلارنى ئەۋەتتىم. ئۆيگە كىرىپ ئەللىك تىللا پۇلنى ئېلىپ ياغلىققا چىگىدىم. كۈندىكىدەك خېچىرغا مىنىپ ماڭدىم. ئېچكىرى كىردىم، سالاملاشتۇق، ئىچىشتۇق، يېيىشتۇق، تاڭ ئاتقىچە بىللە بولۇشتۇق. سەھەر تۇردۇم، ئەللىك تىللا بىلەن ياغلىقنى قويۇپ سارايغا ماڭدىم. شۇ يوسۇندا بىر قانچە ۋاقىت ئۆتتى. پۇلۇم تۈگىدى. ئەقەللىي بىر تىللادەك نەرسە قالمىدى. شۇ كېچە ئۇخلىماي تاڭ ئاتقۇزدۇم. "ئازغان ئىكەنمەن" دېدىم، قىلغان ئىشىمغا پۇشايمان قىلدىم. خاتىرەمگە تۆۋەندىكى شېئىر كەلدى:

سەۋرىم ئاز ھەر كۈنى ئىشقىم ئارتۇق،
يانچۇغۇم بوش، دىلىم مۇڭغا لىق تولغان.
پۇلسىز ئاشىقنىڭ ئېتىۋارى يوق
قۇرۇق سۆز قۇلاققا مۇشتەك ئۇرۇلغان.

* * *

كەمبەغەللىك كىشىنىڭ زەۋق نۇرىنى سۇندۇرار،
كۈن پاتقاندا ئۇنىڭ يۈزى خىرەلىشىپ كەتكەندەك.
كەمبەغەللىك كىشىنى مۇشەققەتكە كۆندۈرەر،
ئارزۇلارنى قانچە يازسا تولماس كۆڭۈل دەپتەردەك.

كۆرۈنمىسە پېقىر ئادەم ھېچكىم ئۇنى يوقلىماس،
خابى بولسۇن ئۇ يا يوق، ھېچكىمنىڭمۇ ئىشى يوق.
خالى يەردە يىغلار ئۇ، "ئاھ" تارتار ھەر نەپەس،
قېرىنداشمۇ يات ئاڭا، كۆيۈنگۈچى كىشى يوق.

سارايدىن چىقتىم، بەيىنەل قەسرەيىن كوچىسىغا قاراپ ماڭدىم. زۇۋەيلا دەرۋازىسىغا يەتتىم. ناھايىتى كۆپ ئادەم توپلىنىپ تۇرۇپتۇ. ئادەملەرنىڭ كۆپلىگىدىن دەرۋازىنىڭ يولى توسۇلۇپ قالغان. يېنىمدا ئوبدانغىنا كىيىنگەن بىر سىپاھ كىشى تۇراتتى. ئىختىيارسىز ئۇنىڭغا چاپلىشىپ قالدىم. قولۇم ئىختىيارسىز ئۇنىڭ يانچۇغىغا چۈشتى. يانچۇغىدا پۇلدان، ئۇنىڭدا ئازغىنا تىللا بارلىقى سېزىلدى. دەرھال قولۇمنى تارتتىم. شۇ ھامان ئۇ كىشى سەزدى. يانچۇغىنىڭ يەڭگىللىكىنى بىلىپ، قولىنى سالدى. يانچۇغى قۇرۇق، ھېچ نەرسە يوق ئىدى. ئۇ، ماڭا تىكىلدى. ئۇ كىشى قولىدىكى تايىقى بىلەن بېشىمغا ئۇردى. يەرگە يىقىلدىم. بەزى ئادەملەر قارىشىپ قېلىشتى. كىمدۇر بىرسى: "ئادەم شۇنچە كۆپ

تۇرسا، پۇتىنى قويغىدەك يەر يوقلىغىنى كۆرۈپ تۇرۇپ بىر گۇناسىز كىشىنى ئۇرۇپ ئۆلتۈرمەكچىمۇ سەن؟" دەپ ۋاقىراپ سىپاھ كىشىنى ئەيىپلەشتى. ئۇ: "ساقچى، بۇ لەنتى ئوغرى ئىكەن! يېنىمدىن پۇلۇمنى ئوغرىلىدى!" دەپ غوغا كۆتەردى. ھوشۇمغا كەلدىم. بەزىلەر: "بۇ چىرايلىق يىگىت ھېچ نىمەڭنى ئالغىنى يوق" دېسە، يەنە بەزىلەر: "ئالدى" دېيىشتى. گەپ ـ سۆز ئۇلغايدى. ئادەملەر مېنى ئۇ سىپاھنىڭ قولىدىن قۇتۇلدۇرۇشقا ئۇرۇناتتى. بىردىن دەرۋازا يېنىغا ھاكىم ۋە مىڭ بېگىلەر كېلىپ قالدى. مەن بىلەن ئۇ، سىپاھنىڭ يېنىغا ئادەملەر توپلىشىپ قالغىنىنى كۆرۈپ قېلىشتى. بىزگە يېقىنلاپ كەلدى. "نىمە گەپ؟" ــ دېدى ھاكىم، "ھۆرمەتلىك ھاكىم، ــ دېدى سىپاھ، ــ بۇ ئوغرى ئىكەن. ئادەمنىڭ جىقلىقىدىن پايدىلىنىپ، مېنىڭ يېنىمغا سېلىپ قويغان پۇلدىنىمنى يىگىرمە تىللا بىلەن ئوغرىلىدى". "يېنىڭدا يەنە باشقا كىشى بارمىدى؟" ــ دېدى ھاكىم. "يوق!" ــ دېدى سىپاھ. ھاكىم مىڭ بېگىگە مېنى ئاختۇرۇشنى بۇيرىدى. كىيىملىرىمنى يەشتى. پۇلدان كۆينىكىم ئىچىدىن چىقتى. پۇلدانىنى ھاكىمغا بەردى. ھاكىم پۇلدانىنى ئېچىپ ئىچىدىكى تىللانى سانىدى. يىگىرمە تىللا بار ئىكەن. سىپاھنىڭ سۆزىنىڭ توغرىلىغى ئىسپاتلاندى. ھاكىم غەزەپلىنىپ لەشكەرلىرىنى قىچقىردى. ئۇلار مېنى ھاكىمنىڭ ئالدىغا ئېلىپ باردى. "توغرىسىنى ئېيت، ئەي يىگىت! ــ دېدى ھاكىم غەزەپ بىلەن ماڭا قاراپ، ــ پۇلدانىنى ئالغىنىڭ راستمۇ؟!" مەن بېشىمنى تۆۋەن سېلىپ ئۆز ـ ئۆزەمگە دەيتتىم: "ئالمىدىم دېسەم، پۇلدان قوينۇمدىن چىقتى. ئالدىم دېسەم ئازاپلايدۇ، ــ دەپ ئويلاپ، بېشىمنى كۆتۈرەلمەي ــ ئالدىم" ــ دېدىم. ھاكىم بۇ سۆزنى ئاڭلاپ

پسكىرگە چومدى. ئۈچ - تۆت كىشىنى قىچقىردى، ئۇلار گۇۋا بولدى. هاكىم جالالاتقا بۇيرۇق قىلدى. جاللات ئۇنىڭ قولۇمىنى كەستى. سىپاھىنىڭ كۆڭلى تىنچىدى. هاكىم ئۆز يولىغا كەتتى. ئادەملەر چۆرەمنى ئوراپ ئالغان ئىدى. ماڭا بىر ئاياقتا شاراپ تۇتتى. سىپاھ پۇلدانىنى ماڭا بەردى: "ياخشى يىگىت كورۇنىسەن، ھەر قانچە پۇلدىن قىسىلساڭمۇ، ئوغرىلىق قىلماسلىغىڭ كېرەك ئىدى" — دىدى. مەن بۇ شېىرنى ئوقۇدۇم:

دوستلار، ئوغرى ئەمەسمەن ۋە يا يانچۇقچى،
مەنمۇ خىيالىمنى ئوغرىلاتقانمەن...
زامانىنىڭ كۆلپىتى مېنمۇ باستى،
سىز ئوتكەن يول بىلەن مەنمۇ ماڭغانمەن.
غەمكىنلىك، ۋەسۋەسە، نامراتلىق ئىشىپ —
يىگىلدىم، تەگرىنىڭ قىلغان قەھرى بۇ.
بۇ ئوق بېشىمدىن ئۇچۇردى تاجىمنى،
ئېلىپ كەتتى، قالدى ماڭا غەم - قايغۇ!

كېيىن ئۇ، ئۆز يولىغا كەتتى. قولۇمغا لاتا ئورالغان ھالدا مەنمۇ يولغا چۈشتۇم. ئەھۋالىم ئۆزگەرگەن، رەڭگىم سارغايغان، كەيپىم قاچقان، شۇ ھالدا ئايالىنىڭ ئۆيىگە بېرىپ ئۆزەمنى ئورۇنغا تاشلىدىم. مېنى بۇ ئەھۋالدا كورۇپ ئايال ھەيران قالدى.

"نىمە بولدى، نەرىڭىز ئاغرىيدۇ. نىمە مۇنچە پەرىشانسىز؟" دىدى ئۇ ماڭا. "مىجەزىم يوق، بېشىم ئاغرىيدۇ. مېنى تولا سوزگە قىستىماڭ" — دىدىم مەن. ئۇ خاپا بولدى، بىارام بولۇپ تەمترەپ كەتتى. "دىلىمنى ئورتىمەڭ — دىدى ئۇ — ئولتۇرۇپ سوزلەڭ، قارىسام بۇرۇنقى ئەپىڭىز يوق. بۇگۇن سىزگە نىمە بولدى؟"

"قويۇڭ، سورىماڭ!" — دېدىم. ئۇ، يىغلىدى: "ئەمدى مېنىڭدىن كۆڭلىڭىز سوۋۇپ قالغان ئوخشايدۇ، — دېدى، — بىلىپ سۆزلەۋاتىمەن. سىز تامامەن ئۆزگۈرۈپ قالغاندەك تۇرىسىز!" مەن گەپ قىلمىدىم. ئۇ، مەن بىلەن سۆزلىشىشنى ئىستەيتتى. كەچ بولدى، تاماق ئېلىپ كېلىشتى. "مەن چەپ قول بىلەن يېسەم بىلىپ قالمىسۇن" دەپ تاماقنى يېمەي قايتۇردۇم. "ئېيتىڭ! — دېدى ئۇ، — بۈگۈن سىزگە نېمە بولدى؟ نېمىگە بۇنچىلىك خاپىسىز؟ نېمىشقا دىلىڭىز سۇنۇق؟" ئۇ، يەنە يىغلىدى. "ھازىر ئېيتىمەن!" — دېدىم ئۇنىڭغا. ئۇ ماڭا ئىچىملىك تۇتۇپ: "بۇنى ئىچىڭ، قايغۇڭىزنى بېسىڭ! قولۇمنى قايتۇرماي ئىچىڭ! ماڭا بولغان ۋەقەنى سۆزلەڭ!" — دېدى. "سۆزلىشىم زۆرۈرمۇ؟" — دېدىم مەن. "ئەلۋەتتە!" دېدى ئۇ. "ئېيتىشىم زۆرۈر بولسا، — دېدىم مەن ئۇنىڭغا — ئۆز قولىڭىز بىلەن ئىچكۈزۈڭ". ئۇ، ئاياقنى تولدۇرۇپ ئىچكۈزدى. ئىككىنچى قېتىم تۇتتى، ئۇنى مەن سول قولۇم بىلەن ئالدىم. كۆزۈمدىن ياش توختىماي ئاقاتتى.

"نېمىشقا بۇنداق يىغلاپ دىلىمنى ۋەيران قىلىسىز؟ نېمىشقا بۇ ئاياقنى سول قولىڭىز بىلەن ئالىسىز؟" "قولۇمدا جاراھەت بار" دېدىم مەن. "چىقىرىڭ، ئۇنىڭ دورىسىنى قىلاي!" — دېدى ئۇ. "ھازىر ۋاقتى ئەمەس، قولۇمنى چىقىرالمايمەن" دەپ يەنە ئاياق سورىدىم. ئۇ، مەس بولغىچە قۇيۇپ بەردى. مەس بولۇپ ئۇخلاپ قاپتىمەن. شۇ چاغدا ئۇ مېنىڭ قولۇمنى ئېچىپ كۆرۈپتۇ. يېڭىمدىكى پۇلدانىنى، ئۇنىڭ ئىچىدىكى ئالتۇنىمۇ كۆرۈپتۇ. قاتتىق خاپا بوپتۇ. ئەھتىمال، دۇنيادا ھېچكىم بۇنچىلىك خاپا بولمىغاندۇر. بىچارە ئايال مەن ئۈچۈن تاڭ ئاتقىچە ئازابلىنىپتۇ. ئويغىنىپ قارىسام،

تۇت توخۇ گۆشىدە شورپا قىپتۇ. ئىچىملىك ۋە باشقا تاماق ئېلىپ كېلىشتى. يېدىم، ئىچتىم. پۇلدانىنى قويۇپ كەتمەكچى بولغان ئىدىم. "نەگە بارىسىز؟" — دېدى ئۇ. مەن ئولتۇردۇم. "ماڭا بولغان مۇھەببىتىڭىز پۈتۈن پۇللىرىڭىزنىڭ تۈگىشىگە ۋە ھەتتاكى قولىڭىزنىڭ كېسىلىشىگە سەۋەبچى بوپتۇ. سىزنى ئىشەندۈرۈپ ئېيتايكى، — دېدى ئۇ — مەن سىزدىن ئايرىلالمايمەن. ھازىر سۆزۈمنىڭ راستلىقىنى ئىسپات قىلاي." شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ، قازى بىلەن گۇۋالارغا كىشى ئەۋەتتى. قازى ۋە گۇۋالار كېلىشتى. "مېنى شۇ يىگىتكە نىكاھلاپ، ئۇنىڭ راستلىقى ئۈچۈن يەتتە يېزىڭلار. ئۇنىڭدا كېرەكلىك ھەققى مېھرىمنىمۇ ئالغىنىمنى كۆرسىتىڭلار" دېدى. ئۇلار نىكاھ ئوقۇپ يەتتە يېزىشتى. "سىلەر گۇۋا بولۇڭلار، — دېدى ئۇ، — مانا مۇشۇ ساندۇقتىكى پۇللار، ئىختىيارىمدىكى قۇللار، چۆرىلەر ھەممىسى بۈگۈندىن باشلاپ مانا شۇ يىگىتكە تېگىشلىك". ئۇلار گۇۋالىققا رازى بولۇشتى. مەن ئىنئاملارنى قوبۇل قىلدىم. گۇۋالارغا تېگىشلىك ھەق تۆلىدۇم. ئۇلار قايتىپ كېتىشتى. ئايال مېنىڭ قولۇمدىن تۇتۇپ ھوجرىسىغا ئېلىپ كىرىپ چوڭ بىر ساندۇقنى ئاچتى.

"قاراپ بېقىڭ نېمە بار ئىكەن؟" — دېدى ئۇ. مەن قارىدىم. چوڭ ساندۇق ياغلىقتا چىگىلگەن تىللالار بىلەن لىق تولۇپتۇ. "بۇلارنىڭ ھەممىسى سىزنىڭ پۇلىڭىز. قانداق قويغان بولسىڭىز شۇ پېتىچە ساندۇققا سېلىپ قويغان ئىدىم، — دېدى ئۇ، — بۇ پۇللىرىڭىزنى ئۆز قولىڭىزغا ئېلىڭ! بۇ پۇللار ئۆزىڭىزنىڭ. بۈگۈن سىز پۇللۇق باي، مەن ئۈچۈن ئازابلاندىڭىز. ئوڭ قولىڭىزدىن ئايرىلدىڭىز. مەن سىزنىڭ ھەققىڭىزنى ئادا قىلىشتىن يىراق. جېنىمنى

قۇربان قىلسامۇ ئازلىق قىلىدۇ. قېنى ماللىرىڭىزنى ئۆزقولىڭىزغا ئېلىڭ!"

مەن ناھايىتى شاتلاندىم. غەملىرىم تۈگىدى. ئايالىمنى سۆيدۈم ۋە ئۇنىڭغا "رەخمەت!" دېدىم. ئۆزىنىڭ مال - مۈلكىنىمۇ ماڭا بېغىشلىدى. بۇ ھەقتە تولۇق قىلىپ يېزىلغان بىر ھوججەتنىمۇ مېنىڭ قولۇمغا تۇتقازدى. كېچىچە بىللە بولدۇق. مەن پۈتۈن ۋەقەنى سۆزلەپ بەردىم. شۇخىلدا بىر ئاي ئۆتكىنى يوق ئىدى. ئۇ، ئاغرىپ قالدى. كېسەلى بارغانسېرى كۈچەيدى. ئەللىك كۈنگە يېتەر - يەتمەي ۋاپات بولدى. مەن جىنازا رەسمىيىتىنى ئۆتۈدۈم. يەتتە كۈن ماتەم تۇتتۇم. گۆمبەز ياساتتىم. ئۇنىڭ ھەققىگە كوپ ماللارنى سەدىقە قىلدىم. تەزىيە ۋاقتى تۈگىگەندىن كېيىن بىلسەم ئۇنىڭ مال - مۈلكى ھەر تۈرلۈك، ئاشلىق ئامبارلىرى ناھايىتىمۇ كوپ ئىكەن. مېنىڭ سىزگە ساتقان كۈنجۈتۈم شۇنىڭ ئاشلىق ئامبىرى-نىڭ بىرسى. باشقا ماللارنىمۇ سېتىش ئاۋارىچىلىقىدا بولۇپ قېلىپ، سىزنىڭ يېنىڭىزغا كېچىكىپ كەلدىم. ھىلىمۇ كىشىلەردىن مال ساتقان پۇلنى يىغىپ تۈگەتكىنىم يوق. سىز قارشى چىقماڭ! قىلغان زىياپىتىڭىز ئۈچۈن سىزدىكى كۈنجۈتنىڭ پۇلىنى ئۆزىڭىزگە ھەدىيە قىلدىم، — ئوڭ قولۇمنىڭ يارامسىز بولۇپ، سول قولۇم بىلەن تاماق يىگىنىمنىڭ سەۋەبى مانا شۇ. ماڭا قىلغان سىھماندارچىلىد-غىڭىز ئۈچۈن "رەخمەت" — دېدى ئۇ. "مەن بىلەن بىللە بىزنىڭ يۇرتىمىزغا بارمامسىز؟ مەن قاھىرە ۋە ئىسكەندىرىيە ماللىرىدىن ئالدىم" — دېدى. مەن ئۇنىڭغا: "ئەگەر ئېلىپ بارسىڭىز ناھايىتىمۇ خوش بولىمەن" — دەپ ئېيتتىم، بىللە باغدادقا بېرىشقا رازى بولۇش-تۇق. بىر ئايدىن كېيىن يۇرۇشكە قارار قىلىشتۇق. ئۇمۇ قولىدى-

دىكى بار ماللىرىنى سېتىپ ئۇ ياقتا بازىرى بار ماللارنى ئالدى. بىللە سەپەر قىلدۇق. بىرنەچچە زامان ئۇنىڭ بىلەن باغدادتا تۇردۇم. "دوك ۋەقەسىدىن، — دەپتۇ، — نىساراخانغا تازىم قىلىپ، بۇ ۋەقە قىزىق ئەمەسمۇ؟" "ياق! — دەپتۇ خان، — قىزىق ئەمەس ئىكەن، شۇنىڭ ئۈچۈن تونىگلارنى دارغا ئاسىمەن!"

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى، شەھرىزاد ھېكايىسىنى توختاتتى.

يىگىرمە يەتتىنچى كېچە

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قىپتۇ شەھرىزاد ھېكايىسىنى.

ئاشپەز ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. خاننىڭ ئالدىغا بىرىپ يەرگىچە ئېگىلىپ تازىم قىپتۇ: "ئەگەر رۇخسەت قىلسىلا، — دەپتۇ ئۇ، — مەن دوكقا يولۇقۇشتىن بۇرۇن كورگەن ۋەقەلىرىمنى ئېيتىپ باقسام. بۇ ۋەقە دوكنىڭ سەرگۈزەشتىسىدىن قىزىق بولسا بىزنىڭ قېنىمىزدىن ئوتسىلە."

"ياخشى، سوزلە!" — دەپتۇ خان.

ئاشپەز سوز باشلاپتۇ:

ئاشپەزنىڭ ھېكايىسى

"ئوتكەن كۈنى مەن بىر توپ قارىيلار ئارىسىدا بولدۇم. ئۇلار خەتمە قۇرئان قىلىشتى. ئۇ يەردە شەرىئەت موللىلىرى ۋە باشقا ئالىملارمۇ بار ئىدى. قۇرئان ئوقۇلۇپ تامام قىلىندى. داستىخان سېلىندى، تاماق تارتىلدى. تاماقلار ئارىسىدا زەرباچە ئىسىملىك

بىر خىل ئاشمۇ بار ئىدى. بىز ئۇنىڭدىن يېيىشكە باشلىدۇق. پەقەت بىر كىشىلا قول ئۇزاتمىدى. زورلىساقمۇ كونمىدى ئۇ كىشى.

"بۇنى يەپ تارتقان كۈلپەتتىممۇ ئاز ئەمەس. زورلىماڭلار" — دەپ مۇنۇ شېئىرنى ئوقۇدى:

بۇ ئاشتىن يەتكەندۇر ماڭا زور زىيان،
شۇڭلىقتىن يېمەسمەن ئۇنى مەن ھامان.

* * *

تەگرى دۇچار قىلار بولسا ھەركىمنى بەختسىزلىككە،
كوزىنى كور، قۇلىقىنى گاس، پۇتىنى توكۇر قىلۇر.
لەت بوپ قۇلاق، كوز ئېچىلىپ، تىلمۇ شېرىن سوزلىسە،
ئاستا-ئاستا ئويغىنىپ ھاۋايى-ھەۋەسمۇ قوزغىلۇر.

بىز ئۇنىڭدىن زەرباچىنى يېمەسلىكىنىڭ سەۋەبىنى يەنە سورىدۇق.

"مەن بۇ تائامنى يېمەيمەن. ئەگەر يېيىش زورۇر بولسا قولۇمنى قىرىق قېتىم شاخار بىلەن يۇيۇپ، قىرىق نوۋەت سوپۇن بىلەن، قىرىق مەرتىۋە رەيھان سۈيى بىلەن چايقاپ، ئاندىن يەيمەن" — دېدى ئۇ. كۈتكۈچى قولىنى قىچىقىرىپ، سۇ ۋە شاخار، سوپۇن، رەيھان كەلتۈرۈشكە بۇيرۇدى. ئۇ. ئۇزى ئېيتقاندەك قىلىپ قولىنى يۇدى. قورقۇپ قول ئۇزاتتى. بىز ھەيران بولدۇق. ئۇنىڭ قوللىرى تىترەيتتى. دىققەت قىلساق ئۇنىڭ باشمالداق قولى كېسىلگەن ئىكەن.

"باش بارمىقىڭىزغا نېمە بولغان؟ توغۇلۇشتىن شۇنداقمۇ ياكى بىرەر ھادىسىگە ئۇچرىغانمۇ؟" — دەپ سورىدۇق بىز.

"بۇرادەرلەر، پەقەت مۇشۇ قولۇملا ئەمەس، سول قولۇم، ئوڭ

ۋە سول پۇتلىرىمنىڭمۇ باشمالتاقلىرىنىڭ ھەممىسى شۇنداق!" دەپ بارماقلىرىنى كۆرسىتىپ قويىدى. بىز كۆرۈپ ھەيران بولدۇق.
"نېمە بولغان؟" دېدۇق بىز.
"مېنىڭ ئاتام، — دېدى يىگىت، — خەلىپە ھارۇن رەشىد زامانىسىدا باغدادنىڭ ناھايىتى چوڭ بايلىرىنىڭ بىرسى ئىدى. ئۇ ئىچىملىككە ناھايىتى بېرىلگەن بولۇپ، ساز ۋە ناخشىنى بەكمۇ ياخشى كۆرەتتى. ئۇ، ئۆلگەندە ئۇنىڭدىن ھېچ نەرسە قالمىدى. مەن ئۇنى ئورپ - ئادەتكە مۇۋاپىق قىلىپ كۆمدۈم. كۆپ ۋاقىت ئۆتمەي ئاتامنى ئەسلەپ يىغلىدىم. كېيىن ئۇنىڭ دۇكىنىنى ئاچتىم. دۇكاندا ئەرزىگىدەك نەرسە يوق ئىدى. ئاتامنىڭ بولسا خېلىلا قەرزى بار ئىدى. قەرز ئىگىلىرىگە موھلەت بېرىشىنى ئىلتىماس قىلدىم. ئۇلارمۇ كۆندى. سودا قىلىشقا باشلىدىم. يەقەت جۈمە كۈنىلا دۇكان ئاچمايتتىم. كۈنلەر ئۆتتى، قەرزلەرنى تۆلەشكە باشلىدىم. بىر قانچە ۋاقىت ئۆتۈپ، قەرزلەردىن قۇتۇلدۇم، ئېشىنغانلىرىم دەسمايىگە قوشۇلۇشقا باشلىدى. كۈنلەردىن بىر كۈنى دۇكاندا ئولتۇرغان ئىدىم. ئۇزاقتىن كېلىۋاتقان چىرايلىق ياش بىر ئايالغا كۆزۈم چۈشتى. ئۆمرۈمدە مەن بۇنداق گۈزەل ئايالنى كۆرمىگەن ئىدىم. ئۇ، ناھايىتىمۇ قىممەتباھا كىيىملەرنى كىيگەن، خېچىر مىنىپ ئالغان ئىدى. ئۇنىڭ ئەتراپىنى قۇللار مۇھاپىزەت قىلىپ كېلەتتى. خېچىرنى بازارغا كىرىشتىكى بىر دوخمۇشتا توختىتىپ يەرگە چۈشتى. بازارغا كىردى. ئۇنى كۆزىتىپ يۈرگەن تاۋىشى بۇنداق دېدى:
"مەلىكەم بازارغا كىرگەندە، ئېھتىيات قىلىڭ. يەنە بىرەرسى تونۇپ قالمىسۇن. بولمىسا ھاياتىمىزغا ئوت قويىسىز!"

قۇل خىچىرنى قاڭتۇرۇپ قويدى. ئايال دۇكانلارنى ئارىلاپ كۆرۈپ، مىنىڭ دۇكىنىمنى ياختۇرۇپ دۇكىنىمغا كەلدى. قولىمۇ ئۇنى كوزىتىپ كەلدى. ئالدىمغا ئوتۇپ سالام بەردى. مەن ئومرۈمدە بۇنداق شىرىن ۋە بۇنداق نازۇك سوزنى ئاڭلىمىغان ئىدىم. ئۇ، يۈزىنى ئاچتى. "پاھ...پاھ..." ئادەممۇ شۇنداق كوركەم بولامدۇ؟ بىر كورۈش بىلەن ئاللا قانداق خىياللارغا چومدۇم، دىلىمغا ئىشقى ئورنىدى. مەن پات - پات ئۇنىڭ يۈزىگە قارايتتىم. ئۇنىڭ ئايدەك يۈزىنى كورۈپ ئوزەمنى تۇتالماي، بۇ شىبىرىي پارچىلارنى ئوقۇدۇم:

يۈزۈڭنى يايپساڭ بۇ چىراي بىلەن،
ئىبادەتنى تاشلىغاي سىنى كورگەنلەر.
پىقىرنىڭ ھالىنى بىر سوراپ كورگىن،
ئاز ئەمەس ئىشقىڭدا مەندەك كويگەنلەر.

* * *

يىپەككە ئورالغان جاپاكەش ياردىن،
بوز كىيگەن، ۋاپادار بولسۇن ساڭا يار.
مېھرىۋانلىق كەلسە ساڭا ناچاردىن
ئۇنداق ۋاپادىن قاچ! كىلىدۇ نالە-زار.

بۇنى ئاڭلاپ ئۇ توۋەندىكى شىبىرنى ئوقۇدى:

سۈيگۈڭ بىلەن تاقىتىمنى بولمە، يوقاتما!
كوزۈم چۈشسە باشقىغا ئولەي جان بىرەي.
ئۇنتۇمىدىم سىنى ئويلاپ چەكسىز شاتلىقتا،
ساپ سۈيگۈنىڭ شارابىنى سۈمۈرۈپ ئىچەي.
مۇھەببەتنىڭ قاچىسىدا سەنمۇ ئىچسەڭ مەي.
بۇ جىنىمنى ئېلىپ كەتكىن مەن ساڭا بىرەي.
سەن ئوتكەندە سوڭىگىم چىكەر نالە بولۇپ نەي،

تىلىگىنى بايان قىلىپ يۈزىنى سۈرگەي.

شېرىنى تۇگىتىپ "قىممەتلىك كىيىملىرىڭىز يوقمۇ؟" دەپ سورىدى. "مەلىكەم، — دېدىم مەن، — قۇلىڭىزنىڭ قولى قىسقاراق. بىر ئاز سەۋرى قىلىڭ! بايلار دۇكانلىرىنى ئاچىدۇ. مەن سىزگە يارىشىدەك كىيىملەرنى بۇ يەرگە ئېلىپ كېلەي." ئۇ، بۇ گەپكە ماقۇل بولدى. ئۇنىڭ بىلەن سوزلىشىپ ئولتۇردۇم. مەن بارغانسېرى ئۇنىڭ ئىشقى دېڭىزىغا چومۇپ باراتتىم. ئەقلىمدىن ئازغاندەك بولاتتىم. بايلار دۇكانلىرىنى ئېچىشتى. ئورنۇمدىن تۇرۇپ ئۇنىڭ سورىغانلىرىنى تېپىپ كەلدىم. بەش مىڭ تەڭگىلىك مال يىغىلدى. خوتۇن ماللارنى ئېلىپ خىزمەتچىسىگە بەردى. خېچىرنى ئېلىپ كېلىشتى. ئايال مىندى، ئۇلار پۇل ھەققىدە ھېچ نەرسە دېمەي كېتىشتى. مەن پۇل سوراشتىن ئۇيالدىم. ئۇنىڭ كىملىگىنى، قەيەرلىك ئىكەنلىگىنى بىلمەيتتىم، شۇ پېتىچە قالدىم. بايلار مەندىن كىيىملىكلەرنىڭ پۇللىرىنى تەلەپ قىلىشتى. بەش مىڭ تەڭگىنى ئۆز ئۈستۈمگە ئېلىپ ئۆيۈمگە قايتتىم. ئۇنىڭ ئىشقىدا مەس ئىدىم. تاماق ئېلىپ كېلىشتى، ئازغىنا يېدىم. ئۇنىڭ چىرايى كوز ئالدىمدىن نېرى كەتمەيتتى. ياتتىم، ئۇيقۇم كەلمىدى. پۈتۈن تۈن بويى ئۇنى ئويلاپ چىقتىم. شۇ خىلدا بىر ھەپتە ئۆتتى. بايلار پۇلنى سوراشقا باشلىدى. مەن ئۇلاردىن يەنە بىر ھەپتە موھلەت سورىدىم. بىر ھەپتىدىن كېيىن، كۈتكەنىمدەك، ئۇ ئايال يەنە كېلىپ قالدى. ئاۋالقىدەكلا قۇللىرى مۇھاپىزەت قىلىپ كېلىشتى. ئۇ، دۇكانغا كېلىپ سالاملاشتى:

— پۇلنى ئۆز ۋاقتىدا بېرەلمەي كېچىكتۇق. ئەپۇ قىلىڭ. ھازىر سەرراپنى قىچقىرىپ پۇلنى ئېلىڭ! — دېدى. سەرراپ

كەلدى. قول ئۇنىڭغا پۇلنى ئېلىپ بەردى. دۇكانلار ئېچىلغىچە ئۇنىڭ بىلەن سوزلىشىپ ئولتۇردۇم. دۇكانلار ئېچىلغاندىن كېيىن ئۇ ماڭا بىرنەچچە خىل كىيىملىكلەرنى ساناپ شۇلارنى تېپىپ كېلىشكە بۇيرۇدى. مەن بايلاردىن ئۇنىڭ ئېيتقانلىرىنى ئېلىپ كەلدىم، ئايال ئۇلارنى ئالدى. پۇل توغرىسىدا ماڭا يەنە ھېچ نىمە دېمەي يولغا چۈشتى. ئۇ، كەتكەندىن كېيىن پۇشايمان قىلدىم. "بۇ قانداق سۆيگۈ؟!" دەيتتىم ئوز-ئوزەمگە. ئۇ بەش مىڭ تەڭگە پۇلنى بېرىپ مىڭ تىللالىق مال ئالدى. "بايلار، ئۇ ئايالنى تونۇمايدۇ. ئۇلار پەقەت مېنىلا بىلىدۇ" دەپ تەشۋىشلەندىم. "بۇ ئايال ھېلىگەر خوتۇن ئىكەن. ياشلىغىمدىن پايدىلىنىپ يۈزىنى ئاچتى، مېنى ئالداپ قاچتى. مەن ئۇنىڭ كىملىگىنىمۇ سورىمىدىم" دەپ ئولتۇرالماي قالدىم. ئۇ، بۇ نۆۋەت بىر ئايغىچە كەلمىدى. بايلار مەندىن پۇلنى سوراشقا باشلىدى. يىرىمنى سېتىش ئۈچۈن ئېلان يازدىم. ھەر خىل بولمىغۇر خىياللارنى قىلىۋېرىپ يۈرىگىم قىسىلدى. بىر كۈنى دۇكاندا خىيالغا پېتىپ ئولتۇرغان ئىدىم. بىردىنلا ئۇ خوتۇن كېلىپ قالدى. ئۇنى كورۈش بىلەن خىياللىرىم يەنە تارقالدى، تەشۋىشلەر ئۇنتۇلدى. ئۇ مەن بىلەن شېرىن سوھبەتلىشىپ ئولتۇردى:

"سەرراپىنى قىچقىرىڭ. پۇلنى ئېلىڭ!" — دېدى. مالنىڭ نەرقىدىن ئارتۇغراق پۇل بەردى. مەن شاتلىقتىن تېرەمگە سىغماي قالدىم.

"خوتۇنىڭىز بارمۇ؟" — دەپ سورىدى ئۇ مەندىن. "يوق، خوتۇن زاتى ماڭا يات!" — دەپ يىغلاپ تاشلىدىم.

"نىمىشقا يىغلايسىز؟"

”بىرنەرسە ئېسىمگە چۈشتى“.

يۇلدىن بىرنەچچە ئىللانى ئۇنىڭ قولىغا سۇنۇپ، ئۇنىڭ ماگا ۋاستىچى بولۇشىنى سورىدىم. چورە ئايال كۈلۈپ مۇنداق دېدى: ”ئۇنىڭ ساڭا بولغان مۇھەببىتى سېنىڭكىدىن ئارتۇق. بۇ كىيىملىكلەرنى سەن ئۇچۇن، ساڭا بولغان مۇھەببىتى ئۇچۇن ئالدۇ. خالىغان سوزۇڭنى ئۇزەڭ بىمالال سوزلە! ئۇ، سېنىڭ سوزۇڭگە قارشىلىق كورسەتمەيدۇ!“

”مەن قولۇڭغا رەھىمە قىل! قولۇڭنىڭ ئارزۇسىنى رەت قىلما!“ دەپ دىلىمدىكىلەرنى سوزلەشكە باشلىدىم. ئايال سوزلەرىمگە رازىلىق بىلدۈرۈپ قولىغا:

”مېنىڭ خېتىمنى بۇ يىگىتكە كورسەتتىڭ!— دېدى. كېيىن ماڭا قاراپ،— كەل، ئېيتقاندەك ئىش قىل!“ دەپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. ئويىگە يول سالدى. مەن بايلارغا پۇللىرىنى تاپشۇردۇم. ئۇلار خېلى ياخشى پايدىغا ئىگە بولۇشتى. لېكىن ئۇ كېتىش بىلەن مەن يەنە قايغۇغا چومدۇم. پۇتۇن تۈننى ئۇخلىماي ھەر تەرەپكە ئېغناپ ئوتكەزدىم. بىرنەچچە كۈندىن كېيىن قول كەلدى. مەن ناھايىتى ھورمەت بىلەن قارشى ئالدىم. ئەھۋال سورىدىم:

”ئايال كېسەل بولۇپ قالدى“— دېدى ئۇ.

”ساڭا ئېغىر كەلمىسە، ئۇ ھەقتە ماڭا بىرئاز مەلۇمات بەرسەڭ؟“— دېدىم مەن قولىغا. ”خوپ!“— دېدى-دە، ئۇ تۇۋەندىكىلەرنى بايان قىلدى:

بۇ قىز خەلىپە ھارۇن رەشىدنىڭ خوتۇنى سىتتۇزۇبەيدىنىڭ تەربىيىسىدە بولۇپ، ئۇنىڭ خاس كېنىزىگىدۇر. ئۇ، ئوز خاھىشى

بىلەن سارايغا كىرىپ ـ چىقىش ئۇچۇن رۇخسەت ئالغان. ھەتتا ئۇ كېيىنكى كۈنلەردە ئىش بېجىرگۈچى مەنسۇپكە تەيىنلەنگەن. ئۇزى ھەرقانداق ئىشقا ئەپچىل ـ چاققان ۋە ھۇشيار قىز. ئۇ، سېنىڭ توغراڭدا سىتتۇزۇ بەيدىگە ئېيتىپ ساڭا تېگىشنى سورىغان. سىتتۇزۇبەيدە: "مەن ئۆزەم كورەي، ئەگەر ساڭا مۇناسىپ بولسا نىكاھلايمەن، بولمىسا يوق!" دەپ جاۋاپ بەردى. مەن سېنى سارايغا ئېلىپ بېرىش ئۈچۈن ئەلچى بولۇپ كەلدىم. ئەگەر سارايغا سالامەت كىرەلىسەڭ پايدا سېنىڭكى، ئىش پۈتۈدۇ. مۇبادا سىر باشقىلارغا ئاشكارا بولۇپ قالسا، كاللاڭ كېتىدۇ. ئەمدى ئىختىيار ئۆزەڭدە، خالىساڭ ئېلىپ بارىمەن" دىدى.

"بارىمەن، مېنى بىللە ئېلىپ بار، ھەرقانداق ئېغىرچىلىقلارغا چىدايمەن" ــ دىدىم. "ئانداق بولسا كەچ بولغاندا دەجلە دەر- ياسى بويىدىكى سىتتۇزۇبەيدە بىنا قىلغان مەسچىتكە بار" ــ دىدى قۇل. "خوپ!" ــ دىدىم. كەچ بولۇش بىلەن شۇ مەسچىتكە باردىم. تاڭ ئاتار ۋاقتىدا قېيىقتا ئىككى تاۋېشى كەلدى. ئۇلار بىر بوش ساندۇقنى ئېلىپ كېلىشكەن ئىدى. مەسچىتكە كىرىشتە دىققەت بىلەن قارىسام ئۇلارنىڭ بىرسى دۈكىنىمغا قىز بىلەن بىللە بېرىپ، ئارىمىزدا ۋاستىچىلىك قىلغان قۇل ئىكەن. بىرئاز ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن سۆيۈملۈكۈم كەلدى، يېنىمغا كىردى، ئورنۇمدىن تۇرۇپ قۇچىقىمغا ئالدىم، سۆيدۈم. ئۇمۇ سۆيۈپ تۇرۇپ يىغلىدى. بىرئاز سوزلەشتۇق. كېيىن مېنى ساندۇققا سېلىپ، ئۇنىڭغا قۇلۇپ سالدى. ساندۇقنى قېيىققا سالدى. ئارىدىن كوپ ئۆتمەي مەن ئۆزەمنى سىتتۇزۇبەيدىنىڭ ھەرەمخانىسىدا كوردۈم. سارايدا تېخى مەن

ئەس-ھوشۇمنى يىغقۇچىلىكمۇ بولمىغان ئىدىم. بىردىنلا بىرقانچە ياش قىزلار كىيىم ئېلىپ كەلدى. بىرئاز ئۆتۈپ، يەنىمۇ چىرايلىقراق يىگىرمە قىز ئوتتۇرىسىدا خەلىپىنىڭ ئايالى سىتتۇزۇبەيدە كەلدى. ئۇ، كىيگەن كىيىملەر، ئاسقان زىننەت جابدۇقلىرىنىڭ ئېغىرلىقىدىن ئاران يۈرەتتى. ئۇ كەلگەندە كېنىزەكلەر ئۇنىڭ چۆرىسىدىن چەتلەشتى. مەن ئۇنىڭغا يېقىن باردىم. ئالدىدا تۇرۇپ يەرنى سۆيدۈم. ئولتۇرۇشقا ئىشارەت قىلدى، يېنىدا ئولتۇردۇم. مەندىن ئاتام ۋە ئۆزەمنىڭ ئەسلى-نەسلىمنى، كەسپىمنى سورىدى. سوئاللىرىغا ئۆز لايىقىدا جاۋاپ بەردىم. ئۇ، خۇشال بولۇپ:

"بىزنىڭ تەربىيىمىز بىكارغا كەتمىگەن ئىكەن، — دېدى ۋە ماڭا قاراپ، — بۇ قىز بىزنىڭ ئۆز پەرزەندىمىز ئورنىدىكى بالىمىز، ئۇنى ساڭا تاپشۇرىمىز". مەن قوللۇق قىلىپ تازىم قىلدىم. شۇنداق قىلىپ، سىتتۇزۇبەيدە قىزنى ماڭا نىكاھ قىلىشقا رازىلىق بەردى. مېنى ئون كۈن شۇ يەردە قېلىشقا بۇيرۇدى. مەن ئون كۈن شۇ يەردە قىزنى كۆرمەي تۇردۇم. پەقەت بىرلا كېنىزەك تاماق ئېلىپ كېلىپ تۇردى. سىتتۇزۇبەيدە بىزنىڭ نىكاھىمىز توغرىسىدا خەلىپە بىلەن كېلىشكەن ئىكەن. خەلىپە رۇخسەت قىلىپ، ئون مىڭ تىللا پۇل ئارتۇق قىپتۇ. سىتتۇزۇبەيدە قازى ۋە گۇۋاھلارغا كىشى ئەۋەتتى، ئۇلار يېتىپ كەلدى. قىزنى ماڭا نىكاھ قىلدى. نىكاھتىن كېيىن شىرنىلىكلەر بىلەن تاماق يېدۇق. تاماقلارنىڭ تۈرى كۆپ ئىدى. ئۇلار ئارىسىدا مۇشۇ ئالدىمىزدىكى زەرباچە دېگەن تاماقمۇ بار ئىدى. مەن ھەممىسىدىنمۇ مۇشۇ تاماقنى كۆپ يېدىم. قوسىقىم تويدى، قولۇمنى يۇيۇش ئېسىمە-

دىن چىقىپتۇ. قاراڭغۇ چۈشكىچە ئولتۇردۇم. شام يېقىلدى. ساز-لىرىنى كوتۇرۇپ ناخشىچىلار يېتىپ كەلدى. ئۇلار قىزلار بىلەن ھەممە ئويلەرگە بىرمۇ-بىر كىرىپ ناخشا ئېيتاتتى. ھەركىم قىزغا ئالتۇن-تىللالارنى ئىنئام قىلىپ بېرەتتى. ھەممە ئويلەرنى ئايلە-نىپ چىقىشتى، كېيىن قىز بىلەن مېنى بىر ئويگە ئېلىپ كەلدى. كېيىملىرىمنى سالدۇردى. ئويدە مەن بىلەن قىزدىن باشقا ھېچكىم قالمىدى. مەن ئۇنىڭغا يېتىشكەنلىكىمگە ئىشەنمەيتتىم، قىزنى قۇچ-ىمغا ئالدىم. ئۇ مېنىڭ قولۇمدىن كېلىۋاتقان زەرباچە پۇرىقىنى سېزىپ قاتتىق ۋاقىرىدى. ھەر تەرەپتىن كېنىزەكلەر يېتىپ كېلىشتى. مەن قورقتۇم. "نىمە ئىش بولدى؟" دەپ ھەيران قالدىم. كېنىزەكلەرمۇ: "نىمە گەپ؟" دەپ سورىدى. "بۇ ساراڭنى ئالدىمدىن ئېلىپ كېتىڭلار! مەن ئۇنى ئەقىللىق ئادەم دېسەم، ئۇ بىر ساراڭ ئىكەن!" — دېدى خوتۇنۇم. "نىمە ساراڭلىق قىلدىم؟" دېدىم مەن. "ئەي دىۋانە، — دېدى ئۇ قاتتىق ۋاقىراپ، — زەرباچە يېگەن ئادەم نىمە ئۈچۈن قولۇڭنى يۇيمىدىڭ؟ ئەزبىرايى خۇدا، شۇ ئەقىلسىزلىقىڭ، ئېتىقىسىزلىقىڭ ئۈچۈن سېنىڭدىن كەچتىم." كېيىن قامچىنى ئېلىپ دۈمبەمگە، بويۇنلىرىمغا ئۇرۇپ كەتتى. قامچىنىڭ زەربىدىن ھوشۇمدىن كەتتىم. كېيىن ئۇ، كېنىزەكلىرىگە: "بۇنى شەھەر باشلىغىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىڭلار. زەرباچە يەپ يۇيمىغان قوللىرىنى كەسسۇن!" دېدى. مەن ھەيران بولدۇم. "زەرباچە يەپ قولۇمنى يۇيمىغىنىم ئۈچۈن قولۇمنى كېسەمدۇ؟" دېيىتتىم ئۆزئۆزەمگە ھەيران بولۇپ. كېنىزەكلەر ئۇنىڭ يېنىغا كېلىشتى: "ھەي سىڭلىم، — دېيىشتى ئۇلار، — ئۇ بىرىنچى نوۋەت مۇنداق ئەدەپسىزلىك قىلدى. بۇ قېتىم ئۇنىڭ گۇناھىدىن ئوت".

"بۇنىڭ بەدىنىدىن ئەلۋەتتە بىرەر يېرىنى كېسىمەن" دېدى ئۇ، شۇ سۆزلەرنى دەپ نەگىدۇ ماڭدى. شۇ كەتكىنىچە ئۇن كۈن غايىپ بولدى. ئون كۈندىن كېيىن كىرىپ كەلدى. "ئەي يۈزى قارا، — دېدى ئۇ، غەزەپ بىلەن، — مەن ساڭا زەرباچە يەپ قول يۈيمىغانىڭ جازاسىنى بېرىمەن." كېيىن كېنىزەكلەرنى قىچقىردى. ئۇلار كېلىپ قولۇمنى باغلىدى. قىز قولىغا ئۆتكۈر پىچاق ئېلىپ، ھەر ئىككى قولۇم ۋە ئىككى پۇتۇمنىڭ باشمالداقلىرىنى كېسىپ تاشلىدى، ھۇشۇمدىن كەتتىم. قان ئېقىپ تۇراتتى. قانداقتۇ بىر خىل دورىنى سۈركەپ قاننى توختاتتى. مەن شۇنىڭدىن كېيىن قولۇمنى يۈزيىگىرمە مەرتىۋە يۇيمىغىچە زەرباچە دېگەننى يېمەسلىككە ۋەدە قىلدىم. ئۇ، ماڭا بۇ سۆزنى ئۇنتۇماسلىقنى تەكىتلىدى. بۇ يەردىكى زەرباچە غىزاسىنى كۆرۈش بىلەنلا ئۆتكەن ۋەقە كۆز ئالدىمغا كەلدى. رەڭگىم ئۆڭۈپ قېنىم قاچتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە سىلەر مېنى بۇ تائامدىن يېيىشكە قىستىدىڭلار. ئەلۋەتتە، مەن بەرگەن ۋەدەمگە ئەمەل قىلىشىم لازىم ئىدى. "ئۇ قىز سېنىڭ قولۇڭنى كەسكەندىن كېيىن ساڭا، قانداق مۇئامىلە قىلدى؟" دەپ سورىدىم مەن. "مەن ۋەدە بەرگەندىن كېيىن كېنىزەكنىڭ كۆڭلى ئېچىلاندى. بىرنەچچە ۋاقىت بىللە ياشىدۇق. كېيىن خوتۇنۇم: "خەلىپە سارىيىدا تۇرۇۋېرىشىمىز ياخشى ئەمەس. بۇ يەرگە سەندىن باشقا ھېچكىم كەلمەيدۇ. سەن سىنتۇزۇبەيدىنىڭ ئالىجاناپلىقى سەۋەۋىدىن بۇ يەرگە كىرەلىدىڭ. بۇ يەردە بۇنىڭدىن ئارتۇق تۇرۇۋېرىشىمىز ئۆز ئىززىتىمىزنى يوقىتىشقا ئېلىپ بارىدۇ" دەپ ماڭا بەش مىڭ تىللا پۇل بەردى: "بۇ پۇلغا ئۆزەڭنىڭ ھويلىسىنى ئۆزىمىزگە خاس قىلىپ تۈزەت!" — دېدى. مەن بۇ پۇلغا ...

نىڭ ھويلىسىغا يەنە بىر كەڭ جايىنى قوشۇپ سېتىۋېلىپ ئىك-
كىسىنى بىر قىلىپ خوتۇنۇم بىلەن ھەممە نەرسىلىرىمىنى ئېلىپ
كوچۇپ چىقتىم. باش بارمىقىمنىڭ كېسىلىش ۋەقەسى مانا شۇ،
دىدى ئۇ.

"بۇمۇ دوكىنىڭ ھىكايىسىدىن قىزىق ئەمەس ئىكەن. شۇنىڭ
ئۈچۈن ھەممەڭلارنى دارغا ئاسىمەن"-دىدى خان.

جوھۇد تىۋىپنىڭ ھىكايىسى

جوھۇد ئورنىدىن تۇرۇپ يەرنى سۆيۈپتۇ. "مۇھتىرەم خانىمىز،-
دەپتۇ ئۇ،-رۇخسەت قىلسىڭىز مەن دوكىنىڭ ھىكايىسىدىنمۇ
قىزىقراق بىر ھىكايە ئېيتاتتىم." "ئېيت!"-دەپتۇ خان.

جوھۇد سوز باشلاپتۇ: مەن ياش ۋاقتىمدىلا دەمەشقتە
تىۋىپلىك قىلاتتىم. يەنە بىر تەرەپتىن ئوقۇيتتىم. كۈنلەردىن بىر
كۈنى ئوز ئويۇمدە ئولتۇرسام، دەمەشق ھوكۇمدارىنىڭ ساراي
خىزمەتچىلىرىدىن بىرى كىرىپ كەلدى. ئۇ: "سىزنى ناھايىتى تېز
كەلسۇن دەۋاتىدۇ" دىدى ماڭا. مەن ئورنۇمدىن تۇردۇم. شۇ
خىزمەتچى بىلەن بىللە ئوردىغا كىردىم. ئىچكىرىسىگە قارىسام
تۇرلۇك مەرمەردىن ئىشلىنىپ، ئەتراپى ئالتۇن ھەل بىلەن زىننەت-
لەنگەن تەختتە بىر يىگىت كېسەل يېتىپتۇ. ئۇ كېسەللىكتە
قارىماي ناھايىتىمۇ چىرايلىق ئىدى. ئومرۇمدە شۇنداق خۇش
قامەت يىگىتنى بىرىنچى قېتىم كورۇشۇم ئىدى. مەن ئۇنىڭ
بېشى تەرىپىگە ئولتۇردۇم. ئۇنىڭغا سالامەتلىك تىلىدىم. يىگىت
ماڭا كوز ئىشارىسى بىلەن جاۋاپ قىلدى. "قولۇڭنى بەرگىن"
دىدىم. ئۇ سول قولىنى چىقاردى، ھەيران بولدۇم. "بۇ چىرايلىق

يىگىت مەنسەپدار ئائىلىسىنىڭ پەرزەندى بولسىمۇ، تەربىيىسىز ئىكەن“ دېگەن پىكىر كاللامغا كەلدى. ئۇنىڭ ئەدەپسىزلىك قىلىپ ماڭا سول قولىنى بېرىشى دىلىمغا ياقمىغان ئىدى. ئۇنىڭ تومۇرىنى تۇتتۇم. دورا بېرىپ ئون كۈنگىچە كورۇپ تۇردۇم. ئۇ، ساقايدى. ئوردا مەمۇرىيىتى ماڭا ناھايىتى كوپ مۇكاپات بېرىپ، مېنى دەمەشقتىكى خانلىق كېسەلخانىغا تىۋىپ قىلىپ تەيىنلىدى. مەن ئۇ يىگىت بىلەن ھاممامغا باردىم. ھاممامنى تامامەن بوشىتىشقا بۇيرۇدۇم. خىزمەتچىلەر ئۇنىڭ بىلەن بىللە كىرىپ كىيىملىرىنى سالدۇردى. يالىڭاچ بولغىنىدا قارىسام يىگىتنىڭ ئوڭ قولى تېخى يېقىندىلا كېسىلگەن ئىكەن. كېسەل بولۇشىنىڭ سەۋەبىمۇ شۇ ئىكەن. مەن بۇنى كورۇپ ھەيران بولدۇم. چىرايلىق ياش يىگىتنىڭ بىر قولىنىڭ يوقلۇقىغا ئېچىندىم. ئۇنىڭ بەدىنىدە قامچا ئىزلىرى بار ئىدى. مەن بۇنى كورۇپ تېخىمۇ ھەيران بولدۇم. يىگىت قامچا ئىزلىرى ئۇستىگە ھاراق سۇركىدى. بۇ ھال مېنى ئەجەپلەندۇردى. مەندىكى بۇ ھالەت يىگىتكىمۇ سېزىلدى. ئۇ ماڭا قاراپ: ”ئەي تىۋىپ، مېنىڭ ھالىمغا ھەيران بولماڭ! ھاممامدىن چىقىپ بېشىمدىن ئوتكەن ھەممە ۋەقەنى سوزلەپ بېرەي“ — دېدى. ھاممامدىن چىقىپ ئويگە كەلدۇق، بىللە تاماق يېدۇق، دەم ئالدۇق. ”شىپاڭغا جاي راسلاتسام، بىر ئاز دەم ئالساق، كوڭۇل كوتەرسەك قانداق؟ قارشى ئەمەسمۇسىز؟“ — دېدى ئۇ. ”قارشى ئەمەسمەن!“ — دېدىم. قۇللىرىغا جاي تەييارلاش، قورداق قىلىش ۋە تۇرلۇك مىۋىلەر ئېلىپ كېلىشنى بۇيرىدى. بىللە تاماق يېدۇق. ئۇ، سول قولى بىلەن يەيتتى. ”قولىڭىزنىڭ ۋەقەسىنى ئېيتىپ بەرمەمسىز؟“ — دېدىم.

ئۇ سۆز باشلىدى: مېنىڭ يۇرتۇم مەۋسىل. بوۋام ئۆلۈپ، ئۇنىڭدىن ئون ئوغۇل قالغان ئىكەن. مېنىڭ دادام بالىلارنىڭ چوڭى ئىكەن. ئۇلار ئۆسۈپ چوڭ بوپتۇ، ئۆيلىنىپتۇ. مەن تۇغۇلۇپتىمەن. ئاتامنىڭ باشقا تۇغقانلىرىنىڭ بالىسى يوقكەن. مەن تاغىلىرىم ئارىسىدا يۈرۈپ چوڭ بولدۇم. ئۇلارمۇ مېنى ناھايىتى ياخشى كۆرەتتى. مەن چوڭ بولۇپ كىشىلەر قاتارىغا قوشۇلدۇم. بىر جۈمە كۈنى ئاتام بىلەن مەسچىتكە جۈمە نامىزىنى ئوقۇغىلى باردىم. نامازنى ئوقۇپ بولۇپ، مەسچىتتىن چىقتۇق. ئاتام بىلەن تاغىلىرىم شەھەرلەردە بولۇپ ئۆتكەن ئاجايىپ ھادىسىلەر، نەرسە-كېرەكلەر ۋە ئاۋات شەھەرلەر ھەققىدە سۆزلىشىپ ئولتۇرۇشتى. قاھىرەنى تىلغا ئېلىشتى. "يەر يۈزىدە بۇنىڭدەك چىرايلىق شەھەر يوق" دەپ ماختاشتى. تاغام: "بولۇپمۇ كىشىلەر ئۇنىڭ نىل دەرياسىنى بەك ماختايدۇ"— دېدى. "قاھىرەنى كۆرمىگەن كىشىنى دۇنياغا كەلمىگەن، ئەگەر كەلگەن بولسىمۇ دۇنيانى كۆرمىگەن دېسە بولىدۇ"— دېدى ئاتام. كېيىن ئۇ، قاھىرە ۋە نىل ھەققىدە يېزىلغان شېئىرلاردىن ئوقۇپ بەردى:

ھېچ شەھەر قاھىرەدەك ئاۋات ئەمەس،
ھېچ دەريا نىل سۈيىدەك ناۋات ئەمەس.
كەستەر ئۆزى، تەبرى جەننەت ماكان،
سۈيى كەۋسەر، يېرى گۈزەل، گۈل-گۈلىستان.

نىل دەرياسى كۆزنى تارتىپ جەلپ ئېتەر،
ئەسىر قىلار قەلبىڭنى ئۆزىگە خاس.
يەرلىرىنى سۇغۇرۇپ قىسمىتى ئۆسەر،
شۇ باھا كۆپايە، تەرىپىگە ماس.

ئۇنىڭسىز كەڭ سەھرا، قانسىز-دەرمانسىز،
ئۇنىڭسىز دېخاننىڭ ئىشى دائىم "ئاھ!..."
ئۇ بار، سەھرامۇ، خەلقمۇ ئارمانسىز،
ئۇڭا تەشنا سەھرا چاڭقاق، ئەل گۇۋا.

كېيىن ئۇلار مىسىرغا تەۋە باشقا شەھەرلەرنى تەرىپلەشكە ئۆتتى. مىسىرنى ۋە نىلنى يەنە ماختاشتى. ئاخىرى سۆزلىرىنى تۈگىتىپ ھەركىم ئۆز يولىغا كېتىشتى. لېكىن مىسىرنىڭ تەرىپى مېنىڭ خاتىرەمدە قالدى. كەچ بولدى، ئۇخلاش ئۈچۈن ياتتىم، ئۇخلىيالمىدىم؛ پىكرىمنى مىسىر ھەققىدىكى خىيال ئوراپ ئالغان ئىدى. تامىقىممۇ شۇ خىيالدىن ئىبارەت بولدى. بىرنەچچە كۈن ئۆتتى. تاغىلىرىم مىسىرغا ئاتلاندى. مەن ئاتامدىن تاغىلىرىم بىلەن بىللە مىسىرغا ئەۋەتىشىنى سوراپ يىغلىدىم. ئاتام جىقلا بانىلارنى كۆرسىتىپ ئۇنىمىدى. مەنمۇ ئۆز رايىمدىن يانماي تۇرۇۋالدىم. ئاخىرى ئاتامنى ماقۇل قىلدىم. ماڭىمۇ ئۇ يەرگە ئېلىپ بېرىش ئۈچۈن مال ھازىرلىدى. مەن ئۇلار بىلەن مىسىرغا بارىدىغان بولدۇم. ئاتام ئۇلارغا: "بۇنى قاھىرىگە ئېلىپ بارماڭلار. ماللىرىنى دەمەشقتە ساتسۇن" دەپ تاپىلىدى. ئاتام بىلەن خوشلاشتىم. يولغا راۋان بولدۇق، مەۋسىلدىن چىقىپ، ھەلەپكە كەلدۇق. بىرنەچچە كۈن ھەلەپتە تۇرۇپ دەمەشققە ماڭدۇق. دەمەشقنىڭكى شارقىراپ ئېقىۋاتقان سۇلار، بويى ئاسمانغا تاقاشقىدەك ئىگىز ئۆسكەن دەرەخلەر، ھەر تۈرلۈك مىۋىلەر، قۇشلار، كۆڭۈلنى ئۆزىگە تارتاتتى. بىز بىر سارايغا چۈشتۇق. تاغىلىرىم ئالدى-ساتتى ئىشلىرىنى باشلىدى. مېنىڭ ماللىرىمنىمۇ ساتتى. بىر تەڭگىگە بەش تەڭگە پايدا قوندى. بۇ چوڭ پايدىنى كۆرۈپ

مەن ناھايىتى خوش بولدۇم. ئاغىلىرىم مىسىرغا كەتتى. مەن دەمەشقتە قالدىم. تىل بىلەن ئېيتىپ تۈگەتىش مۈمكىن بولمىغان دەرىجىدە بەكمۇ ھەشەمەتلىك چىرايلىق بىر بىنادا تۇردۇم. ئېيىغا ئىككى تىللا تولەيتتىم، ياخشى يەيدىم، ياخشى ئىچەتتىم، قولۇمدىكى پۇل تامام بولدى. بىر كۈنى ئىشىكتە ئولتۇرغان ئىدىم. بىر ئايال كەلدى. ئۇ، ناھايىتىمۇ چىرايلىق كىيىملەرنى كىيگەن ئىدى. كۆزۈم بۇنىڭدەك زىننەتلىك كىيىملەرنى تېخى كۆرمىگەن. مەن كۆزۈمنى قىستىم. ئۇ دەرھال ئىچكىرى كىردى. مەنمۇ ئارقى-سىدىن كىردىم. ئىشىكنى ياپتىم، يۈزىدىن رومالىنى ئالدى. ئۇ، ناھايىتى چىرايلىق ئىدى. ئىشقى دىلىمغا جايلاشتى. دەرھال بۇقۇرىغا تەكلىپ قىلدىم، داستىخان سالدىم؛ مېۋىلەرنى ئېلىپ كەلدىم. بىللە يېدۇق. ئويىنىشىپ ئولتۇردۇق. كېيىن ئىچىملىك ئىچتۇق. مەس بولدۇق. تاڭ ئاتقىچە بىللە بولدۇق. مەن ئون تىللا پۇلنى بەردىم. ئۇ: ”ئەي سۆيۈملۈكۈم، ئۈچ كۈندىن كېيىن، كۈن ئولتۇرغان ۋاقىتتا، مەن يەنە كېلىمەن. مېنى شۇ يەردە كۈت!“ دەپ پۇلنى قايتۇردى. مەن ئون تىللانى قايتا سۇنغان ئىدىم، ئۇ، پۇلنى قولىغا ئالماي تۇرۇپ: ”بۇنىڭغا شاراپ ۋە بۈگۈنكىدەك ھەممە نەرسىنى تەييارلاپ قوي!“ دەپ بۇيرۇدى. ئۆزى خوشلىشىپ يولىغا كەتتى. لېكىن ئۇ ئۆزىلا كەتمىدي ئەقلى-ھۇشۇمنى بىللە ئېلىپ كەتكەندەك تۇيۇلدى. ئۈچ كۈن ئۆتۈپ دېگەن ۋاقىتتا كەلدى. بۇرۇنقىغا قارىغاندا، ئۇ يەنىمۇ ئېسىل جابدۇنۇپ كەلگەن ئىدى. مەن ئۇ كېلىشتىن بۇرۇن كېرەكلىك نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى ھازىر-لىغان ئىدىم. ئولتۇرۇپ بىللە يېدۇق، ئىچىشتۇق. ئۆتكەنكىدەك تاڭ ئاتقىچە بىللە بولدۇق. يەنە ئاۋالقىدەك ئون تىللا پۇل ئۇزاتقان،

ئىدىم، قولىغا ئالماي، ئۈچ كۈندىن كېيىن كىلىشكە ۋەدە بېرىپ، بۇ پۇلنى ئۇلتۇرۇشقا سەرپ قىلىشقا بۇيرۇق قىلدى. مەن ئۇ يېتىپ كەلگىچە ھەممىنى تەييار قىلدىم. ئۇ كەلدى. بۇ نوۋەت يەنىمۇ بىزەلگەن ئىدى. مەن دەرھال ئورنۇمدىن تۇرۇپ بۇ ئىككى مىسرا شېئىرنى ئوقۇدۇم:

سەن ئېلىپ كەتكەن ئىدىڭ بۇ جاننى سەن بىھوش قىلىپ،
قايتۇرۇپ كەلدىڭ تېنىمگە جېنىمنى سەن بىر قوش قىلىپ.

"مەن ھەقىقەتەن چىرايلىقمۇ؟"— دىدى ئۇ ماگا. "ئەزىبىرايى خۇدا چىرايلىقسەن!"— دىدىم. يەنە بۇ ئىككى مىسرا شېئىرنى ئوقۇدۇم:

يوقتۇر گۈلزاردا سەندەك بىر چىمەن.
يوقتۇر جاھاندا سەندەك گۈل بەدەن.

"ئەگەر رازى بولساڭ مەندىنمۇ ياشىراق ۋە مەندىنمۇ چىرايلىقراق بىرسىنى ئېلىپ كېلەي، بولامدۇ،— دىدى ئۇ ماگا.— بىز بىلەن بىللە ئويناپ، بىللە كۈلۈپ كوڭلىنى ئاچسۇن. ئۇ ناھايىتىمۇ زېرىكىپتۇ. خىلىدىن بېرى مېنىڭ بىلەن بىللە كېلىشنى، كېچىنى مەن بىلەن بىللە ئۆتكۈزۈشنى سوراپ يۈرەتتى". "مەيلى!" دىدىم مەن. كېيىن بىز ئولتۇرۇپ ئىچىشتۇق، تاڭ ئاتقىچە بىللە بولدۇق. بۇ نوۋەت مەن ئەمەس، ئۇ، يېنىدىن ئون بەش تىللا پۇلنى چىقاردى. "سورۇننى كېلىدىغان قىزغا ئاتاپ كەڭرىرەك قىلغىن!" دىدى. ئۆزى ئۆيىگە كەتتى. ئىككى كۈن ئۆتتى. مەن ئادەتتىكىدەك مېھماندارچىلىققا لازىم بولىدىغان نەرسىلەرنى ھازىرلىدىم. چاي تەييارلىدىم. ۋاقتى يېتىپ ئۇ چوكان يېتىپ كەلدى، ئۇنىڭ بىلەن بىللە رومالغا پۈركەنگەن يەنە بىر قىزمۇ

كەلدى. ئۇلار ئىچكىرى كىرىپ ئولتۇرۇشتى. ناھايىتى خوشاللىق بىلەن قارشى ئالدىم. شامنى ياقتىم. يۈزلىرىنى ئاچتى. ياش قىز يەنىمۇ گۈزەلرەك ئىدى. ئېھتىمال، ئۇنىڭغا تەڭ كەلگىدەك جانان جاھاندا يوقتۇر. داستىخان سېلىپ تاماق يېدۇق، ئىچىشتۇق. مەن يېڭى مېھمانغا كۆپرەك تەلپۈنەتتىم. تولدۇرۇپ قۇيۇپ ئاياق تۇتتۇم، دەسلەپكى ئايال غەزەپلىنىپ: "دىگىنىم توغرىمىكەن؟ بۇ مەندىن چىرايلىقراق-ھە؟"— دىدى. مەن "ھە"— دىدىم. "بۇ كېچە سەن بۇنىڭ بىلەن يات! مېنىڭ بۈگۈن تەلىيىم شۇ!" دىدى. "خوپ!" دەپ ئۇ قىز بىلەن ئورنۇمدىن تۇردۇم. ئۇ، ئايال ئورۇن سالدى. مەن تاڭ ئاتقىچە شۇنىڭ بىلەن ياتتىم. تاڭ ئاتقاندىن كېيىن ئويغاندىم. كۈن چىققان ئىدى. قارىسام قوللىرىم قان. ھەيران بولۇپ كوزۇمنى چوڭراق ئاچتىم. قىزنى ئويغاتماقچى بولدۇم. ئۇنىڭ بېشى تېنىدىن ئۈزۈلۈپ كەتكەن ئىكەن. بېشىم ئايلاندى. "بۇرۇنقى خوتۇن كۈنەشلىك قىلىپ ئولتۇرگەن بولسا كېرەك" دەپ ئويلىدىم. ئولتۇرۇپ خىيالغا كەتتىم. كېيىن ئور-نۇمدىن تۇرۇپ كىيىمىمنى سالدىم. ئۆينىڭ ئىچىگە بىر ئورا كولىدىم. قىزنى پۈتۈن قىممەتلىك كىيىملىرى بىلەن زىننەت ئەسۋاپلىرىغا قوشۇپ ئورىغا كۆمدۈم. ئۈستىگە توپا ياتقۇزدۇم. كېيىن يۇيۇندۇم. تازا كىيىملىرىمنى كىيدىم. قالغان پۇلۇمنى يېنىمغا سېلىپ ئۆيدىن چىقتىم. ئۆي ئىگىسىنىڭ يېنىغا بېرىپ، بىر يىللىق ئىجارىسىنى بەردىم. مەن: "قاھىرىگە تاغىلىرىم يېنىغا بارىمەن" دىدىم. يولغا چىقتىم. قاھىرىگە بېرىپ تاغىلىرىمنى تاپتىم. ئۇلار خوشال بولۇشتى. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ماللىرىنى سېتىپ بولۇشقان ئىكەن. "نىمىشقا كەلدىڭ؟"— دەپ سوراشتى. مەن: "سىلەرنى سېغىنىپ

كەلدىم!" دېدىم. پۇلۇمنىڭ ئاز قالغانلىقىنى ئۇلارغا ئېيتتىم. ئۇلار بىلەن بىر يىل قاھىرىدە يەنە تۇرۇپ قالدىم. قاھىرىنى تاماشا قىلىپ تويمايتتىم. قايتىدىغان ۋاقىت بولغىچە قالغان پۇلۇمنىمۇ خەجلەپ تۈگەتتىم. ئۇلار كېتىدىغان ۋاقىتتا يوشۇرۇنۇپ، ئايرىلىپ قالدىم. ئۇلار مېنى كوپ ئىزلەپتۇ، لېكىن تاپالماپتۇ. ئاخىرى: "دەمەشىققە كەتكەن بولسا كېرەك" دېگەن پىكىرگە كەپتۇ. شۇ تەرەپكە قاراپ يول ئاپتۇ. مەن قاھىرىدە ھېچ نەرسەم قالمىغىچە ئۈچ يىل تۇردۇم. ھەر يىلى دەمەشىققە ــ ئۆي ئىگىسىگە ئىجارە پۇلىنى ئەۋەتىپ تۇراتتىم. ئۈچ يىلدىن كېيىن قاھىرىدە يەنە تۇرۇشقا تاقىتىم قالمىدى. يۈرىكىم سىقىلدى، يولغا چىقتىم. دەمەشىققە كەلدىم. ئىجارە تولىگەن ئۆيگە چۈشتۈم. ئۆي ئىگىسى مېنى كورۈپ خوشال بولدى. ئۆي مەن كەتكەن ۋاقىتتا قانداق بېكىتىلگەن بولسا ھازىرمۇ شۇنداق ئىدى. ئىشىكنى ئېچىپ نەرسىلىرىمنى ئېلىپ كىردىم. ئولتۇرۇلگەن قىز بىلەن بىللە ياتقان چۈشەك تېگىدىن قىممەتلىك تاشلار بىلەن بېزەلگەن نەقىشلىك ئالتۇن ئەسۋاپ چىقتى. قولۇمغا ئېلىپ قان داغلىرىنى تازىلىدىم. ئىچىم سېرىلىپ يىغلىدىم. ئىككى كۈن شۇ ئۆيدە ياتتىم. ئۈچىنچى كۈنى ھاممامغا باردىم، كىيىملىرىمنى يەڭگۈشلىدىم. ھاممامدىن چىقتىم. يېنىمدا پۇل دېدارى قالمىغان ئىدى. ھېلىقى ئالتۇن ئەسۋاپنى ئېلىپ بازارغا باردىم ۋە ئۇنى سېتىش ئۈچۈن دەلالغا بەردىم. ئۇ مېنى يېنىغا ئولتۇرغۇزۇپ، بىرئاز بازار قىزىشنى كۈتتى. كېيىن ئۇ نەرسىنى بازارغا سالدى. كورگۈچىلەر ئۇنىڭ ناھايىتىمۇ قىممەتلىك نەرسە ئىكەنلىكىنى ئېيتىشىپتۇ. ئىككى مىڭ تىللا باھا قويۇشۇپتۇ. مەن ئۇنىڭدىن خەۋەرسىز ئىدىم.

دەللال مېنىڭ يېنىمغا كېلىپ: "بۇ بويۇن جابدۇغى، تۈچ ئارىلاشتۇرۇلغان ئىكەن. ساپ ئالتۇن ئەمەسكەن، مىڭ تىللا باھا قويۇشتى. نىمە بولسا بولسۇن، مەن ئېلىپ قوياي دەپ كەلدىم" دىدى. "بۇ مېنىڭ خوتۇنۇمنىڭ مىراسى، ئانداق بولسا ساتمايمەن"— دىدىم مەن. "ساتماي نىمە قىلىسەن، سېتىپ پۇلىنى ئال!" دىدى دەللال.

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى، شەھرىزاد ھېكايىسىنى توختاتتى.

يىگىرمە
سەككىزىنچى كېچە

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قىپتۇ شەھرىزاد ھېكايىسىنى.

"سېتىپ پۇلۇڭنى ئال!" — دەپتۇ دەللال. سوزۇمدىن گۇمانلانغان ئىكەن. زىننەت تۇمارىنى بازار ئاقساقىلىغا ئاپىرىپ بېرىپتۇ. ئاقساقال ھاكىمغا ئاپىرىپ بېرىپتۇ: "بۇ زىننەت تۇمارىنى مەن يوقاتقان ئىدىم" دەپتۇ ھاكىم. مەن كوزۇمنى يۇمۇپ ئاچقىچە قاراۋۇللار ئوراپ ئېلىشتى. ھاكىم زىننەت تۇمارى توغرىسىدا سورىدى. مەن دەللالغا ئېيتقان سوزۇمنى ئېيتتىم. ھاكىم كۈلۈپ تۇرۇپ:

"توغرا ئەمەس!" دىدى-دە، غەزەپلەندى. بېشىمنى كوتەرگىچىلىك تۇتۇپ قامچا بىلەن ئۇرۇشقا باشلىدى. قامچا ئوتتى. مەن: "ئوغرىلىدىم" دىدىم قۇتۇلۇپ كېتىشنى ئويلاپ. ئەمما "بۇنىڭ ئىگىسىنىڭ جەسىدى ئويۇمدە بار دەپ ھەرگىزمۇ ئېيتمايمەن" دىگەننى ئويلايتتىم. ئوغرىلىغىمنى گۇنا يېزىپ قولۇمنى كەستى. ياغ

سۇرۇپ، داغلاپ باغلىدى. مەن ھۇشۇمدىن كەتكەن ئىدىم. ماڭا بىر ئاياقتا شاراپ بەردى. كوززۇمنى ئېچىپ قولۇمنى ئۇراپ ئويۇمگە كەلدىم. "سەن ئوغرىلىق بىلەن ئەيىپلىنىپسەن. ئەمدى ئوزەڭگە باشقا يەردىن جاي تاپ!" دېدى ئوي ئىگىسى. "ئوي تاپىقچە بىر-ئىككى كۈن سەۋرى قىل!" دېدىم. ئوي ئىگىسى كونگەندەك بولۇپ چىقىپ كەتتى. ئولتۇرۇپ ئويلاپ، توختىماي يىغلايتتىم. "بۇ ئەھۋال بىلەن قانداق قىلىپ يۇرتۇمغا بارىمەن" دەپ ئويلايتتىم. ئۇلار ئەيىپسىزلىگىمنى بىلمەيدۇ دەپ ئويلىدىم. ئىككى كۈن قاتتىق ئاغرىدىم. ئۇچىنچى كۈنى بىر ئاز كوززۇمنى ئېچىپ ياتقان ئىدىم. ئوي ئىگىسى بىلەن بازار ئاقساقىلى، يەنە بىرقانچە كىشىلەر كىرىپ كېلىشتى، مەن ھويلىغا چىقتىم. "يەنە نىمە گەپ؟" دەپ سورىدىم. ئۇلار مېنى باغلىدى، بويىنۇمغا تاقاق سېلىپ: "سىنىڭدىن تېپىلغان زىننەت تۇمارىنى دەمەشق شاھىنىڭ ۋەزىرىگە قازىلار ئېلىپ بېرىشقاندا، بۇنىڭدىن ئۇچ يىل بۇرۇن شاھىنىڭ قىزى بىلەن يوقالغانلىغى مەلۇم بولدى" دېيىشتى. بۇ سوزنى ئاڭلاش بىلەن مەندە ئەقىل-ھۇشلا ئەمەس، بەلكى تېنىمدە جېنىممۇ قالمىغاندەك بولدى. يۇرىگىم يېڭىۋاشتىن پارچىلانغاندەك بولدى. ئولۇشۇمگە گۇمان قالمىدى. "پادىشاغا توغرىسىنى ئېيتاي، خالىسا ئولتۇرەر، خالىسا كەچۇرەر" دەپ ئويلىدىم. شاھىنىڭ ئالدىغا باردۇق. شاھ ماڭا كوز قىرىنى تاشلاپ تۇرغاندەك بىلىندى. ئۇ كېيىن: "ھىلىقى ئوغرى دەپ قولى كېسىلگەن يىگىت شۇمۇ؟" — دېدى. بۇ سوزنى ئاڭلاپ بىرئاز كوڭلۇم كوتۇرۇلدى. "ھورمەتلىك شاھ، مەن ئوغرى ئەمەس. مېنى بۇ چوڭ جىنايەت بىلەن ئەيىپلەپ بازار ئوتتۇرىسىدا قامچا بىلەن

ساۋىدى، ئىقرار قىلىشقا مەجبۇرلىدى. مەن قىلمىغان ئىشقا ئىقرار قىلدىم. قولۇمنى كەستى“ — دېدىم. شاھ ”سەندە گۇنا يوق!“ دەپ بازار ئاقساقىلىغا كايىپ، پۇلنى تولەشنى بۇيرىدى. بوينۇمدىن تاقاقنى ئالدى. شاھ باشقىلارنى ئورنىدىن چىقىپ تۇرۇشقا بۇيرۇدى. پەقەت مېنىلا ئېلىپ قالدى. شاھ ماڭا تىكىلىپ: ”ئەي ئوغلۇم، ۋەقەنىڭ راستىنى سوزلە! بۇ زىننەت تۇمارى سېنىڭ قولۇڭغا قانداق چۈشتى“ دېدى. ”ئەي شاھىم، — دېدىم مەن، — سىلىگە راستىنى ئېيتاي“، — دەپ، بىرىنچى ئايال بىلەن بولغان ۋەقەنى، ئۇ خوتۇن قانداق قىلىپ قىزنى ئېلىپ كەلگىنىنى، ئۇنىڭ بىلەن بولغان مۇناسىۋەتنى، ئارىدا بولۇپ ئۆتكەن گەپ-سوزلەرنى، ئەتىسىگەندە ئورنۇمدىن تۇرغاندا كورگۇنۇمنى، قىزنىڭ كاللىسى قانغا چىلانغان هالدا تۇرغانلىغىنى، بۇ ئىشنى كۇندەشلىك بىلەن ھىلىقى ئايالنىڭ قىلغانلىغىنى، بۇ ھەقتە مەندە گۇمان پەيدا بولغانلىغىنى ۋە باشقىلارنى باشتىن-ئاياق سوزلىدىم. بۇ سوزنى ئاڭلىغان شاھ بېشىنى چايقاپ يىغلاپ تاشلىدى. ئوزىنى توختىتالماي يۇزىگە ياغلىق تۇتۇپ تۇرۇپ يىغلىدى. بىرئازدىن كېيىن ئۇ ماڭا تىكىلدى. ”ئەي ئوغلۇم، — دېدى غەمكىن ئاۋاز بىلەن، — سەن ئېيتقان بىرىنچى ئايال مېنىڭ چوڭ قىزىم. مەن ئۇنى ناهايىتى ئېھتىيات بىلەن ساقلىغان. بويىغا يەتكەندە قاھىرىگە ئەۋەتتىم. ئۇ تاغامنىڭ ئوغلىغا تەككەن ئىدى. ئېرى ئولدى. يېنىمغا قايتىپ كەلدى. قاھىرىدىلا بۇزۇلغان ئىكەن. سېنىڭ يېنىڭغا توت قېتىم بېرىپتۇ. ئاخىرقى قېتىم ئوزىنىڭ كىچىك سىڭلىسىنى ئېلىپ بېرىپتۇ. ئۇلارنىڭ ئىككىسىمۇ بىر ئانىدىن تۇغۇلغان، بىر-بىرىنى ياخشى كورەتتى. چوڭى بۇ يولغا كىرىپلا قالماي، ئوز سىرىنى

سىڭلىسىغا ئېيتىپ، ئۇنىمۇ قىزىقتۇرغان. كىچىكى بىللە بېرىشنى
سورىغاندا، ئۇنى بىللە ئېلىپ بارغان. لېكىن شۇ كۈنىڭ ئەتىسى
بىر ئۆزى يالغۇز قايتتى. مەن سىڭلىسىنى سوراشتۇردۇم. ئۇ ماڭا
"بىلمەيمەن!" دەپ جاۋاپ قايتۇردى. كېيىن ئۇ، سىڭلىسىنى
قانداق ئۆلتۈرگىنىنى ئانىسىغا سۆزلەپ بېرىپتۇ. تىنماي
يىغلىدىم. "ئەمدى مەن ئۆلگىچە يىغلايمەن، — دېدى شاھ، —
سېنىڭ سۆزۈڭ توغرا، ئوغلۇم، ئەگەر سەن قارشى بولمىساڭ
مەن ساڭا ئۇلارنىڭ ئەڭ كىچىك سىڭلىسىنى — كىچىك قىزىمنى
بېرەي. بۇ قىزىم ئۇلارغا ھېچ ئوخشىمايدۇ. مەن سېنىڭدىن
ئۇلارنىڭ مېھرى ھەققىدە ھېچ نەرسە ئالمايمەن. پۈتۈن تويىنى
ئۆزەم قىلىپ بېرىمەن. سەن ماڭا ئوغۇل بول!" ماڭا بۇنداق
ئىلتىپات نەدە تۇرۇپتۇ، شۇڭا "ھىممىتىڭىز ئۈچۈن رەخمەت" دېدىم.
شۇ چاغدا شاھ قازى، گۇۋالارنى قىچقىرىپ، قىزىنى ماڭا نىكاھ قىلىپ
بەردى. قىزىنىڭ يېنىغا كىردىم. شاھ بازار ئاقساقىلىدىن مېنىڭ
پۇلۇمنى ئېلىپ بەردى. شاھنىڭ ئالدىدا ئابرويۇم ئۆستى. شۇ
يىلى ئاتام ئۆلدى. شاھ ئاتامدىن قالغان ماللارنى ئالدۇرۇش
ئۈچۈن ئۆزى ئادەم ئەۋەتتى. شاھ ئەۋەتكەن ئادەم ئەلچى بولۇپ
ئاتامدىن قالغان ماللارنى تولۇقى بىلەن ماڭا ئېلىپ كېلىپ بەردى.
مەن ھازىر ناھايىتى باي، ناھايىتى شاد-خورام ياشايمەن. مانا
بۇ مېنىڭ قولۇمنىڭ كېسىلىش تارىخى" دېدى يىگىت. مەن
ئەجەپلەندىم، ئۈچ كۈنگىچە يىگىتنىڭ يېنىدا تۇردۇم. ئۇ، ماڭا
رازى بولغىدەك پۇل بەردى. مەن ئۇ يەردىن سىزنىڭ شەھرى-
ڭىزگە كەلدىم. تۇرمۇشۇم ياخشى ئىدى. بۈگۈن كېچە تۇيۇقسىزلا
دوكىنىڭ ۋەقەسىگە يولۇقتۇم.

"بۇ ۋەقە، دوكىنىڭ ۋەقەسىدىن قىزىق ئەمەسكەن، — دەپتۇ چىن خاقانى — شۇنىڭ ئۈچۈن سىلەرنىڭ ھەممەڭلارنى بولۇپمۇ بۇ ۋەقەگە بىۋاستە سەۋەبچى بولغان ماشىنىچىنى دارغا ئېسىشىم كېرەك. ئەگەر سەن دوكىنىڭ ۋەقەسىدىن قىزىقراق بىرەر ھېكايە ئېيتىپ بەرمىسەڭ جىنايىتىڭدىن ئۆتمەيمەن" ماشىنىچى ئورنىدىن تۇرۇپ ھېكايە باشلاپتۇ.

ماشىنىچىنىڭ ھېكايىسى

— ئەي خاقانىم! مېنىڭ ھېكايەم بۇلارنىڭ ھېكايىلىرىدىن قىزىقراق، — دەپ سۆز باشلاپتۇ ماشىنىچى — بۇ ھادىسىگە ئۇچرىغىچە، ئەتىگەندە ھەمكەسىپ بىر ئاغىنەمنىڭ ئۆيىدە زىياپەتتە بولدۇم. ئۇ يەردە مەندىن باشقىمۇ ماشىنىچىلار بار ئىدى. ھەممىسى بولۇپ بىر يىگىرمىگە يېقىن ھۈنەرۋەن ئىدۇق. ئۇلار ماشىنىچى، ياغاچچى، بوزچىلار ئىدى. كۈن چۈش بولغاندا بىزگە ئاش تارتتى. شۇ ۋاقىتتا ئۆي ئىگىسى بىر چىرايلىق ياش يىگىتنىمۇ باشلاپ كىردى. ئۇ، باغدادتىن كەلگەن مۇساپىر ئىكەن. يىگىت ناھايىتى ياخشى كىيىنگەن ئىدى، پەقەت بىر ئاز ئاقسايتتى. بىز بىلەن سالاملاشتى، ھەممىمىز ئورنىمىزدىن تۇردۇق، ئۇنى مېھمان دەپ يۇقۇرىغا تەكلىپ قىلدۇق. ئۇ، ئولتۇرماقچى بولغان ئىدى. ئارىمىزدا ئولتۇرغان سەتىراچنى كۆرۈپ قايتىپ چىقىپ كەتمەكچى بولدى. بىزمۇ، ئۆي ئىگىسىمۇ ئۇنى بۇ رايىدىن قايتىشقا تەكلىپ قىلدۇق. ئۇ، ئۆز پىكرىدە چىڭ تۇردى. ئەڭ ئاخىرىدا ئۆي ئىگىسى: "نېمىشقا كىردىڭ ۋە نېمە سەۋەبتىن قايتىپ چىقىپ كەتمەكچى بولدۇڭ؟" دەپ سورىدى. "ھۆرمەت-

لىك مېھمانلار، — دېدى ئۇ، — قارشىلىق قىلماسلىقىڭلارنى سورايمەن. بۇ سورۇندا سەتىراچ بولسا مەن ئولتۇرالمايمەن!"
ئۇي ئىگىسى بۇ سوزنى ئاڭلاپ ناھايىتى ھەيران بولدى:
"بۇ يىگىت باغدادلىق تۇرسا، نېمىشقا بۇ سەتىراچتىن شۇنچە قاچىدۇ؟" دېگەن خىيالغا كەلدى. بىز ئۇنىڭدىن بۇ ئىشنىڭ سەۋەبىنى سورىدۇق. "ئەي ئىززىز مېھمانلار، — دېدى يىگىت، — باغدادتا مۇشۇ سەتىراچنىڭ سەۋەبىدىن ئېغىر كۆلپەتلەرگە يولۇقتۇم. نەتىجىدە ئايىغىم ئاقساق بولۇپ قالدى. شۇنىڭدىن بېرى بۇ سەتىراچ بىلەن ھېچ قەيەردە بىللە ئولتۇرماسلىققا، بىللە تۇرماسلىققا، ھەتتاكى ئۇ بار يۇرتتىمۇ تۇرماسلىققا قەسەم ئىچكەن ئىدىم. شۇ سەۋەبتىن ئۆز يۇرتۇم باغدادنىمۇ تاشلاپ چىققان ئىدىم." "بولغان ۋەقەنى ئېيت" دەپ ئىلتىماس قىلدۇق بىز. سەتىراچنىڭ رەڭگى سارغايدى. يىگىت سوزىنى باشلىدى:
"ئەي جامائەت، — دېدى ئۇ — ئاتام باغدادنىڭ باي سودىگەرلىرىدىن ئىدى. ئۇنىڭ مەندىن باشقا ئوغلى يوق ئىدى. چوڭ بولۇپ بالاغەتكە يەتكىنىمدە ئاتام ۋاپات بولدى. ئۇنىڭدىن ماڭا كوپ مال ـ دۇنيا، قۇل ۋە كېنىزەك قالدى. شۇ كۈندىن باشلاپ ياخشى كىيىنىپ، ياخشى يەيدىغان بولدۇم. نېمە ئۈچۈندۇر خوتۇن جىنسىنى ياقتۇرمايتتىم. بىر كۈنى باغدادنىڭ بىر كوچىسىدا كېتىۋاتسام، ئالدىمدىن بىر توپ مەسلەر چىقىپ قالدى. ئۇلار مېنىڭ يولۇمنى توستى. مەن ئۇلاردىن ئوزەمنى ئېلىپ قېچىپ بىنەستى دېگەن كوچىغا كىرىپ قالدىم. بۇ كوچىنىڭ ئاخىرسى يوق. خالتا كوچا بولۇپ چىقتى. مەن بىر ھويلىغا كىردىم. بىر پانا جاينى ئىزدەپ يوشۇرۇندۇم. ئۇ يەردە بىر ئورۇندۇق بار

ئىكەن، شۇنىڭغا كېلىپ ئولتۇردۇم. بىردىن سول تەرىپىمدىكى بىر ئۆينىڭ دېرىزىسى ئېچىلدى. ئۇ، ئۆيدە ناھايىتى چىرايلىق بىر قىز ئولتۇرغان ئىكەن. ئۇنىڭغا كۆزۈم چۈشتى. ئۇ خۇددى تولۇن ئايدەك ئىدى. بۇنداق گۈزەل قىزنى ئۆمرۈمدە كۆر- مىگەن ئىدىم. ئۇ، دېرىزە ئالدىدىكى گۈللەرگە سۇ قۇيۇپ تۇراتتى. ئوڭ-سولغا بىر قاراپ دېرىزىسىنى ئېتىپ غايىپ بولدى. يۈرىگىمگە ئوت كەتتى. پىكىرىمنى شۇ ھەقتىكى خىياللار ئوراپ ئالدى. كۈن پاتقىچە شۇ يەردە ئولتۇرۇپ، پەقەت شۇ قىز توغ- رىسىدىلا ئويلىدىم. خوتۇنلارغا بولغان ئۆچمەنلىكىم يوقاپ مېھرىۋانلىققا ئايلاندى. شۇ چاغدا يېنىدا مۇلازىملىرى بىلەن شەھەر قازىسى كېلىپ ئاتتىن چۈشتى. ھېلىقى ئۆيگە كىرىپ كەتتى. ئۇ، قىزنىڭ ئاتىسى ئىكەنلىكىنى بايقىدىم. كۆيۈپ-پىشىپ ئۆيگە قايتتىم. غەمكىن بولۇپ ئورنۇمغا ياتتىم. قوللار، كېنىزەكلەر كىرىپ ئەتراپىمنى ئوراپ ئولتۇرۇشتى. مەن ئۈندىمەي ياتتىم، سوئاللارغا جاۋاپمۇ بەرمىدىم. بارغانسېرى كېسىلىم ئېغىرلاشتى. ئادەملەر يوقلاپ كېلىشتى. بىر كۈنى بىر موماي كىرىپ كەلدى. كورۈنۈشىدىن ئۇ سىرنى سەزگەنگە ئوخشايتتى. بېشىمغا كېلىپ يېقىن ئولتۇرۇپ ئىنتايىن يېقىملىق سۆزلەرنى قىلدى. "ئەي ئوغلۇم، — دېدى ئۇ يېقىملىق ئاۋاز بىلەن، — نېمە سىرىڭ بار، ماڭا ئېيت! بەلكى مەن ياردەم قىلارمەن." مەن ۋەقەنى ئېيتتىم. "جان ئوغلۇم، — دېدى ئۇ موماي — سەن كۆرگەن باغداد شەھەر قازىسىنىڭ قىزى بولىدۇ. سەن كۆرگەن ئۆي قازىنىڭ ئۆيى. ئاتىسىنىڭ ئۆيى ئىچكىرىسىدە، ناھايىتىمۇ ھەشەمەتلىك، كېلىشكەن. قىز بولسا سەن كۆرگەن ئۆيدە يالغۇز تۇرىدۇ. لېكىن ئاتىسى

ئۇنى ناھايىتى ئېھتىيات بىلەن ساقلايدۇ. مەن ئۇلارنىڭ ئۆيىگە ناھايىتى كۆپ كىرىپ تۇرىمەن. سەن ئۇنىڭغا پەقەتلا مەن ئارقىلىق يېتىشەلەيسەن. بىلىگىنى چىڭ باغلا!". ئۇنىڭدىن بۇ سوزنى ئاڭلاپ بىرئاز تىتىكلەشتىم. قېرىنداشلىرىم، تۇغقانلىرىمۇ سۆيۈنۈشتى. ئەتىسى مەن تامامەن دىگۈدەك ساقايدىم. موماي قىزنىڭ ئۆيىگە باردى. لېكىن ئۇنىڭ چىرايى ئۆزگەرگەن ھالدا قايتىپ كەلدى: "سېنىڭدىن ئايلىناي ئوغلۇم"دىدى-دە، كېيىن شۈك بولدى. قىز توغرىسىدا سورىغان ئىدىم، "ئىككىمىزنىڭ ئارىسىدا بولۇپ ئۆتكەن گەپلەرنى، بولۇپمۇ ئۇ قىزنىڭ دىگەنلىرىنى سورىما، ئاڭلاپ نىمە قىلىسەن؟ قىسقىسى، ئۇ ھەقتە سەن گەپ سورىما، مەن ساڭا ئېيتماي" دەپ خورسىندى. كېيىن سۆزىنى داۋام قىلىپ، ئۇ قىز ماڭا: "ئەي قېرى، بۇندىن كېيىن يەنە شۇ ھەقتە ئېغىز ئاچساڭ ئەدىۋىڭنى بېرىمەن" دىدى. ئۇنىڭدىن بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئاياق-قولۇم بوشاشتى. قىزنىڭ ئالدىدىن قانداق قىلىپ يېنىپ چىققىنىمنى بىلمەيمەن. ئىككىنچى قېتىم مەن يەنە ئۇنىڭ ئالدىغا بارىمەن".

بۇ گەپنى ئاڭلاپ كېسىلىم يەنە ئېغىرلاشتى. ئارىدىن بىرنەچچە كۈن ئۆتۈپ موماي يەنە كىرىپ كەلدى: "ئەي ئوغلۇم سۆيۈنچە بەر!" دىدى ئۇ ماڭا. مەن ئۇنىڭدىن بۇ سوزنى ئاڭلاپ خوشلۇغۇمدىن جېنىم چىقىپ كېتىشكە ئازلا قالدى: "نىمە دىسەڭ تەييار!" دىدىم مەن مومايغا. موماي مۇنداق دىدى: "تۈنۈگۈن قىزنىڭ ئۆيىگە مەن يەنە باردىم. كوزۈم ياش، دىلىم غەش ئىدى. قىز، نىمانچە غەمكىن سەن بۇۋى؟" دىدى. "مەن يىغلاپ تۇرۇپ: "ئەي مەلىكەم، سېنى سويگەن كىشى تەرىپىدىن كەلدىم.

ئۇ، سېنىڭ ئىشقىڭدا ئۆلۈشكە ئاز قاپتۇ،“ دېدىم. شۇ سۆزدىن كېيىن بىرئاز كۆڭلى يۇمشىدى. ”قەيەرلىك، كىم ئۇ؟“ — دېدى قىز. ”مېنىڭ ئوغلۇم، بېغىمنىڭ مېۋىسى“، — دېدىم مەن، — ئۇ، ”سېنى بۇنىڭدىن بىر نەچچە كۈن بۇرۇن، دېرىزىدە گۈلگە سۇ قۇيۇۋاتقىنىڭدا كۆرگەن ئىكەن. شۇنىڭدىن بېرى ئەس-ھوشى سەندە. سەن بىلەن بىرىنچى قېتىم كۆرۈشكىنىمىزدە ئېيتقان سۆزۈڭنى يەتكۈزگەن ئىدىم. شۇنىڭدىن بۇيان ئۇنىڭ كېسىلى يەنە ئېغىرلىشىپ كەتتى. ھازىر ئۇ بېشىنى كۆتىرەلمەيدۇ. ئەگەر بۇ ئەھۋال يەنە سوزۇلغىدەك بولسا، ئۇنىڭ ئۆلۈپ كېتىشى چوقۇم“ دېدىم. ياش تامچىلىرى كۆزۈمدىن مارجاندەك ئاقتى، قىزنىڭ رەڭگى ئۆزگەردى. ”مۇشۇنىڭ ھەممىسى مەن ئۈچۈنمۇ؟“ دېدى ئۇ. ”ئەلۋەتتە سەن ئۈچۈن“ دېدىم. ”ئانداق بولسا يىگىتكە بار. مەندىن سالام دە! — دېدى قىز، — جۈمە كۈنى، جۈمە نامىزىدىن ئىلگىرى كەلسۇن. مەن ئۇنىڭغا ئىشىك ئاچىمەن. بىر ئاز ئولتۇرىمىز. ئاتام نامازدىن قايتىپ كېلىشتىن بۇرۇن چىقىپ كەتسۇن!“

موماينىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن غەملىرىم تارقىدى، كۆڭلۈم يورىدى. مومايغا كىيىم-كېچەك بەردىم. ”غەم ئەندىشىنى تاشلا! كۆڭلۈڭنى شات، روھىڭنى ئۈستۈن تۇت!“ دېدى موماي. ”مەندە ھېچقانداق غەم قالمىدى“ دېدىم مەن. قەۋمى-قېرىنداش، يارۇ-بۇرادەرلىرىم مېنىڭ ساقىيىشىمدىن ئۈمىت كۈتۈپ شاتلاندى. موماي ئۆيىگە كەتتى. جۈمەنى كۈتۈپ ياتتىم. جۈمە كۈنى موماي يەنە كىرىپ كەلدى، ئەھۋال سورىدى. مەن تامامەن ساقايغىنىمنى ئېيتتىم. كىيىملىرىمنى كىيدىم، خۇشبۇي

ئەترىلەرنى سەپتىم. ئادەملەرنىڭ نامازغا كېتىشىنى سەۋرسىزلىك بىلەن كۈتتۇم. شۇ ۋاقىتتا موماي: "ھېلى تېخى ۋاقىت بار. ھامامغا بارساڭ، چېچىڭنى ئالدۇرساڭ ياخشى بولاتتى. يېڭىلا كېسەلدىن تۇرغانسەن!" دېدى. مەن: "ناھايىتى ياخشى ئېيتتىڭىز" دېدىم. ئالدى بىلەن چېچىمنى ئالدۇرۇپ، كېيىن ھامامغا بارماقچى بولدۇم. قۇلغا بازارغا بارغىن: "تۈزۈكرەك، ئىسسىل سۈپەت، باشنى ئاغرىتمايدىغان، قولى چاققانراق بىر سەتىراچ تېپىپ كەل!" دېدىم. قۇل ئەنە شۇ پالاكەت سەتىراچنى ئېلىپ كەپتۇ. ئۇ كىرىپ سالام بەردى، مەن جاۋاپ بەردىم. "دۇنيادا غەم ئەندىشە كۆرمە! قايغۇ ئەلەملەردىن خالى بول! — دەپ سۆز باشلىدى ئۇ، — چېچىڭنى ئالدۇرامسەن؟ ياكى قان ئالدۇرامسەن؟ ئىبنى ئاببas جۈمە كۈنى چېچىنى ئالدۇرغانلاردىن يەتمىش خىل كېسەل چىقىپ كېتىدۇ، دېگەن. يەنە مۇنداق رىۋايەتمۇ بار. ھەركىم جۈمە كۈنى قان ئالدۇرسا پۈتۈن ئۆمرىدە كۆز ئاغرىقى كۆرمىگەي ۋە باشقا كېسەللەردىنمۇ خالى بولغاي". ئۇ ھە دەپ گەپنى ئاۋۇتقىلى تۇردى. مەن: "چۆچەكلەرنى ئاز سۆزلەپ، چېچىمنى ئال! مەن يېڭىلا كېسەلدىن تۇرغان ئادەم" دېدىم. قولتۇقىدىن پەشتامىسىنى ئېلىپ، ئۇنىڭ ئىچىدىن ئۇسترالاپ① نى ئالدى. ئۇ يەتتە ئىدى. سەتىراچ ئۇنى ئېلىپ ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىغا كەلدى. بېشىنى كۈننىڭ نۇرىغا توغرى كەلتۈرۈپ خېلى تىكىلىپ تۇردى. كېيىن يەنە گەپ باشلىدى. "بىلگىن، بۈگۈن يەنى جۈمە كۈنى ھىجرى يىلىنىڭ يەتتە يۈز ئاتمىش ئۈچىنچى

① ئۇسترالاپ — يۇلتۇزلار ھەركىتىنى كۆرسەتكۈچى ئەسۋاپ، رەسچىلەرمۇ ئىشلىتىدۇ.

بىلى، سەپەر ئېپىنىڭ ئونىنچى كۈنى، ئىسكەندەر ۋاقتىدىن يەتتە مىڭ ئۈچ يۈز يىگىرمە يىلدىن كېيىنكى مىررىخ يۇلتۇزىدىن سەككىز دەرىجە ئالتە مىنۇت ئۆتتى. بۈگۈن مىررىخ يۇلتۇزى بىلەن ئاتارۇد يۇلتۇزى ئۇچراشقان كۈندۇر. بۇ نەرسە بۈگۈن چاچ ئالدۇرۇشنىڭ ناھايىتى يۇقۇرى ۋە ھىساپسىز خاسىيەتكە ئىگە ئىكەنلىگىنى كۆرسىتىدۇ. بۇ نەرسە پېقىرغا يەنە بىر پالنى كۆرسىتىدۇكى، بۈگۈن سەن يەنە بىر كىشى بىلەن ئۇچراشاقچە-سەن، يەنى ۋەدە كۈنۈگدۇر. بۇ ئىش ناھايىتى كۆڭۈللۈك، ياخشى بولىدۇ. ئىشنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ گەپ-سۆزگە ئايلىنىشىنى سوزلىمىگىنىم ياخشى."

"جېنىمدىن تويدۇردۇڭ. كاللامنى ئىلەشتۇرۇۋەتتىڭ. سېنى چېچىمنى ئالدۇرۇشقا قىچقىرتقان ئىدىم. بۇ گەپلىرىڭنى بىر چەتكە قايرىپ قويۇپ چېچىمنى ئالغىنا!" دېدىم. "ئەزبىرايى خۇدا، — دېدى سەتىراچ، — ئەگەر ئېزىز بېشىڭدا يەنە نىمە گەپنىڭ بارلىغىنى بىلگىنىڭدە بۈگۈن ھېچ نەرسىگە ئالدىرىماس ئىدىڭ. مېنىڭ سۆزۈمنى قۇلاق سېلىپ ئاڭلىغان بولاتتىڭ. مېنىڭ مەسلى-ھىتىمنى ئالغان بولاتتىڭ. مەن ساڭا يۇلتۇزلارنىڭ تەقەززاسىغا مۇۋاپىق ئىش قىلىشنى مەسلىھەت كۆرىۋاتىمەن. سەن مەندىن مىننەتدار بولۇشۇڭ، قارشىلىق قىلماسلىغىڭ كېرەك. مەن ساڭا ھەقىقەتەن مېھرىۋانلىق قىلىۋاتىمەن. ئەگەر سۆزۈمگە كىرسەڭ ساڭا يەنە بىر يىلغىچە خىزمەت قىلىشقا تەييارمەن. ئەمدى ئۆزەڭ بىر قۇر ياخشىراق ئويلاپ باققىنا. ئەگەر ماقۇل دىسەڭ بىر يىللىق ھەققىمنىمۇ ئالمايمەن." ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ تاقىتىم تۈگىدى. "بۈگۈن سەن مېنى بوغۇپ ئۆلتۈرگەندىن ئارتۇقراق قىينىدىڭ!"

دېدىم.

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى، شەھرىزاد ھېكايىسىنى توختاتتى.

يىگىرمە توققۇزىنچى كېچە

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قىپتۇ شەھرىزاد ھېكايىسىنى. "ساڭا ئوخشاش ئىلمى نۇجۇمغا ماھىر سەتىراچنى ئۆمرۈمگە كېلىپ كۆرمىگەن ئىدىم. سېنىڭ سۆزلىرىڭ بىر تىيىنگىمۇ ئەرزىمەيدۇ. بول، قۇرۇق گەپنى مەن ياخشى كۆرمەيمەن. مەن سېنى چاچ ئالدۇرۇشقا چاقىرتقان ئىدىم. ھېلى ئۇ ياقتىن، ھېلى بۇ ياقتىن تايىنى يوق سۆزلەرنى بىلجىراۋېرىپ مېنى زېرىكتۈردۈڭ. بۇ قانداق ئىش؟" دېدىم. "ئاجايىپ ئىش، — دېدى سەتىراچ، — كام سۆزلىگىنىم ئۈچۈن، سۆزگە بېخىللىغىمدىن يەتتە تۇققان ئۇكامنىڭ ئارىسىدا پەقەت مېنىڭلا لەقىمىم "ئەسسامىت" يەنى كام سۆز دېگەن ئىسىم بىلەن مەشھۇر. ئەڭ چوڭ ئۇكامنىڭ ئىسمى "ئەلبەكبۇك" يەنى ئەزمە؛ ئىككىنچى ئۇكامنىڭ ئىسمى "ئەلھەددار" يەنى ۋاقىرىغاق؛ ئۈچىنچى ئۇكامنىڭ ئىسمى "بەقىق" يەنى غەلۋىچى؛ تۆرتىنچى ئۇكامنىڭ ئىسمى "ئەلقۇز زۇلسانى" يەنى ئاغزى ئاچچىق، يەككىشەمە؛ بەشىنچىسىنىڭ ئىسمى "ئەلەششار" يەنى ئېلىپ قاچار؛ ئالتىنچى ئۇكامنىڭ ئىسمى "شەقالۇق" يەنى پوچى.

سەتىراچ سۆزىنى ئۇلاپ كېتىۋاتقان ئىدى. يۈرىكىم يېرىلىپ ئۆلۈپ قېلىشقا ئەقلىم يەتتى. خىزمەتچىنى قىچقىردىم. "بۇنىڭغا

توت تەڭگە پۇل بېرىپ يولغا سال! چاچ ئالدۇرىدىغان ۋاقىت توگىدى. ئەمدى چاچ ئالدۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق!" دېدىم. "بۇ نېمە گەپ؟ — دەپ ھولۇقتى سەتىراچ، — مەن ساڭا خىزمەت قىلماي ھەق ئالمايمەن! ئەلۋەتتە خىزمەت قىلىشىم كېرەك. سەن مېنىڭ قەدرىمگە يەتمىسەڭ، مەن سېنىڭ قەدرىڭگە يېتىمەن. چۈنكى ئاتاڭ رەھمەتلىك كوپ ياخشى، قولى ئوچۇق، كوپنى كورگەن ئادەم ئىدى. ئۇمۇ، خۇددى، شۇنداق مۇبارەك بىر كۇندە ئادەم ئەۋەتكەن ئىدى، كەلدىم. ئالدىدا بىرقانچە ئاغىنە-بىرادەرلىرى بار ئىكەن. ماڭا قان ئېلىشنى مەسلىھەت سالدى. مەن دەرھال ئۇستىرلاپنى كوتۇرۇپ كوردۇم. قارىسام يۇلتۇزلار ھىساۋات ۋاقتى مۇۋاپىق ئەمەس، قان ئېلىش ۋاقتى ئەمەس ئىدى. قازايى ئىلمىي نۇجۇمنى ئاتاڭغا ئېيتتىم. ئىخلاس قىلغىنىدىن لام-جىم دېمىدى. ئىلمى نۇجۇم ۋاقتى كەلگىچە سەۋرى قىلدى. ئاز ۋاقىتتىن كېيىن نىجاتلىق سائىتى كەلگىنى مەلۇم بولدى. قان ئېلىشقا باشلىدىم. مەرھۇم ئاتاڭ مىننەتدارلىق ئىزھار قىلدى. شۇ يەردە ئولتۇرغانلارمۇ خوش بولۇشتى. خىزمەت ھەققىم ئۇچۇن رەھمەتلىك ئاتاڭ يۇز تەڭگە بەردى." "سەندەكلەرگە ئورۇنسىز پۇل چاچقان ئاتام گورىدىمۇ تىنچىمىسۇن!" دېدىم. سەتىراچ: "ئەستەغپىرۇللا، سۇبھاناللا، — دەپ ھولۇقۇپ سوزىنى يەنە داۋام قىلدى، — مەن سېنى ئەقىل ئىگىسى، ئىدرەكلىك، پەمى بار، دەپ پەرەز قىلاتتىم. سەن كېسەلنىڭ تەسىرى بىلەن بۇنداق ئورۇنسىز سوزلەرنى دەپ گۇنا قىلىۋاتامسەن يا؟ ئۇنداق بولسا سەن بۇ كامچىلىقتىن خالى. مەن ئۇنى ئەيىپ قىلمايمەن. نېمە سەۋەپتىن بۇنچىلىك ئالدىراۋاتقىنىڭنىمۇ چۈشۈنىمەن. مەرھۇم

ئاتاڭ مەندىن مەسلىھەت ئالماي ھېچ ئىشنى ئىشلىمەيتتى. چۈنكى ھەدىس شەرىپتە ئېيتىلغان مەسلىھەتنىڭ مەنپەئەتلىرىنى ئاتاڭ ياخشى بىلەتتى. سەن ياخشىراق ئويلان! مەندىن باشقا داناراق ئادەم تاپالمايسەن. مەن يۈز تىرەپ تۇرۇپ خىزمەت قىلىۋاتىمەن. خاپا بولمايمەن. ئەمما سەن بولساڭ بىر يەردە ئولتۇرۇپمۇ سىقىلىۋاتىسەن. ئاتاڭنى ھۆرمەت قىلغىنىم ئۈچۈن، بۇ قىلغىنىڭغىمۇ چىدايمەن.“ ”ئەزبىرايى خۇدا! سۆزنى يەنە ئۇزارتتىڭ. سېنىڭدىن سورايدىغان مەسلىھىتىم يوق ئىدىغۇ؟ چېچىمنى ئال-دە، يولۇڭغا ماڭ!“ دېدىم. ”بىلىمەن،— دېدى ئۇ گېپىنى يەنە باشلاپ،— مەندىن قاتتىق رەنجىدىڭ! لېكىن مەن ئۇنى ئۆزەمگە ئالمايمەن، يەنىلا كەچۈرىمەن. چۈنكى سېنىڭ ئەقلىڭ توشمىغان، ھېلى ياشسەن. تېخى يېقىندىلا سېنى مورەمگە ئېلىپ مەكتەپكە ئاپىرىپ قويغان ئىدىم.“ ”خۇدا رازى بولسۇن!— دېدىم مەن ئۇنىڭغا،— ئىشىمدىن قالدىم. سەنمۇ ئۆز يولۇڭغا ماڭ! مەنمۇ ئىشىمغا باراي!“ شۇ چاغدىلا ئۇ قولىغا ئۇستىرا بىلەن بۆلەينى ئالدى. ئۇستىرىنى بۆلەيگە قايتىدىن بۆلەشكە كىرىشتى. تۇتۇپ كۆرۈپ يېقىپ يەنىلا بۆلەيتتى، ھېچ توختىمايتتى. بىر ئايىغىنى يەردىن ئېلىپ، ئىككىنچى ئايىغىنى تىرەپ بۆلەشكە كىرىشتى. جېنىم بوغىزىمغا كېلىپ قالدى. ئاخىرى چېچىمغا ئۇستىرا سالدى. ئازىراق چۈشۈرۈپ قويۇپ يەنە گەپ باشلىدى: ”ئەي ئوغلۇم، كىتابلاردا ئالدىراڭغۇلۇق شەيتاننىڭ ئىشى“ دېگەن شېئىر بار، ئاڭلا:

ئالدىدىن ئويلاپ ئىش قىلغان ئاخىرىدا ھولۇقماس،
شەپقەت كۈتسەڭ كىشىدىن ئۆزەڭمۇ رەھىم دىل بول!
زۇلۇم قىلمىساڭ كىشىگە زالىملارمۇ يولۇقماس،

ئۇرۇق سالساڭ نىمكى، ئالسەن شۇندىن ھوسۇل!

"مەن سىنى بىلىدۇ ۋە تونۇيدۇ، دەپ ئويلايتتىم. ئەپسۇسكى مىنىڭ قولۇم پادىشا، ئەمىر، ۋەزىر، ھاكىم، ئالىم ۋە پۇخرالارنىڭ باشلىرىنى چۈشۈرگەنلىگىنى بىلمەيدىكەنسەن. ماڭا ئوخشىغانلارنى شائىر مەدھىيىلەپ مۇنداق دىگەن:

قولۇمدىكى بۇ ھۈنەرنى سەن ئويلىما
ھۈنەرلەرنىڭ "پەسراقى" دەپ، قېرىنداش.
بارچە كاسىپ يىپقا تىزىلغان مەرۋايىت،
ئۇنىڭ ئىچىدە ئىززىراقى سەتىراچ.
ئىشقا چۈشەر بولسام ئەگەر ھەر ۋاقىت،
تەسلىم بولار، شاھۇ، گاداي، قېرى-ياش.

گەپنى سوزغان ئىدى. "بۇ گەپلەرنى قويساڭچۇ، ئاتا، يۈرىگىم ئېزىلىپ كەتتى!" دىدىم. "پەممىچە ھازىرمۇ ئالدىراۋاتقاندەك تۇرىسەن؟" دىدى سەتىراچ. "ئاھ" دىدىم مەن غەزەپ بىلەن. "ئېغىر بول، بالام! — دىدى سەتىراچ، — مەن ھېلىلا دىدىم، ئالدىراقسانلىق شەيتاننىڭ ئىشى، ئالدىراقسانلىق كىشىگە غەم-قايغۇ ئېلىپ كېلىدۇ. پەيغەمبىرىمىز 'ئالدىرماي قىلىنغان ئىش ياخشى نەتىجە بېرىدۇ' دىگەن. سىنىڭ 'ئالدىراقسانلىغىڭ مەندە گۇمان پەيدا قىلىدى. ئىشىگىدىن مىنى خەۋەردار قىلساڭ. چۈنكى مىنىڭ مەسلىھەتىم بىلەن قىلغان ئىشىڭ نەتىجىسىز قالماس دەپ ئويلايمەن. ئۇ، ئۇستىرىنى يەرگە قويۇپ، ئۇستىرلاپنى قولىغا ئالدى. ئويىنىڭ ئوتتۇرىسىغا بېرىپ، كۈننىڭ نۇرىغا توغرىلىدى. بىردەم تىكىلىپ قاراپ تۇرۇپ: "ناماز جۈمەگە ئانداق مۇنداقمۇ ئەمەس. توپ توغرى ئۈچ سائەت ۋاقىت قاپتۇ" دىدى.

”ھە دەپ قۇرۇق گەپ قىلىۋېرىپ ئىچىمنى تىت-تىت قىلىۋەتتىڭ“ دېدىم مەن. ئۇ، يەنە سۆز باشلىدى: ”ۋەقەنى ماڭا ئېيتساڭ ئۆزەڭ ئۈچۈنمۇ ياخشى بولاتتى. چۈنكى ئاتاڭ مەرھۇممۇ، مەندىن مەسلىھەت سورىماي تۇرۇپ ئىش قىلمايتتى.“ بۇنىڭدىن قۇتۇلۇشنىڭ ئىلاجى يوقلۇقىغا كۆزۈم يەتتى. ”ناماز ۋاقتى يېقىنلىشىپ قالدى. مەن كىشىلەر نامازدىن چىقماستىن بۇرۇن، بارىدىغان يېرىمگە ئۈنۈشۈم كېرەك ئىدى. بىر ئاز كەچ قالسام ئىشىم بۇزۇلىدۇ“ دەيتتىم ئىچىمدە. ”سۆزنى قىسقا قىل! مەنىسىز سۆزلەرنى قوي! بىر يولدىشىمنىڭ ئۆيىگە زىياپەتكە بارىمەن. ئۇنىڭغا بازاردىن بىرەر نەرسىلەر ئېلىشىم كېرەك. قۇرۇق قول بېرىشقا بولمايدۇ. ۋاقىت بولسا قىستاپ كەلمەكتە“ — دېدىم. ”ھەجەپمۇ ئېسىمگە سالدىڭ، ئوغلۇم. سېنىڭ بۇ سۆزۈڭ، — دېدى ئۇ، — نىمە ئۈچۈن مۇبارەك بولىدى؟ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، مەنمۇ بىرقانچە ئادەملەرنى بۈگۈن ئۆيىگە تەكلىپ قىلغان ئىدىم. لېكىن ئۇنتۇلۇپ قېلىپ ھېچ نەرسە ھازىرلىماپتىمەن. ئەگەر سېنىڭ سۆزۈڭ بىلەن ئەسلەمىسەم تازىمۇ شەرمەندە بولىدىكەنمەن. ئەمدى ئىش قىلايلى!“ ”خاتىرجەم بول! — دېدىم مەن، — ئەگەر مېنى تېزراق قۇتقازساڭ مېھمانلىرىڭغا كېتىدىغان يېمەك-ئىچمەكنىڭ ھەممىسىنى مەن بېرەي“ ”خۇدا ساڭا ياخشىلىق ئاتا قىلسۇن. مېھمانلىرىم ئۈچۈن بېرىدىغانلىرىڭنى سۆزلە! ئۆيىڭدە نىمە بار؟ كۆڭلۈم تىنىم تاپسۇن!“ دەپ تۇرۇپلا ئالدى. ”بەش خىل تاماق، ئۇن، تۇزلانغان توخۇ، ھەر خىل شىرنىلىكلەر بار“ دېدىم مەن. ”شۇلارنى ماڭا ھازىرلا كۆرسەتسەڭ كۆڭلۈم تېخىمۇ ئارام ئالسا!“ دېدى ئۇ. مەن خىزمەتچىگە ئۇلارنى ئېلىپ كېلىشنى بۇيرۇدۇم. خىزمەتچى

ھەممنى ئېلىپ كەلدى. ”شاراپ كام ئىكەن!“ دىدى ئۇ بىر قۇر قاراپ چىقىپ. ”ئۇمۇ بار“ دىدىم مەن. ”شاراپنى كورسەت، كوڭلۇمدە ئەندىشە قالمىسۇن!“ دىدى ئۇ. شاراپنى ئېلىپ كېلىشكە بۇيرۇدۇم. خىزمەتچى ئۇنىمۇ ئېلىپ كەلدى. ”ھىساپسىز مىننەتدارمەن“ دىدى ئۇ كېيىن ”تۇتۇرۇق بىلەن ئەتىرە يوق ئىكەن“ دىدى. مەن ئۇنىڭغا ئەلىك تەڭگىلىك ئەتىرنى قوتىسى بىلەن تۇتقازدىم. ۋاقىت خۇددى يۇگۇرگەندەك قىستاپ كەلمەكتە ئىدى. ”خاتىرجەم بولدۇڭمۇ؟ بۇلارنى ئال! تىز چېچىمنى چۇشەر“ دىدىم. ”ھەممنى ئوز قولۇم بىلەن بىرمۇ بىر ئېنىقلاپ تۇتۇپ كورمىسەم تىنجىمايمەن“ دىدى سەتىراچ. خىزمەتچى ھەممە نەرسىنى بىرمۇ بىر ئېچىپ كورسەتتى. ئۇستىرىنى يەرگە قويۇپ ھەممە نەرسىنى بىرمۇ بىر ئوتكۇزۇپ ئالدى. كېيىن ئۇستىرىنى قولىغا ئېلىپ چېچىمنى يەنە بىر ئاز چۇشۇردى. ”ئەي ئوغلۇم، — دىدى ئۇ يەنە سوز باشلاپ، — مەن ساڭا رەخمەت ئېيتايمۇ؟ ئاتاڭغا رەخمەت ئوقۇيمۇ؟ بۇگۇن زىياپىتىم پەقەت سېنىڭ ياردىمىڭ ئارقىسىدىلا ئوبدان تەييارلاندى. ئەمما مىھمانلىرىمىۇ شۇنىڭغا ئەرزىيدىغان كىشىلەردىن: مەسىلەن، ھامماچى زەيتۇن سەئىد، توگىچى گۇلەخ خېلىل، تېزەكچى ئوبۇلقاسىم، يوقاق خەننات، قارىباي زىقنە، سېلىم قاراۋۇل، بۇخىت ئاتىباقار، ئوگۇل كوكتاتچى. بۇلارنىڭ ھەر بىرىنىڭ ئوزلىرىنىڭ ئوينايدىغان ئۇسۇللىرى، ئوقۇيدىغان غەزەللىرى بار. بۇلارمۇ پېقىرغا ئوخشاش ئارتۇقچە سوز قىلمايدىغان، دانىشمەن ئادەملەردىن. بۇلارنىڭ ھەر بىرى بولەكچە بىر پەزىلەتكە ئىگە، ئۇنىڭ ئىچىدە خوشىوھبەت بىرسى بار، ئۇ دائىما:

ئايللار ئالدىدا سىرلىقنى ئاچما!

دىگەن بىر مىسرا شېئىر بىلەن ئەقلىلىق كىشىلەرنى ئوزىگە تارتىدۇ. ئۇلارنىڭ بىرسىدە بار خۇسۇسىيەت باشقا بىرسىدە يوق. مەسىلەن، بىرسى لەتىپىگە ئۇستا. ئەگەر بىزنىڭ سوھبىتىمىزگە بارساڭ بىز ئۇچۇنمۇ، ئوزەڭ ئۇچۇنمۇ كوڭۇللۇك بولاتتى. ھېلىقى ئېيتقان دوستۇڭنىڭ ئويىگە بۇگۇن بارما! چۇنكى سەندە ھېلى ئاغرىقنىڭ تەسىرى بار. كوپىنچە زىياپەتلەردە كىشى ئورۇنسىز گەپلەرنى تولاراق سوزلەيدىغان كاسكى-ئەزمە ئادەملەرگە دۇچار بولىدۇ. ئەمما ئۇنداق ئادەملەر ساڭا توغرى كەلمەيدۇ. سەن قىسىلسەن، خاپىغان كېسىلى شۇنىڭدىن پەيدا بولىدۇ.“ ”خۇدا خالىسا باشقا بىر ۋاقىتتا بارىمەن“ — دىدىم مەن. ”ياق! — دىدى ئۇ — بۇگۇنلا بارغىن. ۋاقىت غەنىمەت. ئۇلارنىڭ سوھبىتىدىن بەھرە ئال!“ شائىر ئېيتقاندەك:

خوش ۋاقىت كەلسە ساڭا،
بىل غەنىمەت سەن ئۇنى.
ھىچكىم بىلمەس سۇرۇلگەن
ئىشنىڭ ئاقىۋىتىنى.

* * *

بىر نەپەسلىك خورسەنلىكنى قولدىن بەرمە،
غەمگە چوكمە، سېنى شاتلىق كۇتمەكتە.
تەشۋىشلەرگە بوش كوڭۇلدىن جاي بەرمە،
دەم غەنىمەت، ئومرۇڭمۇ تېز ئوتمەكتە.

”بۇگۇنكى كۇنۇڭنى ئەتىگە تاپالمايسەن!“ دىدى سوزىنى داۋام قىلىپ ئۇ. ئاچچىغىمغا چىدىماي كۇلەتتىم. ”مەيلى مەن بىر

ئاماللاپ بېرىپ كېلەرمەن. ئەمما سەن يولۇڭدىن قالما! دوستلۇرۇڭ سېنى كۈتۈپ تۇرۇشقاندۇر" دېدىم مەن. "يوق! — دېدى ئۇ، — مەن سېنى ئۇلۇغ ئادەملەر بىلەن تونۇشتۇرماقچىمەن. تولا ئادەملەر ئەزمە گەپلىرىنى قىلىۋېرىپ دىققىتىڭنى ئاشۇرۇپ قويىدۇ. لېكىن ئۇلار ماڭا ئوخشاش ئادەملەر بولۇپ، ئارتۇق سۆزلىمەيدىغان كىشىلەردۇر. زورۇر جايىغا لازىم تاپسا ئىككى ئېغىزلا سۆز قىلىپ بولدى قىلىدۇ، بولمىسا يوق! ئەگەر سەن ئۇلارنى بىر قېتىملا كۆرسەڭ باشقا ئۇلپەتلىرىڭدىن كېچىسەن. "ئەلۋەتتە بىر كۈنى بارىمەن" دېدىم مەن. "بۈگۈن بېرىشىڭنى خالايتتىم، — دەپ سۆزلەپلا كەتتى ئۇ، — بولمىسا مەسلىھەت شۇكى، مېھمانلىرىمغا بەرگەن نەرسىلىرىڭنى مەن ئۆزەم ئېلىپ باراي، سەنمۇ بىللە بار. ئەگەر سەن ئۆز دوستلىرىم قېشىغىلا بارىمەن دەيدىغان بولساڭ مەن بۇ نەرسىلىرىمنى ئۆيۈمگە ئېلىپ بېرىپ قوياي. ئۇلار ئۆزلىرى ئىشلىتىپ تۇرسۇن. يەپ-ئىچىپ ئويۇننى ئويناۋەرسۇن. مەن قايتىپ كېلەي. سېنىڭ بىلەن بىللە سەن بارىدىغان جايغا باراي. مېنىڭ دوستلىرىمغا بۇ ئىش ھېچ ئېغىر كەلمەيدۇ. دەرھال قايتىمەن" "دوستلىرىڭنىڭ يېنىغا بار. مېھماندارچىلىقنى قىلىپ، دوستلىرىڭنى خوش قىل! ماڭىمۇ دوستلىرىمنىڭ يېنىغا بېرىشقا يول قوي!" "مەن سېنى يالغۇز ئۇ يەرگە ئەۋەتىشكە رازى ئەمەسمەن، — دېدى ئۇ، — چۈنكى ھەر جايغا بارساڭ ساڭا مېنىڭدەك، دانا، ھۇشيار، ئىش كۆرگەن، كېڭەشچى بىر كىشىنىڭ بولۇشى لازىم. سەن مەندىن ياخشىراق، داناراق كىشىنى تاپالمايسەن." "مەن بارىدىغان جايغا ئۆزەمدىن باشقا ھەرقانداق ئەقىللىق كىشىمۇ سىغمايدۇ" دېدىم. "پەرەز قىلىشىمچە، سەن بىر خوتۇن

كىشى بىلەن ۋەدىلەشكەن ئوخشايسەن. شۇنىڭ ئالدىغا بارىدىغاندەك تۇرىسەن. بولمىسا مېنى ئۇزەڭ بىلەن بىللە ئېلىپ بارار ئىدىڭ. بۇ ھەقتە مەن باشقىلارغا قارىغاندىمۇ تەجرىبىلىك مەن. ساڭا ياردەم قىلىمەن. ئەندىشە قىلمەڭكى، سەن بىر يات خوتۇننىڭ يېنىغا بارىدىغاندەك تۇرىسەن. ئۇنداق قىلساڭ بىكارغىلا ھالاك بولىسەن، بېشىڭ كېتىدۇ. بۇ، باغداد شەھرىدە ھېچكىم بۇنداق ئىشنى قىلالمايدۇ. بولۇپمۇ جۈمە كۈنى! باغداد ھاكىمىنىڭ قانداق دەھشەتلىك كىشى ئىكەنلىگىنىمۇ، ئۇنىڭ ھورمىتى بار كىشى ئىكەنلىگىنىمۇ بىلىشىڭ كېرەك. كوكنار مەستانىلىرىنىڭ خىيالىدەك خام ئىش قىلما! قوي بۇ ئىشىڭنى!“ ”ئەي شېيخ، نىمە گەپلەرنى قىلىۋاتقانلىغىڭنى بىلەمسەن؟“ دېدىم مەن غەزەپ بىلەن. ئۇزاق ۋاقىت جىم بولۇپ قالدى. ناماز ۋاقتى بولۇپ قالغان ئىدى، چېچىمنى ئېلىپ تۈگەتتى.

”دوستلىرىڭغا بۇلارنى ئېلىپ بار. سەن قايتىپ كەلگىچە مەن سېنى كۈتۈپ تۇرىمەن. كېيىن ئىككىمىز بىللە بارىمىز.“ دېدىم مەن ئۇنى ئالداپ يولغا سېلىش ئۈچۈن. ”بىلىمەن، سەن مېنى ئالداپ يولغا سېلىپ، بارىدىغان يېرىڭگە بىر ئۆزەڭ تەنھا بارماقچىسەن. چارىسىز قېلىپ بالاغا ئۇچرىمىغىدى دەپ قورقىمەن. — دېدى ئۇ — ئەلۋەتتە مېنى كۈت! سەن بىلەن بىللە بېرىپ چوقۇم ساڭا ياردەم قىلىمەن!“ ”ياخشى، — دېدىم مەن، — لېكىن كوپ كېچىكىپ مېنى ساقلىتىپ قويما!“ ئۇ مەن بەرگەن ماللارنى ئالدى، تاشقىرى چىقىپ كەتتى. مەن ئۇنى ”ئۆيىگە كەتتى“ دەپ ئويلىدىم. ئۇ چىقىپ كەتكەندىن كېيىن ئورنۇمدىن تۇردۇم. كىيىملىرىمنى كىيدىم. ئۆيدىن چىقىپ توپتوغرى ئۆزەم كورگەن

تار كوچىغا باردىم. ئولتۇرۇپ دېرىزىگە كۆز سالدىم. بۇرۇن بۇ كوچىغا كىرگەن چېغىمدا كىرىپ ئولتۇرغان جايغا باردىم. موماي ئۇ يەردە مېنى كۈتۈپ ئولتۇرغان ئىكەن. موماي مېنى كۆرۈپ ئورنىدىن تۇردى. موماي مېنى قىز ئولتۇرغان ئۆيگە ئېلىپ كىردى. ئۇ ياق-بۇ ياقلارغا كۆز سالدىم. قارىسام ئۆي ئىگىسى نامازدىن قايتتى. ئۆيگە كىردىم. ئىشىكنى تاقىدى. دېرىزىدىن قارىسام، سەتىراچ ئىشىك ئالدىدا ئولتۇرۇپتۇ. "بۇ لەنىتى قەيەر-دىن ئۇچۇپ كەلدى؟" دەپ ئويلۇدۇم. ئۇ، نەرسىلەرنى هامالدىن ئىۋەتىپ، ئۆزى يوشۇرۇنچە كەينىمدىن ماراپ ماڭغان ئىكەن. بەختكە قارشى شۇ ۋاقىتتا ئۆيدىكى چورىلەردىن بىرسى خوجايىنغا گۇنا قىلىپ قويغان ئىكەن. خوجايىن ئۇنى ئۇرۇشقا باشلىدى. قۇلى ئارىسىغا كىرىپ ئاجراتماقچى بولغان ئىكەن. خوجايىن قۇلىنىمۇ قوشۇپ ئۇرۇشقا باشلاپتۇ، چورىگە قوشۇلۇپ ئۇمۇ ۋاقىراشقا باشلاپتۇ. بەختى قارا سەتىراچ ئۆزىچە "ئۆي ئىگىسى مېنى ئۇرىۋاتقان بولسا كېرەك" دېگەن ئويغا كېپتۇ. بېشىنى يەرگە ئۇرۇپ: "ۋاي داد" دەپ غەۋغا كۆتۈ-رۈپتۇ. باشقىلارنى ياردەمگە چىقىرىپتۇ. ئۆزىنىڭ ئەتراپىغا توپلانغان كىشىلەرگە: "قازىنىڭ ئۆيىدە مېنىڭ خوجايىنىم ئۇرۇپ ئولتۇرىۋاتىدۇ!" دەپتۇ. بۇ خەۋەرنى دەرهال ئۇلار قەۋمى-قېرىنداشلىرىمغا يەتكۈزۈشۈپتۇ. ئۇلار هولۇقۇپ يىغلاپ غەزەپ بىلەن قازىنىڭ هويلىسىغا كىرىپ كەلدى. سەتىراچ ئۇلارنىڭ ئالدىدا يول باشلاپ شاپاشلاپ يۈرەتتى. "ئەي بىچارە خوجىمىز؟ — دەپ ۋاقىراشتى ئۇلار، — ئەپسۇس ئولتۇرۇپ قويىدىمكىن؟" دەپ بىر-بىرىدىن سورۇشتۇرەتتى. قىقاس-سۈرەن ئۆي ئىگىسى-

گەمۇ ئاڭلاندى بولغاي. قۇللىرىدىن بىرسىگە: "نېمە گەپ؟ ئۇقۇپ كەلگىن!" دەپتۇ ئۇي ئىگىسى. قۇل يۈگۈرۈپ چىقىپ، ئەھۋالنى ئۇقۇپ، ئۇي ئىگىسىنىڭ يېنىغا قايتىپتۇ. "خوجام، — دەپتۇ قۇل قازىغا — ئىشىك ئالدىغا بىرقانچە ئەر-ئاياللار توپلىنىپ قاپتۇ. بىزنىڭ ئۇيگە قاراپ: ئەپسۇس قىلىشىۋاتىدۇ، ۋاقىرىشىۋاتىدۇ" قازى خەۋپسىرەپ دەرھال ئىشىك ئېچىپتۇ. توپلىنىپ تۇرغان ئادەملەرنى كورۇپ: "نېمە گەپ؟" دەپ سوراپتۇ قازى. كىشىلەر: "بىزنىڭ خوجىمىزنى نېمىشقا ئۇرۇپ ئولتۇردۇڭ؟" دېيىشىپتۇ. "كىمنى؟ نېمە ئۇچۇن ئولتۇرۇپتىمەن؟ سىلەرنىڭ خوجايىنىڭلار قانداق كىشى؟ ئۇ نېمە گۇنا قىلغان، ئۇ بۇ يەردە نېمە ئىش قىلىدۇ؟" دەپتۇ قازى.

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى، شەھرىزاد ھېكايىسىنى توختاتتى.

ئوتتۇزىنچى كېچە

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قىپتۇ شەھرىزاد ھېكايىسىنى.

"كىمنى كىم ئولتۇردى؟ ئۇ نېمە گۇنا قىلغان ئىدى؟ بۇنىڭ ئوزى كىم؟" دەپتۇ قازى. "ئەي مۇتىھەم قازى! قىلغان ئىشىڭدىن تانماقچىمۇ سەن؟ — دەپتۇ سەتىراچ — بۇنىڭدىن بىر سائەت ئىلگىرى، سەن قامچا بىلەن بىزنىڭ خوجىمىزنى ئۇردۇڭغۇ؟"

"ئۇنى مېنىڭ ئويۇمگە كىم كىرگۈزگەن؟ قەيەردىن كېلىپ، نەدىن كىرگەن؟" دەپتۇ ئاچچىقى بىلەن قازى. "تولا لاۋزىلاشما!

دەپتۇ قازىغا سەتىراچ ـــ سىنىڭ ئۆيۈڭگە ئۇنىڭ كىرىش سەۋەبىنى
مەن بىلىمەن. قىزىڭ ئۇنى ناھايىتى ياخشى كۆرىدۇ، ئۇمۇ
قىزىڭنى سۆيىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن كىرگەن. قوللىرىڭغا بۇيرۇپ
ئۇردۇرۇڭ. ئۆزەم كىرىپ تۇتۇپ ئېلىپ چىقماستىن بۇرۇن خوجە-
مىزنى چىقىرىپ بەر. قېرىنداشلىرى ئېلىپ كەتسۇن! بولمىسا بېرىپ
خەلىپىگە ئەرزە قىلىشتىنمۇ يانمايمەن.» قازى كىشىلەردىن خىجا-
لەت بوپتۇ. «سۆزۈڭ راست بولسا، ـــ دەپتۇ ئۇ ـــ ئۆزەڭ كىرىپ
ئېلىپ چىق!»

سەتىراچ ئىچكىرىگە كىردى. ئۇنىڭ كىرگىنىنى كۆرۈپ مەن
يوشۇرۇنۇشقا ھەركەت قىلدىم. پانا بولغىدەك جاي تاپالماي
ئاۋارە بولدۇم. تۇرغان ئۆيۈمدە چوڭ بىر بوش ساندۇق بار ئىكەن.
ساندۇقنىڭ ئىچىگە چۈشۈپ ئاغزىنى ئەتتىم. نەپەس ئېلىشىم تەس
بولدى. سەتىراچ ئۆيگە كىرىپ مېنى راسا ئىزدىگەن بولسىمۇ
تاپالماي بېشى قېتىپ تۇرغان ئىكەن. شۇ ۋاقىتتا ساندۇق قىمىرلاپ
قاپتۇ. ئەزايى بەدىنىم بوشىشىپ كەتتى. ئۇ ساندۇقنى كۆتۈرۈپ
ئۆيدىن چىقتى. مېنى ئۇنىڭ ئارام تاپتۇرماسلىقىغا كۆزۈم يەتكەن-
لىكى ئۈچۈن، ساندۇقنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ ئۆزەمنى يەرگە تاشلىدىم،
ئايىغىم سۇندى. ئىشىككە قارىسام ئادەملەر ناھايىتى كوپ ئىكەن.
مەن بۇنداق چوڭ يىغىلىشنى بىرىنچى قېتىم كۆرۈشۈم ئىدى.
يېنىمدا ئاز-تولا ئالتۇنۇم بار ئىدى. ئادەملەرنى پاراكەندە
قىلىش مەقسىدىدە ئالتۇنلارنى چاچتىم. كىشىلەرنىڭ ئۇنى تېرى-
مىز دەپ ئۇملاخمان بولغىنىدىن پايدىلىنىپ، ئۇدۇل كەلگەن كوچىغا
قاراپ قاچتىم. لېكىن سەتىراچ كەينىمدىن قوغلاپ كېلەتتى.
«خوجامغا ئازاپ بېرىپ قىينىماقچى ئىدى، ئۇلارنىڭ قولىدىن

سالامەت قۇتۇلدۇردۇم“ — دەيتتى ئۇ يول بويى ۋاقىراپ، — ئىھ-تىياتسىزلىقىڭ سەۋەبىدىن سېنى ئەنە شۇنداق كۆلچەكتە يولۇقۇپ قالدۇ، دەپ ئەنسىرىگەن ئىدىم، — دىدى ئۇ ماڭا قاراپ، — ھىلىمۇ ياخشى، مەن كېلىپ قېلىپ، سەن ساق قالدىڭ. بولمىسا سەن ئۇ يەردىن ساق چىقمايتتىڭ، ماڭا ئۇزۇن ئومۇر تىلە! سېنى ھەممىشە شۇنداق پالاكەتلەردىن قۇتۇلدۇرۇپ يۈرەي ھە!“ مەن: ”قىلغى-نىڭنى ئاز دەپ، رەستىدە نىمىلەرنى دەپ ۋالاقلايسەن؟ مېنىڭ ئارقامدىن ئۇ يەرگە كىرىپ نىمە قىلاتتىڭ؟“ جىنىم چىقىشقا ئاز قالدى. ئۇنىڭدىن قۇتۇلۇش ئۇچۇن جاندىن ۋاز كېچىشكىمۇ رازى ئىدىم. ئاخىرى رەستىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى بىر سارايغا قېچىپ كىردىم. ساراي باققۇچىغا مېنى سەترايچتىن قۇتۇلدۇرۇپ قويۇشنى ئوتۇندۇم ۋە جاۋۇننى كۆتمەستىنلا ساراي ھۇجرىلىرىدىن بىر-سىگە كىرىۋالدىم . ”بۇ لەنتىدىن قاچان قۇتۇلار مەن“ دەيتتىم ئۆز-ئۆزەمگە. ئۇنىڭ يۈزىنى كۆرۈشكە تاقىتىم يوق ئىدى. شۇ ھامانلا دەللاللارغا كىشى ئەۋەتتىم. قېرىنداشلىرىمدىن بىرسىگە ۋاكالەت خەت يېزىپ بېرىپ، كىشىلەردىكى ئېلىم-بېرىم ھەققىدە چۈشەندۈردۇم. بۇ ئىشلارغا ۋەكىل تەيىنلىدىم. ئۇلارغا ئۆي-جاي، يەر-سۇلىرىمنى سېتىشقا بۇيرۇدۇم. شەھەرنى تاشلاپ كەتتىم. شۇ كۈندىن باشلاپ مەن بۇ دەردىسەردىن نېرىراق يۈرۈپ ساياھەت قىلىشقا كىرىشتىم. بىر نەچچە كۈندىن بېرى مەن يول يۈرۈپ شەھرىڭىزلەرگە كەلگەن ئىدىم. بۈگۈن بۇ يەرگە زىياپەتكە تەكلىپ قىلدىڭلار، مەن كەلدىم. قارىسام بۇ لەنىتى بۇ يەرگە مېنىڭدىن بۇرۇن كېلىپ توردە ئولتۇرۇپتۇ. ئەمدى بۇ يەردە ئۇنىڭ بىلەن يۈزمۇ-يۈز قانداق قىلىپ تاقەت بىلەن چىداپ ئولتۇرىمەن“ دەپ

ئۇ، بۇ ئولتۇرۇشتىن چىقىپ كەتتى. بىز سەتىراچتىن: "بۇ ۋەقە راستمۇ؟" دەپ سورىدۇق. "مەن، — دىدى سەتىراچ — بۇ ئىشلارنى ئۆزەمنىڭ دانالىغىم، مەرتلىگىم، ھىمايە پەرۋەرلىگەمدىن، ئاتا كورگەن ياش يىگىتكە ياخشىلىق قىلىش يۈزىسىدىن قىلغانلىغىم راست. ئەگەر مەن بولماي، مىنىڭ ئورنۇمدا باشقا ئادەم بولغاندا، بەلكى ئۇ، ئولۇپمۇ كىتەتتى. ئۇنىڭ قۇتۇلۇشىغا پەقەت مەنلا سەۋەپچى بولدۇم. ئۇ، پۈتۈم سۇنۇپ كەتتى. دىدى. جىنىنىڭ ئامان قالغانلىغنى سوزلىمىدى. مەن ئارتۇق گەپ قىلماي ناھايىتى ئاز سوزلەيدىغان پەقەت ۋاقتى كەلگەندە بىر-ئىككى ئىغىزلا گەپ قىلىپ قويىدىغان ئادەم. ئەگەر مەن ئەزمە ئادەم بولغۇنۇمدا ئۇنىڭغا ياخشىلىق قىلمىغان بولاتتىم. يەنە بىشىمدىن ئوتكەن ئاجايىپ قىزىق بىر ۋەقە بار، سوزلەپ بىرەي. شۇ چاغدىلا سىلەر مىنىڭ ئالتە ئۇكام ئىچىدە پەقەت مىنىڭلا كام سوز، بىھۇدە گەپلەرنى قىلمايدىغانلىغىمنى تەسدىقلايسىزلەر. مىنىڭ بۇ ھىكايەم بەكمۇ ئاجايىپ ۋە ناھايىتىمۇ قىزىق.

سەتىراچنىڭ ھىكايىسى

— خەلىپە ئەلمۇستەنسىرۇن بىللاھنىڭ زامانىسىدا مەن باغدادتا ياشايتتىم. ئۇ پېقىرلارنى، ھاجەتمەنلەرنى، ئالىملارنى دوست تۇتاتتى. بىر كۈنى مەن دەجلە دەرياسى بويىغا چىققان ئىدىم. بىر قېيىق كورۈندى. مەن قېيىقتىكىلەرنى كورۈپ ئوز-ئوزەمگە دىدىمكى: "بۇ كىشىلەر ئەلۋەتتە بىرەر يەرگە مىھماندارچىلىققا بارىدىغان ئوخشايدۇ. ئەڭ ياخشىسى، مەنمۇ بۇلارغا ھەمرا بولۇپ قوشۇلۇپ باراي" دەپ ھىچكىمدىن سورىماي قېيىققا چىقىپ

ئۆيدانلا جايلىشىپ ئولتۇردۇم. ئەسلىدە بۇ ئۇن كىشىدىن خەلىپە غەزەپلەنگەن ئىكەن. ئۇلارنى قېيىقتا ئېلىپ كېلىشنى ھاكىمغا بۇيرۇغان ئىكەن. ھاكىم ئۇلارنى قېيىقتا سېلىپ ماڭغان ئىكەن. مەن بۇ ۋەقەدىن خەۋەرسىز، يەپ-ئىچىپ، ساياھەت قىلىپ كېلىشنى ئويلاپ ماڭدىم. بۇلارنىڭ ئارىسىدا مەندىن باشقا كوڭۇل ئاچقىدەك قىزىقچىراق بىرەر كىشى يوق ئىكەن. قېيىق قىرغاققا يەتكەندىن كېيىن ھاكىمنىڭ خادىملىرى پەيدا بولدى. ئۇلار كېلىپ قېيىقتىكىلەرنىڭ قوللىرىغا كويزا، بويۇنلىرىغا تاقاق سالدى. ئۇلارنىڭ قاتارىدا مېنىڭمۇ بوينۇمغا تاقاق، قولۇمغا كويزا سالدى. مەن بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمىدىم. چۈنكى مەن ئورۇنسىز سوز قىلمايدىغان ئادەملىگىمنى ئۇلارغىمۇ كورسەتمەكچى بولدۇم. مانا بۇ مېنىڭ مەرتلىگىمنىڭ يەنە بىر ئىپادىسى. ھەممىمىزنى چېتىپ خەلىپە ئەلمۇستەنسىرۇن بىللاھ ئالدىغا ئېلىپ كىردى. خەلىپە جاللاتقا بۇ ئۇن كىشىنىڭ كاللىسىنى ئېلىشنى بۇيرۇدى. جاللات بىر چەتتىن ئۇلارنىڭ كاللىسىنى ئېلىشقا باشلاپ، پەقەت مەن قالدىم. خەلىپە مېنى كورۇپ: ”نىمىشقا بۇنىڭ بېشىنى ئالمىدىڭ؟“ دەپ سورىدى. ”تايىنلانغان ئۇن كىشىنىڭ بېشىنى ئالدىم“ دىدى جاللات. ”سەن توققۇزىنىڭ بېشىنى ئالدىڭ، بۇ كىشى بىلەن ئۇن بولۇدۇ“ دىدى خەلىپە. مەن شۇ چاغدىمۇ ”لام-مىم“ دىمىدىم. ”ياق! — دىدى جاللات، — كېسىلگەن باش ئۇن بولدى. ئىشەنمىسىڭىز ساناپ كورىشىڭىز مۇمكىن!“ كېسىلگەن باشلارنى بىر-بىردىن خەلىپە ھۇزۇرىغا ساناپ ئېلىپ كەلدى. ئۇلار، راست ئۇن ئىدى. خەلىپە ماڭا قارىدى: ”نىمىشقا جىم تۇرىسەن؟ بۇ گۇناكارلار بىلەن بۇ يەرگە نىمىشقا كەلدىڭ؟ ئۇلارنىڭ ئارىسىدا نىمە قىلىپ يۈرىسەن؟“ دىدى خەلىپە.

"ئەي خەلپەم، ــ دېدىم مەن، ــ مەن ئەسسامەت، يەنى كام سۆز دېگەن لەقەم بىلەن ئاتالغان كىشىمەن. مېنىڭدە ھېكمەتلىك ئىشلار كۆپ، ئەقلىمنىڭ كۆپلىگىنى ئېيتامسىز؟ زېرەكلىگىم، پەملىكلىگىمنى دېمەمسىز؟ كام سۆزلۈگۈمچۇ تېخى! ئەمما مېنىڭ ھۆنىرىم سەتىراچىلىق. ئەتىسىگەن ئۆيدىن چىقىپ كېتىۋاتاتتىم. بۇ كىشىلەرنىڭ قېيىققا ئولتۇرۇپ كېلىۋاتقانلىقىغا كۆزۈم چۈشتى. "بۇلار زىياپەتكە كېتىۋاتقان بولسا كېرەك" دەپ ئويلىدىم. يۈگۈ-رۈپ بېرىپ ئۇلارنىڭ ئىچىگە قوشۇلۇپ ئالدىم. ئارىدىن كۆپ ئۆتمەي قېيىق قىرغاققا چىقتى. ھەربىي ۋە مەئمۇرلەر كېلىپ، بۇلارنىڭ ھەم مېنىڭ بوينۇمغا تاقاق، قوللىرىمىزغا كويزا سېلىشتى. شۇ ۋاقىتتا مەن بۇلارنىڭ گۇناكار ئىكەنلىگىنى بىلدىم. ئەمما ناھايىتى مەرتلىگىم ۋە كام سۆزلىگىمدىن ھېچ نەرسە دېمىدىم، بۇ ئىشلارنى پەقەت مەرتلەرنىڭ مەرتلىرىلا قىلالايدۇ. شۇنداق قىلىپ، بىزنى ھۇزۇرىڭىزغا ئېلىپ كېلىشتى. سىز ئون كىشىنىڭ كاللىسىنى ئېلىشقا بۇيرۇدىڭىز. جاللات ئالدى. پەقەت كام سۆزگۈلۈمدىن مەنلا قالدىم. لېكىن، مەن ئۆزەمنى قۇتۇلدۇرۇش توغرىسىدا سىزگە بىر ئېغىزمۇ گەپ-سۆز قىلىپ باقمىدىم. "جېنىمنى ئالسىمۇ مەيلى، كام سۆزلۈك ھالىتىمدە تۇراي دېدىم. مەرت ھەرقانچە كام سۆز بولسىمۇ مەنچىلىك بۇلار؟ مېنىڭ قىلغان ھەممە ئىشلىرىم مانا شۇنداق مەرتلىك، زېرەكلىك، كام سۆزلۈكتىن ئىبارەت. مەن ھەمىشە ئادەملەرگە ياخشىلىق قىلىمەن. لېكىن، كىشىلەر ئۇنىڭ بەدىلىگە ماڭا ناھايىتىمۇ ئەرزىمەيدىغان مۇكاپاتلارنى بېرىدۇ" دېدىم. خەلپە مەرتلىگىمنى، كام سۆزلۈگۈمنى، دانالىغىمنى دەرھال سېزىپ، قاقاھلاپ كۈلۈپ كەتتى. "ئەي ئەسسامەت، ــ دەپ سو-

ئال بەردى خەلىپە ماڭا قاراپ ــ ئاللە ئۇكاڭىنىڭ ھەممىسى ساڭا ئوخشاش ھۇشيار، دانا، ئالىم ۋە كام سوزمۇ؟"

"ئەزىبىرايى خۇدا، ئەي خەلىپە، ئۇكىلىرىمنى مەن بىلەن تەڭلەشتۈرۈپ، مېنى يەر قىلدىڭىز! ئەگەر ئۇكىلىرىم ماڭا ئوخشىغاندا ئىدى، باشقىچە كۈن كوچۈرەتتى. ئۇلار ھېچقاچان ماڭا ئوخشىمىسۇن ۋە تىرىك ياشىمىسۇن. ئۇلار ئۇزلىرىنىڭ قورقۇنچاقلىغى، ئەقىلسىزلىغى، ئەزمىلىكلىگى، يوق گەپلەرگە ئىشىنىپ ۋەھىمە قىلىشلىرى بىلەن خەلق ئارىسىدا مەشھۇر. ئۇلار ھەممە ئىشتا كۆلكىگە قېلىپ يۈرۈشۈپتۇ. ئۇلارنىڭ بىرسى قىڭغىر، بىرسى كور، بىرسى كېكەچ، بىرسى دوك، بىرسى چولاق بىرسى كەمشۈك. ئەي خەلىپەم، مېنى ئەزمە دەپ ئېيىپلىماڭ. چۈنكى، ماڭا گەپنىڭ ئورنى كەلگەندە، ئۇلاردىن مەرتلىكىم، ئۇلاردىن دانالىغىمنى ئىسپات قىلىپ بېرىشىم زورۇر بولۇپ قالدى. مەن ھازىر شۇنىڭغا مەجبۇر بولدۇم. ئۇلارنىڭ ھەر بىرسىنىڭ ئۇزىگە خاس ماجراسى، غەلۋىسى، يولۇققان بالالىرى بار. ئەگەر خالىسىڭىز، مەن سىزگە ئۇلارنى بىرمۇ بىر ئېيتىپ بېرەي.

سەتىراچىنىڭ بىرىنچى ئۇكىسى

"مېنىڭ قولىغى چولاق ئۇكام باغدادقا مەشھۇر ماشىنىچى، ئۇنىڭ ئىسمى ئەلبەكبۇك يەنى ئەزمە، ــ دېدى ئۇ گەپ باشلاپ، ــ بىر باينىڭ دۇكىنىنى ئىجارىگە ئېلىپ، شۇ دۇكاندا ئىش قىلاتتى. ئۇنىڭ ئوينىڭ يېنىدا تۈگمەن بار ئىدى. باي ئۇزى بالىخانىسىدا ياشايتتى. بىر كۈنى ئۇكام دۇكاندا كىيىم تىكىپ تۇرغاندا، بېشىنى كوتۈرۈپ قاراپتۇ. شۇ چاغدا ئۇي ئىگىسىنىڭ خوتۇنى دېرىزىسىدىن

بېشىنى چىقىرىپ ئەتراپقا قاراۋاتقان ئىكەن. ئۇكام قارىسا ئۇ، بىر چىرايلىق خوتۇن ئىكەن، ئۇنىڭغا كوزى چۈشۈش بىلەنلا، ئۇنىڭ ھوسنى ـ جامالىغا ئاشىق بولۇپتۇ، ئىشنى يىغىشتۇرۇپ قويۇپ، شۇ خوتۇنغا بېرىلگەن ھالدا كۈننى كەچ قىپتۇ. ئەتىسىگە دۇكاننى ناھايىتى ئەتتىگەن ئېچىپتۇ. يىگىننىڭ كوزىدىن بىر يىپ ئۆتكۈزۈپ، دېرىزىگە قاراپ ئولتۇرىۋېرىپتۇ. يەنە خۇددى شۇ مەھەللىدە خوتۇنغا كوزى چۈشۈپتۇ، ئىشقى كۈچىيىپتۇ. بىر نەچچە كۈنگىچە شۇنىداق ئوتۇپتۇ. بىر ياماققا چۈشلۈق ئىش قىلماپتۇ. بىر كۈنى ئادىتى بويىچە دۇكانغا كېلىپ ئولتۇرغان ئىكەن. خوتۇن ئۇنىمۇ كورۈپتۇ. ئۇنىڭ ھەركەتلىرىدىن ۋەقەنى چۈشىنىپتۇ. كۈلۈپ قاراپتۇ. ئۇكامىمۇ كۈلۈپ قاراپتۇ. بىراق خوتۇن دەرھال يوشۇرۇنۇپتۇ. خوتۇن ئوزىنىڭ چورىسىدىن يىپەك كوينەك چىقىرىپتۇ. چورە كىيىملىكنى ئۇكامغا بېرىۋېتىپ: ”خېنىم سىزگە سالام ئېيتتى. مانا شۇ رەختتىن كوينەك پىچىپ، چىرايلىق تىكىپ بەرسۇن دەپ تاپىلىدى“ دەپتۇ. ”جېنىم بىلەن“ — دەپتۇ ئۇكام، كىيىملىكنى شۇ زامانلا پىچىپ تىكىپ بېرىپتۇ. ئەتىسى ئەتتىگەندە چورە خوتۇن كېلىپ: ”خېنىم سىزگە سالام ئېيتتى. كېچىنى قانىداق ئوتكۈزگەنلىكىڭىزنى سورىدى. خېنىمىنىڭ كوڭلى سىزدە بولۇپ ھېچ ئۇخلىيالمىدى“ — دەپتۇ، ئارقىدىنلا يەنە ئالدىغا بىر كىيىملىك ئەتلەس قويۇپ، — خېنىم مۇشۇ ئەتلەستىن بۇگۈن ئىككى ئىشتان تىكىپ بەرسۇن دەيدۇ“ دەپتۇ. ”جېنىم بىلەن — دەپتۇ مېنىڭ ئۇكام — خېنىمغا مەندىنمۇ سالام دەڭ. بۇندىن كېيىن ھەر قانداق ئىشى بولسا مەن تەييار، ھەرگىز تارتىنمىسۇن“. ئۇكام دەرھال ئىشقا چۈشۈپتۇ، كىيىمنى تىكىپتۇ. بىر ئازدىن كېيىن خوتۇن ئۇنىڭغا دېرىزىنى ئېچىپ

قاراپتۇ، ئىشارەت بىلەن سالام بېرىپتۇ. بەزىدە قول بىلەن ۋە بەزى كوزىنى قىسىپ ھەر تۈرلۈك خۇلق قىپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن خوتۇن ئوزىنى دالىدىغا ئاپتۇ. چورە دۇكانىغا كىرىپتۇ. ئۇكام ئىشتانلارنى ئۇنىڭغا بىرىپتۇ. چورە ئېلىپ چىقىپ كىتىپتۇ. كەچ بولغاندا ئۇكام ئويىگە كېلىپ يېتىپتۇ، بىراق ئۇ زادىلا ئۇخلىيالماپتۇ، ھەر تەرەپكە يۇمۇلىنىپ-تولغىنىپ يېتىپتۇ. ئەتىگەندە ئورنىدىن تۇرۇپ دۇكىنىغا كېلىپ ئولتۇرۇپتۇ. چورە كىرىپ: "خوجام سىزنى قىچقىرىۋاتىدۇ؟" دەپتۇ. بۇ سوزنى ئاڭلاپ ئۇ قاتتىق چوچۇپتۇ. ئۇنىڭ بۇنداق قورقۇپ كەتكەنلىگىنى چورە سېزىپ: "بەختلىك كىشى ئىكەنسىز! — دەپتۇ ئۇ — خېنىم سىزنىڭ ياخشىلىغىڭىزنى ئېيتىپ خوجامغا تونۇشتۇرۇپ قويىمەن دەيدۇ. خوجام بىلەن تونۇشۇپ ئالسىڭىز، كوڭلىڭىزدىكى گېپىڭىزنى ئېيتىپ ئېلىشىڭىز ئوڭاي". ئۇكام سۆيۈنۈپ، چورە بىلەن بىللە كىرىپتۇ. ھېلىقى خوتۇننىڭ ئېرىنى كورۇپ سالام بېرىپتۇ. ئوي ئىگىسى سالامغا جاۋاپ قايتۇرۇپتۇ ۋە ئۇكامنىڭ ئالدىغا جىققىدە كىيىملىك قويۇپ: "مۇشۇلارنى تىكىپ بېرىڭ!" دەپتۇ. "جېنىم بىلەن" دەپ ئۇكام كىيىملىكلەرنى قولىغا ئاپتۇ. كەچكىچە يىگىرمىگە يېقىن كوينەك پىچىپتۇ. شۇنىڭغىچە ھېچ نەرسە يىمەپتۇ. "بۇنىڭ ھەققى قانچە تەڭگە بولىدۇ؟" دەپ سوراپتۇ باي. "يىگىرمە تەڭگە!" دەپتۇ ئۇكام. "يىگىرمە تەڭگە ئېلىپ بەر!" دەپتۇ باي چورىسىگە. خوتۇن ئىشارەت بىلەن ئۇكامغا: "ھەق ئالما!" دىگەننى ئۇقتۇرۇپتۇ. ئۇكام: "سىزدىن ھەق ئالمايمەن!" دەپتۇ-دە، كىيىملىكلەرنى ئېلىپ يولغا چۇشۇپتۇ. "بۇلارنىڭ كىيىملىرىنى تىزرەك تىكىپ بېرەي" دەپ ئويلاپ، تۇزۇگرەك تاماقمۇ يىمەپتۇ. چورە كېلىپ

"تەييار بولدىمۇ؟" دەپ سوراپتۇ. ئۇكام: "تەييار بولدى!" دەپتۇ. چورە تىكىلىپ بولغان كىيىملەرنى ئېلىپ ئۆيگە كىرىپ كېتىپتۇ. ئۇنى خوتۇننىڭ ئېرىگە بېرىپ، ئۆزى قايتىپ چىقىپتۇ. خوتۇن ئېرىگە ئۇكامنى تونۇشتۇرۇپتۇ. لېكىن بۇ ئىشلاردىن ئۇكامنىڭ خەۋىرى يوقكەن. ئەر-خوتۇن ئىككىسى تىل بىرىكتۈرۈپ، ئۇكامنى ئەخمەق قىلىپ، كولدۇرلىتىپ، ھەققىگە پۇل بەرمەي، كۆپ كىيىملەرنى تىكتۈرۈپتۇ. ئۇكام ئەتتىگەندە، ئەمدى دۇكانغا كىرىپ ئولتۇرۇشىغا، چورە خوتۇن كىرىپ: "خوجام سىزنى قىچقىرىۋاتىدۇ، سىز بىلەن يەنە سۆزلەشمەكچى" دەپتۇ. ئۇكام چورە خوتۇن بىلەن بىللە يەنە باينىڭ ئۆيىگە كىرىپتۇ، خوجايىن بىلەن سالاملىشىپتۇ. باي ئۇكامنىڭ يېنىغا كېلىپ بىر قانچە پاختىلىق كىيىم كېرەكلىكىنى ئېيتىپ بەش چاپان تىكىپ بېرىشىنى سوراپتۇ. ئۇكام رەخت-پاختىلارنى قولتۇقلاپ دۇكىنىغا كېلىپ، چاپانلارنى پۈتكۈزۈپ، بايغا ئېلىپ كىرىپ، تاپشۇرۇپ بېرىپتۇ. كىيىم ئۆي ئىگىسىگە ياراپتۇ. خىزمەتچىسىگە "تەكچىدىكى پۇلداننى ئېلىپ بەر" دەپتۇ. ئۇكام پۇلغا قولىنى ئۇزىتىش بىلەن، خوتۇن ئېرىنىڭ ئارقىسىغا كېلىپ، ئۇكامغا قاراپ: "ھېچ نەرسە ئالمايمەن!" دېگىن دەپ ئىشارەت قىپتۇ. "قويۇڭ، باي ئاكا!" دەپتۇ ئۇكام يېرىم-ياتا ھىجىيىپ، ئورنىدىن تۇرۇپ چىقىپ كېتىپتۇ.

ئۇ، ئېشەكتىن بەتتەر خورلىنىپتۇ. چۈنكى ئۇ، بەش تەرەپتىن قىسىلىدىكەن: سۆيگۈ، چارچىغانلىق، ئاچلىق، پۇلسىزلىق، خورلۇق بۇ بەشى بىرلىشىپ، ئۇنى ئېزىپ تاشلاپتۇ. ئۇكام ئۇلارنىڭ ھەممە ئىشلىرىنى قىلىپ بېرىپتۇ. ئۇلارمۇ ئىنساپسىزلىق بىلەن خېلىلا ئىشلىتىپتۇ. كېيىن ھىيلە قىلىپ، ئۆزلىرىنىڭ چورىسىگە ئۇنى

نىكاھلىماقچى بوپتۇ. خوتۇننىڭ قېشىغا كىرىدىغان كېچىسى ئۇلار ئۇكامغا: "بۇ كېچە تۇگمەندە ياتقىن، تۇرمۇشۇڭ ياخشى بولۇدۇ!" دەپتۇ. ئۇكام: "پايدىلىق ئىش بولسا كېرەك" دەپ ماقۇل بولۇپ، كېچىسى تۇگمەندە يېتىپتۇ. خوتۇننىڭ ئېرى تۇگمەنچىگە بېرىپ، ئۇكامنى تۇگمەن تېشىنى سورەشكە مەجبۇر قىلىشنى بۇيرۇپتۇ. يېرىم كېچىدە پوستەكچى ئۇكامنىڭ يېنىغا كىرىپتۇ. "بۇ ھوكۇز ناھايىتى ھورۇنلۇق قىلىۋاتىدۇ، ھازىر ئۇ، چوگۇلمەي تۇرۇۋالدى. ئەتىگىچە ئۇن تەييار قىلىش كېرەك ئىدى، ئۇگۇت شۇ پىتىچە تۇرۇپتۇ" دەپ، تۇگمەننىڭ خاپىنىغا بۇغداي تولدۇرۇپتۇ. كېيىن ئارغامچىنى ئېلىپ ئۇكامنىڭ بوينىغا سالپتۇ. ئۇكامنىڭ بويندىن باغلاپ: "ھە، بول چاققان! تاشنى تېز ئايلاندۇر. سەن پەقەت يەپ-ئىچىشنى بىلىدىكەنسەن!" دەپ ئۇن تارتىشقا كىرىشىپتۇ. "تېز-تېز ئايلان!" دەپ قامچا بىلەن ساۋاپ تۇرۇپتۇ. ئۇكام يىغلاپ-داتلاپتۇ، لېكىن ئۇنىڭغا ھېچكىم ياردەم قىلماپتۇ. تاڭ ئاتقاندا خاپاندىكى بۇغداي تۇگەپتۇ، تۇگمەن توختاپتۇ. چورە ئايال كىرىپ كورۇپ: "مەن سېنىڭ ئەھۋالىڭغا بەكمۇ ئېچىندىم. مەن بىلەن خېنىم سېنىڭ توغراڭدا غەم قىلىپ ئۇيلاپ چىقتۇق" دەپتۇ. لېكىن ناھايىتى چارچىغانلىقى-تىن، زۇۋان سۇرگىدەك ئەھۋالى قالمىغان ئۇكام ھېچ نەرسە دېيەل-مەپتۇ. كېيىن ئۇكام ئوز ئويىگە قايتىپتۇ. ئەمدىلا ئولتۇرغان ئىكەن، بىردىنلا چورىگە ئۇكامنى نىكاھ قىلماقچى بولغان موللام كىرىپ كېلىپ، ئۇكامغا سالام بېرىپتۇ: "ئاخشامدىن تاڭ ئاتقىچە لەز-زەت بىلەن خوتۇن قۇچاغلىماقچى بولۇپ تەييارلانغانلارنىڭ يۇزلىرى شۇنداق نۇرلۇق بولۇدۇ!" دەپتۇ كۇلۇپ. "ئالدامچىلار ئىككىلا دۇنيادا تىنجىمىسۇن!—دەپتۇ ئۇكام موللامغا،—مەن ئاخشامدىن تاڭ

ئاتقىچە ھوكۇز ئورنىدا تۆگمەن چۆرۈدۈم". "مەن نەدىن بىلەي، ۋەقەنى ئېيت!" دەپتۇ موللام. ئۇكام بولغان ۋەقەنى ئېيتىپ بېرىپتۇ. "بەس، مەلۇم بولدىكى، سېنىڭ يۇلتۇزۇڭ ئۇنىڭ يۇلتۇزى بىلەن توغرى كەلمەپتۇ. ئەگەر خالىساڭ، مەن نىكاھنى يېڭىۋاشتىن ئوقۇپ قوياي" دەپتۇ موللام. "سېنى قارا، — دەپتۇ ئۇكام موللامغا، — يەنە باشقا ھىلەڭ يوقمۇ؟" موللام شۇ يەردە قېلىپ ئۇكام چىقىپ كېتىپتۇ. ئۇكام ناھايىتىمۇ ئاچ، يانچۇغىدا پۇلمۇ يوق ئىكەن. دۇكاندا ئولتۇرۇپ، ئادەملەرنىڭ ئىش ئېلىپ كېلىشىنى توت كوز بىلەن كۇتۇپتۇ. بىر چاغدا چورە ئايال كىرىپ كېلىپ: "خېنىم قىچقىرىۋاتىدۇ" دەپتۇ. "يولۇڭغا ماڭ! لولى، خېنىمىڭ بىلەن ئىشىم يوق!" دەپتۇ ئۇكام ئاچچىغى بىلەن پېشانىلىرىنى تۈرۈشتۈرۈپ. چورە بېرىپ خېنىمغا بۇ گەپنى يەتكۈزۈپتۇ. ئارىدىن ئانچە ئۆتمەي، خېنىم دېرىزىگە كېلىپ كورۇنۇپتۇ. ئۇ، يىغلاپ تۇرۇپ: "ئەي قەدىرلىك سۆيگۈنۈم! نىمىشقا سېنىڭ مەن بىلەن ئىشىڭ بولمايدۇ؟ — دەپ زارلىنىپتۇ، ئاندىن، — ياكى ۋەدەڭنى بۇزدۇڭمۇ؟ ۋاپاغا جاپا دىگەن شۇمۇ؟" دەپتۇ. ئۇكام جاۋاپ بەرمەپتۇ. ئايال تۆگمەندە بولغان ئىشقا ئوزىنىڭ ھىچ ئالاقىسى يوقلىغىنى، شۇنىڭ ئۈچۈن ئوزىنىڭ تامامەن ئەيىپسىزلىگىنى ئۇقتۇرۇپتۇ. شۇ ۋاقىتتا ئۇكام خوتۇنغا كوز ساپتۇ. قارىسا ئۇنىڭ ھوسنى يېقىملىق، سوزلىرى ئۇنىڭ كوڭلىدىكى تۈگۈننى يېشىپ تاشلىغاندەك بولۇپ تۇيۇلۇپتۇ. ئۇكام دەرھال ئوزىنى تۈزەشتۈرۈپ، ئوزىنىڭ ئەھۋالىنى ئۇنۇتۇپ قېلىپ ئۇ خوتۇننىڭ ئەھۋالىنى سوراپتۇ. ئايال بىرئاز سوزلىشىپ خەيرلىشىپ كوزدىن غايىپ بوپتۇ. ئۇكام ئەمدىلا ئولتۇرغان ئىكەن، چورە خوتۇن يەنە كىرىپ كەپتۇ: "خېنىم سىزگە سالام ئېيتتى.

بۇگۈن خوجىمىز مېھماندارچىلىقتا بېرىپ شۇ يەردە قونۇپ قالدۇ. ئۇ كەتكەندىن كېيىن سىز بىزنىڭكىگە كىرىپ تاڭ ئاتقىچە خېنىم بىلەن بىللە بولىدىكەنسىز" دەپتۇ.

خوتۇنىنىڭ ئېرى ئۇكامنى خوتۇنىدىن قانداق يول بىلەن كوڭۇلسىزلەندۇرۇشنى سوزلىگەندە، خوتۇنى: "ئۇزەم بىر ئىلاجىنى قىلىپ بۇ شەھەردىن ئۇنى قوغلاندى قىلىمەن" دىگەن ئىكەن. لېكىن ئۇكامنىڭ بۇ ئىشتىن تامامەن خەۋىرى يوقكەن، كەچ بوپتۇ. چورە خوتۇن كىرىپتۇ. ئۇ، ئۇكامنى بىللە ئېلىپ كىرىپ كېتىپتۇ. خوتۇن ئۇكامنى كورۇش بىلەنلا: "مەن سىنى ناھايىتى ياخشى كورىمەن، سىغىنىپلا تۇرىمەن" دەپ يۇزىدىن سۇيۇپ ئاپتۇ. ئۇكاممۇ ئۇنىڭ يۇزىگە سۇيىمەكچى بولۇپ لېۋىنى تەككۇزگۇچە-لىتمۇ بولمىغان ئىكەن. بىردىنلا ئېرى چىقىپ، ئۇكامغا ۋاقىراپ: "سەن بىلەن پەقەت شەھەر ھاكىمى ئالدىدىلا سوزلىشىمەن" دەپتۇ. ئۇكام يىيلىنىپتۇ. لېكىن ئۇ، قۇلاق سالماي ئۇنى تىللاپ ھاقارەت قىپتۇ. ئاخىرى ئۇكامنى ھاكىم ئالدىغا سورەپ ئېلىپ بېرىپتۇ. ھاكىم ئۇكامغا بىرنەچچە دەررە ئۇرۇش، كېيىن توگىگە تەتۇر مىن-دۇرۇپ شەھەر كوچىلىرىدا سازايە قىلىپ شەرمەندە-رەسۋاسىنى چىقىرىشنى بۇيرۇپتۇ. ئۇنى توگىگە تەتۇر مىندۇرۇپ، بازار كوچىلىرىنى ئايلاندۇرۇپ سازايە قىلىغاندا جاكاچى: "ئېرى بار نامەھرەم خوتۇنغا ئېسىلغاننىڭ جازاسى شۇ" دەپ ۋاقىراپتۇ. ئاخىرىدا ئۇكامنى شەھەردىن ھايداپتۇ. ئۇكام شەھەردىن چىقىپ نەگە بېرىشنى بىلمەي تىنەپ يۇرگەندە مەن ئارقىسىدىن ئىستەپ بېرىپ ئۇكامنى تاپتىم. ئۇنى ئوز ئويۇمدە ساقلاپ قېلىشقا ۋەدە بەردىم. ھازىرغىچە ئۇنى ئوز ئويۇمدە ساقلاپ كېلىۋاتىمەن".

خەلپە مېنىڭ ھېكايەمنى ئاڭلاپ كۈلدى. "بەللى، كام سوز، دانا ئادەم" دېدى. مېنى يولغا سېلىپ قويۇشقا، ئالدى بىلەن ھەدىيە بېرىشكە بۇيرۇدى. مەن "باشقا بەش ئۇكامنىڭ ھەممىسىنىڭ سەرگۈزەشتىلىرىنى جانابىڭىزغا ئېيتىپ تامام قىلمىغىچە ھېچ نەرسە ئالمايمەن. لېكىن مېنى ئەزمە، دەپ ئەيىپلىمەسلىكىڭلارنى، مېنىڭ سوزۇمگە قۇلاق سېلىشىڭلارنى سورايمەن" — دېدىم.

خەلپە: "سوزلە!" دېدى.

سەتىراچىنىڭ ئىككىنچى ئۇكىسى

"ئىككىنچى ئۇكامنىڭ ئىسمى ئەلھەددار يەنى ۋاقىرىغاق دەيدۇ. ئۇ بىر كۈنى ئوز ئىشى بىلەن كوچىدا كېتىۋېتىپ ئۇشتۇمتۇتلا بىر بوۋىگە دۈچ كېلىپ قاپتۇ. "بىر ئاز تۇرۇپ تۇرغىن، ئەي ياخشى كىشى، — دەپتۇ بوۋى، — ساڭا بىر ئاز گېپىم بار. ئەگەر ماقول كەلسە قىلىپ بېرەرسەن، بولمىسا ئوزەڭ بىلەرسەن." ئۇكام قۇلاق ساپتۇ. بوۋى ئۇنىڭغا مۇنداق دەپتۇ: "مەن ساڭا بىر گەپ قىلىمەن، شۇ ئىشنى قىلىشنا ئوزەم يول كورسىتىمەن، پەقەت ئەزمىلىك قىلماسلىقىڭ ياكى كاژلىق قىلىپ ۋاقىرىماسلىقىڭ شەرت".

"قېنى ئېيت!" دەپتۇ ئۇكام.

"ياخشى ئويلەر، ياخشى جايلار، ھەر تەرەپتە سۇلار شىر-شىر قىلىپ ئېقىپ تۇرغان، ھەر تۈرلۈك مېۋىلەر مەي باغلىشىپ پىشىپ تۇرغان، شۇنداق باغ، شۇنداق جايدا چىرايلىق قىزلارلى ئاخشامدىن تاڭ ئاتقىچە قۇچاغلاپ يېتىشقا ئەلۋەتتە خۇشتار بولساڭ كېرەك دەيمەن. لېكىن مەن نېمە دېسەم شۇنى قىلساڭ، ھەرگىز ئەزمىلىك قىلمىساڭ، ئاندىن شۇنىڭغا ئۇلىشالايسەن" دەپتۇ بوۋى.

ئۇكام: "بۇۋى، بۇ ئىش ئۈچۈن نېمىشقا پەقەت مېنىلا تاللىدىڭ؟" دەپ سوراپتۇ. بۇۋى: "سېنىڭدە ماڭا ياقىدىغان خۇسۇسىيەت بار ئىكەن، پەقەت ئەزمە بولمىساڭلا بولدى دەپ ئېيتتىمغۇ؟ جىم تۇر! ئىشنىڭ بۇ تەرىپىنى ماڭا قويۇپ بەر، سەن ئارقامدىن مېڭىۋەر!" دەپتۇ ئۇ يولغا چۈشۈپ. ئۇكام بۇۋىنىڭ ئېيتقان نەرسىلىرىدىن تاما قىلىپ، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن مېڭىۋېرىپتۇ، بىر كەڭ ھويلىغا كىرىشىپتۇ. ئۇ يەردە قۇللارمۇ بار ئىكەن. بۇۋى شوتىدىن بالىخانىغا چىقىپتۇ، قارىسا ناھايىتى ھەشەمەتلىك بىر ساراي ئىكەن. ئۆي ئىگىلىرى ئۇكامنى كۆرۈپ: "سېنى بۇ يەرگە كىم ئېلىپ كەلدى؟" دەپ سوراپتۇ. بۇۋى ئۇلارغا قاراپ: "قويۇڭلار، ئۇنىڭغا تەگمەڭلار! چوچۇتمەڭلار! بۇ خىزمەتكار، مەن ئۇنى ياخشى كۆرگەنلىكىمدىن ئۆزەم ئېلىپ كەلدىم. بۇ بىزگە كېرەك" دەپتۇ.

ئۇكام بۇۋى بىلەن ناھايىتى زىننەتلەنگەن بىر ئۆيگە كىرىپتۇ. ئۇ يەردىكى خوتۇنلار ئۇكامنى كۆرۈپ، ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ سالام بېرىشىپتۇ. ئۇلارنىڭ يانلىرىدىن جاي كۆرسىتىشىپتۇ. بىر ئاز ئۆتكەندىن كېيىن ئۇكامغا قاتتىق قىقاس-سۈرەن ئاڭلىنىپتۇ. بىردىن بىر قانچە كېنىزەكلەر يېتىپ كېلىشىپتۇ. ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى بىر قىز بەك كېلىشكەن، بەكمۇ چىرايلىق ئىكەن. ئۇكام ئۇنىڭغا تىكىلىپتۇ، ئورنىدىن تۇرۇپ ئىگىلىپتۇ، قىزمۇ ئۇنىڭغا سالام بېرىپتۇ. ئۇكام بىلمەسلىككە سېلىپ كېنىزەكلەرگە قاراپتۇ. قىز ئۇكامغا بۇرۇلۇپ: "نېمە ياخشىلىغىڭ، قانداق خىسلىتىڭ بار؟" دەپ سوراپتۇ. "ياخشىلىغىم ئىچىمدە" دەپتۇ ئۇكام. قىز تاماق ئېلىپ كېلىشكە بۇيرۇپتۇ. ئۇنىڭغا تاماق ئېلىپ كېلىشىپتۇ. قىز تاماق يېيىشكە كىرىشىپتۇ، لېكىن كۈلۈشتىن توختىماپتۇ. ئۇكام ئۇنىڭغا

قارىغان ئىكەن. قىز كۆزىنى قاچۇرۇپ كېنىزەكلەرگە قاراپتۇ. كېيىن قىز ئۇكامغا سۇيگۇ ئىزھار قىپتۇ، چاخچاق باشلاپتۇ. پەمسىز ئۇكام قىزغا ناھايىتى بېرىلىپ كەتكەنلىكىدىن ھېچ نەرسىنى سەزمەپتۇ: "قىز مېنى ياخشى كورۇدۇ. مەقسىدىمگە يېتىدىغان بولدۇم" دىگەن ئۇمىتتە بوپتۇ. تاماقنى يەپ بولۇپ ئىچىملىك كەلتۈرۈپتۇ. يەنىمۇ چىرايلىق كېنىزەكتىن ئونى پەيدا بوپتۇ. ئۇلارنىڭ قوللىرىدا ھەر تۈرلۈك سازلار بار ئىكەن. ئۇلار سازغا تەڭكەش قىلىپ يېقىملىق ئاۋازلىرى بىلەن ناخشا ئېيتىشقا باشلاپتۇ. ئۇكام ھەيران بوپتۇ، قىزغا ئاياق تۇتۇپتۇ. ئۇ ئىچىپتۇ. كېيىن كېنىزەكلەر ئىچىپتۇ. ئۇكام ئورنىدىن تۇرۇپ ئىچىۋاتقانلارغا خو- شامەت قىلىپ: "سالامەتلىك ئۈچۈن!" دەپتۇ. ئۇلارنىڭ ھورمىتى ئۈچۈن دەممۇ-دەم تىز چوكۇرۇپتۇ. كېيىن قىز ئۇكامغا يەنە ئاياق تۇتۇپتۇ. ئۇكام ئۇنى ئېلىپ ئىچىۋاتقاندا، قىز ئۇنىڭ ئارقىسىغا ئۇتۇپ تەستەك بىلەن ئۇرۇپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇكام يامانلاپ چىقىپ كەتمەكچى بوپتۇ، بۇۋى كېلىپ كوزى بىلەن: "قايت!" دىگەندەك ئىشارەت قىپتۇ. ئۇ، قايتىپتۇ. قىز ئولتۇرۇشقا بۇيرۇغان ئىكەن، ئۇ، ئولتۇرۇپتۇ. ئۇكام ھېچ نەرسە سوزلىمەپتۇ. قىز يەنە مورىسىگە ئۇرۇشقا باشلاپتۇ. بۇ، يەتمىگەندەك كېنىزەك- لىرىگىمۇ ئۇرۇشنى بۇيرۇپتۇ. "بۇ يەردە سىز دىگەن ياخشىلىقنى كورمەيۋاتىمەنغۇ؟" دەپتۇ ئۇكام بۇۋىگە. "توغرى!" دەپتۇ بۇۋى. ئۇلار ئۇكامنى ئۇرۇپ ھوشىدىن كەتكۈزۈپتۇ. ئۇكام تاياقتىن قېچىپ ھاجەتكە چىقماقچى بولىۋاتقان ئىكەن. بۇۋى: "بىر ئاز سەۋرى قىل! مەقسىدىڭگە يېتىسەن" دەپ ئۇنى قايتۇرۇپتۇ. "قاچانغىچە سەۋرى قىلىمەن. شاپىلاق زەربىدىن ھەممە يېرىم

كوكۇرۇپ كەتتى“ دەپتۇ ئۇكام. ”ئۇ، مەس بولسا، — دەپتۇ بۇۋي، — مەقسىدىڭگە يېتىسەن. بىر ئاز سەۋرى قىل!“ ئۇكام ئۇز جايىغا كېلىپ ئولتۇرۇپتۇ. ھەممە كېنىزەكلەر ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپتۇ. قىز، كېنىزەكلەر ئۇكامنى ئىسقا تۇتۇپ يۇزىگە سېرىق بوياق سۇركەشكە بۇيرۇپتۇ، ئۇلار شۇنداق قىپتۇ. كېيىن قىز يەنە مۇنداق دەپتۇ: ”سېنى خۇدا ئېزىز قىلسۇن. ئويۇمگە كىردىڭ، شەرتلىرىمنى ئورۇنلىدىڭ، ماڭا قارشىلىق قىلغانلارنىڭ ھەممىسىنى ھايدىغان ئىدىم، كىم سەۋرىلىك بولسا شۇ مەقسەتكە يېتىدۇ“. ”ئەي مەلىكەم، — دەپتۇ ئۇكام، — مەن سېنىڭ قۇلۇڭمەن.“ ”مەن خوشچاقچاقلىقنى سۆيىمەن. ماڭا ئىتائەت قىلغانلار خالىغىنىنى قىلىدۇ ۋە ئالىدۇ“ دەپتۇ قىز، ئاندىن پۇتۇن كېنىزەكلەرگە ۋاقىراپ تۇرۇپ: ”باشلاڭلار!“ دەپ ناخشا ئېيتىشنى بۇيرۇپتۇ. كېيىن يەنە بىر كېنىزەككە: ”سەن بۇ كىشىنى ئېلىپ بېرىپ كېرەكلىك ئىشىڭنى قىل! كېيىن مېنىڭ قېشىمغا ئېلىپ كەل!“ دەپتۇ. كېنىزەك ئۇكامنىڭ قولىدىن تۇتۇپ ئېلىپ كېتىپتۇ. ئۇكام ئۇنىڭ نىمە قىلىدىغانلىقىنى بىلمەي ئارقىسىدىن مېڭىۋېرىپتۇ. بۇۋى بولسا ئۇنىڭ ئارقىسىدىن بېرىپ: ”سەۋرى قىل! ئازغىنا قالدى، مەقسىدىڭگە چوقۇم يېتىسەن!“ دەپتۇ. ئۇكامنىڭ يۇزىگە ماي سۇركەپتۇ. ئۇ، قىزغا يېقىن كەپتۇ. بۇۋى ئۇنىڭ يېنىغا يەنە يېقىن كېلىپ: ”يەنە بىر ئاز سەۋرى قىل! چوقۇم مەقسىدىڭگە يېتىسەن!“ دەيدىكەن. ”بۇ كېنىزەك مېنى نىمە قىلماقچى، ئېيت!“ دەپتۇ ئۇكام بۇۋىسىگە. ”بۇ يەردە ھېچ كوڭۇلسىز ئىش يوق! كېنىزەك سېنىڭ قېشىڭنى بوياپ، ساقال-بۇرۇتۇڭنى چۇشۇرىدۇ!“ دەپتۇ بۇۋى. ”بوياقىنىغۇ يۇيسا چىقىپ كېتىدۇ. ساقال-بۇرۇتۇمنى چۇشۇرۇش ئېغىر ئىش، مەن

خەلقى ـ ئالەم ئالدىدا قانداق يۈرىمەن!» دەپتۇ ئۇكام. «قارشىلىق قىلما! ئۇنىڭ كۆڭلى ساڭا باغلانغان. ساقىلىڭ بىلەن قىزنىڭ قېشىغا بارساڭ، ئۇنىڭ نازۇك يۈزىگە ساقىلىڭ سانجىلسا، يەنە كۆڭۈلسىزلىك پەيدا بولىدۇ! ئۇ سېنى ساقالسىز كۆرۈشنى ئىستەيدۇ. ئازراق سەۋرى قىل! ئىشنىڭ جىقى تۈگەپ ئېزى قالدى. مەيلى قېشىڭنى بوياپ ساقال ـ بۇرۇتۇڭنى چۈشۈرسە چۈشۈرسۇن!» دەپتۇ. شۇ چاغدا قىز: «توغرا دېدىڭ. ئەمدى بىر نەرسە يەنى ساقال قالدى، ئۇ بولىسىمۇ بولمايدۇ. بۇرۇتىنىمۇ قويماي چۈشۈرۈڭلار! ئۇ ياش بالىدەك ساقالسىز بولسۇن!» دەپتۇ.

كېنىزەك ئۇكامغا قىزنىڭ بۇيرۇغىنى يەتكۈزۈپتۇ. ئەخمەق ئۇكام بولسا: «ئادەملەردىن تەنە گەپ ئاڭلاپ قانداق باش كۆتۈرۈپ يۈرىمەن!» دەپتۇ. «يۈزۈڭدە ئۇنىڭ يۈزىگە قادىلىدىغان بىر نەرسە قالماسلىقى ئۈچۈن، ئۇ بۇيرۇغان ئىشنى ئادا قىل! ئەمدى مەقسىتىڭگە يېتىدىغان ۋاقتىڭ كەلدىغۇ؟» دەپتۇ بۇۋى. ئۇكام كېنىزەككە بوي سۇنۇپتۇ. ساقىلىنى چۈشۈرۈپتۇ. كېنىزەك ئۇنى قىزنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىپتۇ. قارىسا قاشلىق ئىتلىگەن، ساقال ـ بۇرۇتلىرى چۈشۈرۈلگەن، يۈزى تۈرلۈك رەڭلەردە بويالغان. قىز ئەجەپلەنگەنلىگىدىن كۈلۈۋېرىپ يەرگە دومىلاپ كېتىپتۇ. «چىرايلىق يۈزۈڭ بىلەن مېنى ئۆزەڭگە باغلىدىڭ. ئەمدى بىر ئاز ئويناپ بەرگىن!» دەپتۇ قىز. ئۇكام ئورنىدىن تۇرۇپ ئۇسۇل ئويناشقا باشلاپتۇ. كېنىزەك ئۇنىڭغا ياستۇقمۇ، مۈشۈمۇ، شو پۇكمۇ، ئىش قىلىپ، نېمە ئۇچرىسا شۇنى ئېتىپتۇ. باشقا كېنىزەكلەرمۇ قوللىرىغا نېمە چىقسا شۇ نەرسە بىلەن ئۇكامنى ئۇرۇپ ئېسىنى قويماپتۇ. بۇۋى ئۇكامغا: «ئەمدى مەقسىتىڭگە يېتىسەن. كورسەت-

مىگەن ھېچ قانداق ھۈنەر قالمىدى. پەقەت بىرلا ئىش بار، ئۇ بولسىمۇ مەسىلەردىكى ئىشتان-كويىنىگىنى يېشىپ قىپ يالىڭاچ بول! شۇنداق قىلمىساڭ ئۇ ھېچ نەرسىگە ئۇنىمايدۇ. قىز سېنى يېشىنىدۇرۇپ، ئۆزىنى قوچاغلاشقا بۇيرۇيدۇ. ئۇ ئالدىڭغا كېلىپ قاچىدۇ. سەن كەينىدىن يۈگۈرۈپ يۈرۈپ قوغلايسەن. ئەنە شۇ چاغدىلا ئۇ، ساڭا بويسۇنىدۇ. كىيىملىرىڭنى يەش، چاققان بول!" دەپتۇ. ئۇكام مەس ئىكەن، پۈتۈن كىيىملىرىنى يېشىپ يالىڭاچ بوپتۇ.

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى، شەھرىزاد ھېكايىسىنى توختاتتى.

ئوتتۇز بىرىنچى كېچە

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قىپتۇ شەھرىزاد ھېكايىسىنى.

ئۇكام كىيىملىرىنى يېشىپ يالىڭاچ بوپتۇ، كېنىزەك ئۇكامغا: "ئارقامدىن قوغلا! مەن ئالدىڭدىن قاچىمەن. ئەگەر مەقسىدىڭ ماڭا يېتىشىش بولسا، قېنى شۇ ئىشنىمۇ قىل!" دەپتۇ. ئۆزى ئالدىغا كىرىپ قېچىشقا باشلاپتۇ، ئۇكام ئارقىسىدىن قوغلاپتۇ. بىر ئۆيدە خېلى ۋاقىت قوغلاشقاندىن كېيىن ئىككىنچى ئۆيگە ئۆتۈپ قوغلىشىپتۇ. قىز بىر ئۆيدىن كىرىپ، ئىككىنچى ئۆيدىن چىقىۋېرىپتۇ. ئۇكام ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئەگىشىپ چېپىۋېرىپتۇ، شەھۋانى نەپسى قوزغىلىپ تامامەن بىر تەلۋىگە ئوخشاپ قاپتۇ. شۇ ۋاقىتتا ئۇكام يۇقىقا بىر تاختىنى دەسسەپ سالغان ئىكەن، تاختا بىلەن پەسكە —

كوچىنىڭ ئوتتۇرىسىغا — ئادەملەرنىڭ ئارىسىغا قاڭقىپ يىقىلىپ چۈشۈپتۇ. ئۇ يەر ئەلتىرىچىلەر بازىرى بولۇپ ئادەملەرنىڭ بىرسى سېتىپ، بىرسى ئېلىپ تۇرۇشقان ئىكەن. ئۇكام ئادەملەرنىڭ ئۈستىگە شۇنداق ئېغىرلىق بىلەن چۈشۈپتۇكى، بەزىلىرىنىڭ بوينى ئۈزۈلۈشكە، بەزىلىرىنىڭ بولسا بېلى چىقىپ كېتىشكە تاس قاپتۇ. ئۇكامنى بۇنداق شەرمەندە قىياپەتتە يالىڭاچ، يۈز - قاشلىرى بويالغان، ساقال - بۇرۇتلىرى چۈشۈرۈلگەن ھالدا كورۇپ، كىشلەر: "توۋا"دەپ ياقىسىنى تۇتۇشۇپتۇ. ئۇكام ھوشىنى يوقىتىپ يىقىلىپتۇ. ئۇنىمۇ ئىشەككە تەتۈر مىندۇرۇپ ھاكىمنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىپتۇ. ھاكىم: "بۇ كىم!" دەپ سوراپتۇ. ئادەملەر: "بۇ تەنتەكنى بىزمۇ تونۇمايمىز. بۇ ۋەزىرنىڭ ئويىنىڭ ئۈستىدىن ئەنە شۇ ئەھۋالدا تېرە - تەسەك بازىرىغا يىقىلىپ چۈشتى. بىز بۇ يەرگە ئېلىپ كەلدۇق" دېيىشىپتۇ. ھاكىم ئۇنى يۈز دەررە ئۇرۇپ، شەھەردىن قوغلاشقا بۇيرۇپتۇ. مەن ئارقىسىدىن بېرىپ ئىستەپ تاپتىم، كىشىلەرگە تۇيدۇرماي ھويلامغا ئېلىپ كەلدىم. ھازىرغىچە ئۇنىڭ ئاش - غىزاسىدىن خەۋەر ئېلىپ كېلىۋاتىمەن. مېنىڭ ئۇكامغا قىلغان بۇ مەردانىلىقىمنى قېنى قايسى مەرت قىلالىغان!..."

سەتىراچىنىڭ ئۇچىنچى ئۇكىسى

"ئۇچىنچى ئۇكامنى سورىسىڭىز، — دېدىم خەلىپىگە، — ئىسمى "بەقىق" يەنى غەلىۋىچى بولۇپ، كوزى كور ئىدى؛ ئۇ بىر كۈنى تىلەمچىلىك قىلىپ بىر ھويلا ئىشىگىنى تاقىلدىتىپتۇ، ئىچكىرىسىدىن: "كىم"دېگەن ئاۋاز چىقىپتۇ. ئۇكام جاۋاپ بەرمەپتۇ. لېكىن ھويلا ئىگىسىنىڭ ئىشىك توۋىگە كەلگىنىنى ئۇكام سېزىپتۇ. ئوي

ئىگىسى ئىشىكنى ئېچىپ: "نېمە دەيسەن؟" دەپ سوراپتۇ. "خۇدا-ھەققى، بىرەر نەرسە سەدىقە قىلسىڭىز!" دەپ سوراپتۇ ئۆكام.

"سەن قارغۇمۇ؟" دەپتۇ ئۆي ئىگىسى. "ھەئە" دەپتۇ ئۆكام. "بولمىسا قولۇڭنى بەر!" دەپتۇ ئۆي ئىگىسى. ئۆكام "بىر نەرسە بېرىدىغان ئوخشايدۇ" دەپ قولىنى ئۇزىتىپتۇ. ئۆي ئىگىسى تىلەمچىنى قولىدىن تۇتۇپ ئۆيىگە ئېلىپ كىرىپتۇ. ئۇ يەردىن ئۇنى تاختا شۇتا بىلەن ئەڭ ئېگىز بالىخانىغا ئېلىپ چىقىپتۇ. ئۆكام: "بىرەر ۋاخلىق ئاش-نان ياكى كىيىم بەرسە كېرەك" دەپ خۇرسەن بوپتۇ. يۇقۇرىغا چىققاندىن كېيىن: "نېمە سورايسەن، ئەي قارغۇ؟" دەپتۇ پېخسىق باي. "خۇدا يولىدا سەدىقە سورايمەن!" دەپتۇ ئۆكام. "خۇدا بەرسۇن!" دەپتۇ پېخسىق باي. "بۇ سۆزىڭىزنى مېنى شۇنچە ئېگىزگە ئېلىپ چىقىپ ئېيتقىچە، نېمە ئۈچۈن پەستە چېغىمدىلا دېمىدىڭىز؟" دەپتۇ ئۆكام ئۆكۈپ. "نېمە ئۈچۈن سەنمۇ باشتىلا سەدىقە سورىماي، خۇددى مېنىڭ بىلەن ئېلىم-بېرىم قىلغان كىشىدەك پەسكە چۈشۈرۈپ ئىشىكنى ئاچقۇزۇپ، ئاندىن تىلەمچىلىك قىلدىڭ؟" دەپ كايىپتۇ پېخسىق باي. "نېمە قىلماقچىسەن!" دەپتۇ ئۆكام. "ساڭا بېرىدىغان ھېچ نەرسەم يوق!" دەپتۇ باي. "ئانداق بولسا مېنى شوتىدىن چۈشۈرۈپ قوي!" دەپتۇ ئۆكام. "شوتا ئەنە ئالدىڭدا تۇرۇپتۇ، ئۆزەڭ چۈشۈپ كېتىۋەر!" دەپتۇ باي. ئۆكام تىنەپ-تەمترەپ، مىڭ مۇشەققەتتە شوتىدىن چۈشۈشكە باشلاپتۇ. بىر نەچچە بالداق قالغاندا ئايىغى تېيىلىپ كېتىپ يىقىلىپ چۈشۈپتۇ. بېشى ئىشىكنىڭ يان ياغىچىغا تېگىپ يېرىلىپتۇ. ئۇ، كوچىغا چىقىپ، نەگە بېرىشىنى بىلمەپتۇ. شۇ چاغدا ئۆزىگە ئوخشاش بىر نەچچە كور تونۇشلىرى كېلىپ

قاپتۇ. "بۈگۈن قانچە پۇل تاپتىڭ؟" دەپ سورىشىپتۇ ئۇلار. ئۇكام بولغان ۋەقەنى سۆزلەپ: "بۈگۈن يېنىمدا قالغان پۇلدىن بىر ئاز خەجلەيمەن" دەپتۇ تونۇشلىرىغا. پىخسىق باي ئۇلارنىڭ ئارقىسى-دىن ماراپ كېلىۋاتقان ئىكەن. ئۇلار باينىڭ كېلىۋاتقىنىنى سەزمەپتۇ. ئۇكام ھويلىسىغا كېلىپ ئۆيگە كىرىپتۇ. پىخسىق بايمۇ ئۆيگە بىلىندۈرمەي كىرىپتۇ. ئۇكام ئۆز ئورنىغا ئولتۇرۇپتۇ، شېرىكلىرىنى كۈتۈپتۇ. بايمۇ بىر بۇلۇڭغا بېرىپ ئولتۇرۇپتۇ. شېرىكلىرىمۇ يېتىپ كېلىشىپ ئۆيگە كىرىپتۇ. ئۇلار ئۆيگە كىر-گەندىن كېيىن ئۇكام: "ئىشىكنى ئېتىڭلار، ئۇ ياق-بۇ ياقنى ياخشىلاپ قاراپ سىلاپ چىقىڭلار. بىرەر غەيرىي ئادەم كىرىپ قالغان بولمىسۇن يەنە!" دەپتۇ. پىخسىق باي ئۇكامنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ئورنىدىن تۇرۇپ تورۇسقا ئېسىغلىق تۇرغان بىر ئاغامچىغا ئېسىلىۋاپتۇ. ئۇلار ئۆينىڭ ھەممە تەرىپىنى سىلاشتۇرۇپ تىمىسقىلاپ چىقىپتۇ. ھېچ نەرسە ۋە ھېچكىمنى ئۇچراتماپتۇ. كېيىن ئۇكامنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇرۇشۇپتۇ، يانلىرىدىن پۇللىرىنى ئېلىپ ساناشقا باشلاپتۇ. قارىسا ئون مىڭ تەڭگىدىن جىق ئىكەن. ئۇلار ئۆزلىرىگە ئارتۇقىنى قالدۇرۇپ، ئون مىڭ تەڭگىنى ئۆينىڭ بۇرجەكلىرىگە كۆمۈپتۇ. قالغان قاتقان نانلىرىنى ئېلىپ يېيىشكە باشلاپتۇ. شۇ چاغدا ئۇكام ئۆيدە يات كىشىنىڭ بارلىقىنى سېزىپ قاپتۇ. شېرىكلىرىگە: "ئۆيدە يات كىشى بارغا ئوخشايدۇ،" دەپ ئەتراپىنى تىمىسقىلاشقا، سىلاپ-سىپاپ ئىزلەشكە باشلاپتۇ. بىر چاغدا ئۇكامنىڭ قولى پىخسىق باينىڭ قولىغا تېگىپ كېتىپتۇ. "مانا يات كىشى!" دەپ ۋاقىراپتۇ ئۇكام. ھەممىلىرى بىرلىشىپ باينى راسا دۇمبالاپتۇ. قارغۇلار

ۋاقىرىشىپ: "بۇرادەرلەر، ياردەم قىلىڭلار! ئۆيىمىزگە ئوغرى كىرىپ پۇلىمىزنى ئاپتۇ! ۋاي دات، ئوغرىنىڭ دەستىدىن دات!" دېيىشىپتۇ. دەرھال ئادەملەر توپلىنىپتۇ. "ئوغرى" دەپ كۆرسىتىلگەن يېخسىق بايمۇ كۆزلىرىنى يۇمۇۋېلىپ ھېچكىم شۇبھىلەنمەيدىغان كور قىياپىتىگە كىرىۋاپتۇ. ئۇ: "ھازىر ھاكىمغا بارىمەن، ئەرزە قىلىمەن!" دەپ داتلاپتۇ. ئارىدىن كىرىپ ئۆتمەي، ھاكىمنىڭ چاپارمەنلىرى ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى ھەيدەپ ھاكىمنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىپتۇ. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئۇكاممۇ بار ئىكەن. ھاكىم يېقىنراق كېلىشكە بۇيرۇپ: "نېمە گەپ؟" دەپ سوراپتۇ. "بىزنى ياخشىلاپ قېيىن-قىستاققا ئالمىغىچە سىرنى ئېنىقلىيالمايسىز، — دەپتۇ يېخسىق باي، — قېيىن-قىستاق بىلەن سوراق قىلىشنى ئالدى بىلەن مەندىن باشلاڭ، كېيىن مانا بۇ يول باشلىغۇچىمىزنى تەكشۈرۈڭ" دەپ ئۇكامنى كۆرسىتىپتۇ باي. ھاكىم يېخسىق باينىڭ دۇمبىسىگە توپ-توغرا يۈز دەررە ئۇرۇشنى بۇيرۇپتۇ. ياساۋۇللار ئۇنى يەرگە ياتقۇزۇپ بىرنەچچە دەررە ئۇرغاندىن كېيىن ئۇ بىر كۆزىنى ئېچىپتۇ. بۇنى كۆرۈپ ئۇنى يەنىمۇ قاتتىقراق ئۇرۇپتۇ. يېخسىق باي ئىككىنچى كۆزىنىمۇ ئېچىپتۇ. "ھەي لەنىتى، بۇ نېمە قىلغىنىڭ؟" دەپتۇ ھاكىم غەزەپلىنىپ. "مېنى بۇ ئازاپتىن قۇتقازساڭ، بولغان ۋەقەنى ئېيتىپ بېرەي" دەپتۇ يېخسىق باي. ھاكىم ئۇنى بوشىتىشنى بۇيرۇپتۇ. "بىز توت كىشى، — دەپتۇ ئۇ، — ئۆزىمىزنى قارىغۇلۇققا سېلىپ ئادەملەرنى ئالدايمىز، ئۆيلىرىگە كىرىمىز. كىرەك جايدا كۆزنى ئاچىمىز. خوتۇن-قىزلىرىنى كۆرىمىز، پۇرسەت تاپساق ماللىرىنى ئوغۇرلاپ ئالىمىز. ئۆزلىرىنى پاراكەندىچىلىككە سالىمىز، بوغۇپمۇ تاشلايمىز. چاناق

چىقسا قارغۇ بولۇپ قالىمىز. شۇنداق قىلىپ، خېلى جىقلا پۇل توپلىدۇق. ھازىرغىچە بۇ پۇلىمىزنىڭ ئون مىڭ تەڭگىدىن ئاشقانلىقى مەلۇم. مەن شېرىكلىرىمگە، ئۆز ھەسسەمنى بەرسەڭلار دىسەم، ئۇلار مېنى ئوغرى! دەپ تۇتۇۋېلىپ ئۇردى. مەن سىزدىن ياردەم سورايمەن. بۇلارنىڭ ھەر بىرىنى مېنىڭدىنمۇ قاتتىقراق ئازاپلاپ ئۇرسىڭىز كوزلىرىنى ئاچىدۇ." ھاكىم ئۇلارنى قىستاشقا باشلاپتۇ. ئۇرۇشنى ئاۋال ئۇكامدىن باشلاپتۇ. ئۇنىڭ ئىسى ئىغىپ ھۇشىدىن كەتكىچە ئۇرۇپتۇ. ئۇكام قارغۇ كوزىنى ئاچالماپتۇ. "توختاڭلار، كوزىنى ئاچسۇن!" دەپتۇ ھاكىم. لېكىن ئۇكامنىڭ كوزى ئىچىلماپتۇ. ھاكىم: "ئەي لەنىتىلەر، نىمە ئۇچۇن خۇدا بەرگەن نۇرانى كوزلىرىڭلارنى يوشۇرۇپ، قارغۇ قىلىپ، ئادەم ئالدايسىلەر!" دەپ سوراپتۇ. ئۇكام دات پەريات قىلىپ نالە-زار قىپتۇ. "ئەزىبىرايى خۇدا، مەن راست قارغۇمەن" دەپتۇ ئۇكام. ھاكىم ئۇنىڭ قالغان شېرىكلىرىنىمۇ ئۇرۇشقا بۇيرۇپتۇ. پىخسىق باي: "كوزۇڭلارنى ماڭا ئوخشاش ئىچىڭلار، ياخشىلىقچە ئاچمىساڭلار، سىلەرنى ئۇرۇدۇ، قاتتىق ئازاپ بىلەن قىينايدۇ" دەپتۇ. پىخسىق باي يوشۇرۇپ قويغان پۇلىنى ئىلىپ كېلىش ئۇچۇن ھاكىم تەرىپىدىن كىشى قوشۇشنى سوراپتۇ. "بۇلار بەرى بىر ئاسانلىقچە كوزلىرىنى ئاچمايدۇ. كىشىلەر ئالدىدا سىرلىرى ئىچىلىپ رەسۋا بولۇشىنى خالىمايدۇ" دەپتۇ. ھاكىم پۇلنى ئىلىپ كېلىش ئۇچۇن پىخسىق بايغا كىشى قوشۇپ ئەۋەتىپتۇ. ئۇلار پۇلنى ئىلىپ كېلىپ ھاكىمغا بېرىپتۇ. ھاكىم ئۇچ مىڭ تەڭگىنى پىخسىق بايغا بېرىپتۇ. قالغان ئۇچ قارغۇنى يەنە ئازاپلاپ كورۇپ، كوزى ئىچىلمىغاندىن كېيىن، ئاخىرى، نەتىجىسى يوق بۇ ئىشتىن زېرىكىپ، شەھەردىن قوغلاپ

چىقىرىۋېتىشكە بۇيرۇق بېرىپتۇ. مەن بۇ ۋەقەنى ئاڭلاپ ئۇكامنىڭ كەينىدىن باردىم. يوشۇرۇن ھالدا ئۇنى شەھەرگە قايتۇرۇپ ئېلىپ كەلدىم. يىمەك-ئىچمەك، كىيىم-كېچەكلىرىدىن خەۋەر ئېلىپ تۇرىۋاتىمەن".

خەلىپە بۇ سوزلەرنى ئاڭلاپ كۈلۈپ: "بۇنىڭغا مۇكاپات بېرىڭ-لار، كەتسۇن!" دېدى. مەن: "قالغان ئۇكىلىرىمنىڭ ۋەقەسىنى تامامەن سوزلەپ بولمىغىچە ھېچ نەرسە ئالمايمەن" دېدىم.

سەتىراچنىڭ توتىنچى ئۇكىسى

"توتىنچى ئۇكام، — دېدىم خەلىپىگە، — ئەلقۇززۇلسانى يەنى ئاغزى-تىلى ئاچچىق، بىر كوزلۇك بولۇپ، باغداد شەھىرىدە قاسساپلىق قىلاتتى. ئۇ، بۇ ھۈنىرى بىلەن باي-باياشات ياشايتتى، كوپ دۇنياغا ئىگە ئىدى. شۇنىڭ ئارقىسىدا ياخشى ئوي-جايلار-نى سالدۇرۇۋالدى، ھال-ئوقىتى ياخشى ئىدى. خېلى ۋاقىتقىچە بىر خىلدا ئوتتى. كۈنلەرنىڭ بىرىدە، بىر ئاقساقال كىشى كېلىپ ئۇنىڭ دۇكىنىدا تۇرۇپتۇ. بىرقانچە تەڭگە پۇل بېرىپ، گوش بېرىشنى سوراپتۇ. ئۇكام گوش تارتىپ بېرىپتۇ. ئاقساقال گوشنى ئېلىپ كەلگەن يولىغا كېتىپتۇ. ئۇكام قېرىنىڭ بەرگەن پۇلىنى كورسە، ئاپپاق پارقىراپ تۇرغىدەك. ئۇلارنى بىر چەتكە ئالاھىدە قىلىپ ئايرىپ قويۇپتۇ. ئاقساقال ھەر كۈنى گوش ئالغاندا، شۇنداق يېڭى پۇل ئېلىپ كېلىپ بېرىۋېرىپتۇ. بەش ئايدىن ئارتۇغراق ۋاقىت ئوتۇپتۇ. ئۇكام قېرىنىڭ بەرگەن پۇلىنى ھامان ئايرىم ساندۇققا سېلىپ مەھكەم ساقلاپتۇ. بىر كۈنى ئۇ، يىغىپ قويغان بۇ پۇلغا قوي ئالماقچى بوپتۇ. ساندۇقنى ئېچىپ قارىسا،

ئۇ پۇلمۇ ئەمەس، ھەممىسى كېسىلگەن ئاق قەغەز بولۇپ چىقىپتۇ. ئۇكام ئۆزىنى يەرگە ئۇرۇپ يىغلاپتۇ، ۋاي سىلىپ، دات-پەريات قىپتۇ. ئۇنىڭ ئەتراپىغا كىشىلەر توپلىنىپتۇ. قاسساپ ئۇكام بولغان ۋەقەنى كىشىلەرگە چۈشەندۈرۈپ بېرىپتۇ. ھەممە بۇ ۋەقەگە ھەيران بولۇپ، نىمە دېيىشلىرىنى بىلمەي، ئۆز ئۆيلىرىگە قايتىپ كېتىشىپتۇ. ئۇكام يەنە ئاۋالقىدەك قوي سويۇپتۇ. ئۆز ئىشىنى داۋام قىلدۇرىۋېرىپتۇ. ئۇكام شۇ گوش ئالغان كىشىنىڭ يەنە بىر كېلىشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتۈپتۇ. ئارىدىن ئانچە كوپ ئۆتمەي، قېرى گوش ئېلىش ئۈچۈن دۇكانغا كەپتۇ. ئۇكام ئۇنى ياقىسىدىن تۇتۇپ، ھاكىمنىڭ ئالدىغا سورەشكە باشلاپتۇ. شۇ چاغدا ئۇ ئادەملەرگە قاراپ: ”بۇ ئوغرى قېرىنىڭ ماڭا قىلغان ئىشلىرىنى كورۇڭلار“ دەپتۇ. قېرى: ”ياخشىلىقچە مېنى قويۇپ بەر. بولمىسا ئادەملەرگە سىرىڭنى ئېچىپ تاشلايمەن، شەرمەندە قىلمەن!“ دەپتۇ. ئۇكام: ”مەن سېنى شەرمەندە قىلمەن، — دەپتۇ قېرى ۋاقىراپ، — قوي گوشى دەپ ئادەم گوشى ساتقانلىغىڭنى پاش قىلىپ رەسۋا قىلمەن“. ”يالغان سوزلىمە لەنتى! — دەپتۇ ئۇكام، — بۇ سېنىڭ ئىككىنچى قېتىم يالغان سوزلەپ، ئادەم ئالدىغىنىڭ بولۇدۇ!“. ”بولمىسا، ئادەم گوشى ئېسىپ قويغان دۇكان كىمنىڭ دۇكىنى؟“ دەپ سوراپتۇ قېرى. ”ئەگەر راست شۇنداقلا بولىدىغان بولسا، مېلىممۇ، جېنىممۇ — ھەممىسىلا سېنىڭكى بولسۇن!“ دەپتۇ ئۇكام تېرىكىپ. ”بۇرادەرلەر، — دەپتۇ قېرى ئادەملەرگە قاراپ، — بۇ نەس قاسساپ ھەر كۈنى قوي گوشى دەپ ئادەم گوشى ساتىدۇ. ئىشەنمىسەڭلار دۇكىنىغا كىرىپ كورۇڭلار!“ ئادەملەر قاسساپنىڭ دۇكىنىغا قارىسا، كانارىدىكى

ئىسغىلىق گوش قوينىڭ ئەمەس، ئادەمنىڭ گوشى ئىكەن. ھەممە بىردىن ئۇكامغا يېپىشىپتۇ. ئۇنى سورەپ ئېلىپ مېڭىپتۇ، مۇتىھەم، ئىپلاس، شەرمەندە دەپ ھاقارەت قىلىشىپتۇ. ئۇكامنىڭ ئەڭ يېقىن كىشىلىرى بولسا: "سەن تېخى بىزگە قوي گوشى دەپ ئادەم گوشى سېتىپ يۈرگەنمىدىڭ؟" دەپ يۈز-كوزلىرىگە ئۇرۇپتۇ، تېپىپتۇ. قېرى كېلىپ ئۇكامنىڭ بىر كوزىگە مولچەرلەپ ئۇرغان ئىكەن، ئۇكامنىڭ بىر كوزى قۇيۇلۇپ كېتىپ، شۇنىڭدىن بېرى بىر كوزلۇك بولۇپ قاپتۇ. كىشىلەر ئۇنىڭ بوينىغا كانارىدىكى ئادەم گوشىنى ئېسىپ، ئۇنى شەھەر ھاكىمىنىڭ قېشىغا سورەپ ئېلىپ بېرىپتۇ. ھاكىمغا توغرىلاپ: "بۇ مۇتىھەم، قوي گوشى دەپ بىزنى ئالداپ ئادەم گوشى سېتىپتۇ!" دەپ، بولغان ۋەقەنى سوزلەپ، ئەرىزە قىلىشىپتۇ. "راستمۇ؟ جاۋاپ بەر!" دەپتۇ ھاكىم غەزەپلىنىپ. ئۇكام ئوزىنى ئاقلاشقا ئۇرۇنۇپتۇ. لېكىن، ھاكىم گوشنى كورۇپ، ئۇكامنىڭ سوزىگە قۇلاق سالماپتۇ. بەش يۈز دەررە ئۇرۇپ، ھەممە مال-مۈلكىنى ۋە پۇللىرىنى مۇسادىرە قىلىشقا بۇيرۇپتۇ. ئەگەر مال-دۇنياسى كوپ بولمىغاندا، ئۇرۇپ ئولتۇرۇۋېتىدىكەن. پۇل ۋە مېلى جېنىغا ئارا تۇرۇپ، ئۇنى شەھەردىن سۈرگۈن قىلىشقا سەۋەپچى بوپتۇ. ئۇ، شەھەردىن چىقىپ نەگە بېرىشنى بىلمەي قاپتۇ. مېڭىپتۇ، مېڭىپتۇ، ئاخىرى بىر چوڭ شەھەرگە بېرىپتۇ. ئوزىچە ئويلاپ، باش قاتۇرۇپ، ئاخىرى ياماقچىلىق قىلىپ جان بېقىشنى ئوزىگە لايىق كورۇپتۇ. شۇ مەقسەت بىلەن، كىچىككىنە بىر دۇكان ئېچىپتۇ. كۈنلەرنىڭ بىرىدە، بىر ئىش ئۈچۈن، ياماقچىلىق دۇكىنىدىن چىقىپ بازارغا كېتىۋاتقان ئىكەن، ئۇزاقتىن كېلىۋاتقان ئاتلارنىڭ ئاياق تىۋىشى

ئاڭلىنىپتۇ. ئادەملەردىن: "نىمە گەپ؟" دەپ سوراپتۇ ئۇكام. كىشىلەر شاھنىڭ ئوتتۇشنى تاماشا قىلىپ تۇرغان ئىكەن. شاھنىڭ كوزى ئۇكامغا چۈشۈپتۇ. ئۇ، بېشىنى توۋەن سېلىپ تۇرغان ئىكەن. شاھ ئىتىنىڭ تىزگىننى تارتىپ، ئەسكەرلىرىگە قاراپتۇ، ئۇكامنى تۇتۇشقا بۇيرۇپتۇ. ئەسكەرلەر ئۇكامنى قوغلاپ يۈرۈپ ئۇرۇپتۇ، قىيناپتۇ. ئۇكام شۇ يەردىلا يەرگە يىقىلىپتۇ. ئولۇشكە ئاز قاپتۇ. ئەمما بۇرۇنقى قاسساپ، ھازىرقى ياماقچى بۇ ئىشنىڭ سەۋەۋىنى بىلمەپتۇ. زورمۇ-زور ئوز ئويىگە قايتىپ كەپتۇ. ئۇ، بولۇپ ئوتكەن ۋەقەنى شاھنىڭ خادەملىرىدىن بىرىگە ئېيتىپتۇ. "شاھ بىر كوزلۇك، بولۇپمۇ ئوڭ كوزى يوق ئادەملەرنى بۇرۇندىنلا ياقتۇرمايدۇ. ئۇ، بۇنداق كىشىلەرنى كورسە، ئولتۇرمىگىچە قويمايدۇ. ئەسلىدە شاھىمىز ئىشكارغا ماڭغان ئىدى، سېنى كورۇپ كوڭلى غەش بولۇپ، ئىشكاردىن ياندى. سېنىڭ تاياق يېيىشىڭنىڭ سەۋەۋى مانا شۇ!" دەپتۇ شاھنىڭ خادىمى.

بۇ سوزنى ئاڭلاپ ئۇكامنى غەم-قايغۇ بېسىپتۇ. باشقا شەھەرگە كېتىشكە قارار قىپتۇ، دەرھاللا باشقا شەھەرگىمۇ قېچىپ بېرىپتۇ. بىر كۈنى ئۇ، تاماشا قىلىپ كېلىش ئۈچۈن كوچىغا چىقىپتۇ. يولدا كېتىۋېتىپ ئارقىسىدىن كېلىۋاتقان ئاتلارنىڭ تۇياق ئاۋازىنى ئاڭلاپتۇ. ئۇكام قورقۇپ، موكۇۋېلىشقا جاي ئىزلەپتۇ، ئەمما ئەپلىك جاي تېپىلماپتۇ. قارىسا قارشىسىدا يېپىق ئىشىك تۇرغىدەك. ئۇنى ئاچماقچى بولۇپ، ئىشىكنى ئىتتەرگەن ئىكەن، ئىشىك ئورۇلۇپ چۈشۈپتۇ. ئىچكىرى كىرىپ، ئىشىكنى تۈزەۋاتقان ئىكەن، بىردىنلا ئىككى كىشى ئارقىسىدىن كېلىپ ئۇنى تۇتۇپتۇ ۋە مۇنداق دەپتۇ: "سېنى ئۈچ كۈندىن بېرى ئىزلەپ يۈرۈپ ھالىمىز قالمىدى،

پۈتلىرىمىزدىن ئاياق چۈشۈپ قالدى. سېنىڭ كاساپىتىڭدىن بىز كۆز يۇمۇپ ئۇخلىغىنىمىزمۇ يوق.» «مېنى شۇنچىلىك ئىزلەپ نېمە قىلماقچىدىڭلار؟» دەپتۇ ئۇكام. «سەن بىزنى شەرمەندە قىلىپ، ھىلە بىلەن ئۆي ئىگىسىنى سويماقچىمۇ؟ بىزنى قورقۇنچىغا سالغان پىچىغىڭنى بەر!» دەپ، ئۇكامنىڭ ياقىسىنى مەككەم تۇتۇپ تۇرۇپ، يېنىنى ئاختۇرۇپتۇ. بەلۋىغىغا ئېسىغلىق چەم كېسىدىغان بىرەندە-سىنى تېپىپ ئاپتۇ. «شېرىكلىرىڭ بىلەن ساڭا ئۇنىڭ پۇللىرىنى ئوغۇرلاش يېتىشمىگەنمىدى؟» دەپتۇ ئۇلار. ئۇكام بۇلارغا قاراپ: «ناھايىتى قىزىق ۋە ئاجايىپ ۋەقەلەرنى باشتىن كەچۈرۈۋاتىمەن» دەپتۇ. «قانداق ۋەقەلەرنى باشتىن كەچۈردۈڭ؟» دەپ سوراپتۇ ئۇلار. ئۇكام بېشىمدىن ئۆتكەن ۋەقەلەرنى ئاڭلاپ، ئىچى ئاغرىپ، مېنى بوشاتسا كېرەك دەپ ئويلاپ، ھەممە ۋەقەلەرنى ئېيتىپ بېرىپتۇ. ئۇلار بۇ سەرگۈزەشتىلىرىگە ھەتتا ئېتىۋارمۇ قىلماپتۇ. ئۇلار ئۇكامنى ياقىسىدىن بوغۇپ ئۇرۇپتۇ. كىيىملىرىنى يەشتۈ-رۈپ، بەدەنلىرىدىكى دەررە ئىزلىرىنى كورۇپ: «ئەي لەنىتى، ئەگەر سەن ئوغرى ياكى مۇتىھەم بولمىساڭ، دۈمبەڭدىكى دەررە ئىزلىرى قانداق پەيدا بولغان؟» دەپ ھاكىمنىڭ ئالدىغا سورەپتۇ. ئۇكام ئۆزىچە: «كونا گۇنايىم ئېچىلىپ قالدى. ئەمدى ھاكىمنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بارسا، ھاكىم بۇنىڭ ئۈچۈن مېنى ئۆلتۈرمەي قويمايدۇ» دەپ ئويلاپ يىغلاپتۇ. ئۇنى ھاكىمنىڭ ھوزۇرىغا ئېلىپ كىرىپتۇ: «ئەي مۇتىھەم، سەن بۇلارنىڭ ئۆيىگە كىشى ئۆلتۈرۈشكە كىرىپسەن. كىشى ئۆلتۈرۈشكە سېنى نېمە مەجبۇر قىلدى؟» دەپتۇ ھاكىم غەزەپ بىلەن. «ئەي ھاكىم، ئەزىبىرايى خۇدا، مەن ئۇ يەرگە ئۇنداق مەقسەتتە كىرگىنىم يوق! — دەپتۇ ئۇكام، — سوز-

لىرىمگە ئىخلاس بىلەن قۇلاق سېلىشىڭىزنى، ماڭىمۇ دىققەت ـ ئېتىۋارىڭىزنى بېرىشىڭىزنى سورايمەن." "يىگەن تاياقلىرىڭىنىڭ ئۆزىمۇ ناھايىتى چوڭ جىنايەت قىلغانلىقىڭنى، ئۆزەڭنىڭ چوڭ جىنايەتكار ئىكەنلىگىڭنى كورسىتىپ تۇرۇپتۇ. ئادەملەرگە خەۋپ سالغان كىشىنىڭ سوزىگە قۇلاق سېلىش ئېقىللىق كىشىلەرنىڭ ئىشى ئەمەس" دەپتۇ ھاكىم. ئۇ، ئۇكامنى يۈز دەررە ئۇرۇشقا، توگىگە تەتۈر مىندۇرۇپ سازايى قىلىپ، شەھەرنىڭ ئىچى ـ تېشىنى ئايلاندۇرۇشقا بۇيرۇپتۇ. ياماقچى ئۇكامنى توگىگە تەتۈر مىندۇـ رۇپتۇ. ئادەم كوگجۇم تۇرغان جايلاردا توختىتىپ جاكاچى: "مانا ئوغرىلار ئۇچۇن ئەڭ كىچىك، ئەڭ يېنىك جازا" دەپ جار سېپتۇ. ئاخىرىدا، ھاكىم ئۇكامنى شەھەردىن قوغلاشقا بۇيرۇپتۇ. ئۇكام شەھەردىن قوغلاندى بولۇپ چىقىپ، بېشى قايغان تەرەپكە قاراپ مېڭىپتۇ. بۇنى ئاڭلاپ مەن ئۇكامنىڭ ئىزىدىن ئىزلەپ يېنىغا باردىم. ئۇنىڭدىن ئەھۋال سورىدىم. ئۇكام ۋەقەنى باشتىن ـ ئاياق ئېيتىپ بەردى. مەن ئۇنى ئادەملەردىن يوشۇرۇپ شەھەرگە ئېلىپ كەلدىم. كېرەكلىك ياردىمىمنى قىلىپ تۇرۇۋاتىمەن.

سەتىراچىنىڭ بەشىنچى ئۇكىسى

"بەشىنچى ئۇكامغا كەلگەندە ـــ دىدىم خەلىپىگە، ـ ئۇنىڭ ئىسمى ئەلەششار، يەنى ئېلىپ قاچار دەپ ئاتىلىدۇ. ئۇنىڭ ئىككى قۇلىغى كېسىلگەن. ئۇ ناھايىتىمۇ كەمبىغەل ئىدى، تىلەمچىلىك بىلەن كۈن كوچۇرەتتى. بىزنىڭ ئاتىمىز قېرىپ مۇكچىيىپ، ماڭىدىغان يولىنى پەرق ئېتەلمەس ھەم ماڭالماس بولۇپمۇ قالغان ئىدى، ئۇ، بىر كۈنى ئاغرىپ يىلا ۋاپات بولدى. ئۇنىڭدىن بىزگە

يەتتە يۈز تەڭگە مىراس ئالغان ئىدى، ھەر بىرىمىز يۈز تەڭگىدىن بولۇشۇپ ئالدۇق. بۇ بەشىنچى ئۆكام مىراس تەككەن تەڭگىنى قولىغا ئېلىپ، نىمە قىلىشنى بىلمەي نەمتىرەپ قالدى؛ ئويلاپ-ئويلاپ، ئۇ، چىنە ۋە شىشە پۇروشلۇق قىلماقچى بولۇپ، پۇلغا ھەر خىل چىنە ۋە شىشە قاچىلارنى ئالدى. ئالغان ماللىرىنى بىر چوڭ سىۋەتكە سېلىپ، ئۆينىڭ ئاغزىغا بىر چوڭ چەپچەكلىك پەتنۇسنى قويۇپ، ئۇنىڭ ئۈستىگە بىر قۇر مال تىزىپ، ئادەم تولا ماڭىدىغان تام تۈۋىدىكى قىرغاقتا ئولتۇرۇپ سېتىشقا كىرىشىپتۇ. ئۆكام ماللىرىنى ئالدىدىكى سۇپىغا قويۇپ، ئۆزى تامغا يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ خىيالغا كېتىپتۇ: "يۈز تەڭگىگە چىنە ۋە شىشە قاچا ئالدىم. ئۇنى ئىككى يۈز تەڭگىگە ساتسام، كېيىن ئىككى يۈز تەڭگىگە چىنە ۋە شىشە قاچا ئېلىپ، تۆت يۈز تەڭگىگە ساتسام، پۇلۇم كۆپەيگەنچە شۇنداق قىلسام، جىق دەسمايىغا ئىگە بولىدىكەنمەن. كېيىن پۇللارغا ئەڭ قىممەتباھا ماللارنى ئالسام، ئۇلاردىن يەنىمۇ كۆپراق پايدا ئالىمەن. بۇ پۇلغا ياخشى قوروجاي ئالسام نىمە دېگەن ياخشى. ئۇ چاغدا قۇللار، ئاتلار سېتىپ ئالسام، ئاتقا ئالتۇندىن ئىگەر جابدۇق ياساتسام، ماڭا نىمە دېگەن ئابروي-ھە؟ ئۇنىڭغا يارىشا، ياخشى يىسەم-ئىچسەم؛ بۇنداق چاغلاردا شەھىرىمىزدىكى داڭدار سازچىلارنىڭ ھەممىسىنى قىچقىرىپ ئويناسام، بەزمە قىلسام، ئولتۇرۇشلارنى باشقۇرسام، شۇنداقلا پۇلۇمنىمۇ كۆپەيتىپ يۈزمىڭ تەڭگىگە يەتكۈزسەم-ھە؟..." پەتنۇس ئالدىدا ئۆكام ئۆزىچە خىيالىنى داۋام قىلدۇرۇپتۇ: "پۇلۇم يۈزمىڭ تەڭگىگە يەتكەندىلا، شاھ ياكى ۋەزىرنىڭ قىزىغا ئەلچى ئەۋەتسەم: ئاڭلىشىمچە ۋەزىرنىڭ قىزى ناھايىتىمۇ چىرايلىق، بەكمۇ

كېلىشكەن دەيدۇ. شۇنىڭغا ئەلچى ئەۋەتىپ كۆرسەم-ھە؟ ئۇنىڭ مېھرى ھەققى ۋە تويلىغىنى دەپ مىڭ تىللا بەرسەم؛ ئەگەر ئاتىسى كۆنسە، ئىشمۇ ئاسانلا پۈتەر؛ كۆنمىسە، پۇلنىڭ كۈچى بىلەن زورلاپ ئالسام. شۇنىڭ بىلەن داڭقىمنى يەنە بىر ئاشۇرسام نېمە دېگەن ياخشى ئىش-ھە؟ تېخى ئۇ ئۆيۈمگە كەلگەندە ئۇنىڭغا ياش چورە ئېلىپ بەرسەم؛ ئۇزەمگە شاھلار كىيىمدەك كىيىملەر ئالسام، تۈرلۈك قىممەتباھا تاشلار ئورنىتىلغان ئات-جابدۇق ئالسام، تۈرلۈك قىممەتلىك كىيىملەرنى كىيىپ كوچىغا چىققىنىمدا، ئالدى تەرىپىمدىمۇ، ئارقا تەرىپىمدىمۇ ئوڭ ۋە سول يانلىرىمدىمۇ قۇللىرىم بولسا. شۇلار بىلەن شەھەر ئايلانسام؛ ئادەملەر ماڭا يول ئېچىپ، قول باغلاپ، سەپ بولۇپ تۇرسا، سالام بەرسە، شۇنداق داغدۇغا بىلەن خوتۇنۇمنىڭ ئاتىسى — ۋەزىرنىڭ ئالدىغا بارسام؛ ۋەزىر قۇللارنىڭ ئارىسىدا مېنىڭ شاھلاردەك تۇرغىنىمنى كۆرۈپ، دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ مېنى كۈتۈپ ئالسا، مېنى ئۆزىنىڭ ئورنىغا ئولتۇرغۇزۇپ، ئۆزى پەگاھا چۈشۈپ، 'خوش' دەپ قول قوشتۇرۇپ، باش ئېگىپ تۇرسا؛ ھەي-ھەي، يەنە مەن بىللە بارغان ئىككى قۇلنىڭ قولىدىكى يىپەك ھەميانىنىڭ ئىچىگە مىڭ تىللادىن پۇل سېلىنغان بولسا، ۋەزىرگە قىزىنىڭ يۈزى ئۈچۈن مىڭ تىللا بەرسەم، قالغان مىڭ تىللانى ۋەزىرنىڭ ئۆزىگە تەقدىم قىلسام؛ مېنىڭ قولۇمنىڭ ئوچۇقلۇقىنى، پۇلدارلىقىمنى. بۇنداق پۇللارنى نەزىرىمگە ئىلمايدىغانلىقىمنى ۋەزىرگە بىر كۆرسەتسەم. ئۇمۇ مېنى بىر كۆرۈپ قويسا. مەن مانا مۇشۇنداق قىلسام-ھە؟!... ئۇ، ئۇن ئېغىز گەپ قىلسا، مەن ئىككىلا ئېغىز سۆز بىلەن جاۋاپ بېرىپ قايىل قىلسام؛

سوزدىمۇ بوش كەلمىسەم، كېيىن ئۆيگە قايتىپ كەلسەم، خوتۇنۇم تەرەپتىن بىرسى كەلسە، ئەلۋەتتە، ئۇنىڭغىمۇ پۇل بەرسەم، كىيىم-كېچەك كىيگۈزسەم، ئەگەر ئۇ ماڭا بىرەر نەرسە ئېلىپ كەلگەن بولسا، تەكەببۇرلۇغۇمنى كورسىتىش ئۈچۈن ئۇنى ئېلىپ كەلگەن كىشىنىڭ ئوزىگە ھەدىيە قىلسام؛ كېيىن ئوزەمگە سولەت كىرگۈزۈپ پەرداز قىلسام، شۇنىڭدىن كېيىنلا قىزنى يېنىمغا ئېلىپ كېلىشكە بۇيرۇق قىلسام؛ ئويلەرنىمۇ ناھايىتى قاملاشتۇرۇپ ياسىداق قىلسام، قىز بىلەن كورۈشۈش ۋاقتىدا ئەڭ قىممەتباھا كىيىملىرىمنى كىيىپ، قەۋەت-قەۋەت ئەتلەس كورپىلەرنىڭ ئۈستىگە چىقىپ ئادىيىپ، كېرىلىپ ئولتۇرسام؛ ئەقلىمنىڭ كوپلىگىدىن، پىكرىمنىڭ ئوتكۈرلىگىدىن ئوزەمگە تەمەننا قىلىپ، ئوڭ ۋە سولغا مىت قىلىپ قارىماي ئولتۇرسام؛ خوتۇنۇممۇ ئالدىمدا قىممەتلىك كىيىملەرنى كىيىپ، ھەر تۈرلۈك زىننەت-جابدۇق-لىرىنى تاقاپ، ئايدەك ياسىنىپ، قول باغلاپ تۇرسا؛ مەن تېخى ئۇنىڭغا پەرۋا قىلمىغانلىغىمنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلماي قويسام؛ ئەتراپىمدا تۇرغانلارنىڭ ھەممىسى: "ئەي ھورمەتلىك كۈيوغۇل. ئالدىڭىزدا كېنىزىڭىز كۈتۈپ تۇرۇپ قالدى، سىزگە قاراپ كوزلىرى تېشىلەي دىدى، ئاياقلىرى تالدى..." دەپ قايتا-قايتا ئىلتىماس بىلەن يەرنى سۆيگەنىدىن كېيىن، بېشىمنى كوتۇرۇپ بىر قاراپ قويسام بولىدى. شۇنىڭ ئوزى يېتەرلىك ئەمەسمۇ؟ مەن يەنە بېشىمنى توۋەن سېلىۋالسام، ئۇنى ياتىدىغان ئويگە ئېلىپ كىرسە؛ مەن ئۇستۇمدىكى كىيىمنى يېشىپ تاشلاپ، يەنىمۇ قىممەتلىكرەك كىيىملىرىمنى كىيسەم؛ خوتۇنۇنى يېنىمغا ئېلىپ كەلگەندە، يەنە بىر نەچچە قېتىم ئىلتىماس قىلمى-

غىچە قارىماي قويسام، پەقەت كۆپ قېتىم ئىلتىماس قىلغىنىدا ۋە يىغلىغىنىدىلا بىر قارىسام، يەنە بېشىمنى توۋەن سالسام، قىز كۆرۈش تامام بولغىچە شۇنداق ئۇلۇغۋار سۈپەتتە تۇرسام، ئۇنى يەڭگىلىرى يەنە ياساپ تۈزەشتۈرسە...»

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى، شەھرىزاد ھېكايىسىنى توختاتتى.

ئوتتۇز ئىككىنچى كېچە

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قىپتۇ شەھرىزاد ھېكايىسىنى.

ئۇ خىيالىنى داۋام ئەتتۈرۈپتۇ: «كېيىن قول-لاردىن بىرىگە بەش يۈز تەڭگە پۇل ئېلىپ كېلىشنى بۇيرۇسام، بۇ پۇلنى قىزنى ياساپ-بېزىگۈچى يەڭگىلىرىگە بەرسەم، كېيىن خوتۇ-نۇمنى ئالدىمغا ئېلىپ كېرىشنى بۇيرۇسام، ئېلىپ كىرگەندە ئۇنىڭغا يەنە قارىماي قويسام؛ مېنىڭ ئۇلۇغۋارلىغىمنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن، ئۇنىڭ بىلەن پەقەت كۆز قىرى ئارقىلىقلا تونۇشسام؛ قىزنىڭ ئانىسى كەلسە، پېشا-نەمدىن سۆيسە، "ھۆرمەتلىك كۈيوغلۇم، مەرھەمەت قىلىپ چۆرەڭگە قاراپ قوي! ئۇ ساڭا يېقىنلىشىشنى ئىستەيدۇ، ئۇنىڭ دىلىغا داۋا قىل! ئۇ خېلىدىن بېرى ساڭا تازىم قىلىپ تىك تۇرۇپتۇ. ئۇنىڭغا رەھىم قىل!" دەپ كېلىپ قول-پۇتلىرىمنى سۆيسە ۋە يىغلىسا، مەن لام-جىم دېمەي تۇرسام؛ ئانىسى يەنە كېلىپ بىرنەچچە قېتىم ئايىغىمنى سۆيسە، "ئەي ھۆرمەتلىك كۈيوغلۇم، قىزىم جەننەتتىكى ھورگە ئوخشاش چىرايلىق، ئومرىدە

ئەركەك چىۋىنىگىمۇ كوزى چۈشمىگەن. سىنى بۇنىداق ھالىدا كورۇپ، ئۇنىڭ نازۇك كوڭلى سىندى. ئۇنىڭغا قارا، ئۇنىڭ بىلەن سوزلەش، ئۇنىڭ كوڭلىنى ئال! مېھىرىۋانلىق كورسەت!" دەپ كېلىپ، ماڭا شاراپ سۇنسا ۋە قولىغا ئاياق ئېلىپ لىق تولدۇرۇپ، ئىككى قوللاپ تۇتسا. ئاياقىنى ئالماي، خىلىغىچە ئۇنى كۇتتۇرۇپ تىك تۇرغۇزۇپ قويسام؛ ئوزەم سىپتىپ ئالغان تور ياستۇققا يولەنگىنىمچە تۇرىۋەسەم ـ ھە؟ بۇ مەن ئۇچۇن ئۇلۇق دەرىجە ئەمەسمۇ؟ ئۇ، ئوزىچە: "بۇ قانداق چوڭچىلىق ـ ھە"دەپ، ماڭا قاراپ تىكىلىپ: "بۇ قېرى چورىگىزنىڭ قولىدىكى ئاياقنى قايتۇرماڭ، قانداقلا بولمىسۇن، مەن سىزنىڭ قېينى ئانىگىزمەن" دىسىگىچە، مەن تەكەببۇرلۇق بىلەن ئۇنىڭغا قارىمسام، ئاڭلىماسلىققا سېلىپ تۇرىۋەرسەم، شۇ چاغىدىمۇ مەن ئۇنىڭغا ھىچ نەرسە دىمىسەم؛ "چورىگىزنىڭ قولىنى قايتۇرماڭ!" دەپ قىستاپ كەلسە، ئاغزىمغا تەگلەپ كېلىپ، لېۋىمگە تەگكۈزسىمۇ ئىچمەي، قولۇم بىلەن نېرى ئىتتەرسەم، مانا شۇنىداق قىلىپ ئايىغىم بىلەن كېلىشتۇرۇپ تەپسەم" دەپ، پەتنۇسنى سىۋەت بىلەن قوشۇپ بار كۇچى بىلەن تېپىپتۇ. پەتنۇس بىلەن سىۋەت سۇپىدىن شىشە ـ چىنە قاچىلىرى بىلەن ئاغدۇرۇلۇپ چۈشۈپ، ھەر تەرەپكە چېچىلىپ سۇنۇپ پارچە ـ پارچە بوپتۇ. پەتنۇس بىلەن سىۋەتتىكى قاچىلاردىن بىرەرسىمۇ ساق قالماپتۇ. ئۇكام داتلاپتۇ. "بۇ مېنىڭ ئاچچىغىمنىڭ يامانلىغىدىن ۋە تەكەببۇرلۇغۇمدىن بولدى!" دەپتۇ. تۇنجۇقۇپ كەتكەنلىگىدىن، كىيىملىرىنى يىرتىپ يىغلاپتۇ، ئوزىنى ئۇرۇپتۇ. نامازغا ئالدىراپ كېلىۋاتقان كىشىلەر توختاپ، بەزىلىرى ئۇنىڭغا ئىچىنىپتۇ، بەزىسى كوڭلىدە: "جىق پايدا كوزلەپ،

قىممەت ساتقاننىڭ، كىشىگە زىيان كوزلىگەننىڭ ئاقىۋىتى شۇ...» دەپتۇ. ئۇكام بىچارە نېمىشقا يىغلىمىسۇن؟ خىيالدىكى پايدىغۇ ئۇ ياقتا تۇرسۇن، قولىدىكى نەق پۇلدىنمۇ ئاجراپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن شۇ يەردە خېلىغىچە يىغلاپ ئولتۇرۇپتۇ. يىغلاۋېتىپ قارىسا، ناھايىتىمۇ چىرايلىق بىر خوتۇن زىننەتلىك ئېگەرلەنگەن بىر خېچىرنى مىنىپ ئۆتۈپ كېتىۋاتقىدەك. ئارقىسىدىن بىرقانچە قۇللار ئۇنى مۇھاپىزەت قىلىپ مېڭىپتۇ. ئۇ، ئايال ئۆتۈشى بىلەن، ھەممە تەرەپنى ئىپار ـ ئەتىرنىڭ خۇشبۇيى بېسىپتۇ. خوتۇن ئۇكامنىڭ يېنىدا سۇنۇپ ياتقان قاچا ـ قۇچىلارنى، ئۇنىڭ يېنىدا غەم ـ قايغۇ بىلەن يىغلاپ ئولتۇرغان ئۇكامنى كورۇپ رەھمى كەپتۇ. توختاپ ئەھۋال سوراپتۇ. ئۇكام ئەس ـ ھۇشىنى يوقىتىپ قويۇپ، تىلىمۇ قولاشماي قالغان ئىكەن، گەپ قىلالماپتۇ. «بىچارە ئېغىر كۈلپەتلەرگە ئۇچراپ، چىدىيالماي يىغلاۋاتىدۇ» دېيىشىپتۇ يېنىدىكىلەر. خوتۇن ئوز قۇللىرىدىن بىرىنى قىچقىرىپتۇ: «يېنىڭدا بار پۇلۇڭنىڭ ھەممىسىنى بۇ بىچارىگە بەر!» دەپتۇ قۇلىغا. قۇل ئۇكامغا بىر خالتا پۇل بېرىپتۇ. ساناپ كورسە، بەش يۈز ئالتۇن ئىكەن. ئۇكام بۇ پۇلنى قولىغا ئېلىپ، خوشلىقىدىن ئوزىنى يوقىتىپ، جېنى چىققۇدەك ھودۇقۇپ قاپتۇ. ئۇكام ئۇ خوتۇنغا نېمە دەپ مىننەتدارلىق بىلدۈرۈشنى بىلمەي تۇرۇپلا قاپتۇ. باي بولۇپ ئويىگە قايتىپتۇ. يەنە خىيالغا پېتىپ ئولتۇرغان ئىكەن، بىردىن ئىشىك قېقىلىپتۇ. بېرىپ ئىشىكنى ئېچىپتۇ. قارىسا، كورمىگەنلا بىر قېرى بوۋى ئىكەن. «ئەي ئوغلۇم، ــ دەپتۇ ئۇ، ــ ناماز ۋاقتى ئوتۇپ كېتىۋاتىدۇ. ئويۈمگە يەتكىچە ناماز قازا بولىدىغاندەك. ئەگەر رۇخسەت قىلساڭ، ئويۈڭدە تاھارەت ئېلىپ، ناماز ئوقۇپ

ئالسام.“ ئۇكام: ”مەرھەمەت، خالىغىنىڭىزنى قىلىڭ!“ دەپ، بوۋىنى ئۆيگە ئېلىپ كىرىپتۇ. بوۋى كىرىپتۇ. ئۇكام ئۇنىڭغا تاھارەت ئېلىش ئۈچۈن ئاپتۇۋىدا سۇ ئەكېلىپ بېرىپتۇ. بېرىپ ئۆزىنىڭ ئورنىغا ئولتۇرۇپتۇ. قولىدىكى تىللانىڭ كۆپلىكىدىن تېرىسىگە سىغماي قاپتۇ. ئۇلارنى پۇلدانغا سېلىپ كورۇپتۇ. يەنە ئېلىپ خالتىسىغا سېلىپ چىڭ باغلاپتۇ. ئۇ، پۇلىنى سەرەمجانلاشتۇرۇپ بولغىچە، بوۋىمۇ تاھارەت ئاپتۇ. كېيىن ئۇكام ئولتۇرغان جايغا كېلىپ ناماز ئوقۇشقا باشلاپتۇ. بوۋى نامىزىنى تۈگىتىپ، ئۇكامغا ئۇزاقتىن-ئۇزاق دۇئا قىپتۇ. ئۇكام بوۋىنىڭ دۇئاسى ئۈچۈن رەخمەت ئېيتىپتۇ. خالتىسىغا قول سېلىپ ئۇنىڭدىن ئىككى تىللا ئېلىپ بوۋىغا بېرىپتۇ. ”مەن سېنى ياخشى كورۇپ دۇئا قىلسام، سەن مېنى گاداي كورۇپ ماڭا پۇل بېرىۋاتامسەن؟ ئال پۇلۇڭنى! تارت قولۇڭنى! ماڭا پۇل كېرەك ئەمەس. مەن بۇ دۇنيادىن قول ئۈزگەن كىشىمەن. ئۆزەڭنىڭ يانچۇغۇڭغا سېلىپ قوي! — دەپتۇ بوۋى، — ئەگەر سەن بەك باي بولساڭ، بۇ پۇلنى ئۆزىنىڭ ئىگىسىگە قايتۇرۇپ بەر! شۇ پۇلنى بەرگەن خوتۇن بىلەن كورۇشۇشنى خالساڭ، ئۇنىڭ بىلەن كورۇشتۇرۇپمۇ قويەمەن. ئۇ ئايال مېنىڭ ئەڭ يېقىن كىشىم بولۇدۇ.“ ”ئۇنى تېپىش ئۈچۈن قانداق قىلىش كېرەك، ئەي ئاتا؟“ دەپتۇ ئۇكام. ”ئوغلۇم، — دەپتۇ بوۋى، — ئۇ باي، قولى ئوچۇق، چىرايلىق ئايال. ئۇ، پۇللۇق ئادەملەرنى ياخشى كورۇدۇ. ھەممە پۇلۇڭنى ئال! مېنىڭ ئارقامدىن ماڭ! مەن ئېلىپ بارىمەن. سەن ئۇنىڭ بىلەن ئۇچراشقىنىڭدا، قولۇڭدىن كەلگىنىچە يېقىملىق، شېرىن، تاتلىق، ئەركىلەتكۈچى سوزلەرنى كوپ قىل! شۇ چاغدا ئۇنىڭ جامالىنىمۇ،

ۋىسالىغىمۇ يېتىشىسەن. قۇللىرىغىمۇ ئۆزەڭ ئىگە بولىسەن!“ ئۈكام ئۆزىنىڭ ھەممە ئالتۇنلىرىنى ئېلىپ ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. بۇۋى بىلەن يولغا چىقىپتۇ. ئۇنىڭ ئارقىسىدىن مېڭىۋېرىپتۇ. بۇۋى بىر چوڭ دەرۋازا ئالدىغا كېلىپ توختاپتۇ. ئىشىكنى قاقىقان ئىكەن، رۇمالۇق بىر چوره چىقىپ ئىشىكنى ئېچىپتۇ. بۇۋى كىرىپتۇ، ئۈكامىمۇ بىللە كىرىشنى بۇيرۇپتۇ. ئىچكىرى كىرىشىپتۇ. چوڭ ھويلا ئىكەن. بىر چوڭ ئۆيگە كىرىپ بېرىپتۇ. ئۆي ناھايىتىمۇ ئوبدان جابدۇلغان ئىكەن. يىپەك گىلەملەر بىلەن بېزەلگەن ئۆيدە ئۈكام ئولتۇرۇپ ئالتۇنلىرىنى ئالدىغا، سەللىسىنى تىزىغا قويۇپتۇ. تېخى ئەتراپنى كورۇپ بولمىغان ئىكەن، بىر چىرايلىق قىز كىرىپ كەپتۇ. ئۇ ناھايىتى ياخشى كىيىنگەن ئىكەن. ئۈكام ئۇنى كورۇپ ئورنىدىن تۇرۇپ بۇ شېرنى ئوقۇپتۇ:

كىرسەڭ قايسى ئىشىكتىن شۇندىن كىرەر بەختىمۇ،
بۇ مۇبارەك يۈزۈڭ بىلەن كېلەر تاجۇ-تەختىمۇ.

قىز كۈلۈپتۇ. ئۈكامدىن ناھايىتى خۇرسەن بوپتۇ. كېيىن ئولتۇرۇپ، ئۈكامغىمۇ ئولتۇرۇشقا ئىشارەت قىپتۇ. كېنىزەككە ئىشىكنى يېپىشنى بۇيرۇپ، ئۆزى كېلىپ ئۈكامنىڭ قولىنى تۇتۇپتۇ. ئۇلار ئىككىسى بىرلىشىپ، بىر چەتتىكى خالى ئۆيگە كىرىپتۇ. بۇ ھۇجرىغا ھەر خىل كورپىلەر سېلىنغان ئىكەن، ئۈكام كېلىپ ئولتۇرۇپتۇ. ئۇ قىزمۇ ئۈكامنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇرۇپتۇ. بىر ئاز ئۆيىنىشىپ قىز ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. ئۈكامغا: ”مەن قايتىپ كەلگىچە ئورنىڭىزدىن مىدىرلىماڭ!“ دەپتۇ. ئىشىكنى ئېچىپ قاياققىدۇر چىقىپ كېتىپتۇ. ئۇ تاشقىرىدىن خېلى ۋاقىتقىچە كىرمەپتۇ. ئۈكام بىر ئۆزى يالغۇز ئولتۇرىۋېرىپتۇ. ئاخىر، ئىگىز،

گەۋدىلىك بىر قارا قۇل كىرىپ كەپتۇ. ئۇنىڭ قولىدا يالىڭاچلانغان قىلىچ بار ئىكەن. "هوي ئۆلۈم كەلمىگەن، — دەپتۇ ئۇ ئۇكامغا، — سېنى بۇ يەرگە كىم ئېلىپ كەلدى؟ بۇ يەردە نىمە ئىش قىلىپ ئولتۇرىسەن؟" ئۇكامدا جاۋاپ بەرگىدەك ماجال قالماپتۇ، ئاللىقاچان ھوشىنى يوقىتىپ قويغان ئىكەن، تىلى تۇتۇلۇپ سوزلىيەلمەي قاپتۇ. قۇل ئۇكامىنىڭ كىيىملىرىنى سالدۇرۇپ ئۇرۇشقا كىرىشىپتۇ. كالتەك زەربىدىن ئۇكامنىڭ جېنى تۇمشۇغىغا كېلىپ يىقىلىپتۇ. رەھىمسىز قۇل "ئۇنى ئولتۇردۇم" دەپ ئويلىغان ئىكەن. تۇز ئېلىپ كەلگەن كېنىزەكنىڭ "ئۇ قېنى؟" دىگەن سوزىنىمۇ ئۇكام ئاڭلاپتۇ. كېنىزەك قۇلنىڭ ئالدىغا بىر قاچىدا تۇز قويۇپتۇ. قۇل ئۇكامنىڭ بەدىنىدە تاياقتىن پەيدا بولغان يارىلىرىغا تۇز چېچىپتۇ. ئۇكام قۇلدىن قورقۇپ، ئوزىنىڭ تىرىك ئىكەنلىكىنى بىلدۇرمەسلىك ئۈچۈن مىدىرلىماپتۇ. چىشىنى-چىشىغا چىشلەپ جىم يېتىپتۇ. چورە چىقىپ كەتكەندىن كېيىن قۇل يەنە ۋاقىراپتۇ. ئۇكامنىڭ قېشىغا بايىقى بوۋى كىرىپ كەپتۇ. ئۇكامنىڭ قولىدىن تارتىپ-سورەپ، ئوزىگە ئوخشاش ئولۇكلەر ياتقان بىر جايغا ئاپىرىپ تاشلاپتۇ. ئۇكام ئۇ يەردە راسا ئىككى كۈن جان تالىشىپ يېتىپتۇ. ھېلىمۇ ياخشى بەدىنىدىكى جاراھەتكە تۇز سېپىلگەن ئىكەن، ھاياتىنى شۇ تۇز ساقلاپ قاپتۇ. چۈنكى، تۇز قانلىرىنى توختىتىپ، ئۇكامغا جان كىرگۈزۈپتۇ. ئاستا-ئاستا قىمىرلايدىغان بوپتۇ. ياتقان يەرنىڭ ئۈستىدىكى قاپقاقنى كوتۈرۈپ، ئۇ يەردىن چىقىپ ئاپتۇ. تاڭ ئاتقىچە قاراڭغۇ بىر جايدا يوشۇرۇنۇپ تۇرۇپتۇ. تاڭ ئېتىشى بىلەن لەنتى بوۋى يەنە ئوۋ ئىزلەش مەقسىدىدە كوچىغا چىقىپتۇ. ئۇنىڭ كەينىدىن ئۇكاممۇ چىقىپ مېڭىۋېرىپتۇ. لېكىن،

بۇۋى بۇنى سەزمەپتۇ. ئۇكام ئۆز ئۆيىگە كېتىپتۇ. يارىلىرىنى تېۋىپلارغا كورسىتىپ، دورا ئىچىپتۇ. ئۇ، بۇۋىنىڭ قانداق قىلىپ ئادەملەرنى ئالداپ قولغا چۈشۈرۈشىنى كۆزىتىپ يۈرۈپتۇ. ئەمما، ئۇكام بۇ سىرنى ھېچكىمگە بىلدۈرمەپتۇ. تامامەن ساقىيىپ كوچىغا چىقىپتۇ. ئۇكام بىر كۈنى لاتىدىن پۇل خالتىسى تىكىپتۇ. ئۇنىڭغا چىنە ـ ساپاللارنىڭ سۇنۇقلىرىنى تولدۇرۇپ ساپتۇ. بەلۋىغىغا ئېسىپتۇ. كېيىن ئۇ، ئۆزىنى كىشىلەر تونۇپ قالمىسۇن دەپ، ئەجەبچە كىيىنىپ، تۇسىنى ئۆزگەرتىپتۇ. ئوتكۇر بىر خەنجەرنى چاپىنىنىڭ ئىچىگە تىقىۋاپتۇ. بۇۋىنىڭ يولىغا چىقىپ، ئۇنى كۆزىتىپ ئولتۇرۇپتۇ. بۇۋىنى كورۇپ ئۇنىڭغا باشقىچە ئاۋاز بىلەن: "ئەي ئانا، ــ دەپتۇ ئۇ، ــ مەن مۇساپىرمەن. بۈگۈن بۇ شەھەرگە كەلدىم، ھېچكىمنى تونۇمايمەن. سەندە توققۇز يۈز تىللا كوتىرەلەيدىغان تارازا يوقمۇ؟ بۇنىڭ ئۈچۈن ساڭا ياخشى ھەق بېرىمەن". "مېنىڭ ئوغلۇم سەرراپ، ئۇ، ئۆيىدىن رەستىگە چىقىپ كەتكىچە ئالتۇنلىرىڭنى تارتىپ بەرسۇن" دەپتۇ بۇۋى. "قېنى ئەمىسە، ماڭ!" دەپتۇ ئۇكام بۇۋىغا. بۇۋى ئالدىدا، ئۇكام ئۇنىڭ كەينىدە مېڭىپتۇ. چوڭ دەرۋازا ئالدىغا كېلىپ ئىشىكنى قېقىپتۇ. ئۇكامغا تونۇش بولغان رۇملۇق چورە ئىشىكنى ئېچىپتۇ. بۇۋى قىزغا قاراپ كۈلۈپ: "مەن بۈگۈن سىزلەرگە ناھايىتى سېمىز ياغلىق گوش ئېلىپ كەلدىم" دەپتۇ پىچىرلاپ. قىز ئۇكام-نىڭ قولىدىن تۇتۇپ يېتىلەپ، بۇرۇن كىرگەن ئۆيىگە ئېلىپ كىرىپتۇ ۋە بۇرۇنقىدەك ئازراق ئويۇن ـ چاخچاق قىلىشىپ، كېيىن قىز تۇرۇپ: "مەن كىرمىگىچە قىمىرلىماڭ. مېنى كۈتۈپ ئولتۇ-رۇڭ!" دەپ چىقىپ كېتىپتۇ. ئارىدىن كوپ ۋاقىت ئوتمەي، قارا

قۇل قىلىچىنى يالىڭاچلاپ كوتۇرۇپ كىرىپتۇ. "ئورنىڭدىن تۇر، لەنتى!" دەپتۇ ئۇكامغا. ئۇكام ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. قۇل ئالدىدا، ئۇكام ئۇنىڭ ئارقىسىدا مېڭىپتۇ. ئۇكام يولدا كېتىۋېتىپ تونىنىڭ ئىچىدىن خەنجەرنى ئاپتۇ. قۇلنى خەنجەر بىلەن ئۇرۇپ كاللىسىنى ئۈزۈۋېتىپتۇ. ئايىغىدىن سورەپ بۇرۇنقى ئويگە ئېلىپ بېرىپتۇ. "تۈز قېنى؟" دەپ ۋاقىراپتۇ ئۇكام. قىز بىر قاچىدا ئازراق تۇز ئېلىپ كىرىپتۇ. ئۇكامنىڭ قولىدىكى قىلىچىنى كورۇش بىلەن يۇرىگى يېرىلىپ كەتكىدەك بولۇپ، قوپۇپ قېچىپتۇ. ئۇكاممۇ ئۇنى قوغلاپ بېرىپ تۇتۇپتۇ. قىلىچ بىلەن چېپىپ ئۇنىڭمۇ كاللىسىنى ئاپتۇ. ئۇكام: "بۇۋى قەيەردە؟" دەپ ۋاقىراپتۇ. بۇۋى كەپتۇ. "مېنى تونۇمسەن؟ ئەي جىنايەتچىلەرنىڭ باشلىغى!" دەپتۇ ئۇكام بۇۋىگە غەزەپ بىلەن قاراپ. "ياق!" دەپتۇ بۇۋى تىترەپ-قاخشاپ. "مەن دەپتۇ، — ئۇكام بۇۋىگە قاراپ، — ئويۇمگە كىرىپ تاھارەت ئېلىپ ناماز ئوقۇش ھىلىسى بىلەن مېنى بۇ يەرگە ئېلىپ كەلگەن سەن بۇۋىنىڭ پۇلدارىڭمەن." بۇۋى يېلىنىشقا باشلاپتۇ. لېكىن ئۇكام ئۇنىڭ سوزىگە قۇلاق سالماپتۇ. قىلىچ بىلەن ئۇرۇپ تۇت بولەك قىلىپ تاشلاپتۇ. كېيىن ئۇ، قىزنى ئىزلەشكە كىرىشىپتۇ. قىز ئۇنى كورۇش بىلەنلا ئوزىنى يوقىتىپ "مېنىڭ گۇنايىمدىن ئوت!" دەپ يېلىنىپتۇ. ئۇكام قىزنىڭ گۇنايىدىن ئوتۇپتۇ. "سېنى بۇنداق قىلىشقا كىم مەجبۇر قىلدى؟" دەپتۇ ئۇكام قىزغا دەھشەتلىك ھالدا تىكىلىپ قاراپ. "مەن بىر سودىگەرنىڭ قىزى ئىدىم، — دەپتۇ قىز، — بۇ دەللال قېرى بىزنىڭ ئويگە كىرىپ مەن بىلەن دوست بولدى. بىر كۇنى ئۇ ماڭا: "بۇگۇن بىزنىڭكىدە چوڭ توي بولۇدۇ. سەنمۇ بارغىن! بىر بىلەن توي-تاماشا كور-

گىن!“ دېدى. ”خوپ دېدىم مەن، ئەڭ ياخشى كېيىملىرىمنى كىيدىم. قىممەتلىك زىننەت ـ جابدۇقلىرىمنى تاقدىم. يۈز تىللا پۇلۇمنى يېنىمغا سېلىپ بۇۋى بىلەن يولغا چۇشتۇم. ئۇ مېنى باشلاپ مۇشۇ ئۆيگە ئېلىپ كەلدى. كېلىشىم بىلەن قارا قول مېنى خوتۇنلۇققا ئالدى. ئۈچ يىلدىن بېرى كاساپەت بۇۋىنىڭ ھىلىسى بىلەن مۇشۇ يەردە شۇ ئەھۋالدا كۈن كورۈۋاتىمەن.“ ”بۇۋىنىڭ ئۆيىدە بار نەرسىنى ماڭا كورسەت!“ دەپتۇ ئۇكام. قىز: ”بۇۋىنىڭ نەرسىسى ناھايىتى كوپ. ئەگەر ئېلىپ كېتەلىسەڭ، ئېلىپ كەت!“ دەپ، بۇۋىنىڭ ساندۇقلىرىنى ئېچىپ كورسىتىپتۇ. ساندۇقتا كوپ خالتا بولۇپ، ئۇنىڭدا تىللا بار ئىكەن. ئۇكام ئەجەپلىنىپتۇ. ”مەن قاراپ تۇراي! ـــ دەپتۇ قىز، ـــ سەن بېرىپ بۇنى كوتۇرۇشكە ۋە ئېلىپ كېتىشكە ئادەم باشلاپ كەل!“ ئۇكام كوچىغا چىقىپ، ئونچە ھامماڵ باشلاپ كەپتۇ. قارىسا، ھويلىنىڭ ئىشىكى ئوڵۇق ئوچۇق تۇرغىدەك. ئىچكىرى كىرىپ قارىسا، قىز يوق، ئىستەپتۇ، لېكىن تاپالماپتۇ. ساندۇققا قارىسا، ئۇنىڭدىكى خالتىلارمۇ يوق. پەقەت بىر ئازغىنا گەزماڵ تۇرغىدەك. ئۇكام قىزغا ئالدانغانلىقىنى چۈشىنىپتۇ. بىراق، ۋاقتى ئوتكەن، پايدىسى يوقلىقىنى ئويلاپ، قالغان ـ قاتقان نەرسىلىرىنى ئاپتۇ. ھۇجرىغا كىرىپ، ئۇ يەردىكى قاتتىق ـ قۇرۇقلارنىمۇ يىغىشتۇرۇپ، ئۇنى ئوزىنىڭ ھويلىسىغا ئېلىپ كەپتۇ. كېچىنى خوشال ئوتكۇزۇپتۇ. تاڭ ئاتقاندا قارىسا، ئىشىك ئالدىدا يىگىرمىگە يېقىن ئەسكەر تۇرغىدەك. ئەسكەرلەر ئۇنىڭ قولىدىن تۇتۇپتۇ. ئۇلار: ”سېنى ھاكىم قىچقىرىۋاتىدۇ!“ دەپتۇ ۋە ئۇكامنى ئېلىپ كەتمەكچى بوپتۇ. ئۇكام ئۇلارغا خېلى پېلىنىپ بېقىپتۇ، لېكىن ئۇلار ئۇنىماپتۇ. ئۇكام ئۇلارغا كوپ پۇل

بېرىشنى ئېيتىپتۇ. بۇ سۆزگە ئۇلار قۇلاق سالماپتۇ. ئەسكەرلەر ئۆكامنى ئوراپ ئاپتۇ. هاكىمنىڭ ئالدىغا ئېلىپ مېڭىپتۇ. يولدا بىر دوستى كۆرۈپ قاپتۇ. ئۆكام دوستىدىن ياردەم سوراپتۇ. "ئۇنىڭ نېمە گۇنايى بار؟" دەپتۇ ئۆكامنىڭ دوستى ئەسكەرلەرگە قاراپ. "بىز بىلمەيمىز، هاكىم بۇنى تۇتۇپ كېلىشنى بۇيرۇغان، بىز تۇتۇپ ئېلىپ كېتىپ بارىمىز!" دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ئەسكەرلەر. "ئۇ سىلەرگە بەش يۈز تەڭگە پۇل بەرسۇن، سىلەر هاكىمغا: ئۇنى ئۆيىدىن ئىزلەپ تاپالمىدۇق، دەپ جاۋاپ بېرىڭلار!" دەپتۇ ئۆكامنىڭ دوستى. ئەسكەرلەر ئۆكامنىڭ دوستىنىڭ سۆزىنى رەت قىلىپ، ئۇنى چىڭ تۇتۇپتۇ. هاكىمنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىپتۇ.

"بۇ پۇل بىلەن ماللارنى قەيەردىن ئالدىڭ؟" دەپتۇ ئۆكامغا هاكىم. "مېنى ئازات قىلساڭ ئېيتىمەن" دەپتۇ ئۆكام هاكىمغا. هاكىم ئامانلىق خېتىنى بېرىپتۇ. بۇنى كۆرۈپ ئۆكام ۋەقەنى باشتىن-ئاياق هاكىمغا سۆزلەپ بېرىپتۇ. هاكىم پۈتۈن ماللارنى تارتىپ ئاپتۇ. كېيىن بۇ گەپلەرنىڭ پادىشانىڭ قۇلىغىغا يېتىپ قېلىشىدىن قورقۇپ، ئۆكامغا ئاز-تولا پۇل بېرىپ: "كۆزدىن تېز يوقال! بولمىسا سېنى شاهقا مەلۇم قىلىپ دارغا ئاستۇرىمەن" دەپ شەھەردىن قوغلاپتۇ. ئۆكام قورقۇپ كېتىپ "خوپ" دەپلا يېنىپ چىقىپتۇ. ئۇ، بۇ شەھەردىن چىقىپ ئۆمرىدە كۆرمىگەن باشقا بىر شەھەرگە قاراپ مېڭىپتۇ. يولدا ئۆكامغا قاراقچىلار ئۇچراپ، هۇجۇم قىلىپ، كىيىم-كېچەكلىرىگىچە قويماي ئېلىپ كېتىپتۇ. ئۆزىنى ئۆلگىدەك ئۇرۇپتۇ. ئىككى قولىنى ئەنە شۇ يەردە كېسىپ، يالىڭاچ قىلىپ ئورىغا تاشلاپ كېتىپتۇ. مەن بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ، ئۆكامنى ئىزلەپ تاپتىم. ئۇنىڭغا كىيىم-كېچەك كىيگۈزۈپ ئېلىپ

كەلدىم. ھازىرمۇ ئۆز قولۇمدا تەربىيىلەپ كېلىۋاتىمەن.

سەتىراچىنىڭ ئالتىنچى ئۇكىسى

"ئالتىنچى ئۇكامنى شەقالۇق يەنى پوچى، دەيدۇ. ئۇنىڭ ئىككى كالپۇكى كېسىلگەن. ئۇزى ناھايىتى پېقىر ئىدى. كۇنلەردىن بىر كۇنى ئۇ ئاخىرى كورۇنمەيدىغان، ئۇزۇن بىر كوچىدا كېتىۋېتىپ قارنى شۇنداق ئېچىپتۇ. كوزلىرى قاراڭغۇلىشىپ ماڭىدىغان يولىنىمۇ كورەلمەي قاپتۇ. بىردىن ئالدىدىكى بىر ئىمارەتكە كوزى چۇشۇپتۇ. ئىشىك ئالدىدا ئادەملەرنىڭ كىرىپ-چىقىشىنى كۇزەتكۇچى مەخسۇس دەرۋازىۋەنلەر بار ئىكەن. ئۇكام ئۇلارنىڭ بىرسىدىن: "بۇ ھويلا كىمنىڭ؟" دەپ سوراپتۇ. ئۇلاردىن بىرسى: "بۇ شاھزادىلاردىن بىرسىنىڭ ھويلىسى" دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ. گاداي ئۇكام دەرۋازا يېنىغا بېرىپ "سەدىقە" سوراپتۇ. "ئىچكىرى كىر، سورايدىغان نەرسىنى بىزنىڭ خوجايىنىمىزنىڭ ئوزىدىن سورا، بەلكىم بىرەر نەرسە بېرەر" دەپتۇ ئولتۇرغانلاردىن بىرسى. ئۇكام ئىچكىرى كىرىپتۇ، ئۇزۇن مېڭىپتۇ. ناھايىتىمۇ چىرايلىق، ھەشەمەتلىك، ئوتتۇرىسى باغ، ئەتراپى دەرەخلەر بىلەن ئورالغان بىر ھويلىغا كىرىپتۇ. قارىسا، مەنزىرىسى بەكمۇ كېلىشكەن ئىكەن. ئويگە كىرىدىغان پەلەمپەيلىرى مەرمەردىن ئىكەن. ئىشىك-دېرىزىلىرىگە پەردىلەر ئېسىلغان. گاداي ئۇكام ئومرىدە كورمىگەن جايلارنى كورۇپ تەمتىرەپ قاپتۇ. قاياقتا بېرىشىنى بىلەلمەي گاڭگىراپ كېتىپتۇ. ئويلاپ-ئويلاپ ئاخىرى توردىكى ئويگە قاراپ مېڭىپتۇ. ئۇ يەردە ساقىلى ئوزىگە ياراشقان سولەتلىك شاھزادە سۇپەت بىر كىشىنى

كورۇپتۇ. ئۇ كىشىنىڭ كوزىمۇ ئۇكامغا چۈشۈپتۇ. ئۇ، ئورنىدىن تۇرۇپ ئۇكامغا سالام بېرىپتۇ، ئۇنىڭ هال ـ ئەهۋالىنى سوراپتۇ. ئۇكام ئوز هاجىتىنى بىلدۈرۈپتۇ. ئۇ كىشى ئۇكامنىڭ سوزىنى ئاڭلاپ، قولى بىلەن ياقىسىنى يىرتىپ تورۇپ: "مەن مۇشۇ شەهەردە هايات تۇرۇپ، سىنىڭ ئاچ قېلىشىڭغا قانداق قىلىپ چىداپ تۇراي ۋە قانداق قىلىپ تاقەت قىلاي!" دەپ ۋاقىراپتۇ. ئۇ، ئۇكامغا نۇرغۇن نەرسىلەرنى بېرىشىنى ۋەدە قىپتۇ: "سەن ئەلۋەتتە توز ھەققىنى ساقلىشىڭ كېرەك" دەپتۇ. "مەن هازىر ئاچمەن، ئازىراقمۇ سەۋرى قىلىشقا تاقىتىم يوق" دەپتۇ ئۇكام. "ئەي بالا، دەرهال ئاپتۇۋا بىلەن چىلاپچىنى ئېلىپ كەل! بۇ كىشىنىڭ قولىغا سۇ قۇي!" دەپتۇ ئوي ئىگىسى. ئۇكام قول يۇيۇشقا هازىرلىنىپ، بىلەكلىرىنى تۇرۇپ تۇرۇپتۇ. لېكىن، ئاپتۇۋا بىلەن چىلاپچا كەلمەپتۇ. ئوي ئىگىسى ئۇنىڭ ئالدىدا تۇرۇپ خۇددى قولىنى يۇيۇۋاتقاندەك بىر خىل هەركەت قىپتۇ. "داستىخان سال" دەپتۇ ئوي ئىگىسى. ئۇكام هىچ نەرسىنى كورمەپتۇ. ئوي ئىگىسى "قېنى ئۇيالماستىن ئېلىۋەر ــ دەپتۇ، ئوزى خۇددى تاماق يىگەن كىشىدەك هەركەت قىپتۇ، ــ نىمىشقا بۇنچە ئاز يەيسەن؟ تارتىنماي، قولۇڭنى تارتماي ئېلىۋەر. مەن سىنىڭ ئاچلىغىڭنى ياخشى بىلىمەن. ئاچلارنىڭ قەدرىگە بەك يېتىمەن" دەپتۇ يەنە ئوي ئىگىسى. ئۇكاممۇ ئوي ئىگىسىنى دوراپ، ئوزىنى تاماق يىگەندەك قىلىپ كورسىتىپتۇ. "يە، ئال، قارا، بۇ قانداق مېزىلىك نان ـ هە؟ ئاقلىغىنى دىمەمسەن؟" دەپتۇ ئوي ئىگىسى. ئەمما ئۇكام هىچ نەرسە دىمەپتۇ ۋە هىچ نەرسىنىمۇ كورمەپتۇ. ئۇ: "بۇ ئوي ئىگىسى كىشىلەرنى مۇشۇنداق مەسخىرە قىلىشىنى ياخشى كورسە كېرەك..." دەپ

ئويلاپتۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ: "ئەي تورەم، مەن ئۆمرۈمدە بۇنىڭدىن ئاق، بۇنىڭدىن تەملىك نان كۆرمىگەن ئىدىم" دەپتۇ. "بۇ ناننى ئالتە يۈز تەڭگىگە سېتىپ ئالغان چورەم ياققان" دەپتۇ ئۆي ئىگىسى. "بىرىنچى تاماققا گوشلۇك سامسا ئېلىپ كەل! گوشى ياغلىق بولسۇن، مېيى تېمىپ تۇرسۇن!" دەپ بۇيرۇپتۇ ئۆي ئىگىسى. ئارقىدىنلا: "ھە، ئېلىپ كەلدىڭمۇ؟ ھەي مېھمان، سەن ئۆمرۈڭدە شۇنداق ياغلىق سامسىنى يەپ كۆرگەنمىدىڭ؟ مېنى خورسەن قىلىمەن دىسەڭ، تارتىنماي يەۋەر. ھەي بالا، زىرە سېپىلگەن ياغلىق غازگوشى ئېلىپ كەل! ئەي بالا، بول چاققان" دەپتۇ ئۆي ئىگىسى يەنە قىچقىرىپ. "يەۋاتامسەن؟ مېھمان، سېنىڭ قارنىڭ ئاچ، سەن بىر تويۇپ ئال، تارتىنما!" دەپتۇ ئۆي ئىگىسى. ئۇكام جاۋغايلىرىنى قىمىرلىتىپ، قوللىرىنى ئاغزىلىرىغا ئېلىپ بېرىپ تۇرۇۋېرىپتۇ. ئۆي ئىگىسى بولسا، تاماق ئۈستىگە يېڭىدىن تاماق بۇيرۇۋېرىپتۇ. لېكىن، ھېچ قانداق تاماقنىڭ نەق ئۆزى كەلمەپتۇ. ئەمما بۇنىڭغا قارىماي، ئۆزى بۇيرۇغان تاماقنى تېز-تېز يېيىشكە، جىق يېيىشكە، تارتىنماي يېيىشكە تەكلىپ قىلىپ تۇرىدىكەن. "ئەي بالا، — دەپتۇ ئۆي ئىگىسى بىردىنلا، بىر نەرسىنى ئېسىگە ئېلىپ، — دەرھال پىستە مېغىزى بىلەن بېقىلغان چۈجىنىڭ كاۋاپلىرىدىن ئېلىپ كەل! خۇدانىڭ ئۆزى بىلىدۇ، مېھمان، بۇنداق تاماقنى سەن ئۆمرۈڭدە يېيىش ئۇياقتا تۇرسۇن، ھەتتا ئىسمىنىمۇ ئاڭلىمىغان بولغىدىڭ؟ مەن بۇ چۈجىلەرنى كاۋاپ قىلىپ يېيىش ئۈچۈن مەخسۇس جايىدا پىستە مېغىزى بىلەن باققان. ئۇيالما، تارتىنما، ماڭا قارىماي جىق-جىق يە!" "بۇ چۈجە كاۋىپى ناھايىتىمۇ مېزىلىك، بەك ياخشى، ئېغىزنى قورۇپ

تۇرغىدەك ئوبدان پىشىپتۇ" دەپ، ئاغزىنى تامشىپ قويۇپتۇ ئۆكام. ئۆي ئىگىسى ئۆز قولى بىلەن ئۆكامنىڭ ئاغزىغا تاماق ئېلىپ بېرىپ يېگۈزگەندەك قىلىدىكەن. "ئاچ ئاغزىڭنى، مانا بۇنى يە، يۇتۇۋەت" دەپمۇ قويىدىكەن. ئۇ، تۇرۇپلا تاماقلارنىڭ خىلى بىلەن تۈرىنى ساناپ بېرىدىكەن، ماختايدىكەن، "ئاچ قوساققا شامال كاپ ئەتتى" دىگەندەك، ماختاشلار ئۇنىڭ قوسىقىنى پىياز پوستىدەك شاراقلىتىۋېتىپتۇ. ئۇ ئۆزىچە "كاشكى شۇ ئىسمى ئۇلۇغ، سۈپرىسى قۇرۇق، ئىسمى بار، جىسمى يوق تاماقتىن شۇ تاپتا ماڭا بىر بۇردا زاغرا نان بولسا ئىدى. مەنمۇ مىڭ مەرتىۋە شۈكرى قىلاتتىم، نېمە دىگەن ياخشى بولاتتى ـ ھە؟" دەپتۇ. "شۇنداق تاتلىق تاماقلارنى ئۆمرۈڭدە كۆرگەنمۇ سەن؟" دەپ سوراپتۇ ئۆي ئىگىسى. "يوقسۇ، كۆرمىگەن ئىدىم" دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ئۆكام. "ئال، يە، تارتىنما، ئۆز ئۆيۈڭدىكىدەك يە!" دەپتۇ ئۆي ئىگىسى. "ناھايىتى كۆپ يېدىم. تاماقنىڭ كۆپلىگىدىن، ئىسمىنىڭ جىققىلىغىدىن، قوسىقىم تاراقلاپ كەتتى" دەپتۇ ئۆكام. "داستىخاننى يىغىڭلار، شىرنىلىك ئېلىپ كېلىڭلار!" دەپ بۇيرۇپتۇ ئۆي ئىگىسى. "مانا بۇنىڭدىن ئال! بۇ بەك تاتلىق ھالۋا. مانا بۇنى سۈيى قاچماستا يە، چاپسان بول، ئال! ھېچ بولمىسا تەمىنى تېتىپ كۆر. خالىغاننى يە" دەپ تەكرارلاۋېرىپتۇ ئۆي ئىگىسى. "سىنىڭدىن ئۇيالمايمەن ۋە تارتىنمايمەن تورەم، ــ دەپتۇ ئۆكام، ــ بۇنىڭغا قانچىلىك خۇشپۇراقلىق دورا سالغانسەن؟ بەكمۇ پۇراغلىق ئىكەن" دەپتۇ ئۆكام. "ئادىتىم بويىچە، بۇنىڭ ھەر بىرىگە يىگىرمە مىسقالدىن كۆپ، بىر مىسقالغا يەتكۈزۈپ دورا ـ دەرمەك سالىمەن" دەپتۇ ئۆي ئىگىسى جاۋاپ بېرىپ. ئۆكام بېشىنى قىمىرلىتىپ قويۇپ،

قوۋۇزنى بىر نەرسە چاينىغاندەك قىلىپ مىدىرلىتىپتۇ، چىشلىرى كىرىشكەندەك بوپتۇ. "مېغىزدىن ئال! ئۇيالما!" دەپتۇ ئوي ئىگىسى. "مەن ناھايىتى كوپ يېدىم تورەم، — دەپتۇ ئۇكام، — بىر لوقمىغىمۇ جاي قالمىدى!" "ئاچ قالمىغىن يەنە!" دەپتۇ ئوي ئىگىسى. "شۇنداق تاماقتىن يەپ تۇرۇپ، يەنە قانداق ئاچ قالىدۇ كىشى؟" دەپتۇ ئۇكام. ئۇ ئوزىچە: "سېنى شۇنداق بىر ئەپلەيكى، بۇنىڭدىن كېيىن ئادەملەرنى بۇنداق ئەخمەق قىلماسلىققا توۋا قىل!" دەپ ئويلاپتۇ. ئوي ئىگىسى: "شاراپ كەلتۇرۇڭلار!" دەپ بۇيرۇپتۇ. خىزمەتچىلەر خۇددى مەي قاچىلىرىنى يوتكىگەندەك ھەركەت قىلىشىپتۇ. ئوي ئىگىسى ئۇكامغا ئاياق تۇتۇپ: "بۇ شاراپ قانداقكەن، ياخشى پىشقانمۇ؟ تېتىپ كور!" دەپتۇ. "پۇرىغى ياخشىكەن، — دەپتۇ ئۇكام، — ئەمما مەن كام دېگەندە يىگىرمە يىل ساقلانغان شاراپنى ئىچىشكە ئادەتلەنگەن". "مانا بۇ ئاياقنى تېتىپ كور، سەن بۇنداق ياخشى شاراپنى ئىچمىگەن بولغىدىڭ؟" دەپتۇ ئوي ئىگىسى. "سىزنىڭ سالامەتلىگىڭىز ئۇچۇن ئىچەي" دەپتۇ ئۇكام، گوياكى ئىچىۋاتقاندەك ھەركەت قىلىپ. "ياخشى، تىلىگىنىڭدەك سالامەتلىككە يېتىمەن!" دەپتۇ ئوي ئىگىسى ۋە ئوزىمۇ قويۇپ ئىچكەندەك ھەركەت قىپتۇ. كېيىن ئىككىنچى قېتىم قويۇپ ئاياقنى تولدۇرۇپ قايتىلاپ ئۇكامغا تۇتۇپتۇ. ئۇكاممۇ ئىچكەندەك ھەركەت قىپتۇ. ئاستا مەسىلەردەك تەۋرىنىشكە ۋە ئىغاڭلاشقا باشلاپتۇ. شۇندىن كېيىن ئۇكام ئوزىنى تۇزەپ تۇرۇپ، ئوي ئىگىسىنىڭ يۇزىگە گالاش-گۇلۇش مۇش ئېتىپتۇ. تورىنىڭ گەردىنى قىڭغىيىپ كېتىپتۇ. تورە ئوزىنى ئوڭلاشقا ھەركەت قىلىۋاتقىنىدا، يۇزلىرىگە ئۇرۇپتۇ. "بىز، نىمە قىلغىنىڭ، ھەي

ئەخمەق گاداي؟“ دەپتۇ تورە خاپا بولۇپ. ”مېنى باشتا ياخشى قارشى ئالدىڭىز، ئۆيىڭىزگە ئېلىپ كىردىڭىز. تۈرلۈك-تۈمەن ئاڭلىمىغان تاماقلارنىڭ ئىسمى بىلەن مېھمان قىلدىڭىز، شاراپ ئىچكۈردىڭىز. كەيپىم ئاشتى، قىزىدىم. سىزنىڭ شارابىڭىز ھەقىقەتەن كۈچلۈك ئىكەن. مەس بولۇپ قالدىم، ئەدەپنى بۇزدۇم. شارابىڭىزنىڭ كۈچىنى سىزگىمۇ كۆرسىتىپ قويدۇم. لېكىن، سىز مېنى كەچۈرىدىغان ئالىجاناپ ئادەمسىز!...“ دەپتۇ ئۇكام. بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ، ئۆي ئىگىسى قاقاھلاپ كۈلۈپ كېتىپتۇ. ”مەن خېلىدىن بېرى ئالدىمغا تىلەمچىلىك بىلەن كىرگەن ئادەملەرنى شۇ خىلدا ئالداپ، كولدۇرلىتىپ، زاڭلىق قىلىپ كېلىۋاتىمەن. شۇ كۈنگىچە ساڭا ئوخشاش ھەربىر ھەركىتىمگە زېرىكمەي ئەگىشىپ كەلگەن كىشىنى كۆرمىگەن ئىدىم. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن سېنىڭ قىلمىشىڭدىن ئۆتتۈم. ئەمدى سەن مېنىڭ دائىملىق ئۈلپىتىم بول! مەندىن ئايرىلما!“ دەپتۇ ۋە يوقۇرىدا ئىسىملىرى ئېيتىلغان ھەر خىل تاماقلارنى ئېلىپ كەپتۇ. ئۇكام ئۆي ئىگىسى بىلەن تويغىچە يەپتۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن مەيخانىغا كىرىشىپتۇ. بىردىنلا ئۇ يەردە قىزلار پەيدا بوپتۇ. ئۇلار ياخشى ساز، نازۇك ئاۋازلىرى بىلەن ناخشا ئېيتىشىپتۇ. مېھمان ۋە ساھىپخان بىللە ئىچىشىپتۇ، كەيپى ئېشىپتۇ. ئۆي ئىگىسى ئۇكام بىلەن كەيپچىلىكتە ئاكا-ئۇكىدەك دوست بولۇشۇپ سىردىشىپتۇ. ئۇلار بىر-بىرىنى ناھايىتى ياخشى كۆرۈپ قېلىشىپتۇ. ئۆي ئىگىسى ئۇكامغا ئىنئاملار بېرىپتۇ. تاڭ ئاتقاندىن كېيىن بۇلار يەنە يېيىش-ئىچىش بىلەن بوپتۇ. ئۇكامغا يېڭىۋاشتىن كىيىم-كېچەك بېرىپتۇ. بۇلار يىگىرمە يىل چامىسىدا شۇ يوسۇندا كۈن كۆچۈرۈپتۇ.

كۈنلەردىن بىر كۈنى ئۇي ئىگىسى ۋاپات بوپتۇ. ئۇنىڭ مىراسخورلىرى بولمىغانلىقتىن سۇلتان ئۇنىڭ مال-مۈلكىنى خەزىنىگە ئاپتۇ. ئۇكامنىڭ يېنىدا بىر ياماقمۇ پۇلى يوقكەن. ئۇ، كوچىغا چىقىپتۇ. ئۇ يەردىن چولڭ بىر شەھەرگە قاراپ مېڭىپتۇ. ئېھتىياتسىزلىق قىلىپ چوڭ بىر يول ئوتتۇرىسىدا كېتىۋاتقان ئىكەن، كوچمەنلەر ئۇنىڭغا ھوجۇم قىلىپ باغلاپ قويۇپتۇ. ئۇلار ئۇكامنى ئۆز سارايلىرىغا ئېلىپ بېرىپتۇ. ئۇنى قولغا چۈشۈرگەن كوچمەن ئۇكامغا ئازار بېرىپ: ”پۇل تولەپ، جېنىڭنى سېتىپ ئال! بولمىسا ئۆلتۈرىمەن!“ دەپتۇ. ئۇكام يىغلاپ: ”ھېچ نەرسەم يوق، تۇرغان تۇرقۇم شۇ، مەن سېنىڭ قۇلۇڭدىمەن. ھېچكىمنىمۇ تونۇمايمەن، خالىغىنىڭنى قىل!“ دەپتۇ. كوچمەن پىچىغىنى ئېلىپ، ”مانا ئەمسە!“ دەپ ئۇكامنىڭ كالپۇكىنى كىسىپتۇ. كوچمەن يەنىمۇ ئارتۇغراق تەلەپ قويۇپتۇ، ئازاپلاۋېرىپتۇ. كوچمەننىڭ چىرايلىق خوتۇنى بار ئىكەن. كوچمەن ئۆيدىن چىققىچە، خوتۇنى شوخلۇق قىلىپ ئالاقە قىلىش مەقسىدىدە، ئۇكامنى ئۆز يېنىغا قىچقىرىپتۇ. ئۇكام ئۇنىماپتۇ. كۈنلەردىن بىر كۈنى ئۇ خوتۇن ئۇكامنى يولدىن ئازدۇرۇپتۇ. ئۇكام ئۇنىڭ بىلەن ئويناشقا كىرىشىپتۇ. بىر كۈنى ئۇ، خوتۇننى ئۆيدە تېزىغا ئېلىپ ئولتۇرغان ئىكەن، تۇيۇقسىزلا ئېرى كىرىپ قاپتۇ. كوچمەن ئۇكامنى بۇ ھالدا كورۇپ: ”ئولۇم كەلمىگەن لەنىتى، تېخى سەن مېنىڭ خوتۇنۇمنى يولدىن چىقىرىۋاتامسەن؟“ دەپتۇ ۋە يېنىدىن پىچىغىنى چىقىرىپ ئۇكامناڭ جىنسى ئەزاسىنى كېسىپ، ئاختا قىلىپ تاشلاپتۇ. توگىگە ئارتىپ، بىر تاققا ئېلىپ بېرىپ تاشلاپ كېتىپتۇ. ئۇ يولدىن يولۇچىلار ئۆتۈپ تۇرىدىكەن. كورگەنلەر ئۇنىڭغا نان، چاي بېرىدىكەن، يوقلايدىكەن.

بىلدىڭغانلار بۇ ۋەقەنى ماڭا يەتكۈزۈپ كېلىشتى. مەن ئۇنىڭ قېشىغا باردىم. ئۇنى يوشۇرۇن شەھەرگە ئېلىپ كەلدىم. يېمەك-ئىچمەك بىلەن تەمىنلىدىم. ئەي خەلىپە، مېنىڭ ئالتە ئۇكامنىڭ ھېكايىسى تۈگىدى. سىزنىڭ ئالدىڭىزغا ئاران بىر كەلگەندە بۇ ۋەقەلەرنى دېمەسلىك، شۈبھىسىزكى، خاتالىق بولاتتى. ھازىر ئۇ ئالتە ئۇكامنىڭ ھەممىسى ماڭا قاراشلىق. ئۇلارنىڭ ھەر بىرىگە مەن غەمخورلۇق قىلىمەن".

خەلىپە مېنىڭ سوزلىرىمنى ئاڭلاپ كۈلدى. "ھەقىقەتەن سەن ناھايىتى كام سوز ئىكەنسەن. سەن ھازىرنىڭ ئوزىدىلا بۇ شەھەردىن چىقىپ كەت!" دەپ مېنى باغدادتىن ھايدىدى. باغدادتەك چوڭ شەھەردىن قوغلاندىم. كوپ شەھەرلەرگە باردىم. خەلىپە ئەلمۇستەنسىرۇن بىللاھ ئولدى، ئورنىغا باشقا كىشى خەلىپە بولدى، دەپ ئاڭلىدىم. يەنە ئوز شەھىرىمگە كەلدىم. ئۇكىلىرىم ئولگەن ئىكەن. كېيىن بۇ يىگىتكە يولۇقۇپ قالدىم. ئۇنىڭغا كوپ ياخشىلىق قىلدىم. ئەگەر شۇ كۈنى شۇ يەردە مەن بولمىسام، بۇ يىگىتنىڭ ئولۇپ كېتىشى جەزمەن ئىدى. ئۇ مېنى ناھەق قارىلا-ۋاتىدۇ. ئولتۇرۇشتا مېنىڭ ھەققىمدە ئەزمە، گەپ ئوتمەيدىغان كىشى، دەپ قىلغان شىكايىتى پۈتۈنلەي بوھتان. بۇ يەرگە ئۇنى ئۇچراتقىچە خېلى ئازاپلاندىم. مەن شۇ يىگىتنى دەپ قانچىلىغان شەھەرلەرنى ئايلىنىپ چىقتىم، مۇشەققەت تارتتىم. بۇ مېنىڭ كامالەتكە يەتكەن ياشلىغىم كەتتى، دېگەن گەپ ئەمەسمۇ؟ بۇرادەرلەر، بۇنىڭغا كىم ئاغرىنمايدۇ؟" دېدى ئۇ. بىز سەترىراچىنىڭ گەپنى مۇنداق سوزىۋېرىشىدىن ئۇ يىگىتنى نەسلىككە ئۇچراتقانلىقىغا ئىشەندۇق. سەترىراچىنى باغلاپ قاماپ

قويدۇق. يىگىتنى تىنجىتىپ، ئارىمىزدا ئولتۇرغۇزدۇق. زىياپەت قىزىپ، شۇنىڭ بىلەن كەچكىچە سوزۇلدى. كېيىن مەن ئۆيگە قايتتىم. ئۆيۈمگە كىرسەم، ئايىلىم: "سەن خوشال بولۇپ يۈرۈۋەر. مەن ئۆيدە ئاچلىقتىن بىزىرىپ ئولتۇراي. كۆڭلۈڭ قالغىنىنى مەن بىلەن بىللە ئۆتكۈزمەيدىكەنسەن، خېتىمنى ئالىمەن" دىدى. خوتۇننى رازى قىلىش ئۈچۈن، ئەگەشتۇرۇپ كوچىغا چىقتىم. شەھەرنى ئايلىنىپ تاماشا قىلدۇق. كەچقۇرۇن ئۆيگە قايتىپ كېتىۋاتقىنىمىزدا، يولدا مەس بولۇپ قالغان دوكقا يولۇقتۇق. ئۇ، بۇ شېئىرنى ئوقۇيتتى:

بۇ گاداي سالامىنى كىم يەتكۈزەر ئەل شاھىغا؟
مەن غېرىبىنىڭ ھالىنى كىملەر دىگەي دەرگاھىغا!
سوپىلىقنىڭ ۋاقتى ئۆتتى، زاھىدا كەتكىن شۇ دەم،
سەن يولۇڭنى توغرىلا! بولما شېرىك گۇناھىغا.

مەن ئۇنى ئۆيگە تەكلىپ قىلدىم. بازاردىن قورۇلغان بېلىق سېتىۋالدىم. بىز ئولتۇرۇشۇپ بېلىق يىدۇق. خوتۇنۇم بىر پارچە بېلىقنى دوكنىڭ ئاغزىغا سالدى. دوك يۇتمەن دىگەندە، گېلىغا قىلتىرىق تۇرۇپ قېلىپ ئۆلدى. مەن ئۇنى ھىلە بىلەن تىۋىپنىڭ ئىشىگىگە تاشلاپ قاچتىم. تىۋىپ ئاشپەزنىڭ ئۆيىگە تاشلاپتۇ. ئاشپەز ئۇنى رەستىگە ئېلىپ بېرىپ تاشلاپتۇ. مانا مېنىڭ كورگەنلىرىم. بۇ ۋەقە دوكنىڭ ھېكايىسىدىن قىزىق ئەمەسمۇ؟" چىن خاقانى بۇ سەرگۈزەشتىنى ئاڭلاپ، بېشىنى لىڭشىتىپتۇ ۋە: "سەتىراچ بىلەن يىگىت ھېكايىسى ھەقىقەتەن دوكنىڭ ۋەقەسىدىن قىزىق ئىكەن" دەپ قۇللىرىدىن بىرىنى قىچقىرىپتۇ. قۇلغا ماشىنچى بىلەن بىللە بېرىپ سەتىراچنى ئېلىپ كېلىشنى بۇيرۇپتۇ. "مەن

ئۇنىڭ سوزلىرىنى ئاڭلايمەن — دەپتۇ خان — بەلكى ئۇنىڭ ھىكايە-
لىرى سىلەرنى قۇتۇلدۇرۇشقا سەۋەپ بولار! كېيىن دوكنى كومۇپ
ئۇنىڭغا قەۋرە ياسايمىز. چۈنكى، شۇنچە ھىكايىلەرنى ئاڭلىشىمغا
مۇشۇ دوك سەۋەپچى بولدى...»

ئاردىن بىرقانچە ۋاقىت ئوتۇپ، سەتىراچىنى، قۇل بىلەن
ماشىنچىنى قاماقتىن چىقىرىپ ئېلىپ كەپتۇ. خان سەتىراچىقا نەزەر
سېلىپتۇ. ئۇ، توخسان ياشلاردىن ئاشقان، قارامتۇل، بۇغداي
ئوڭلۇك، ئاقساقال، قاشلىرى ئاپپاق، قوللىرى ئۇستىرىدا كېسىلىپ
تاتۇق بولۇپ ساقايغان، بۇرنى ئۇزۇن، قاتمال بىركىشى ئىكەن.
قىزىقچىلىقى بىر كورۇنۇشىدىلا مەلۇم بولۇپ تۇرغىدەك. خان ئۇنى
كورۇپ كۇلۇپتۇ. «ئېيتىشلىرىغا قارىغاندا، سەن، — دەپتۇ خان، —
كام سوز كىشى ئىكەنسەن. لېكىن، بىزگە ئوز سەرگۇزەشتەڭدىن
بەزى بىر نەرسىلەرنى سوزلەشتىن تارتىنماسسەن.» «ئەي خانلار-
نىڭ خاقانى، — دەپتۇ سەتىراچ، — ئاۋال بۇ ئادەملەرنىڭ
تارىخى، بۇ يەرگە يىغىلىشىپ ئولتۇرۇشىنىڭ سەۋەبى، بۇ دوكنىڭ
قانداق ئولگەنلىكى، بۇ يەردە يېتىشىنىڭ سەۋەبىنى بىلسەم». «بۇنى
نېمىشقا سورايسەن؟ ساڭا نېمە كېرىكى بار؟» دەپتۇ خان. «مېنىڭ
كام سوزلۇگۇمنى، ئەزمە ئەمەسلىكىمنى، ئوزەم قىزىقمىغان نەر-
سىنى سورىمايدىغانلىقىمنى، سورالغان سوئالغا زورمۇ-زور جاۋاپ
بېرىدىغانلىقىمنى بىلىپ قېلىڭلار، دىگەن مەقسەتتە سوراۋاتىمەن.
مەن پايدىسىز نەرسىنى ھەرگىز سورىمايمەن. چۈنكى، مېنىڭ
لەقىمىم ئەسسامىت، يەنى كام سوزدۇر. شائىرنىڭ لەقەم توغرىسى-
دىكى بۇ شېئىرىنى ئاڭلىمىغانمۇسىلەر؟

ھەر بىر لەقەم ئىگىسىگە ئولچەپ تىككەن كىيىمدەك،

كىمنىڭ خۇيى لەقىمىگە چاپلاشماپتۇ يىلمىدەك.

خان ئۇلارنى سەتىراچقا ۋەقەنى سۆزلەپ بېرىشكە بۇيرۇپتۇ. ئۇلار سۆزلەپ بېرىپتۇ، سەتىراچ بېشىنى لىڭشىتىپ: "ھەقىقەتەن ئاجايىپ ئىكەن، ئەمدى دوكىنىڭ يۈزىنى ئېچىڭلار!" دەپتۇ. سەتىراچ دوكىنىڭ ئۈستىگە بېرىپ، ئۇنىڭ بېشىنى ئۆزىنىڭ تىزىغا ئېلىپ قويۇپتۇ. يۈزىگە قاراپ، قاقاھلاپ كۈلۈپ كېتىپتۇ. "ھەر قانداق ئۆلۈمۇ، شۈبھىسىزكى، ئاجايىپ بولىدۇ. لېكىن، بۇ دوكىنىڭ ئۆلۈمى بەكمۇ ئاجايىپراق ئىكەن، — دەپتۇ سەتىراچ، — بۇنى تارىخ بېتىگە ئالتۇن سىيا بىلەن يېزىش كېرەك".

ئۇلتۇرغانلارنىڭ ھەممىسى سەتىراچىنىڭ قىلىقلىرىغا ھەيران بولۇشۇپتۇ، خانمۇ ئەجەبلىنىپتۇ. "كۈلۈشۈڭنىڭ سەۋەبىنى ئېيىت بىزگە، ئەي كام سۆز كىشى" دەپتۇ خان. سەتىراچ: "ئەي ئۇلۇغ خان، بۇ دوكىنىڭ ھازىر تېخى جېنى بار! — دەپتۇ ۋە يېنىدىن بىر قۇتىنى چىقىرىپتۇ. قۇتىنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ، ئۇنىڭ ئىچىدىن ياغ سىلىنغان بىر قاچىنى ئاپتۇ. ياغنى دوكىنىڭ بويىنىغا سۈركەپ، خېلى ۋاقىتقىچە ئۇگىلاپتۇ. كېيىن قولىغا ئۇچ قىرلىق ئىككى قىسقاچ تۆمۈرنى ئاپتۇ. ئۇنى دوكىنىڭ بوغىزىغا تىقىپ، بېلىقنىڭ قىلتىرىغىنى تارتىپ ئاپتۇ. دوك چۈشكۈرۈپ، دەس ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. خانمۇ، باشقا ئولتۇرغانلارمۇ ئۆز كۆزلىرى بىلەن كۆرگەن بۇ ۋەقەدىن ھەيران بوپتۇ. خان ئېغناپ-ئېغناپ كۈلۈپتۇ.

"مانا بۇنىسى ھەممىدىن قىزىق بولدى، — دەپتۇ خان، — مەن ئۆمرۈمدە بۇنىڭدىن ئاجايىپراق ۋە بۇنىڭدىن قىزىقراق ۋەقەنى كۆرمىگەن ئىدىم. بۇ قانداق گەپ؟ ئەگەر سەتىراچ بولمىسا، دوك ئۆلۈپ كېتەتتى. ئۇنى بۇ پالاكەتكە دۇچار قىلغانلارمۇ جازالىناتتى.

ھەممىسىنىڭ جىنىنى سەتىراچ ساقلاپ قالدى.» خان بۇ ۋەقەنى ئالتۇن ھەل بىلەن يېزىپ ساقلاشقا بۇيرۇپتۇ. بۇ ۋەقە يېزىلىپ، خانىنىڭ خەزىنىسىگە تاپشۇرۇلۇپتۇ. خان جوھۇدقىمۇ، نىساراغىمۇ، ئاقساقال ئاشپەزگىمۇ، ئىش قىلىپ، شۇ ۋەقەگە مۇناسىۋەتلىك ھەممە كىشىگە ئىنئام بېرىپتۇ، قىممەتلىك كىيىملەرنى كىيگۈزۈپتۇ. ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆيلىرىگە قايتىشقا رۇخسەت قىپتۇ. ئۇلار قايتىپتۇ. كېيىن خان ماشىنىچىغا ئىنئام بېرىپ، ئۇنى ئۆز سارىيىدا كىيىم تىكىش خىزمىتىگە ئېلىپ قاپتۇ. ئۇنى دوك بىلەن ياراشتۇرۇپ قويۇپتۇ. دوكقىمۇ قىممەتلىك كىيىملەر بېرىپ، ئۆزىگە ئۈلپەت قىلىپ، مۇئاش بەلگۈلەپتۇ. سەتىراچنى سارايدا سەتىراچلىق قىلىشقا بەلگۈلەپتۇ. ئۇلار ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە شۇنداق بەختلىك تۇرمۇش كەچۈرۈپ ئۆتۈشۈپتۇ. شەھرىزاد بۇ ھېكايىنى تاماملاپ:

— ئەي بەختلىك شاھ، بۇ ھېكايە ئىككى ۋەزىر بىلەن ئەنەسۇلجەلىس ھېكايىسىدىن قىزىق ئەمەس، — دەپتۇ.

— قىزىق بولسا، شۇنى سوزلە! ئاڭلاي... — دەپتۇ شاھ.

— خوپ! — دەپتۇ شەھرىزاد.

ئىككى ۋەزىربىلەن
ئەنسۇلجەلىسىن ھېكايىسى

— بەسرە شەھرىدە بىر سۇلتان بار ئىكەن، — دەپ باشلىدى شەھرىزاد ھېكايىسىنى، — ئۇنىڭ ئىسمى مۇھەممەت ئىبنى سۇلايمان زەينى ئىكەن. ئۇ، پېقىرلارنى دوست تۇتىدىكەن. ئۇ، ئۇزىنىڭ ھىممىتىنى پۇخرالارنىڭ تىنچلىقى ئۇچۇن سەرپ قىلىدىكەن. بۇنىڭ ئىككى ۋەزىرى بار ئىكەن. بىرسىنىڭ ئىسمى مۇئىن ئىبنى ساۋى، يەنە بىرسىنىڭ ئىسمى فەزلى ئىبنى خاقانى ئىكەن. فەزلى ئىبنى خاقانى زامانىسىنىڭ ئالىجاناپ كىشىلىرىدىن ئىكەن، ئۇنى ھەممە ئادەم ياخشى كۆرۈپ، ھۆرمەت قىلىدىكەن. ئۇنىڭ مەسلىھەتلىرىگە ھەممە كىشى قۇلاق سالىدىكەن. قولىنىڭ ئۇچۇقلىقىدا تەڭدىشى يوق ئىكەن؛ ئۇنىڭغا كىشىلەر ھەر دائىم ئۇزۇن ئۆمۈر تىلەپ دۇئا قىلىدىكەن. ئۇ، ئادالەتسىزلىكنى تۇگىتىپ ئادالەت ۋە توغرىلىقنى ئورنىتىشقا ھەركەت قىلىدىكەن. بۇ ھەقتە بىر شائىر مۇنداق دېگەن ئىكەن:

قەدىمدىن ئۇنىڭ مال - دۇنياسى كوپ،
سەرپ ئەتتى ئەلگە زەرنى توكۇپ.

بۈگۈن ۋەزىرلىك كەلگەندە ئاڭا،
قۇلدەك ئىشلىدى تەرىنى توكۈپ.

ئىككىنچى ۋەزىر مۇئىن ئىبنى ساۋىنىڭ ياخشىنى كورۈشكە كوزى، ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا مەيلى يوق ئىكەن. ئۇ، پەقەت يامانلىق تەرەپتارى بولۇپ، تۈرلۈك يوللار بىلەن ياخشى كىشلەرنى دارغا ئېسىپ، يامان ئىشلارنى قوزغاشقا ھەركەت قىلىدىكەن. ياخشىلارنىڭ ياخشىلىقلىرىنى كورەلمەستىن، ئۇلارغا يامانلىقنى چاپلاپ بوھتان قىلىشنى ئوزىگە كەسىپ قىلىۋالغان بېخىل، پەس، كوزى كىچىك، قارنى تويمايدىغان كىشى ئىكەن. شائىر ئۇنىڭدەك-لەرگە ئاتاپ مۇنداق شېئىر يازغان ئىكەن:

بېخىللىقتىن ھېچكىمگە بەرمەيدۇ مال،
"ئالغىچە دەيدۇ مالنى جېنىمنى ئال".
ئىگىز تاغنى قويسا بېخىل قارنىغا،
ئوتۇنۇپ بەرمىگەي تېشىنى باشقىغا.

*　　　*　　　*

ئوزى ئىنسان، ئۇنىڭ قىلىقسىز ئىشى،
نەپرەت - ھاقارەتنى ئاڭلاپمۇ تويماس.
دۇنياغا شۇنداق تۇغۇلغان كىشى —
خەلقنىڭ قېنىنى شوراپمۇ تويماس.

ساۋىنى خەلق قانچىلىك يامان كورسە، فەزلىنى خەلق شۇنچە-لىك ياخشى كورىدىكەن. ئىززەت قىلىدىكەن. بىر كۈنى سۇلتان مۇھەممەت ئىبنى سۇلايمان زەينى ئادەتتىكىدەك تەختىدە ئولتۇ-رۇپتۇ. ۋەزىرلىرى ۋە بارچە دولەت ئەرباپلىرى ئۇنىڭ ھۇزۇرىغا ھازىر بوپتۇ.

سۇلتان، فەزلى ئىبنى خاقاننى قىچقىرىپ ئۇنىڭغا: "مەن زامانە- مىزدا ھۆسنى - چىراي جەھەتتىن تەڭدىشى بولمىغان، ساپ ئەخلاق- لىق بىر كېنىزەك ئىلىشنى خالايمەن. ئۇ، ھەر تەرەپتىن، مەسىلەن، ھۆسنى - جامالدا، بوي تۇرقىدا، تەربىيىدىمۇ ماختىغىدەك كوركەم بولسۇن. باھاسى قانچە بولسا مەيلى" دەپتۇ. بۇنداق كېنىزەكنى "ئون مىڭ تىللاغا تېپىپ ئىلىش مۇمكىن" دەپتۇ ئولتۇرغانلار. سۇلتان خەزىنىدارنى قىچقىرىپ فەزلى ئىبنى خاقانغا "ئون مىڭ تىللا بەر" دەپ بۇيرۇپتۇ. خەزىنىدار بۇيرۇقنى ئورۇنداپتۇ.

ۋەزىر قۇللار بازىرىغا بېرىپ ۋەقەنى دەللاللارغا باشتىن - ئاياق ئۇقتۇرۇپتۇ. مىڭ تىللادىن ئارتۇق باھاغا يەتكەن كېنىزەكلەرنى ۋەزىرگە كورسەتمەي تۇرۇپ ساتماسلىقنى بۇيرۇپتۇ. دەللاللار بازارغا كەلگەن كېنىزەكلەرنى ۋەزىرگە كورستىپ تۇرۇپتۇ. ھىچقايىسى ئۇنىڭغا ياقماپتۇ. بىر قانچە ۋاقىت شۇنداق ئوتۇپتۇ. كۇنلەرنىڭ بىرىدە ۋەزىر فەزلى ئىبنى خاقاننىڭ ئويىگە بىر دەللال كىرىپ كەپتۇ. ئۇ، ۋەزىرگە تازىم قىلىپ دەپتۇ: "جانابى ئالىلىرى بۇيرۇ- غان ئىشنى ئادا قىلدىم. كېنىزەكنى ئىلىپ كەلدىم". "قېنى ئىلىپ كىر، كورەي!" دەپتۇ ۋەزىر، دەللال دەرھال كوزدىن غايىپ بوپتۇ. بىر دەمدىلا ئۇ كېنىزەك بىلەن بىللە ۋەزىرنىڭ قېشىغا كىرىپ كەپتۇ. قىز ناھايىتى كېلىشكەن، بويى بەرنا، كوكرىگى كوتىرىلگەن، بۇ، ئۇنىڭ قامىتىگە قۇيۇپ قويغاندەك ياراشقان. كوزلىرى يۇلتۇزدەك يېنىپ تۇرغان، يۇزى شىرمان ناندەك، ھەر بىر ئەزاسى بىر - بىرىدىن ئېشىپ چۇشكەندەك قاملاشقان، كىيىملىرىمۇ شۇ ۋاقىتنىڭ ئەڭ ئالى رەخلىرىدىن تىكىلگەن ئىكەن. شائىرنىڭ توۋەندىكى شېئىرلىرى ئەلۋەتتە شۇ قىز ھەققىدە

ئېيتىلغان بولسا كېرەك:

گۇل بەدەندۇر ئۇل پەرى، گۇللەر ئاڭا رەشك ئەيلگەي،
هوسنىگە هەيران قىلىپ، ئاي ۋە كۈن نۇر تىلىگەي.
نازىنىنلار ئالەمدە يوق ئۇنىڭدەك خۇشچىراي،
ئۇل ئىرۇر گوياكى ئىنساندىن تۇغۇلغان يېڭى ئاي.

* * *

هوسنى ئايدەك ئول پەرىنى چورگۇلەر كوپ سەييارىلەر،
خالى باركى يەتتە ئىقلىمدا مۇپتىلا بىچارىلەر.
كىمكى كورسە هور سۇپەتنى قالغۇسدۇر هاڭ - تاڭ،
ئاز ئەمەس جېنىنى بەرگەن ئاشىقى پەرۋانىلەر.

بۇنى كورۇپ ۋەزىر هاڭ - تاڭ بولۇپ تۇرۇپلا قاپتۇ. شۇ چاغدا ۋەزىرنىڭ يادىغا مۇنداق شېئىر كەپتۇ:

بارچە نازۇكتىن ئىبسلراق گەۋهەر بويى ئاق ئۇنچىدەك،
سوزى شىرىندۇر ئۇنىڭ، ئاغزى ئېچىلغان غۇنچىدەك.

"باهاسى قانچە؟" دەپ سوراپتۇ ۋەزىر. "ئون مىڭ تىللا، — دەپتۇ دەللال، خوجىسىنىڭ ئېيتىشىچە، بۇ ئون مىڭ تىللا ئۇنىڭ يەگەن چۇجىلىرى، كىيگەن كىيىملىرى، تەربىيىلىگۇچىلىرىگە سەرپ قىلىنغان پۇلنىڭ ئورنىنى تولدۇرالمايدىكەن. بۇ قىز كوپ نەرسىلەرنى ئوقۇغان: هوسنى خەت، ئىلمى فىقهە، دىن ئىلمى، چىرايلىق تەلەپپۇز قىلىش قائىدىلىرى، مەسىلەرنى يېشىش ئۇسۇللىرى، تىبابەتچىلىك مەلۇماتى، مۇزىكا ۋە باشقا تۇرلۇك ئويۇنلارنىمۇ ياخشى ئۇزلەشتۇرگەن ئىكەن". ۋەزىر: "ئۇنىڭ خوجىسىنى ئېلىپ كېلىڭلار!" دەپ بۇيرۇق قىپتۇ. دەللال قىزنىڭ خوجىسىنى باشلاپ ئېلىپ كىرىپتۇ. خوجىسى ئەجەملىك بولۇپ

ئاللىقاچان يېشىنى ياشاپ، يەيدىغىنىنى يەپ بولغان قېرى كىشى ئىكەن، بىراق دۇنيا ئۇنىڭغا رەھمى قىلىپ ئۇز قۇچىغىدا ئاسراپ كەلگەن ئىكەن. خۇددى شائىر ئېيتقاندەك:

تىترىتەر دائىم بەدەننى، بۇ زامان تىترەتمىسى،
چۈنكى جەم بولغان زامانغا كۈچ-قۇۋۋەتۇ ھەممىسى.

ۋەزىر ئۇنىڭدىن: "سۇلتان مۇھەممەت ئىبنى سۇلايمان زەينگە بۇ كېنىزەكنى ئون مىڭ تىللاغا بېرىشكە رازىمۇ سەن؟" دەپ سوراپتۇ. "كېنىزىگىمنى سۇلتان سورىغان بولسا، پۇلسىز ھەدىيە قىلىشقا رازىمەن" دەپتۇ ئەجەملىك. ۋەزىر پۇلنى ئېلىپ چىقىشنى بۇيرۇپتۇ. پۇل تەييارلىنىپ ئەجەملىككە تۇتقۇزۇلۇپتۇ. كېيىن دەللال ۋەزىر يېنىغا كېلىپ: "رۇخسەت بولسا بىر گېپىم بار ئىدى!" دەپتۇ. "سوزلە!" دەپتۇ ۋەزىر. "پىكرىمچە، — دەپتۇ دەللال، — بۇگۇن قىزنى سۇلتان ئالدىغا ئېلىپ بارمىسىڭىز. چۈنكى ئۇ، بۇگۇنلا سەپەردىن كەلدى. بىرنىچىدىن ھاۋا ئۆزگىرىشى، ئىككىنچىدىن ئۇنىڭدا سەپەر ھارغىنلىغى بار. مېنىڭچە بولغاندا، ئۇنى ئون كۈنسىز ئېلىپ بېرىشقا بولمايدۇ. سىز ئۇنى ئوز سارىيىڭىزدا ساقلىسىڭىز، قىز ئەلۋەتتە ھالىغا كېلەر. كېيىن ئۇ ھاممامغا ئېلىپ بېرىلىپ ياخشى كىيىندۇرۇلسە، شۇنىڭدىن كېيىنلا ئۇ سۇلتاننىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىلسا. ئەنە شۇ ۋاقىتتىلا سىزنىڭ يۈزىڭىز ئوچۇق-يورۇق بولىدۇ". ۋەزىر دەللالنىڭ پىكرىنى مۇۋاپىق كورۇپ، قىزنى ئۆزىنىڭ سارىيىغا ئېلىپ كىرىپتۇ. ئۇنىڭغا ئالاھىدە ئۆي ئاجرىتىپ بېرىپتۇ. ھەر كۈنى تۇرلۇك نازۇ-نېمەتلەر بىلەن تەمىنلەپ تۇرۇپتۇ. قىز شۇ تەرىقىدە بىر نەچچە كۈن ۋەزىر سارىيىدا تۇرۇپ قاپتۇ. ۋەزىر فەزلى ئىبنى خاقاننىڭ بىر ئوغلى بار ئىكەن، ئۇنىڭمۇ

قەددى ـ قامىتى كېلىشكەن، چىراي ـ شەكلى بويىغا لايىق ئىكەن. ئۇنى كورگەن كىشى بىر تىكىلمەي ئوتەلمەيدىكەن. شائىر ئۇنىڭغا ئاتاپ مۇنۇ شېئىرنى يازغان ئىكەن:

كىرپىكى ئوق، قېشى يار، چېچى كەمەن،
ئالەم ئەھلى بۇ يىگىتكە بەك زوقمەن.

*　　*　　*

ئۇنىڭ سىياقى گۇلدۇر، كورسە كىم كوزىگە نۇر تولـغاي،
ئۇ، بىر خورما كىم، ھوسنىن يوپيۇرماقتەك غەيرى توسقاندۇر.
قايسى كوز تىكىلىپ ئۇنىڭغا جۇرئەت بىلەن باققاي،
رەقىبلەر قېشى قانچە مەرتلەر قېنىنى توككەندۇر.
يېتىشمەك ئۇچۇن ئاڭا قانچىلار ئوز باغرىنى قان قىلـغان،
ۋاپاسىزلىق قىلىپ چىن مەشۇقى قەددىنى پۈككەندۇر.
چىرايى نازۇكلىغىنى نازۇك دىلىغا كوپ ئوخشاتتىـم،
چىرايىنى كىم كورۇپ، نازۇك دىلىغا كىم يولۇققانـدۇر.

ۋەزىرنىڭ ئوغـلى سارايـدا كېنىزەكـنىڭ ياشاپ يۇرگىنىـدىن خەۋەرسىز ئىكەن. ۋەزىر قىزغا مۇنداق دەپ ئۇقتۇرۇپتۇ: "قىزىم، سېنى سۇلتان مۇھەممەت ئىبنى زەينىگە خاس سېتىپ ئالدىم. بىر شوخ ئوغلۇم بار. ئۇ كوزىگە كورۇنگەن ھەر بىر قىـزغا سوز تاشـلىماي قويمايدۇ. ئوزەڭگە ئېھتىيات بول! ئۇنىڭغا كورۇنـمە. كورـسەڭمۇ گەپ قىلما!" قىـز: "خوپ، ياخـشى بولۇدۇ!" دەپ ۋەدە قىپـتۇ. بىر كۇنى قىز ئويدىكى ھاممامغا چۇشۇپتۇ. كېنىزەكلەرـدىن بىرى ئۇنىڭغا ياردەملىشىپتۇ. يۇيۇنۇپ بولغاندىن كېيىن يېڭى كىيىملەر كىيىپتۇ. ھوسنىگە ھوسن قوشۇلۇپ، ۋەزىرنىڭ خوتۇنى يېنىغا بېرىپتۇ. "ھاممام قانداق ئىكەن، ياقتىـمۇ؟" دەپ سوراپـتۇ ۋەزىرنىڭ خوتۇنى. "ناھايىتى ياخشىكەن، ھاممامنىڭ ئىچىگە سىزـ

نىڭ بىللە كىرمىگەنلىگىمىزگە، ئۇنىڭ ئىچىنى ئۇزىمىزنىڭ جامالى بىلەن يورۇتمىغانلىغىمىزغا تولىمۇ ئىچىنىدىم" دەپتۇ قىز. شۇ چاغدا ۋەزىرنىڭ خوتۇنى: "يۇرۇڭلار، هامىمىغا بارىمىز" دەپتۇ. باشقىلارمۇ: "خوپ بولۇدۇ!" دېيىشىپ قوزغىلىشىپتۇ. ۋەزىرنىڭ خوتۇنى قىز تۇرغان ئۆينىڭ ئىشىگىگە ئىككى ياش قىزنى پايلاقچى قىلىپ قويۇپ، ئۇلارغا ھېچكىمنى بۇ ئۆيگە كىرگۈزمەسلىكنى بۇيرۇپتۇ. قىز ئۆيدە ئولتۇرغان ئىكەن. كوچىدىن ۋەزىرنىڭ ئوغلى كىرىپ كەپتۇ. ئۇنىڭ ئىسمى ئېلى نۇرىدىن ئىكەن. پايلاقچى قىزلاردىن ئانىسىنىڭ قەيەردىلىگىنى سوراپتۇ. "هامىمىغا كەتتى!" دېيىشىپتۇ قىزلار. ئەنسىزلىجەلىس تۇرۇپ ۋەزىرنىڭ ئوغلى ئېلى نۇرىدىنىنىڭ سوزىنى ئاڭلاپتۇ، ئۇ، ئوزىگە: "كوچىدىن ئوتكەن قىزلارغا چاخچاق قىلماي ئوتمەيدىغان بۇ يىگىتنى — ۋەزىرنىڭ شوخ ئوغلىنى بىر كورۇپ باقايچۇ! قانداغراق ئىكەن؟" دەپ ئورنىدىن تۇرۇپ ئىشىك يېنىغا كەپتۇ. قارىسا ناهايىتىمۇ كېلىشكەن، چىرايلىق بىر يىگىت ئىكەن. ئۇنىڭ هوسنىگە كوزى چۈشۈپتۇ، شۇ هامان "ئاھ" ئۇرۇپ مۇنۇ شېرنى ئوقۇپتۇ:

مەن ئاڭا شەيدا، ئۇنىڭ لېۋى شېكەر،
گۇلبەدەن، شوڭقار يىگىتكە جاننى بېرەي.
بىر كورۇپ باغلاندى دىل، بولدۇم ئەسىر،
ماڭا بىر قىلسا نەزەر مىڭ ئورگىلەي.

ئېلى نۇرىدىنىنىڭمۇ بۇ شېرنى ئوقۇغان قىزغا كوزى چۈشۈپتۇ. ئۇنىڭ سۇمبۇلدەك قارا چاچلىرىغا يۇرىگى باغلىنىپ بۇ شېرنى ئوقۇپتۇ:

ئاي يۇزلۇك، جادۇ كوزلۇك، گۇلرەڭ بەدەن،

بىر كورۇپ ھوسنىڭنى ئاي بولدى چاكار.
بۇ زامان ۋەسلىڭ تىلەپ قىلدىم يىغان،
كويدۇرۇپ ئىشق ئوتىدا سەن قىلما خار.

ئېلى نۇرىدىن جېنىنى قويىدىغان جاي تاپالماي، پايلاقچى قىزلارغا بىر ۋاقىرىغان ئىكەن، ئۇلار قورقۇپ قېچىپ كېتىپتۇ ۋە پانا جاي تېپىپ يوشۇرۇنۇپتۇ. ۋەزىرنىڭ ئوغلى ئىشىكنى ئېچىپ كىرىپتۇ. قىزنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ. قارىسا خۇددى پىشىپ يېتىلگەن مۇۋىدەك چىرايلىق بىر قىز تۇرغان. "ئاتام مەن ئۇچۇن سېتىپ ئالغان كېنىزەك سەنمۇ؟" دەپ سوراپتۇ ئېلى نۇرىدىن. "ھە..." دېگەن جاۋاپنى بېرىپتۇ ئەنىسۇلجەلىس. يىگىت قىزنىڭ يېنىغا بېرىپتۇ. ئۇ بىر ئاز مەس ئىكەن. پايلاقچىلار ياش خوجايىنىنىڭ قىزنىڭ قېشىغا كىرگىنىنى كورۇپ ۋاقىرىشىپتۇ. بىراق يىگىت پۇرسەتنى غەنىمەت بىلىپ ئوزىنىڭ ئىشىنى قىلىپ قويۇپتۇ. كېيىن ئاتىسىدىن قورقۇپ يوشۇرۇنۇش ئۇچۇن جاي ئىزلەپ چىقىپ كېتىپتۇ. ۋەزىرنىڭ خوتۇنى پايلاقچى قىزلارنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاش بىلەنلا ھاممامدىن يۇگۇرۇپ چىقىپتۇ. ئۇنىڭ بەدىنىدىن تەر تېخى ئېقىپ تۇرغان ئىكەن، "ھوي ئولگۇرلەر، نىمىگە ۋاقىراشتىڭلار؟" دەپ سوراپتۇ ۋەزىرنىڭ خوتۇنى پايلاقچى قىزلاردىن. "ئېلى نۇرىدىن غوجام كىرىپ بىزنى ئۇرۇشقا باشلىدى، ئوزىمىزنى ئېلىپ چەتكە قاچتۇق. ئۇ، ئەنىسۇلجەلىسنىڭ يېنىغا كىردى. ئۇنى قۇچاغلاپ كوتۇرۇپ باستى، ئۇنىڭدىن كېيىن، ئۇنىڭدىن كيين..." "ھە، ئۇنىڭدىن كېيىن نىمە بولدى؟" دەپ سوراپتۇ ۋەزىرنىڭ خوتۇنى. "نىمە بولغانلىغىنى بىلەلمىدۇق! بىز شۇنىڭغا ۋاقىرىغان ئىدۇق. يىگىت ئىشنى تۇگىتىپ قېچىپ چىقىپ كەتتى..." ۋەزىرنىڭ

خوتۇنى قىزلاردىن بۇ سوزنى ئاڭلاپ ئەنسۇلجەلىسنىڭ قېشىغا كىرىپ: "نىمە ئىش بولدى؟" دەپ سوراپتۇ ئۇنىڭدىن. "ئەي مەلىكەم، — دەپتۇ ئەنسۇلجەلىس، — ئۆيدە ئولتۇرغان ئىدىم. بىر چىرايلىق يىگىت كىرىپ كەلدى. ئاتام مەن ئۈچۈن سېتىپ ئالغان كېنىزەك سەنمۇ؟ دەپ سورىدى. مەن ھە ـ ئە...دېدىم. ئەز ـ بىرايى خۇدا، مەن ئۇنىڭ سوزىنى چاخچاق دەپ ئويلاپتىمەن. شۇ ھامان ئۇ كېلىپ مېنى..." ئوغلىنى ۋەزىرنىڭ ئۇرۇپ ئولتۇرۇپ قويۇشىدىن قورققان ئانا "ئاھ" ئۇرۇپ يىغلاپتۇ. چورە خوتۇنلارمۇ قوشۇلۇپ يىغلىشىپتۇ. شۇ چاغدا ۋەزىر كىرىپ كەپتۇ. "نىمىگە يىغلايسىلەر؟" دەپتۇ ئۇ ھەيران بولۇپ. "مېنىڭ سوزۇمنى ئاڭلاشقا ۋەدە بېرىڭ!" دەپتۇ ۋەزىرنىڭ خوتۇنى. "مەيلى مەن رازى" دەپتۇ ۋەزىر. خوتۇنى ئوغلى ئېلى نۇرىدىننىڭ قىلغان ئىشلىرىنى بىرمۇ بىر ئېيتىپ بېرىپتۇ. ۋەزىر غەزەپلىنىپتۇ، ياقىلىرىنى يىرتىپ ئۆزىنى ئۆزى كاچاتلاپتۇ، ساقاللىرىنى يۇلۇپتۇ. "ئۆزىڭىزنى ئۆزىڭىز ھالاك قىلماڭ! — دەپتۇ خوتۇنى ئېرىگە، — مەن ئوز پۇلۇمدىن ئۇنىڭ باھاسى — ئون مىڭ تىللانى بېرەي." ۋەزىر خوتۇنىغا تىكىلىپ قاراپ: "بارىكاللا سېنىڭ ئەقلىڭگە، گەپ ئۇنىڭ پۇلىدا ئەمەس، مېلىمدىنمۇ ئەمەس. مېنىڭ بېشىم كەتمىسە دەپ قورقىمەن" دەپتۇ. "نىمىشقا شۇنچە قورقىسىز؟" دەپتۇ خوتۇنى. "چۈشەنمىسەڭچۇ! ۋەزىر مۇئىن ئىبنى ساۋى مېنىڭ ئەڭ ئەشەددى، ئەڭ ياۋۇز دۈشمىنىم. ئەگەر ئۇ، بۇ ۋەقەنى بىلىپ قالغۇدەك بولسا توپ ـ توغرا سۇلتانغا بېرىپ مېنىڭ ئۈستۈمدىن شىكايەت قىلىدۇ."

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى. شەھرىزاد ھېكايىسىنى توختاتتى.

ئوتتۇز ئۈچىنچى كېچە

—ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قىپتۇ شەھرىزاد ھېكايىسىنى،

مۇئىن ئىبنى ساۋى بۇ ئىشنى بىلىپ قالسا سۇلتانغا بېرىپ مېنى چېقىپ، مانا ماختاپ يۈرگەن ۋەزىرىڭ فەزلى ئىبنى خاقاننىڭ قىلغان ئىشى. ئۇ، سەندىن ئون مىڭ تىللا پۇلنى ئېلىپ دۇنيادا تەڭدىشى يوق بىر چىرايلىق كېنىزەكنى سەن ئۈچۈن سېتىپ ئالدى. كېنىزەك ئىنتايىن چىرايلىق بولغىنى ئۈچۈن، ساڭا ئېلىپ كېلىپ بېرىشكە كوزى قىيماي، ئوغلىغا: بۇ قىزنى سەن ئال! سۇلتانغا قارىغاندا بۇنىڭغا سەن لايىقراق! دىدى. ئوغلى ئۇنى خوتۇنلۇققا ئالدى. كېنىزەك توغرىسىدىكى خاھىشىڭنى بۇلغاپ سېنى ئاياق ئاستى قىلدى دەپ ئىغۋا تارقاتسا، مەن نىمە دەيمەن. سۇلتاننىڭ بۇ ئىغۋاغا ئىشەنمەسلىگى مۇمكىن. ئەمما ۋەزىر: رۇخسەت قىلسىڭىز، كېنىزەكنى مەن ئېلىپ كېلەي، دىسە سۇلتان قىزنى ئېلىپ كېلىشكە بۇيرۇيدۇ. قىزنى زورلاپ مەجبۇر قىلغاندىن كېيىن قىز بولغان ۋەقەنى ئېيتماي قويمايدۇ. شۇ چاغدا مۇئىن ئىبنى ساۋى: ئەي سۇلتانىم، ھەققى دوستۇڭ، سەمىمى مەسلىھەتچىڭ مانا مەن. ئەمما سەن مېنىڭ سوزۇمگە ئىشەنمەي كەلدىڭ. شۇڭا سېنىڭ ئالدىڭدا مېنىڭ قىلچىمۇ ئابرويۇم بولماي كەلدى" دەيدۇ. سۇلتان مىنى ئادەملەر ئارىسىدا شەرمەندە قىلىدۇ، ئادەملەر ماڭا ھەيران قالىدۇ. مېنىڭ بېشىم كېتىدۇ." "ئۇنداق بولسا، — دەپتۇ ۋەزىرنىڭ خوتۇنى، — بۇ ئىش تېخى ھېچكىمگە مەلۇم بولمىدى. بۇنىڭدىن كېيىنمۇ بۇ ئىشنى يوشۇرۇن تۇتىمىز." ۋەزىر

ئۇزىنى بىر ئاز ئوڭشاپ ئاپتۇ.

ئېلى نۇرىدىن ئاتىسىدىن قورقۇپ چىقىپ كەتكىنىچە پۈتۈن كۈننى باغلاردا ئۆتكۈزۈپتۇ، ئۆيگە ناھايىتى كەچ قايتىپ، ئانىسىنىڭ قېشىغا كىرىپ ئۇخلاپتۇ. ئەتىسىگەن سەھەردە تۇرۇپ چىقىپ كەتكىنىنى ھېچكىم كورمەپتۇ. ئېلى نۇرىدىن ئاتىسىغا بىر ئايغىچە كورۈنمەي قېچىپ يۈرۈپتۇ. كۈنلەردىن بىر كۈنى ئېلى نۇرىدىننىڭ ئانىسى ۋەزىرگە: "ئەگەر بۇ ئىش يەنە شۇنداق سوزۇلۇپ كېتىۋەرسە، ئوغۇلىنىمۇ، قىزىنىمۇ ئاسانلا كېرەكتىن چىقىرىۋالىمىز. ئۇمۇ مۇشۇنداق قېچىپ يۈرۈپ ئاخىرى باشقا تەرەپكە كېتىپ قېلىشى مۇمكىن" دەپتۇ. "نىمە قىلىش كېرەك؟" دەپتۇ ۋەزىر خوتۇنىغا. "كېچىسى ئۇخلىماستىن ئۇنى كۈتۇڭ. ئۇ كەلسە چىرايلىق ئولتۇرۇپ سوزلىشىڭ. ئۇ ئىككىسىمۇ بىر-بىرسىگە ئامراق. كېنىزەكنىڭ پۇلىنى سىزگە مەن تولەپ بېرەي. ئۇلارنى بىر-بىرىگە قوشۇپ قويايلى!" دەپتۇ خوتۇنى. ۋەزىر شۇ كېچىسى ئوغلىنى كۈتۇپ ئۇخلىماپتۇ. بىر ۋاقىتتا ئېلى نۇرىدىن كەپتۇ. ۋەزىر ئوغلىنى تۇتۇپلا غەزەپ بىلەن يەرگە يىقىتىپتۇ. ئۇنى سويۇپ تاشلىماقچى بوپتۇ. بۇ ۋەقەنىڭ ئۈستىگە خوتۇنى كېلىپ: "نىمە قىلىۋاتىسىز؟" دەپتۇ ۋەزىرگە تىترەك ئاۋاز بىلەن يىغلىنىپ. "بۇنى سويۇپ تاشلايمەن!" دەپتۇ ۋەزىر بوغۇلۇپ. "مېنىڭ ياش جېنىمغا رەھىم قىل! — دەپتۇ ئوغلى زارلىنىپ-يىغلىنىپ، — ئەي ئاتا، مەن سېنىڭ قۇلۇڭمەن، يالغۇز جىگەر-پارەڭمەن، كوز نۇرۇڭمەن؛ ھازىر قولۇڭدا ئەسىر مەن. مېنى ئولتۇرۇشكە ئالدىراپ كەتمە. قاچانلا ئولتۇرسەڭ بولىدۇ."

ۋەزىرنىڭ كوزىگە ياش تولۇپتۇ، ئاچچىقى يېنىپ، رەھمى كېلىپ ئوغلىنىڭ مەيدىسىدىن چۈشۈپتۇ. "ئەي ئوغلۇم! نىمىشقا سەن مېنى

ئايىماي پۇلۇممۇ، بېشىممۇ كېتىدىغان ئىشنى قىلسەن؟“ دەپتۇ ئاتىسى. ”شائىرنىڭ بۇ شېرىگە قۇلاق سالغىن!“ دەپتۇ ئېلى نۇرىدىن.

گۇنايىم بار، يا كەچكىن گۇناھىم،
ساڭا قىلدىم ھاۋالە پادىشاھىم.
ئاداۋەت قىلىپ قېنىمنى توككىن،
ئادالەت بىرلە بولغىن پاناھىم.
گۇناكارمەن قولۇمدا ھىچ نىمەم يوق،
مېنى يوقلار ھەمىشە تارتقان ئاھىم.

”ئەي ئوغلۇم، سېنىڭ گۇناھىڭدىن ئۆتتۈم“ دەپتۇ ۋەزىر. بىراق ئۇ ھاياجاندا ئىكەن. ئوغلى ئورنىدىن دەس تۇرۇپ ئاتىسىنىڭ قولىنى تۇتۇپ يۈزىنى سۆيۈپتۇ. ”ئەي ئوغلۇم، — دەپتۇ ۋەزىر، — ئەگەر سېنىڭ ئەنسۇلجەلىسقا مەيلىڭ بارلىغىنى بۇرۇنراق بىلگىنىمدە، ئۇنى ئالىلقاچانلا ساڭا ئېلىپ بېرىۋەتكەن بولاتتىم.“ ”ئۇنىڭغا قانداقمۇ كويمەي؟“ دەپتۇ ئېلى نۇرىدىن. ”ياخشى كورگەن بولساڭ ئۇنى ساڭا شۇ شەرت بىلەن بېرىمەن. بىرىنچىدىن، ئۇنى بازارغا ئېلىپ چىقىپ ساتمايسەن. ئىككىنچىدىن، ئۇنى تاشلىمايسەن ۋە ئۇنىڭ ئۈستىگە باشقا خوتۇن ئالمايسەن“ دەپتۇ ۋەزىر.

”بۇنىڭدىن كېيىن باشقىسىغا قارىمايمەن ۋە ئۇنىڭدىن باشقىسىنى ئالمايمەن ھەم ئۇنى ھەرقانداق ۋاقىتتىمۇ بازارغا ئېلىپ چىقىپ ساتمايمەن“ دەپ ئەھدى قىپتۇ ئېلى نۇرىدىن. ۋەزىر كېنىزەكنى ئوغلىغا بېرىپتۇ. شۇ كۈندىن باشلاپ ئېلى نۇرىدىن قىز بىلەن قوشۇلۇپ بىر يىلى بىللە ئۆمۈر كوچۈرۈپتۇ. شۇ كۈنلەردە مۇئىن ئىبنى ساۋىنىڭ قۇلىغىغا بۇ خەۋەر يېتىپتۇ. لېكىن ئۇ سۇلتاندىن

قورقۇپ شىكايەت قىلىشنىڭ پەيتىنى كۈتۈپتۇ. سۇلتانمۇ بۇ ئىشنى ئۇنتۇپ قېلىپ كېنىزەك توغرىسىدا ئېغىز ئاچماپتۇ. بىر كۈنى فەزلى ئىبنى خاقانى ھاممامغا بېرىپ يۇيۇنۇپتۇ. ھاممامدىن چىقىپ ئىسسىق-سوغۇققا چېلىنىپ، شامالداپ قاپتۇ. ئاجىزلىشىپ ئورۇن تۇتۇپ يېتىپتۇ. كۈندىن-كۈنگە ئەھۋالى ئېغىرلىشىپتۇ. شۇ ۋاقىتتا ئۇ، ئوغلى ئېلى نۇرىدىننى يېنىغا قىچقىرىپتۇ. "ئەي ئوغلۇم، — دەپتۇ ۋەزىر، — ئۇلچەملىك رىزىق، ساناقلىق كۈن تۈگىگەندە كىشى ئۆلمەي قالمايدۇ، ئۆلۈمدىن قېچىپمۇ قۇتۇلغىلى بولمايدۇ. جان بار يەردە قازامۇ بار. قۇلاق سال، ئەنسۇلجەلىسقا ھەمىشە ياخشىلىق قىل! بېشىنى سىلا، بىپەرۋالىق قىلىپ تاشلاپ قويما!"

"ئەي ئاتا، — دەپتۇ ئېلى نۇرىدىن، — دۇنيادا ساڭا ئوخشاش ھەمىشە باشقىلارنىڭ غېمىنى يەپ مېھرىۋانلىق قىلىدىغان كىشى يەنىمۇ بارمىكىن-تاڭ؟ سەن پەقەت ياخشى ئىشلارغىلا تۇغۇلغان-سەن ۋە شۇنىڭ بىلەن خەلققە تونۇلغانسەن. سېنى ئېچىنىشلىق ئۆلۈم بۇ دۇنيادىن ئېلىپ كېتىپ بارىدۇ. خۇدا، ئۇلارنىڭ نالە-زارىغا قۇلاق سېلىپ، دۇئالىرىنى ئىجابەت قىلغاي. سەن بىزنى ۋە شۇ غېرىپ-مىسكىنلەرنى تاشلاپ ئارىمىزدىن كەتمە. بىزنى يېتىملىككە سالما!..."

ۋەزىرنىڭ ئەھۋالى كۈندىن-كۈنگە يامانلىشىپتۇ، كېسىلى ئېغىرلىشىپتۇ. ئۇ ئايەت ئوقۇشقا تەمشىلىپ تۇرۇپ، بىردىن قاتتىق ۋاقىراپ كېتىپتۇ. ئۇنىڭ ئاۋازى پۈتۈن سارايىنى قاپلاپتۇ، ۋەزىر جان ئۈزۈپتۇ. بۇ خەۋەر دەرھال ھەر تەرەپكە تارقاپتۇ. پادىشالار ۋە سۇلتاندىن تارتىپ گادايغىچە ئۇنىڭ ۋاقىتسىز ئۆلۈمىگە قايغۇرۇپتۇ. مەدرىسە تالىپلىرىمۇ قارىلىق باغلاپ ماتەم تۇتۇپتۇ. چوڭ-كىچىك

ھەممە يىغلىشىپتۇ. ئىلى نۇرىدىن ئاتىسىنىڭ ماتەم مۇراسىمىغا تەييارلىنىپتۇ. جىنازىسىنى ئەمىرلەر، ۋەزىرلەر، پۈتۈن ساراي ئەھلى، جىمى شەھەر خەلقى، تۇل خوتۇن، يېتىم ئوغۇل، يېتىمە قىز، غېرىپ-غۇرۋا، مۇساپىر-مۇجاپىر ھەممىسى يىغلاپ-يىغلىشىپ ئايلىنىپتۇ. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ۋەزىر مۇئىن ئىبنى ساۋىمۇ بار ئىكەن. تاۋۇتنى ئويدىن كۆتۈرۈپ ئېلىپ چىققاندا كىمدۇر بىرسى يۇقۇرى، ئەمما ناھايىتى يېقىملىق ئاۋاز بىلەن بۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

بىر كىم يازغان بۇ شېئىر يادىمغا چۈشتى،
پەيشەنبە كۈنى روھ يوقلۇققا ئۆچتى.

ۋىدالاشماقچۇن ھەممە يىغلىدى،
ۋاقىتسىز ئۆلگىنىگىنى ھەممىسى ئۇقتى.

ئىشىكنىڭ ئۈستىگە باغلاندى قارا،
بۇ ئەھۋال يۈرەكنى كۆپ قىلدى يارا...

نىمە قىلسا قىمىرلىماي جىم تۇرىمەن،
بولمىسا سەزگۈ قانداقچە كورىمەن.

كىيىنەك تون كىيدىم كىيمىگەن بۇرۇن،
تىرىكلەر ئۇنى سۆيمىگەن بۇرۇن.

يامان كورگەن كىشىمۇ ماڭا كويۈندى،
ياخشى كورگەن دوستۇممۇ ھازىر سۆيۈندى.

كىرىپ تاۋۇتقا چىقتىم مۇرىلەرگە،
تىرىكلىكتە چىقالمىغان مەن ئۇ يەرگە.

بېرىپ مەسچىتكە، ھەممە تۇردى نامازغا،
دېدى: — ئاللاھۇ ئەكبەر، — ئىمام ئۇلارغا.

ئولتۇرماستىن ئوقۇلدى تېز ۋە چاققان،
كۈتۈپ قالغان ئوخشايدۇ گۇياكى "مىھمان!"

شېىر بىلەن ئەقلى-ھوشۇم ئۇچتى،
يەنە قايتىپ كېلىپ ئورنىغا چۈشتى.

ۋەسىيەت باشلىدى تىل ئالدىراش،
يېتىپ كەلمەي بۇ ئۆلۈم يەنە قاتتى باش.

بېشىمغا قۇيما غەسسال سوغۇق سۇ،
كېتەردە دۇنيادىن مەن ئەمدى مەڭگۇ.

توكتۇم يېشىمنى مەن شۇ سوز كىپايە،
كىيەندىن ئوزگىسى بولمىغاي سايە.

جەسىدىم تۇپراق قوينىدا قالسۇن،
بىرىپ ئېيت شېيخلەرگە كوزدىن يوقالسۇن!...

رەقىپلەر گور قېزىپ ئەۋۋەلدە تازا،
مېنىڭ ئۇستۇمدىن ئاچقاندى ھازا.

بۇگۇن لەھەتتە ماڭا تۇپراق مىندى،
"ئىلاھا شۇكرى" دەپ كوكۇلمۇ تىندى.

ۋەزىرنى يىغا-زارە بىلەن كومگەندىن كېيىن، دوستلىرى، قېرىنداشلىرى، ئۇرۇق-تۇققانلىرى ئېلى نۇرىدىن بىلەن ئويىگە قايتىپ كەپتۇ. ئۇ، ناھايىتى غەمكىن بولۇپ ئاتىسى ئۇچۇن ئۇزاق ماتەم تۇتۇپتۇ.

كۇنلەرنىڭ بىرىدە ئېلى نۇرىدىن ئويىدە يالغۇز ئولتۇرغان ئىكەن، بىر كىم ئىشىكنى قېقىپتۇ. ئېلى نۇرىدىن ئورنىدىن تۇرۇپ ئىشىكنى ئېچىپتۇ. ئۇ، ئاتىسىنىڭ يېقىن كىشىلىرىدىن بىرسى

ئىكەن، سالاملىشىپتۇ. ئۇ كىشى ئېلى نۇرىدىننىڭ قولىنى سۈيۈپ تۇرۇپ: "ئاتىسى ئۆلمىگەن كىم بار؟ ئۆلگەنلەرنىڭ قايسى بىرىدىن سېنىڭدەك ئوغۇل قاپتۇ؟! ئۆزەڭنى تۇتۇپ ئال! خاتىرجەم بول! قايغۇنى تاشلا!" دەپتۇ. ئېلى نۇرىدىن ئۇ كىشىنىڭ سوزى بىلەن ئۆزىنى توختىتىپ، كەلگەن كىشىنى مېھمانخانىغا باشلاپ كىرىپتۇ. داستىخان سېلىپتۇ. خونچىلاپ تاماق ئېلىپ كەپتۇ. بۇ ئولتۇرۇشقا ئۇنىڭ باشقا دوستلىرىمۇ بىر بىرلەپ كېلىپ قوشۇلۇپتۇ. ئېلى نۇرىدىننىڭ بۇ دوستلىرى زەردارلارنىڭ بالىلىرى بولۇپ، ھەممىسى ئون كىشى ئىكەن. ئولتۇرۇشنى ئۇزۇنغا سوزۇپ يېيىشىپتۇ، ئىچىشىپتۇ. ئېلى نۇرىدىن تېز ـ تېز داستىخان يەڭگۈشلەپ تۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ سېخىلىقى تۇتۇپ، ئىنتايىن ئوچۇق قول بولۇپ كېتىپتۇ. بىر ۋاقىتتا ئېلى نۇرىدىننىڭ ئەڭ يېقىن ۋە غەمخور كىشىسى ۋەكىل كىرىپتۇ.

"ئەي ھورمەتلىك يىگىت، — دەپتۇ ئۇ، — كىرىم بىلەن ھساپ-لاشماي پۇل چىقىم قىلغانلار تېز پۇرسەتتە يوقسۇللۇققا، گادايلىققا چۈشۈپ قالىدۇ دىگەن ماقالنى ئاڭلىمىغانمۇ سەن؟ شائىرنىڭ بۇ شېئىرىگە قۇلاق سال:

پۇل ساقلىدىم قىلىچ ـ قالقان ئورنىغا،
ھمايىدا پۇل قىلىچتىن ئوتكۇرراق.
پۇلنىڭ ھىدى يەتسە دۇشمەن بۇرنىغا،
ھۇشسىز بولۇر دورا يىمەي بۇرۇنراق.

پۇلۇم بولغاچ تىلىم ئوتكۇر ھەر دائىم،
يامان سوزۇم ياخشى بولۇپ ئاڭلىنۇر.

هاكىملارمۇ ماڭا يېقىن، مۇلايىم،
دۈشمەنلىرىم چاڭلىرىمغا پۈركۈنۈر.

"پۇلۇمنى ھەرقانداق شۇم نىيەت، پەيلى يامانلاردىن، بۇزۇقلاردىن ساقلايمەن، قەدىرلەيمەن" دەپتۇ ئېلى نۇرىدىن.

"بايلىغى يوق كىشىلەر، — دەپتۇ ۋەكىل، — قۇياشتەك ئۇلۇغۋارلىقلارغا، ئالى جاناپ خىسلەتلەرگە ئىگە بولسىمۇ خارلىنىدۇ."

"بۇ سوزلىرىڭگە قۇلاق سالمايمەن. شائىرنىڭ بۇ شېئىرىنى ئاڭلىمىغانمۇ سەن؟" دەپ ئېلى نۇرىدىن مۇنۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

ھېچبىر بېخىل يېخىسقلىقتىن ماختانماس،
سېخىلىقتىن كىم ئۇلۇپتۇ؟ كورمىدىم!
ئاغزىم مايماق، ئەمما پۇلۇم بولسا بەس،
ھىكمەتنى ھېچكىمدىن مەن سورىمىدىم.

"ئەي ۋەكىل، — دەپتۇ يەنە ئېلى نۇرىدىن، — ئەگەر سەندە بۈگۈنكى چۈشلۈك تاماققا يېتەرلىك نەرسە بولسا، كەچقۇرۇنلۇق تاماقنىڭ غېمىنى يەپ بېشىڭنى قاتۇرۇپ ئاۋارە بولما!" ۋەكىل ئوز يولىغا كېتىپتۇ. ئېلى نۇرىدىن شۇ سېخىلىغىنى قويماپتۇ، بەلكى قولىنى يەنىمۇ ئېچۇراق ساخاۋەت قىلىپ، بەزەن-ئۇلتۇرۇشنى كوپەيتىپتۇ. ئۇلپەتلىرىدىن قايسى بىرسى: "بۇ نەرسە ياخشى ئىكەن دىسە"، ئېلى نۇرىدىن: "ساڭا ياققان بولسا ئال، بەردىم" دەيدىكەن. باشقا بىرسى: "پالانى ئوي ياخشى جايغا سېلىنىپتۇ" دەپ قويسا، ئۇ: "ئۇ ئوي ساڭا ياققان بولسا ھەدىيە قىلدىم" دەيدىكەن. "پالانى باغ ھاۋالىق" دىسە، "ئال ئۇنى ساڭا بەردىم" دەيدىكەن. ئېلى نۇرىدىن شۇ يوسۇندا ئوزىنىڭ دوستلىرىغا ھەر كۈندە بىرنەچچە قېتىم داستىخان سېلىپ، ئىنئام بېرىپ، بەزەن-

ئولتۇرۇش بىلەن راسا بىر يىلنى ئۆتكۈزۈپتۇ. كۆڭلەردىن بىر كۈنى ئېلى نۇرىدىن ئۇلپەتلىرى بىلەن بەزمىدە ئولتۇرغان ئىكەن، ئۇنىڭ مىرزىسى كىرىپ كېلىپ، ئېلى نۇرىدىننىڭ قۇلىغىغا ئاستا پىچىرلاپ: "مەن هازىرغىچە نىمىدىن قورققان بولسام، هازىر شۇنىڭ ئۆزى بىزنىڭ بېشىمىزغا كەلدى! — دەپتۇ، — هازىر خەزىنىمىزدە بىر تەڭگە پۇلمۇ قالمىدى ياكى پۇلنىڭ بەدىلىگە لايىقراق بىرەر نەرسىمۇ يوق، هەممىسى تۈگىدى." ئۇ، قانداق كىرگەن بولسا شۇنداق يېنىپ چىقىپ كېتىپتۇ. ئېلى نۇرىدىن بۇ سوزنى ئاڭلاپ، بېشىنى تۆۋەن سېلىپ ئەندىشىگە چۈشۈپتۇ. ئۇلپەتلىرىنىڭ هەممىسى مىرزىنىڭ بۇ گېپىدىن، ئېلى نۇرىدىننىڭ ئولتۇرۇشىدىن "سىر"نى چۈشىنىپتۇ. ئۇلاردىن بىرى دەرهال ئورنىدىن تۇرۇپ، بۇ سورۇن-دىن چىقىپ كېتىشكە رۇخسەت سوراپتۇ. ئېلى نۇرىدىن: "نىمە ئۈچۈن كېتىسەن؟" دەپ سوراپتۇ. "مېنىڭ خوتۇنۇمنىڭ بۇ كېچە ۋاقتى-سائىتى توشاتتى. مەن ئۇنى بۇ تۇغۇتتا تەنها تاشلاپ قويالمايمەن" دەپتۇ. ئېلى نۇرىدىن رۇخسەت بېرىپتۇ. ئۇنىڭ ئارقىسىدىن يەنە بىرى تۇرۇپ رۇخسەت سوراپتۇ: "مېنىڭ ئاكام بۈگۈن ئوغلىنىڭ خەتمە تويىنى قىلماقچى ئىدى. مەن بېرىپ قارىشىپ بەرمىسەم بولمايدۇ" دەپتۇ. شۇنداق قىلىپ، هەر بىرى بىردىن بانا تېپىپ، رۇخسەت سوراپ چىقىپ كېتىپتۇ. ئۆيدە ئېلى نۇرىدىننىڭ يالغۇز ئۆزىلا قاپتۇ. ئۇ خىيالدىن بېشىنى كوتۇرۇپ، ئەنىسۇلجەلىسنى يېنىغا چاقىرىپتۇ. "ئەي غەمگۈزارىم، سەن بىلمەمسەن، مەندىن قانداق چوڭ خاتالىق ئۆتتى؟" دەپ سوراپتۇ.

"بۇ توغرىلىق مەن بۇرۇنراق ساڭا ئۆز پىكرىمنى ئېيتىشنى خالىغان ئىدىم. لېكىن. سەندىن هەمىشە مۇنداق شېئىرلارنى ئاڭلاپ

گەپ قىلالمىدىم» دەپ، ئېلى نۇرىدىن ئوقۇپ بەرگەن مۇنۇ شېئىر-
لارنى تەكرارلاپتۇ:

كەل ئەي ساقى، قۇي شارابنى، ئۆمرىمىز ئۆتسۇن خوشال،
قالمىسا مەيلى قولۇمدا ئالتۇن-كۈمۈش، دۇنيا ۋە مال.
پۇل ئەگەر تۇرسا قولۇڭدا، قەلبىڭنى ۋەيران قىلغۇچى،
سەرىپ قىل، خەجلە شارابقا، پۇل كوڭۇلنى ئاچقۇچى.

*　　*　　*

دۇنيا ساڭا بەخت بەرسە، سەنمۇ قايتۇر ۋاقتىدا،
تېزراققىنا قەرزدارلىق تەشۋىشىدىن بول خالاس.
بۇ دۇنيانىڭ كەسپى شۇدۇر، ئۇ، تۇرمايدۇ سوزىدە،
ئۇز ئەھدىدە تۇرغىنىدا مۇشكۇلۇڭدىن بول خالاس.

دەسمايىنى دۇنيا دەر خەلق، دۇنيا ئۆزى دەسمايە،
دۇنيا تالاش قىلغان شاھلار تولدۇرسام دەر خەزىنەم.
ياردەم قىلساڭ ۋاقتىدا قىل، دەۋلىتىڭنىڭ بارىدا،
ئاچ كوزلەرنى تويدۇرالماس ياردەملىرىڭ بولسا كەم.

"سېنىڭ بۇ گېپىڭنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، — دەپتۇ ئەنسۇلجەلىس، — چىشمىنى چىشلەپ يۇرىۋەردىم". "ئەي ئەنسۇلجەلىس، — دەپتۇ ئېلى نۇرىدىن، — ساڭا مەلۇم، مەن قولۇمدا بار دۇنيارىمنى پەقەت دوستلارغا بېغىشلىدىم. ئۇلارمۇ مېنى قۇرۇق قول قويمىسا كېرەك، دەپ ئويلايمەن. ھازىر مەن ئۇلارنىڭ ئۆيىگە بارىمەن. ئۇلاردىن بىرەر نەرسە ئۈندۈرسەم، ئۇنى دەسمايە قىلىپ سودىگەرچىلىك قىلىمەن. ئەمدى ئويۇن-كۈلكىنى تاشلايمەن." شۇ سوزنى قىلىپلا ئېلى نۇرىدىن ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. توپ-توغرا دوستلىرى تۇرىدىغان كوچىغا بېرىپتۇ. ئۇنچە ئۇلپىتىنىڭ ھەممىسى

پۇلدارلارنىڭ بالىلىرى بولۇپ، بۇلار بىر كوچىدا تۇرىدىكەن. ئۇ، بىرىنچى ئىشىكنى چېكىپتۇ. بىر چورە خوتۇن چىقىپ ئىشىكنى ئېچىپتۇ. ئۇ خوتۇن: ”سەن كىم“ دەپ سوراپتۇ. ئېلى نۇرىدىن جاۋاپ بېرىپ: ”خوجايىنىڭغا ئېيت، ئېلى نۇرىدىن ئىشىك ئالدىدا، سېنىڭدىن ياخشىلىق كۈتۈپ تۇرىدۇ دىگىن“ دەپتۇ. چورە خوتۇن ئىچكىرىگە كىرىپ خوجايىنىغا بۇ گەپلەرنى ئېيتىپتۇ. كېيىن دەرھال قايتىپ كېلىپ: ”خوجايىن ئۆيدە يوق!“ دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ. ئېلى نۇرىدىن: ”بۇ قانداق گەپ؟ بۈگۈن ئۇنىڭ خوتۇنى تۇغماقچى ئىدىغۇ؟ ئۇ، مەن ئۇنى يالغۇز قالدۇرالمايمەن“ دىگەن ئەمەسمىدى، دەپ ئويلاپ، كۆڭلى يېرىم بولۇپ، بۇ ئىشىكتىن قايتىپتۇ. يولدا كېتىۋېتىپ: ”ئۇ بېخىلىق قىلىپ مەن بىلەن كورۇشۇشتىن باش تارتتى، باشقىلىرى ئۇنداق قىلماس“ دەپ ئويلاپ، ئىككىنچى ئۇلپىتىنىڭ ئىشىگىنى قېقىپتۇ. بۇ ئاكىسىنىڭ ئوغلىنىڭ خەتمىسىنى قىلىدىغان، تويغا ياردەملىشىدىغان كىشى بولۇپ، ئۇمۇ خەتمە توي بولىدىغان ئۆيدە يوق چىقىپتۇ. ئېلى نۇرىدىن مۇنۇ ئىككى مىسرا شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

كەلگىنىدە كاۋاپ بىلەن مېھمان قىلغان دوستلىرىم،
مەن كەلگەندە يوق بولۇپ چىقتى ئۆيدە ھەممىسى.
نەگە كەتتى ياخشىلىق، نەگە كەتتى دوستلىقىم،
ئىشىك قاقسام ”ئۆيدە يوق“ دەپ تۇرىدۇ چورىسى.

ئېلى نۇرىدىن ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى سىناپ كورۇپ بېقىشقا نىيەت قىپتۇ. ”بەلكى، — دەپتۇ ئۇ ئۆزىچە، — بۇلارنىڭ ئارىسىدىن ھەممىسىنىڭ ئورنىنى باسىدىغان بىرەرسى چىقىپ قالار!“ ئېلى نۇرىدىن شۇ ئويى بىلەن، ھەممىسىنىڭكىگە بىر قۇردىن دوقۇرۇپ

چىقىپتۇ. بىراق ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسى ئۇنىڭغا ئىشىك ئاچماپتۇ. سانلاپ قوي گۆشى يەپ، بەزمە ئوينىغانلاردىن بىرەرسىمۇ كاكچانان سۇندۇرۇشقا يارىماپتۇ:

بەختى قايتسا، غازاڭ چۈشەر پەسلىدەك،
پالتا چۈشەر شۇ دەرەخنىڭ شېخىغا.
بەختى قاچسا، ھەممە بىردەك كەتكىدەك،
كورپە ـ ياستۇق تاشنەك پاتار بېشىغا.

تاشلاپ كېتەر بىللە دەۋران سۈرگەنلەر،
يالغۇز قېلىش، شۇمۇ ساڭا يېتەرلىك.
سوز ئوينىشىپ، شېرىن سوھبەت قىلغانلار،
سەندىن قاچار سېنى بىلىپ خەتەرلىك.

بۇ زاماننىڭ باللىرى شۇنداق شۇم،
زاماننىڭ خۇددى ئوزى نا ئىنساپ.
دوچ كەلگەندە قولاقنى ئەت، كوزنى يۇم،
ئەگەر بولسا ھەقىقەتەن قەلبىڭ ساپ.

قايغۇ ـ غەم دەرياسىغا غەرق بولغان ئېلى نۇرىدىن بۇ شېرنى ئوقۇغاندىن كېيىن، ھېچكىمگە قارىماي، ئەنسۇلجەلسىنىڭ قېشىغا قايتىپ كەپتۇ ۋە بولغان ئەھۋالنى ئېيتىپ بېرىپتۇ. "بۇلارنىڭ ھېچ بىرىدىن نەپ تەگمەيدۇ، دەپ ئېيتقان ئەمەسمىدىم" دەپتۇ ئەنسۇلجەلىس. "ئاجايىپ ئىش، — دەپتۇ ئېلى نۇرىدىن، — ئۇلارنىڭ ھەممىسىلا خۇددى مەسلىھەتلىشىۋالغاندەك مېنىڭ ئالدىمغا چىقىشتىن باش تارتتى. بىرەرسى چىقىپ توت ئېغىز بولسىمۇ ياخشى گەپ قىلىشقا پېتىنالمىدى ـ ھە؟" "خاپا بولما! — دەپتۇ

ئەنسۇلجەلىس، ــ ئۇي سايمانلىرىمىزنى ساتساقمۇ خېلى كۆڭگىچە ياشايمىز.» ئېلى نۇرىدىن بۇ گەپ بىلەن ئۇي سايمانلىرىنى ئېلىپ چىقىپ سېتىشقا باشلاپتۇ. ئۇلار ئۇيىدە بار نەرسىلىرىنىڭ ھەممە- سىنى سېتىپ تۈگىتىپتۇ. قاقـقان قوزۇق، تۈكـكەن تۈگۈچـنىمۇ قويماي سېتىپتۇ. «ئەمدى نىمە قىلىمىز؟» دەپتۇ ئېلى نۇرىدىن ئەنسۇلجەلىسقا تەلـمۈرۈپ قاراپ. «ئەي ھورمەتلىكىم، ــ دەپتۇ ئەنسۇلجەلىس، ــ مەسلىھەتىم شۇكى، ھازىر ئورنۇڭدىن تۇر! مېنى يېتىلەپ بازارغا ئېلىپ بېرىپ سات! ئاتاڭ مېنى ئون مىڭ تىللاغا ئالغانلىغىنى ياخشى بىلىسەن. ھازىر مۇشۇ باھاغا يېقىنلىشىپ قالسام كېرەك. قولۇڭغا پۇل كىرگەندىن كېيىن، تىجارەت قىلىپ كورسەڭ، بەختىڭ ئوڭدىن كېلىپ، يەنە بىلله بولۇشقا يول ئېچىلىپ قالسا ئەجەپ ئەمەس...»

«ئەنسۇلجەلىس، ــ دەپتۇ ئېلى نۇرىدىن، ــ مېنىڭ سەندىن بىر مىنۇتمۇ ئايرىلىشقا كوزۇم قىيمايدۇ.» «بۇنداق بولۇشى ماڭا ئاسان دەپ ئويلامسەن؟ ــ دەپتۇ ئەنسۇلجەلىس، ــ لېكىن ھازىر بىزگە بۇنىڭدىن باشقا چارە يوق!» شائىر دىگەندەك:

چارىسىزلىق دائىم باشلار كىشىنى،
ئەخلاقسىزلىق ــ بۇزۇقچىلىق يوللارغا.
قىلىش ئۇچۇن ئېھتىياجلىق ئىشىنى،
سېنى باشلار چولگە، سەھرا ــ تاغلارغا.

چارىسىزلىق يۈكى ئېغىر، مۇرەڭنى ــ
ئەككەندىمۇ غىلىڭ قىلىشقا تىلىڭ يوق.
چارىسىزلىق قىلسا يېغىر دۈمبەڭنى،
ئىنتىلمىسەڭ، توختاپ قالساڭ، پۇلۇڭ يوق.

چارىسىزلىق ئۇچۇق كوزنى كور قىلغاي،
كورۇنمەيدۇ ساڭا دوستۇڭ قەدىردان.
چۈمۈلىنى داڭلىق شىردىن زور قىلغاي،
پۇلنىڭ كۈچى گاھ ئاشكارا گا پىنھان.

ئېلى نۇرىدىن كوزلىرىدىن ياش قۇيۇلغان ھالدا ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. ئەنسۇلجەلىسنى كەينىگە سىلىپ كوچىغا چىقىپتۇ. قىزنىڭ كوزىدىن ياش يامغۇردەك توكۇلۇپ تۇرۇپتۇ. خىيال ئارىلاش بۇ شېرلارنى ئوقۇپتۇ:

توختا!...ماڭما...تۇرۇپ ماڭا قىيا باق،
ئايرىلىش دەردىگە بەرسۇن تەسەللى.
لۇتپى ئەيلە، قىشىمدىن كەتمىگىن ھىچ ياق،
سەن چىقماي جىنىمۇ چىقمىغاي ھېلى.

سەن ھايات يامغۇرى، مەن تەشنا بەندە،
قېنى ئىنساپ سەندىكى، قېنى شوخ دىلىڭ؟
مەن يۇرسەم كەينىڭدە قان يۇتۇپ تۇندە،
"كېتىمەن" دېيىشكە كەلدىغۇ تىلىڭ!

ئېلى نۇرىدىن ئەنسۇلجەلىسنى قۇللار بازىرىغا ئېلىپ بېرىپ، دەللالغا تاپشۇرۇپتۇ. "ئەي ھاجى ھەسەن، بۇنىڭغا باھا قوي!" دەپتۇ ئۇ. "خوجام ئېلى نۇرىدىن، — دەپتۇ دەللال ھاجى ھەسەن، — بازار قائىدىلىرىنى كوزدە تۇتۇپ، بۇ كېنىزەكنى ئاتاڭغا ئون مىڭ تىللاغا ئېلىپ بەرگەن ئىدىم. بۇ ئەنە شۇ ئەنسۇلجەلىس ئەمەسمۇ؟" "ھەئە، شۇ!" دەپتۇ ئېلى نۇرىدىن. دەللال بايلارنىڭ يېنىغا بېرىپتۇ. لېكىن ۋاقىت ئەتتىگەن بولۇپ، ئۇلار تېخى يىغىلمىغان

ئىكەن. ئۇلارنىڭ كېلىشىنى كۈتۈپ تۇرۇشۇپتۇ. بىر ئازدىن كېيىن، بازار تۇرلۇك - تۈمەن قۇللار، كېنىزەكلەر بىلەن تولۇپتۇ. ئۇلار ئارىسىدا ھەر تۇرلۇك تىلدا سوزلىشىدىغان تائىپىلەر، كەركەسلەر، ھەبەشلەر، گۇرجىستانلىقلار، رۇملۇقلار، تۇركلەر ۋە باشقىلارمۇ بار ئىكەن. ھەممە بايلار توپلىنىپتۇ. دەللال تۇرغان يېرىدىن ئىگىزرەك بىر يەرگە چىقىپتۇ: "ئەي سودىگەرلەر، ئەي پۇلدار بايلار! ئاڭلىمىدىم دىمەڭلار، يۇملاق نەرسىنىڭ ھەممىسىلا ياڭاق بولىۋەرمەيدۇ. ھەر بىر ئۇزۇنچاق نەرسە قوغۇن، ھەر بىر قىزىل نەرسە گوش ياكى ئانارمۇ بولمايدۇ. ھەر بىر ئاق نەرسە ياغ، ھەر بىر ئوتقاشتەك قىزىل سۇ شاراپ بولمايدۇ. ھەر بىر تاتلىق نەرسە خورما بولالمايدۇ. مەندە بىر گوھەر بار، بۇنىڭغا قانچە باھا قويۇشۇم كېرەك." "توت مىڭ بەش يۈز تىللا" دەپتۇ بىر باي. جاكاچى ئۇنىڭ باھاسىنى تورت مىڭ بەش يۈز تىللادىن باشلاپ كوپەيتىشكە كىرىشكەن ئىكەن. تېخى بىرىنچى قېتىم قىچقىرمايلا، مۇئىن ئىبنى ساۋى پەيدا بوپتۇ. ئۇنىڭ كوزى ئىبلى نۇرىدىنغا چۈشۈپ، ئوزىچە ئاۋال: "ئاتىسىدىن قالغان دۇنياسىغا كېنىزەك ئالغىلى كەلگەن بولسا كېرەك" دەپ ئويلاپتۇ. ۋەزىر ئەتراپىغا كوز سېلىپ، جاكاچىنى كورۇپتۇ. ئۇنىڭ ئەتراپىغا بايلار توپلىشىپ ئالغان ئىكەن، بۇ ھادىسىنى كورۇپ، ۋەزىرنىڭ پىكرى ئوزگۇرۇپتۇ: "بەلكى ئۇنىڭ ھېچ نەرسىسى قالماي، كىنىزىكى ئەنىسۇلجەلىسنى ساتقىلى ئېلىپ كەلگەندۇر. ئەگەر شۇنداق بولسا، مانا بۇ كوڭۇلدىكىدەك ئىش بولدى". ئۇ جاكاچىنى قىچقىرىپتۇ. جاكاچى كېلىپ ۋەزىرگە سالام بېرىپتۇ، ئازىم قىلىپ تىز چوكۇپتۇ. "بۇ كېنىزەكنى مەن

ئالىمەن" دەپتۇ ۋەزىر. "ناھايىتى ياخشى" دىگەن جاۋاپنى بىرىپتۇ جاكاچى. ئۇ، كىنىزەكنى ئېلىپ كەپتۇ. ئەنسۇلجەلىسنىڭ شىرىن سوزى ۋەزىرنى چىرماپ ئاپتۇ. "بۇ كىنىزەكنىڭ باھاسى قانچە بولدى؟" دەپ سوراپتۇ ۋەزىر دەللالدىن. "سودىنى ئېچىش ئۇچۇن توت مىڭ بەش يۈز تىللا باھا قويىدۇق" دەپتۇ دەللال. "توت مىڭ بەش يۈز تىللانى مانا مەن بىرەمەن، مەندىن ئالسۇن!" دەپتۇ ۋەزىر. بايلار ۋەزىرنىڭ بۇ سودىغا ئارىلاشقانلىغىنى كورۈپ، بىر تەڭگىمۇ ئورلىيەلمەپتۇ. تەتۈرسىچە، ھەممىسى ئوزلىرىنى چەتكە ئېلىشىپتۇ. مۇئىن ئىبنى ساۋى دەللالغا قاراپ ۋاقىراپ: "يەنە نىمىگە قاراپ تۇرىسەن. خوجىسىغا بىرىپ مىنىڭ نامىمدىن تورت مىڭ بەش يۈز تىللانى ئېلىشنى تەكلىپ قىل! بۇنىڭ بەش يۈزى ئوزەڭگە!" دەپتۇ.

دەللال ئېلى نۇرىددىننىڭ يېنىغا بىرىپتۇ: "ئەي ھورمەتلىك ئوغلۇم! كىنىزىگىڭ بىكار كەتتى" دەپتۇ. "نىمىشقا؟" دەپ سوراپتۇ ئېلى نۇرىددىن. دەللال سوز باشلاپتۇ:

"ئىنساپسىز ۋەزىر مۇئىن ئىبنى ساۋى بازار ئايلىنىپ يۈرگەن ئىكەن. ئالدىمىزغا كېلىپ، ئەنسۇلجەلىسنى كوردى. ۋەزىرگە كىنىزەك ياراپ قالدى. ماڭا: مىنىڭ نامىمدىن توت مىڭ بەش يۈز تىللاغا كونىدۇر. بەش يۈز تىللاسىنى ساڭا بىرىمەن، دىدى. كىنىزەكنىڭ سىنىڭ ئىكەنلىگىنى ۋەزىر بىلگەن بولسا كىرەك. ئۇ ئاتايىن قىستاۋاتىدۇ. ئۇ، پۇلنى نەق بەرىسمۇ مەيلى ئىدى. مەن ئۇنى ياخشى بىلىمەن، ساڭا پۇل بەرمەيدۇ. پەقەت بىرسىنى كورسىتىپ قەغەز يېزىپ بىرىدۇ. ئارقىسىدىن "ئۇنىڭغا ھىچ نەرسە بەرمىسۇن!" دەپ كىشى ئەۋەتىدۇ. پۇلىنى سوراپ بارساڭ "ھازىر

بېرىمىز" دەپ سىنى كولدۇرلىتىدۇ. ھەر كۈنى سېنى قاتىرىتىپ ھارغۇزۇدۇ. ئاخىرى سەندىن زېرىكىپ قەغەزنى سورايدۇ. بەرسەڭ تېرىكىپ كوز ئالدىڭدا ئۇنى يىرتىپ تاشلايدۇ. شۇنىڭ بىلەن كېنىزەك ئۈچۈن ئالىدىغان پۇلۇڭ تامامەن يوققا چىقىدۇ." "نىمە قىلاي؟" دەپتۇ ئېلى نۇرىدىن مەيۈسلەنگەن ھالدا. دەللال سوز باشلاپتۇ: "ئىنساپسىز، زالىم ۋەزىر مۇئىن ئىبنى ساۋىنىڭ قولىغا كېنىزەكنى چۈشۈرمەسلىك كېرەك. مېنىڭ پىكرىمچە مانا بۇنداق قىلسەن: مەن بازار ئوتتۇرىسىدا تۇرغان ۋاقتىمدا سەن بارسەن. كېنىزەكنى قولۇمدىن تارتىپ ئالسەن. يۈزىگە شاپىلاق بىلەن ئۇرۇپ دۇق قىلسەن: "سېنى بازارغا سېلىپ جاكارچىغا باھايىڭنى ئېنىقلاتماقچى ئىدىم. مەن قىلغان سوزۇمنى ئورۇندى-دىم. دىمەك سېنى بازارغا سالدىم. بىلىپ قوي! سېنىڭ باھايىڭ توت مىڭ بەش يۈز تىللا ئىكەن" دەپ كېنىزەكنى ئالدىڭغا سېلىپ ماڭىسەن. ۋەزىرمۇ، باشقىلارمۇ: "ھە، بۇنىڭ باھاسىنى بىلىش ئۈچۈن ئېلىپ كېلىپ بازارغا سالغان ئىكەن" دىگەن چۈشەن-چىگە كېلىدۇ. "ناھايىتى ياخشى مەسلىھەت" دەپتۇ ئېلى نۇرىدىن. دەللال دەرھال بازارغا بېرىپ كېنىزەكنىڭ قولىدىن تۇتۇپ تۇ-رۇپتۇ. ئېلى نۇرىدىن دەللالنىڭ يېنىغا كەپتۇ. شۇ چاغدا دەللال ئۇنى ۋەزىرگە كورسىتىپ تۇرۇپ: "ئەي ھورمەتلىك زات، مانا بۇ كېنىزەكنىڭ خوجايىنى كېلىۋاتىدۇ" دەپتۇ. ئېلى نۇرىدىن كېلىپ دەللالنىڭ قولىدىن كېنىزەكنى تارتىپ ئېلىپ، ئۇنىڭ يۈزىگە بىر تەستەك ئۇرۇپتۇ: "ئەي لەنتى، ئەمدى ئەھدىمنى ئورۇندىدىممۇ؟ ماڭ ئويگە. ئىككىنچى مەن بىلەن باھايىڭ توغرىسىدا بەسلىشىپ گەپ تالاشما!" دەپتۇ. مۇئىن ئىبنى ساۋى بۇ سوزنى ئاڭلاپ:

"سىنىڭ كېنىزەكتىن باشقا ساتىدىغان يەنە نېمەڭ قالدى؟" دەپتۇ غەزەپ بىلەن قوشۇمىسىنى تۈرۈپ. ئېلى نۇرىدىننى تۇتۇپ ئۇرغىلى كەپتۇ. تۇرغانلار ئېلى نۇرىدىنغا قارىشىپ قاپتۇ. "بۇ كىشىنىڭ قوپاللىقىنى ھەممەڭلار كۆردۈڭلار" دەپتۇ ئېلى نۇرىدىن ئادەملەرگە قاراپ. "ئەگەر سىلەر بولمىغان بولساڭلار، — دەپتۇ ۋەزىر، — بۇ ھارامزادىنى شۇ يەرنىڭ ئۆزىدىلا ئۆجۈقتۇرۇۋېتەتتىم." قارىشىپ تۇرغانلار ئېلى نۇرىدىنغا كۆز ئىشارىتى بىلەن "بوش كەلمە!" دېگەننى ئۇقتۇرۇپتۇ، "ھېچ قايسىمىز سىلەرنىڭ ئاراڭلارغا چۈشمەيمىز" دېيىشىپتۇ. ئېلى نۇرىدىن ۋەزىرنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ تېرىكىپ، ۋەزىرنىڭ يېنىغا بېرىپتۇ. ئېلى نۇرىدىن باتۇر، قەددى-قامىتى كېلىشكەن، سۆرلۈك، يۈرىكى چوڭ، ھەر قانداق ئىشتىن يانمايدىغان ۋە ھەرقانداق كىشىدىن تەپ تارتمايدىغان يىگىت ئىكەن. ئۇ، ۋەزىرنى ئات ئۈستىدىن كاپلا قىلىپ يۇلۇپ ئاپتۇ ۋە شۇ ھامان يەرگە ئۇرۇپتۇ. ۋەزىر ئۆڭدىسىچە لايغا يىقىلىپ چۈشۈپتۇ. ئېلى نۇرىدىن ئۇنى راسا پېتىغداپتۇ. چۇماقتەك يوغان مۇشتى بىلەن ئۇدۇل كەلگەن يېرىگە ئۇرىۋېرىپتۇ. بىر مۇش ئۇنىڭ جاۋغىيىغا تېگىپ كالپۇگىنى سۇرۇپ، چىشلىرىنى قانغا بوياپتۇ، ساقاللىرىنى قانغا مىلەپتۇ. ۋەزىرنىڭ يېنىدا ئونغا يېقىن قۇللىرى بار ئىكەن. ئۇلار بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ قوللىرىنى قىلىچىنىڭ سېپىغا يۈگۈرتۈپتۇ. ئۇلار قىلىچلىرىنى يالىڭاچلاپ ئېلى نۇرىدىنغا ھوجۇم قىلماقچى بولغان ئىكەن، ئادەملەر ئۇلارغا: "بىرى ۋەزىر، يەنە بىرى ۋەزىر زادە، بۇلار ھازىر ئۇرۇشقان بىلەن بەلكى يەنە يارىشىپ قېلىشار. سىلەر ئۇچۇن ياخشى مەسلىھەت شۇكى، بۇلارنىڭ ئىشلىرىغا ئارىلاشماڭلار. مۇبادا ئۇلارغا قىلىچ بىلەن زەخمە

يەتسە، سۇلتان كالـلاڭلارنى ئالـدۇ. هازىر ھەقىقەت ئېلى نۇرد-
دىن تەرەپتە، بىكـار سىلەر لەت بولۇپ قالىسىلەر" دەپـتۇ. ئېـلى
نۇرىدىن ئۇرۇشتىن توختاپتۇ. ۋەزىرنى چالا ئۇلۇك قىلىپ ياتقۇ-
زۇپ قويۇپ، ئۆزىنىڭ كېنىزىگىنى ئېلىپ ئۆيىـگە كېتىپتۇ. ۋەزىر
ئورنىدىن ئىنجىقلاپ تۇرۇپ مېڭىپتۇ. ئۇنىڭ كېيىمى لاي ۋە قانغا
مىلەنگەن ئىكەن. شۇ ئەھۋالدا سۇلتانىنىڭ ئالـدىغا مېڭىپتۇ، "ماڭا
زۇلۇم قىلدى" دەپ دات-پـەرياد كوتۇرۇپـتۇ. ئۇنى سۇلتانىنىڭ
قېشىغا ئېلىپ بېرىپتۇ. سۇلتان نەزەر سالسا، ئالدىدا تۇرغان باش
ۋەزىر ئىبنى ساۋى ئىكەن. سۇلتان: "سېنى كىم بۇ ئەھۋالغا چۈشۈ-
رۇپ قويدى؟" دەپ سوراپتۇ. ۋەزىر كوز يېشىنى توكۇپ ياقىسىرد-
نى پارە-پارە قىلىپ، مۇنۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

غەم كوڭۇلنى قىلدى ۋەيران، ئەي جېنى تاتلىق،
چەتكە ئالدىڭ ئوزەڭنى، جېنىمغا مەھرەم بولمىدىڭ.
كورمىدىم سەندىن ۋاپا، يا بىر ياخشىـلىق،
سۇندى كوڭلۇم، بۇ كوڭۇلگە دورا-مەلھەم بولمىدىڭ.

"ئەي ھورمەتلىك سۇلتان،—دەپتۇ ۋەزىر،—سېنى دوست تۇتۇپ
قۇللۇق قىلغۇچىلارغا شۇنـداق جەۋرى-زۇلۇم ۋە ھاقارەت قىلـسا
بولامدۇ؟" "ساڭا نىمە بولدى؟ كىم سېنى شۇنداق قىلدى؟ سېنىڭ
ھورمىتىڭ مېـنىڭ ھورمىتىم، ساڭا قىلىنغان ھاقارەت ماڭـا قىلىن-
غان ھـاقارەت ئەمەسـمۇ؟" دەپ ۋاقىـراپـتۇ سۇلـتان. "مەن
بۇگۇن،—دەپـتۇ ۋەزىر،—بازارغا بىر كېـنىزەك ئېلىـش ئۇچۇن
چىققان ئىدىم. ئۇ يەردە ناھايىتىمۇ چىرايلىق بىر كېنىزەك بار ئىكەن.
بۇنداق چىرايلىق ئايالنى مېنىڭ بىرىنچى قېتىم كورۇشۇم ئىدى.

ئۇنى جانابى ئالىلىرى ئۈچۈن سېتىپ ئېلىشقا نىيەت قىلغان ئىدىم. دەللالدىن كېنىزەكنى ۋە ئۇنىڭ ئىگىسىنى سۈرۈشتۈردۈم. دەللال ماڭا بۇ كېنىزەك فەزلى ئىبنى خاقاننىڭ ئوغلى ئەلى نۇرىددىننىڭ ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. جانابلىرىغا مەلۇم، ئۇزلىرى بىر ۋاقىتتا ئۇنىڭ ئاتىسىغا ناھايىتى كېلىشكەن بىر كېنىزەك سېتىپ ئېلىش ئۈچۈن ئون مىڭ تىللا پۇل بەرگەن. ۋەزىر خاقانى شۇ پۇلغا ناھايىتى چىرايلىق بىر كېنىزەك سېتىپ ئالغان ئىدى. بۇ كېنىزەك ئىنتايىن گۈزەل بولغىنى ئۈچۈن ئۇنى فەزلى ئىبنى خاقانى جانابى ئالىلىرىغا لايىق كۆرمەي، ئۆز ئوغلى ئەلى نۇرىددىنغا نىكاھلاپ بەرگەن ئىدى. ئاتىسى ئۆلگەندىن كېيىن خاقاننىڭ ئوغلى ئەلى نۇرىددىن ھەممە بار ـ يوقىنى سېتىپ يېدى. قولىدا ھېچ نەرسىسى قالمىغاندىن كېيىن بۈگۈن بازارغا شۇ كېنىزەكنى ئېلىپ چىقىپ سېتىش ئۈچۈن دەللالغا تاپشۇرغان ئىكەن. دەللال بازارغا ساپتۇ. بايلار ئۇنىڭ باھاسىنى توت مىڭ بەش يۈز تىللاغا يەتكۈزۈپ سودىلاشقان ئىكەن. "باشتىلا ئۇنىڭ ھەققىنى سۇلتانىمىز بەرگەن. پۇل ئەمدى ئۆز ئىگىسىگە ياندى" دەپ سۆيۈنگەن ئىدىم. شۇنداق بولسىمۇ ئەلى نۇرىددىنغا "توت مىڭ بەش يۈز تىللانى ئال!" دېدىم. بۇ سوزنى ئاڭلاپ ئەلى نۇرىددىن ماڭا: "ئەي ئەخمەق قېرى، ـــ دەپ ۋاقىرىدى ـــ بۇ كېنىزەكنى ساڭا ساتقىچە جوھۇدقا ساتىمەن!" "مەن ئۆزەمگە ئالمايمەن! سۇلتانىمىز ئۈچۈن ئالىمەن!" دېدىم. ئۇ تېخىمۇ غەزەپلەندى. مېنى ئاتتىن تارتىپ يىقىتىپ، مۇشلاپ لايغا مىلىۋەتتى. ئاخىرى مانا مۇشۇ ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويدى. مەن بۇ ئازاپلارغا پەقەت سىز ئۈچۈن ۋە سىزگە كېنىزەك سېتىپ ئېلىش ئۈچۈنلا يولۇقتۇم." ۋەزىر شۇ سوزلەرنى دەپ، بولالماي

ئۆزىنى يەرگە تاشلىدى، كۆزىدىن مولدۇردەك ياش تۆكتى. ئۇ، تىترەپ پۇت-قوللىرىنى ئىلىگدالماي قالدى. ۋەزىرنى بۇ ئەھۋالدا كۆرگەن سۇلتان غەزەپلىنىپ چاۋاك چالدى. بىردىن قىلىچ يالىڭاچلىغان قىرىق كىشى ئۇنىڭ يېنىدا پەيدا بولدى. "ھازىر ئېلى نۇرىدىننىڭ ئۆيىگە بېرىڭلار! — دەپتۇ سۇلتان ئۇلارغا بۇيرۇق قىلىپ، — ئۆيىنى ئاختۇرۇڭلار! بۇزۇڭلار. ئېلى نۇرىدىن بىلەن كېنىزىكىنى تۇتۇڭلار! قوللىرىنى باغلاپ ئالدىمغا ئېلىپ كېلىڭلار!" ئۇلار: "خوش!" دەپ شۇ ئاندىلا ئېلى نۇرىدىننىڭ ئۆيى تەرەپكە مېڭىپتۇ. سۇلتاننىڭ ئالاۋىدىن سەنجەر ئىسىملىك بىر ساراي خىزمەتچىسى بار ئىكەن. ئۇ، ئىلگىرى ئېلى نۇرىدىننىڭ ئاتىسى فەزلى ئىبنى خاقاننىڭ يېقىن كىشىلىرىدىن بىرى بولۇپ، ئۇ، خاقاننىڭ ياخشىلىقىنى كۆپ كۆرگەن ئىكەن. خاقاننىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن سۇلتان ئۇنى ساراي خىزمىتىگە ئالغان ئىكەن. ئالاۋىدىن سەنجەر بۇرۇنقى ئۆزىنىڭ خوجايىنى فەزلى ئىبنى خاقاننىڭ ئوغلى ئېلى نۇرىدىن توغرىسىدىكى سۇلتاننىڭ پەرمانىنى ئاڭلاپتۇ. ساقچىلارنىڭ ئۇنى ئۆلتۈرۈشكە تەييارلىنىۋاتقانلىقىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپتۇ. دەرھال ئېلى نۇرىدىن تەرەپكە ئات چاپتۇرۇپتۇ. ئېلى نۇرىدىننىڭ ھويلىسىغا يېتىپ كېلىپ ئىشىكنى قېقىپتۇ. ئېلى نۇرىدىن چىقىپ ئىشىكنى ئېچىپتۇ. ئۇ، ئالاۋىدىن سەنجەرنى ياخشى بىلىدىكەن ۋە ياخشى كۆرىدىكەن. ئۇ تېچلىق-ئامانلىق سوراشقا باشلىغان ئىكەن. "ئەي ھۆرمەتلىك ئىنىم، — دەپتۇ ئالاۋىدىن سەنجەر ئېلى نۇرىدىنغا، — ھازىر تېچلىق-ئامانلىق، ھال-ئەھۋال سورىشىدىغان ۋاقىت ئەمەس."

"نېمە بولدى؟ نېمە ئىش، ئەي سەنجەر ئاكا؟" دەپتۇ ئېلى نۇرىدىن. "ئورنىڭدىن قوزغال! ئوزەڭنىمۇ، كېنىزىگىڭنىمۇ ئولۇمـدىن قۇتۇلـدۇر! مۇئىن ئىبنى ساۋى ئىككىڭلارغا تۇزاق قۇردى. قولغا چۇشۇرۇش بىلەن ئىككىڭلارنى ئولتۇرىدۇ. سۇلتان سىلەرنى تۇتۇپ كېلىش ئۇچۇن قىرىق كىشىلىك ياساۋۇل ئىۋەتتى. ئۇلار يولدا كېلىۋاتىدۇ. دەرھال باشقا شەھەرگە بېشىڭلارنى ئېلىپ كېتىڭلار" دەپتۇ ئالاۋىدىن سەنجەر، ئاندىن كېيىن ئۇ، يانچۇغىغا قولىنى سېلىپ قىرىق تىللا پۇل ئېلىپ بېرىپتۇ. "مېنىڭ يېنىمدا بار پۇلىنىڭ ھەممىسى شۇ ئىكەن. ئەگەر بولسا بۇنىڭدىن جىقراق بېرەتتىم. بۇنى ئال. ھازىر ئارتۇق سوزنىڭ ۋاقتى ئەمەس. تېز بول، ئۇلار كېلىپ قالدۇ." ئېلى نۇرىدىن كېنىزەكنىڭ يېنىغا كىرىپ ۋەقەنى بايان قىپتۇ. ئىككىسى شۇ ھامان، شۇ پېتى ئويدىن چىقىپ دەريا قىرغىقىغا قاراپ مېڭىپتۇ. بەختىگە يارىشا كېمە تەييار ئىكەن. كېمىچى كېمە ئوتتۇرىسىدا تۇرۇپ: "كىمنىڭ قانداق ئىشى بولسا تۇگەتسۇن. ئۇنتۇلغان نەرسىلىرى بولسا ئالسۇن، كېمە ماڭىدۇ" دەۋاتقان ئىكەن. "باشقا ئىشىمىز يوق" دېيىشىپتۇ كىشىلەر. دورغا كېمە قاراۋۇلغا: "چاققان بول! قوزۇقنى تارت! ئاغامچىنى قويۇپ بەر!" دەپ ۋاقىراپتۇ.

"كېمە نەگە بارىدۇ، ئەي دورغام" دەپ سوراپتۇ ئېلى نۇرىدىن. "باغداد شەھىرىگە!" ــ دەپتۇ دورغا ئۇلارغا جاۋاپ بېرىپ.

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى، شەھرىزاد ھېكايىسىنى توختاتتى.

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قىپتۇ شەھرىزاد ھېكايىسىنى.

ئوتتۇز ئوتىنچى كېچە

ئېلى نۇرىدىن بىلەن كېنىزەك ئەنىسۇلجەلىس كېمىگە چىقىپ جايلىشىپتۇ. يەلكەن قويۇپ بېرىلىپتۇ، كېمە قوزغىلىپ خۇددى قاناتلىق قۇشتەك تەۋرىنىپ، ئالغا — باغداد تەرەپكە قاراپ مېڭىپتۇ. بۇ كورۇنۇشنى شائىر ناھايىتى ياخشى تەسۋىرلەپ مۇنۇ شېئىرنى يازغان ئىكەن.

قارىغىن كېمىگە، كورۇنۇشى قانداق ساز،
ئىختىيارنى تارتىدۇ ھامان ئۇزىگە.
ئۇزۇپ بارار سۇ ئۇستىدە خۇددى غاز،
كەڭ بوشلۇقتىن چۇشكەندەك سۇ يۇزىگە.

بۇ ئۇزۇشتە "شامالدىن مەن تېز!" دەيدۇ،
بىلمەيدىكى دەريا چاپسان ئاقماقتا.
كوڭلۇم مېنىڭ: "شۇ كېمىدە كەز!" دەيدۇ.
ھىجران ئوتى يۇرىكىمدە يانماقتا.

سۇلتان ئۆەتكەن قىرىق كىشى ئېلى نۇرىدىننىڭ ئۆيىگە كېلىپ، ئۇنىڭ ئىشىك - دەرۋازىلىرىنى بۇزۇپتۇ. ئىچكىرى كىرىپ تىنتىمىگەن يېرى قالماپتۇ. لىكىن ئۇلارنى تاپالماپتۇ. ئۆيلىرىنى ۋەيران قىلىپ، ھەممە ۋەقەنى سۇلتانغا كېلىپ يەتكۇزۇپتۇ. سۇلتان: "ئۇلارنى قەيەردە بولسا شۇ يەردىن تېپىڭلار!" دەپ خىتاپ قىپتۇ. "خوپ!" دەپتۇ قۇللار. شۇنىڭدىن كېيىن سۇلتان مۇئىن ئىبنى ساۋىغا ئالاھىدە تون كىيگۇزۇپتۇ. ۋەزىرنىڭ كوڭلى تىنجىپتۇ. سۇلتان ئۇنىڭغا: "ئوچۇقىنى ئوزەم ئېلىپ بېرىمەن. سەن

كۆپ ھەسرەتلەنمە!" دەپتۇ. ۋەزىر ئۇنىڭغا ئۇزۇن ئۆمۈر تىلەپ
دۇئا قىلغىنىچە ئۆيىگە قايتىپتۇ. سۇلتان شەھەرگە جاكاچى چىقى-
رىشقا بۇيرۇپتۇ. جاكاچى چىقىپ مۇنداق دەپ قىچقىرىپتۇ: "ئەي
خالايىق، ئاڭلىمىدىم دېمەڭلار! كىمدۇ-كىم فەزلى
ئىبنى خاقاننىڭ ئوغلى ئېلى نۇرىدىن توغرىسىدا خەۋەر ئېلىپ
كەلسە، سۇلتان ئۇ كىشىگە مىڭ تىللا پۇل، بىر قۇر كىيىم بېرىدۇ.
ئەگەر ئۇنى ئۆز قانىتى ئاستىغا ئېلىپ ساقلىسا ياكى كۆرسىمۇ
كورمەسلىككە سېلىپ يوشۇرغۇچى بولسا، تەكشۈرۈپ تېپىلسا
ئۇنداق كىشىنى سۇلتانىمىز قاتتىق جازالايدۇ". ئېلى نۇرىدىننى
خېلى ئىزدىشىپتۇ. لېكىن ئۇلار ھەققىدە ھېچكىم ھېچقانداق
خەۋەر بەرمەپتۇ. ئېلى نۇرىدىن ساق-سالامەت كېنىزىكى بىلەن
باغداد شەھىرىگە يېتىپ كەپتۇ. دورغا ئۇلارغا: "ئاۋات، تېچ باغداد
شەھىرىگە خەتەرسىز يېتىپ كەلدۇق" دەپ جاكالاپتۇ. بۇ يەردە
قىش كېتىپ باھار كەلگەن، گۈللەر ئېچىلىپ دەرەخلەر كوكەرگەن،
ئېرىق-ئۆستەڭلەردە سۇلار ئۇركەشلەپ ئېقىۋاتقان، قۇشلار باھار
قوينىدا چۇرۇلدىشىپ-سايرىشىپ ئۇچۇۋاتقان چاغ ئىكەن. ئېلى
نۇرىدىن دورغىغا كېمە كىراسى ئۈچۈن بەش تىللا پۇل بېرىپ
كېمىدىن چۈشۈپتۇ. ئازراقلا ماڭغان ئىكەن، ئۇ بىر ئاجايىپ
باغنىڭ ئالدىغا يېتىپ كەپتۇ. باغ ھويلىسىنىڭ ئالدىغا سۇ سېپىل-
گەن، ئىككى ياندا مەرمەردىن سۇپا ياسالغان؛ يوللىرىغا ئورۇندۇقلار
قويۇلغان، ئەمما باغنىڭ ئىشىگى ئېتىكلىك ئىكەن. "بەكمۇ كېلىشى-
كەن، ناھايىتى چىرايلىق جاي ئىكەن!" دەپتۇ ئېلى نۇرىدىن
كېنىزىكىگە قاراپ. "بىر ئاز ئولتۇرۇپ دەم ئالساق قانداق؟"
دەپتۇ كېنىزەك. ئۇ، كۆرسىدا ئولتۇرۇپتۇ، سۇ بويىغا بېرىپ

يۈز-قوللىرىنى يۇيۇپتۇ. دەم ئېلىپ مۈگدىشىپتۇ. غۇرۇلداپ ئۇچۇپ ئۆتۈۋاتقان شامال ئۇلارغا يېقىملىق ئۇيقۇ ئېلىپ كەپتۇ. ئۇلار بىر ئاز ئۇخلاپتۇ. بۇ باغ "شادىلىق" باغ دەپ ئاتىلىدىكەن. باغ ئىچىگە خەلىپە ھارۇن رەشىد تەرىپىدىن بىنا قىلىنغان شەۋكەتلىك چوڭ ساراي جايلاشقان ئىكەن. خەلىپە ئىچى پۇشقان چاغلاردا كۆڭۈل ئېچىش ئۈچۈن شۇ باغدىكى سارايغا كېلىپ دەم ئالىدىكەن. ساراي ئەتراپىدا سەكسەن دېرىزە بولۇپ، دېرىزىلەرنىڭ ھەر بىرىنىڭ ئۈستىگە بىردىن شامدان ئېسىلغان ئىكەن. بۇنىڭ ئىچىدە سارايىنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئېسىلغان ئالتۇن شامدان كىشىنىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە تارتقىدەك دەرىجىدە گۈزەل ئىكەن. خەلىپە سارايغا دەم ئېلىشقا كەلگەندە، قۇللارغا دېرىزىنى ئېچىشنى بۇيرۇيدىكەن. خەلىپە بۇ باققا قىزلار بىلەن كەلگەندە ئىسھاق ئىبنى ئىبراھىم مەۋسىلىگە ناخشا ئېيتقۇزۇپ، ساز چالدۇرىدىكەن. شۇنىڭ بىلەن ئۆزىنىڭ غەم-قايغۇلىرىنى بېسىپ ۋاقىتنى خۇش ئۆتكۈزىدىكەن. بۇ باققا شېيخ ئىبراھىم دېگەن بىر قېرى باغۋەن قارايدىكەن. ئېلى نۇرىدىن بىلەن كېنىزىگى ئەنىسۇلجەلىس كەلگەن ۋاقىتتا، بۇ باغۋەن بىر ئىش بىلەن باغدىن چىقىپ كەتكەن ئىكەن، كۆپ ئۆتمەي قايتىپ كەپتۇ. ئۇ باغنىڭ ئىشىكىدىكى شاھ سۇپىدا ئىككى كىشى كىيىملىرىنى ئاستىغا سېلىپ ئۇخلاۋاتقىنىنى كۆرۈپ غەزەپلىنىپتۇ. خەلىپە باغۋەنگە: "باغ ئەتراپىدا يۈرگەن غەيرى كىشىلەرنى كۆزۈم كۆرمىسۇن، ئۆزەڭ بىر تەرەپ قىل! ئەگەر كۆرۈپ قالغۇدەك بولسام سېنىمۇ شۇلارغا قوشۇپ خالىغىنىمنى قىلىمەن!" دېگەن ئىكەن. شۇنىڭ ئۈچۈن شېيخ ئىبراھىم ھەممىشە كۆزىتىپ يۈرىدىكەن. "بۇ يەرگە كەلگەنلەرنى

ئولتۇرۇشقا ماڭا بۇيرۇق بەرگەنلىگىنى بۇ بىچارىلەر بىلمىسە كېرەك، بۇلار مۇساپىر، غېرىپلەردىن بولسا كېرەك" دەپ ئويلاپتۇ. بۇندىن كېيىن بۇلارنىڭ باغ دەرۋازىسى ئالدىغا ياكى ئەتراپىغا ۋە ئۇنىڭغا يېقىن جايلارغا كېلىپ قالماسلىقلىرى ئۈچۈن ئۇلارنى ئازاپلاپ ئاندىن قويۇپ بېرىشنى نىيەت قىلىپ، ئۇلارنىڭ يېنىغا كەپتۇ. ئۇلارنىڭ يېپىنىپ ياتقان كىيىملىرىنى ئېلىپ، يۈزلىرىگە قاراپتۇ. ئىككى دوستنىڭ ئالىجاناپ كىشىلەردەك قۇچاغلىشىپ ياتقىنىنى كۆرۈپتۇ. ھەيران قېلىپ نەزەر سالسا بىرى-بىرىدىن ياخشى، بىرى-بىرىدىن قىلىشمىغىدەك چىرايلىق كىشىلەر ئىكەن. جازالاش، ئۇرۇش ئۇياقتا تۇرسۇن، بۇ ئىككى ياشنىڭ ھازىرقى ھالىتىنى كۆرۈپ كۆزىگە لىققىدە ياش كەپتۇ. ئۆزىچە: "بۇلارنىڭ ھال-ئەھۋالىنى سورىماي تۇرۇپ، ئازار بېرىش مۇسۇلمانچىلىققا توغرا كەلمەس، بەلكى بۇلار بۇ يەرگە تامامەن مۇساپىردۇر ياكى ساياھەتچىدۇر. ھېچ بولمىسا بىرەر يەرگە بېرىش ئۈچۈن كېلىپ، بۇ يەردە دەم ئېلىپ ياتقاندۇر." شېيخ جازالاش-ئازار بېرىش پىكرىدىن يېنىپ ئۇلارنىڭ يۈزلىرىنى يېپىپتۇ. ئېلى نۇرىدىنىنىڭ ئاياق تەرىپىگە ئۆتۈپ، قولىدىكى تاياق بىلەن ئۇنىڭ پۇتىدىن ئاستا تۇرتۇپتۇ. ئېلى نۇرىدىن كۆزىنى ئېچىپ قارىسا، ئاياق تەرىپىدە بىر ئاقساقال كىشى تۇرغان. ئېلى نۇرىدىن ئاياق تەرىپىدە تۇرغان كىشىنى كۆرۈپ پۇتىنى يىغىپتۇ. ئورنىدىن تۇرۇپ خىجالەت ئارىلاش سالام بېرىپ كۆرۈشۈپتۇ. ئېلى نۇرىدىن ئاقساقال كىشىنىڭ قولىنى سۆيۈپتۇ. "قەيەردىن سىلەر؟" دەپ سوراپتۇ ئاقساقال كىشى. "بىز مۇساپىرمىز!" دەپتۇ ئېلى نۇرىدىن كۆزىگە ياش ئېلىپ. "تۇرۇڭلار، بۇ يەردە ياتماڭلار. باغ ناھايىتى چىراي-

لىق، ئايلىنىپ كورۈڭلار، تاماشا قىلىپ كۆڭلۈڭلارنى ئېچىڭلار. "كىرىپ دەم ئېلىڭلار" دەپتۇ باغۋەن شېيخ ئىبراھىم. "ئاتا، بۇ كىمنىڭ بېغى؟" دەپ سوراپتۇ ئېلى نۇرىدىن. "بۇ خەلىپىنىڭ بېغى دەپ راستىنى ئېيتسام بۇلاردا قورقۇنچ پەيدا بولمىسۇن" دىگەن خىيال بىلەن "بۇ باغ ئاتامدىن ماڭا مىراس قالغان" دەپتۇ باغۋەن شېيخ ئىبراھىم. شېيخنىڭ بۇ سوزىنى ئاڭلىغان ئېلى نۇرىدىن ئۇنىڭغا رەخمەت ئېيتىپتۇ. شۇ چاغدا ئەنىسۇلجەلىسمۇ ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. شېيخ بۇلارنى ئۆزى باققا باشلاپ كىرىپتۇ. دەرۋازا ئۈستىگە ئورنىتىلغان چىرايلىق گۈمبەزدەك قۇببا تەڭدىشى يوق دەرىجىدە زىننەتلەنگەن ئىكەن. دەرۋازا ئالدىغا چىرايلىق قىلىپ ئالاھىدە كورۈنۈشلۈك شىپاڭغا ئوخشاش ئايۋانچە ياسالغان ئىكەن. بۇ باققا كىرگەن كىشىنىڭ كوزىگە ئالاھىدە چېلىقىپ تۇرىدىكەن. باغدىكى قاپقارا چاراس، سېرىق ياغدەك پىشىدىغان سايۋى، مۇناقى ئۈزۈملىرى كوزنى قاماشتۇرغىدەك خىل ئىكەن. ئۇلار يەنىمۇ ئېچكىرىرەك كىرىپتۇ. ئۇ يەردە بىر ياندا بىر تۇپتىن نەچچە خىل مېۋە بېرىدىغان دەرەخلەر، يەنە بىر ياندا بىر خىل مېۋە بېرىدىغان دەرەخلەر كىشىلەرنىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە تارتىپ تۇرىدىكەن. دەرەخ شاخلىرىدا ۋە گۈللەر ئارىسىدا سايرىشىۋاتقان تۈرلۈك-تۈمەن قۇشلارنىڭ يېقىملىق ئاۋازلىرى، گۈلدىن-گۈلگە ئۇچۇپ يۈرگەن رەڭمۇ-رەڭ كېپىنەكلەر كىشىلەرنىڭ كوڭلىگە ئارام بېغىشلايدىكەن. خۇددى شائىر ئېيتقاندەك:

ئېچىلغان لالە-سۇمبۇل ھەرتەرەپتە،
سايرىشۇر قۇشلىرى قىزغىن ھەۋەستە.
قىزىل گۈل شېخىدا بولبۇل چالار ساز،

غۇنچىلەر كۈلۈشۈپ ئاڭا قىلار ناز،
مۇنىسى بەكمۇ خىل مىسالى جەننەت.
كىم كورسە بۇ باغنى باغلار مۇھەببەت.

بۇ باغدا شاپتۇلا دەمىسىز، ئۈرلۈك، رەڭمۇ-رەڭ ئالمىلارنى دەمىسىز، ئامۇت، نەشپۈت دەمىسىز، جىنەستە، گىلاس دەمىسىز، ئۇرۇك، ئالۇچە دەمىسىز، ياڭاق، ئەپلىسۇن دەمىسىز ياكى پىستە-بادام دەمىسىز، ئىش قىلىپ دۇنيادىكى بار مېۋىلەرنىڭ ھەممە تۈرىدىن بار ئىكەن. ئۇلارنىڭ ھەر بىرى ئۆز قاتارى بىلەن تىكىلگەن ۋە پەرۋىش قىلىنغان ئىكەن. مەخسۇس گۈلزارىدا بارلىق گۈللەرنىڭ ھەممىسى خىل-خىلى بىلەن، تۈر-تۈرى بىلەن بار ئىكەن، ئۇلار، ئۆزىنىڭ چېچەكلىرىگە مەس بولۇپ، يۇمشاق شامالدا گىرەلىشىپ سۆيۈشۈپ تۇرىدىكەن. ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئۆز لايىقىدا ئۇستۇرۇلگەنلىكتىن، گوياكى قول بىلەن تىزىلغان گۇلدەستىلەردەك باشقا گۈزەللىك بېغىشلاپ تۇرىدىكەن. كىشى بۇ گۈللەردىن ئۇزاق ۋاقىتقىچە كوزىنى ئالالماي قېتىپ تۇرۇپ قالىدىكەن.

شېيخ ئىبراھىم ئۇلارنى ئەڭ ئىگىز قەسىرگە ئېلىپ چىقىپتۇ. ئېلى نۇرىدىن سارايىنى كورۇپ ھەيرانلىق دېڭىزىغا چوكۇپتۇ، يۇقۇرىدا ئېيتىلغان دېرىزىلەر ئۇستىدىكى شامدانلارنى يېقىندىن كورۇپتۇ. "مانا بۇنى ساراي دېسە بولۇدۇ!" دەپتۇ ئېلى نۇرىدىن. ئۇلار ئولتۇرۇشۇپتۇ. شېيخ ئىبراھىم تاماق ئېلىپ كەپتۇ، ئۇلار غىزالىنىپتۇ. تاماقتىن كېيىن قوللىرىنى يۇيۇپتۇ. ئېلى نۇرىدىن دېرىزىلەردىن بىرىنىڭ يېنىغا بېرىپ كېنىزىكنى قىچقىرىپتۇ. ئۇلار شۇ يەردە ئولتۇرۇپ تېخى پىشىپ يېتىلمىگەن دەرەختىكى مېۋىلەرنى تاماشا قىپتۇ. ئېلى نۇرىدىن شېيخ ئىبراھىمغا ئىگىلىپ تۇرۇپ:

"بىرەر ئىچىملىكىڭىز يوقمۇ ئاتا؟ — دەپ سوراپتۇ، — ئۈزىڭىز بىلسىڭىز كېرەك، تاماقتىن كېيىن ئادەملەر ئىچىملىك ئىچىدىغۇ؟" شېيخ ئىبراھىم مۇزدەك سوغۇق سۇ ئېلىپ كىرىپ بېرىپتۇ. "ئەي ئاتا، — دەپتۇ ئېلى نۇرىدىن، — مەن سىزدىن بۇنداق ئىچىملىكنى سورىغىنىم يوققۇ؟" "سەن مەندىن مۇسەللەس سوراۋاتامسەن" دەپتۇ شېيخ ئىبراھىم. "ھەئە" دەپ، ئېلى نۇرىدىن مۇنداق شېئىر ئوقۇپتۇ:

شاراپ بىلەن ئاياق بولسا قەيەردە،
ئاشىقلار ئاھىنىڭ كانى شۇ يەردە.
شاراپتىن ئىشقىمىز بولۇر ئاشكار،
يۈرەككە باشقىسى قىلمايدۇ ھېچ كار.

"ئەستەغپىرۇللا، — دەپتۇ شېيخ ئىبراھىم، — مەن ئون ئۈچ يىلدىن بېرى شاراپتىن قول ئۈزۈپ، تووا قىلىپ كېلىۋاتىمەن. چۈنكى پەيغەمبىرىمىز ئۇنى ياسىغۇچى، ئىچكۈچى ۋە ساتقۇچىغا نەپرەت بىلەن قارىغان". "ئاتا"، — دەپتۇ ئېلى نۇرىدىن، "ئىككى ئېغىز سۆزۈم بار ئىدى". "سۆزلە!" دەپتۇ شېيخ ئىبراھىم. "سىز ئۇنى تەييارلىمىسىڭىز، ئىچمىسىڭىز، ساتمىسىڭىز، سىز ئۈچۈن زىيىنى بارمۇ؟" "يوق!" دەپتۇ شېيخ. "بولمىسا مانا بۇ ئىككى تىللانى ۋە ئىككى تەڭگە پۇلنى ئېلىپ ئېشەككە مىنىڭ، ئىچىملىك دۇكىنىدىن يىراغراق تۇرۇپ، شاراپ ساتقۇچىنى ئالدىڭىزغا چاقىرىڭ، ئۇنىڭغا مانا بۇ ئىككى تىللاغا شاراپ ئېلىپ كېلىپ، ئېشەككە تېڭىپ بەر. شۇ ھەققىڭ ئۈچۈن مانا بۇ ئىككى تەڭگىنى ئال دەڭ! سىز ئالغۇچىمۇ بولمايسىز، ئېلىپ كەلگۈچىمۇ بولمايسىز. بۇنىڭ سىزگە ھېچ بىر زىيىنى بولمايدۇ". شېيخ ئىبراھىم ئېلى نۇرىدىننىڭ

بۇ گېپىگە كۈلۈپ: "سىنىڭدەك ئۇچۇق سۆز ئادەمنى مەن تۇغۇل-
غاندىن بېرى كۆرگۈنۈم يوق" دەپ ئۇنىڭ تەكلىۋىنى ئورۇن-
داپتۇ. ئېلى نۇرىدىن شېيخقا "رەخمەت" ئېيتىپتۇ ۋە: "بىز سىزنىڭ
ئىختىيارىڭىزدىكى مېھمان، قائىدىسىغا ئەمەل قىلىپ بىز بىلەن
ئۇلپەتچىلىك قىلغىنىڭىز تۈزۈك، بىزگە شاراپ ئىچىش ئۈچۈن
ئاياق كېرەك" دەپتۇ. "ئۆيۈمگە كىرىپ، خالىغىنىڭىزنى ئېلىپ چىق.
ئۇ يەردە ئىستىگەن نەرسەڭنىڭ ھەممىسى بار" دەپتۇ شېيخ ئىبراھىم.
ئېلى نۇرىدىن شېيخ ئىبراھىمنىڭ ياتىقىغا كىرىپتۇ. ئۇ يەردە
ئالتۇندىن، كۈمۈشتىن ياسالغان ھەر خىل، ھەر شەكىلدىكى مەي
ئاياقلىرى بار ئىكەن. ئۇ، ئالتۇن ئاياقنى ئېلىپ چىقىپ مەي
قۇيۇشقا باشلاپتۇ. ئېلى نۇرىدىن ناھايىتىمۇ خوشال ۋە خۇشخۇي
يىگىت ئىكەن. شېيخ ئىبراھىم ئۇلارغا مىۋىلەردىن ۋە گۈللەردىن
ئېلىپ كېلىپ بېرىپتۇ. ئۆزى چەترەك بىر يەرگە بېرىپ ئولتۇ-
رۇپتۇ. ئۇلار ئىچىشكە كىرىشىپتۇ. ئارىدىن كوپ ئۆتمەي،
ئىچىملىك ئۆز تەسىرىنى كۆرسىتىپتۇ. كەيپىلىك قاراشلار باشلىنىپ-
تۇ. چاچلىرى چۇۋۇلۇپ، رەڭلىرى ئۆزگۈرۈپتۇ. شېيخ ئىبراھىم
كۆزىچە: "نىمە ئۈچۈن مەن شۇنداق ھۆر سۈپەتلىك مېھمانلار
يېنىدىن چەتلەپ بىر بۇلۇڭدا ئولتۇرىمەن. بۇنىڭدىن كېيىن
يەنە بۇنداق خاس ئولتۇرۇش بۇ يەردە بولامدۇ؟" دىگەن ئوي
بىلەن ئۇلارغا تىكىلىپتۇ. ئېلى نۇرىدىنمۇ ئۇنىڭغا قاراپ كوڭلىدى-
كىنى تاپقاندەك: "ئەي ھۆرمەتلىك ئاتا، يېنىمىزغا كېلىڭ" دەپ
تەكلىپ قىپتۇ. شېيخ ئىبراھىم كەپتۇ. ئېلى نۇرىدىن ئاياقنى
تولدۇرۇپ ئۇنىڭغا تۇتۇپتۇ. "ئەي ئاتا، تەمىنى بىر تېتىپ بېقىڭ!"
دەپتۇ. شېيخ ئىبراھىم: "خۇدانىڭ نۇرى ساقلىسۇن. يەنە بىر

قىپتىم ئېيتايكى، مەن ئون ئۈچ يىلدىن بېرى بۇ ئىشنى قىلغىنىم يوق!" دەپتۇ. بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئېلى نۇرىدىن ئۆزىنى مەسىلىكتە سېلىپ يىتىپ ئاپتۇ. شۇ ۋاقىتتا ئەنسۇلجەلىس شەيخ ئىبراھىمغا تىكىلىپ: "ئۇنىڭ قىلغان ئىشىنى كورۇڭ. ئاتا!" دەپتۇ. "نىمە بولدى؟" دەپ سوراپتۇ شەيخ ئىبراھىم. "ئۇ، دائىم ماڭا شۇنداق مۇناسىۋەت قىلىدۇ، ئاغزىنا ئىچىپ ئالدىمۇ. بولدى مىنى يالغۇز قويۇپ ئوزى ئۇخلايدۇ. بىر ئوزەم قالىمەن. مەن بىلەن بىللە سوزلىشىپ ئولتۇرىدىغان، ئىچىشىدىغان، ئاياقىقا تەكلىپ قىلىدىغان، ناخشا ئېيتىدىغان كىشى بولمايدۇ. يالغۇزلۇقتىن يۇرىگىم ئېزىلىدۇ، سىقىلىدۇ" دەپتۇ ئەنسۇلجەلىس. بۇ سوزنى ئاڭلاپ شەيخنىڭ كوڭلى يۇمشاپتۇ. قىزغا ئىچى ئاغرىپ: "بۇ بولمىغان ئىشقۇ؟" دەپتۇ شەيخ. ئەنسۇلجەلىس ئاياقنى تولدۇرۇپ، شەيخ ئىبراھىمغا قاراپتۇ: "قېنى، ئىچىڭ ئاتا، قولۇمنى قايتۇرماڭ، كوڭلۇمنى سىندۇرماڭ" دەپتۇ سورۇنۇپ. شەيخ ئىبراھىم ئاياقنى ئېلىپ ئىچىپتۇ. قىز ئىككىنچى قېتىم قۇيۇپ تولدۇرۇپ، ئاياقنى شامدانىنىڭ قېشىغا قويۇپتۇ. "ئەي هورمەتلىك ئاتا، — دەپتۇ قىز شەيخ ئىبراھىمغا ئاياللىق خۇلقى بىلەن قاراپ، — بۇمۇ سىزنىڭكى". "مەن ئۇنى ئىچەلمەيمەن، شۇ ئىچكىنىممۇ يېتەر، — دەپتۇ شەيخ، — ئەمدى بەس قىلغىنىم تۈزۈك". "بۇنى ئىچمىسىڭىز قانداق بولىدۇ. بۇنى مەن غېرىبىنىڭ يۈز خاتىرىسى ئۈچۈن ئىچىڭ!" دەپتۇ ئايال. شەيخ ئىبراھىم ئاياقنى ئاپتۇ، بۇرۇنقىغا قارىغاندا ئاستاراق ئىچىپتۇ ۋە بۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

شۇ قول بىلەن تۇتسا ئاياقنى ساقى،
سوپىلىق قالمىغاي دىلىڭدا باقى.

قىز شەيخ ئىبراھىمغا ئۈچىنچى ئاياغنى تولدۇرۇپ تۇتۇپتۇ. شەيخ ئىبراھىم ئاياغنى ئاپتۇ. ئەمدى ئىچمەكچى بولغان ئىكەن، ئىبلى نۇرىدىن ئورنىدىن قوزغىلىپ تۇرۇپ ئولتۇرۇپتۇ.

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى، شەھرىزاد ھېكايىسىنى توختاتتى.

ئوتتۇز بەشىنچى كېچە

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قىپتۇ شەھرىزاد ھېكايىسىنى.

ئىبلى نۇرىدىن: "ئەي شەيخ ئىبراھىم، بۇ قانداق گەپ؟ مەن شۇنچە ئىلتىماس قىلسام، سىز بۇنى ئاغزىمغا ئالمىغىلى ئون ئۈچ يىل بولدى. مەن تۇۋا قىلىۋەتكەن دىگەن بانا بىلەن، ئىچىش ئۇ ياقتا تۇرسۇن، قولىڭىزغىمۇ ئالمىدىڭىز. ئەمدى ئۇ قىلغان تۇۋىڭىز نەگە كەتتى؟" دەپتۇ. "ئەيىپ مەندە ئەمەس، — دەپتۇ خىجالەت بولۇپ شەيخ ئىبراھىم، — ھەمرايىڭ كوپ ئۇتۇنۇپ مىنى تەڭلىككە سالدى. ئىلاجىسىز تۇۋامنى سۇندۇرۇپ ئىچتىم" ئىبلى نۇرىدىن كۈلۈپتۇ. ئۇلار ئۈچى بىرلىشىپ يېڭىۋاشتىن ئىچىشكە كىرىشىپتۇ. ئەنىسۇلجەلىس خوجايىنىغا كوز قىسىپ، شەيخ ئىبراھىمغا بۇنىڭدىن ئارتۇق ئىچكۈزمەسلىكنى ئىشارەت قىپتۇ. ئۇ قولىدىكى مەينى خوجايىنىغا ئۇزىتىپتۇ. خوجايىن ئىلىپ ئىچىپ قايتۇرۇپتۇ. ئۇلار شۇ يوسۇندا بىر-بىرىگە ئاياق تۇتۇۋېرىپتۇ. شەيخ ئىبراھىم ئۇلارغا قاراپ: "ئۇلپەتچىلىك شۇنداق بولامدۇ؟ مەنمۇ سىلەرگە ئۇلپەت ئەمەسمۇ؟ نىمىشقا ئاياغنى ماڭا سۇنماي-

سىلەر؟“ دەپتۇ رەنجىپ. ئۇلار شېيخ ئىبراھىمنىڭ سوزىنى ئاڭلاپ كۇلۇشۇپتۇ. ئۇنىڭغىمۇ ئاياق سۇنۇشقا باشلاپتۇ، ئولتۇرۇش خېلى ۋاقىتقا سوزۇلۇپتۇ. كېيىنرەك شېيخ ئىبراھىمغا: ”بۇ شامدانلاردىكى شامنى يېقىشقا رۇخسەت قىلىسىڭىز، مەن تۇرۇپ ياندۇرسام“ دەپتۇ. ”مەيلى ياندۇرساڭ بىر تالدىنلا ياندۇرغىن!“ دەپتۇ شېيخ ئىبراھىم. شۇنىڭ بىلەن، قىز بىرىنچىسىدىن تارتىپ سەككىزىنچىسىگىچە ئالا قويماي يېقىپ بولۇپ، ئورنىغا كېلىپ ئولتۇرۇپتۇ. ئېلى نۇرىدىنمۇ بىرنەچچە تالنى يېقىپ كورۇشنى سوراپتۇ: ”مەيلى سەنمۇ بىردىن يېقىپ قوي!“ دەپتۇ شېيخ ئىبراھىم. ئېلى نۇرد-دىن ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. ئۇمۇ بىرىنچىسىدىن باشلاپ سەككىزىن-چىسىگىچە يېقىپتۇ. ساراي بىناسى يورۇپ كېتىپتۇ. شېيخ ئىبرا-ھىمغا مەي تەسىر قىپتۇ: ”سىلەر مەندىنمۇ ئوتەر بەڭۋاش ئىكەنسىلەر“ دەپ ھەممە دېرىزىلەرنى ئېچىۋېتىپتۇ. ئۇلار يەنە ئىچىشنى باشلاپتۇ، كېيىن ناخشا، قوشاق، غەزەل ئوقۇشۇپتۇ. شۇ چاغدا خەلىپە ئاي يورۇغىدا، دەجلە دەرياسىغا قارىغان دېرىزد-سىدىن دەريانى تاماشا قىلىپ تۇرغان ئىكەن. ئۇ، دەجلىگە چۇشكەن قەندىل ۋە شاملارنىڭ شولىسىنى كورۇپ قاپتۇ. خەلىپە دەرھال ۋەزىرى جەپەر بەرمەكىنى چىقىرىپتۇ. ئاردىن ئانچە ئۇزۇن ۋاقىت ئوتمەي، ۋەزىر خەلىپە ئالدىغا كېلىپ تىز چوكۇپ ئولتۇرۇپتۇ.

”ئەي تىرىك تاپ! — دەپتۇ خەلىپە ئاچچىغى بىلەن، — سەن باش ۋەزىر تۇرۇپ نىمىشقا ئوز ۋەزىپەڭگە مۇنداق سۇسلۇق قىلىسەن. باغداد شەھرىدە بولىۋاتقان ۋەقە ھادىسىلەردىن مېنى ئوز ۋاقتىدا خەۋەردار قىلىپ تۇرۇش سېنىڭ ۋەزىپەڭ ئەمەسمۇ؟“

"خەلىپەم، ئالىملىرىنىڭ نېمە توغرىسىدا ئېيتقانلىرىنى چۈشىنەل-مىدىم" دەپتۇ ۋەزىر. "باغداد شەھىرىنى مەندىن تارتىپ ئالىماي تۇرۇپ، — دەپتۇ خەلىپە، — "سەنئەت سارىيىغا شام يېقىشنى كىم بۇيرۇدى؟ ئۇنىڭ دېرىزىلىرىنى كىمنىڭ رۇخسىتى بىلەن كىملەر ئېچىشتى؟ خەلىپىلىك مەندە تۇرۇپ، مېنىڭدىن رۇخسەتسىز بېغىمدا بۇ ئىشلارنى قىلغان كىم؟ بۇنداق جىنايەت ئۆتكۈزۈشكە زادى كىم جۈرئەت قىلدۇ؟" خەلىپىدىن بۇ سوزنى ئاڭلاپ ۋەزىر جەپەرنىڭ ھەممە ئەزايى تىترەپتۇ، رەڭگىدىن قان قېچىپتۇ. "سەنئەت سارىيىنىڭ شاملىرى يېقىلدى، دېرىزىلىرى ئېچىلدى دەپ كىم ئېيتتى؟" دەپتۇ جەپەر خەلىپىگە. "يېنىمغا كەل، ئۆز كوزۈڭ بىلەن كور!" دەپتۇ خەلىپە. جەپەر خەلىپىنىڭ يېنىغا كېلىپ باغچە تەرەپكە قاراپتۇ، ھەقىقەتەنمۇ سەنئەت سارىيى يوپ-يورۇق بولۇپ كەتكەن. ۋەزىر ئۆزىچە "بۇ ئىش شېيخ ئىبراھىمنىڭ رازىلىقى بىلەن بولغان. ئۇ، بىرەر مەنپەئەت يۈزىسىدىن بۇ ئىشلار-نى قىلغان بولسا كېرەك" دەپ ئويلاپتۇ. باغۋەن شېيخ ئىبراھىمنى ئاقلاش، ئۇنى خەلىپىنىڭ غەزىۋىدىن قۇتۇلدۇرۇپ قېلىش مەق-سىتىدە، جەپەر ۋەزىر سالماق ئاۋاز بىلەن گەپ باشلاپتۇ: "ئۆتكەن ھەپتە شېيخ ئىبراھىم ماڭا: ئەي ۋەزىر خوجام جەپەر، جانابى خەلىپىمىز ۋە سىنىڭ دولىتىڭدە مەن ئوغۇللىرىمنىڭ خەتنە تويىنى ئۆتكۈزۈش ئارزۇسىنى قىلىۋاتىمەن، دىگەن ئىدى. ساڭا نېمە كېرەك؟ دىسەم، باللىرىمنىڭ تويىنى سەنئەت سارىيىدا ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن، خەلىپىدىن رۇخسەت ئېلىپ بەرسەڭ دىگەن ئىدى. خاتىرجەم بولۇپ ئىشىڭنى قىلىۋەر، تەييارلىق قىل! مەن خەلىپىدىن سەن ئۈچۈن سارايىنى سوراپ قوييىمەن، دەپ جاناپ-

لىرىنىڭ ئىلتىپاتلىرىغا ئېرىشىش ئۈچۈن ئۇلارغا خىزمەت قىلىشقا بەل باغلىغانىدىم. ئۇ، ماڭا ئىشىنىپ كېتىپ قالغان. مەن بۇ ئىشنى جانابى ئالىيلىرىغا خەۋەر قىلىشنى ئۇنتۇپ قاپتىمەن.» «ئەي جەپەر، — دەپتۇ خەلىپە، — مېنىڭ ئالدىمدا سېنىڭ سارايىنى رۇخسەتسىز بەرگەن بىرلا جىنايىتىڭ بار ئىدى. ئەمدى ئۇنتۇغانلىقىڭ قوشۇلۇپ جىنايەت ئىككى بولدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە سەن شېيخ ئىبراھىمنىڭ بۇ سوزنى ئېيتىشتىكى مەقسىدىنى چۈشەنمىگەنسەن! ئۇنىڭ مەقسىدى يالغۇز سارايىنلا سوراش ئەمەس، ئۇنىڭ ئاساسى مەقسىدى بىر ئاز ياردەم ئېلىش. سەن ئۇنى چۈشەنمىگەندىن كېيىن بىرەر نەرسە بەرمەپسەن. قۇرۇق سارايىنى بېرىش بىلەن ئىش تۈگەمدۇ؟ ئۇنىڭغا ئاز-تولا سوغا بېرىش كېرەك ئەمەسمىدى؟» «مەن بۇ ئىشنى ئويلىماپتىمەن!» دەپتۇ جەپەر بېشىنى سىلاپ. «مەن، — دەپتۇ خەلىپە، — قالغان كېچىنى ئۇنىڭ يېنىدا تويغا قاتنىشىپ ئۆتكۈزىمەن. شېيخ ئىبراھىم ناھايىتى ئىنساپلىق كىشى. قېرىلار، پېقىرلار، مۇساپىرلار، غېرىپلار، قەلەندەرلەرنى بەك ھورمەت قىلىدۇ. ئۇلار بىلەن ئۇچرىشىپ تۇرۇدۇ. ئۇلار نىڭ بىرەرسىنىڭ ھاجىتىنى ئادا قىلىپ كوڭلىنى ئالساڭ، دۇئا قىلىدۇ. شۇ دۇئاسىنىڭ بەرىكىتىدىن، شارابىتىدىن بىزنىڭمۇ ئىككى دۇنيايىمىز ئاۋات بولسا، بىزنىڭ بېرە-شىمىزدىن ئۇنىڭ ئۆزى، ئۇنىڭ دوستلىرىمۇ خۇرسەن بولسا، بۇمۇ بىز ئۈچۈن ياخشى ئىش ئەمەسمۇ؟» «ئەي ھورمەتلىك خەلىپە، — دەپتۇ جەپەر، — ۋاقىت بىر يەرگە بېرىپ قالدى. ئۇلارمۇ تارقىلاي دېگەندۇ». خەلىپە: «چوقۇم بارىمىز» دەپ ئۇقتۇرۇپتۇ. جەپەر سوز قىلالماي جىم بولۇپ قاپتۇ. خەلىپە دەجلە دەرياسىنىڭ قىرغىقىدىن ئاينىڭ شولىسىدا باغچە سارايىنىڭ شاملىرىنىڭ

يورۇغىنى ئېنىق كورۈپتۇ. خەلىپە شۇ زامان ئورنىدىن تۇرۇپ يولغا چۈشۈپتۇ. جەپەر بىلەن مەسرۇر جاللاد خەلىپىنىڭ ئالدىدىلىرىدا مېڭىپتۇ. ئۇلار قىياپىتىنى ئوزگەرتىش ئۈچۈن سودىگەرلەرچە كىيىنگەن ئىكەن. خەلىپە قەسىرىدىن چىقىپ كوپ ئوتمەي باغچە سارايغا يېتىپ كەپتۇ. قارىسا باغنىڭ ئىشىگى ئوچۇق ئىكەن. خەلىپە ئىچكىرى كىرىپ ھەيران قاپتۇ. "بۇنى قارا، — دەپتۇ خەلىپە، — باغنىڭ ئىشىگىمۇ ئوچۇق قالغان. شېيخ ئىبراھىم نىمىشقا شۇ ۋاقىتقىچە باغنىڭ ئىشىگىنى ئوچۇق قويغاندۇ. ئۇنىڭ بۇنداق ئادىتى يوق ئىدىغۇ؟" ئۇلار ئىچكىرى كىرىۋېرىپتۇ. باغنىڭ ئوتتۇرىسىغا كېلىپ قەسىر يېنىدا توختاپتۇ. "ئەي جەپەر، — دەپتۇ خەلىپە، — مەن ئىچكىرى كىرمەي تۇرۇپ مۇشۇ يەردىلا قەسىرنىڭ ئىچىگە قارىماقچىمەن. بۈگۈن باغچىدا قانداقلا بولمىسۇن باشقىچە بىر ئەھۋال يۈز بەرگەن. ئىشىكلەر ئوچۇق، بىز شۇ يەرگىچە يېتىپ كەلدۇق. ھېچقانداق بىر ئاۋازدىن دېرەك يوق." خەلىپە قەسىرنىڭ دېرىزىسىدىن ئىچكىرى كورۈنىدىغان ئېگىز بىر دەرەخنىڭ ئۈستىگە چىقىپ، قەسىرنىڭ ئىچىگە قاراپتۇ. ئۇ يەردە خۇددى ئون توت كۈنلۈك تولۇن ئايدەك بىر چىرايلىق چوكان بىلەن كېلىشكەن بىر يىگىت ئولتۇرغان. ئۇلارنىڭ كەيپى جايىدا، بەزمە قىزىغان، كوڭلى خوش ئىكەن. ئۇلارنىڭ قېشىدا شېيخ ئىبراھىم قولىدا ئاياق، بىر مەيگە، بىر ئۇلارغا قاراپ كەيىپ سۈرۈپ ئولتۇرغان، ئۇ قىزغا قاراپ: موزىكىسىز ئىچكەن مەينىڭ قىزىغى يوق، دىگەن شېئىرنى ئاڭلىغانمۇ؟" دەپ، شائىرنىڭ شېئىرىدىن ئىككى بەنت ئوقۇپتۇ:

ساقى ئايلاندۇرغان ئەشۇ ئاياقنى،

ئاي ئېلىپ ئىچىپ يەنە تۇتماقتا.
چاڭ ـ دۇتار قاپلىسۇن ھەممە ياقنى،
بەزمە خوشاللىغى بىزنى قۇچماقتا.

*　　　*　　　*

كۆچىيەر ئىشقى باھار پەسلىدە،
شاراپ بىلەن گۈلنىڭ پۇراقلىرىدىن.
زوق بىرەر سەھەردە چېلىنسا نەغمە،
دىللار ياشىرار قوشاقلىرىدىن.

خەلىپە شەيخ ئىبراھىمنىڭ بۇ جىنايىتىنى كورۇپ ناھايىتى غەزەپلىنىپتۇ. ئۇ، دەرەختىن چۈشۈپ، جەپەرگە قاراپ: ”مەن بۇگۈنگىچە ئەۋلىيالارنىڭ بۇنداق كارامەتلىرىنى كورگەن ئەمەس ئىدىم. سەنمۇ دەرەخقە چىقىپ ماشايىخلارنىڭ ئۇلۇغ پەزىلەتلىرىنى كورۇپ، قىياپىتىنى تاماشا قىل! بۇ قىزىقچىلىقنى كورەلمەي ئارماندا قالما!“ دەپتۇ. بۇ سوزنى ئاڭلاپ جەپەر ھەيران بوپتۇ. نىمە قىلىشىنى ۋە نىمە دىيىشىنى بىلمەي قاپتۇ. جەپەر بىر دەرەخقە چىقىپ ئېلى نۇرىدىن بىلەن شەيخ ئىبراھىمنى ۋە كېنىزەكنى كورۇپتۇ. شەيخ ئىبراھىمنىڭ قولىدىكى ئاياقتا مەي بار ئىكەن. جەپەر پەسكە چۈشۈپ خەلىپە ئالدىدا قول باغلاپ تۇرۇپتۇ. ”ئەڭ ياخشىسى، تەرىقەتنىڭ ھېلىگەرلىكلىرىگە قارىماي، شەرىئەتنىڭ ئوچۇق قائىدىلىرىغا مۇۋاپىق قىلىپ ئىش كورىمىز“ دەپتۇ خەلىپە. ئىنتايىن ھەيران بولغان جەپەر بىر ئېغىزمۇ سوز ئاچالماي تۇرۇپ قاپتۇ. بۇ ئىشقا خەلىپىنىڭ ئەقلى ھەيران بولۇپ، ئەجەپسىنىپ: ”بۇلارنى بۇ يەرگە كىم ئېلىپ كەلگەندۇ؟ كىم مېنىڭ مەخسۇس باغچە سارىيىمغا ئېلىپ كىرگەندۇ؟ بۇنداق

چىرايلىق يىگىت ۋە شۇنداق گۈزەل قىزنى مېنىڭمۇ ئۆمرۈمدە تېخى بىرىنچى قېتىم كۆرۈشۈم. ئېھتىمال بۇلارغا تەڭلەشكىدەك ھۆسىندار تېخىچە تۇغۇلمىغان بولۇشىمۇ مۇمكىن؟" دەپتۇ. "ھەقىقەتنى سۆزلىدىڭىز" دەپتۇ جاۋاپ ئورنىدا جەپەر. جەپەر خۇرسەن بوپتۇ. ئۇ، خەلىپىنىڭ ئاچچىغىنىڭ يانغانلىقىنى، ئۇلارنى كېچىرىم قىلىشقا كۆڭلىنىڭ مايىل بولۇۋاتقانلىقىنى سېزىپ ئىشەنچى تۇغۇلۇپتۇ. "ئەي جەپەر، — دەپتۇ خەلىپە، — تېخى سەن ئوبدان كۆرمىدۈڭ. مانا بۇ شاخقا چىقىپ قارىغىن". ھەر ئىككىسىمۇ بىر دەرەخقە چىقىشىپتۇ. دېرىزىگە يېقىن ۋە ئۇدۇل ئۆسكەن شاخقا ئولتۇرۇشۇپتۇ.

"ئەي ھۆرمەتلىك! شاراپ ئىچىشتىن تارتىنىش ئوتتۇرىدىن كۆتۈرۈلدى، — دەپتۇ شېيخ ئىبراھىم، — شاراپ بىلەن سازلانغان چالغۇ تارلىرىنىڭ ئاۋازى قالتىس لەرزان چىقىدۇ. مانا مەن شۇنىڭ ئۈچۈن تەقۋادارلىقىمدىن، سوپىلىقىمدىن كېچىپ، سىلەرگە ئۈلپەت بولدۇم. تەسبىھ تۇتقان قولۇمغا شاراپ قۇيۇلغان ئاياقنى ئالدىم. ئەمدى بىز بەزمىمىزنى قىزىتىدىغان نەغمىنى باشلىساق". "ئەي شېيخ ئىبراھىم، بىزنىڭ بەزمىمىزگە سىز دېگەندەك ساز ئارىلاشسا بەكمۇ ئېسىل بولاتتى. ئەپسۇسكى، چالغۇ ئەسۋابى يوق!" دەپتۇ ئەنسۇلجەلىس. شېيخ ئىبراھىم سەكرەپ تۇرۇپتۇ. خەلىپە جەپەرگە: "قارىغىنا، شېيخ ئورنىدىن تۇردى. ئۇ، ئەمدى نېمە قىلىدىكىن؟" دەپتۇ. جەپەر "بىلمىدىم" دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ. شېيخ ئىبراھىم بىرئاز ۋاقىت كۆزدىن غايىپ بولۇپ، قولىدا ساز كۆتۈرۈپ كىرىپ كەپتۇ. خەلىپە دىققەت بىلەن قاراپ بۇنىڭ ئەبۇ ئىسھاق ئىبنى ئىبراھىم مەۋسىلىنىڭ ساتارى ئىكەنلىكىنى بىلىپتۇ. خەلىپە

جەپەرگە: ”ئەگەر قىز سازنى ياخشى چالمىسا ياكى چالالمىسا، ھەممەڭنى چارمىخقا تارتىمەن. مۇبادا ياخشى چالالىسا، يالغۇز سېنى ئۆلتۈرىمەن!“ دەپتۇ. ”خۇدايا، ئۇنىڭ چالغان سازىنىڭ ھەممىسى خەلىپەمنىڭ كۆڭلىگە ياقمىسۇن“ دەپتۇ جەپەر. ”نېمىشقا؟“ دەپ سوراپتۇ خەلىپە. ”ئەگەر ئۇنىڭ سازى سىزگە ياقمىسا، — دەپتۇ جەپەر، — سىز ئۈچ كىشىنى ماڭا قوشۇپ، مېنىڭ بىلەن توت ئۆلپەت قىلىپ چارمىخقا تارتىسىز. يالغۇز تارتىلغاندىن كۆرە كۆپچىلىك بىلەن تارتىلغان تۈزۈك. چۈنكى، بىز بىر - بىرىمىزگە تەسەللى بولىمىز.“ خەلىپە ئۇنىڭ سوزىدىن كۈلۈپتۇ. قىز سازنى قولىغا ئېلىپ تارلىرىنى تەڭشەپ توغرىلاپ چاپتۇ. ئۇنىڭ نەغمىسى كىشىنىڭ دىلىنى ئېرىتىشكە باشلاپتۇ. شۇ چاغدا ئۇ بۇ غەزەلنى ئوقۇپتۇ:

ئاشىقىڭغا رەھمە ئەيلە، ئەي گۈزەل دىلدارلەر،
سورىساڭ ئەھۋالىنى سەندىن بولۇر بىر ياخشىلىق.
ئاچچىقلىساڭ خوش بولىدۇ، قارا نىيەت شەرمەندىلەر،
مەرھەمەت قىلساڭ ئۇنىڭغا سەندىن يېتەر غەمخورلۇق.

* * *

ساز چېلىپ نازۇك بەدەن تەۋرىنۇر بارماقلىرى،
جانىمىزغا جان كىرگۈزۈپ بۇلبۇلنى شوخ سايرىتار.
كۈيلىسە ناخشا - مۇقام، تەڭكەش قىلىپ ئۆلپەتلىرى،
تىرىلىپ ئۆلگەن يېرىدىن قايتىپ كېلىپ ساز ياڭرىتار.

* * *

چىرايلىقلار ئىشقىدىن بەزمە بۇيى باھار كېلەر،
شاراپ ئىچىپ سۇنى بويلاپ، يارى بىلەن نىگار كېلەر.
بەك يېقىملىق تاڭ سەھەر چېغىدا قىلغان نەغمە - ساز،

قۇلىغىمغا چاڭ ۋە داپ، سادايى دۇتار كېلەر.

"ئەزبىرايى خۇدا، — دەپتۇ خەلىپە، — مەن ئەقلىمگە كەلگەندىن بېرى بۇنىڭدەك ئاھاڭنى ۋە بۇنىڭدەك يېقىملىق ئاۋازنى ئاڭلىمىغانمەن". "ئەي خەلىپە، غەزنىۋىڭىزگە ھاي بېرىشىڭىزنى سورايمەن" دەپتۇ جەپەر. "خوپ!" دەپتۇ خەلىپە. خەلىپە جەپەر بىلەن دەرەختىن چۈشۈپتۇ. خەلىپە جەپەرگە: "مەن ئۇلارنىڭ قېشىغا كىرىپ بىللە ئولتۇرىمەن ۋە ئاۋازىنى يۈزمۇ-يۈز تۇرۇپ ئاڭلايمەن" دەپتۇ.

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى، شەھرىزاد ھېكايىسىنى توختاتتى.

ئوتتۇز ئالتىنچى كېچە

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قىپتۇ شەھرىزاد ھېكايىسىنى.

خەلىپە: "قىزنىڭ سازىنى، ئاۋازىنى ۋە ناخشىسىنى، ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇپ ئاڭلايمەن" دەپتۇ. "ئەي خەلىپە، — دەپتۇ جەپەر، — ئەگەر سىز ئۇلارنىڭ يېنىغا كىرسىڭىز ئۇلارنىڭ كۆڭۈللۈك ئولتۇرۇشىنىڭ بۇزۇلۇشىغا زامىن بولىسىز. شېيخ ئىبراھىم سىزنى كۆرۈشى بىلەن قورقۇپ كېتىپ ئۇنىڭ يۈرىگى يېرىلىدۇ. ئولتۇرۇش بۇزۇلىدۇ، سازمۇ، ناخشىمۇ توختايدۇ." "ئانداق بولسا، ئۇ يەرگە كىرىپ، بۈگۈنكى ئىشنىڭ ھەقىقىتىنى بىلىش ئۈچۈن بىرەر چارە تاپ!" "يۈرۈڭ بولمىسا" — دەپتۇ جەپەر ۋەزىر. ھەر ئىككىسى دەجلە دەرياسى بويىغا بېرىپتۇ. يىراقتىن قارىسا دەريا

بويىدا بىر بېلىقچى بېلىق تۇتۇۋاتقان ئىكەن. ئىلگىرى خەلىپە شېيخ ئىبراھىمغا دەجلە دەرياسىنىڭ باغچە ساراي ئەتراپىدىكى جايلىرىدا بېلىقچىلار بېلىق تۇتمىسۇن دەپ بۇيرۇق قىلغان ئىكەن. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار بۇ تەرەپكە كېلىپ بېلىق تۇتماس بولغان ئىكەن. شۇ كېچىسى كېرەم دىگەن بىر بېلىقچى ئوتۇپ كېتىۋېتىپ قارىسا، باغنىڭ ئىشىگى ئوچۇق تۇرغىدەك. ئۇ، ئۇزىچە: "ھازىر تازا بېلىق تۇتىدىغان ۋاقىت ئىكەن. شېيخ ئىبراھىم ئىشكلەرنى ئېتىشنى ئۇنتۇپ قالغان بولسا كېرەك. پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ بېلىق تۇتۇپ ئالاي" دەپ، تورنى ئەمدى دەرياغا سېلىپ تۇرۇشىغا ئاياق ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ. بېشىنى كوتۇرۇپ قارىسا، ئۇستىدە خەلىپە تۇرغان. ئۇ، خەلىپىنى تونۇيدىكەن، خەلىپە ئۇنى تونۇيدىكەن: "ھە، كېرەم!" دەپتۇ خەلىپە. كېرەم ھۇشىنى يوقىتىپ گاڭگىراپ قاپتۇ. "ئەزىبرايى خۇدا، — دەپتۇ ئۇ خەلىپىگە قاراپ تازىم قىلىپ تۇرۇپ، — مەن بۇ يەردىن بېلىق تۇتقۇنۇم ئۇچۇن ئېيىپلىك. مەن بۇ ئىشنى سىزنىڭ بۇيرۇغىڭىزغا خىلاپلىق قىلىش ئۇچۇن ئەمەس، بەلكى ئىنتايىن ئاچلىق ۋە مۇھتاجلىقتىن قىلدىم". "ئانداق بولسا، — دەپتۇ خەلىپە، — مېنىڭ بەختىمگە ئاتاپ تور تاشلا!" كېرەم خوش بولۇپ يىغىۋالغان تورىنى تاشلاپتۇ، بىر ئاز تۇرۇپ تورنى تارتىپتۇ. قارىسا، ھەر خىل بېلىقلار توردا تولۇپ تۇرغىدەك. خەلىپە خورسەن بوپتۇ. "ئەي كېرەم، — دەپتۇ خەلىپە، — بېلىقلارنى دەرھال توردىن ئېلىپ، دەستار - كىيىملىرىڭ بىلەن قوشۇپ ماڭا بەر. ئۇنىڭ ئورنىغا مېنىڭ بۇ كىيىملىرىمنى سەن كىيگىن". خەلىپىنىڭ كېرەمگە يېشىپ بەرگەن ئىككى تونىنىڭ بىرسى ئىسكەندەرى، يەنە بىرى بەلە

ئەككى ئىدى. كېرەم بېلىقنى توردىن يەرگە توكۈپتۇ. ئۇزىنىڭ سەللە-كىيىمىنى سېلىپ بېرىپ، خەلىپىنىڭ سەللە-تونلىرىنى كىيىپتۇ. كېرەمنىڭ چاپىنىنىڭ يۈز يېرىگە ياماق سېلىنغان، ئۈچ يىلدىن بىرى يۇيۇلمىغان، قاسماق، قوپال، يىرىك، ئېغىر ئىكەن. ئۇنىڭ سەللىسىنىڭمۇ ئورالغىنىغا ئۈچ يىل بوپتىكەن، نەچچە يىلدىن بۇيان ئۈچرىغانلا لاتىلارنى سەللىسىگە قوشۇپ ئوراپ تولىمۇ كېلەڭسىز قىلىپ قويغان ئىكەن. خەلىپە بېلىقچىنىڭ كىيىمى ۋە سەللىسىنى كىيىپتۇ. يۈزىنىڭ بىر قىسمىنى بەلۋاغ بىلەن ئوراپتۇ. "ئەمدى يولۇڭغا ماڭ!" دەپتۇ خەلىپە بېلىقچىغا. بېلىقچى خەلىپىنىڭ ئايىغىغا يىقىلىپ رەخمەت ئېيتىپ، مۇنۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

مېنىڭ ھاياتىمنى قىلدىڭ باياشات،
نەسلىمگە ئومۇر بەردىڭ ئەي ئاتا.
بىزدىكلەر بەختىگە مەڭگۈ بول ھايات،
دەۋر سۈر، غەم كۆرمە، خوش-خۇرام ياشا.

شېئىر تېخى تۈگىمەيلا خەلىپىنىڭ بەدىنىدە پىتلار ئۆمىلەپ تارتىشقا باشلاپتۇ. ئۇ، بويۇنلىرىدىن گاھ ئوڭ قولى بىلەن، گاھ سول قولى بىلەن پىتلارنى تېرىپ ئېلىپ تاشلاشقا باشلاپتۇ. خەلىپە كۈلۈپ: "شۇ نەرسىلەر بىلەن ئۆلمەي تىرىك ياشاپ كەپسەن. بۇنىڭ قوسقىنى تويدۇرۇشمۇ ساڭا ئاسان توختىمىغاندۇر؟" دەپتۇ. "ئەي ھۆرمەتلىك خەلىپە، — دەپتۇ كېرەم، — سىزنىڭ بەدىنىڭىز ئۇلارنى ھازىرلا كورىۋاتىدۇ. ئەگەر بىرەر ھەپتە بىللە تۇرسىڭىز، سىزنىڭ بەدىنىڭىزمۇ ئۇلارنى سەزمەيدىغان بولۇپ قالىدۇ. ئۇلارنى خىيا-لىڭىزغىمۇ كەلتۈرمەيسىز". "ئانداقتا بۇ نەرسىلەرنى مەن دائىم

بەدىنىمدە كوتۇرۇپ يۈرىدىكەنمەن ۋە باقىدىكەنمەن، شۇنداقمۇ؟" دەپتۇ خەلىپە كۈلۈشنى داۋام قىلىپ. "بىر نەرسە دىمەكچى ئىدىم" دەپتۇ بېلىقچى ھىيجىيىپ. "نىمە دىمەكچىدىڭ، ئېيت!" دەپتۇ خەلىپە "پايدىلىق بىرەر ھۈنەر ئۆگىنىپ قويۇش ئۈچۈن، بېلىق تۇتۇشنى خالىغان بولسىڭىز، سىز ئۈچۈن بۇ كېچە تېپىلمايدىغان كېچە بولۇپ قالىدۇ." خەلىپە بېلىقچىنىڭ سوزىگە قوشۇلۇپ كۈلۈپتۇ. شۇنىڭ بىلەن بېلىقچى خەلىپە بىلەن خوشلىشىپ، تورنى كوتۇرۇپ ئۆيىگە كېتىپتۇ. خەلىپە بېلىقتىن بىر نەچچىنى ئېلىپ جەپەرنى ئايرىلىپ قالغان يېرىدىن ئىزلەپ مېڭىپتۇ ۋە ئۇنى تېپىپ يېنىغا بېرىپتۇ. جەپەر ۋەزىر ئۇنى كېرەم بېلىقچى دەپ ئويلاپ قورقۇنچ بېسىپتۇ. "ئەي كېرەم، — دەپتۇ ۋاقىراپ جەپەر، — بۇ يەردە نىمە قىلىپ يۈرىسەن؟ تېزراق يوقال! خەلىپە ھازىر مۇشۇ يەردە، باغدا، ئەگەر ئۇ سېنى كورۇپ قالغۇدەك بولسا، بېشىڭنى ئالىدۇ!" خەلىپە جەپەر ۋەزىرنىڭ سوزىنى ئاڭلاپ كۈلۈپتۇ. جەپەر كۈلگەن كىشىنىڭ ئوزى خەلىپە ئىكەنلىگىنى سېزىپ خىجىل بوپتۇ. "ھە... سىز... موھتىرەم خەلىپىمىز ئىكەنسىزغۇ؟" دەپتۇ جەپەر. "ھە سەن ۋەزىرىم تۇرۇپ مېنى تونۇيالمىغاندىن كېيىن، — دەپتۇ خەلىپە، — شېيخ ئىبراھىم قانداقمۇ تونۇسۇن. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئۇنىڭ ئوزى ھازىر ساق ئەمەس. مەسلىگىدىن كوزلىرى قىزارغان. سەن مۇشۇ يەردە تۇرۇپ تۇر. مەن ھايال بولماي قايتىپ چىقىمەن." شۇنداق دەپ خەلىپە فەسىر نەرەپكە كېتىپتۇ، قەسىرنىڭ ئىشىگىگە بېرىپ، ئاستا ئىشىكنى قېقىپتۇ. ئېلى نۇرىدىن شېيخ ئىبراھىمغا قاراپ: "ئىشىكنى بىرسى قېقىۋاتىدۇ!" دەپتۇ. "كىم سەن؟" دەپتۇ شېيخ ئىبراھىم ئورنىدىن قوزغالماي. "ئەي شېيخ ئىبراھىم، مەن، —

دەپتۇ خەلىپە، — مەن كېرەم بىلىقچى، سېنى مېھمىنى بار دەپ ئاڭلاپ، بىر ئاز بېلىق ئېلىپ كەلدىم. ياخشى بېلىق". بېلىقنىڭ ئېتىنى ئاڭلاپ ئېلى نۇرىددىنمۇ، ئۇنىڭ كېنىزىگىمۇ خۇشال بولۇپ ئۆزىنى تۇتالماي قاپتۇ. ئۇلار بېلىقنى ناھايىتى ياخشى كۆرىدىكەن. "ئەي شېيخ ئىبراھىم، ئىشىكنى ئاچ، بېلىقنى ئېلىپ كىرسۇن" دېيىشىپتۇ ئۇلار. شېيخ ئىبراھىم ئىشىكنى ئېچىپتۇ. خەلىپە بېلىقچى كىيىمىدە ئىچكىرى كىرىپتۇ. شېيخ ئىبراھىمغا سالام قىپتۇ. "ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام، ئەي ئوغرى، قىمارۋاز، — دەپتۇ شېيخ ئىبراھىم، — قېنى بىزگە ئېلىپ كەلگەن بېلىغىڭنى مەن بىر كۆرەي". خەلىپە ئۇلارغا ئۆزى تاللاپ ئېلىپ كەلگەن بېلىقلارنى كۆرسىتىپتۇ. قارىسا بېلىقلار تېخى تىرىك، تىپىرلاۋاتقان. كېنىزەك خىتاب قىلىپ: "ئەي ھۆرمەتلىك بېلىقچى، — دەپتۇ، — بۇ بېلىق شەكسىز ياخشىكەن. بۇنىڭ ئۈچۈن سىزگە كۆپتىن-كۆپ رەھمەت. لېكىن قورۇپ، پىشۇرۇلسا تېخىمۇ ئوبدان بولاتتى!" "ناھايىتى توغرى، — دەپتۇ شېيخ ئىبراھىم. كېيىن ئۇ، خەلىپىگە قاراپ، — نىمىشقا بۇنى قورۇماي تىرىك ئېلىپ كەلدىڭ؟ بار، قورۇپ كەل!" دەپ بۇيرۇپتۇ.

"مانا ھازىر، مەن سىزلەرگە قورۇپ ئەكىلىمەن" دەپتۇ خەلىپە. "بول تېز!" دەپتۇ ئۇلار. خەلىپە يۈگۈرگىنىچە چىقىپ كېتىپتۇ. سىرتقا چىقىپ جەپەرنى قىچقىرىپتۇ. جەپەر ۋەزىر: "نىمە خىزمەت بار" دەپ يۈگۈرۈپ يېتىپ كەپتۇ. "ئۇلار ماڭا بۇ بېلىقنى قورۇپ ئېلىپ كېلىشنى بۇيرۇدى" دەپتۇ خەلىپە. "ماڭا بېرىڭ ئەي خەلىپە، مەن قورۇپ بېرەي" دەپتۇ جەپەر ۋەزىر. "بۇنى ماڭا قورۇشنى بۇيرۇدى. ئاتا-بوۋىلىرىمنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن،

بۇنى مەن ئۆز قولۇم بىلەن قورۇيمەن“ دەپتۇ خەلىپە. باغۋەننىڭ ھۇجرىسىغا كىرىپتۇ، ئۇ يەردە زىخ، ساپلىق، تاۋا، كاۋاپدانلار تەييار ئىكەن، بېلىقنى تازىلاپ، ياخشىلاپ قورۇپ، بىر قۇر تۇز سېپىپتۇ. تەييار بولغاندىن كېيىن، ئۇنى ئاتقۇلاق يوپۇرماقلىرى ئۈستىگە قويۇپ، باغچىدىكى لىمون ۋە دورا-دەرمەكلەردىن سېپىپتۇ، بېلىقنى ئېلىپ كىرىپ مېھمانلارنىڭ ئالدىغا قويۇپتۇ. ئېلى نۇردىن، كېنىزەك ۋە شېيخ ئىبراھىم بېلىقنى ئولتۇرۇپ يېيىشكە كىرىشىپتۇ. يەپ بولۇپ قوللىرىنى يۇيۇپتۇ. ئېلى نۇردىن بېلىقچىغا مىننەتدارلىق بىلدۈرۈپ: ”بۇ كىشى بىزگە ناھايىتى چوڭ خىزمەت قىلدى، — دەپ، قولىنى يانچۇقىغا سېلىپ ئۈچ تىللا ئېلىپ بېرىپتۇ ۋە سۆزىنى داۋام قىلدۇرۇپتۇ، — ئەي بېلىقچى، ئەپۇ قىلىڭ، ئەگەر ئاۋالقى ئەھۋالىم بولغاندا سىزنىڭ قىلغان بۇ خىزمىتىڭىز ئۈچۈن پېقىرلىق ئازاۋىدىن خالاس قىلاتتىم. ھازىرقى ئەھۋالىمغا يارىشا بەرگەن بۇ ئەرزىمەس پۇلۇمنى ئېلىڭ!“ خەلىپە پۇلنى ئېلىپ رەخمەت ئېيتىپتۇ. خەلىپىنىڭ مەقسىدى كېنىزەكنىڭ ناخشىسىنى ئاڭلاش ئىكەن. ئۇ، ئېلى نۇردىنغا: ”مەرھەمىتىڭىز ئۈچۈن كوپ رەخمەت. لېكىن مەن چەكسىز ئىلتىپاتىڭىزنى كۈتۈپ، بۇ قىزنىڭ يەنە بىر قېتىم ناخشا ئېيتىپ بېرىشىنى سورايتتىم“ دەپ ئىلتىماس قىپتۇ. ”ئەي، ئەنسۇلجەلىس، — دەپتۇ ئېلى نۇردىن، — بېلىقچى ناخشاڭنى ئاڭلاشنى خالايدىكەن، بۇ كىشىنىڭ خوشلۇغى ۋە مېنىڭ يۈز خاتىرەم ئۈچۈن بىزگە يەنە بىر ناخشا ئېيتىپ، ساز چېلىپ بەر.“ كېنىزەك شۇ ھامانلا سازنى قولىغا ئېلىپ تارلىرىنى تەڭشەپتۇ. كېيىن سازنى چېلىپ مۇنۇ غەزەلنى ئوقۇپتۇ:

تۇر، ئەي سەنەم شوخ پەدىگە چالغىنا،
ناخشاڭ بىلەن دىــدى:

— كوڭلۇم ئالغىنا،
سەنئەتلەرنىڭ ياخشىسىدۇر ناخشا ـ ساز،
مەي بەرگەندەك دىلنى خوشال قىلغىنا.

*　　　*　　　*

ساز ئۈستىدە يورغىلىسا ئاپپاق، نازۇك بارمىغىڭ،
قىلــدەك تارلار سايرار خۇددى قەلبىمدىكى تۇيغـۇدەك.
نازلار بىلەن كوزلەر قىسىپ ئوينىسا قاش ـ قاپىغىڭ،
جاننى ئالار ئىلكىگە، ساڭا قارار تويغۇدەك.

ھەر پەدىنى باسقىنىڭدا ئاھىڭى باشقا چىــقار،
نىم پەدە مەرغۇللىرى ئىلىپ قاچار خىيالنى...
تەلپۈنمەن كوز ئۈزمەستىن ئىلاجىسىز ئەي نىگار،
كوزلىرىڭگە كوزۇم چۈشسە، تىترەك باسار بۇ جاننى...

غەزىلىڭنى ئاڭلاپ قىلىپ، ئەمدى قالدىم بالاغا،
شۇندىن بېرى نەسىھەتمۇ ھېچ كىرمىدى قۇلاققا.
كوڭلۇمنى قايتۇرما كوپ، بارى ئۈچچتى ھاۋاغا،
ئېيت ناخشاڭنى، ئېيت يەنە مۇشۇ ئىككى مۇشتاققا.

ئۇنىڭدىن كېيىن دىلنى ئوزىگە تارتىدىغان "ياقام پارە" دىگەن پەردىگە يوتكەپ چاپتۇ. ئەقىلنى ئوغرىلاپ، كىشىلەرنىڭ شىرىن جانلىرىنى تۇيدۇرماي ئالغۇچى بۇ سازغا قوشۇپ مۇنــداق غــەزەل ئوقۇپتۇ:

شەھرىڭىزگە كەلگەن كۈنى قىزىق خەۋەر ئاڭلىدىم:
"شەھرىمىزنىڭ كېچىسى ئايسىز بوروق، سەھەردەك."

بۇ خەۋەرنىڭ مەنىسىنى سىزنى كورۇپ چۈشەندىم،
سىز سىز بولماس ئىدى بۇ يەر، ئايسىز يورۇق شەھەردەك.

كۈندۈز ئۇخلاپ، تۈندە قىلغاچ سەيلى ئەتراپ ـ باغلارنى،
يۈزىڭىزدىن باغ يورىدى، نۇرغا تولدى شەھەرمۇ!...
تۈنىنىڭ يۈزى قارا ئىدى، يۈيدىڭىز سىز داغلارنى،
بۇ شەھەردىن تۈن يوقالدى، سۈزۈلدى تاڭ ـ سەھەرمۇ!...

خەلىپە ھەيرانلىق ئىچىدە ھاياجانلىنىپ، خوشلىغىدىن: "ياخشى، ياخشى... خۇدا ھەققى ياخشى..." دەپ، توختىماي ئالقىشلاپتۇ. ئېلى نۇرىدىن: "ئەي بېلىقچى، بۇ كېنىزەك ۋە ئۇنىڭ ناخشا ـ سازى سىزگە ياقتىمۇ؟" دەپ سوراپتۇ. "ئەزبىرايى خۇدا، ياقتى" دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ خەلىپە. ئېلى نۇرىدىن: "ياققان بولسا، بۇ كېنىزەك مەندىن سىزگە سوۋغا بولسۇن. بۇرۇندىن تارتىپ ھەدىيە قىلىنغان نەرسە قايتمايدىغان ئادەت بار، مەنمۇ قايتۇرۇپ ئالماي-مەن" دەپتۇ. شۇ زامان ئورنىدىن تۇرۇپ بېلىقچىغا قىزنى ئېلىپ كېلىپ تۇتقۇزۇپتۇ ۋە بىللە ئېلىپ كېتىشنى بۇيرۇپتۇ. ئەنىسۇلجە-لىس ئېلى نۇرىدىنغا قاراپ مەيۇسانە بىر قىيايەتتە: "ئەي ھورمەتلىك خوجام، خوشلاشماستىن كېتەمسەن؟ ئەگەر بۇ مەجبۇرى بولسا، توختاپ تۇرغىن، مەن سەن بىلەن خوشلىشىپ يۈرەك سوزۇمنى ئېيتىپ ئالاي" دەپ مۇنۇ شېرنى ئوقۇپتۇ:

ئەجەپ قاتتىق تۇيۇلدى بۇ جۇدالىق،
ئىدۇق ھەر ئىككىمىز بىر جۈپ خۇمالىق.
قانىتىم سۇندى شۇ دەم قايرىلىشتىن،
ئۆلۈم ئارتۇق ماڭا بۇ ئايرىلىشتىن.

*　　　*　　　*

ئۇتمۇش ئىشق ئەپسانىسى مېنى ئىزەر ھەر دايىم،
بىچارىلەر مەندەك ئادەم، مەندەك ئاشىق دەر بەدەر.
سەن ئېيتقىنا، ئەپسانىنى توقۇغانلار ئۇزى كىم؟
ئاشىقلارنى مۇبالىغە قىلىغان تۇھمەت شۇ قەدەر!...

كوز يېشىدىن دەريا ياساپ ئاققان ئاشىق كىم ئىكەن؟...
ئېقىپ پۈتىسە كوز ياش بىلەن ئاقمىغىدىم مەن ئۇزەم.
كوز يېشىنى مارجان قىلىپ ئاسىقان مەشۇق كىم ئىكەن؟...
كوز ياش قېنى؟ بىر كۆلۈپمۇ باقالمىدى گۇل يۈزۈم.

ئەي شاھزادەم، ئۇلۇغلۇقتا، زور ھورمەتكە مالىك زات،
سەن مېنى دەپ قولدىن بەردىڭ تاج ـ تەخت مىراسىڭنى...
مەن يېنىڭدا يوق ئەمدى، ساڭا تىلەپ بەخت ـ ھايات،
كوزلۈرۈمگە سۇرتەي سېنىڭ بېسىپ ئۆتكەن ئىزىڭنى...

تارتۇق قىلدىڭ بىر كىشىگە مېنى مەيلى مەن رازى،
ئۇمىددىم بار: "ئۇ بۇيۈك زات، غېرىپ باشنى سىلار" دەپ.
مۇھەببەتلىك قەلبىم بىلەن ساڭا قىلاي تەۋەززۇ،
ئۇزاق يەردىن ئەرىز قىلمەن مېنى ئۇزى بىلەر، دەپ.

بۇ شېىرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ئېلى نۇرىدىن كېنىزەككە شېىر بىلەن جاۋاپ قايتۇرۇپتۇ:

ئەي سىردىشىم، سەندىن جۇدا بولدۇم شۇ دەم،
يىغلار كوزۈم ئەتە ـ ئاخشام ھىجرىڭ بىلەن.
سەنسىز باسار ئەمدى مېنى كۆلپەت ـ ئەلەم،
ياخشى كۈنلەر يوقتۇر ماڭا دەردىڭ بىلەن.

* * *

جۇدا بولۇش كۈنى يار مەن بىلەن ۋىدالاشتى،
دېدى: ئەمدى قانداق بولار سېنىڭ هالىڭ؟...
دېدىم: جانۇ-يۈكوڭۈل ئەھدى باغلاشتى،
بېرىپ ساقلاش ئۈچۈن لەۋ، يۈزدىكى خالىڭ.

خەلىپە قىزنىڭ مىسرالىرى ئارىسىدىكى: "ئارتۇق قىلدىڭ مېنى بىركىشىگە" دېگەن قۇرنى ئەسلەپ. بۇلارنى بىر-بىرىدىن ئايرىش ناهايىتى ئېغىر ئىش ئىكەنلىكىنى سېزىپتۇ. كېيىن ئۇ يىگىتكە قاراپ: "بۇ قىز هازىر ئۆز مىسرالىرىنىڭ بىرىدە، قىزنى دەپ شاھلىقتىن، مىراسىڭدىن ۋاز كەچكىنىڭنى ئېيتتى. ماڭا راستىنى ئېيتقىن: كىم بىلەن دۈشمەنلەشتىڭ؟ كىم سېنىڭ ئار-قاڭدىن نېمە ئۈچۈن ئىزلەيدۇ؟ ياكى بىر جىنايەت بىلەن ئەيىپ-لىنىپ يۇرتۇڭدىن ئايرىلغانمۇ؟" "ئەي بېلىقچى، ئاجايىپ بىر مۇشكۇل ئىشنى سورىدىڭ، — دەپتۇ ئېلى نۇرىدىن، — بىزنىڭ بېشىمىزغا كەلگەن ئىش باشقىلارنىڭ بېشىغا چۈشمىسۇن". "شۇ سەرگۈزەشتىنى ئېيتىپ، بىزنى ئەھۋالدىن خەۋەردار قىل! چۈنكى، بىرەر ئاسانلىق ياكى بىزدىن بىرەر ياخشى مەسلىھەت چىقىپ قالسا ئەجەب ئەمەس. مەسلىھەت بىلەن يامانلىقتىن ياخشىلىققا ئايلانغان ئىش كۆپتۇر!" دەپتۇ خەلىپە. ئېلى نۇرىدىن بېلىقچىغا قاراپ: "شېئىر بىلەن ئېيتىپ بېرەيمۇ ياكى نەسرى سۆز بىلەن ئېيتىپ بېرەيمۇ؟" دەپ سوراپتۇ. "چېچىلغان نۇتۇق سۆزدۇر، تىزىلغان نۇتۇق دۇردۇر" دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ خەلىپە. ئېلى نۇرىدىن بېلىقچىدىن بۇ سۆزنى ئاڭلاپ، بېشىنى تۆۋەن سېلىپ، كېيىن شېئىر بىلەن ۋەقەنى تۆۋەندىكىچە ھىكايە قىپتۇ:

سوراپ قالدىڭ بېشىمدىن ئۆتكەن ئىشنى،

بىزنى ۋەيران قىلغان سىرنى ئېچىشنى.
ئېزىز دوستۇم، يېقىن كەل، ئاڭلا زارىم،
غازاڭ بىلەن ئالماشتى ياش باھارىم.
ئاتام ئىدى بەسىردە ئالى مۇقام،
ئۇنىڭ كۈنى بولمايتتى مەنسىز تامام.
ئاتامنىڭ سۆيۈملۈك دىلبەندى ئىدىم،
يالغۇز ئوغلى. كوز نۇرى پەرزەندى ئىدىم.
ئېلىپ بەرگەن ئىدى ماڭا كېنىز قىز،
ئىلمۇ-پەندە يەككە ئىدى يەنە تەڭسىز.
ئويۇم تولدى گۈلگە ئۇنىڭ يۈزىدىن،
لەززەت ئالدىم ئۇنىڭكى شېكەر سوزىدىن.
ئۇ ماڭا ۋاپادار يار بولدى،
قېشىمدا كېچە-كۈندۈز بار بولدى.
ۋاپات بولدى ئاتام، چۇشتى جۇدالىق،
مال-مۈلكى ماڭا بولغاندا تالىق.
دۇچار قىلدى شۇم پەلەك ھادىسىغا،
ئىشىم تولدى پەلەكنىڭ ئوغىسىغا.
ھەممە مىراس ماڭا بولدى باقاسىز،
گوھەرلەر بار ئىدى ئەجەپ باھاسىز.
كېتىپ ئۇ ماڭا، كەلدى يامان كۈن،
كېيىن قىزغا تىكىلدى شۇم بەختى كەلگۈن.
قىلىپ ئاقىۋەت مۇھتاجى نان بىز،
كېنىزەك دىدى:
— سېتىڭ مېنى سىز!
يېتەكلەپ سۆيگۈنۈمنى بازارغا كەلدىم،
گۈناسىز يارنى مەن دارغا ئەكەلدىم.
مېنىڭ ھالىمنى تەسۋىرلەشكە تىلىم يوق،

ئۆزەم يولدا ۋە لېكىن ئەقلى ھوشۇم يوق!
يېتىلەپ يارنى مەن بازارغا كىردىم،
كۆزۈم ئالدى قاراڭغۇ غارغا كىردىم.
كۆزۈم ئاچسام ئۇ يەردە قاتار خېرىدار،
سۆز ئاچقۇچە پۇل تۆلەپ ئالماققا تەييار.
كېلىپ دەللال يېقىن، تۇتتى قولۇمدىن،
مېنىڭچۈن بولدى ئۇ، ئارتۇق ئۆلۈمدىن.
بازار ئەھلى ھەممىسى بولدى جەمئى،
ئۇنىڭ باھاسىنى قىلماقچى بەيئى.
شۇ چاغدا يېتىپ كەلدى بىر قېرى مەككار،
بۇ قىزنى ئۇ كۆرۈپ بولدى خېرىدار
بۇنى كۆرۈپ بازارنىڭ كەيپى سۇندى،
بۇ قىزنىڭ تېزدا يېرىم باھاسى تىندى.
كېلىپ دەللال يېقىن، دېدى ئاستا:
ئۇنىڭغا ساتما، بۇنى بولغىماستا.
ئۇرۇپ مەن نىگارنىڭ يۈزىگە تەستەك،
ئېلىپ ماڭدىم بازاردىن خۇددى مەستەك.
يېتىپ ماڭا تىل سالدى قېرى ئەبلەخ —
سۇلتاننىڭ ۋەزىرى ئىدى ئۇ بەدبەخ.
ئېلىپ ئۇنى مەن ئاتتىن يىقىتتىم،
سىلاپ لايىغا، قان قىلىپ، ھوشىنى ئېتىتتىم.
بېرىپ ئۇ، سۇلتانغا مېنى چېقىپتۇ،
ئاردا بولغان ئىشنى ئاڭا ئېيتىپتۇ.
ئېلىپ كەلدىم بۇ قىزنى ئۆيگە شۇئان،
يېتىپ كەلدى سارايدىن بىر قەدىردان.
ئاتامنىڭ دوستى ئىدى ماڭا ھەمدەم،
ۋاپادارلىق قىلىپ ھالىمغا يەپ غەم،

دېدى:

"تېز قاچمىساڭ بۇندىن ئەگەردە،
ھاياتىڭ قالغۇسى خەۋپۇ-خەتەردە.
ئەمرى قىلدى سۇلتان تۇتماققا سېنى،
مىلىكىنى ئېلىپ، دارغا ئاسماققا سېنى.
كۈن چىقماي تۇرۇپ ئۆزەڭ چىقىپ كەت!
ئۆزەڭنى بۇ بالادىن تېز خالاس ئەت!..."
ئىككىمىز تۇندە قېچىپ بولدۇق راۋان،
تار بولدى بىز ئۈچۈن بۇ كەڭرى جاھان.
يۈرۈپ باغدادقا كەلدۇق ئاچ ۋە ھارغىن،
تۈنەشكە جاي تاپالماي بىز ئىككى مىسكىن.
كوچۇردۇق ياقا يۇرتتا بىز ئېغىر كۈن،
چىقىرىپ "ئاھ" دىن ئوت، غەمدىن تۈتۈن.
ئېزىز دوستۇم، ساڭا دىلدىن ئەرزىم:
دىگىن راستىنى ماڭا، بولسا قەرزىم.
شۇ قەرزىمگە بۇنى ئال ياكى ئالما،
ماڭا قىلغان خىزمىتىڭگە ئارماندا قالما!
كېيىنىز ئەمەس بۇ ماڭا تەندىكى جان،
ساڭا قىلدىم ھەدىيە بۇ جاننى شۇئان.
قولۇمدا قالغىنى شۇ سۆيۈملۈك يار،
ساقايدى ئاچلىقتىن بولغاندى بىمار.
بۇ تەقدىر ئەزدى شۇنداق مېنى قىلىپ خار،
جاھاننىڭ كارى شۇنداق، بەزىدە تار.

ئېلى نۇرىدىن شېئىرىنى تۈگىتىپتۇ. خەلىپە ئۇنىڭغا: "ئەي ھورمەتلىك ئېلى نۇرىدىن، ماڭا ئەسلى تەرجىمە ھالىڭنى يەنىمۇ ئوچۇغراق قىلىپ ئېيتىپ بەر!" دەپتۇ. ئېلى نۇرىدىن ئەسلى-نەسلى ۋە تارىخىنى ئۇجۇر-بۇجۇرىغىچە سۆزلەپ بېرىپتۇ.

خەلىپە ۋەقەنىڭ تېگىگە يېتىپتۇ.

"ھازىر قاياققا ماڭدىڭ؟" دەپ سوراپتۇ خەلىپە.

"خۇدانىڭ يېرى كەڭ، شەھەرلىرى نۇرغۇن. بېشىم قاياققا قايسا، شۇ تەرەپكە ماڭىمەن" دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ئېلى نۇرىدىن. "بولمىسا، — دەپتۇ خەلىپە، — مەن ساڭا بىر خەت يېزىپ بېرەي، سەن ئۇنى بەسرە سۇلتانى مۇھەممەت ئىبنى سۇلايمانۇززەينىگە بەر! ئۇ خەتنى ئوقۇپ كورگەندىن كېيىن، ساڭا ھېچقانداق زىيان يەتكۈزمەيدۇ، سېنى رەنجىتمەيدۇ..."

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى، شەھەرىزاد ھېكايىسىنى توختاتتى.

ئوتتۇز يەتتىنچى كېچە

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قىپتۇ شەھەرىزاد ھېكايىسىنى.

ئېلى نۇرىدىن: "بېلىقچىنىڭ سۇلتانغا خەت يېزىشى بۇ چاققىچە قۇلاق ئاڭلىمىغان بىر گەپ!" دەپتۇ. "سوزۇڭ توغرى، — دەپتۇ خەلىپە، — لېكىن مەن سەۋەبىنى ئېيتاي. مەن ئۇنىڭ بىلەن بىر مەكتەپتە ئوقۇغان. مەن ئۇ چاغدا ئۇنىڭغا ياردەم قىلاتتىم. بارا-بارا ئۇنىڭغا تەلەي يار بولۇپ، سۇلتانلىققا يەتتى. مەن بولسام، بېلىقچىلىق كەسپىنى قىلدىم. مەن نىمە دەپ خەت يازسام، ئۇ، ئەلۋەتتە ئورۇندايدۇ. ئەگەر بىر كۈندە مىڭ پارچە خەت يازسام، ئۇ خەتنىكى تەلەپلەرنى ئىجرا قىلىشتىن باش تارتمايدۇ. چۈنكى، بۇ چاققىچە مەن ئۇنىڭدىن بىرەر نەرسە سورىغىنىم يوق!" "قېنى

كورىمىز، يېزىلىك بولمىسا!“ دەپتۇ ئېلى نۇرىدىن. خەلىپە قولىغا قەغەز-قەلەم ئېلىپ، بىسمىللادىن كېيىن، تۆۋەندىكىلەرنى يېزىپتۇ:

خەلىپە ھارۇن رەشىد ئىبنى مەھدىدىن:

”مەرھەمىتىم سايىسىدە، شەھەرلىرىمدىن بىرى بولغان بەسىرىدە ماڭا نائىبلىق دەرىجىسىگە يەتكەن جانابى مۇھەممەت ئىبنى سۇلايمانۇززەينىگە! بۇ خەت مەرھۇم ۋەزىرلىك ئىبنى خاقانىنىڭ ئوغلى ئېلى نۇرىدىن ئارقىلىق ساڭا يەتكەن ھامان، سەن ئۆزەڭنى خىزمەتتىن ئازات قىلىپ ئورنىڭغا ئېلى نۇرىدىننى نەيىنلە. پەرمانغا قارشىلىق قىلما! ۋەسسالام“. خەلىپە خەتنى باخشىلاپ ئوراپ ئېلى نۇرىدىنغا بېرىپتۇ. ئېلى نۇرىدىن خەتنى قولىغا ئېلىپ سۆيۈپتۇ ۋە سەللىسىگە قىستۇرۇپ، شۇ زامان قالغانلار بىلەن خوشلىشىپ يولغا چىقىپتۇ. شېيخ ئىبراھىم بېلىقچى كىيىمىدىكى خەلىپىگە قاراپ: ”ئەي بېلىقچىلارنىڭ ئەسكىسى، — دەپتۇ ئۇ، — سەن يىگىرمە تىيىنگە توختىمايدىغان بىر جۈپ بېلىقنى ئېلىپ كېلىپ، ئۈچ تىللا پۇل ئالدىڭ. ئۇنىڭ ئۈستىگە، بۇ قىزنىمۇ ئالامسەن تېخى؟“ خەلىپە بۇ سوزنى ئاڭلاپ ئۇنىڭغا ۋاقىراپتۇ. مەسرۇرنى كورسىتىپ ئوزىنى تونۇتۇپتۇ. شېيخ ئىبراھىمغا لەنەت ئوقۇپتۇ. جەپەر ۋەزىر خەلىپىگە يېڭى كىيىملەر ئېلىپ كېلىش ئۈچۈن ئوردىغا كىشى ئەۋەتىپتۇ. ئۇ ئادەم كىيىملەرنى ئېلىپ كېلىپ، خەلىپىنىڭ ئالدىدا تازىم قىلىپ ئىگىلىپ تۇرۇپتۇ. خەلىپە ئۈستىدىكى جەندە كىيىملەرنى سېلىپ تاشلاپ ئۆزىگە ئېلىپ كەلگەن يېڭى كىيىملەرنى كىيىپتۇ. شېيخ ئىبراھىم ئولتۇرغان يېرىدە ھاڭقىيىپ قېتىپلا قاپتۇ. خەلىپە ئۇنىڭ ھالىغا

نەزەر تاشلاپتۇ. قارىسا رەڭگىنىڭ قېنى قېچىپ، ئەقلى ئېغىپ، بىر قىسما بولۇپ، ھە دەپ قولىنى چىشلەپ، ئۆزىنى تۇتالماي قاپتۇ. "بۇ مېنىڭ چۈشۈممۇ ياكى ئوڭۇممۇ؟" دەيدىكەن ئۇ ئۆز-ئۆزىگە. "ساڭا نېمە بولدى؟ ... ئەي شېيخ ئىبراھىم!" دەپتۇ خەلىپە. شېيخ ئىبراھىم ھوشىنى يىغىپ ئۆزىنى يەرگە ئېتىپتۇ. كېيىن مۇنۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

مەسلىك بىلەن بىخۇتلۇق مېنى بولغىدى،
مەندىن كەتتى ئەقىل بىلەن بەخت تامام.
جازا بەرسەڭ ماڭا لايىق يەنە سەن ئۆزەڭ —
ئەپۇ قىلساڭ ئىختىيار، مېنى ئەي خوجام.

*　　　*　　　*

ۋەزىپىدۇر بىز ئۈچۈن ئەپۇ سوراش،
باش ئىگىش خوجىسىغا بۇ تۈزۈم قانۇنى.
ئاياق تايدى، بېشىم قايدى تاشقا تېگىپ،
گۇنايىمدىن كېچىڭ خوجام قىينىماي قولنى.

خەلىپە ئۇنىڭ گۇنايىدىن ئۆتۈپتۇ. قىزنى سارايغا يەتكۈزۈپ قويۇشنى بۇيرۇپتۇ. ئەنسۇلجەلىسقا خەلىپە سارايدىن ئالاھىدە ئورۇن، ئۆي ۋە مەخسۇس خىزمەتچىلەر بەلگۈلەپ بېرىپتۇ. "سېنىڭ خوجاڭنى، — دەپتۇ خەلىپە، — ئۆز شەھىرى بەسىرگە سۇلتان قىلىپ ئەۋەتتىم. تېز ئارىدا ئۇنىڭغا شاھانە كىيىملەر ئەۋەتىمەن. سېنىمۇ شۇنىڭغا قوشۇپ يولغا سالىمەن". ئېلى نۇرىدىن خەلىپىنىڭ باغچىسىدىن چىقىپلا يولغا چۈشۈپتۇ. خېلى نۇرغۇن يول يۈرۈپتۇ، ئىگىز-پەس دەسسىمەي، مول يۈرۈپتۇ. بەسىر شەھرىگە يېتىپ كېلىپ، سۇلتان ئوردىسىغا كىرىپتۇ. ۋاقىراپ

قىچقىرغان ئىكەن، سۇلتان ئاڭلاپ، ئۇنى ئۆز ئالدىغا كىرىشكە رۇخسەت قىپتۇ. ئىپلى نۇردىن سۇلتاننىڭ قېشىغا كىرىپ، ئالدىغا بېرىپ تازىم قىپتۇ. كېيىن سەللىسىدىن خەتنى ئېلىپ سۇلتانغا سۇنۇپتۇ. سۇلتان خەتنىڭ باش قىسمىنى كۆرۈش بىلەنلا بۇ خەتنىڭ خەلىپە ھارۇن رەشىدنىڭ خېتى ئىكەنلىكىنى بىلىپتۇ. ئالدىراپ ئورنىدىن تىك تۇرۇپتۇ. خەتنى ئۈچ قاتار سۆيۈپتۇ ئوقۇپ چىقىپ، ئۆزىچە: ”خەلىپىنىڭ ئەمرىگە بوي سۇنماق بىزدەكلەرگە پەرز ھەم قەرز“ دەپتۇ. شۇ ھامان تۆت قازىنى، ئەمىر ھەم ۋەزىرلەرنى قىچقىرىپتۇ. ئۇلارنىڭ ئالدىدا ئۆزىنىڭ ۋەزىپىدىن ئازات قىلىنغانلىقىنى ئېلان قىلماقچى بوپتۇ. شۇ چاغدا بىردىنلا مۇئىن ئىبنى ساۋى كىرىپ كەپتۇ. سۇلتان خەتنى ۋەزىرگە بېرىپتۇ. ۋەزىر خەتنى ئوقۇپ چىقىپ، پارچە-پارچە قىلىپ يىرتىپ تاشلىۋېتىپتۇ. ”لەنەت ساڭا، — دەپتۇ سۇلتان غەزەپ بىلەن ۋاقىراپ، — بۇنداق جىنايەتنى قىلىشقا سېنى نېمە مەجبۇر قىلدى؟“ ”ئەزىبرايى خۇدا، — دەپتۇ ۋەزىر، — بۇ دار ئاستىدىن قاچقان مەككار ئوغرى تۇرسا، نەدە يۈرۈپ خەلىپىنى ياكى ئۇنىڭ ۋەزىرىنى كۆرەلىسۇن؟ قەيەردىندۇر، خەلىپىنىڭ موھرى بېسىلغان بىر قەغەزنى قولىغا چۈشۈرگەن-دە، ئۆز مەقسىدىگە يېتىش نىيىتىدە مۇشۇ خەتنى ياساپ سىزگە ئېلىپ كەلگەن. خەلىپە ئۇنى جانابى ئالىلىرىنىڭ ۋەزىپىسىگە تەيىن قىلمىغان. چۈنكى، ئۇنىڭ بۇ ۋەزىپىگە لاياقىتى ۋە بىلىمى يوق. بۇ، خەلىپىگە ئۇچۇق-ئايان، شۇنىسىمۇ باركى، ئەگەردە خەلىپە بۇ ئىشنى ئىختىيار قىلغان بولسا، بىرەر ۋەزىرىنى، ھېچ بولمىغاندا ساراي خىزمەتچىلىرىدىن بىرسىنى قوشۇپ ئەۋەتكەن بولاتتى“. ”نېمە

قىلىش كېرەك؟" دەپتۇ سۇلتان. "بۇ يىگىتنى ماڭا تاپشۇرۇڭ، مەن كىشى قوشۇپ خەلىپىنىڭ ئالدىغا ئەۋەتەي. ئەگەر بۇ گەپ راست بولسا، ئىشەنچلىك بۇيرۇق ئېلىپ كەلسۇن. مۇبادا يالغان بولسا، ماڭا ئەلسىمى ئوتكەن بۇ ئىپلاسنىڭ جازاسىنى ئۆزەم بېرەي" دەپتۇ. سۇلتان ۋەزىرنىڭ سوزىنى لايىق كورۇپ، قۇللىرىنى قىچقىرىپتۇ. ئېلى نۇرىدىننى باغلاپ ۋەزىرگە تاپشۇرۇپ بېرىشنى بۇيرۇپتۇ. ۋەزىر ئېلى نۇرىدىننى ئۆزىنىڭ ئويىگە ئېلىپ بېرىپتۇ. قۇللىرىغا بۇيرۇپ، ئۇنى ھۇشىدىن كەتكىچە ئۇرغۇزۇپتۇ. ئاياقلىرىغا ئېغىر كىشەن، بويىنىغا تاقاق سېلىپ، زىندانغا ئېلىپ بېرىپتۇ. ئوزى كىرىپ، زىندانغا چۈشۈپ، زىندان باشلىغىنى قىچقىرىپتۇ. زىندان باشلىغى ۋەزىرنىڭ ئالدىغا كېلىپ تازىم قىلىپ تۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ ئىسمى قەتىت ئىكەن. "ئەي قەتىت، — دەپتۇ ۋەزىر ئۇنىڭغا گېدىيىپ، — بۇنى ئەڭ چوڭقۇر ۋە ئەڭ دەھشەتلىك زىندانغا تاشلا! كېچە-كۈندۈز ئەڭ ئېغىر ئازاپ بىلەن قىينا!" "خوپ!" دەپتۇ زىندان باشلىغى قەتىت. كېيىن ئۇ، ئېلى نۇرىدىننى زىندانغا ئېلىپ چۈشۈپ ئىشىكنى تاقاپتۇ. زىندان باشلىغى قەتىت ئېلى نۇرىدىنغا ئىشىك ئارقىسىدىكى سۇپىنى سۇپۇرۇپ تازىلاپ، جاي قىلىپ بېرىپتۇ. ئېلى نۇرىدىننىڭ تاقاق، كىشەنلىرىنى ئېلىپ، ئۇنى سۇپىغا ئورۇنلاشتۇرۇپ، دەم ئېلىشقا بۇيرۇپتۇ. ئۇنىڭغا ياخشى قاراپتۇ. ۋەزىر ھەر كۈنى قەتىتكە كىشى ئەۋەتىپ، ئېلى نۇرىدىننى قىيناشنى ئەسلىتىپ تۇرىدىكەن. قەتىت بولسا ھامان ئۇنىڭغا قولىدىن كېلىشىچە ياخشىلىق قىلىپ تۇرىدىكەن، نەرسە-كېرەكلەرنى يەتكۈزۈپ بېرىدىكەن، ئېلى نۇرىدىننى ئاۋايلاپ ساقلايدىكەن. شۇ يوسۇندا قىرىق كۈن ئوتۇپتۇ. قىرىق

بىرىنچى كۈنى خەلىپىدىن كىيىم-كېچەك، ئىنئاملار كەپتۇ. بۇنى كورۇپ سۇلتان ھەيران بوپتۇ. ئۇ بۇ توغرىدا ۋەزىر ۋە باشقا يېقىنلىرى بىلەن سوھبەتلىشىپتۇ. ئۇلاردىن: "بۇ ھەدىيە كىم ئۇچۇن؟" دەپ سوراپتۇ. كىمدۇر بىرى: "بەلكىم بۇ كىيىم-كېچەك ۋە ئىنئاملار سۇلتانىمىزنىڭ ئورنىغا يېڭىدىن سۇلتان بولغان ئىبلى نۇرىدىننىڭ بولسا كېرەك" دەپتۇ. باشقىلارمۇ توغرا، دېيىشىپتۇ. بۇنى ئاڭلاپ ۋەزىر پۈتى كويگەن توخۇدەك تۇرالماي كېتىپتۇ. ئۇ، سۇلتانغا قاراپ: "ئەڭ ياخشىسى، ئۇنىڭ كاللىسىنى ئېلىپ، كوزدىن يوقىتىش كېرەك. شۇندىلا تىنچىيمىز" دەپتۇ. "رەھمەت، — دەپتۇ سۇلتان، — ئۇنى سەن ماڭا ياخشى ئەسلەتتىڭ! بار، ئەمدى ئۇنى زىنداندىن چىقىرىپ كاللىسىنى ئال!" ۋەزىر سۆيۈنۈپ: "خوپ، ئەمما مېنىڭ بىر تىلىگىم بار ئىدى، — دەپتۇ قوشۇمچە قىلىپ، — ئۇنى ئولتۇرۇش ھەققىدىكى سۇلتانىمىزنىڭ پەرمانىنى پۈتۈن شەھەرگە جاكاچى ئېلان قىلسا كوڭلۇم كوتۈرۈلۈپ، روھىم ئوسۈپ، دۈشمىنىمدىن كوڭۈلدىكىدەك ئىنتىقام ئالغان بولاتتىم". "خالىغىنىڭنى قىل!" دەپتۇ سۇلتان. ۋەزىر خوشال بولۇپ ئوردىدىن چىقىپتۇ، ھاكىم ئىدارىسىغا كىرىپتۇ. ئۇ ھاكىمغا ئىبلى نۇرىدىن ئىبنى خاقاننىڭ سۇلتان تەرىپىدىن ئولۇمگە بۇيرۇلغانلىغىنى، ئۇنى تاماشا قىلغۇچىلارنى ئوردا ئالدىغا يىغىش توغرىسىدا جاكاچىنىڭ جار سېلىشى لازىملىغىنى ئۇقتۇرۇپتۇ. جاكاچى ئېلان قىپتۇ. بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغان چوڭ-كىچىك يىغلىشىپتۇ. كىشىلەر ئوردا ئالدىغا توپلىنىپتۇ. ئۇلارنىڭ بەزىسى ئىبلى نۇرىدىن بىلەن بىللە كېلىش ئۇچۇن زىندان ئىشىگىگە توپلىنىپتۇ. ۋەزىر ئون قۇل بىلەن زىندانغا چۈشۈپتۇ.

"ئۇنى نېمە قىلماقچىسىز؟" دەپ سوراپتۇ ۋەزىردىن زىندان باشلىقى قەتنت. "ئاۋال ئۇ مەلئۇننى ئېلىپ چىق! ئاندىن كېيىن بىلىسەن!" دەپتۇ ۋەزىر. "مەن ئۇنى ناھايىتى قاتتىق ئۇرغۇنۇم ئۈچۈن، ئۇ، ھازىر ئىنتايىن ئېغىر ئەھۋالدا يېتىپتۇ" دەپتۇ قەتنت. كېيىن ئۇ، ئېلى نۇرىدىننىڭ يېنىغا كىرىپتۇ. ئېلى نۇرىدىن قەتنتنى كورۇپ، مۇنۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

دوستلىرىم بولماس يولەكداش، ئىشلىرىم بەكمۇ قىيىن،
كىمگە باش ئەگسەم، ماڭا ئۇنىڭدىن ئازار يېتەر.
ئەي جاھان خەلقى ـ خالايىق، ھالىمغا سەنمۇ ئىچىن،
ئاراڭلاردىن ياخشىلىقنى كىم ماڭا ئىزھار ئېتەر.

ئايرىلىش دەشتىنى كەزمەكتىن تۈگىدى بۇ تاقىتىم،
ھېچ تىنىمسىز دەرت ـ ئەلەمدىن بۇ تېنىم ئاغرىپ پۈتەر.
ياخشى شېئىر ۋە گۈزەل يار، چىمەندىن يوق ئۈمىدىم،
ئارزۇ ـ تىلەك ھەم ھەۋەسلەر ھەممىسى بىكار كېتەر.

كىم يارا كوڭلۇم ئۈچۈن سوزلەر ۋىسالۇ ـ ياردىن،
ئەسلىتەر جېنىمنى قىيناپ، ئوچ ئېلىپ، ئاندىن كېتەر.
ئەي خۇدا، رەھمە ئەيلىگىن، ماڭا رەسۇلۇڭ ھورمىتى،
ئال مېنىڭ جېنىمنى، تەن ئازاپ بىلەن چىرىپ پۈتەر.

ئېلى نۇرىدىن شېئىرلارنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، زىندان باشلىقى قەتنت ئۇنىڭ ئۈستىدىكى ئېسىل كىيىملەرنى سالدۇرۇپ، ئۈستىگە كىر ئىككى كوينەك كىيگۈزۈپتۇ ۋە ۋەزىرنىڭ ئالدىغا ئېلىپ چىقىپتۇ. ئېلى نۇرىدىن قارىسا، كوز ئالدىدا ئۇنى ئولتۇ-رۇشكە قەستلەپ يۈرگەن دۈشمىنى — مۇئىن ئىبنى ساۋى تۇرغىدەك.

ئۇ ۋەزىرنىڭ خوشال تۇرغانلىغىنى كۆرۈپ، كۆزلىرى ياشقا لىق تولۇپتۇ: ”سەن بەد بەختىن ئامانلىق تىلەيمەنمۇ؟“ دەپتۇ ئېلى نۇرىدىن ئۆز-ئۆزىگە، ئاندىن ۋەزىرگە قاراپ غەزەپلىنىپ: ”ئەي ۋەزىر، سەن ھەمىشە ھىيلە-مىكىر، جەبىرى-زۇلۇم بىلەن ياشاپ كەلدىڭ. سەن ئۆزەڭ بۇ ئىشلارنىڭ ئاقىۋىتىدىن ئەيمەنمەمسەن؟“ دەپ، مۇنۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

بۇ جاھان باغىدا كۆپ ئەر دەۋرى-دەۋران سۈرۈشتى،
كىيدى تاج ھەم سەلتەنەتنىڭ تەختىگىمۇ ئولتۇرۇشتى.
كەتتىلەر نامۇ-نىشانسىز، تاجۇ-تەختى قالدى بوش،
باشقىلار بۇ سەلتەنەتتە ئەيشى-ئىشرەت سۈرۈشتى.

”مېنى بۇنداق سۆز بىلەن قورقۇتالمايسەن!“ دەپتۇ ۋەزىر ھەم ياندۇرۇپ مۇنداق شېئىر ئوقۇپتۇ:

دۈشمىنىمدىن گەرچە قالسام يەنە بىر سائەت ئامان،
ماڭا ئارتۇق ئاشۇ ۋاقىت نەچچە مىڭ يىلدىن ھامان.

”بۈگۈن مەن سېنى پۈتۈن بەسرە شەھرى خەلقى ئالدىدا دارغا ئاسىمەن. باشقا ھېچ نەرسىنى ئويلىمايمەن، كېيىن تەقدىر نېمىنى بۇيرۇسا شۇنى كۆرىمەن. مەن سېنىڭ بۇ ھەيۋەڭگە قاراپ قورقۇپ تۇرمايمەن. مەن شائىرنىڭ مۇنۇ شېئىرىگە ئېتىۋار قىلىمەن:

دۈشمىنىڭ ئۆلگەن كۈنى دوستۇڭ ئۈچۈن بايرام بولۇر،
دوستىدىن ئايرىلسا ھەر كىم كۆڭلىگە پىغان تولۇر.
شۇ سەۋەپتىن دوست بىلەن ئۆتكەن كۈنىڭنى ياخشى كۆت!
ئوبدان ئۆتكەزسەڭ ئۆمۈرنى دوستۇڭ ساڭا مېھمان بولۇر.“

كېيىن ۋەزىر قۇللىرىغا ئېلى نۇرىدىننى خېچىرغا ئارتىشنى بۇيرۇپتۇ. قۇللار بۇ ئىشنى قىلغىلى ئۇنىماپتۇ. ۋەزىر قۇللىرىغا

ئاچچىغلىنىپتۇ. قۇللار ئىشارەت بىلەن ئېلى نۇرىدىنغا: "سەن رۇخسەت قىلساڭ، بۇ قېرى تۈلكىنىڭ ئۆزىنى تاش بىلەن ئۇرۇپ، بېشىمىزغا كەلگەننى كورەيلى!" دەپتۇ. "ھەرگىز ئۇنداق قىلماڭلار!" دەپتۇ ئېلى نۇرىدىن، كېيىن ئۇ سىلەر "شائىرنىڭ مۇنۇ شېرىنى ئاڭلىغانمۇ؟" دەپ، شېىر ئوقۇپتۇ:

كۈنۈم بار، ھاياتىممۇ باردۇر ھېلى،
بەخت دەپتىرىنى شېرىم بىلەن تولدۇراي.
يېنىپ ئوچكۈنچە شېىر مەشئىلى،
شولىسىدا قەلەمدىن ئىز قالدۇراي.
ئۆزەمگە تىكلەپ شېىردىن مۇنار،
كىشلەر قەلبىدە مەڭگۇ ياشنىتاي.

ئېلى نۇرىدىننى بەسىرە كوچىلىرىدىن سازايى قىلىپ ئوردا دەرۋازىسىغا ئېلىپ بارغىچە، جاكاچى: "خەلىپىدىن سۇلتانىمىزغا ساختا خەت ئېلىپ كەلگۈچىنىڭ جازاسى شۇدۇر..." دەپ قىچقىرىپتۇ. كىشىلەر يولىنىڭ ۋە كوچىنىڭ ئىككى چېتىدە تۇرۇپ يىغلىشىپتۇ. ئاخىرى ئۇلار قەسىر پەنجىرىسىنىڭ تېگىگە يېتىپ كېلىشىپتۇ. جاللات ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ: "ئەي ھورمەتلىك ۋەزىرنىڭ ئوغلى، مەن بۇ ئىشنى ئىختىيارسىز قىلىمەن. ئەگەر بىرەر ھاجىتىڭ بولسا ئېيت! مەن ئۇنى ئورۇنداي. چۈنكى، سېنىڭ ھاياتىڭ ناھايىتى ئازلا قالدى. سۇلتان كېلىشى بىلەن دارغا ئېسىلىسەن" دەپتۇ. ئېلى نۇرىدىن پۈتۈن ئەتراپقا كوز يۈگۈرتۈپتۇ. ھەممە تەرەپكە نەزەر سېلىپ چىقىپ، بۇ شېىرنى ئوقۇپتۇ:

تۇتۇپ جاللات قىلىچىنى بېشىمدا تۇرسا،
تاماشاچىلار تېزلا يۈزىنى ئورىگەي.

مېنىڭ ئۆلمەكلىگىم خەققە تاماشا،
توپلىشىپ كەلگەنلەر مېنىلا كورگەي.

دىمەس ھېچكىم بۇنىڭ نېمە گۇناھى،
بولالماس ھېچ كىشى ئاشىق پاناھى...
كېلىڭ، كىم بار ماڭا سۇ ئىچكۈزۈشكە؟...
گۇناھىم يوقلۇغىنى بىلۇر ئىلاھى.

جاسارەت قىلالماس ھېچكىم بۇ ئىشقا،
قىلىچ چۇشكىچە خۇرسەن بولۇشقا.
ۋاپاسىز ماڭا سەن سۇنى ئۇزاتقىن،
نەزەر سال بويۇنغا ئۇرغان قىلىچقا.

كىشىلەر ئۇنىڭ ئەھۋالىغا يىغلىشىپتۇ. جاللات ئورنىدىن تۇرۇپ، ئېلى نۇرىدىنغا بىر پىيالە سۇ ئېلىپ كەلگەن ئىكەن. ۋەزىر جاللاتنىڭ قولىدىن پىيالىنى تارتىپ ئېلىپ، ئۇرۇپ سۇندۇرۇپتۇ. جاللاتقا ئۇنىڭ بويىنىنى ئۇزۇشنى بۇيرۇپتۇ. جاللات ئېلى نۇرىدىننىڭ كوزلىرىنى باغلاپتۇ. توپلانغان كىشىلەر ئېبنى ساۋىنىڭ بۇ ھەركىتىدىن نارازى بولۇپ، چۇقان كوتۇرۇشۇپتۇ، ھەر خىل غەۋغا چىقىپتۇ. شۇ ئارىدا بىردىن ئۇزاقتىن چاڭ-توزاڭ كوتۇرۇلۇپتۇ. سۇلتان ئوردىدا ئولتۇرغان ئىكەن، يەر ۋە كوكنى قاپلىغان بۇ تۇماننى كورۇپ ھەيران بوپتۇ. ئۇ، ۋەزىرنى ئالدىغا قىچقىرتىپتۇ. دەرھال بۇ كوتۇرۇلگەن چاڭ-تۇماننىڭ سىرىنى ئۇقۇپ كېلىشكە بۇيرۇپتۇ. ۋەزىر باھانە كورسىتىپ: "ھازىر بۇنىڭ بېشىنى ئالايلى!" دەپتۇ. سۇلتان: "ئاۋال بۇ تۇماننىڭ كوتىرىلىش سەۋەبىنى بىل، ئۇ ھېچ نەگە كېتەلمەيدۇ" دەپتۇ غەزەپ بىلەن. قارىسا، ئۇ توزاڭ خەلىپىنىڭ ۋەزىرى جەپەر بەرمەكى بىلەن ئۇنىڭ

يېنىدىكى پاسىۋانلىرىنىڭ ئاتلىرى ئايىغىدىن كوتۇرۇلگەن تۇمان ئىكەن.

ئېلى نۇرىدىن كەتكەندىن كېيىن، ئوتتۇز كۇنگىچە، ئۇ خەلـ-پىنىڭ ئېسىگە كەلمەپتۇ. باشقىلارمۇ بۇ ھەقتە ئەسلىمەپتۇ. بىر كېچە خەلىپە ئەنسۇلجەلىسنىڭ ئويىگە توغرى كېلىپ قاپتۇ. قارىسا، ئۇ يىغلاپ تۇرۇپ، شېئىر ئوقۇۋاتقان ئىكەن:

مەن سەن بىلەن ياشىغايمەن،
يا ھازىر بول، يا غايىپ.
ئەمدى بىلدىم ئىشق دەردىنى،
بولىدىكەن ئۇ ئاجايىپ.

ئويۇمدىمۇ، كوڭلۇمدىمۇ،
دائىم سېنى ئەسلەيمەن.
ئولتۇرغاندەك تۇيۇلسەن،
سېنى ھېچبىر كورەلمەيمەن.

ئۇنىڭ يىغىسى يەنە كۇچىيىپتۇ. خەلىپە ئىشىكنى ئېچىپ ئىچكىرى كىرىپتۇ. يىغلاپ ئولتۇرغان ئەنسۇلجەلىس خەلىپىنى كورۇپ گاڭگىراپ قاپتۇ، خەلىپىنىڭ ئايىغىغا يىقىلىپ، مۇنۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

ئەي ھايات نەشئەسى، نازۇ-نىمەتى،
تىرىكلىك مەنبەسى، پەزلۇ-ھېكمىتى.
يۇزدۇڭ ئوز ۋەدەڭنى ئەسكە ئالمىدىڭ،
مۇسى پىشماستىن كۇز بولدى بېغىڭ.

يېپىلدى يۇزۇمگە سېنىڭ دەرۋازەڭ،

قىنى سىخىلىغىنى، داغقىنى، ئاۋازنى.
كوپ يۈردۈم، كورمۈدۈم بەختتىن نىشانە،
سەزدىم مەن ئۇ خىيال، ئۇ بىر ئەپسانە.

"سەن كىم؟ نىمە ئۈچۈن مۇنچە يىغلايسەن؟"دەپ سوراپتۇ خەلىپە. "مەن، — دەپتۇ ئەنسۇلجەلىس، — ئىبلى نۇرىدىن ئىبنى خاقانىنىڭ ساقا تۇتقان سوغىسى... ئۇنىڭ قېشىغا مېنى قىممەتلىك كىيىم ۋە ئىنئاملار بىلەن ئەۋەتىشنى ۋەدە قىلغان ئىدىڭ. ۋاقت يەتكەن بولسا، مېنى ئەۋەتىشىڭنى سورايمەن، يىلىنىپ ئىلتىماس قىلىمەن. چۈنكى، بۇ يەردە ئوتتۇز كۈندىن بېرى كوزۈمگە ئۇيقا كەلمىدى...". خەلىپە جەپەرنى قىچقىرتىپ ئۇنىڭغا شۇنداق دەپتۇ: "ئوتتۇز كۈندىن بېرى ئىبلى نۇرىدىن ئىبنى خاقانى ھەققىدە خەۋەر يوق. مۇھەممەت ئىبنى سۇلايمانۇززەينى ئۇنى ئولتۇرۇشمۇ ئىھتىمال، ئەي جەپەر، مەن بوۋىلىرىم ھەققىدە قەسەم قىلىپ، شۇنى ئېيتىمەنكى، ئۇنىڭغا زىيانكەشلىك قىلىشقان بولسا، ئۇنىڭغا سەۋەپچى بولغان كىشى مېنىڭ ئالدىمدا ھەر قانچە ھورمەتلىك بولسىمۇ، مەن ئۇنىڭ بېشىنى ئالىمەن. سەن ھازىر يولغا چۈش، سۇلتان مۇھەممەت ئىبنى سۇلايمانۇززەينىدىن ئىبلى نۇرىدىن توغرىسىدا خەۋەر ئېلىپ كەل! ئەگەر كېچىكسەڭ، ئۇ چاغدا مەندىن رەنجىمە، ئىبلى نۇرىدىنىنىڭ ئىشى ھەققىدە مۇھەممەت ئىبنى سۇلايمانۇززەينىگە ئوز قەلىمىم بىلەن يېزىپ ئىبلى نۇرىدىنغا تاپشۇرغان خېتىمنىڭ مەزمۇنىدىن خەۋەردارمۇسەن؟ — دەپ سوزىنى داۋام قىپتۇ خەلىپە. — مەن ئۇنى سۇلتان مۇھەممەت ئىبنى سۇلايمانۇززەينى ئورنىغا يېڭىدىن سۇلتان قىلىپ بەلگىلىگەن. بول، تەلەپ قىلغان ۋاقىتتىن كېچىكمەي بۇيرۇقنى

ئورۇندا". جەپەر ۋەزىر: "خوپ!" دەپتۇ. شۇ ئاندىلا هازىرلىنىپ، بەسرىگە قاراپ مېڭىپتۇ. جەپەر ۋەزىر بەسرىگە كېلىپ ئوردىغا كىتىۋېتىپ، ئوردا ئالدىدا تويلانغان كىشىلەرنى كۆرۈپ هەيران بوپتۇ ۋە : "بۇ نىمە قىقاس - سۈرەن" دەپتۇ ئۇ. شۇ يەردىكىلەردىن بىرسى ئۇنىڭغا ئىبلى نۇرىدىن ئىبنى خاقاننىڭ ۋەقەسىنى سوزلەپتۇ. جەپەر ئالدىراپ مۇهەممەت ئىبنى سۇلايمانۇززەينى ئالدىغا كىرىپ، ئۇنىڭ بىلەن سالاملىشىپتۇ. نىمە سەۋەپتىن كەلگەنلىگىنى ئۇنىڭغا بايان قىپتۇ. "ئەگەر، — دەپتۇ، — جەپەر ۋەزىر، — ئىبلى نۇرىدىن بىرەر هادىسىگە يولۇققان بولسا، خەلىپە ئۇنىڭغا سەۋەپچى بولغانلارنىڭ هەممىسىنى ئاياپ قويمايدۇ، دارغا ئاسىدۇ..."

جەپەر ۋەزىر ئىبلى نۇرىدىننى ئازات قىلىپ، خەلىپىنىڭ بۇيرۇغىنى ئورۇندىمىغان سۇلتان مۇهەممەت ئىبنى سۇلايمانۇززەينى ۋە ئۇنىڭ ۋەزىرىنى زىندانغا سېپتۇ. ئىبلى نۇرىدىننى سۇلتان مۇهەممەت ئىبنى سۇلايمانۇززەينى ئورنىغا سۇلتان قىلىپ كوتۈرۈپتۇ. جەپەر بەرمەكى ئۈچ كۈن بەسرىدە تۇرۇپ، دوستلار زىياپىتىدە بوپتۇ. تورتىنچى كۈنى ئىبلى نۇرىدىن جەپەر ۋەزىرگە ئۆزىنىڭ خەلىپىنى كورۈش ئارزۇسى بارلىغىنى ئېيتىپتۇ. جەپەر ۋەزىر ئىبلى نۇرىدىننى يېنىغا هەمرا قىلىپ ئېلىپ، سۇلتان مۇهەمەت ئىبنى سۇلايمانۇززەينى بىلەن ئۇنىڭ ۋەزىرى مۇئىن ئىبنى ساۋىنى ئالدىغا سېلىپ، باغدادقا قاراپ يولغا چىقىپتۇ. ۋەزىر مۇئىن ئىبنى ساۋى قىلغان ئەسكىلىگىگە پۇشايمان قىپتۇ. بۇلار باغدادقا كېلىپ، خەلىپە هۇزۇرىغا كىرىپتۇ. جەپەر ۋەزىر ئىبلى نۇرىدىننىڭ بېشىدىن ئوتكەن ۋەقەلەرنى، ئۇنى دار ئالدىدىن قۇتۇلدۇرۇپ ئېلىپ كەلگىنىنى خەلىپىگە سوزلەپ بېرىپتۇ. "بۇ

قىلىچنى قولۇڭغا ئال! ــ دەپتۇ خەلىپە غەزەپ بىلەن ئېلى نۇرد-دىنغا قاراپ، ــ ماڭ، دۈشمىنىڭنىڭ كاللىسىنى ئال!" ئېلى نۇردىن قىلىچنى قولىغا ئېلىپ، مۇئىن ئىبنى ساۋىنىڭ قېشىغا كەپتۇ. مۇئىن ئىبنى ساۋى ئېلى نۇردىنغا تەلمۈرۈپ قاراپ: "مەن ھەر ئىش قىلسام، ئۆز خاھىشىم ۋە كۈچۈم بىلەن قىلدىم. باشقىلارنىڭ نالە-زارىغا قۇلاق سېلىشنى خالىمىدىم. شۇنىڭ ئۈچۈن خاتا قىلدىم. سېنىڭ ياخشىلىق بىلەن نامىڭ چىققان. ماڭىمۇ ياخشىلىق قىلىپ بېشىمدىن، قېنىمدىن كېچىشىڭنى ئۈمىت قىلىمەن. مېنىڭ گۇنايىمدىن ئۆت!" دەپتۇ. ئېلى نۇردىن قولىدىكى قىلىچنى يەرگە قويۇپ خەلىپىگە قاراپتۇ: "ئۇنىڭ گۇناھىدىن ئۆتتۈڭ خەلىپەم" دەپتۇ. خەلىپە ئېلى نۇردىنغا قاراپ: "ئۇ ساڭا ھىلە ئىشلىتىۋاتىدۇ!" دەپتۇ. كېيىن مەسرۇر جاللاتقا قاراپ: "تىغىڭنى ئال! مېنىڭ پەرمانىمنى يېرتىپ تاشلىغان بۇ ئىپلاسنىڭ كاللىسىنى ئال!" دەپ بۇيرۇپتۇ. مەسرۇر جاللات بېرىپ بۇيرۇقنى ئورۇنداپتۇ. "يەنە قانداق تىلىگىڭ بار؟" دەپ سوراپتۇ خەلىپە ئېلى نۇردىندىن. "ئەي مۆھتەرەم خەلىپە، ــ دەپتۇ ئېلى نۇردىن، ــ بۇ ياخشىلىقىڭىز ئۈچۈن ئۆمرۈڭىز ئۇزۇن بولسۇن! مەن بەسرىگە سۇلتان ياكى شاھ بولۇشنى ئارزۇ قىلمايمەن. ئۆز يېنىڭىزدىن بىر كىشىلىك خىزمەت سورايمەن. ماڭا ئۆز تەربىيىڭىزنى كۆرۈپ تۇرۇپ خىزمەت قىلىشتىن ئارتۇق خوشلۇق، لەززەت يوق..." "ناھايىتى ياخشى، ــ دەپتۇ خەلىپە. ئۇ بەسرىگە باشقا كىشىنى سۇلتان قىلىپ بەلگۈلەپتۇ. كېيىن ئەنىسۇلجەلىسنى ھازىر قىلىپ، ئۇنى ئېلى نۇردىنىنىڭ قولىغا تاپشۇرۇپ بېرىپتۇ. خەلىپە ئۇ ئىككىسىگە جىق ئىنئام بېرىپ،

باغـدادنىڭ ئەڭ ئېسـىل ۋە كوركەم سارايـلىرىـدىن بىرىـنى مۇلۇكلىرى بىلەن ھەدىـيە قىپـتۇ. خەلـىپە ئېلى نۇرىـدىن ئىبنى خاقاننى ئۇزىنىڭ ئەڭ يېقىن ئۇلپەتلىرىـدىن قىلىپ بەلـگۈلەپ، شۇنىڭغا مۇۋاپىق خىزمەت بىرىپـتۇ. ئېلى نۇرىدىن خەلىپە قېشىدا بىر ئۇمۇر ھايات كوچۇرۇپتۇ.

"ئەي بەختلىك شاھ، ـــ دەپتۇ شەھرىزاد، ـــ بۇ ھىكايە سودىگەر ئايۇپنىڭ بالىلىرىنىڭ ھىكايىسىدىن قىزىق ئەمەس."

ـــ قېنى ئەمىسە شۇ ھىكايىنى باشلا، ئاڭلاي! ـــ دەپتۇ شەھرىيار.

سودىگەر ئايۇپنىڭ ئوغلى غەنىمنىڭ ھېكايىسى

— قېدىمقى زاماندا ئايۇپ ئىسىملىك بىر چوڭ سودىگەر بار ئىكەن. ئۇنىڭ مال ـ دۇنياسى، يەر ـ زېمىنى ئىنتايىن كوپ ئىكەن. ئۇنىڭ ئون توت كۇنلۇك تولۇن ئايدەك چىرايلىق بىر ئوغلى، گۈزەللىكتە جاھاندا تەڭدىشى يوق بىر قىزى بار ئىكەن. ئوغلىنىڭ ئىسمى غەنىم بولۇپ، ئۇ ناھايىتىمۇ يېقىملىق سوزلەيدىكەن. ئۇنىڭ قىزىنىڭ ئىسمى پىتنە ئىكەن. ئۇنى كورگەن ھەر قانداق كىشى ئىختىيارسىز ئۇنىڭغا تەلمۈرۈپ، ئوزىنى يوقتىپ قويىدىكەن. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئۇنى پىتنە دەپ ئاتىغان ئىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇنىڭ ئاتىسى ئايۇپ سودىگەر ۋاپات بوپتۇ. ئۇنىڭ مال ـ دۇنياسى، يەر ـ زېمىنى شۇنداقلا باللىرىغا مىراس بولۇپ قاپتۇ.

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى. شەھرىزاد ھېكايىسىنى توختاتتى.

ئۇتتۇز سەككىزىنچى كېچە

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قىپتۇ شەھرىزاد ھېكايىسىنى.

سودىگەر ئايۇپنىڭ باللىرىغا قالغان مىراسلارنىڭ ئىچىدە يۈز توگىلىك يىپەك رەختلەر — مەخمەل، ئەنبەر، ئىپار قاتارلىقلار بولۇپ باغدادقا تەييارلاپ قويۇلغان، سىرتىغا تامغا ئۇرۇلۇپ، باغدادقا ئېلىپ بېرىلىدىغان مال دەپ يېزىلغان ئىكەن. سودىگەر ئايۇپ بۇ ماللارنى

تېز ئارىدا باغدادقا ئېلىپ بېرىش ئارزۇسىدا ھازىرلىغان ئىكەن. ئەپسۇسكى، مىرادىغا يېتەلمەي ۋاپات بوپتۇ. غەنىم ئاتىسىنىڭ تەزىيىسىنى تۈگەتكەندىن كېيىن، ئانىسى ۋە ئۇرۇق-تۇققان، ئەل-يۇرت، خۇلۇم-خوشنىلىرى بىلەن خوشلىشىپ، ماللىرىنى ئېلىپ، تەۋەككۇل قىلىپ باغدادقا قاراپ يولغا چىقىپتۇ. ئۇ زاماندا ھارۇن رەشىد خەلىپە ئىكەن. غەنىم ئامان-ئېسەن باغدادقا يېتىپ بېرىپتۇ. غەنىم ياخشى بىر ھويلىنى ئىجارىگە ئاپتۇ. ئۇينى قىممەتلىك بىسات بىلەن جابدۇپتۇ. ماللىرىنى جايلاپ ئالغاندىن كېيىن، ھۇزۇرلىنىپ دەم ئاپتۇ. باغداد سودىگەرلىرى ۋە باغدادلىق چوڭ-كىچىك سودىگەرلەرنىڭ دەللاللىرى كېلىشىپ، ئۇنىڭدىن ھال-ئەھۋال سوراپتۇ. كېيىن ئۇ، ئون توپ ئەڭ نەپىس، ئەڭ نازۇك كىيىملىك ئورالغان بىر تۈگۈننى ئېلىپ بازارغا بېرىپتۇ. سودىگەرلەر ئۇنى ئىززەت ۋە ھۆرمەت بىلەن قارشى ئېلىپ، بازار ئاقساقىلىنىڭ دۇكىنىغا ئولتۇرغۇزۇپتۇ. ئاقساقال، كىيىملىكلەرنى سېتىشقا ياردەم قىپتۇ. بۇ مالدا بىرگە ئىككى پايدا كورگىنى ئۈچۈن، غەنىم بەك خوش بوپتۇ. شۇ يۇسۇندا ئۇ، ماللارنى بىرىنىڭ كەينىدىن يەنە بىرىنى چىقىرىپ، سېتىشقا باشلاپتۇ. ئۇ، بىر يىلنى شۇنداق ئوتكۇزۇپتۇ. يېڭى يىلدىن كېيىنكى بىر كۈنى غەنىم ئادەتتىكىدەك بازارغا بېرىپ قارىسا، بازار قۇۋۇغى تاقالغان، ئادەملەر يوق. ھەيران بولۇپ، بۇ ھالنىڭ سەۋەبىنى سۈرۈشتۈرۈپتۇ. بىر كىشى: "سودىگەرلەردىن بىرسىنىڭ ئولگىنىنى، باشقا سودىگەرلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ نامىزىغا كەتكىنىنى، قەلەندەرلەرنىڭمۇ ئەمدى تەييارلىنىۋاتقانلىقىنى، ئۇلارنىڭمۇ بارىدىغانلىقىنى" ئېيتىپتۇ. ئوزىنىڭمۇ ھەمكەسىپلىكىنى

ئەسلىتىپ، ئۇنىڭمۇ بىر نىشىنىڭ لازىملىغىنى ئۇقتۇرۇپتۇ. غەنىمگە بۇ تەكلىپ ماقۇل كەپتۇ. غەنىم ئۇنىڭدىن نامازنىڭ قەيەر-دىلىگىنى سورىغان ئىكەن. ئانچە يىراق ئەمەسلىگىنى ئېيتىپ بېرىپتۇ.

غەنىم ئادەملەر بىلەن بىللە يولغا چۈشۈپتۇ. كىشىلەر تاۋۇتىنى مورىسىگە ئېلىپ مەسچىتكە كەپتۇ. مىيت نامىزى چۈشۈرۈلۈپتۇ. كېيىن شەھەر تاشقىرىسىدىكى گورۇستانلىققا ئېلىپ چىقىشىپتۇ. ئۆلگەن كىشىنىڭ تۇققانلىرى ھازىرلانغان قەۋرە ئۈستىگە چېدىر تىككەن، شام يېقىلىپ گۈللەر تىزىلغان، ئەتىرە سېپىلگەن ئىكەن. مۇردىنى كومۇپتۇ. قارىيلار قىرائەتنى باشلاپتۇ. ھەممە ئادەم يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپتۇ. غەنىممۇ ئادەملەردىن ئايرىلىپ قېلىشنى ئەپ كورمەي، ئۇلار بىلەن بىللە ئولتۇرۇپتۇ. كەچ بولۇپ ھالىۋا تارتىلىپتۇ. ئادەملەر تاماقلىنىپ، قوللىرىنى يۇيۇپ، يەنە ئۆز ئورۇنلىرىغا كېلىپ ئولتۇرۇشۇپتۇ. غەنىمنىڭ كوڭلى غەش بوپتۇ. ئۇ، ئويىدىن،ماللىرىدىن ئەنسىرەپ: "مەن مۇساپىر تۇرسام، ئويۇمدە مالنىڭ كوپلىگى ھەممىگە مەلۇم تۇرسا، ئوزەم بۇ يەردە قالسام، ئوغرىلار بار-يوقۇمنى ئېلىپ كەتسە قانداق بولۇدۇ؟" دەپ تەشۋىشلىنىپتۇ. ئاخىرى ئۇزرە ئېيتىپ، يولغا چىقىپتۇ. يېرىم كېچىدە شەھەر قۇۋۇغىغا يېتىپ بېرىپتۇ. بىراق، قۇۋۇق تاقال-غان ئىكەن، قۇۋۇق ئەتراپىدا ھېچكىم يوق ئىكەن. كېچە قاپ قاراڭغۇ بولۇپ، يىراق-يېقىندا ئىتلارنىڭ ھاۋشۇشلىرى، بورد-لەرنىڭ ھۇلاشلىرىدىن باشقا ئاۋاز ئاڭلانماپتۇ. غەنىم تېخىمۇ قورقۇمسىراپ: "سۇبھانالللا، سەل بۇرۇن مەن مېيىتتىن قورقىغان ئىدىم، ئەمدى جىنىمدىن قورقىمەن" دەپ، بىر پانا جاي ئىستەپتۇ،

پانا جاي كۆرۈنمەپتۇ. كەلدى-كەتكۈچىمۇ كوزىگە چېلىقماپتۇ. غەنىمنى ئەمدى جان قايغۇسى بېسىپتۇ. نائىلاج ئارقىسىغا قايتىپتۇ. بۇ كېچىنى ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن باشپانا بولغىدەك جاي ئىزلەپ يۈرگەندە، كوزىگە تۆت ئەتراپى تام بىلەن قورشالغان، دەرۋازىسى ئوچۇق بىر قەۋرىستانلىق كۆرۈنۈپتۇ. گۈمبەز ئىچىگە كىرىپ ئۇخلىماقچى بوپتۇ. لېكىن، نىمە ئۈچۈندۇر كوزىگە ئۇيقۇ كەلمەپتۇ. قورقۇنچىسى بارغانسېرى كۈچىيىپتۇ. ئورنىدىن قوزغىلىپتۇ. بۇ يەردىن باشقا يەرگە چىقىپ كېتىش مەقسىدىدە دەرۋازا تۈۋىگە بېرىپتۇ. شۇ چاغدا شەھەر قوۋۇغى يېنىدىن ئاللا قانداقتۇ بىر يورۇقلۇق كۆرۈنۈپتۇ. قاراپ تۇرسا، بۇ يورۇقلۇق توپ توغرا قەۋرىستانلىققا قاراپ كېلىۋاتقىدەك. غەنىمنىڭ كوڭلىگە ئەندىشە چۈشۈپتۇ. دەرھال قەۋرىستانلىقنىڭ دەرۋازىسىنى يېپىپتۇ. ئوزى ئالدىراپ كېلىپ، قەۋرىستانلىقنىڭ سەيناسىدىكى دەرەخنىڭ ئۈستىگە چىقىپ ئاپتۇ. شۇ يەردىن تۇرۇپ يورۇقلۇقنى كۈزىتىپتۇ. يورۇقلۇق ئاستا-ئاستا قەۋرىستانلىققا يېقىنلاپ كېلىپ، دەرۋازىنىڭ ئوزىگە تاقىلىپ توختاپتۇ. قارىسا، بۇ كەلگەنلەر ئۈچ قۇل ئىكەن. ئۇلارنىڭ ئىككىسى ساندۇق، ئۈچۈنچىسى بىر قولىغا پانۇس، دولىسىغا كەتمەن ئالغان ئىكەن. ئۇلار دەرۋازا ئالدىغا كېلىپ توختاپ تۇرۇپتۇ. ئۇلاردىن بىرى ساندۇق كوتەرگەن يەنە بىرىگە قاراپ: ”ئەي ساۋاپ، نىمىشقا ئىچكىرى كىرمەيسەن!“ دەپتۇ. ”ئەي كاپۇر، بىز كەچكىچە شۇ يەردە بولۇپ، دەرۋازىنى ئاتايىن ئېچىپ قويغان ئىدۇق. بىز كەتكەندىمۇ ئوچۇق قالغان“ دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ئۇ ئىككىنچىسىگە قاراپ. ”قانداق ھوشى يوق ئادەملەرسىلەر؟ — دەپتۇ پانۇس كوتەرگىنى، — باغدادلىقلار باغلارغا

چىقىپ بەزمە قىلىدۇ، كەچ قالغانلاردىن سىز ۋە بىزگە ئوخشىغان-
لىرى بىزدەكلەرنى قوروپ يىمىسۇن، باشقىلار زىيانكەشلىك
قىلمىسۇن دەپ، بىز زەڭگىلەردىن قورقۇپ، بۇنىڭ ئىچىگە كىرىپ
دەرۋازىنى ئېتىپ ئالغان“. ”توغرى ئېيتىسەن ئەي ئالماس، — دەپتۇ
كاپۇر بىلەن ساۋاپ تەڭلا، — ئەقلىڭگە رەخمەت. ھەقىقەتەن بىزنىڭ
ئارىمىزدا سېنىڭدىن ئەقىلسىزرەك ئادەمنى تاپقىلى بولمايدۇ.“
”سىلەر مېنىڭ سۆزۈمگە يەنىلا ئىشەنمەيسىلەر، قەۋرىستانلىققا
كىرىپ بىرەر كىشىنى تۇتۇپ چىقسام، قانداق دەيسىلەر؟ —
دەپتۇ ئالماس، — مېنىڭ پىكرىمچە، ئۇ، پانۇسنىڭ يورۇغىنى
كۆرۈش بىلەنلا قورقۇپ ئاللىقاچان چىقىپ دەرۋازىنى ئېتىپ،
دەرەخنىڭ ئۈستىگە چىقىۋالغان بولۇشى مۇمكىن“. بۇ سۆزنى
ئاڭلىغان غەنىم ئۆزىگە ئۆزى: ”لەنەت ساڭا ۋە سېنىڭدەك مەككار
ھارامزادىنى تېپىپ چوڭ قىلغان ئاتاڭغا!“ دەپتۇ، كېيىن: ”ئەمدى
بۇلاردىن قانداق قىلىپ قۇتۇلۇش كېرەك“ دىگەن ئويغا
چۆمۈپتۇ.

”ئۇنداق بولسا، — دەپتۇ ساندۇقنى كۆتۈرۈپ كەلگەنلەر، — بىز
ساندۇقنى كۆتۈرۈپ كېلىپ بويىمىزنى ئالالمايدىغان ھالغا كېلىپ
قالدۇق، ھاردۇق-چارچىدۇق. سەن تامدىن ئارتىلىپ چۈشۈپ
دەرۋازىنى ئاچ! سېنىڭ بۇ خىزمىتىڭ ئۈچۈن بۇ يەردە قولغا
چۈشۈرۈلگەن كىشىدىن بىرەرسىنى ياخشىلاپ كاۋاپ قىلىپ بېرەيلى،
قانداق؟ كۆڭلۈڭ تارتامدۇ؟ ئالماس!“ ”مەن بۇ سۆزنى ئەقلىمنىڭ
كامىلىغىدىن قىلدىم. توغرىسى بۇ يەرگە ئوغرىلار كىرگەن بولسا
كېرەك. كىم بىلىدۇ، ھازىر ئۇلار تېپىپ كەلگەن ئولجىلىرىنى
بۆلۈشۋاتقاندۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن مەنمۇ ئۇ يەرگە يالغۇز كىرىشتىن

قورقۇپ تۇرىمەن. ئەك ياخشىسى، بىز ئۈچىمىز ساندۇقنى تامنىڭ ئارقىسىدىن سىرىلدۇرۇپ تاشلىساق، قانداق؟" "بۇ بىزنىڭ بايلىـ-غىمىز، ساندۇقنى تاشلىساق سۇنۇدۇ. بايلىق ئاشكارىلىنىپ قالىدۇ" دېيىشىپتۇ ئۇلارنىڭ ئىككىسى. "بۇ يەرگە راستلا ئوغرى كىرگەن بولسا بايلىغىمىزدىنمۇ ئايرىلىپ قالايلى! دەپ قورقىمەن" دەپتۇ ئالماس. "ئەقلىڭ يوق، دوت نىمە ئىكەنسەن. بۇ يەرگە ئۇلار قورقـ-ماي قانداق كېلەلەيدۇ!" دېيىشىپتۇ ئىككىسى. ساندۇقنى كوتەر-گەنلەر تامدىن چۈشۈپ دەرۋازىنى ئېچىپتۇ. ئالماس ئۇلارنىڭ ئالدىدا پانۇسنى كوتۇرۇپ تۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ بىر قولىدا كەتمەن بىلەن خالتىدا ئازراق ھاكمۇ بار ئىكەن. دەرۋازىنى قايتىدىن تاقاپ-قۇلۇپلاپ دەم ئېلىشقا ئولتۇرۇپتۇ. ئۇلاردىن بىرسى: "شۇنچە يول يۇردۇق، يۈك كوتەردۇق، يەر كولىدۇق. تامدىن چۈشۈپ دەرۋازىنى ئاچقىچە، بەك چارچىدۇق. ھازىر يىرىم كېچە بولدى. يەرنى يەنە كولاپ ساندۇقنى كومگىدەك ماغدۇر يوق. ئىككى ئۈچ سائەت ئارام ئېلىپ، كېيىن ئىشىمىزنى قىلىمىز. بۇ ۋاقىت ئىچىدە بىزنىڭ ھەر بىرىمىز ئۇزىمىزنىڭ سەرگۈزەشتىمىزنى، ئاختا قىلىنىشىمىزنىڭ سەۋە-ۋىنى باشتىن-ئاياق سوزلەشسەك، ۋاقتىمىزمۇ تېز ئوتىدۇ، دەممۇ ئالىمىز" دەپتۇ. "بولمىسا سوزلە"—دەپتۇ پانۇس كوتەرگەن.

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى، شەھرىزاد ھىكايىسىنى توختاتتى.

ئوتتۇز توققۇزىنچى كېچە

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قىپتۇ شەھرىزاد ھېكايىسىنى.

"ئەمما ئاۋال مەن باشلاي" دەپ پانۇس كوتەرگەن ئالماس ئىسىملىك سوزگە كىرىشىپتۇ. "سوزلە!" دەپتۇ، — كاپۇر بىلەن ساۋاپ. "ئەي بۇرادەرلەر، — دەپتۇ پانۇس كوتەرگەن ئالماس ئىسىملىك قۇل، — مېنىڭ بېشىمدىن ئوتكەن ئىشلار مۇنداق: مەن بەش يېشىمدا ئوز شەھرىمدىن ئايرىلىپ، باغدادقا كەلتۇرۇلدۇم. قۇل ساتقۇچى مېنى نەقىپ ئىسىملىك بىر ھەربىگە ساتتى. ئۇنىڭ مەن بىلەن يېشى تەڭ بىر قىزى بار ئىدى. ئۇ، ئوقۇيتتى، مەن ئوينايتتىم. كېيىن مەن ئۇنىڭ بىلەن ئويناپ، كۇلۇپ تەربىيە-لەندىم. ئۇنى زېرىكتۇرمەسلىك ئۇچۇن، ئويۇن قىلىپ، ناخشا ئېيتىپ بېرەتتىم. ئۇنىڭ ئاتا-ئانىلىرى مېنىڭ قىزىق ھەركەت-لىرىمدىن زوقلىناتتى. بىز ئون ئىككى ياشقىچە بىللە ئوستۇق. كېيىن مەندىن ئۇنى يوشۇرۇشتى. كۇنلەرنىڭ بىرىدە مەن قىزنىڭ يېنىغا كىردىم. ئۇ، بىر ئويدە يالغۇز ئولتۇرغان ئىكەن. ئۇ، ئادەتتىكىدىن باشقىچە ياسىنىۋاپتۇ، ھازىرلا ھاممامدىن چىققان-دەك كورۇنىدۇ، يۇزلىرىنىڭ قىزىلى قىزىل، ئېقى ئاق، يالتىراپ تۇرىدۇ. ئۇنىڭدىن ئەتىرە پۇرىقى گۇپۇلدەپ كېلىپ تۇرىدۇ. بىز يەنە بۇرۇنقىدەكلا بىر-بىرىمىز بىلەن ئوينىشىپ كەتتۇق. ئىككىمىزلا قىزىشىپ كەتتۇق. ئاخىرى ئۇنىڭ قىزلىقىغا دەخلى يەتتى. بۇ ئىشنىڭ ئاقىۋىتىدىن قورقۇپ بىر يولدىشىمنىڭ ئويىگە قېچىپ كەتتىم. ئانىسى قىزنىڭ ئەھۋالىنى ئۇقۇپ قېلىپ، ھوشىدىن

كېتىپتۇ. لېكىن ئۇ، ئېھتىيات قىلىپ، بۇ سىرنى قىزنىڭ ئاتىسىغا ئېيتماپتۇ.

ئىككى ئايغىچە ھېچقانداق ئەھۋال يۈز بەرمىدى. ئۇلار ھەر ۋاقىت مېنى ئۆيىگە قىچقىرىپ، بۇرۇنقىدەكلا ياخشى مۇئامىلە قىلدى. ئاخىرى مېنى تۇرغان يېرىمدىن تۇتۇپ ئېلىپ كېلىپ ئىشقا سالدى. قىز مېنى ياخشى كۆرگەنلىكتىن بۇ سىرنى تېخىچىلا ئاتىسىغا ئېيتمىغان ئىدى. كېيىن ئاتىسى قىزىنى ئېرىنىڭ بېشىنى چۇشۇرۇپ يۇرىدىغان سەتىراچىقا بەردى. قىزنىڭ تويىلۇغىنى ۋە ھەققى مەھرىنى، توي خىراجىتىنى ئاتىسى ئۆز يېنىدىن چىقىرىپ قىلدى. شۇنىڭغىچە قىزنىڭ ئاتىسى بۇ ۋەقەدىن خەۋەرسىز ئىدى. ئۇلار، توي ئىشلىرى بىلەن مەشغۇل ئىدى. نىكاھ ئوقۇلدى، توي تۈگىدى. بىر كۈنى مېنى تۇيۇقسىز تۇتۇپلا يېچىپ تاشلىدى. ساقايغاندىن كېيىن قىزغا خىزمەتچى قىلىپ قوشۇپ ئەۋەتتى. قىز قەيەرگە بارسا مەنمۇ ئۇنىڭ بىلەن باراتتىم، سىرنى ھېچكىمگە ئېيتمىدى. نىكاھ كېچىسى بىر كەپتەرنى ئۆلتۈرۈپ، شۇنىڭ قېنى بىلەن ئىشنى تۈگەتتى. مەن ئۇنىڭ يېنىدا خېلى ۋاقىتقىچە شۇ خىلدا كۈن كەچۈردۈم. ئۇ، كوكرەكلىك ئىدى. ئېرى يوق ۋاقىتلاردا ياش ۋاقتىمدىكىدەك كىرىپ ئوينىشاتتىم. بىرقانچە ۋاقىت ئۆتتى. بىرىنىڭ كەينىدىن يەنە بىرى قىزنىڭ كەينىدىن ئاتىسى، ئۇنىڭدىن كېيىن ئاتىسى، ئېرى ئۆلدى، مەن ئىگىسىز مالغا ئايلىنىپ، سىلەرگە كەلتۈرۈلۈپ قوشۇلدۇم. مېنىڭ بېشىمدىن ئۆتكەنلەر ۋە ئاختا بولۇپ قېلىشىمنىڭ سەۋەبى ئەنە شۇ.“

شۇ چاغدا بۇلارنىڭ ئىككىنچىسى سوز باشلاپتۇ: ”مەن، — دەپتۇ ئۇ، — سەككىز ياش ۋاقتىمدا ئۆز شەھرىمدىن ئايرىلدىم. قۇل سو-

دىگەرلىرى مېنى بىر سودىگەرگە ساتتى. مەن خوجايىنىمنى ھەر يىلدا بىرلا قېتىم يالغان گەپ بىلەن ئالدايتتىم. بىر كۈنى مېنىڭ يالغان گېپىمدىن ئاچچىغلانغان خوجايىنىم مېنى دەللالغا تاپشۇردى. ئەيىۋىمنى ئېيتىپ سېتىۋېتىشنى بۇيرۇدى. "ئەيىۋى نىمە؟" دەپ سورىدى دەللال. "يىلدا بىر قېتىم يالغان سوزلەپ ئادەم ئالداي-دۇ" دىدى خوجايىنىم. دەللال مېنى بازارغا سالدى. ئەيىۋىمنى ئېيتىپ خېرىدار چىللىدى. "شۇ ئەيىۋى بىلەن باھاسى قانچە؟" دەپ سورىدى دەللالدىن بىر سودىگەر كىشى. "ئالتە يۈز تەڭگە!" دىدى دەللال. سودىگەر رازى بولۇپ مېنى سېتىپ ئالدى. دەل-لالغا ھەققى ئۈچۈن يىگىرمە تەڭگە بېرىشنى ۋەدە قىلدى. دەللال سودىگەردىن پۇلنى ئېلىپ بالدۇرقى خوجايىنىمغا تاپشۇردى. مېنى يېڭى باي سودىگەر ئويىگە ئېلىپ باردى. دەللال خوجايىنىدىن ھەققىنى ئېلىپ ئوز يولىغا كەتتى. سودىگەر ماڭا قۇللارغا خاس كىيىم كىيگۈزدى. مەن يىل ئاخىرىغىچە ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلدىم. مۇبارەك يېڭى يىل كىردى. بۇ يىل باشقا يىللاردىن ياخشى كەلگەن ئىدى. ھوسۇلمۇ مول بولغان ئىدى. بايلار چاي قىلىشتى. زىياپەتنى خوجايىنىم ئوز ئۇستىگە ئېلىپ، شەھەر تاشقىرىسىدا ئوتكۈزۈشكە تەييارلاندى. شەھەر تېشىدىكى بىر بېغىدا ھازىرلىق كېتىپ باراتتى. كېرەكلىك نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى شۇ باققا ئېلىپ كېلىشتى. مېھمانلارنىڭ ھەممىسى يىغىلىپ تاماققا كىرىشتى، چۈش ۋاقتى ئىدى. بايغا بىر نەرسە كېرەك بولۇپ قالدى. خوجام مېنى تېزلىك بىلەن شەھەردىكى ھويلىسىغا بېرىپ خوتۇنىدىن لازىم بولغان نەرسىنى ئېلىپ كېلىشنى بۇيرۇدى. "خوپ!" دىدىم، خېچىرنى مىنىپ ھويلىغا قاراپ ماڭدىم. ھويلىغا يېقىنلىشىپ دەرۋا-

زىغا كەلگىچە داتلاپ ۋاي سېلىشقا باشلىدىم. كوزلىرىمدىن توختىماي ياش ئېقىشقا باشلىدى. ئەتراپتىكى ئۇلۇغ - ئۇششاق خوشنىلارنىڭ ھەممىسى يېنىمغا توپلاندى. باينىڭ خوتۇنى، قىزىمۇ ئاۋازىمنى ئاڭلىغان ئىكەن، دەرۋازىنى ئېچىپ كوچىغا چىقىپ، مېنى كورۇپ يېنىمغا كېلىشتى. "نىمە بولدى؟" دەپ سورىدى مەندىن.

"باي مىھمانلار بىلەن بىر كونا لاپاسنىڭ ئاستىدا سايىداپ ئولتۇ-رۇشقان ئىدى. لاپاس ئۇلارنىڭ ئۇستىگە ئورۇلۇپ چۇشۇپ ھەممە-سى قازا قىلدى. بۇ ئىشنى كورۇپ نىمە قىلىشنى بىلمەي خېچىرنى مىنىپ چاپقىنىمچە سىزلەرگە خەۋەر ئېلىپ كەلدىم" دىدىم مەن.

مەندىن بۇ سوزنى ئاڭلاپ، سودىگەرنىڭ خوتۇنى، قىزى ياقىلىرىنى يىرتىپ يىغلاشقا باشلىدى. ئوزلىرىنى ئوزلىرى كاچات-لاشتى. ئۇلارنىڭ يېنىغا خوشنىلىرى يىغلىپ كېلىشتى، سودىگەر-نىڭ خوتۇنى كوزىگە كورۇنگەن نەرسىلىرىنى يەرگە ئېتىپ سۇن-دۇردى، دېرىزىلىرىنىڭ ئەينەكلىرىنى چاقتى، پەردىلىرىنى يىرتتى، دەرۋازىسىنى چاقتى. ئۇ ماڭا: "يېنىمغا كېلىپ جاۋەندىكى چىنە-قاچىلارنى سۇندۇرۇشقا ياردەملەشسەڭچۇ؟" دىدى ۋاقىراپ - بوغۇ-لۇپ. مەن دەرھال ئورۇنداشقا كىرىشتىم: كوزگە كورۇنگەن، قولغا ئىلىنغان، ئايىغىمغا پۇتلاشقان ھەممە نەرسىنى چاقتىم - بۇزدۇم، پۇتۇن بىنادا ساق نەرسە قالمىغىچە تەر توكۇپ ئىشلىدىم. "يەنە نىمە بۇيرۇيسىز؟" دىدىم مەن سودىگەرنىڭ خوتۇنىغا. ئۇ بېشىغا كىچىك بىر يىپەك چۇمبەلنى ئارتىپ كوچىغا چىقتى. بالىلىرىمۇ ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئىدى. ئۇلار: "سەن ئالدىمدا يۇرۇپ بىزنى باي ئولگەن لاپاسنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بار! — دىيىشتى، كېيىن دىمىنى ئېلىپ، — ئۇنى لاپاسنىڭ ئاستىدىن چىقىرىۋېلىپ، ئويگە ئېلىپ

كېلەيلى! يۈيۈپ-تاراپ نامىزىنى چۈشۈرۈپ دەپنە قىلايلى!"
مەن ئالدىغا چۈشۈپ يىغلاپ مېڭىۋەردىم. ئۇلار ئارقامدىن ۋاي-داتلىشىپ چۇقان كوتۈرۈپ مېڭىشتى. كوچىدا بىزنى كورگەن ئاياللار يىغىمىزغا قۇلاق سېلىپ، كېيىن قوشۇلۇپ يىغلاشتى. بەزىلىرى خېلى يەرگىچە بىز بىلەن ئەگىشىپ مېڭىشتى. ئۇلارنىڭ كوڭلىگە قاراپ شۇ خىلدا پۈتۈن شەھەر كوچىلىرىنى ئايلاندىم. كىشىلەر ۋەقەنى سورىسا ئۇلار مەندىن ئاڭلىغان سوزنى دەپ بېرەتتى. بەزىسى: "خۇدايا. توقۇناق بالا، ئىلمەك قازادىن ئۆزەڭ ساقلا!"دەپ ياقىسىنى تۇتۇپ كېتەتتى. قايسى بىرى: "پېشانىسىغا يېزىلغان، كورگۈلىگىدىن قېچىپ قۇتۇلغىلى بولمايدۇ!" دەپ تەسەللى بېرەتتى. قايسى بىرى: "بۇ ئەلۋەتتە ئۇلۇغ كىشى بولسا كېرەك، بۇ ۋەقەنى شەھەر ھاكىمغا يەتكۈزۈش كېرەك!" دەيتتى. ئۇلار بۇ سوز بىلەن ھاكىمنى بۇ ۋەقەدىن خەۋەردار قىلىش ئۈچۈن ھاكىمنىڭ ئىشىگىگە قاراپ ماڭدى. بىزمۇ ماڭدۇق.

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى، شەھرىزاد ھىكايىسىنى توختاتتى.

قىرغىنچى كېچە

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قىپتۇ شەھرىزاد ھىكايىسىنى.

ھاكىم بۇ ۋەقەنى ئاڭلاپ، بىر قانچە كىشىگە كەتمەن، كۆرەك، زەمبىل كوتەرتىپ باققا قاراپ ماڭدى. ئۇلار مېنىڭ كەينىمدىن كېلىۋاتاتتى. مەن يىغىدىن توختىمايتتىم. بېشىمغا توپا چېچىپ يۈزلىرىمگە ئۇراتتىم. شۇ ھالدا ئۇلارنىڭ

ئالدىدا باقفا يېتىپ كەلدىم. سودىگەر مېنى بۇ ھالدا كورۇش بىلەن رەڭگى ئۆزگۈرۈپ يۈزىدىن قان قاچتى. مەن: "ئەمدى ئۇنى نەدىن تاپىمەن، ئۇنىڭ ئۇچۇن مېنىڭ جېنىم پىدا ئەمەسمىدى؟ ۋاي ئىست خوجام" دەپ ۋاقىرايتتىم. سودىگەر ئالدىراپ ئالدىمغا كېلىپ: "ئەي كاپۇر، نىمە ئىش بولدى؟" دەپ سورىدى ھودۇقۇپ. "مەن ئۇيگە كىرىپ قارىسام، — دېدىم يىغا ئارىلاش، — ھويلىنىڭ دەرۋازىسى ئورۇلۇپ، بالىلىرىڭىزنى بېسىۋاپتۇ!" "خوتۇنۇم ساقمۇ؟" دېدى ئۇ ئۆزىنى تۇتالماي. "ھېچكىم ئامان قالماپتۇ!" دېدىم. "كىچىك قىزىمچۇ؟" دېدى ئۇ ھودۇقۇپ. "يوق!" دېدىم. "خېچىرىمچۇ؟!" دېدى. "يوق، ھورمەتلىك باي، ئەزبىرايى خۇدا، — دېدىم مەن، — ئوي، بالىخانا، مال ئېغىللىرىنىڭ ھەممىسى يىقىلىپ چۈشكەن، ھەتتا توخۇ كاتەكلىرىگىچە بۇزۇلغان. ئادەملەر ئولگەن، جەسەد-لەرنى كۇچۇكلەر تارتىشىپ يۇرۇپتۇ!"

سودىگەرنىڭ كوز ئالدى قاراڭغولاشتى. يۇرىگى يېرىلغۇدەك بولدى. دۇنيا ئۇنىڭغا تارلىشىپ قىسىپ كېلىۋاتقاندەك تۇيۇلدى. ھوشىدىن كېتىپ، كىيىملىرىنى يىرتىپ، سەللىلىرىنى يەرگە ئېتىپ ئۇرۇپ: "ۋاي بىچارە خوتۇنۇم، ھەي نارىسىدە بالىلىرىم، كىشىگە شۇنداقمۇ مۇسىبەت كېلەمدۇ؟" دەپ دات-پەريات بىلەن يىغلىدى، ساقاللىرىنى يۇلدى. بەزىسىدە خوشال-خورام ئولتۇرغانلارنىڭمۇ كەيپى بۇزۇلۇپ، سودىگەرگە ئىچىنى ئاغرىتىپ يىغلاشتى. شادلىق بەزمىسى ماتەم مۇراسىمىغا ئايلاندى. سودىگەر ھودۇقۇپ ئېغىدىن چىقتى. ئۇ، بېشىغا چۈشكەن بۇ ئېغىر مۇسىبەت سەۋەبىدىن نىمە قىلىشىنى بىلمەي گاڭگىرايتتى. باشقىلارمۇ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن چىقىشتى. يىراقتىن باققا قاراپ ئاسمانغا كوتىرىلگەن چاڭ-توزاڭ

بىلەن كىشىلەر توپىي كېلەتتى. بۇ بىر گۇرۇھ ئادەملەرنىڭ قىقاس-سورەنلىرى بارغانسېرى يېقىنلىشىپ ئۇلغايدى. قارىسا شەھەر ھاكىمى كەتمەن-كۈرەك، زەمبىل كوتەرگەنلەر بىلەن كېلىۋاتقان ئىكەن. ئۇلارنىڭ ئارقىسىدا باينىڭ ئائىلىسى، خۇلۇم-خوشنىلىرى كېلەتتى. بىرىنچى بولۇپ باينىڭ كوزى خوتۇنى بىلەن بالىلىرىغا چۈشتى. باي ھودۇقۇپ: "نىمە ئىش بولدى؟" دەپ سورىدى خوتۇنىدىن. ئۇلار باينى كورۇپ ئىنتايىن خوش بولدى. بالىلار ئۇزلىرىنى ئاتىسىنىڭ قۇچىقىغا ئاتتى، بوينىغا ئېسىلدى. "پالاكەتتىن قانداق قىلىپ ئامان چىقتىڭلار؟" دىدى خوتۇنى ئېرىگە. "سىلەر قانداق ئامان قالدىڭلار، ئويدە نىمە ۋەقە بولدى؟" دىدى باي خوتۇنىغا قاراپ. "بىز ئويدە ساق-سالامەت، تېچ-تىنچ ئارام ئېلىپ ئولتۇرغان ئىدوق، قولىلىرى يۈزلىرىنى تاتىلىغان، كىيىم-لىرىنى يىرتقان ھالدا يالاڭ باشتاق يىغلاپ كىرىپ كەلدى. سىلىنى ۋە دوستلىرىنى لاپاس بېسىپ ھالاك قىلغىنىنى ئېيتتى" دىدى خوتۇنى. "بىزمۇ بۇ يەردە، تېچ ۋە خوشال-خورام بەزمە قىلىۋاتقان ئىدۇق، — دىدى سودىگەر خوتۇنىغا قاراپ تۇرۇپ، — ئۇششاق-چۈشەك نەرسىلەرنى ئېلىپ كېلىش ئۈچۈن مەن ئۇنى سىلەرگە ئەۋەتكەن ئىدىم، تېخى يېڭىلا يىغلاپ-قاخشاپ كېلىپ ھەممەڭلارنى تام بېسىپ ئولتۇرگەنلىگىنى ئېيتتى. بەزمە ماتەمگە ئايلاندى. ئەقلىمنى يوقۇتۇپ قويدۇم".

بۇ ئەھۋالدىن كېيىن خوجايىنىمىز بىلەن مېنىڭ ئوتتۇرامدا يەنە نىمە ۋەقەلەر يۈز بېرىشىنى ئويلىمىدىم. چۈنكى بۇ ئۇزەڭلارغا مەلۇم بولغىنىدەك ئويلايدىغانمۇ ئىش ئەمەستى. مەن تېخىچىلا "ۋاي ئىست خوجام" دەپ يىغلايتتىم. سودىگەر ماڭا قارىدى،

غەزەپ بىلەن: ”ئەي لەنتى، بۇ نىمە گەپ؟ — دەپ مەندىن سورىدى، كېيىن، — تېرەڭنى سويۇپ، ئۇستىخانلىرىڭنى گوشىڭدىن ئايرىپ، قولۇڭغا تۇتقۇزىمەن!“ ”ھېچ ۋەقەسى يوق باي، — دېدىم مەن بىغامىنى نوختىتىپ، — چۈنكى مېنى سىز يىلىدا بىر قېتىم يالغان سۆزلەيدىغان ئەيىۋىم بىلەن سېتىپ ئالغانسىز. بۇنىڭغا دەللاللار باشلىق بىرگۇرۇھ كىشى گۇۋا. بۇ تېخى مېنىڭ قىلىدىغان يالغان-چىلىقىمنىڭ پەقەت يېرىمى. قالغان يېرىمىنى يىل ئاخىرلاشقاندا قىلىمەن.“

”ئەي بەختى قارا، — دېدى خوجام تېرىكىپ، — بۇ قىلغانلىرىڭ-نىڭ ھەممىسى تېخى يىلدا بىر قىلىدىغان يالغىنىڭنىڭ يېرىمىمۇ؟ بەنە قالغان يېرىمى بار دەمسىنا؟“ مەن كۈلۈپ تۇرۇپ: ”ھە تېخى يېرىمى بار“ دېدىم. باي تېخىمۇ غەزەپلىنىپ تۇرۇپ كەتتى: ”كەچتىم سەندەك قۇلدىن. بار، كوزۇمدىن يوقال!“ ”سىز كەچكەن بىلەن مەن كەچمەيمەن. مەن سىزنىڭ قېشىڭىزدىن كەتسەم، چوقۇم ئاچ قالىمەن. مېنىڭ باشقا ھۈنىرىم يوق“ دېدىم. ئوزەمنى تۇتالماي كۈلەتتىم. مۇشۇ سوز ئۇستىگە ھاكىم خادىملىرى بىلەن كېلىپ قالدى. خوجام بۇ ۋەقە بىلەن مېنىڭ قىلغىنىمنى ھاكىمغا ئېيتىپ ئەرز قىلدى. ھاكىم باشلىق شۇ يەرگە يىغىلغانلارنىڭ ھەممىسى مېنى قاغاپ تىللاشتى. مەن يەنىلا كۈلەتتىم. بەزمە بۇزۇلدى. ھەممە ئۆيلىرىگە قايتىشتى. مەنمۇ: ”باي مېنى ھېچ نەرسە قىلالمايدۇ. چۈنكى مېنى باي مۇشۇ ئەيىۋىم بىلەن سېتىپ ئالغان.“ دىگەن ئويدا باي ۋە ئۇنىڭ بالا-چاقىلىرى بىلەن قايتىپ كەلدىم. باي ئويدىكى ۋەيرانچىلىقنى كورۇپ: ”بۇنى كىم قىلدى؟“ دەپ سورىدى. سودىگەرنىڭ خوتۇنى: ”بۇنى

كاپۇر سۇندۇردى، چاقتى" دەپ بىر-بىردىن ئېلىپ كورسەتتى. ھەقىقەتەنمۇ مېنىڭ قىلغان زىيانكەشلىكىم جىق ۋە باھاسىز ئىدى. سودىگەر بۇلارنى كورۇپ: "مەن ئومرۇمگە كېلىپ بۇنداق ئىنساپ- سىز لەنتىنى كورمىگەن. ئەگەر بۇ يالغانچىلىغىنىڭ قالغان يېرىمىنى سوزلىسە بىزنىڭ بېشىمىزغا يەنە قانداق كۇنلەر كېلەر. بۇ شەھەرگە ئوت قويغىدەك" دەپ غەزەپكە چىدىماي، ھاكىمغا بېرىپ قايتا ئەرىزە قىلدى. ھاكىم مېنى ئالدۇرۇپ باغلاپ دەررە ئۇرغۇزدى. كېيىن سەتىراچىنى قىچقارتىپ ئاختا قىلدۇردى. شۇ چاغدا ماڭا قاراپ باي: "سەن مېنىڭ ئەڭ ياخشى، باھالىق نەرسىلىرىمنى ۋەيران قىپسەن. مەنمۇ شۇنىڭ بەدىلىگە سېنىڭ ئەڭ نازۇك ئەزايىڭنى يوقاتتىم!" دىدى. كېيىن مېنى بازارغا ئېلىپ بېرىپ ساتتى. قولدىن-قولغا ئوتۇپ خەلىپىنىڭ قولىغا چۇشكىچە يالغان گەپ بىلەن كىشىلەرگە زىيان سېلىپ كەلدىم. خەلىپىگە ئوتۇپ سىلەرگە قوشۇلغاندىن كېيىنلا، بېشىمنىڭ كېتىشىدىن قورقۇپ بۇ ئىشتىن كەچتىم.

ئالماس بىلەن ساۋاپ قاقاھلاپ كۇلۇشۇپتۇ. كېيىن ئوزىنى توختىتىپ: "سەن ئادەملەرنىڭ ئەڭ ئەسكىسى ئىكەنسەن!" دەپتۇ. كېيىن ئۇلارنىڭ بىرسى ساۋاپقا قاراپ: "ئەمدى نوۋەت ساڭا كەلدى. سەنمۇ ئاختا قىلىنىشىڭنى سوزلە!" دەپتۇ.

"ئەي بۇرادەرلەر، — دەپتۇ ئۇ، — مېنىڭ بېشىمغا چۇشكەن كۇن سىزلەرنىڭكىدىن ئېغىرراق ۋە قىزىقراق. سىزلەرنىڭكى ھېچ نىمىگە ئەرزىمەيدىغان ۋەقە ئىكەن. ئۇنىڭ ئۇستىگە مېنىڭ دەيدىغىنىم ئۇزۇن. بۇ مېنى سېتىپ ئالغان باي بىلەن خوتۇنىغا باغلىنىشلىق ۋەقە. ھازىر تاڭ يورۇشقا ئازلا ۋاقىت قالدى.

شۇنىڭ ئۈچۈن مېنىڭكىنى باشقا ۋاقىتتا قالدۇرساق. بىز تۇرۇپ هازىر ساندۇقنى جايلىساق. بولمىسا شەرمەندە بولۇپ بېشىمىز كېتىدۇ.»

ئۇلار ساندۇقنى كوتۇرۇپ توت قەۋرىنىڭ ئوتتۇرىسىغا بېرىشىپتۇ. ئالماس پانۇس تۇتۇپ تۇرۇپتۇ. ئىككىسى توت قەۋرىنىڭ ئوتتۇرىسىدىن ساندۇق پاتقىدەك قىلىپ قازغان ئورىنى يەنە كولاپتۇ. ئۇنىڭ چوڭقۇرلۇغى ئادەم بويىغا يەتكەندىن كېيىن ساندۇقنى ئورىغا چۈشۈرۈپ، ئۈستىگە توپا تاشلاپتۇ. ئىشلىرىنى توگىتىپ: «ئەمدى بىز سارايغا قايتىمىز، مېنىڭ هېكايەمنى شۇ يەردە ئاڭلاڭلار!» دەپتۇ ساۋاپ. ئۇلار دەرۋازىدىن چىقىپ ئۇنى بېكىتىپ قويۇپ كېتىپتۇ. قەۋرىستان ئادەملەردىن بوشىغاندىن كېيىن غەنىم ئىبنى ئايۇپ دەرەختىن چۈشۈپ ساندۇقتا نېمە بارلىغىنى بىلىش ئۈچۈن توپىنى تارتىپتۇ، قەۋرىنى ئېچىپتۇ. تاڭ خىرە-شىرە يورۇۋاتقاندا ساندۇقنى چىقىرىپتۇ. قارىسا ساندۇققا قۇلۇپ سېلىنغان ئىكەن. قۇلۇپنى تاش بىلەن ئۇرۇپ چېقىپتۇ. ساندۇقنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ قارىسا ئىچىدە بىر چىرايلىق ياش قىز ياتقان. ئۇ، نەشە بىلەن هوشسىزلاندۇرۇلغان بولۇپ، ئاستا دەم ئالىدىكەن. قوللىرى بىلەن كوكرىگى بازاردىن پۇلغا تاپقىلى بولمايدىغان قىممەتلىك زىبۇ-زىننەت بىلەن تولغان. غەنىم ئۇنى هوشىغا كەلتۈرۈش چارىسىنى ئىستەپتۇ. هەر خىل شەكىللەردە ياتقۇزۇپ يەلپۈپتۇ، سۇ پۈركۈپتۇ. ئاستا-ئاستا قىزنىڭ بەدىنى هەركەتلىنىپتۇ. ئاخىرى بىر چۈشكۈرگەن ئىكەن، قىزنىڭ ئاغزىدىن بىر پارچە نەشە چۈشۈپتۇ. بۇ نەشە پىلغا پۇراتسا هوشىدىن كەتكىدەك كۈچلۈك ئىكەن. قىز كوزىنى ئېچىپ توت ئەتراپىغا

قاراپتۇ. يۇمشاق ئاۋاز ۋە ئۇچقۇق چىراي بىلەن: "ئىست ساڭا، ئەي شامال! قېنى سەندىكى چاڭقىغانلارغا ئۇسسۇزلۇق بېرىش ۋە ئۇلارنى ھۇزۇرلاندۇرۇپ ئويىنتىش ماھارىتى، — دەپتۇ قىز، كېيىن يەنە، — زەھەرۇربوستان!" دەپ قىچقىرىپتۇ. لېكىن ھېچ بىر جاۋاپ بولماپتۇ. ئارقىسىغا قاراپ قاتتىق ئاۋاز بىلەن يەنە بىر قانچە كىشىنىڭ ئىسمىنى ئېيتىپ قىچقىرىپتۇ. "شەجەرە، تۇتدۇر، نۇرۇل-ھۇدا، نەجمەتۇسۇبھى، دۇنيادا بارمۇ سىلەر؟ — ھېچكىم يوقمۇ؟ نەگە كەتتىڭلار؟ نەزھەت، خىلۋەت، نازاكەت، زەرىپە، قېنى سىلەر؟ نىمىشقا ئۈنۈڭلار چىقمايدۇ، سوزلىمەمسىلەر؟" ھېچكىم جاۋاپ بەرمىگەندىن كېيىن ئۇ دىققەت بىلەن ئەتراپىنى كوزدىن كوچۇرۇپتۇ. جىق نەرسىلەرنى خىيالىدىن ئوتكۈزۈپتۇ. "ئەپسۇس" دەپتۇ ئۇ. شۇنىڭغىچە غەنىم ئۇنىڭ يېنىدا ئۇنچۇقماي تۇرۇپتۇ. "ئەي پەرىزات، — دەپتۇ غەنىم ئاخىرى، — بۇ يەردە جامالىڭنى كورۇپ، ئۇنىڭغا تەلمۈرۈپ قاراپ تۇرغان غەنىم ئىبنى ئايۇپتىن باشقا سېنىڭ يېنىڭدا ھېچكىم يوق. مەن سېنى ھازىرلا بۇ يەرگە كومۇلگەن مۇشۇ ساندۇقتىن ئالدىم. تەڭرى سېنى بۇ كۆلپەتتىن قۇتقۇزۇپ مەقسىدىڭگە يەتكۈزۈش ئۈچۈن مېنى بۇ يەرگە ئەۋەتكەن. سەن ئوزەڭ كىم؟ قايسى چىمەننىڭ گۈلى، قايسى بوستاندىن ئوغرىلانغان بۇلبۇل؟" بۇ سوزنى ئاڭلىغان قىز غەنىمگە تىكىلىپ قاراپ ئەدەپ بىلەن مىننەتدارلىق بىلدۇرۇپتۇ. قوللىرىنى غەنىمنىڭ مورىسىگە قويۇپ تۇرۇپ: "مېنى بۇ يەرگە كىم ئېلىپ كەلدى؟ بۇ يەر قەيەر؟" دەپ يېقىملىق ئاۋازدا سوراپتۇ. "ئەي پەرىزات، — دەپتۇ غەنىم، — كېچە سېنى ئۈچ نەپەر ئاختا قىلىنغان قارا قۇل شۇ ساندۇققا سېلىپ بۇ يەرگە ئېلىپ كەلدى"

دەپ غەنىم كورگەنلىرىنى باشتىن ـ ئاياق سوزلەپ بېرىپتۇ. ئۇنى تېزلىك بىلەن قۇتقازمىغىنىدا يەنىمۇ يامانراق ۋەقەنىڭ يۈز بېرىشىنى ئەسلىتىپ، قىزنىڭ ۋە بۇ ئىشنىڭ تارىخىنى سوراپتۇ. ئۇ، ئەتراپقا قاراپ ئۆزىنى قەۋرىستانلىقتا كوروپ: "ھېلىمۇ ياخشى مەن ساڭا يولۇقۇپتىمەن، ـــ دەپتۇ قىز سوزىنى داۋاملاش-تۇرۇپ، ـــ ئەي قەدىمى مۇبارەك ئۇلۇغ يىگىت، ئەمدى سەن دەرھال مېنى يەنە شۇ ساندۇققا سال! ئاغزىنى بىكىتىپ كىراكەش تېپىپ كەل! ساندۇق بىلەن مېنى كىرا قىلىپ ئويۇڭگە ئېلىپ بارغىن. مەن بېشىمغا كەلگەن ئىشنى ئويۇڭدە سوزلەپ بېرەي. سەن مەندىن كوپ ياخشىلىق كورىسەن. بۇ ئىشنىڭ ئاقىۋىتى ياخشىلىققا ئېلىپ بارىدۇ." غەنىم خوشال ئورنىدىن تۇرۇپ، قىزنى ساندۇققا ساپتۇ. ئاغزىنى ئېتىپ كوچىغا چىقىپتۇ. بۇ چاغدا كۈن چىققان، كوچىدا تىرىكچىلىك باشلانغان ئىكەن. غەنىم بىر خېچىرچى كىراكەشنى ئېلىپ كەپتۇ. ساندۇقنى خېچىرغا ئارتىپتۇ. ئۇنىڭ يېنىدا غەنىم يولغا چۈشۈپتۇ. "قىز، شەك يوقكى، ئون مىڭ تىللاغىمۇ تېپىلمايدىغان ئولجا. ئۇنىڭ زىننەت ئەسۋاپلىرى ئۇزىدىنمۇ ئارتۇقراق باھاغا ئىگە" دەپ ئويلاپتۇ غەنىم كېتىپ بېرىپ، ئۇ، ئېيتىپ تۈگەتكۈسىز ناھايىتى چوڭ خوشلۇق بىلەن قىز سېلىنغان ساندۇقنى ئويىگە ئېلىپ كەپتۇ. ئۇ، ئويىگە كىرىپ كېتىۋېتىپ بۇ ئىشقا ئىشىنەلمەي، چۈشۈمىمۇ، ئوڭۇمىمۇ؟ دەپ قويىدىكەن. ئويىگە كىرىپ قىزنى ساندۇقتىن چىقىرىپتۇ.

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى، شەھرىزاد ھىكايىسىنى توختاتتى.

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قىپتۇ شەھرىزاد ھېكايىسىنى.

قونۇق بىرىنچى كېچە

پەرىزاد ساندۇقتىن چىقىپ توت ئەتراپىغا نەزەر ساپتۇ. قارىسا، ھەشەمەتلىك بىر بىنا، رەڭدار گىلەملەر بىلەن تولغان، تاي-تاي ماللار ھويلىنىڭ سەيناسىغا قويۇلغان ئىكەن. ئۆينىڭ ئىچى ھەر تۈرلۈك قىممەتباھا مۆلۈكلەر بىلەن زىننەتلەنگەن. قىز غەنىمنىڭ چوڭ بايلىقىنى سېزىپتۇ. يۈزىنى ئېچىپ، غەنىمگە دىققەت بىلەن قاراپتۇ، تىكىلىپ كۆزىتىپتۇ. غەنىم ياش ۋە شۇنداقلا چىرايلىق ئىكەن. بىر قاراش بىلەن قىز ئۇنىڭغا ئۆزىنى ئالدۇرۇپ قويۇپتۇ. "يىگۈدەك بىرەر نەرسە تېپىلامدۇ؟" دەپ سوراپتۇ قىز غەنىمدىن. "بار، ھازىر تەييار قىلاي!" دەپتۇ غەنىم ۋە دەرھال بازارغا قاراپ مېڭىپتۇ. ئۇ، بازاردىن توغراپ قىيما قىلىنغان، دارى سېلىنىپ قورۇلغان گۆش، ھالۋا، شاراپ، شام، قىممەتلىك قەن-گىزەك، قۇرۇق-يول يېمىش، گۈل ۋە باشقىلارنى ئېلىپ كەپتۇ. قىز بۇلارنى كۆرۈپ خوش بولۇپ كۈلۈپتۇ. دەرھال بېرىپ قولىدىكى نەرسىلەرنى ئېلىپ، جاي-جايىغا قويۇپتۇ. يېقىملىق سۆزلەرنى قىپتۇ، غەنىمنىڭ كۆڭلىنى ئاپتۇ. غەنىمگە قىزنىڭ، قىزغىمۇ غەنىمنىڭ مۇھەببىتى ئېشىپ بېرىپتۇ. ئۇلار قىزغىن كەيپىياتتا تاماق يېيىشىپتۇ. ئۇلار ياشتىمۇ، چىراي-شەكلىدىمۇ بىر-بىرىدىن قېلىشمىغىدەك گۈزەل ئىكەن. مۇھەببەتنىڭ كۈچى ئۇلارنى بىر-بىرىگە تۈيدۇرماي قاراشقىچە ئېلىپ كەپتۇ. ئۇلار بىر-بىرىگە قارىغانسېرى قارىغۇسى كېلىدىغان

هالىغا چۈشۈپتۇ. ئۇلار بىر-بىرىنىڭ ھوسنى-جامالىغا قاراپ تويماپتۇ. كەچ كىرىپتۇ. غەنىم ئورنىدىن تۇرۇپ شامدانلارغا شام قاداپ يېقىپتۇ. ئىشكنى مەھكەم ئېتىپتۇ. قەن-گىزەك ۋە ئىچىملىكلەرنى ئېلىپ كەپتۇ. غەنىم مەي قۇيۇپ قىزغا تۇتۇپتۇ. قىز ئېلىپ ئىچىپتۇ. كېيىن قىز نۆۋەتنى ئېلىپ، مەي قۇيۇپ غەنىمگە تۇتۇپتۇ. ئىككىسى ئىچىشىپتۇ. شاراپ تەسىر قىلىپ، يۈزلىرى قىزىرىپتۇ. بىر-بىرىدىن تارتىنىپ تۇرۇش ئازىيىپ چاقچاق باشلىنىپتۇ. كۈلۈشۈپتۇ. غەنىم تۇرۇپ، قىزنى سۆيۈش ئارزۇسى بارلىقىنى بىلدۈرۈپتۇ ۋە: "ئەي، پەرىزات، رۇخسەت قىلساڭ، لېۋىڭنىڭ شارابىنى بىر تېتىپ كورسەم" دەپتۇ ۋە مۇنۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

يورۇق كېچە، ئەجەپ جىمىلىق، شۇنداق تىنىق،
شۇ كېچىدە سېنىڭ بىلەن ئۇخلاي دەيمەن.
تۈننى يېرىپ چىققان ئايدەك گۈل يۈزۈڭگە،
مەن غېرىپمۇ شۇ يۈزۈمنى ياقاي دەيمەن.

"بۇ ئىشنى قىلىش ئاسان ئەمەس" دەپتۇ قىز غەنىمنىڭ رايىنى قايتۇرۇپ.

تاڭ ئاتاي دەپ قالغان ئىكەن، ئۇيقۇ غالىپ كېلىپ ھەر ئىككىسى بولەك-بولەك ئۇخلىشىپتۇ. تاڭ ئېتىپتۇ. غەنىم بازارغا چىقىپ، ياغ، گوش، مېۋە ۋە باشقا يېمەكلىك بىلەن مەي ئېلىپ كەپتۇ. ئىككىسى بىرلىشىپ تاماق يېيىشىپتۇ، مەي ئىچىشىپتۇ. يەنە خوشال-خورام كۈن ئۆتكۈزۈشۈپتۇ. يۈزلىرى قىزىرىپ، كەيپلىك قاراشلار باشلىنىپتۇ. غەنىمدە ئاخشامقى تىلەك يەنە قوزغىلىپتۇ. "ئەي پەرىلەرنىڭ شاھى، پېقىرغا رەھمە قىلىپ، بىرنى سۆيۈشكە

رۇخسەت قىل! يېنىپ كويۇۋاتقان يۈرەكنىڭ ئوتى سوۋۇسۇن“ دەپتۇ غەنىم قىزغا مەيۇسانە قاراپ.

”بىرئاز كۈت، مەي ئوز كۈچىنى كورسەتسۇن. شۇ چاغدا سەن ماڭا سەزدۈرمەي سۆيۈپ ئالساڭ بولار“ دەپتۇ. كېيىن قىز ئورنىدىن تۇرۇپ، بىر قەۋەت كىيىمنى سېلىپ، يۇقىقا كىيىم بىلەن ئولتۇرۇپتۇ. غەنىمنىڭ ھەۋىسى كۈچىيىپتۇ، ئۇنىڭ تەلپۈنىشى تېخىمۇ ئېشىپتۇ. ”مېنىڭ تەلۋىنى ئورۇنلاشقا يول ئېچىپ بەرمەمسەن ئەي چىرايلىقلارنىڭ تاجىدارى؟“ دەپتۇ غەنىم ئىككىنچى قېتىم. ”ساڭا بۇ ئىش ياراشمايدۇ، — دەپتۇ قىز ئالدىنداق بىر قىياپەتتە، — چۈنكى مېنىڭ كىيىملىرىمنىڭ بوقۇچلىرىغا ناھايىتى چوڭ بىر كىشىنىڭ تامغىسى بېسىلغان...“ غەنىمنىڭ يۈرىكىگە پىچاق سېلىنغاندەك بوپتۇ. بىراق، ھېرىسلىق ۋە ئامراقلىقى يەنىمۇ ئېشىپتۇ. خاھىشىنىڭ ئورۇنلىنىشى قىيىن بولغانلىقىنى سېزىپ، بۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

تېپىپ پەيتنى سۆيگۈنۈمگە قىلدىم ئىزھار:
جاراھەتلىك دىلىمغا بەرمە ئازار.
لېۋىڭدىن بىرنى سۆيدۈر، مەن ساقىياي،
جېنىم ئالسۇن راھەت، سەندىن ۋاپادار.
دىدى: ئاسان ئەمەس، بىرنى سۆيمەك،
نىكاھسىز لېۋىڭنى يۈزۈمگە ياقما!
ھارامغا نومۇس ئەھلى ئاچمىغاي لەۋ،
ھالال قىل، يولنى ئاچماي ماڭا باقما!...
سوزلە ئاۋال ماڭا ئوزەڭ كىملىگىڭنى،
سەبىياھمۇ باكى يۈرتقا سەگلىگىڭنى! ...
دىدىم مەن: سىرر بىلدىن. ”ئۈيلا!“ دىلبەر،

مۇھەببەتنىڭ ھەممىگە تەڭلىكىنى.
دېدى: بۇ دوق بىلەن سۆيمەك قىيىندۇر.
دېدىم: نازىك ماڭا بەكمۇ شېرىندۇر.
دېدى: بۇ ناز ئەمەس، سەن ئويلا ئوبدان،
تەپەككۇر قىل، نەپسى سوزنى دىمەك قىيىندۇر.

قىز: "ئەي غېنىم، مەن سەندىن بۇرۇنراق ساڭا ئەسىر بولغانمەن. لېكىن، مەن بىلەن بىللە بولۇش ساڭا ئۆزەڭنىڭ ئويلىغىنىڭدەك ئاسان ئەمەس، سەۋرى قىل!" دەپتۇ. "نىمە سەۋەپتىن مەن ساڭا يېتەلمەيمەن" دەپتۇ غېنىم. قىز: "ئۆزرەم بار، مەن ئۇنى ۋاقتى كەلگەندە ئېيتىمەن! ھازىر مېنى قىينىما!" دەپ غېنىمگە مېھرىۋانلىق بىلەن قاراپتۇ. غېنىممۇ ئۇنىڭغا ھۆرمەت بىلەن تىكىلىپتۇ. بىر-بىرىنىڭ ئىشقىدا ۋاقىت ئۆتكۈزۈۋېرىپتۇ. ھەر ئىككىسىنىڭ خىياللىرىمۇ دېڭىزدەك دولقۇنلىنىۋېرىپتۇ. بىراق قىزمۇ ئۆزىنىڭ پاكلىقىنى ساقلاشنى داۋام قىلدۇرىۋېرىپتۇ. كەچ بولغاندا ئىككىسى ئايرىم-ئايرىم ئۇخلىشىپتۇ. كۈندۈزى بولسا بىر-بىرىنى كۆنۈشۈپتۇ. ئارىدىن بىر ئاي ئەنە شۇنداق ئۆتۈپتۇ. "ئىشقىڭ مۇپتىلاسى، ئاي يۈزۈڭنىڭ بەندىسى پېقىرىڭغا رەھىم قىل! سەندىن باشقىسىغا مەن دىلىمنى بۇنچىلىك چىڭ باغلىمايتتىم ۋە بۇنچىلىك ئازاپ تارتىپمۇ كەتمەيتتىم" دەپ كۆزلىرىگە ياش ئاپتۇ غېنىم.

"ئەي ئىزىزىم، ئەي كۆزۈمنىڭ نۇرى، دىلىمنىڭ غۇرۇرى، — دەپتۇ قىز يىگىتكە مۇلايىملىق بىلەن، — سەن تارتقان ئازاپنى مېنى تارتمىدى دەپ ئويلامسەن؟ مەنمۇ سېنى سېنىڭدەك قىزغىن سۆيىمەن. لېكىن، سېنىڭ ماڭا يېتىشىڭ، مېنىڭمۇ سېنىڭ بىلەن

ئۇمۇرلۇك بىللە بولۇشۇم ناتايىن.“ ”بىزنىڭ يېقىنلىشىشىمىزغا نىمە توسقۇنلۇق قىلىدۇ؟“ دەپ سوراپتۇ غەنىم قىزدىن ھاياجان بىلەن. قىز: ”بۇ كېچە مەن ئۆز تارىخىمنى ساڭا سۆزلەپ بېرەي. شۇ چاغدا سەن مېنىڭ ئۆزرەمنى چۈشىنىپ، ئىلتىماسىمنى قوبۇل قىلارسەن“ دەپتۇ. ئولتۇرغان يېرىدىن قوزغىلىپ غەنىمنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇرۇپتۇ. ۋەدىلەر بىلەن ئۇمىتلەندۇرۇپ ۋاقىتنى ئۆتكۈزۈپتۇ. ئوينىشىپتۇ، كۈلۈشۈپتۇ. كېيىن يەنە ئايرىم يېتىپ ئۇخلىشىپتۇ. ھەر كۈنى غەنىم ئۇنىڭغا تەكلىپ بېرىشنى قويماپتۇ. قىز قارشىلىق قىلىۋېرىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن بىر-بىرسىگە بولغان مۇھەببىتى ئېشىۋېرىپتۇ. ئاخىرى بېرىپ، بىرى-بىرىدىن بىردەممۇ ئايرىلالمايدىغان دەرىجىگە يېتىپ بېرىپتۇ.

بىر كۈنى غەنىم قىز بىلەن مەس ئۇخلاپ قاپتۇ. كېيىن ئويغىنىپ، غەنىم پۇرسەتنى غەنىمەت بىلىپ قىزغا قول سايتۇ. قولى ئاستا-ئاستا يەسكە چۈشۈشكە باشلىغان ئىكەن. قىز ئويغىنىپ قېلىپ ئولتۇرۇۋاپتۇ. ئۇياق-بۇياقلىرىنى كوزدىن كوچۇرۇپتۇ. ئۆزگۈرۈش يوقلىغىنى سېزىپتۇ. كوزى يەنە ئۇيقىغا ئىلىنىپتۇ. غەنىمنىڭ قولى يەنە ھەركەتلىنىپتۇ. تامبالىنىڭ بېغىنى تۇتقان ئىكەن، قىز سەسكىنىپ ئويغىنىپ. يەنە ئولتۇرۇۋاپتۇ. غەنىممۇ يانمۇ-يان كېلىپ ئولتۇرۇپتۇ. ”نىمە ئىستەيسەن؟“ دەپتۇ قىز غەنىمگە ھەيران قېلىپ. ”بىللە يېتىشنى ئىستەيمەن!“ دەپتۇ غەنىم. ”مەن ھازىر ساڭا ئۆز ۋەدەمنى ۋە ئۆز تارىخىمنى ئېيتاي. شۇ ۋاقىتتا سەن بۇ ئىشقا رازى بولۇپ قولۇڭنى يىغارسەن ۋە تەقدىرگە تەن بېرەرسەن!“ دەپتۇ قىز. ”ياخشى!“ دەپتۇ غەنىم.

قىز تامبىلىنىڭ لېپىزىنى سوكۇپ، ئۇ يەرنى تىرنىغىنىڭ ئۇچى بىلەن ئېچىپتۇ. "بۇ يەرگە يېزىلغان خەتنى ئوقۇغىن!" دەپتۇ قىز خىتاپ بىلەن غەنىمگە. قارىسا، ئۇ يەرگە ئالتۇن ھەل بىلەن "ئاتىباسلاردىن مەن سېنىڭكى، سەن مېنىڭكى" دىگەن خەت يېزىلغان تامغا بېسىلىق ئىكەن. خەتنى ئوقۇپ، غەنىمنى تىترەك بېسىپتۇ. "سەرگۈزەشتەڭنى سوزلەپ بەر!" دەپتۇ ئۇ قىزغا.

"خوپ!" دەپ سوز باشلاپتۇ قىز: "مەن ئاتىباسىنىڭ نەۋرىسى خەلىپە ھارۇن رەشىدنىڭ خاس كېنىزەكلىرىدىن بىرى بولۇپ، ئىسمىم قۇتۇلىقۇلۇپ. خەلىپىنىڭ قەسرىدە تەربىيلەنگەنمەن. يېشىمنىڭ چوڭىيىشىغا ئەگىشىپ، ھوسنى ـ جامالىمۇ گۈزەللىشىپ باراتتى. خەلىپە مېنى ئۆزىگە سىكاھ قىلىپ ئالدى. ئۇ مېنى ناھايىتى ياخشى كورەتتى. شۇنىڭ ئۇچۇن، خەلىپە ماڭا ئوز قەسرىدىن ئالاھىدە جاي بەردى. خىزمىتىمگە ئون كېنىزەك تەيىنلىدى. سەن كورۇپ تۇرغان بۇ گەۋھەر ۋە بىزەكلەرنى خەلىپە ماڭا ئوز قولى بىلەن تەقدىم قىلغان. بىر كۇنى خەلىپە بىر تەرەپكە سەپەر قىلماقچى بولۇپ، مېنى سىتتۇزۇبەيدىگە تاپشۇرۇپ كەتتى. لېكىن، سىتتۇزۇبەيدە خەلىپىنى مەندىن قىزغىنىپ ماڭا كۇندەشلىك قىلاتتى. شۇنىڭ ئۇچۇن، ئىلگىرى ئۇزىنىڭ خىزمىتىدە تۇرۇپ، كېيىن ماڭا ئېۋەتىلگەن چورىسىنى يولدىن ئازدۇرۇپتۇ. ئۇنىڭغا مېنىڭ تامغىمغا سېلىپ بېرىشكە نەشە بەرگەن. بۇنى ئورۇندىسا، ئۇنىڭغا ئىنئام قىلىشنى ئېيتقان. ئىش قىلىپ، چورە بىر ھىلە قىلىشنى ئۇستىگە ئالغان. شۇنداق قىلىپ، چورە ماڭا ئۇ نەشىنى تامىقىمغا سېلىپ بەرگەن. مەن تاماق بىلەن ئۇنى قوشۇپ يەپ، ھوشۇمدىن كېتىپتىمەن. خۇدۇمنى

بىلمەي يېتىپ قاپتىمەن. سىتۇزۇبەيدە بۇ ئەھۋالنى ئۇقۇپ، مېنى دەرھال شۇ ساندۇققا قاچىلىغان. كىشىلەردىن يوشۇرۇن ھالدا، قۇللىرىنى قىچقىرىپ، ئۇلارغىمۇ چوڭ ئىنئاملار بېرىپ، ساندۇقنى ئۇلارغا تاپشۇرغان. قۇللار مېنى شۇ كېچىسى ساندۇق بىلەن ئېلىپ چىقىپ قەۋرىستانلىققا قانداق كومگەنلىكىنى سەن ئوز كوزۇڭ بىلەن كورۇپسەن. مەن سېنىڭ سەۋۋىڭدىن ئولمەي تىرىك قالدىم. سەن مەن ئۇچۇن يېڭىدىن ھاياتلىق تەقدىم قىلدىڭ. بۇ ئۇلۇغ مەرھەمىتىڭنى مەن قايسى ئۇسۇل بىلەن ساڭا ياندۇرۇشۇمنى، سېنى رازى قىلىشىمنى بىلمەيمەن...... مانا مېنىڭ بېشىمغا چۇشكەن كۇن شۇ. خەلىپە سەپەردىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن نىمە قىلىۋاتىدۇ، ئۇنى مەن بىلمەيمەن. مېنىڭ بۇ سىرىمنى ئوزەڭ بىل! ھېچكىمگە بىلدۇرمە!“ دەپتۇ قىز غەنىمگە. غەنىم قىزنىڭ خەلىپىگە تېگىشلىك ئىكەنلىكىنى ئۇچۇق بىلىپ، ئوز رايىدىن يېنىپتۇ. قىلغان ئىشلىرىغا ئوزىنى كايىپ، ئويىنىڭ بىر بۇلۇڭىغا بېرىپ يېتىپتۇ، ئەمما ئۇخلىيالماپتۇ. ئۇنى خەلىپىنىڭ قەھرى-غەزىۋى قورقۇتۇپتۇ، غەم بېسىپتۇ. قۇتۇلقۇلۇپقا باغلانغان كوچلۇك مۇھەببەت رىشتىسىنى، ئۇنى قولىغا كىرگۇزۇشنىڭ مۇمكىن ئەمەسلىكىنى ئويلاپتۇ. ئۇنىڭ ئەقلىنى بۇ تېگى يوق ئويلار ئېلىپ قېچىپتۇ، يۇرىكىنى ئېزىپ تاشلاپتۇ. ئۇ، ئوزىنى تۇتالماي يىغلاپتۇ. تەقدىرنىڭ بۇنداق تەتۇر ئويۇن كورسىتىپ دۇشمەنلەشكەنلىكىگە غەزەپلىنىپ، مۇنۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

ئاشىق قەلبى ھەمىشە قىينىلىدۇ، يانىدۇ...
غاپىل بولۇپ مەشۇقلەر ئوز ئىشقىدىن تانىدۇ.
شۇ سەۋەپتىن ئۇلار ھامان جايا كەش دەپ ئاتىلار،

جاپا قىلماس يار بولسا، ۋاپادىن دىل قانىدۇ.

بۇ شېئىرنى ئاڭلاپ، قۇتۇلقۇلۇپ ئورنىدىن تۇرۇپ، غەنىمىنىڭ يېنىغا كەپتۇ. غەنىمگە بولغان مۇھەببىتى يەنىمۇ ئاشقانلىقىنى بىلدۈرۈپتۇ. قۇتۇلقۇلۇپ ئوزىنىڭ پۈتۈن سۆيگۈ سىرلىرىنى ئېچىپ سوزلەپتۇ. غەنىم خەلىپىدىن قورقۇپ ئۇنىڭدىن قېچىپتۇ. ئۇلار سۆيگۈ دېڭىزىغا چومۇپ، بىر-بىرىگە قارىشىپ، سوزلىشىپ ئولتۇرۇپتۇ. شۇ هالدا تاڭ ئاتقانلىقىنىمۇ سەزمەپتۇ. غەنىم ئورنىدىن تۇرۇپ، كىيىملىرىنى كىيىپ، ئادىتى بويىچە بازارغا چىقىپتۇ. بازاردىن ئالىدىغانلىرىنى ئېلىپ قايتىپتۇ. قارىسا، قۇتۇلقۇلۇپ يىغلاپ ئولتۇرغان. ئۇ غەنىمىنى كورۇپ يىغىسىنى توختىتىپ كۇلۇپتۇ. "ئەي جېنىمنىڭ قۇۋۋىتى، سەن بازارغا ماڭغان ئىدىڭ، جېنىم سەن بىلەن كەتكەندەك تۇيۇلۇپ، ئوزەمنى تۇتالمىدىم. سېنىڭسىز ئوتكەن بىر سائەتتەك ۋاقىت ماڭا راسا بىر يىلدەك تۇيۇلدى. بۇمۇ مېنىڭ ساڭا بولغان مۇهەببىتىمنىڭ ئىپادىسى. تۇر، ماڭا يېقىن كەل! ئارتۇق سوزنى قوي! ئوتكەن گەپ-سوزلەرنى يادىڭدىن چىقار، خالىغىنىڭنى قىل! ..." دەپتۇ قىز غەنىمگە. غەنىم قىزغا: "شىرنىڭ ئورنىغا قوينىڭ ئوتۇشى مۇمكىن ئەمەس. هەركىم ئوزىنىڭ ئورنىغا يارىشا جاي تېپىشى، جايىغا لايىق ئورۇن تۇتۇشى، ئوزىگە مۇۋاپىق ئورۇندا ئولتۇرۇشى لازىم" دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ. ئاندىن ئوزىنى چەتكە ئېلىپ يالغۇز ئولتۇرۇپتۇ. يىگىت چەتلەشكەنسېرى قىزنىڭ مۇهەببىتى كۈچىيىپتۇ. قىز ئۇنىڭ قېشىغا بېرىپ ئولتۇرۇپ، بىللە تاماق يەپتۇ، ئىچىشىپتۇ. قىزنىڭ سوهبەت قىلىشىپ كۇلۇشۇپتۇ. قىز مەس بولۇپ بۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

كىيىككە ئوخشاتسام سېنى، مۇبالىغە يوق بۇنىڭدا،

كىچىكلەرنىڭ ھۇنىرىدۇر يىراق تۇرۇپ قاش تاشلاش.
قاش ئاتسەن دىسەم، ماڭا يالغىنى يوق بۇنىڭدا،
كىچىكلەرنىڭ ئىشى شۇدۇر بەزى تاغدىن تاش تاشلاش.

نومۇس قىلساڭ كىچىكلىكتىن قېنى ئۆزەڭ ئېيت ماڭا!
ئىشق ئەھلىدىن نىمە ئۈچۈن قورقۇپ يىراق قاچىسەن؟
نىمە ئۈچۈن يۈز ئۆرۈدۈڭ مەندەك كويىگەن يېقىنغا؟
قىيا بېقىپ چاپچىپ، ئىرغىپ، تاشۇ-تۇپراق چاچىسەن؟

سەن ئەي گۈزەل، دۇنيادىكى گۈزەللەرنىڭ ئەلاسى،
تاڭ ئاتقىچە كوپ كوزلەرگە ئويغاقلىقنى ئۆگەتتىڭ!...
قولدىن كەتتى بىر كورگەننىڭ پىكرى، ئەقلى، خىيالى،
بىر قاراشتا يۈرەكلەرگە ئوز ئىشقىڭنى ئورناتتىڭ.

غەنىم يىغلاپتۇ. قىزمۇ كوز يېشىنى توكۈپتۇ. كەچكىچە ئولتۇرۇپ تاماق يېيىشىپتۇ، ئىچىشىپتۇ. كەچ كىرىپ ئۇيقۇ باسقاندىن كېيىن، غەنىم تۇرۇپ ئادەتتىكىدەك يەنە ئىككى يەرگە توشەك ساپتۇ. "ئىككىنچى ئورۇن كىمگە؟" دەپ سوراپتۇ قۇتۇلقۇلۇپ غەنىمدىن. "بىرى ماڭا، يەنە بىرى بۇرۇنقىدەك ساڭا؛ بىر بۇگۇنمۇ، بۇندىن كېيىنمۇ يەنە شۇنداق بۇرۇنقىدەك ياتىمىز! — دەپتۇ غەنىم جاۋاپ بېرىپ، — خەلىپە ئۈچۈن ھالال بولغان نەرسە ماڭا ھارامدۇر! ھەركىم ئوزىگە قاراپ ئىش قىلمىغى لازىمدۇر!"

"قوي مۇنداق گەپلەرنى، — دەپتۇ قىز غەنىمگە، — تەقدىردە نىمە يېزىلغان بولسا، بېشىمىزغا شۇ ئىش كېلىدۇ." غەنىم ئۇنىڭ سوزىگە كىرمەپتۇ. بۇ ئىش بىلەن ئۇ، قۇتۇلقۇلۇپنىڭ دىلىدىكى ئوتنى تېخىمۇ كۈچەيتىپتۇ. قۇتۇلقۇلۇپ غەنىمگە يېلىنىپ تۇرۇپ: "نىمە بولسا شۇ بولسۇن، بىللە ياتىمىز، نىمە بولساق بىللە

بولمىزا!" دەپتۇ خىتاپ قىلىپ. -"خۇدا ساقلىسۇن!" دەپ ئۇنىڭ سۆزىگە يەنىلا كىرمەپتۇ غەنىم ئۇ ئۆز سۆزىدە چىڭ تۇرۇپتۇ. تاڭ ئاتقىچە يالغۇز يېتىپتۇ. قۇتۇلقۇلۇپنىڭ غەنىمگە بولغان مۇھەببىتى ئېشىپ ئەقىدىسى كۈچىيىپتۇ. شۇ يوسۇندا ئۈچ ئاي ئۆتۈپتۇ. قۇتۇلقۇلۇپ كۆپ قېتىم غەنىمگە يېلىنىپتۇ، لېكىن غەنىم ھەر قېتىمدا ئۇنىڭ سۆزىگە كىرمەپتۇ. بۇ ئىش سۆزۈلغانسېرى قۇتۇلقۇلۇپنىڭ سۆيگۈ-دەردى ئېشىپ، ئازابى كۈچىيىپتۇ. غەم-ئەلەمى تولۇپ-تېشىپ، يۈرەك باغرى ئېزىلىپتۇ. ئۇ يىغلاپ تۇرۇپ بۇ شېئىرنى ئوقۇپتۇ:

مەن پەرۋانە، سەن چىراق،
ماڭا چۈشتى ئىشتىياق.
سەن قاچىسەن يول ئىستەپ،
ۋىسالىڭدىن مەن يىراق.

تەشنادۇر ساڭا بۇ قۇل،
ئىستەيدۇ ھەمىشە يول.
قوشۇلۇش ئىمكانى يوق،
ئورتىدى مېنى پىراق.

قوغلىمىغىن قۇلۇڭنى،
مەن تازىلاي يولۇڭنى.
سەن سالمىساڭ بىر نەزەر،
ئۆلگۈنۈم مىڭ ياخشىراق.

بۇ شېئىرنى ئاڭلاپ غەنىمنىڭمۇ كۆزلىرىگە ياش تولۇپتۇ. ئەمما ئۇ، خەلىپىدىن ئەيمىنىپ ئۆزىنى تارتىپتۇ.

سىنتۇرۇبەيدە خەلىپىنىڭ يوقلۇغىدىن پايدىلىنىپ، قۇتۇلقۇ-

لۇپقا قىلغان ئىشىدىن پۇشايمان قىپتۇ. خەلىپە كېلىپ ئۇنى سۈرۈشتە قىلسا: "ئۇنىڭغا نىمە دەپ جاۋاپ بېرىشىم كېرەك، قانداق قىلىمەن؟" دەپ قورقۇپتۇ. بىر قېرى بۇۋىسىنى قىچقىرىپ، بۇ سىرنى ئۇنىڭغا ئېيتىپتۇ، ھەسرەت قىلىپ مەسلىھەت سوراپتۇ. بۇۋى ئەھۋالنى چۈشىنىپتۇ. "ئەي سىتتۇزۇبەيدەم، — دەپتۇ بۇۋى، — خەلىپىنىڭ كېلىشىگە ئازلا ۋاقىت قالدى. بىر ياغاچچى قىچقىرىپ ياغاچتىن قۇتۇلقۇلۇپىنىڭ سۈرىتىنى ياسىتىڭ، ئۇنى كېپەنگە ئوراپ، قەسرىڭىزنىڭ بىرىگە گور كولاپ دەپنى قىلىڭ. ئۈستىگە قەۋرە ياسىتىڭ، قەۋرە ئۈستىگە شامدانلارنى ئېسىپ شام يېقىڭ. قەسىردىكىلەرگە قارىلىق تۇتقۇزۇپ ماتەم كىيىمى كىيگۈزۈڭ. ئۇنىڭ قەۋرىسىگە قارايدىغانغا كېنىزەك - چۆرىلەرنى بەلگۈلەپ قويۇڭ. خەلىپە كەلگەندە ئۇلار ئىشىك ئالدىغا چىقىپ يىغلاشسۇن." خەلىپە: بۇ نىمە ۋەقە؟ دەپ سورىسا، شۇ چاغدا سىزمۇ يىغلاپ تۇرۇپ: قۇتۇلقۇلۇپ ئۆز ھاياتىنى سىزگە بېغىشلىدى، خۇدا سىزگە سەۋرى ئاتا قىلسۇن؛ مەنمۇ ئۇنى ناھايىتى ياخشى كۆرگۈنۈم ئۈچۈن ھورمەتلەپ ئۆز قەسرىمگە دەپنە قىلدىم، دەيسىز. خەلىپە يىغلايدۇ، قۇرئان ئوقۇتۇپ ماتەم تۇتىدۇ. ئەمما سىزنىڭ بۇ قىلغىنىڭىزغا خوش بولۇشى، سىزدىن رەنجىمەسلىكى تۇرغان گەپ. ئەگەردە خەلىپە: تاغامنىڭ قىزى سىتتۇزۇبەيدە كۈندەشلىك بىلەن قۇتۇلقۇلۇپنى ھالاك قىلغان، دەپ گۇمانلانسا قەۋرىنى ئېچىشقا بۇيرۇيدۇ. ئۇنىڭدىنمۇ قورقماسلىق كېرەك. قەۋرىنى ئېچىپ قىممەتباھا كېپەنلەرنى كۆرۈپ كۆڭلى تىنچىيدۇ. مۇردىنىڭ يۈزىنى كۆرۈش ئۈچۈن كېپەننى ئاچماقچى بولۇپ قالسا، ئاچىدىغانلارغا ئۇكتىپ قويۇڭ: "شەرىئەتتە ئايال

مۇردىنىڭ كېيىننى ئىچىشقا يول يوق، ئىچىش ھارام" دېسۇن، يول قويمىسۇن. ئۇ چاغدا خەلىپە كېنىزەكنىڭ راست ئۆلگەنلىكىگە ئىشىنىدۇ. قايتىدىن شۇ يەرنىڭ ئۆزىگە كۆمۈدۇ، سىزگە رەھمەت ئېيتىدۇ. قايغۇ-كۈلپەتتىن قۇتۇلىسىز." سىتتۇ-زۇبەيدە مومايىنىڭ چارىسىنى ماقۇل كۆرۈپتۇ، ئۇنى كىيىملەر بىلەن مۇكاپاتلاپتۇ، نۇرغۇن پۇل ۋە مال بېرىپتۇ. "شۇ ئىشنى ئۆزەڭ ئەمەلگە ئاشۇرغىن" دەپ بۇۋىسىنىڭ ئۆزىگە تاپشۇرۇپتۇ. بۇۋى شۇ چاغنىڭ ئۆزىدىلا ئىشقا كىرىشىپتۇ. ياغاچچى چىقىرىپ ياغاچتىن ئادەم شەكلىنى ياساشقا بۇيرۇپتۇ. ياغاچچى بۇ ۋەزىپىنى تېزلا تۈگىتىپتۇ. سىتتۇزۇبەيدە ئۇنى قىممەتلىك رەختلەردىن قىلىنغان كېپەنگە ئالدۇرۇپتۇ. نامىزىنى چۈشۈرۈپ ئۆز قەسىرىدىن قەۋرە قازدۇرۇپ، ئۇنى شۇ يەرگە كۆمۈپتۇ. شامدانلارنى قويۇپ شاملار يېقىپتۇ. قەۋرە ئۈستىگە يوپۇق يېپىپتۇ. سىتتۇزۇبەيدە ماتەم تۇتۇپ قارىلىق كىيىم كىيىپتۇ، كېنىزەكلىرىگىمۇ قارىلىق تۇتقۇزۇپ ماتەم كىيىمى كىيگۈزۈپتۇ. قۇتۇلقۇلۇپنىڭ ئۆلگەنلىكىنى پۈتۈن سارايدىكىلەر ئاڭلاپتۇ.

بىر ئاز ۋاقىتتىن كېيىن خەلىپە سەپەردىن قايتىپ كەپتۇ. قارىسا، چورىلەر، قۇللار، كېنىزەكلەر ماتەم تۇتۇپ قارىلىق كىيگەن. دىلى غەش بوپتۇ. سىتتۇزۇبەيدە قېشىغا كىرىپتۇ. ئۇنىمۇ ماتەملىك قارا كىيىم كىيگەن ھالدا كۆرۈپ ئەھۋال سوراپتۇ. قۇتۇلقۇلۇپنىڭ ئۆلگەنلىكىنى ئېيتقان ئىكەن، خەلىپە ھوشىدىن كېتىپتۇ. ھوشىغا كېلىپ ئۇنىڭ قەۋرىسىنى سوراپتۇ. "ئەي خەلىپە، — دەپتۇ سىتتۇزۇبەيدە خەلىپىگە، — مېنىڭ ئالدىمدا ھەممە نەرسىلەردىن قىممەتلىك ۋە ئەزىز بولغان قۇتۇلقۇلۇپنى

ئىنتايىن ھۆرمەت قىلغىنىمدىن ئۆز قەسىرىمگە-كۆز ئالدىمغا دەپنە قىلدىم." خەلىپە سەپەر كىيىمى بىلەن توپ-توغرا قۇتۇلغۇلۇقنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن قەۋرىگە قاراپ مېڭىپتۇ. كىرىپ قارىسا، قەۋرە ئۈستىدە شامدانلار ئېسىغلىق، ئۇنىڭدا شاملار يېقىغلىق تۇرغان، قەۋرە ئۈستىگە شاھانە يوپۇق يېپىلغان. سىتتۇزۇبەيدىگە خەلىپە رەخمەت ئېيتىپتۇ. ئۇنىڭ قىلغانلىرىنى ماختاپتۇ. لېكىن ئۇ، بۇ ئىشتىن ھەيران بوپتۇ، بېشىغا ھەر تۈرلۈك پىكىرلەر كەپتۇ، گۇمانى كۈچىيىپ، قەۋرىنى ئېچىپ ئۇلۇكنى ئېلىشنى بۇيرۇپتۇ ۋە قەۋرىنى ئاچقۇزۇپ، جەسەتنىڭ يۈزىنى ئېچىشقا كەلگەندە، ئويلىنىپ قېلىپ خۇدادىن قورقۇپتۇ، كىشىلەردىن ئۇيۇلۇپتۇ. ئۇنىڭغا تەگمەي يەنە ئۆز جايىغا قويۇپتۇ. قەۋرىنى قايتىدىن ياسىتىپ قارىيلارنى قىچقىرتىپ قۇرئان ئوقۇتۇپتۇ. ئۆزىمۇ قەۋرىنىڭ بىر چېتىدە ئۇنىڭغا ماتەم تۇتۇپتۇ. كۆز يېشى قىپتۇ. راسا بىر ئاي ماتەم تۇتۇپتۇ.

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى، شەھرىزاد ھېكايىسىنى توختاتتى.

قىرىق ئىككىنچى كېچە

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قىپتۇ شەھرىزاد ھېكايىسىنى.

خەلىپە بىر ئايدىن كېيىن چىقىپ، مەملىكەت ئىشى بىلەن مەشغۇل بوپتۇ. ئارىدىن تۇت ئاي ئۆتۈپمۇ خەلىپىنىڭ گۇمانى تېخىچىلا يوقالمايتۇ. بىر كۈنى ئۇ، ئەمىرلەر، ۋەزىرلەر، چەتئەللىكلەر ئوردىدىن قايتقاندىن كېيىن، قەسىرگە كىرىپتۇ. بىرئاز ئۇخلىماقچى

بوپتۇ. ئۇنىڭ باش ئەرپىدىمۇ، ئاياق تەرىپىدىمۇ كېنىزەكلەر ئولتۇرغان ئىكەن. كوزى ئۇيقۇغا ئىلىنىپتۇ. كوپ ئوتمەي ئۇيقىسى قېچىپتۇ. كېنىزەكلەر سوزلىشىپ ئولتۇرغىنى ئۇچۇن، كوزىنى ئاچماي، ئۇلارنىڭ سوزلىرىگە قۇلاق سالپتۇ. خەلىپىنىڭ بېشى تەرىپىدە ئولتۇرغان قەزىپ ئىسىملىك كېنىزەك ئاياق تەرىپىدە ئولتۇرغان ھەيزەرات ئىسىملىك كېنىزەككە قاراپ: "ئەي ھەيزە-رات، خوجىمىز خەلىپە بولۇپ ئوتكەن ئىشنىڭ ھەقىقىتىدىن خەۋەرسىز. ئۇ ياغاچچى ياسىغان ياغاچ ئادەمنىڭ قەۋرىسى ئۇستىدە كېچىلەرنى ئۇيقىسىز، ماتەم قايغۇسى بىلەن ئوتكۇزمەكتە" دەپتۇ. "قۇتۇلقۇلۇپقا نېمە بولدى؟ ئۇ كېسەل بولمايلا ئولۇپ كەتتى دىگەن گەپ راستمىدۇ؟ ئەگەر ئولگىنى يالغان بولسا، ئۇ ھازىر قەيەردە؟" دەپ سوراپتۇ ھەيزەرات قەزىپتىن. "سىتتۇزۇ-بەيدە، — دەپتۇ قەزىپ سوز باشلاپ، — قۇتۇلقۇلۇپقا نەشە يىگۇزدى. نەشە تەسىر قىلىپ، ھوشىدىن كەتكەندىن كېيىن، ئۇنى ساندۇققا سالدى. كېيىن سىتتۇزۇبەيدە ساۋاپ، كاپۇر، ئالماس ناملىق قۇللىرىغا ساندۇقنى شەھەر سىرتىغا ئېلىپ چىقىپ گورگە كومۇشنى بۇيرۇدى." "بۇنداق ئىشمۇ باردىگىنە؟ ئۇنداقتا قۇتۇلقۇلۇپ تىرىك كومۇلگەن ئىكەن-دە، ھەي، ئىست بىچارە!" دەپتۇ ھەيزەرات. "سىتتۇزۇبەيدىدىن ئاڭلىشىمچە، — دەپتۇ قەزىپ، — قۇتۇلقۇلۇپ توت ئايدىن بېرى دەمەشقلىق غەنىم ئىسىملىك بىر سودىگەر يىگىت بىلەن بىللە ئىكەن. بىچارە خەلىپىمىز بۇ ۋەقەدىن خەۋەرسىز. ياغاچ مۇردا قەۋرىسى ئالدىدا يىغلاپ تاڭنى ئاتقۇزماقتا." كېنىزەكلەر ئوردىدىكى ئاياللارنىڭ ئىشلىرى توغرىسىدا ئۇزاق سوزلىشىپتۇ. خەلىپە ئۇخلىغان بولۇپ يېتىپ،

ھەممە گەپ-سۆزلەرنى دىققەت بىلەن تولۇق ئاڭلاپتۇ. كېنىزەكلەرنىڭ گېپى تۈگەپتۇ. خەلىپە بولغان ۋەقەنىڭ تېگىگە يېتىپ، ئۆز-ئۆزىگە: "بۇ ساختا گۆر ئىكەن، قۇتۇلقۇلۇپ توت ئايدىن بېرى غەنىم ئىبنى ئايۇپنىڭ يېنىدا ئىكەن" دەپ ئىشىنىپ ناھايىتى غەزەپ بىلەن تەختىگە چىقىپ ئولتۇرۇپتۇ. دۆلەت ئەرباپلىرىنى قىچقىرتىپتۇ. خەلىپە جەپەر بەرمەكىگە قاراپ: "دەمەشقلىق غەنىم ئىبنى ئايۇپ دىگەن سودىگەرنىڭ ئۆزىنى ئىستەپ تاپ! ئۆيىنى ئاختۇرۇپ ئۇ يەردىن مېنىڭ كېنىزىكىم قۇتۇلقۇلۇپنى ئېلىپ كەل! مەن ئۇنىڭ ئەھۋالىنى بىلىشىم كېرەك" دەپ بۇيرۇق قىپتۇ. "خوپ!" دەپتۇ جەپەر ۋەزىر. جەپەر ۋەزىر تېگىشلىك ئادەملىرى بىلەن ئوردىدىن چىقىپ، ھاكىم، بازار رەئىسلىرىنى ئېلىپ كوچىغا چىقىپتۇ. غەنىمنىڭ ئۆيىنى ئىستەپ تېپىپ بېرىپتۇ. غەنىم بازاردىن ئەمدىلا قىيما گۆش ئېلىپ كېلىپ، ئېغىز تېگىشكە باشلىغان ئىكەن. جەپەر بەرمەكى باشلاپ كەلگەن كىشىلەر ھويلىنى توت تەرەپتىن ھالقىدەك قورشاپتۇ، قۇتۇلقۇلۇپنىڭ كۆزى ھويلىنىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا كەلگەن كىشىلەر توپىنى كۆرۈپ، خەلىپىنىڭ بۇ ئىشتىن خەۋەر تاپقانلىقىنى پەملەپتۇ. ئۇ، ھويلا ئىچىگە كىرىپ كېلىۋاتقانلارنى كۆرۈپ، پالاكەتنىڭ يېقىنلاشقانلىقىغا كۆزى يېتىپتۇ. قارىسا، ۋەزىر جەپەر، ھاكىم، بازار رەئىسى، ئۇلارنىڭ يېنىدىكى قىلىچلىرىنى يالىڭاچلاپ تۇرغان جازا قاراۋۇللىرى خۇددى كىرپىكتەك قويۇق سەپ تارتىپ تۇرغان. بۇلارنى ئېنىق كۆرۈپ قۇتۇلقۇلۇپنىڭ رەڭگى تاتىرىپتۇ، قېنى قېچىپتۇ. غەنىمگە بۇرۇلۇپ قاراپ، ئاستاغىنا: "بېشىڭنى ئېلىپ قاچ! ئۆزەڭنى قۇتقاز!" دەپتۇ. "نىمە قىلىمەن، قەيەرگىمۇ

بارىمەن، ھەممە مال-مۈلكۈم شۇ يەردە تۇرسا؟“ دەپتۇ غەنىم. ”ئۆزەڭنى تېزراق چەتكە ئال! جېنىڭنى قۇتقاز، ئامال قىلىپ باق!“ دەپتۇ قۇتۇلقۇلۇپ تەكىتلەپ. ”ئەي سۆيۈملۈكۈم، قانداق قىلىپ بۇ يەردىن ساق-سالامەت باشنى ئېلىپ چىقىپ كەتكىلى بولىدۇ؟ — دەپتۇ غەنىم، — ھويلا پۈتۈنلەي قورشاپ ئېلىنغان!“ ”قورقما!“ دەپتۇ قۇتۇلقۇلۇپ غەنىمگە. كېيىن ئۇ غەنىمنىڭ يېڭى كىيىملىرىنى سالدۇرۇپ، ئۇنىڭغا كونا كىيىملەرنى كىيگۈزۈپتۇ. قازاننى بېشىغا كىيگۈزۈپتۇ. قاتتىق-قۇرۇق نان سېلىنغان كونا خالتىنى مورىسىگە ئارتىپ: ”مانا ئەمدى ئوخشىدىڭ، ھودۇقماي چىقىپ كېتىۋەر! مەندىن ئەنسىرىمە. سەن قولغا چۈشۈپ قالغۇدەك بولساڭ، مال-مۈلكۈڭلا ئەمەس، بېشىڭمۇ ئامان قالمايدۇ. چۈنكى، خەلىپىنىڭ ئەھۋالى ماڭا ئەينەكتەك ئايان“ دەپتۇ. غەنىم قۇتۇلقۇلۇپنىڭ سۆزى ئاياغلاشىشى بىلەن، قازاننى بېشىغا كەيگىنىچە، تالاغا چىقىپ ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن ئۆتۈپ كېتىپتۇ. ئۇزۇننىڭ پاك نىيىتىگە يارىشا، ئۇلارنىڭ جازاسىدىن ساق-سالامەت قۇتۇلۇپ، ئامان-ئېسەن بازارغا چىقىۋاپتۇ. جەپەر ۋەزىر قۇتۇل-قۇلۇپنىڭ ئىشىگىنىڭ ئالدىغا كېلىپ، ئارغىماقتىن چۈشۈپ، ئۆيگە كىرىپتۇ. قۇتۇلقۇلۇپقا قارىسا، ئۇ ناھايىتىمۇ ياسانغان ھالدا تۇرغىدەك. جەپەر ۋەزىر كىرىش بىلەن قۇتۇلقۇلۇپ ئورنىدىن تىك تۇرۇپتۇ، كېيىن ئېگىلىپ تازىم قىلىپ سالام بېرىپتۇ. ”تەڭرى خاھىشى بويىچە، لەۋھۇل قەلەمدە يېزىلغان ئىش بولدى، ئەي ۋەزىر“ دەپتۇ قۇتۇلقۇلۇپ مۇلايىملىق بىلەن. ”ئەي قۇتۇلقۇ-لۇپ، خەلىپە ماڭا غەنىم ئىبنى ئايۇپنى تىرىك تۇتۇشنى بۇيرۇغان ئىدى، ئۇ قېنى؟“ دەپتۇ جەپەر ۋەزىر مەغرۇر ئاھاڭ بىلەن. ”ئۇ،

بۇنىڭدىن ئىككى كۈن بۇرۇن ئالغان ماللىرىنى بوتكەپ دەمەشقتە كەلگەن، مەن شۇنىڭدىن بەشقىسىنى بىلمەيمەن، — دەپتۇ قۇتۇلغۇلۇپ، — ئۆيدىكى بارلىق قىممەتلىك نەرسىلىرىنى ساندۇققا سېلىپ قۇلۇپلاپ، "مالال كەلمىسە، بۇ ساندۇقنى سىزگە ئامانەت قىلاي، ئوردىغا مەن بىللە ئېلىپ بارسىڭىز، ئەي ھورمەتلىك ۋەزىر!" جەپەر ۋەزىر: "خوپ!" دەپتۇ. يېنىدىكىلەرگە ئۇنى كوتۇرۇشكە بۇيرۇق قىپتۇ. غەنىمنىڭ قالغان مۇلكىنى كەلگەنلەرگە تالاڭ قىلىشقا بېرىپتۇ. قۇتۇلغۇلۇپنى ھورمەت بىلەن خەلىپە سارىيىغا ئېلىپ كەپتۇ. جەپەر ۋەزىر خەلىپىگە غەنىم ئىبنى ئايۇپنىڭ مال-مۇلكىنى مۇسادىرە قىلىپ، ئۆيلىرىنى ۋەيران قىلغانلىقىنى سوزلەپ بېرىپتۇ. خەلىپە قۇتۇلغۇلۇپنى بىر قاراڭغۇ ئۆيگە ئېلىپ كىرىشنى، ئۇنىڭ خىزمىتىگە پەقەت بىرلا قېرى چورە قويۇشنى بۇيرۇپتۇ. خەلىپىنىڭ "قۇتۇلغۇلۇپ غەنىم بىلەن ئالاقە قىلغان" دىگەن گۇمانى بولغىنى ئۇچۇن، ئۇنى كورۇشنىمۇ خالىماپتۇ. كېيىن دەمەشق ئەمىرى مۇھەممەت ئىبنى سۇلايمانۇززەينىگە قارىتىپ: "شۇ خەتنى ئالغان ھامان غەنىم ئىبنى ئايۇپنى تۇتۇپ ماڭا ئەۋەتىپ بەر!" دىگەن مەزمۇندا خەت يېزىپ ئەۋەتىپتۇ. ئەمىر خەتنى ئېلىپ تاۋاپ قىپتۇ، ھورمەت بىلدۇرۇپ كوزىگە سۇرتۇپتۇ. كېيىن خەتنى ئېچىپ ئوقۇپتۇ. مەزمۇنىدىن ۋاقىپلانغاندىن كېيىن، غەنىم ئىبنى ئايۇپنى تۇتۇش ئۇچۇن كوچىغا جاكاچى چىقىرىپتۇ. "كىمنىڭ مال-دۇنياغا مەيلى بولسا، شۇ غەنىم ئىبنى ئايۇپنىڭ ئۆيىگە بارسۇن ۋە ئۇنىڭ ئۆيىدىن خالىغىنىنى ئالسۇن" دەپ جار سېپتۇ جاكاچى. غەنىمنى تۇتۇشقا بارغانلارغا ئەگىشىپ ئادەملەر توپى غەنىمنىڭ ئۆيىگە قاراپ ئېقىپتۇ. ئەمىرنىڭ كىشىلىرى بېرىپ قارىسا، غەنىم-

نىڭ ئانىسى بىلەن سىڭلىسى پىتنە ئۆيگە غەنىم ئىبنى ئايۇپنىڭ قەۋرىسىنى ياساپ، ئۇنىڭ ئالدىدا ماتەم تۇتۇپ ئولتۇرغىدەك. ئۇلارنى قولغا ئېلىپ، ئۆيلىرىنى تالىتىپتۇ. ئانا-بالا گەپنىڭ تېگىنى ئاڭقىرالماي، گاڭگىراپ قېلىشىپتۇ. ئۇلارنى ھايداپ ئەمىرنىڭ ھۇزۇرىغا ئېلىپ كېلىشىپتۇ. ئەمىر ئۇلاردىن غەنىم ئىبنى ئايۇپنى سوراپتۇ. ئۇلار، بىر يىلدىن بېرى ئۇنىڭ توغرىسىدا ھېچبىر خەۋەر ئاڭلىمىغانلىقلىرىنى، ئۆلۈك-تىرىكلىكىنى بىلمەيدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. ئەمىر ئۇلارنى ئازات قىپتۇ.

قېچىپ چىققان غەنىم ئىبنى ئايۇپ بار-يوقىدىن ئايرىلىپ، غېرىپ بوپتۇ. يۈرەك-باغرى ئېزىلىپ، كۆزىدىن ياش تۆكۈلۈپتۇ. ئىختىيارسىز ئۆيمۇ-ئۆي كىرىپ، تىلەمچىلىك بىلەن قوساق بېقىپتۇ. شۇ يۈرگىنىچە، ئۇ بىر شەھەرگە يېتىپ بارغاندا، كەچ بولۇپ، ھەممە تەرەپنى قاراڭغۇلۇق بېسىپ كېتىپتۇ. قوسىقى ئېچىپ ھالىدىن كەتكەن، پۇت-قوللىرىدا ماغدۇر قالمىغاندا، ئاران بىر مەسچىتكە ئۇلىشىپتۇ. ئۇنىڭ ئىشىكى ئالدىغا كېلىپ ئولتۇرۇپتۇ. كۆزىگە قاراڭغۇلۇق تىقىلىپ، تامغا يۆلىنىپ يېتىپتۇ. شۇ ياتقىنىچە تاڭنى ئاتقۇزۇپتۇ. سەھەر تۇرۇپ، مەسچىت ئىچىگە كىرىپ، بورا ئۈستىگە ئۆزىنى تاشلاپتۇ. سەھەردە بامداد نامىزى ئوقۇيدىغان شۇ مەسچىتنىڭ جامائىتى يىغىلىپتۇ. قارىسا، بىر غېرىپ-مۇساپىر تىترەپ ياتقان. ئۇنىڭ ئەھۋالىغا ئېچىنىپتۇ. كېلىپ كۆرگۈچىلەر ئۇنىڭ بىر دۆلەتمەن كىشى بولغانلىقىنى سېزىپتۇ. كىشىلەر نامازلىرىنى ئوقۇپ بولۇپ، ئۇنىڭ يېنىغا يىغىلىپتۇ. ئۇ، ئاچ، ئۇنىڭ ئۈستىگە كونا، يىرتىق جاپانغا يوگەنگەن ئىكەن. كىشىلەر ئۇنىڭدىن ئەھۋال سوراپ: "ئەي بىچارە، ئۆزەڭ كىم؟ قەيەردىن بۇ يەرگە

كېلىپ قالدىڭ؟ نېمە ئۈچۈن شۇنچىلىك ئاجىزلىشىپ كەتتىڭ؟ يا سەن كېسەلمۇ؟" دەپتۇ. غەنىم كۆزىنى ئېچىپ بېشىدا ۋە يانلىرىدا قاراپ تۇرغان كىشىلەرنى كۆرۈپتۇ. نۇرسىز كۆزىدىن ياش يىپى ئۈزۈلگەن مونچاقتەك تۆكۈلۈپتۇ. لېكىن، ئۇلارغا ئۆزىنىڭ ئاچلىغىنى، ئۇسسىغانلىغىنى ئېنىق ئېيتالماپتۇ. ئۇلارنىڭ ئىچىدىن ھوشىيارراق بىرسى ئۇنىڭ ئاچلىغىنى سېزىپتۇ. ئۆيىگە بېرىپ، ئىككى نان، بىر پىيالە ھەسەل ئېلىپ كېلىپ بېرىپتۇ. كىشىلەر كۆن چىققىچە، ئۇنىڭ قېشىدا غەنىمنىڭ بېشىغا چۈشكەن مۇساپىرچىلىق كۈلپەتلىرى ئۈستىدە سۆزلىشىپ تۇرۇپتۇ. كېيىن بىر - بىرلەپ تارقىلىپ ئۆز ئىشلىرىغا كېتىپتۇ. ھەسەل بىلەن نانىنى يەپ، غەنىمنىڭ پۇت - قولىغا جان كىرىپتۇ. بىر ئايغىچە غەنىم شۇ مەسچىتتە تۇرۇپ قاپتۇ. ئۇنىڭ ئەھۋالى بارغانسېرى ئېغىرلىشىپتۇ، كېسىلى كۈچىيىپتۇ. كىشىلەرنىڭ ئۇنىڭغا ئىچى ئاغرىپ، مېھرىبانلىغى ئېشىپتۇ. غەنىم بەزىلىرى بىلەن مۇڭدىشىپ، ئۆزى ھەققىدە كېڭىشىپتۇ. ئۇلارنىڭ ھەممىسى يىغىلىپ، غەنىمنى باغداد كېسەلخانىسىغا ئەۋەتىپ بېرىشنى مەسلىھەت قىلىشىپتۇ.

شۇ ئارىدا، بىر ئايال ۋە بىر قىز گادايلىق قىلىپ نان تىلەپ، بۇ يەرگە كېلىشىپ قاپتۇ. ئۇنىڭ بىرى غەنىمنىڭ ئانىسى، يەنە بىرى ئۇنىڭ سىڭلىسى ئىكەن. غەنىم بېشىدىكى نانلارنى ئۇلارغا بېرىپتۇ. شۇ كېچىنى ئۇلارمۇ غەنىمنىڭ قېشىدا بىللە ئۆتكۈزۈپتۇ. غەنىم ئۇلارنى، ئۇلار غەنىمنى بۇ يەردە بۇ ھالدا كۆرۈشنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمىگەنلىگى ئۈچۈن، بىر - بىرىنى تونۇشماپتۇ. ئەتىسى مەھەللە كىشىلىرى بىر توگىچىنى توگىسى بىلەن باشلاپ كېلىشىپتۇ. ئۇلار يىغىش قىلىپ، توگىچىگە كىرانى تۆلەپتۇ ۋە مۇنداق

دەپتۇ: "بۇ بىچارىنى تۆگەڭگە مىندۈرۈپ، باغدادتىكى كېسەلخانا ئىشىكىگە يەتكۈزۈپ قوي! تۈزۈلۈپ كەتسە ئەجەپ ئەمەس. ئۆزى ياش ئىكەن، تۈزۈلۈپ قالسا، سېنىڭ قىلغان ياخشىلىقىڭنى بۇمۇ ئۇنتۇپ قالماس. ياخشىلىقنى ھېچكىم ھېچقەيەردە ئۇنتۇمايدۇ ۋە ياخشىلىق يەردە قالمايدۇ." "خوپ!" دەپتۇ تۆگىچى، كىشىلەر غەنىمنى مەسچىتتىكى قۇراق كۆرپىلىرى بىلەن تۆگىگە مىندۈرۈپ قويۇپتۇ. ئۇ، ھالسىز ئىكەن. غەنىمنىڭ قېشىدا تۇنىگەن ھېلىقى ئانا-بالا ئىككى ئايالمۇ ئۇنىڭغا دىققەت بىلەن قاراپ: "بۇ بىچارە يىگىت بىزنىڭ غەنىمگە بەكمۇ ئوخشايدىكەن. ئەپسۇسكى، غەنىم باغدادقا كەتكەن ئىدى. ئۇنىڭ مال-دۇنياسى كۆپ ئىدى. نەچچە يىل يېتىپ يېيىشكە يېتەتتى ياكى ئۇنىڭمۇ بېشىغا بىزنىڭ بېشىمىزغا كەلگەن كۈن كېلىپ، بۇ يەرلەردە بىزگە ئوخشاش تىلەمچىلىك قىلىپ يۈرگەنمىكىن؟ بۇ بىزنىڭ غەنىم بولۇپ قالمىسۇن يەنە" دېيىشىپتۇ بىر-بىرىگە. غەنىم تۆگىگە مەھكەم قىلىپ تېڭىلغاندىن كېيىن، ھۇشىدىن كېتىپ قېلىشقا ئازلا قاپتۇ. شۇڭا ئۇ، كىشىلەر بىلەنمۇ خوشلىشىپ ئالالماپتۇ. ئۇ، ئۆزىنى ئوڭشاپ، كىشىلەرگە قاراپ ياش تۆكۈپتۇ. ئانا-بالا ئۈچى بىر-بىرىنى تونۇماي، باغدادقىچە بىللە كېلىشىپتۇ. تۆگىچى ئۇنى باغداد كېسەلخانىسىنىڭ ئىشىكىگە چۈشۈرۈپ قويۇپتۇ. ئۆزى قايتىپ كېتىپتۇ. غەنىم تاڭ ئاتقىچە بىردەم ھۇشىدىن كېتىپ، بىردەم ھۇشىغا كېلىپ يېتىپتۇ. تاڭ ئېتىپتۇ. كىشىلەر ئۇنىڭغا قارىشىپ، ئۇنىڭ كېسىلىنىڭ ئېغىرلىقىنى سۆزلىشىپتۇ، ئېچىنىپتۇ. شۇ چاغدا بازار ئاقساقىلى يېتىپ كەپتۇ. ئۇ، ئادەملەرنى كېسەلنىڭ بېشىدىن چەتلىتىپ: "مەن شۇ غېرىپقا بىر ياخشىلىق قىلاي! ئەگەر ئۇنى

شۇ ھالدا كېسەلخانىغا ئاپىشۇرساق، بىر كۈن ئۆتمەي ئۆلۈدۇ" دەپتۇ. ئوغلى بىلەن خىزمەتچىلىرىگە كېسەلنى يۆتكەپ ئۆيگە ئېلىپ بېرىشنى تاپىلاپتۇ. كېسەل ئۆيگە بارغاندىن كېيىن، ئاقساقال ئۇنىڭغا بىر ئۆينى بېرىپ، يېڭى كىيىم، يېڭى كورپە- يوتقان بېرىپتۇ. ئاقساقالنىڭ خوتۇنى ئۇنى ئۆزى كۈتۈپ قاراپتۇ، يۇيۇندۇرۇپتۇ. بىر ئاز ئىچىملىك ئىچكۈزۈپتۇ. ئەتىر سېپىپتۇ. غەنىم بىر ئاز ھوشىغا كېلىپ، قۇتۇلقۇلۇپنى ئەسلەپ مۇڭلىنىپتۇ.

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى، شەھرىزاد ھېكايىسىنى توختاتتى.

قىرىق ئۇچىنچى كېچە

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قىپتۇ شەھرىزاد ھېكايىسىنى.

ئەمدى سوزنى قۇتۇلقۇلۇپتىن ئاڭلاڭ!

خەلىپە ئۇنىڭغا غەزەپلىنىپ قارىماي قويۇپتۇ. ئۇ سەكسەن كۈنگىچە قاراڭغۇ ئۆيگە قامىلىپتۇ. خەلىپە بىر كېچىسى قۇتۇلقۇلۇپ تۇرغان ئۆينىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقاندا، ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ تۇرۇپ قاپتۇ. قىز ئوقۇغان شېئىرىنىڭ ئاخىرىغا ئۇلاپ: "ئەي سۆيۈملۈك غەنىم، سەن قانداق ئاق كۆڭۈل ئىدىڭ، قانداق ئەخلاقلىق ۋە پەزىلەتلىك ئىدىڭ، سەن ئۆزەڭ قانداق كوركەم بولساڭ يۈرىكىڭمۇ شۇنداق ساپ ئىدى. سەن بەكمۇ ئېھتىياتچان ئىدىڭ. سەن ماڭا يامانلىق تىلىگۈچىگە ياخشىلىق قىلدىڭ. سېنى ۋەيران قىلغۇچىغا

ھورمەت قىلدىڭ، ئىززەت قىلدىڭ. سەن ئۇنىڭ كېنىزىكىنى ئۆلۈمدىن قۇتۇلدۇرۇپ ئاسرىدىڭ. ئۇنى بىلمىدى، بىلىشنىمۇ خالىمىدى. بۇنىڭ بەدىلىگە ئۇ ساڭا ھەم سېنىڭ ئائىلەڭگە، ياخشى كۆرگۈنۈڭگە ھاقارەتنى، جازانى لايىق كۆردى. مال-مۈلكۈڭنى تالاتتى، مەيلى...سەن بىلەن خەلپە ئوتتۇرىسىدىكى بۇ سىر، خۇدا قازى بولۇپ، پەيغەمبەرىمىز شاپائەت تەختىگە ئولتۇرغاندا، پەرىشتىلەرنىڭ گۇۋالىقى بىلەن، ساڭا زۇلۇم سېلىپ، سېنى خانىۋەيران قىلغان زالىملاردىن ئۆچۈڭ ئېلىنغۇسى...» خەلپە بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ ئۆزىنىڭ ئۇنىڭغا زۇلۇم قىلغىنىنى چۈشىنىپتۇ. سارىيىغا قايتىپ كىرىپ، قۇتۇلقۇلۇپنى قىچقىرتىپتۇ. قۇتۇلقۇلۇپ خەلپە ئالدىغا كېلىپ، تازىم قىلىپ، تىز چوكۈپتۇ. خەلپە ئۇنىڭ كۆزىنى ياشلىق، ئۆزىنى مۇڭلۇق كۆرۈپ: «ئەي قۇتۇلقۇلۇپ، — دەپتۇ ئۇنىڭغا، — سەن مېنى زالىم دېدىڭ، مېنى زالىملىقتا ئەيىپلىدىڭ! ياخشىلىق قىلغان كىشىگە يامانلىق قىلدى، دەپ كايىدىڭ. مېنىڭ ھورمىتىمنى قىلغان كىشىنى ۋەيران قىلدىڭ، دېدىڭ. ماڭا غايىبانە شۇنچە ھورمەت قىلىپ، ياخشىلىق قىلغان كىشى كىم؟» «غەنىم ئىبنى ئايۇپ، — دەپتۇ قۇتۇلقۇلۇپ، — سىزنىڭ ھورمىتىڭىز ئۈچۈن ئۇ ماڭا يېقىنلاشمىدى، ئۆزىنى تارتتى...» «ئۇنداق بولسا، گۇناھىڭدىن ئۆتتۇم. سەن مەندىن نېمە سورايسەن؟ تىلىگىنى ئېيت! مەن سېنى مۇرادىڭغا يەتكۈزەي» — دەپتۇ خەلپە. «سۆيۈملۈكۈم غەنىم ئىبنى ئايۇپنى سىزدىن تىلەيمەن» دەپتۇ قۇتۇلقۇلۇپ. خەلپە رازىلىق بىلدۈرۈپ: «مەن ئۇنى تاپتۇرىمەن، ماڭا قىلغان ھورمىتىگە لايىق مۇكاپات بېرىمەن» دەپتۇ ۋە ئۇنى ئىستەشنى، ئالدىغا ھازىر قىلىشنى بۇيرۇپتۇ. قۇتۇلقۇلۇپ

غەنىم كەلگەندە، ئۇزىنى ئۇنىڭغا ھەدىيە قىلىشنى ۋە نىگاھلاپ قويۇشنى سوراپتۇ. "ئاۋال ئۇنى ئېلىپ كەلسۇن! مەن سېنى ئۇنىڭغا ھەدىيە قىلاي. سېخىلار قىلىغان ساخاۋىتىنى ھېچقاچان قايتۇرۇپ ئالمايدۇ، ھەتتا تىلىغىمۇ ئالمايدۇ..." دەپ قوشۇمچە قىپتۇ خەلىپە. "ماڭا رۇخسەت قىلسىڭىز، مەن ئۇنى ئىستەي، خۇدا بىزنىڭ بېشىمىزنى قوشسا ھەجەپ ئەمەس" دەپتۇ قۇتۇلقۇلۇپ. "خالىغىنىڭنى قىل!" دەپتۇ قۇتۇلقۇلۇپقا خەلىپە. قۇتۇلقۇلۇپ خوشلۇغىدىن مىڭ تىللا پۇلنى ئېلىپ قەسىردىن چىقىپتۇ. شېيخلارنى زىيارەت قىلىپ، ئۇلارغا سەدىقە بېرىپتۇ. ئىككىنچى كۇنى سودىگەرلەر رەستىسىگە بېرىپ، "ئاچ-يالىڭاچلارغا بەرگىن" دەپ بازار ئاقساقىلىغا پۇل بېرىپتۇ. كېيىنكى جۇمە كۇنى يەنە مىڭ تىللانى ئېلىپ بازارغا بېرىپتۇ. زەرگەلەر رەستىسىگە كىرىپ، ئۇلارنىڭ ئاقساقىلىنى قىچقىرتىپتۇ. قولىدىكى مىڭ تىللانى ئاچ-يالىڭاچلار، غېرىپ-مۇساپىرلارغا تارقىتىپ بېرىشنى سوراپ ئۇنىڭغا بېرىپتۇ. بۇ سوز ئۇستىگە يېتىپ كەلگەن بازار ئاقساقىلى قۇتۇلقۇلۇپقا: "مېنىڭ ئويۇمدە ئەخلاقتا، ئۇلۇغلۇقتا، چىرايدا تەڭدىشى يوق بىر مۇساپىر ئاغرىق بار. ئۇ، ھازىر ئېغىر ھالەتتە. بايقىشىمچە ئۇ، ئوز يۇرتىدىن، مال-مۇلكىدىن، سويۇملۇك ياردىن ئايرىلغانغا ئوخشايدۇ. ئۇنىڭ كېسىلىمۇ شۇنىڭدىن كېلىپ چىققاندەك تۇرۇدۇ. بۇنىڭدىن بىر ئۇلۇشىنى شۇنىڭغا بېرىشكە رازىمۇسىز؟" دەپ سوراپتۇ. بۇنىڭ غەنىم ئىبنى ئايۇپ ئىكەنلىگىنى ئاقساقال بىلمەيدىكەن. ئۇنى ئوزىچە، ھەممە نىمىسىدىن ئايرىلىپ ۋەيران بولغان مۇساپىر ئاشىق دەپ چۈشىنىدىكەن. ئاقساقالنىڭ سوزىنى ئاڭلاپ، قۇتۇلقۇلۇپنىڭ يۇرىگى جىغىندە قىلىپ، ھاياجانغا چۈشۇپتۇ:

"سىزنىڭ ئۆيۈڭگە مېنى كىم باشلاپ باردۇ؟ سەن سورىغان
بىر ئولۇش پۇلنى ئۇنىڭغا مەن ئۆزەم يەتكۈزۈپ بەرسەم" دەپتۇ.

بازار ئاقساقىلى بىر كىچىك بالىنى ئۇنىڭغا قوشۇپ بېرىپتۇ.
قۇتۇلقۇلۇپ ئاقساقالغا مىننەتدارلىق بىلدۈرۈپ يولغا چۈشۈپتۇ.
ئۇ، ئاقساقالنىڭ ئۆيىگە كىرىپ، ئۇنىڭ خوتۇنىغا سالام بېرىپتۇ.
ئاقساقالنىڭ خوتۇنى قۇتۇلقۇلۇپقا بېشى يەرگە يەتكىچە ئېگىلىپ
تازىم قىپتۇ. چۈنكى، بۇ خوتۇن قۇتۇلقۇلۇپنى تونۇيدىكەن.
قۇتۇلقۇلۇپ: "ئاقساقال ئېيتقان مۇساپىر يىگىت نەدە؟" دەپ
سوراپتۇ. ئايال يىغلاپ تۇرۇپ: "ئاۋۇ يەردە، پەمىچە بۇ يىگىت
بېشىدىن كوپ نەرسىلەرنى ئۆتكۈزگەن، ھەر ئىشقا پەملىك كورۇنى-
دۇ!..." دەپتۇ. قۇتۇلقۇلۇپ يىگىت ياتقان ئۆيگە كىرىپ يىگىتكە
نەزەر ساپتۇ. "بۇ، ئەلۋەتتە غەنىم بولسا كېرەك. لېكىن ئۇ، غېرىپ-
لىقتا تامامەن دىگۈدەك ئۆزگەرگەن، ئورۇقلىغان، تېرىسى ئۇستى-
خانغا چاپلاشقان، رەڭگىدىن كەتكەن" دەپ ئويلاپتۇ. ئۇ غەنى-
نىڭ بېشىغا بېرىپ، تىكىلىپ قاراپتۇ. گۇمانى تېخىمۇ كۈچىيىپتۇ.
ئۇنىڭ ئەھۋالىغا رەھمى كېلىپ كوز يېشى قىپتۇ. لېكىن غەنىم
ئىكەنلىكىگە كوزى يەتمەپتۇ. "ئۆز شەھرىدە ئەمىردەك موتىۋەر
بولغانلار مۇساپىرچىلىقتا مىسكىن بولىدۇ" دەپتۇ ئۇ. كېسەلگە
شىرنىلىك نەرسە ئىچكۈزۈپتۇ، دورا بېرىپتۇ. خېلى ۋاقىتقىچە
ئۇنىڭ بېشىدا ئولتۇرۇپ، كېيىن قەسىرگە قايتىپتۇ. قۇتۇلقۇلۇپ
غەنىمنى ئىستەپ ھەر كۈنى كوچىغا چىقىپ، بازارلارنىڭ ھەممى-
سىنى بىرمۇ-بىر كېزىپ چىقىپتۇ. شۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە، ئاقسا-
قالغا غەنىم بىلەن بىللە كېلىپ باغدادتا ئايرىلغان غەنىم ئىبنى
ئايۇپنىڭ ئانىسى بىلەن سىڭلىسى يەنە يولۇقۇپتۇ. ئاقساقال غەنى-

نىڭ ئانىسى بىلەن سىڭلىسىنى قۇتۇلقۇلۇپىنىڭ ئالدىغا باشلاپ بېرىپتۇ: "بۇ ئانا-بالا ئىككىسى ئېيتىشىچە، مۇساپىر بولۇپ، باشقا يۇرتتىن شەھىرىمىزگە كەلگەن ئىكەن، بۈگۈن ماڭا يولۇقتى. بۇ چىرايلىق يۈزلەردە ئاللىقانداق ئۇلۇغۋارلىقنىڭ ئىزى بار. لېكىن ئۇلار قارا كىيىم كىيىشكەن، بۇ ماتەمدارلىقنىڭ بەلگۈسى. ئىككىلىسى بويۇنلىرىغا خالتا ئاسقان. كۆزلىرى نەملىك، دىللىرى غەملىك. مەن بۇلارنى قېشىڭىزغا باشلاپ كەلدىم. بۇلار بىر يەرگە ئورۇنلاشتۇرۇلۇپ تەربىيە قىلىنسا، بۇلارنىڭ سەۋۋىدىن تەكرىم سىزنىمۇ، مېنىمۇ ھاجىتىمىزدىن چىقارسا ھەجەپ ئەمەس. كۆرۈنۈشىچە، بۇلار كىشىلەردىن خەيرى-ساخاۋەت تىلەيدىغانلاردىن ئەمەس... بۇلار ئۆيلىرى ۋەيران قىلىنغان، پۇل-ماللىرى تالاڭ-تاراجغا ئۇچرىغان بىچارىلەرگە ئوخشايدۇ." "بۇ سۆز بىلەن مېنى ئۇلارنى كۆرۈشكە تەشنا قىلىپ قويدىڭىز. قېنى ئۇلار، مەن بىر كۆرەي" دەپتۇ قۇتۇلقۇلۇپ. ئاقساقال ئۇلارنى باشلاپ كىرىپتۇ. پىتنە بىلەن غەمنىڭ ئانىسى بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى تارتىنىپ-قورۇنۇپ، قۇتۇلقۇلۇپىنىڭ يېنىغا كىرىپتۇ. قۇتۇلقۇلۇپ ئۇلارغا نەزەر سېپتۇ. ئۇلار جاپا-مۇشەققەت ئىچىدە ياشاپ تۇرۇپمۇ گۈزەللىكىنى يوقاتمىغان ئىكەن. قۇتۇلقۇلۇپىنىڭ ئىچى سىرلىپ يىغىسى تۇتۇپتۇ. بۇلارنىڭ كۆرۈنۈشىدىن ئاللىقانداق بىر ئۇلۇغۋارلىقنىڭ ئىزلىرىنى سېزىپتۇ. "ئەي مەلىكەم، سىز بىلەن بىز ئېزىلگەن پېقىرلارنى ساۋاپلىق ئۈچۈنلا ئىستەيمىز ۋە ياخشىلىق قىلىمىز، — دەپتۇ ئاقساقال، — بۇلار بولسا ھەقىقەتەن خارلانغان، ئازاپلانغان، خانۇ-ۋەيران بولغان كىشىلەر. بىزنىڭ قىلغان ياردىمىمىز ھېچقاچان زايە كەتمەيدۇ". ئانا-بالا ئىككىسى ھۆڭرەپ يىغلاپ

تاشلاپتۇ. ئۇيدە كېسەل ئازاۋىنى تارتىۋاتقان، لېكىن بار-يوقلىغىنى تېخى ئۇقمىغان ئوغلىنى ئەسلەپتۇ. يىغا يەنە كۆچىيىپتۇ. قۇتۇلقۇلۇپمۇ ئۇلارغا ئىچى ئاغرىپ يىغلاپتۇ. "ئىستەپ يۈرگەن ئوغلىمىز غەنىم ئىبنى ئايۇپقا ساق-سالامەت يەتكۈزۈشنى تەگرىنىڭ ئۆزىدىن سورايمىز..." دەپتۇ غەنىمنىڭ ئانىسى. قۇتۇلقۇلۇپ، بۇ گەپنى قىلغۇچى كىشىنىڭ غەنىمنىڭ ئانىسى، ياش قىز بولسا غەنىمنىڭ سىڭلىسى ئىكەنلىكىنى بىلىپ ئۇلاردىن بەكراق يىغلاپتۇ، ھەتتا ئۆزىنى تۇتالماي ھۇشىدىنمۇ كېتىپتۇ. بىر ئازدىن كېيىن ئۇ ھۇشىغا كېلىپ: "سىلەر خاپا بولماڭلار! بۈگۈن بەختلىك ھاياتىڭلارنىڭ باشلانغان كۈنى. شۇنداقلا قايغۇلۇق سەرگۈزەشتىڭلارنىڭ ئاخىرلاشقان كۈنى، بۈگۈندىن باشلاپ سىلەر غەم-قايغۇ، جاپا-مۇشەققەتتىن قۇتۇلدۇڭلار ۋە ئۇنىڭ بىلەن خوشلاشتىڭلار..." دەپتۇ.

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى، شەھرىزاد ھېكايىسىنى توختاتتى.

قىرىق توتىنچى كېچە

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قىپتۇ شەھرىزاد ھېكايىسىنى.

قۇتۇلقۇلۇپ ئۇلارغا: "كۆڭلۈڭلارنى يېرىم قىلماڭلار!" — دەپ تەسەللى ئېيتىپتۇ، كېيىن ئاقساقالغا: بۇلارنى ئۆيىگە ئېلىپ بېرىپ ياخشىراق قاراپ قويۇشنى، ھاممامغا ئېلىپ بېرىپ يۇيۇندۇرۇشنى، يېڭى كىيىملەرنى سېتىپ ئېلىپ كېيگۈزۈشنى، تۇرمۇشىدىن

ئۇبدان خەۋەر ئېلىشنى، ئۇلارنى ھۆرمەتلەش توغرىسىدا خوتۇنىغا ياخشىراق چۈشەندۈرۈپ قويۇشنى تاپىلاپ يول بېرىپتۇ.

ئەتىسى قۇتۇلقۇلۇپ ئاقساقالنىڭ ئۆيىگە بېرىپتۇ. ئۇنىڭ خوتۇنى بىلەن كۆرۈشۈپتۇ. ئاقساقالنىڭ خوتۇنى ئۇنى ھۆرمەت بىلەن كۈتۈۋاپتۇ. كۆرسەتكەن ھۆرمىتى ئۈچۈن قۇتۇلقۇلۇپ ئۇنىڭغا رەھمەت ئېيتىپتۇ. ئاقساقالنىڭ خوتۇنىدىن ئانا-بالا ئىككى مېھمانىنىڭ ئەھۋالىنى، قىلىنغان خەيرى-خالىقلىرىنى سوراپ بولۇپ، ئۇلارنىڭ قېشىغا كىرىپ تۇرۇشۇپتۇ، سۆزلىشىپتۇ. كېيىن ئاقساقالنىڭ خوتۇنىدىن كېسەل يىگىتنىڭ ئەھۋالىنى سوراپتۇ. ئاقساقالنىڭ خوتۇنى كېسەلنىڭ بىر خىلدا ئىكەنلىكىنى ئېيتىپتۇ. "يۈرۈڭلار! — دەپتۇ قۇتۇلقۇلۇپ ئانا-بالا ئىككىسىگە، — ئاغرىقنى يوقلاپ چىقايلى!"

ھەممىسى ئاغرىقنىڭ قېشىغا كىرىپ ئولتۇرۇپتۇ. ھىجرانلىق دەردى بىلەن ئازاپلانغان غەنىمنىڭ قۇلىقىغا قۇتۇلقۇلۇپنىڭ ئاۋازى كىرىپتۇ. ئۇ بەكمۇ ھالىدىن كەتكەن ئىكەن، تېرىسى ئۇستىخىنىغا چاپلىشىپ، بىر تېرە-بىر سۆڭەك بولۇپ قالغان ئىكەن. قۇتۇلقۇلۇپنىڭ يۇمشاق ۋە شىرىن سۆزىنى ئاڭلاپ غەنىمنىڭ چىقىپ كەتكەن جېنى يېنىپ كىرگەندەك بوپتۇ. زورۇقۇپ ياستۇقتىن بېشىنى كوتۇرۇپ تۇرۇپ: "قۇتۇلقۇلۇپ!" دەپتۇ. قۇتۇلقۇلۇپ ئۇنىڭغا زەن سېلىپ قاراپتۇ. ئۇنىڭ غەنىم ئىكەنلىكىنى بىلىپ: "لەببەي!..." دەپ جاۋاپ قايتۇرۇپتۇ. "ماڭا يېقىن كەل!..." دەپتۇ غەنىم. "سۆيۈملۈكىدىن ئايرىلىپ ئۇزاققىچە ئازاپلانغان غەنىممۇ سەن؟..." دەپ سوراپتۇ قۇتۇلقۇلۇپ. "ھە...مەن، غەنىم ئىبنى ئايۇپ..." دەپتۇ يىگىت ئاستا. ئانىسى بىلەن سىڭلىسى ئۇنىڭ

جاۋابىنى ئاڭلاپ، ئىختىيارسىز چۈۋۈلدىشىپ كېتىپتۇ. خوشلۇغىدىن
ھۇشلىرىنى يوقىتىپ يىقىلىپتۇ. ھۇشلىرىغا كېلىپ: "خۇداغا شۈكرى،
سەن بىلەن ئاناڭ، سىڭلىڭ ۋە مەن قايتىدىن يۈز كورۈشتۇق، —
دەپتۇ قۇتۇلقۇلۇپ غەنىمگە يېقىن كېلىپ ئولتۇرۇپ، — مەن سېنىڭ
ماڭا قىلغان پۈتۈن ياخشىلىقلىرىڭنى خەلىپىگە ئېيتتىم. ئۇ مېنىڭ
سوزۈمگە ئىشەندى." ئۇ يەنە خەلىپىنىڭ غەنىمنى ئەپۇ قىلغىنىنى،
ئۇنى كورمەكچى بولغانلىغىنى، ئوزىنى ئۇنىڭغا بېغىشلاپ بەرگەن-
لىكىنى تولۇق سوزلەپ بېرىپتۇ. غەنىم بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ،
ناھايىتى خۇرسەن بوپتۇ. كېيىن ئۇ، ئانىسىغا، سىڭلىسىغا قاراپ
ئۇلار بىلەن سوزلىشىپتۇ. "مەن سىلەرنى قۇتلۇقلاپ كەلگىچە،
سىلەر بۇ يەردىن قوزغالماڭلار!" دەپتۇ قۇتۇلقۇلۇپ ئورنىدىن
تۇرۇپ، ئاندىن قەسرگە مېڭىپتۇ. غەنىمنىڭ ئويىدىن ئېلىپ بار-
غان ساندۇقنى ئېچىپ، ئۇنىڭ ئىچىدىن يەتكىدەك تىللا ئاپتۇ. ئۇ،
پۇللارنى ئاقساقالغا بېرىپ: "بۇ پۇللارنى ئېلىڭ! — دەپتۇ قۇتۇل-
قۇلۇپ ئاقساقالغا، — بۇلارغا ئەڭ ئېسىل كىيىملىكلەردىن تۆت - بەش
قۇردىن ئېلىپ كېلىڭ! ئۇنىڭدىن باشقا كېرەكلىك نەرسىلەرنىمۇ
ئوزىڭىز قوشۇپ ئېلىپ كېلىڭ!" كېيىن ئوزى ئۇلارنى ھاممامغا
ئۇۋەتىپتۇ. خادىملەرگە ئۇلارنى يۇيۇندۇرۇشنى بۇيرۇپتۇ. ھاممامدىن
چىقىشىغا ئۇلگۇرتۇپ، ئالما ۋە باشقا مىۋىلەرنىڭ سۈيىدىن قىلىنغان
شەربەتنى تەييارلىتىپ قويۇپتۇ. ئۇلارغا يەنە ھاممامدىن چىقىشى
بىلەن ئاقساقال ئارقىلىق ئالدۇرۇپ كېلىنگەن يېڭى كىيىملەرنى
كىيگۈزۈپتۇ. ئۇلارنىڭ بىرى ئاي، بىرى كۈندەك نۇرلىنىپ،
چىرايلىق بولۇپ كېتىپتۇ. قۇتۇلقۇلۇپ ئۇلارنىڭ يېنىدا ئۈچ كۈن
تۇرۇپتۇ. ئۇلار ئۈچۈن ئەڭ لەززەتلىك، ئەڭ كۈچلۈك تائاملارنى

ئەتكۈزۈپ بېرىپتۇ. بۇلار خېلىلا تۈزۈلۈپ، پۇت-قوللىرىغا ماغدۇر كىرىپتۇ. تونىنچى كۈنى قۇتۇلـقۇلۇپ ئۇلارنى يەنە ھاممامغا ئەۋەتىپتۇ، ھاممامدىن چىقىشى بىلەن يېڭى كىيىملەرنى كىيگۈزۈپتۇ. ئۇلارنى خاتىرجەم قىلىپ قويۇپ، قۇتۇلـقۇلۇپ خەلىپە ئوردىسىغا قاراپ مېڭىپتۇ. خەلىپىنىڭ قېشىغا كىرىپ، ئېگىلىپ تازىم قىلىپ، تىز چوكۈپ ئولتۇرۇپ، خەلىپىگە غەنىم ئىبنى ئايۇپنى تاپقانلىقىنى خەۋەر قىپتۇ. بالىسىنىڭ دەردى پىراقىدا خانىۋەيران بولۇپ كەلگەن غەنىمنىڭ ئانىسى بىلەن بىچارە سىڭلىسىنىمۇ تاپقانلىقىنى ئېيتىپتۇ. خەلىپە قۇتۇلقۇلۇپنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، جە-پەر ۋەزىرگە: غەنىم ئىبنى ئايۇپنى، ئۇنىڭ ئانىسىنى، سىڭلىسىنى ئوردىغا ئېلىپ كېلىشنى بۇيرۇپتۇ. جەپەر ۋەزىر قۇتۇلـقۇلۇپنىڭ ھەمراھلىقىدا ئاقساقالنىڭ ئۆيىگە بېرىپتۇ ۋە غەنىم بىلەن كۆرۈشۈپ-تۇ. غەنىم جەپەر ۋەزىرنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. "خەلىپە سىزنى كۆرۈشنى خالايدۇ. بىز سىزنى خەلىپىنىڭ ھۇزۇرىغا ئېلىپ بېرىش ئۈچۈن كەلدۇق" دەپتۇ جەپەر ۋەزىر. غەنىمنى خەلىپىنىڭ ئالدىغا كىرگەندە دادىل تۇرۇپ تۇتۇق سۆزلەشكە دالالەت قىپتۇ. قۇتۇلقۇلۇپ ئۇنىڭغا ئېسىل كىيىملەر كىيگۈزۈپتۇ. خەلىپىنىڭ يېنىدىكى كىشىلەرگە ئىنئام قىلىش ئۈچۈن جىق تىللا بېرىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن، غەنىم ئىبنى ئايۇپنىڭ بەخت تېڭى ئېتىپ، ئىقبال يۇلتۇزلىرى تەلەي كۆكىدە نۇر چېچىپتۇ...

جەپەر ۋەزىر غەنىم بىلەن ئۇنىڭ ئانىسى ۋە سىڭلىسىنى ئېلىپ ئوردىغا مېڭىپتۇ، سارايغا كىرىپتۇ. غەنىمنىڭ كۆزى خەلىپىگە، ئۇنىڭ يېنىدىكى ۋەزىرلەرگە، ئەمىرلەرگە ۋە باشقا سەۋلەتلىك دۆلەت ئەرباپلىرىغا چۈشۈپتۇ. ئۇ، ئۆزىدىكى بار ماھارىتىنى ئىشقا

ساپتۇ. ئاھايىتى يېقىملىق، ئىنتايىن تاتلىق سوزگە كىرىشىپتۇ. كېيىن بېشىنى توۋەن سېلىپ تۇرۇپ، بۇ شېئىرلارنى ئوقۇپتۇ:

مەرتىۋىسى يۇكسەك، لۇتپى گۇزەل ئىھسانى بىيايان،
ئەي ئۇلۇغ زات!...سالامىڭغا شاھلار باش ئۇرغان.
ئۇلۇغ مەقسەت ئىگىلىرى، كىملەردۇر؟ ساڭا ئايان.
سەندىن ئېچىپ قۇتۇلماس ھەرقانداق سىرلار ھامان.

ئوت ئىلەن سۇ بالاسىغا كىم دۇچار بولسا ئەگەر،
باش ئېگىپ ئايىغىڭغا: "خالاس قىلغىن بىزنى دەر".
ناھەق زۇلۇم كورگەنلەر دەرگاھىڭغا كېلىشەر،
ئاجىزلارنىڭ سايىۋىنى، مەدەتكارى ئۇلۇغ ئەر.

دەشتۇ-سەھرا تارلىق قىلۇر شوكىتىڭ-ھەيۋىتىڭگە،
يۇلتۇزلارنى قوزۇق قىلىپ چېدىر تىككىن ئاسمانغا...
ھەيران بولسۇن پەرىشتىلەر ئەركانۇ-دولىتىڭگە.
داڭقىڭ سېنىڭ شامالدەك تېز تارقالسۇن كەڭ جاھانغا.

ئەقلىڭ يەتتە ئىقلىم ئۇچۇن دائىم بولسۇن باراۋەر،
يەر يۇزىدە ئادالىتىڭ، دەريا بولۇپ، ئاقسۇن زەر...
مەدھىيەڭنى شۇ شېئىرىمدا قىلدىم قىسقا-مۇختەسەر،
سىياسەتتە، ئادالەتتە كامال تاپقىن، قۇچ زەپەر.

* * *

ئايا، تاجدار ئادىل جاناپ!
ماڭا قىلدىڭ ياخشىلىق بىھساپ.
ئادالەت بىرلە يەر يۇزى تېچ تۇرار،
پەلەكتە قۇياشمۇ نۇرىن چاچار.
كىمىكى دوست ساڭا ئېزىز بەختىيار،
دۇشمىنىڭ ھەر جايدا بولۇر خار-زار...

غەنىم ئىبنى ئايۇپ شېرىنى تۇگىتىپ باش ئىگىپ تۇرۇپتۇ. خەلىپە ئۇنىڭ ئىبارىلىرى يېقىملىق بۇ شېرىدىن زوقلىنىپتۇ.

قىسسە شۇ يەرگە يەتكەندە تاڭ ئاتتى، شەھرىزاد ھېكايىسىنى توختاتتى.

قىرىق بەشىنچى كېچە

— ئەي بەختلىك شاھ، — دەپ داۋام قىپتۇ شەھرىزاد ھېكايىسىنى.

خەلىپە قۇتۇلقۇلۇپنىڭ دىگەنلىرىنى ئەسلەپ، غەنىمگە قاراپ: "يېقىنراق كەل!" دەپتۇ. غەنىم خەلىپىنىڭ قېشىغا بېرىپتۇ. "بېشىڭدىن ئۆتكەنلەرنى سوزلەپ بەر!" دەپتۇ خەلىپە.

غەنىم ئىبنى ئايۇپ ئولتۇرۇپ، قۇتۇلقۇلۇپنى قەۋرىستانلىقتا تاپقىنىدىن تارتىپ ھازىرغىچە بېشىغا چۈشكەن ھەممە ۋەقەلەرنى باشتىن-ئاخىرىغىچە مەزمۇنلۇق قىلىپ سوزلەپ بېرىپتۇ. خەلىپە غەنىم ئىبنى ئايۇپنىڭ سوزىنىڭ توغرىلىغىغا ئىشىنىپتۇ، رەھمى كېلىپ ئۇنىڭغا تۇرلۇك جابدۇقلار بىلەن جاھازلانغان مەخسۇس بىنا بېرىپتۇ. "ئەي غەنىم، مېنىڭ بۇيرۇغۇم بىلەن ساڭا سېلىنغان زىيانلارنىڭ بەدىلىگە خالىغىنىڭنى ئېلىپ، مەندىن رازى بولغىن!" دەپتۇ خەلىپە. "قۇللىرىنىڭ مېلى-جېنى خوجىسى ئۇچۇندۇر" دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ غەنىم. بۇ سوز خەلىپىگە يېقىپتۇ. خەلىپە ئۇنىڭغا يەنە نۇرغۇن پۇل-مال بېرىپتۇ. ئۇنى ئوزىنىڭ ئۇلۇپەتلىرى قاتارىغا قوشۇپتۇ. ئانىسى بىلەن سىڭلىسىنى شۇ بىناغا ئېلىپ كىرىپ ئورۇنلاشتۇرۇپتۇ. خەلىپە غەنىمنىڭ ھوسنى-جامالدا

تەگدىشى يوق سىگلىسى بارلىغىنى ئاگلاپ كىشى قويۇپتۇ، غەنىمە-
دىن ئۇنى سوراپتۇ. غەنىم كەلگەن ئەلچىلەرگە: "ئۇ، خەلىپىنىڭ
كېنىزىكى" دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ. خەلىپە يۈزمىڭ تىللا پۇل
خىراجەت قىلىپ، قازى ۋە گۇۋاالارنى هازىرلاپتۇ. قۇتۇلىقۇلۇپنى
غەنىمگە، غەنىمنىڭ سىگلىسىنى خەلىپە ئۆزىگە نىكاھ قىلدۇرۇپتۇ.
بۇ ۋەقەنى يېزىپ خەزىنىدە ساقلاشنى بۇيرۇپتۇ.

"ئەي بەختلىك شاھ، ئومەر ئىبنى نوئمان، ئۇنىڭ ئوغۇللىرى
شەرىكان ۋە زۇئۇلماكان ھەم قىزى نۇزھەتۇززامانىنىڭ ھىكايىسى
بۇنىڭدىنمۇ قىزىق" دەپتۇ شەھرىزاد.

"ئانداق بولسا شۇ ھىكايىنى باشلا!" دەپتۇ شاھ.

[General Information]
书名=一千零一夜　　1　　维吾尔文
作者=尔西丁·塔特勒克
页数=500
SS号=40316181
出版社=乌鲁木齐市：新疆人民出版社
中图法分类号=I371.73
原书定价=0.97
参考文献格式=尔西丁·塔特勒克.一千零一夜　　1　　维吾尔文.乌鲁木齐市：新疆人民出版社,